

Document numérisé

Source : <http://catholique-quimper.ccf.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011

Journal de l'Église Catholique de France - No. 1

Miz Gouere 1919

Feiz ha Breiz

KELOU MAD I

Ar T. S. ar Pab, Beneat XV

A d'ar gregorez diare heñ e Yann ar Weyr-hez, an
chlaer Dougal, e o paouez embann ar pecc'h
d'ar vevr Gouere ar 17°. Ar e-helou mad-se a so
e-helou stard heñ ar deñ endra ya oa ar grist
heñ e heñ gouel dras sant Per. Gouel Per eo

gouel ar Pab, ha setu gouel ar Pab o tont da veza
evêse gouel ar Peoc'h, evel m'en dije c'hoant an Aotrou
Doue da ziskouez eo ar Pab en eus labourer ar
mutian evit lakat ar peoc'h da ren, a-nevez, war an-
douar.

Feiz ha Breiz chomet a zav abaoie pemp bloaz,
abalamour ma oa en tan an darn vrasa eus e skrivagne-
rien hag eus e lennerien, a zigouezo adarre hivi-
ziken. bep sul kentan ar miz, en holl barreziou
Breiz-Izel, douget e plegou mantel Intron Varia
Rumengol. (1)

Kenderc'hel a raio d'ober al labour en deus grêt
a-viskoaz. Poania a rei d'ober eus e lennerien kris-
tenien vad ha gwir Vretoned. Embann ha difenn a raio
bepred gwiriou ar Feiz ha gwiriou Breiz. Abred pe
zivezat e vo red o anaout. Diès e vô chom heb ober o
lavarou ouz ar Vretoned. Tremen a vô ranket diouto,
goudè ar pes o deus grêt er pemp bloaz divezan.

* * *

Feiz ha Breiz a gerzo hiviziken dorn ha dorn gant
Arvorig, a oa krog d'ober en Bro Dreger, eur bloaz
arôk ar brezel, al labour a rea dija Feiz ha Breiz en
Leon hag en Kerne :

Ar breur harpet war e vreur
A vô dinec'h en peb eur.

Feiz ha Breiz hag Arvorig a gas o gwellan ben-
noz Doue da gement hini a deuo. en en eun doare
pe soare, war o sikour. Fiziants o deus da vont
war wellat bep miz.

N'hon deus ket gallet digouezout gant hon len-
nerien, er miz tremen, evel hon doa prometet, o
vezan ma oa savet trouz dre oll etre ar vicherou-
rien hag o mistri ; hag er miz-man, war ar memez

(1) Eur skeuden eus gwersn a liou Itron Varia Rumengol eo a weler
war zolo Feiz ha Breiz ha merka a ra ar roue Gralon, endro d'ezan sant
Kaourantin, eskob Kemper, sant Gwenole, abad Landevennek hag eun
toùllad Bretoned o kinnig d'ar Werc'hez ar chapel genta a zo bet savet
d'ez i war douar Breiz Izel.

digouezout, al labouriou o deus ranket bezañ moulet
en eun doare eun tammik digompez. Esperans hon
deus ne c'hoarvezo ket ken an dra-ze ganeomp. Hon
lennnerien o devo ar vadelez da c'hedat eur pennad
arôk barn hon labour, rak, en amzer-man, e kaver
diz-manchou ha ne gavet ket gwechall.

A nebeudou, Feiz ha Breiz hag Arvorig a glasko
lizout an holl Vretoned, n'eus forz e pe gorn ar bed
e vezint o chom, ha d'ezo holl, en hano bugale Breiz
maro er Brezel, e kasint peden entanet ar Barz :

Holl Vretoned a c'hwizien vad,
Klevit eur ger, tud Breiz-Izel,
— Ra chom peb unan Breizad
Dre oll, bepred, belek mervel !

Embanner bras ar Varn ziveza

SANT VISANT FERRIER

(1357-1419)

Visant, gloar an Iliz, preze-
ger bras ar varn ziveza, ha
kaëra sklerijen a welas ar
Vretoned o para a-us d'o
bro a c'hanas e Valans, er
Spagn, d'an 23 a viz Genver
1357.

D'e zeitek vloaz, gant ben-
noz e dad hag e vam, e wiskas
saë sant Dominik. Eur wech
beleget ec'h en em lakeas da
hada dre ar bed komzou Doue. Ne brezege nemet e katala-
neg ha koulskoude an holl a gompene anezan. Miraklou a
hade, endro d'ezan, dre ma 'z ea, ha sant ebed, moar vat,
biskoas ne reas muioc'h.

Sant Visant e Breiz

(8 a viz c'hovevrer 1418 — 5 a viz ebrel 1419)

Er bloaz 1417, Visant a brezege dre ar Franz ; Yan V, duk Breiz, a skrivaz tri lizer d'ezan d'e bedi da zont da brezeg en e zukach ; ar c'henta skrivet e miz genver, a oe roët d'ar prezeger bras e Puy ar Velay ; an eil, skrivet e miz du, en em gavas gantan e Bourj ; an trede, skrivet e fin ar bloaz, en em gavas gantan e Tour.

Goude beza prezeget en Angers, ez eas d'an Naoned.

Ac'hano ez eas da Wened el lec'h m'en em gavas d'ar 5 a viz meurzh, d'ar zadorn araok pevare sul ar c'horaiz. An duk Yan V, an dukez Janned Franz hag a oa er mareze o chom e Gwened, Gwenediz gant o eskob, Amaury de la Motte, a yeas d'e ambroug eun hanter leo diouz kêr hag e teuas d'o heul pignet var e azenez ; e lec'h ober e zisken e kastel ar Vouden, kempennet evitan gant an duk, ez eas da loja da di Robin ar Scarb. Antronoz en em lakeas da ober e labour war ar plas-kêr el lec'h ma oa savet eur chapel goat. Eno e kanas an oferen ha goude e prezegas dirak eur mor a dud, duk ha dukez Breiz da dosta d'ezan, hag evelse a reas bemdez epad ar pevar dervez war nurent a dremenas e Gwened.

Da Veurz-Fask, 29 a viz meurs 1418, Visant a yeas da Dheix hag e valeas warzu Redon. D'an 20, 21, 22 a viz ebrel, ha d'an 2, 3 ha 4 a viz mae 1418, her c'havomp e Roazon.

Ac'hano e teu hed-a-hed ar mor warzu Lœk-Maze penn-ar-bed ; prezeg a ra e Jugon, Lambal, Monkoutour, Sant-Briek, Kintin, Kastelaudren, Gwengamp, ar Roc'h-Derrien, Landreger, Lanhuon, Montroulez, Kastel-Paol ha Lesneven, e Kemper, e Pont'n Abad, e Konk-Kerne, e Kemperle, e Hennebont, e Gemeñe, e Pontivi, er Chèz, en Dreinded-Porhoët, e Josselin hag e Ploërmel.

Eus Ploërmel e valeas warzu an Naoned. E dud o welet ez ea e nerz digantan a grogas aoun enno ne varvje e pell bro hag a alias anezan da zizrei d'ar Spagn. Ar zant a bignas var e azenez diouz ar pardaëz, a valeas epad an noz gant e zervicherien, mes da c'houlou-deiz en em

gavas el lec'h m'oa diblaset anezan en derc'hent. O welet kement-ze e lavaras d'e dud ne bellaje ket ken diouz Breiz ; dizrei a eure da Wened ; eno e krogas eun dersienn vras ennan ; dukez Breiz, e doug e glenved, a ententas outan gant kement a breder ha ma vije bet ar c'hlanvour roue Franz, he zad, pe duk Breiz, he fried.

Tremen a eure d'ar merc'her 5 a viz ebrel 1419, en e eil bloaz ha tri-ugent. Pa roas kleier Gwened e varo da anaout d'ar bobl, Breiz a-bez a zougas e gaonv.

I.-M. PERROT

Goueliou bras ar pemp kantvet bloaz

Goueliou ar pemp kantved bloaz abaoe m'eo maro sant Visant Ferrier a vo grêt, e Gwened, d'ar 6, d'ar 7 ha d'an 8 a viz gouere, er bloaz-man. An Aotrou Kardinal Dubourg, arc'heskob Roazon, holl Eskibien Breiz endro d'ezan, a vô e penn ar Goueliou dispar-ze.

Epad an tri dervez-ze an oferen-bred a vô kanet bemdez gant unan pe unan euz an Aotronez Eskibien hag ar brezegen a vô grêt d'ar zul gant an Aotrou Rumeau, eskop Angers, d'al lun, gant an Aotrou Buleon, Person Gwened, ha d'ar meurzh, gant an Tad Janvier, prezeger bras Iliz Itron-Varia Paris.

Leoniz, Tregeriz ha Kerneviz o c'houzout ervat eo bet sant Visant o prezeg d'o zud koz hag en deuz prometet war e varo beza *avokad ar Vretoned* dirag Doue, er baradoz, a ielo niverus, a-unan gant Gwenediz, da bardona d'e vez epad an tri dervez benniget ma pado e bardon bras.

Aux Bretons (1)

Puissent mes chers Bretons rester dignes de leurs ancêtres ! Ils n'ignorent point qu'une persécution savante et raffinée comme il ne s'en est pas vu depuis Julien l'Apostat, les enveloppe de toutes parts. Qu'ils soutiennent la lutte jusqu'à des jours meilleurs, qui ne peuvent tarder à venir, si du moins il doit y avoir une France encore. Qu'ils soient impitoyables aux renégats de tout acabit, de toute nuance. Qu'ils sachent bien que, cessant d'être le premier peuple du monde, ils seront le dernier ; que, ne donnant plus des leçons d'honneur et de loyauté, ils descendront au dernier degré du mépris.

Je ne fais du reste que rappeler ici le discours qu'un historien breton fait tenir à saint Vincent Ferrier sur son lit de mort : « Messieurs les Bretons, si vous voulez vous rappeler tout ce que je vous ai prêché, vous trouverez que ce n'est pas moins utile que conforme à la vérité. Vous n'ignorez pas à quels vices notre Province était sujette : il ne nous reste plus qu'à persévérer dans la pratique des vertus... Pour ce qui me regarde, je serai votre avocat devant le tribunal de Dieu, et ne cesserai jamais d'implorer sa miséricorde pour vous ; je vous le promets, pourvu que vous ne vous écartiez jamais de ce que je vous ai enseigné. »

L'Apôtre a tenu sa parole. La Bretagne est encore vivante et debout. Mais la liberté humaine reste, et de terribles dangers sont dans l'air.

Garde à vous, Messieurs les Bretons !

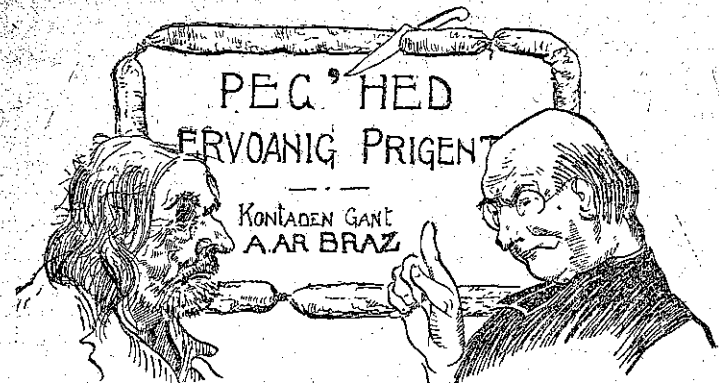
P. FAGES. O. P.

(1) Lizer laket e penn an « Histoire Populaire de l'Apôtre des Bretons », a gaver e gwerz, evit 10 real, e ti an A. Goaziou, e Montroulez.

Komzou an Eskob gwenn

O peuple breton, si religieux, si moral. le jour où tu passeras sans t'arrêter devant ces tavernes maudites, tu seras le premier des peuples ; mais si jamais, à l'ivresse de tes dangereux breuvages, tu joignais l'ivresse de l'impiété, malheur : tu serais une nation intraitable ! MGR GRAVERAN.

Ar re o deus anavezet Ervoanig Prijent n'emaint ket war nez ankounac'hat anezan. Nan laouen !

Ar vugale a zirede eus pep ti ; a bep tu e klevet youc'hal : « Ervoanig ! Ervoanig ! » pa welet anezan o vont dre vourkou Bro-Dreger, gant e dok kern uhel pleget evel eun akordeon, en dro d ezan bokedou paper seiz (1), ha rubanou a bep seurt liou, gant e liviten jo ruza er fank pe er bouldren hag oc'h ober evel eun erven dre ma 'zea.

Ervoanig a oa kustum da glevet ar youc'hadennoù-ze ha ne rea ket muioc'h a van outo eget na reer o klevet chas stag o harzal.

Mont a rea war eun betek kreiz tachen ar bourg, hag eno, sounn e benn war e skoaz, e selle ouz ar c'hoz voused, e tenne d'ezo e dok hag... ez ea pelloc'h.

(1) Pe zaei, en Treger.

Tremen a rea Ervoanig evit beza eur pôtr a spered berr.; lod a lavare, zoken, e oa inosant. Abalamour da ze, hiniennou a gemere plijadur oc'h hegas anezan eun draig bennak — o ! ken nebeut ! — ar paour a zo doujet e Breiz.

Evit lavaret ar wirionez penn-da-benn, Ervoanig ne c'houlenne ket an aluzen.

Den n'her gwelas morse oc'h asten an dorn war an heñt, ken nebeut nag o c'houlenn bara e kichen an doriou. Troet en dije e gein d'an nep a ginnigje d'ezan tra pe dra en aluzen. Ervoanig en doa e zonzou war gement se ha morse n'ez aje enep d'ezo. Nan, Ervoanig, roue e rouantelezh an hünvreou, ne c'houlenne ket e vara ; beva rea, emezan, « diwar goust an holl ».

Hag, e gwirionez, gant kement a ijin hag eun den speredet kaer, heman hag a dremene evit eun hanter foll en doa kavet an tu da veza sur eus e voued bemdez.

Ha setu penôs ec'h en em gemere.

Merket en doa da bep tiegez a feson eun dervez evit e zigemeret, hag an dervez-se oa an hini e ouie kaout pred mat ennan. Gouzout a rea dre'n envor kement tra a veze debret da bep pred e kement tiegez bras, e kement manier a oa war hed c'houec'h leo tro-war-dro.

D'ar merc'her d'abardaez, ez aje da Goad-Garan da zibri souben fresk ; d'ar zadorn vintin, ez ea da Gollod da zibri krampoez tom.

E c'hellit kredi ec'h en em gave e poent vat, na re abret na re-divezat, ha morse war gement-se ne zigouezas d'ezan beza faziet gant e gov, epad eur vuhez hir koulskoude, p'eo gwir en doa tost da gant vloaz pa 'z eas, evel ma lavare, « da danva souben an Otrou Doue ».

Mervel a eure er zantelez, pa ne reas, epad e zeitek vloaz ha pevar-ugent, nemet eur pec'hed hepken, eur pec'hed a lountregez, anat eo.

An histor a zo chomet brudet e kement léc'h e tremenas gwech-all. Ha setu aman penôs e konter e Treger pec'hed Ervoanig Prijent.

+
+

C'houez vat ar c'hig moc'h fresk a gleyer dre an Arvor bep bloaz gant deizioù an Ened (1). Redek a ra dre ar mezioù eur c'houez dudius, c'houez ar c'hostlou penn-moc'h o rosta en druzoni. Gwelet a reer ar mitisien o walc'hi er gouerioù (2) ar bouzellou a lavarfet sili hir oc'h en em zifreta, hag en tiez, a-us tantadou mat a lann, e poaz ar gwad a deulo da veza gwadegennou.

O ! gwella tra eo gwadegennou Breiz-Izel !

Ha koulskoude, petra eo ar wadegen ganet dec'h e kichen an anduilhen-zu miret epad meur a vloavezh e kougn ar siminal ?

An anduilhen !

Jaketa, ar Garabasen.

Otrou person Tredarzeg en doa unan, unan gaer hag a boueze pemp lur ! ya pemp lur, hag eun draig bennak ousspenn marteze. Holl verc'hed koz ar barrez, hervez ma konter, a oa en em glevet d'he c'hinnig d'ezan evit eur jubile bras a oa bet er barrez.

(1) Malarje.

(2) Pe er gwaziu.

Etrezomp, ar merc'hed yaouank koz n'o deus ket a vrud da veza brokus.

Pa zigoueze d'an otrou person chom pelloc'hik da droidellat er gegin, d'ar pardaez peurvuia, evel pa vije bet wardro eur c'hlanvour bennak e penn pella ar barrez, o trei e vizied-meud an eil en-dro d'egile, endra ma tome e dreid ouz al ludu, e lavare gant plijadur o sellat ouz ar prof kaer : — « Daoust ha ne gav ket d'oc'h, Jaketa, e vefe poent dibri anezi ? »

Ha Jaketa, ar garabasen, (1) poan ganti klevet hano eus koll he anduilhen, a responte :

— « Eun anduilhen evel hounnez ! 'Velkent, otrou person ! Gortozit an Ened, da vihana ! »

An Enedour a dremene bep bloaz an eil warlec'h egile, hag an anduilhen vogedet a chome atô krouget en uzul (2). Gwelet e veze o vransellat bep trô ma teue eur paour da zigeri an nor da c'houlén an aluzen.

Eus ar beorien-man, kabac'h (3), klanv a gorf pe a spered, hag a deue peurvuia da derri he fenn d'ar garabasen, ar muia aketus, e c'hellit kredi, ez oa Ervoanig.

A-wechou e teue da zul, dreist-oll pa gleve e vije beleien diavéz. Ne jome gwener ebet hep dont.

Rak-se 'ta, bep gwener vintin, kerkent ha goulou-deiz, e loc'he eus a Landreger, el léc'h e kouske d'ar yaou da noz evit beza surroc'h eus e dôl, e treuze ar slér war bont Kanada, e chome eur pennad e chapel Tromeur da ober e zevosionou d'an Itron-Varia ha da halani evit gellout sevel ar c'hréc'h. Mont a rea goustadik, o sevel e fri gwech ha gwech-all, amzer ive da vonjouri a-gleiz hag a-zeou kement hini a deue da dremen.

Ar prespítal a zo a-drenv an iliz, hag ar vered a zo etrezo. Ervoanig en doa devosion d'an Anaon ; er vered-se en doa eun toullad madoberourien. Ha setu perak, kenta tra a rea pa en em gave a oa mont da gemeret dour benniget e pinsin bras ar garnel ; goude, en eur vont dre douez ar bezliou, e trailhe meur a *Ze profundis*, leun a feiz, mes ive leun a vankou, siouaz ! Ya, drailha didruez a rea ar pedennou latin.

(1) Hano matez ar presbítouar en Leon.

(2) En huel (suie) a lavaret e Treger.

(3) Kabac'h, da lavaret eo dinerz.

A-wechou ec'h en gave gant an Otrou Karanteg o tent erméz eus ar sekreteri. Hag Ervoanig neuze a veze mall gantan peur echui e *ze profundis*.

— « Sell 'ta ! te eo, Ervoanig ? Deiz mat d'it, va fôtr ! »

Hag ar beleg, evel eur gwir vignon ma 'z eo, a dôle e vrec'h endro da hini ar paour hag a lavare o farsal :

— « Klev 'ta, da di piou ez ees da leina hirio, pa gavan ac'hanout dre aman ken divezat ? »

« Da di piou, nemet d'oc'h hini, Otrou Person ? »

— « Da di piou nemet d'oc'h hini, otrou Person ? Ankounac'hât a rit, herve, eman ar gwener hirio ? »

— « Sell 'ta ! Farser koz ma 'z out ! Salo e c'houfez koulz an *De profundis* ha ma c'houzout dioc'h deiou ar zûn ! »

— « Petra fell d'oc'h, otrou Person ! D'ar re-all e vez lojet ar spered en o fenn, d'in-me eo bet laket em c'hov, hag evel oc'h grêt e rankit chom... Ya laouen ! »

Hag an otrou Person da c'hoarzin.

— « Ha ! ha ! ha !... Daoust ha koulz lein a zo ganez- Ervoanig ? »

— « Sellit ouz Kalvar an Anaon, otrou Person, eme an inosant o tiskouez gant e viz ar groaz savet uhel dreist ar beziou. He disheol a lavar eo kreiz-de pe dost. »

— « Klev 'ta, Ervoanig, me laka n'out ket ker sot ha ma lavar meur a hini. »

— « Marteze a-walc'h, otrou Person. »

Hag ez eant o daou d'ar prespita. Digoret gantan dor ar gegin, an otrou Karanteg a hope d'ar garabasen :

— « Jaketa, Ervoanig Prijent, ho kamarad, a deu da c'houlen ho torn ! »

Bep gwener, e klevet an hevelep son gant an otrou Person, Ar garabasen, da genta, a grozas ; hogen pell a oa ne rea mui van ebet.

— « Piou oar ? emezi a-wechou... Bolontez Doue bezet grêt ! »

Ervoanig, avat, a vousc'hoarze, a yea ouz an dôl tost d'ar prenestr, hag eno, kroaziet gantan e zaouarn, e zaoulagat savet d'an treustou, e c'hede ar skudellad souben ar pesked, c'houez vat ganti.

N'eus ket da lavaret, Ervoanig a oa deuet mat gant ar garabasen. Houman he doa kemeret truez outan ; kae-roc'h zoken, karet a rea anezan e gwirionez. N'ouzoc'h ket perak ? Abalamour d'ar/zellou tener he doa gwelet anezan oc'h ober meur a wech war an anduilhen.

Bep gwener e tivizent gant plijadur diwar he fenn.

— « N'eo ket gwir eta, Ervoanig, e teu va anduilhen da veza koant ? »

— « Ya, laouen, Jaketa, a responte ar pôtr a greiz e galon. Kredi a ran end-eün e tle beza mat dreist da zibri. Marvat he deus an holl vertuziou, ya laouen ! »

Ar garabasen he doa eur pezh fri, warnan diou pe deir gwenonen, ha divoc'h, kouls lavaret ken ledan hag an hanchou er parkeier. Hag evelato ez oa peorien hag a lavare e kavent anezi henvel-mil ouz Itron-Varia ar Sklerder. Evit beza deuet mat d'ez, kredabl ; ar beorien o deus finesa. Eno, avat, e fazient, rak ar garabasen a roe d'an dostenne-rien (1) eun tamm bara hag o c'hase da vale, dichek :

— « Peoc'h, emezi, mar plij ! It pelloc'h ! »

(1) Les flatteurs.

Ervoanig a voa bet hirroc'h e fri hag en doa gouezet gounif he c'halon o veuli anduilhen ar jubile.

N'eo ket finesaou a vanke da Ervoanig, ganet, a lavaret, da zadorn da noz pa voa ét an holl spered gant ar re-all.

Alies e karie lavaret : « Mat, Jaketa, me varvo laouen pa 'm bezo gwelet poaz hoc'h anduilhen vraz ! »

Hag an hini goz a zistroe d'ezan ar gram-poezen :

— « Lavarit ar wirionez, Ervoanig. Gwellât a ra, a gavit ? »

— « Petra, Jaketa ? Gwellât ? Ya, me gred eman o larvi. Eun dudi eo he gwelêt... Sellit pegen teo e teu da veza ar penn an traon anezi !... A-benn bloaz-all e vezo ken du ha va c'horn-butun ».

Hag e tenne eus e c'hodel e gorn berr mogedet d'hen lakât etre e zent torret. Ar garabasen a yoa kustum eus doareou Ervoanig ha ne lavare ger.

Deuet voa koulskoude an termen diveza : echu ez oa he amzer gant an anduilhen gaer.

Kement a voged madelezes a yoa ét dreist kroc'hen ar vagaden ma 'z oa duoc'h, hep mar, eget korn Ervoanig, duoc'h zoken eget soutanen nevez-flamm an ôtrou Person.

E pe vloavez e tremenas kement-man ? Setu ar pezh ne lavar ket d'eomp ar re goz. Ar pezh a c'houzomp eo ez oa ét ar goanv ebiou hag e tispake ar bokedou a hiniennou oc'h ar c'hleuziou.

(Ar rest er miz a zeu).

Hed a hed steriou Bro-C'hall...

Kan-bale Bretoned ar Brezel bras,
war eun ton nevez savet gant Alphons Boucher.

Hed a hed st' rann Bro-C'hall, e mamp e kreiz ar freuz, hed a hed ar Marn, ar Meuz, ar

Mozel hag ar Meuz — Euz tek houarn, war hor penn, eur fuzuilh war hor skoaz

O stourm ouz eun enebour, gwas a weljot bis skoaz, Sav, banniel ar Frankiz,

Lintr a-zioc'h an Arvor, Rustiet e goad Breiziz war da dach an henor!

I

Hed a hed steriou Bro-C'hall, emamp e kreiz ar freuz,
Hed a hed ar Marn, ar Aisn, ar Mozel hag ar Meuz,
Euz tek houarn war hor penn, eur fuzuilh war hor skoaz,
O stourm ouz eun enebour, gwas a weljot bis skoaz!

DISKAN

Sav, banniel ar Frankiz,
Lintr a-zioc'h an Arvor,
Rustiet e goad Breiziz
War dachen an henor.

II

Hor spered hag hor c'halon a-zo o chom e Breiz,
Hag a gav o magadur e bro goz hon tud keiz,
En hent-se, daoust d'o skuizder, eo e c'hellont herzel
Hag ober d'hon c'horf bale war hent striz ar brezel.

III

Tenn eo ar vuez a renomp aman pomb bloaz a zo
E kreiz an tan, ar yndrailh hag ezen ar maro;
Derc'hel a raïmp beteg penn, daoust d'hor poaniou iskiz,
Liaouen ma lintr war ar bed banniel aour ar Frankiz.

IV

Malloz rus, ya, malloz rus, d'ar bobl hag a laero
Gwirioù sakr e amezeg da c'houarn traoù e vro,
Rag, abred pe zivezat, ar Gwir a drec'h ar Bed;
Gant disteroc'h egetan, ar c'hrenfa vez skubet.

V

Bennoz, ya, mil gwech bennoz, d'ar broiou unanet
Ma torront o ereou d'ar boblou chadennet.
Pobl ebed ne dle beza e gwask dindan eun all:
Evel an dud, ar boblou a zo holl kevatal.

VI

Pa vezo anavezet ar gwir en deuz peb den
Da viret yez e Dadou ha da heuilh o c'hreden,
Neuze eo e tiskenno ar Peoc'h war an douar,
Hag e chomo, dourn ha dourn, gant ar Justis, he c'hoar.

VII

Dreinded, war ho paradoz, digorit bras an nor
D'hor c'henvroiz a gouezas war dachen an henor,
Ha grit ma vezo Breiziz, en amzerioù da zont,
Evel m'eo bet o zud koz, pôtrez vad ha dispont.

Savet e tal an Aisn, deiz gouel an Holl-Zent 1918.

I.-M. PERROT.

Conseils donnés aux Bretons par un grand Lorrain

N'empruntez à la civilisation moderne que ce qu'elle a de bon, et repoussez avec l'énergie qui vous est propre tout ce que le torrent des nouveautés peut charrier avec lui d'éléments impurs. Ne vous laissez pas envahir par le luxe et par l'abus des jouissances matérielles ; gardez vos fortes convictions, vos mœurs simples, vos habitudes mâtes et austères. N'échangez pas les usages et les coutumes de vos ancêtres contre des importations étrangères qui ne les vaudraient à aucun titre ; quand les fils commencent à rougir du vêtement de leur père, ils sont bien près de ne plus savoir respecter son nom.

Tout en vous initiant davantage à la langue nationale, gardez la vôtre, cet antique monument du génie d'une race fameuse ! C'est la langue dans laquelle vos ancêtres ont prié, la langue que vous avez apprise sur les genoux de vos mères ; elle sera une garantie pour vos mœurs et un préservatif pour votre foi. Bref, montrez à tous, comme d'ailleurs vous l'avez fait jusqu'ici, qu'on peut être bon Français sans cesser d'être Breton, et rester l'homme de son temps sans rien abdiquer de ce qui a fait l'honneur et la gloire du passé.

MGR. FREPPEL.

Dacoust ha furoc'h e vezimp ?

Des milliers de pauvres êtres sont tombés, des millions de fils n'ont plus de pères, des milliers de femmes n'ont plus d'époux, des milliers de malheureux sont mutilés ou ruinés parce qu'il y a trente ans que nous faisons de la politique au lieu de travailler pour le pays !

LYSIS.

Diwar-ben Lezen ar Pansionou

D'al Lennerien, (1)

Gant plijadur e kendalc'hin, lennerien ger *Fetz ha Breiz*, da gas d'eoc'h va *Chuzullou* bep miz, evel gwechall, pa en deus grêt Doue d'in ar c'hras kaer da zont béo erméz eus an abaden griz.

Fizians am eus e reot ho mad anezo hag e labourin en doare-ze da wellat hor gouenn ha stad hor bro ger Breiz-Izel.

Abars kregi em labour evit ar re veo, e fell d'in tenna va zok da zaludi hon lennerien ha kenvroiz kouezet war dachennou ar brezel. Bet em eus bet ar rann-galon d'o gwelet o koueza a druilhadou hag er memes amzer an dudi d'o gwelet holl o vervel evel tud kalonek, evel gwir Vreiziz ha gwir gristenien, ha goude beza konfortet anezo e yez o mammou, e brezoneg, endra ma louzaouen o gouliou, ez oun bet ken alies ha ma c'hellen o tiambroug anezo betek o beziou.

Dre va micher em eus bet tro aliez a wech da welet eur maread tud o c'houzanv hag o vervel. Mat, kement-se na vire ket ouzin da skuilha daelou, du-hont, war ar re a welen o vont kuit...

Breiz he deus lezet en tan kement a vugale vat !

Nag'ez eus peadra da gaout fouge ganto ! Me lavar ez eo brao beza Breton dirak kement a verzerien gloriüs.

---

(1) An Doktor Dujardin, an hini en deus savet ar pennad skrid-man, a zo eur medecin hag eur chirurgian euz ar re wella ; bet eo bet atô war linen an tan adalek ar bloavez 1915 ; er Champagn, er Somm., er Marn hag e Verdun n'eo ket labour eo a vankas d'ezan. Ar groaz-brezel a zo bet spilhennet d'ezan warlene gant ar meneg enorus-man : « Détaché à l'aviation a fait preuve de courage et de sang-froid en plusieurs circonstances, notamment dans la nuit du 4 novembre 1919 où il s'est porté au secours des blessés sous un violent bombardement par avions ». Service de santé du 7e C. A.

E genvroiz hag o deuz kavet kement a c'hras e gaout war hentchou ar brezel a vezo mall ganto lenn e *guzullou* aman, bep miz, evel gwechall, breman p'eo diazezet : adarre, pelloch, ar peoc'h er Vro.

I. M. P.

Bezomp evelde Bretoned kalonek, tud kalet ha krenv.
Dleout a reomp kement-se d'ar re a zo maro evidomp.
Evit an dra-ze eo em eus mennoz da gas d'eoc'h bep
miz eun toullad kuzuliou.

Lennerien ger, ne gavot ket aman al lezen en he fez ;
tennet em eus hepken diouti ar pep brasa hag ar pezh a
dleit gouzout.

Lezen an 31 a viz meurs 1919 a zo bet savet :

Da genta, evit ar zoudarded hag ar vartoloded deuet
mac'hagnet pe klanv eus ar brezel abaoe an 2 a viz eost
1914, pe a deui da veza mac'hagnet pe klanv a-bers ar
brezel ;

D'an eil, evit an intanvezed, emzivadeg, minored, ta-
dou ha mammou ar re a zo maro evid ar vro abaoe an 2
a viz eost 1914, pe a deui da vervel diwar goust ar gouliou
pe ar c'hlenvejou deuet d'ezo a-bers ar brezel.

Ar re holl n'o deus ket bet pe eur bansion, pe eur
« chratification », pe eun « allocation » bennak hag a deufe
da douch anezo o devo o arc'hant nan adalek an dervez m'o
devo grêt o gouien, mes touch a raint adalek an dervez
m'o dije bet gwir da gaout.

Setu eur zoudard, pe eur martolod, hag a c'houlen *bre-
man* eur bansion abalamour m'eo bet kaset d'ar gêr goude
reform, — gant gwenneg ebet da douch, — d'ar 15 a viz ebrel
1915. D'ar c'henta a viz eost 1919 e responder d'ezan : « Eur
bansion ho pezo ». Ac'hanta, touch a raio e arc'hant nan ada-
lek ar c'henta a viz eost 1919, mes ar zom en divije touchet
abaoe ar 15 a viz ebrel 1915 ma vije bet pansionet d'ar
poent-se. Ha bep bloaz a-c'houdevez e toucho e bansion
hervez al lezen nevez.

Hag ar pezh a vezo grêt evit ar zoudarded hag ar varto-
loded a vezo grêt evit an intanvezed, emzivadeg, tadou,
mammou, a deufe da goll o gwaz, o zad, o bugale.

Al lezen-man a lavar c'hoaz :

« Ar re a zo bet pansionet gant al lezennou koz hag o
dije nebeutoc'h a bansion eget n'o dese gant al lezen nevez
a vezo reizet o fansion d'ezo hervez al lezen nevez ha roet
d'ezo an arc'hant o dije touchet o veza bet pansionet dioc'htu
hervez al lezen nevez ».

Setu eur zoudard pansionet abaoe 1915 (600 lur ar
bloaz). Ma vije bet pansionet dioc'htu hervez al lezen nevez
en divije bet marzeze 800 lur. Ac'hanta, hiviziken en devo
800 lur bansion ha touch a raio ar c'hresk (200 lur ar bloaz)
eus 1915 betek vremen, da lavaret eo 800 lur. Ma ne deu
ket da brofita eus al lezen nevez a ro d'ezan 800 lur ar bloaz,
neuze e 1922 e vezo roet d'ezan 600 lur ar bloaz, hag er
bloavezh-ze ive e toucho ouспен, evit 6 vloaz, an 200 lur ar
bloaz nebeutoc'h hervez al lezen goz, da lavaret eo 1.200
lur, hag e bansion nevez, 800 lur. An dra-ze a ra 1.200 +
800 = 2.000 lur. Goude-ze e bansion a vezo 800 lur ar bloaz.
Ar memes tra a vezo grêt evit pansionou, gratificationou,
allocationou ar zoudarded, martoloded, intanvezed.

Soudarded ha Martoloded

Petra a zo ret evit kaout gwir da douch pansion ?

1^a Beza bet glazet (bleset) en eun doare bennak arôk
beza bet kaset d'ar gêr, er zervich hag abalamour d'ar zer-
vich.

2^a Beza bet klanvet pe deuet ar c'hlenved da wasat er
zervich hag abalamour d'ar zervich. Ar bansion a zo roet
evit ar vuhez penn-da-benn (définitive) ma ne deu ket a
bareans d'ar blesou pe d'ar c'hlenvejou.

Ar bansion a zo roet *evit eur pennad* (temporaire),
ma c'hell ar glaziou (blesou) pe ar c'hlenved para.

Ar bansion a zo da veza touchet adalek an dervez ma
'z oar bet reformet n° 1 pe n° 2 gant komision ar reform.
Ha kement-se a zo skrivet el Livret-Matricule pe war ar
paperou-all roet d'ar zoudard reformet. Hemañ a dle miret
an holl baperou-ze evit ma c'hello êsoc'h difen e wiriou.

Ar bansion a gresk, evel just, gant infirmite an den, da
lavaret eo, gant an didalvoudegezh da labourat deuet ennan
warlerc'h ar glaziou pe ar c'hlenvejou en deus bet er zervich.
Evelse, eun den hag a goll e zaoualagad, e ziwrec'h pe e
ziwesker ne c'hell ket ken gouid e vara. Mat, an didalvou-
degezh da labourat a zo deuet ennan da heul an infirmite-ze
a dalv 100 poent evit ar bansion ; hounez eo an didalvoude-
gezh vrasa : ar vihana a dalv 10 poent.

Setu aman Tölen ar Pansionou

Didalvoudigez d'al labour (dre bouc'hon)	Sondarded ha Martoloded	Kaporaled ha Kartier - Mistri	Serjanted	Sekond - Mistri
10	240 lur	243 lur	246 lur	260 lur
15	360	365	369	390
20	480	480	492	520
25	600	608	615	650
30	720	729	738	780
35	840	851	861	910
40	960	972	984	1040
45	1080	1094	1107	1170
50	1200	1215	1230	1300
55	1320	1337	1353	1430
60	1440	1458	1476	1560
65	1560	1580	1599	1690
70	1680	1701	1722	1820
75	1800	1823	1845	1950
80	1920	1944	1968	2080
85	2040	2066	2091	2210
90	2160	2187	2214	2340
95	2280	2309	2337	2470
100	2400	2430	2460	2600

Evit kaout pansion eo ret kaout d'an nebeuta eun didalvoudigez pe eun infirmite hag a dalv 10 poent.

An nep en deus meur a c'hlaz pe meur a glenved war eun dro — zoken ma n'ez eus hini ebet anezo hep pareans, — a c'hell kaout eur bansion evit eur pennad amzer (temporaire).

An holl glenvejou a zo bet anavezet epad ar zervich hag epad 6 miz goude ar zervich a deu a-bers ar zervich. D'ar c'houarnamant eo renta testeni n'int ket bet tapet a-bers ar zervich.

Ar zoudarded kouls hag ar vartoloded a oa er gêr a-rôk an 31 a viz meur 1919 hag o deus da c'houlen eun dra bennak abalamour ma 'z int bet pe ez int c'hoaz klanv o deus betek an 30 a viz gwengolo 1919 da ober o goulen.

Ar goulenez a vezo skrivet da :

Directeur du Service de Santé
10me Région. — Rennes

mar d'int eus an 10me Région, pe d'an 11me Région, Nantes; mar d'int eus an unnekvet Région. Rekommandi al lizer ranner er bureo-post ; koustout a ra 8 gweneg.

Setu aman penôs e c'hellfe beza grêt al lizer-ze :

(Hano ar gommun), le ..... 1919.

Monsieur le Directeur du Service de Santé,
de la 10e Région, à Rennes, pe 11e Région, à Nantes.

J'ai l'honneur de vous prier de faire constater que je suis atteint de ... (hano ar c'hlenved pe ar bles) du fait du service militaire et que je suis de ce fait atteint d'invalidité.

(Hoc'h hano, leshano,
tiegez, parrez, kanton, departamant.)

C'hoaz eur wech, d'ar c'houarnamant eo ober an enklask ha d'ezan eo lavaret perak ne c'hell rei netra ebet d'eoc'h. Nemet e tölöt evez e rankit lakât ar muia ma c'hellot ar chans euz ho tu. Hag evit se, dalc'hit mat d'ho livret, d'ho paperou hospital hag ambulans; arabat eo d'eoc'h kas anezo du-man, du-hont, pe da vihana, adskrivit war eun tam kaler ar peza oa warno.

Ar re a zo bet diskleriet « réformés temporaires » n'o deus o fansion nemet hepken epad an amzer ma 'z int « réformés temporaires ».

Ar re a zo klaset « réformés temporaires » o deus da dremen ar vizit bep daou vloaz, rak o fansion a zo roet evit daou vloaz. Mes o fansion a c'hell chom hevel, pe kreski, pe disken, pe zoken dont da veza « définitive », da lavaret eo da badout atô, ma 'ch anavezet er vizit n'ez eus pareans ebet da c'hedal. Ar bansion a c'hell, er c'hontrol, beza lammet digant an den a zo deuet da wellât, ma n'en deus mui eun didalvoudigez pe eun infirmite da dalvezout 10 poent.

Ma teu ar c'hlenved pe ar gouliou da wasât e kerz an daou vloaz etre diou vizit, arabat gedal vizit penn an daou vloaz evit en em ziskouez; goulen dioc'htu tremen ar vizit. Galvet e vezer d'an hirra daou viz goude ar goulen.

Lavaret am eus e zav ar pansionou, dre 5, eus 10 da 100. Al lezen a lavar e vezo roet ar zom hirra d'ar re a zo etre daou. Evel se ar re a zo o infirmite etre 10 ha 15, lakomp 11, a doucho evel m'o divije 15, hag ar re o deus 16 evel m'o divije 20..., hag en doare-ze betek 100.

Ne ouezer ket c'hoaz mat a-walc'h penôs en em gemeret evit difen gwirioù ar re a c'houlennno tremen ar vizit. Al lezen a lavar koulskoude e c'hellint kaout d'o difen eur medisin «sivil» hag a vezo evel o alvokad.

Ar re n'o devo medisin ebet da alvokad a c'hello kas ganto sertifikajou o medisin da ziskouez.

Ar re a zo gwall vac'hagnet hag o deus ezom e ve unan bennak war o zro da entent outo a c'hell goulenn beza kaset d'eun hospital, — ar mizou war o c'houst, — pe goulenn eun draig bennak en tu-hont d'o fansion. Ar zom-ze a vezo par d'ar 1/4 eus o fansion. Evelse eur zoudard hag en deus 2.400 lur bansion a douchfe neuze $2.400 + 600 = 3.000$ lur.

Pa 'z eus meur a vles pe glenved, ma n'ez eus hini ebet anezo hag a rofe 100 war 100, e vez roet ar bansion evit ar grevusa, hervez an didalvoudegez a zigas en den, hag e vez roet ouspenn evit ar re-all eun tammig pansion-all hervez o grevusded.

Koulskoude, ma talv unan anezo 100 war 100, da lavarret eo 2.400 lur, e vez roet evit ar re-all etre 100 ha 1.000 lur; mes an didalvoudegez a zo neuze savet en eun doare dis-henvel, eus 1 da 10 :

- 1 a dalv 100 lur,
- 2 » » 200 lur,
- 3 » » 300 lur.

N'eus fors penôs e vezer bet pansionet, ez eus c'hoaz da gaout ouspenn evit ar vugale veo hag *ar re da c'henel*, betek o 18 vloaz.

ARCHANT DA DOUCH	POENCHOU AN DIDALVOUDEGEZ
300 lur	100 war 100
285	95 » »
270	90 » »
255	85 » »
240	80 » »
225	75 » »
210	70 » »
195	65 » »
180	60 » »
165	55 » »
150	50 » »
135	45 » »
120	40 » »
105	35 » »
90	30 » »
75	25 » »
60	20 » »
45	15 » »
30	10 » »

Evit touch an arc'hant, kas ar goulenn da
« *Sous-Intendant militaire* » du département,
ha kas er memes amzer :

- 1) *Acte de naissance de chaque enfant,*
- 2) *Un certificat de vie collectif pour tous les enfants de moins de 18 ans.*

Ar sertifikajou-man a vezo hep mizou ha war baper libr (hep timbr).

Al lezen-man a zell ive ouz ar gwazed mobilizet bet o labourat en uzinou, punsou, ... hag o deus labourer evit an « *Défense nationale* ».

Ar re o deus pansion diwar goust mistri an uzinou pe eur gompagnunez asurans, hag a zo disterroc'h eget an hini o dije bet evit an hevelep bles pe glenved ma vijent bet pansionet gant al lezen nevez, a vo roet d'ezo ar c'hemm (différence).

Ar memes tra a c'hoarvezo gant ar re a zo bet kaset da labourat var ar meaz, en « *Exploitations agricoles* », gant ma n'o devezo ket labourer evit o c'hont o-unan.

Ar vartoloded bet laket en arme war zouar, hag o zud,
a doucho pansion an arme war zouar.

Mar o deus gounezet galonsou (grades), e c'hellint dibab
ar bansion wella évito. hini an arme war zouar pe hini an
arme war vor.

Intañvezed ar re a zo bet infirmourien hag a zo marvet
eus eur c'hlenved spegus o deus ar bansion hirra.

Ar re a zo bet laket en « Auxiliaire » goude bles pe
glenved ha kaset d'ar gêr gant netra (nep pansion), a skrivio
d'an « Directeur du Service de santé », evel hoc'h eus lennet
uhelloc'h, mar o deus eun dra bennak da c'hulen.

Dr DUJARDIN,
Medesin e Lokournan-Leon.

Distro Ian d'ar gêr

Setu an de kaer o tonet
E c'hellin d'am c'hérig monet,
Setu o tonet an de kaer
E c'hellin mont laouen d'ar gêr.

D'an nenv, pa bign an alc'houeder,
E gan a zo dous ha seder :-
Va c'halon 'zo c'hoaz sederoc'h,
Pa 'z an, kerent, warzu ennoc'h.

Dour a fell d'ar peskedigou,
Al lapous a gar an nenvou,
Va c'halon me, gant levenez,
A gar ma zad ha va mam gez.

Ar gliz a ra vad d'ar c'hlizen,
An heol a zigor ar rozen
Hag ar gwel demeure va breudeur
A ra d'in tridal gant bonheur.

Piou a c'hellfe d'in-me laret
Pegen koant eo va c'hoarezed,
Ken dinam int hag an El gwenn
Laket gant Doue d'o difenn.

Evnig a glevan dreist va fenn
O kana flour, 'n beg an derven,
Astenn founnus da ziuoaskel
Ha nij etrezek Breiz-Izel.

Pa vi e Sant-Dero erru,
Trezek ti va zad nij dioc'h-tu
Ha, pa vi digouet 'barz er porz,
Nij er wezen e korn al liorz.

Hag eno, war beg eur bodig,
Distag da vrazika sounig
Ha d'ar re 'iei ebiou, kan :
Erru eo Ian, erru eo Ian !

I. S.

Keleier ar Miz

Keleien ar bed-holl

Ar peoc'h. — An trec'h a zo ganimp ; ar Boched hen anzav ; plega reont da zigemer hon urzlou ; sinet o deus ar peoc'h e Versailles d'an 28 a viz even diveza ; mes ar gounnar ruz a zo en o c'hreiz hag ar peoc'h-man a zo galvet ganto dija, peoc'h an nerz, an dislealded, peoc'h an dize-nor, evel pa lavarfont : Ar paper-man, sinet ganimp, n'eus ket a dalvoudegez evidomp ! Mad da deurel d'ar pilhou, an de ma vefomp adarre ar c'hrenvan !

Dre nerz o deus pleget, dre nerz e chomfont pleget, 'vel eur blantenn kaset he fenn d'an douar keit ma 'man ar gorden o terc'hel he fenn ouz he gwizlou...

Forz penôs, ar peoc'h eo memez tra, ar peoc'h digaset d'imp gant ar Galon-Zakr ar zun ma 'n em gav e ouel. N'eo ket deut hep poan ; ne vo ket miret hep poan ; mes adalek breman e c'hellomp lavaret gant gwirionez e vezo ken padus ha ma karfomp.

Ar merc'hed o voti. — Heb ar merc'hed, war a lavarer, n'hall ken ar Frans bezan renet vel zo dleet.

Red eo lakat aneze da voti, anez. ne deui vad ebet ken eus ar votadegou. Yan an evoa war e garr eur marc'h dall hag a rê e afer well pe waz. — N'am oa ket ezom gwelloc'h egetan, emê Yan, mar 'n ije gwelet sklêr. Mes p'eo gwir ne wel ket sklêr, e renkan prenan c'hoaz eur gazeg dall da stagan gantan. — Ho harnez ne vezo tam 'bet gwellaet, paour kez Yan !

Fall war fall.

Stagan dall gant dall...

Daoust ha kaeroc'h sklerijennet eo ar merc'hed eget ar bôtred war ar politik ?

Ha neuze, kredi ra d'ac'h-hu e teufe pennou ar gouarnamant da lakat ar merc'hed da voti. mar kredfe d'eze gwelet o tont ac'hane eur gwir vad evit ar vro ?

Evellen an hini eman kont, hervez unan bennak hag an eus bet gwerzet ar bistolen.

Hon deputeed, aon d'eze da vezan kaset da c'houezan burlu da Vene-Bregant ar bôtred a zo distroet diouz ar brezel, a c'halv zikour digant ar merc'hed abalamour da harpan o stal : « Ar merc'hed kez-ze o deus bet "allocationou" diganimp ha « pansionou » ha « peculou » ; röömp d'eze breman gwir da voti. Kement a stad a vezo enne ma teufont war an töl d'ankounac'h ar brezel, o gwazed, o bugale kollet, an daelou skuilhet ha ma rofont, en despet d'o zud, an dorn d'imp adarre kement ha gwechall. »

Setu sonj pôted ar gouarnamant o c'hervel ar merc'hed d'ar votadegou.

Eun dra fall eo eta e votfe ar merc'hed ? War ze, an istor a respont e oa ar c'hiz d'ar merc'hed da voti betek ken ma teuas ar Revolution vras da lemel ar galloud-ze digante. Biskoaz, koulskoude, n'o doa bet grêt falloc'h impli anezan eget ar bôtred. Hirie, er broiou lec'h ma vot ar merc'hed. evel er Finland, en Amerik, en Bro-Zôz, en Australi, o deus bet laket ober lezennou mad, dreist-oll war ar pez a apar-chant ouz o stad o-unan.

Gant se, en tiegez hag en kement a zell outi, ar plac'h he deus kalz muioc'h da welet eget ar pôtr ; he c'halon hag he bue zo eno.

Dre natur, ar plac'h zo difennourez an tiegez, ha ma teufe d'ezi kât gallout da voti, n'e ket lavaret ne wintre ket d'an traou al lezennou savet ken stank a-eneb.

Vit kustumi ar plac'h eus he micher, e kinniger rei d'ezi da gentan ar gwir da voti 'vit aferou ar gomun, ar re nesan da bep hini hag an êzetan da anaout...

War ze, ar wirionez a zo gant ar re goz :

Gortozomp ar piz da boac'h !...

— Kalz a chenchamanchou vo deut gant an amzer-man ; bet zo ha muioc'h c'hoaz zo da zont. Santout a rêr dre oll, muioc'h eget biskoaz, evel diou nerz o c'houren an eil ouz eben ; unan aneze a vesk ar c'hredeannou, a zav falz relijiö-nou, a c'houez kasoni etre an dud hag ar broiou ; — eben a embann dre ar bed lezennou an urz, al lealded ; a gompouez hag a sioula ar sperejou, a denn an dud da 'n em unani er wirionez hag er garantez. Daoust d'an hudurniez a labez kalz a draou kaer, ar bed a zo seblant gwellaet gantan : nerz ar vad a c'houarn anezan hag a gas da netra ar fallan

tôliou, — evel ar brezel, — dibabet gant an drouk-sperejou. An nerz-ze, an holl a anavez ar vammën anezi: Kalon-Zakr Jezuz-Krist hon Zalver.

Ar bed a zo leun, pevar bloaz so, eus burzudou ar Galon-Zakr. Ar zoudarded a zo bet test aneze meur a wech ha, d'an divezan, an dem'o deus gwelet ar Boched o souzan dirake, an eonen etre o dent, gant ar gounnar n'hallent ken stourm nep lec'h. Breman, an nerz he deus trec'het war ar Boched a zo dre oll o tizarbenn hag o tlazezan ar peoc'h, n'eo ket er Frans hepken, mes dre ar bed oll. Klevet ho peus ar pezh eman o paouez ober en rouantelez ar Spagn? Ar roue Alphons XIII, endro d'ezan e c'houec'h mab hag en e gichen holl pennou-bras an Iliz hag ar Vro, an eus gwestlet e rouantelez d'ar Galon-Zakr dirak he skeuden savet er menezioù e kreiz ar Vro. Roue ar Beljik a zo o paouez ober kemend-all. Er Frans eo bet boulec'het al labour-ze ar 27 a vezeven.

Arabad nac'h na klask digareziou! Gwelet zo bet, en meur a bleg start, e kerz ar c'hantvejou tremenet, o tiskendioù an ne, sinou, gourc'hemennou ha ne oa silvidigez ebet nemet d'ar re o digemere; Kroaz Konstantin a zo eus ar re vrudetan.

Hirie ar merk eo ar Galon-Zakr, ar Galon-Zakr savet war an trôn en pep tiegez kristen, gwestlet d'ezi — hag adgwestlet bemnoz kerent, bugale, peadra, — hag enoret, dic'haouet bep miz dre ar gommunion.

O. Eskob Kemper zo o paouez hen disklêrian a-nevez-flamm. Breiz-Izel, koulz hag holl broioù ar Frans, o deus ezom da vezan adbadezet betek o gwrizioù; gwrizioù eur vro eo an tiegeziou; ac'hane e sav gwad yac'h pe fall da veg ar brankou; temzi anezo eo red ober eta gant grasou, bennoziou ar Galon-Zakr.

Plou oar pebez dismantr zo o c'hedal ac'hanomp ma nelakomp ket Doue d'hon ren ha d'hon diwall? E. A. M.

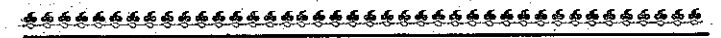
Keleien an Vro

Sant-Denez. — Kelc'h Sant-Erwan a zo o paouez bezan adsavel a-nevez warlerc'h maro e rener kentan, Loeiz ar Moal (Laouik), kouezet, an 13 a viz gwengolo 1918, war an dachen, e Crouy. An 13 eus ar miz e vo grêt eur gouel evit dastum Bretoned St-Denez endro d'ar bureo nevez.

Gwengamp. — Kolaj Gwengamp he deus lidet ar 17 a vezeven gouel he Skolêrien goz, ar wech kentan abaoe ar brezel. Eun 200 en em gave bodet endro d'ar rener koz, an O. Guyoward, ha d'ar rener neve, an O. Bezvoet.

Divizet zo e vije goulennet sikour digant an holl evit frankât al lojeiz deut kalz re enk gant niver ar Skolêrien o kreski bemde.

Plijidi. — E skol gristen Plijidi, war 17 plac'hig kaset da glask o « sertifikat, » 17 o deus bet anezan. Hon gourc'hemennou da vestrezed Plijidi o deus, etouez ar re genta, impliet ar brezoneg da zeski ar galleg d'o bugale.

Breiz a viras ouz dorn Doue da skei ar bed.

Il n'est pas exagéré de dire que depuis cinq cents ans, la Bretagne et notre Diocèse en particulier (1) ont vécu des grâces de foi que saint Vincent leur avait apportées.

Tout le bien qui s'y est fait depuis lors a été rendu possible par les prédications de saint Vincent Ferrier.

Le monde lui-même eût-il été sauvé si la Bretagne ne l'avait pas préservé des rigueurs de la justice divine dont saint Vincent Ferrier était le messenger?

MGR GOURAUD.

(1) Eskopti Gwened.

Tud hon Bro

Sœur Santez-Mac'harit

Mari Fransoaz Jermana a deuas war an douar en parouz Locoal-Meudon, er Morbihan, an 11 a viz c'houevrer 1860. He zad a oa pesketaer hag a gollas e vue war vor pa n'he devoa hi c'hoaz nemet 13 vloa. Eur pennad amzer e chomas da rei harp d'he mamm ha d'he c'hoar, ha goude e c'houlennas digor e ti Leanezed ar Furnez, en Sant-Laurans-var-Sèvre.

Kemer a reas karg eus ar plac'hed bouzar ha mut e ti Larnay. Eno en em lakas, e skol eul leanez-all, da gelen ar vugale hag a zo ganet dall ha bouzar. Goude maro he mestrez, sœur Santez-Mac'harit a dalc'has kalonek gant he labour.

Ar vedisined, pa welent pesort tôliou kaer a rê, ne oant ket evit harz d'estlanmi, ken kalet 'vel m'eo lakat sklerijen da baran 'barz sperejou tud ha n'o deus, koulz lavaret, dor digor ebet war ar vue, na klevet na gweled.

Mes Sœur Santez-Mac'harit, gant eur spered lemm hag eun nerz-kalon diflach, a dibabe anezi he-unan he hent da vont bepred war wellat. Hi ha n'he devoa deskamant ebet, nemet an tammik skol tapet en he bugaleaj, a deuas da zevel evelse, a dam da dam, an doare da gelen ar vugale-dall ha bouzar.

Eus holl vroïou ar bed e teue tud d'he gwelet ha forz piou e vijent, holl e teskent ganti eun dra bennak.

Sœur Santez-Mac'harit a ra enor d'he bro Breiz-Izel. Bezan eo diwar gwrizien ar goueriadezed-ze, sperejou digor, kalonou yac'h ha birvidik; seurt ma kaver katz en Breiz-Izel. O donezonou a chom kuzet, peurvuian, dre ne gavont ket an tu, — nag amzer, na studi — peadra da 'n em zis-klêrian.

Dre vertu ar relijion studiet mad ha heuilhet piz, ar Vretoned, ken troet ahendall war dreo ar spered, a deufe da vezan ar bobl an uhelan pignet e skeul ar furnez.

Oad Feiz ha Breiz

Feiz ha Breiz a c'hanas d'ar 4 a viz C'houevrer 1865; eman eta breman en e bemped bloaz hag hanter-hant. Diou wech abaoù e c'hinivelez eo chomet a-sav: d'ar 26 a viz ebrel 1884, ha pa zigoras ar brezel, e miz eost 1914.

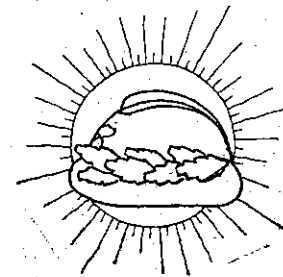
Pa oe adsavet evit ar wech kentan, e miz genver 1900, elec'h rei d'ezan e oad gwirion, e oe roet d'ezan eun oad nevez hag a yaouankae anezan eus a bemp-bloaz ha tregont.

Ar wech-man, 'lec'h ober kement-all, e lakamp war e benn kurunen gaer e holl vloaveziou evit merkan gwelloc'h a ze e teu diwar an hevelep mammen ar skridou breman hag ar skridou gwechall.

Les peuples ne gagnent rien, jamais, à violer la justice. Un jour ou l'autre, ils en sont châtiés. L'Allemagne vient de payer des dettes échelonnées sur quatre siècles d'Histoire.

Mgr DUPARC.

DIVUNADENNOU

I. — Ar prizioù gounezet evit an divunadennoù epad ar bloaz 1913-1914 hag a dleet rei e *Gouel ar Bleun-Brug*, e Gwengamp, d'an 10 a viz gwengolo 1914, a vezo roët e fin ar miz-man hag hanoioù ar re o deuz o gounezet a vezo moulet e *Feiz ha Breiz* miz east a zeu.

II. — Digeri reomp eur c'honkour-nevez etre hon lennerien ha lennerezed ; ne bado nemed tri miz ; d'an dek a vo da genta epad an tri miz-ze e roïmp : **Breiz**, eur pezh levr kaër hag a dalv 20 lur ; Tri levr « Buez ar Zent », tri levr « ar Revolusion e Breiz » ha tri levr « Marvailhou ». Prizioù ar c'honkour-man a vô roët e miz Here.

Setu aman divunadennoù miz Gouere.

I. — Ped vi (1) pôaz kalet a c'helle Rannou Trelever, krenva Tregeriad a vevas biskoaz, da zibri pa veze war yun ?

10 poent ar Respont

II. — Pere eo ar pesked a zo tosta o daoulagad an eil d'egile ?

10 poent ar respont

III. — Penoz lodenna pemp vi etre pemp den ha c'hoaz e chomo unan var ar plad ?

15 poent ar respont

IV. — Penôz e c'helfe eur c'ham hag eun tort tremen pont Landerne heb ma vefe gouvezet eo kam ar c'ham ha tort an tort ?

15 poent ar Respont

KEMENNADUREZ. — Ar Responchoù da zivunadennoù miz Gouere a ranko beza en em gavet, kouls a-bers Tregeriz evel a-bers Leoniz ha Kerneviz, gant *Renner Feiz ha Breiz, en Sant-Thegonnec, aben an 20 a viz Gouere da zivezata.*

(1) e Treger - Ped u.

Feiz ha Breiz

BENNOZ DOUE !

Ar brezel en deus lakeet an dud da ankounac'hât eleiz a draou ; n'en deus ket koulskoude grêt d'hon lennerien ankounac'hât *Feiz ha Breiz*. Setu aman pennadoù tennet diouz liziri digouezet ganeomp hag a ziskouezo an dudi o deus bet an holl ouz e welet a nevez :

« Sur awal'h. eme J. Jaffrès, m'am bije gouezet tenna portrejou am bije tennet unan hizio da gas d'eo'h ha plijadur ho pije bet o welet nag a brez a oa aman, war gwerz *Feiz ha Breiz*, bremaik goude an oferen-bred... »

Eun all, L. Dissès, a skriv evellen :

« *Feiz ha Breiz* en deuz divunet meur a Vreizad klouar ha berr-welet ; mil bennoz d'eo'h : al labour kaër a rit aze ne c'hell ket beza paet er bed-man... »

***

Anzav a rear ar vad en deus grêt hag anzav a rear n'eo ket labour a vanko d'ezan.

« Je crois que l'une des tâches les plus importantes d'après-guerre est de révéler la Bretagne à elle-même, de lui restituer au sein de l'unité française (pour laquelle tous ses fils ont lutté, souffert et combien hélas ! sont morts) sa physionomie et son caractère et de porter ainsi sa valeur économique, intellectuelle et morale au maximum.

L'apaisement des esprits et des cœurs qui doit se perpétuer après la victoire nous permettra de jeter ainsi les fondements d'un *régionalisme pratique* qu'il me paraît urgent de préparer.

On répète partout qu'il faut faciliter au paysan l'attachement à la terre. Fort bien, mais encore faut-il lui en fournir les moyens. Car, dans notre coin du Léon, tout au

moins, quelques-uns ne quittent leur commune rurale que par nécessité : ils ne trouvent pas d'exploitation agricole et c'est vrai.

Cette réorganisation matérielle est notre tâche spéciale. Il faut l'entreprendre sérieusement. Mais elle ne suffit pas, surtout à un peuple idéaliste. Il est nécessaire, non seulement de lui faciliter les conditions de la vie champêtre, mais de la lui faire aimer en orientant son éducation dans le sens même où se développe son existence individuelle et sociale.

P. TRÉMINTIN.

* * *

Hor mennoziou a gavomp diskleriet en eun doare-all — ha gant pebez nerz ! — er *Mercur de France* (16 a viz gouere 1919) gant E. Masson, o komz diwarbenn levr Lemerrier d'Erm, *Les Bardes et Poètes nationaux de Bretagne* :

« Il existe en Bretagne une langue populaire, la langue maternelle des gens du pays (parlé par près de deux millions de Bas-Bretons), dont l'enseignement est *interdit* en Basse-Bretagne, dont le parler même est pourchassé avec acharnement par les fonctionnaires de l'Etat français. Cette langue n'est pas un patois quelconque, c'est une *langue*, au sens propre du mot, au sens scientifique et littéraire.

Cette langue est fille de l'antique *celte*, qui fut sœur du latin et du grec, dans la famille des langues indo-européennes. Elle est elle-même sœur du gallois, enseigné actuellement et honoré par l'Etat britannique ; cousine germaine du gaël d'Ecosse et d'Irlande.

L'Armoricaïn, le gallois et le gaélique sont actuellement les trois branches encore fleurissantes du grand arbre celtique qui jadis recouvrit sous son ombrage le berceau des innombrables parlers d'Europe.

Le fait que cette langue vénérable des Bretons est traitée par l'Etat français comme un ignoble jargon à arracher du sol, ou comme une langue ennemie, traîtresse, dont le parler menace perpétuellement la sérénité de l'Etat français, ce fait a créé et perpétue encore actuellement en Bretagne le lamentable, suprêmement lamentable état

d'âme que ces « Bardes et poètes nationaux de la Bretagne Armoricaïne » clament avec une telle douleur.

Des milliers de héros bretons, de héros bretons *bretonnants*, parlant cette langue raillée, vilipendée et suspecte, se sont fait tuer (l'Histoire dit avec quelle foi !) sur tous les champs de bataille du monde, au cours de cette guerre, pour la France, pour la Justice et le Droit ; pour que les *Petites Nations* aient le droit de parler leur propre langue, — alors qu'eux-mêmes ne l'ont pas — le droit de parler la leur !

C'est là le Scandale...

* * *

Trugarekât a reomp an holl vignoned ha skrivagnerien o deus en o c'hazetennou kaset kelou e oa savet a nevez *Feiz ha Breiz*. A-unan ganto ha gant holl difennourien Breiz, e kerzfomp war 'rôk 'vit

...diwall tenzor he bugale
Ar feiz, ar yez, al liberte !

PENNADOU KAERA

Prezegen an Tad Janvier (1)

I. — SANT VISANT FERRIER

a lavare da bep hini
ar wirionez heb damanti

« Vincent Ferrier enseignait la vérité intégrale. Il vint dans l'Ouest au soir de sa carrière, à l'heure où la fatigue et la mortification avaient usé ses forces. Cependant il ne fit aucune concession aux habitudes corrompues de notre pays.

Interpellées par lui, les femmes d'Angers durent renoncer à leurs coiffures provocantes. La Bretagne était tombée dans un état lamentable. Notre race si toujours

(1) Grêt dirag eun Arc'heskob, dek eskob hag eur mor tud, war blasen al Linsou, e *Gwened*, d'an 8 a viz Gouere diveza, evit kloza Goueliou bras ar pemp kantvet bloaz abaoe maro saut Visant Ferrier.

unie et passionnément unie au Christ, se livrait à des propos impies, à des blasphèmes sacrilèges. Le jour du Seigneur, observé jadis avec tant de scrupule, appartenait aux foires, aux marchés, à la débauche. On avait laissé les costumes pittoresques, élégants, modestes du passé, et l'on avait adopté des modes extravagantes et licencieuses. La Bretagne autrefois jalouse de tenir la parole donnée, obstinément ennemie de la ruse, de la dissimulation, de la perfidie, la Bretagne si fière de sa chevaleresque devise, « *potius mori quam fœdari*, plutôt mourir que de trahir, » ne reculait plus devant le mensonge ni devant le parjure. L'honneur du foyer même était compromis et les lois du mariage audacieusement violées : nos hermines avaient perdu leur séculaire blancheur. Aucun de ces désordres n'échappa à Vincent, qui les confondit sans en excepter un seul.

II. — E brezegennou a veze sklêr evel re Hor Zalver.

Notre-Seigneur reste à la portée de tous, parce qu'il emprunte ses images à la vie ordinaire. au spectacle du semeur, du sel affadi, de la brebis égarée, des champs où l'ivraie se mêlait au bon grain, des sarments arrachés au cep de la vigne et jetés au feu, du figuier stérile, du firmament empourpré par les feux du soir, du levain qui corrompt toute la masse. Le Maître, afin de retenir l'attention, use d'impressionnantes paraboles. L'histoire du mauvais riche, de l'enfant prodigue, de l'économe infidèle, du débiteur impitoyable, grave dans l'âme de ses disciples la vérité qui lui est chère.

Vincent Ferrier imite Jésus. Ses comparaisons mettent en relief l'idée qu'il préconise et la rendent accessible aux moins cultivés. Les fièvres pernicieuses figurent les passions désordonnées ; la maladie et la vieillesse sont les messagères de la mort ; les ténèbres symbolisent le schisme ; le renard représente la ruse, la fourberie, la fraude ; l'oiseau qui chante et qui vole dans les hauteurs nous apprend à louer Dieu et à opérer notre ascension vers le ciel ; la fourmi nous apprend à vivre en paix dans nos familles, à porter sans défaillance de lourds fardeaux, à prévoir l'avenir.

III. — Elêc'h e vad e unan ne glaske nemed brasa gloar an Aotrou Doue

Saint Vincent Ferrier ne demande pas la fortune matérielle à son ministère. Il ne porte point d'argent. Il est vêtu comme un pauvre, il se nourrit comme un pauvre des aliments que la charité lui apporte, il est logé comme un pauvre, il marche à pied comme un pauvre et c'est à peine si, les dernières années de sa vie et à cause de ses infirmités, il se sert pour voyager de cette humble monture, de cette vieille ânesse dont les chroniqueurs nous racontent les pénibles aventures. Jusqu'à la fin, il aime et il supporte joyeusement les privations que lui impose sa vocation de mendiant, et quand son heure suprême a sonné, il s'étend, il souffre, il agonise, il meurt comme les pauvres, dans un misérable réduit et sur un misérable grabat.

Que cherche-t-il donc ? La gloire de Dieu et le salut éternel de ses semblables.

Il déploie tout son zèle au service de Dieu. Il n'a qu'un souci : restaurer, étendre, affermir le royaume de Dieu. Quel feu quand il parle des droits de Dieu à notre culte, de l'amour, de la crainte, du respect, de l'action de grâces, des adorations, de l'obéissance que doivent nous inspirer la bonté, la justice, la majesté de Dieu !

Le Dieu dont il se proclame l'interprète n'est pas un Dieu implacable, C'est un Être qui n'attend qu'un cri, qu'un regret, qu'une prière, qu'une larme pour pardonner aux Samaritaines, aux Publicains, aux Madeleines, aux larrons, et pour les introduire dans son paradis.

* * *
Mes Frères, Vincent Ferrier aimait la Bretagne, il éprouvait une vraie satisfaction quand il en parcourait les chemins, quand il apercevait les genêts de ses champs, les rameaux de ses vieux chênes, le granit de ses côtes, l'émeraude de ses flots, la bruyère de ses landes, quand il entendait les cloches de nos églises ; et il se plaisait à s'attarder dans nos moindres cantons.

Vous avez pendant 500 ans gardé avec vénération ses ossements sacrés ; invoquez-le toujours, écoutez ses leçons, obéissez à ses conseils, imitez ses vertus.

PEVAR BLOAZ

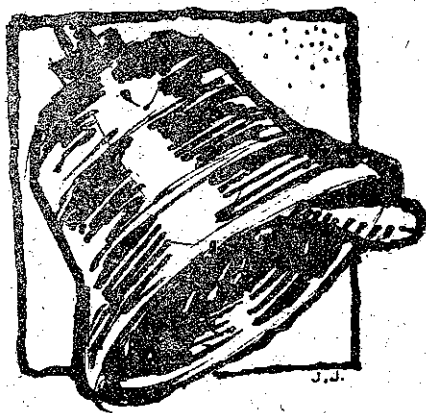

I. -- Ar C'himiad

Kouer Breiz, lavar d'in petra eo bet da stad,
Pa rankjout dilezel tad, mam, gwreg, bugale,
Douarou, tiegez, pa 'peus ranket bale
D'ar stourmad,
Kouer Breiz, lavar d'in ankeniou da gimiad ?

— Ma na peus ket ranket kimiada da unan
Diouz ar re a gares, o diouer 'n eur zonzal
O c'holles da viken, — panevert d'ar bed-all, —
Neuze, nan,
N'out ket evit kompren petra oe va gouelvan !

Pa dintas ar c'hloc'h bras, evel pa vez tan-gwall,
Da embann ar brezel etre 'r Prus ha Bro-C'hall.

O kloc'h a voleas da zeiz va badiziant,
A vrallas d'am eured ken sklintin ha ken drant,
O kloc'h bras va farrez, penaoz az peuz kredet
Gant da glemmou skiltrus terri peb eürusted,
Sanka, a daoliou stank, er galon, an enkrez,
Te, kloc'h a beoc'h, yudal : disparti, lac'herez !

Da hirvoud glac'harus ne oa ket c'hoaz tavet
Ma 'z edo endro d'in an tiad diredet :
— Ha c'houi, mont a rankfot, gant ar re-all, d'an tan ?
— Ya, ya, va dever eo... Ha setu ar gouelvan,
Daelou ar re a oar 'r pez zo ouz va gedal,
Daelou ar re a ouel dre ma ouel ar re-all...

O devez milliget dreist an hell deveziou !
Eun nozvez heb kousket !... Hirvoudou ha klemmou
Eus an nor d'an oaled a garg an ti a-bez !
Beteg en o c'havel, ar vugaligou gez,
Evel pa gomprenfent, a zo dihun abred...
Hep ho kwelet, ho tad, bugaligou garet,
Pa vezo pell ac'han, en dô sonj ac'hanoc'h ;
D'ho tiwall, d'ho sevel, Doue am roas d'eoc'h,
Red eo d'in ho kuitât, ho taouik ken dister !..
A-vec'h ma 'z eo moulet hoc'h hanoiou tener
War levr bras an amzer. Daou c'her hebken : tad, mam,
A oar va mab hena, ha ne oufe, heb lam,
Mont eus a stern an dôl d'an tan, heb goulen skor (1).
Er bed-man. egile en deus kavet digor
Pemzek dez 'zo bet dec'h. Elig bresk, ra vezi
Gant Doue diwallet ! Ra vevi, ra greski !

E daou gorn an oaled, va zad, va mam krommet
Kerkoulz dindan ar bean hag ar bloaziou kalet,
O fenn soublet, a lez o daelou da goueza
Heb grik ! An taol-all c'hoaz, o deus gwelet dija
Ouspenn unan, siouaz, ne deujont ket endro,
O doa d'ezo, neuze, lavaret kenavo !
« O va zad, o va mam, sonjal a rit ennon,
Ennon hebken evel pa ne ve nemedon ;
Ha c'houi, piou a deui da c'bounid ho para,

(1) skor, da lavaret eo, harp, e Treger.

Pa ne vezin ket ken, er gêr, d'ober nétra ?
 Me wel ar chapeled 'tre ho taouarn, va mam ;
 C'houi c'houlén kalonek ouz ar Werc'hez zinam
 Distrei diouz ho pugel maro kriz an dachen...
 Ra vezo, en Nenvou, selaouet ho peden !
 Ha te, Mari, gwreg paour, staget ouzin dre le,
 Keit ma pad ar vuez, e harz ôter Doue ;
 Daoust d'hon briedelez ha daoust d'hon bugale. [rante,
 Daoust d'hon tud, d'hon madou, ha daoust d'hon c'ha-
 Eun dra ra d'in diouzit breman dispartia :
 Ar Vro, taget hirio gant ar bobl ar c'hrisa,
 Ar Vro ! c'houi, va familh. kant mil-all da zifen,
 Douar hor c'hendadou, gant o gwad, o c'houezen
 Trempet, gant o eskern, gant o ludu mesket.

— En hent ez it heb tam ?

Ar Vro, hon gouenn, hon feiz, holl e vezint flastret
 Gant seulliou didruez an estrenskounnaret,
 Ma ne zent ouz o mam holl bugale Bro-C'hall.
 An holl, krenv na dister, me koulz hag ar re-all !
 Kenavo ! kenavo ! arabad disfziout ;
 Ar brezel a zigor n'oufe ket pell padout ;
 Daou² tri miz, d'an hirra, hag ar peoc'h, er bed,
 A stigno e vantel astennet war he hed,
 Ha me, dre c'hras Doue, beo ha ya'h 'n ho touez
 A vezo restôlet... o deiz a levenez !
 Kenavo, pried kêr !

— Barnet da guitât Breiz, me fell d'in mont dinam ;
 Mont a ran da govez 'bars reseo va Zalver
 A vezo va skoazel war hent stris an dever.
 Henez hag e Vam vad, pa vezin e pell bro,
 Du-hont, fisianz am eus, diouz peb droug am miro.

« Diouz peb droug va mirit ! »

Mall bras eo mont breman en hentchou ! — Kenavo,
 ilizva badiziant, beziou hor Re Varo !
 Enjhent ! Hent ar viktor ? 'Vit darn hent an ankou !
 An dud yaouank e penn, skanv meurbed o seulliou,
 Ha dinec'h da welet, en em dro da youc'hal
 Evit gwelloc'h a ze, marteze, dizonjal
 Ar re 'jom war o lerc'h ; kerzet a reont ervat
 Evél p'o defe aoun da veza divezat.
 Re-all, poutoc'h (1) a heul, ar c'halz, tenval o fenn,
 O selaou eun doktor hag a oar peb lezen,
 O vuzula, asur, hirder an emgannou,
 O rei, hep marc'hata, founnus e aliou,
 O verkan e peléc'h eman alc'houez Berlin...
 N'omp ket ermêz parrez hag emômp war ar Rhin !

(1) Pout e Léon ; andraf, e Treger.

Va sonjou zo aze er park tosta !

E gaoz, war va spered, ne ra nemet rinka ;
 Va sonjou ' zo tostoc'h, aze, er park tosta.
 Dreist ar c'hleuz me a wel an ed o rodella.
 E bennou alaouret dare, mall e drouc'ha...
 Gwiniiz, a dle beza ar bara hor mago,
 Ken teo ma tigorez ar pell, piou da easto ?
 Piou, pa vezo ranket asregi an douar,
 A-dreuz ar parkou-ze a vleino (1) an alar ?
 Bugale dic'halloud, kozidi dinerzet,
 A dle beza d'ezo al labour espernet !
 O Mor, a yud a-bell, nag a bed gwech oun bet
 Beleg ma c'hazeliou gant da darziou glebet
 — A-dreuz ar c'herreg rust a dor nerz da goummou
 Pa glaskes dirollet beuzi an tevennou, —
 O chacha diganez, a-vern, ar bezin drus
 A dle pinvidikât an douar rankaoudus (2).
 Ar waroc'h (3), ar pense (4), holl vadou a-guzez
 En da islonkou (5) glas, o bann pell diouz an trez.

(1) A reno, e Treger.

(2) Exigeant, de rank haoul, implet e Leon.

(3) Ar waroc'h eo ar bizin a zav war ar roc'h.

(4) Epaves.

(5) Abimes.

Ha distôl anezo war ôchou an estren,
 Pa ne jom den aman d'o derc'hel, d'o gorren !
 Nan, kendalc'h ! Hor Mibien gant ma c'hellint dougen
 Ar rastel-vor, a yel d'o dastum er gourlenn (1).
 O Mor, en o c'henver, te vo leun a-druéz.

Kenavezo, mor Breiz !

Flourik e flapati gant da oulen (2) kompez
 O feultrin disreunek ! Kenavezo, mor Breiz,
 Ouz da lezel, me lez eul loden euz va c'hreiz.
 War va lerc'h, bep mare, me dro va daoulagad,
 Va c'halon karget holl gant enkreuz ar c'himiad.

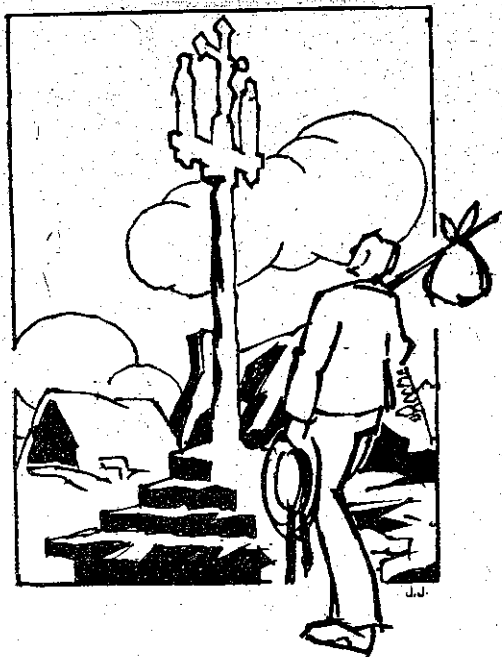
Diveza test an hoil draou dilezet !

A-bell, tour va farrez, dreist lein an torgennou,
 Moan evel eun inkin 'n em ginnig d'am zellou,

(1) Gourlen, lec'h ma chom ar mor a-zav.

(2) Gwagennou bihan.

Beteg harzou an nenv o winta é gilhek
 'Vit ma c'hello pelloc'h, war é grôaz avelék,
 Gwelet tud é barrez war hent striz o dever...
 — A zav, pôtre, d'ar red, en aon na vemp re verr !

Kouer Breiz a zo prest.

Diskâbel, saludomp, abars ma vo kuzet,
 Hon tour, diveza test an holl draou dilezet !
 Breman eo peurachu an disparti garo,
 Kouer Breiz a zo prest, dont a c'hell ar maro !

ALAN IAN.

(An eil loden : An Tan, er miz a zeu)

Diwar-ben Lezen ar Pansionou

Ar re a douch pansion hag a zo dalc'het en eun hospital a vezo tennet eus o fansion peadra da baea o mizou-hospital. Mar o deus gwreg ha bugale, eur bansion-all a zo roet d'ar wreg (pansion "au taux de réversion"), hag evit ar vugale e vez roet ar pezo o deus gwir da gaout hep miz betek o 18 vloaz. Ne c'heller ket touch ouz ar bansion ze. — Ar c'houarnamant eo a bae mizou an hospital.

Ar re o deus gounezet galonsou, ha pa ne vefent ket bet roet d'ezo evit atô (à titre définitif), ha mar d'int bet lazet er brezel a-rôk o c'haout, pa oant propozet, o deus gwir da douch pansion ar « grad »-se, evel p'o divije bet anezo « à titre définitif ».

Eur skouer. Setu eur zoudard propozet da gaporal d'an 10 a viz mae 1916 ; lazet eo bet d'an 11, a-rôk kaout e c'halonsou. Ac'hanta, e wreg a doucho pansion intañvez eur c'haporal.

Ar zoudarded ha martoloded hag a ra o gounid eus al lezen o dezo epad o buhez evit o blesou, klenvejou, gwasadennoù (complications), — mes, avat, evit an traou-ze hepken, — ar medisin hag al louzeier evit netra.

Mont a c'hellint gant o faper da gaout ar medisin hag an apotiker a garint.

Mont a c'hellint d'an hospital, ar mizou da vont hag ar mizou hospital war goust ar gouarnamant.

Betek breman, koulskoude, ne ouezer ket c'hoaz mat a-walc'h penôs en em gemeret evit kement-man.

Ar re o deus arc'hant da douch evit an amzer dremenet (arrérages) n'o dô en arc'hant evit eur zom en tu-all da 300 lur nemet ar 1/4 eus ar zom-ze ; ar peur-rest a vezo roet d'ezo e « Bons de la Défense Nationale » da vloaz.

Ar bansion a vo lammet digant ar re o deus-i bet hep gwir, o veza en em dromplet ; ar bansion a vo chenchet d'ar re a douch pe re pe re nebeut. Ne c'houlenno ar c'houarnamant restôl nemet digant ar re ma vezo sklêr hag anat o deus klasket trompla.

Ar pansionou evit atô (définitive) a c'hello beza kresket ma teu an didalvoudege da greski eus 10 da 100, mes da

greski a-bers bles pe gienved deus ar brezel, gant ma vezo goulennet tremen ar vizit a-rôk ma vo echu pempet bloavezh ar pansion.

Ar re o deus kollet eul lagad pe unan-all eus o izili, hag a deufe a-bers unan bennak da goll o lagad pe o ezel-all, a doucho ar bansion hirra. Ar c'houarnamant a lako da baea an hini en devezo chachet an darvoud.

Ar zoudarded ha martoloded douget diaket (1) hag a deu d'ar gêr, o deus bloaz goude da ober o goulennou.

Pansionou ar vugale a zo « incessibles et insaisissables ». Ne c'heller nag o gwerzà na prena netra ganto. D'ezo int roet ha ganto e rankont chom.

Ar re o deus kollet pep galloud da gendec'hel gant ar vicher o doa a-rôk ar brezel a vezo desket d'ezo eur vicher nevez. En em glevet evit an dra-ze gant :

L'Office national des mutilés et réformés de guerre.

Intanvezed ha bugale minored

Tri rum pansionou a zo evit an intanvezed :

Da genta, intanvezed ar re a zo maro eus o blesou a-bers ar zervich (par le fait ou à l'occasion du service) ;

D'an eil, intanvezed ar re a zo maro gant klenvejou deuet d'ezo a-bers ar zervich ;

D'an trede, intanvezed ar re o doa eur bansion evit atô pe evit eur pennad, a 60 war 100, pe o doa da gaout ar bansion-ze.

Evit kaout pansion eo red beza dimezet a-rôk ar bles pe ar c'hlenved, nemet evit ar merc'hed a zimezo d'eur zoudard hag en deus didalvoudegez a 80 war 100. Ar reman o deus gwir da gaout eur bansion hanvet « de réversion » ma timezont daou vloaz goude ar « réforme » pe goude fin ar brezel, ha ma chomont dimezet epad bloaz.

Mat eo eta d'ar re a gred n'int ket pare goulen eur vizit ar bloaz.

Ha tölit evez ouz kement-man : an holl vlesou ha klenvejou paket pe gwsaet epad ar brezel a lakaer *deuet a-bers ar zervich*, hervez al lezen, ma teu ar zoudard da vervel a-rôk ma vo peur-echu bloavezh e zistro d'ar gêr, zo-

(1) E galleg : disparus

ken ha pa ve muioc'h eget bloaz evit ar re a zo marvet etre an 2^a viz eost 1914 ha miz even 1919.

Mar d'eo maro an intanvez, pe ma ne c'heller ket rei ar bansion d'ezi, houman a yelo d'ar vinored.

Bugale an dimezi kenta o deus eur bansion kerkouls ha re an eil, mar ez edont e karg an tad.

Ma teu an intanvez da zimezi adarre, houman a c'hello, bloaz goude an dimezi, diskregi eus he fansion, ha goulenn tri bloaveziad pansion war eun dro (annuités). Goude, ar bansion a vo da vinored he goaz kenta.

Ma teu an intanvez da zimezi hep ober kement-se, ne jomo d'ezi nemet an hanter eus ar bansion, an hanter-all a zo d'ar vinored ; d'ar vinored ive an arc'hant a vez roet bep bloaz evit ar vugale.

Intanvezed ar rum kenta o deus ar bansion « exceptionnelle », da lavaret eo :

- Intanvez eur soudard, 800 lur ;
- eur c'haporal, 900 lur ;
- eur martolod 800 lur ;
- eur c'hartier-mestr, 900 lur.

Re an eil rum o deus ar bansion « normale », da lavaret eo :

- Intanvez eur soudard, 800 lur ;
- eur c'haporal, 875 lur ;
- eur martolod, 800 lur ;
- eur c'hartier-mestr, 875 lur.

Re an trede rum o deus ar bansion « de réversion », da lavaret eo ;

- Intanvez eur soudard, 500 lur ;
- eur c'haporal, 600 lur ;
- eur martolod, 500 lur ;
- eur c'hartier-mestr, 600 lur.

En tu-hont d'ar bansion, intanvezed an tri rum o deus 300 lur evit pep minor betek e 18 vloaz.

Ma teu ar vamm da vervel pe ma ne c'hell ket entent ouz ar bansion, ar bansion hag an 300 lur a zo d'ar vugale, mes hepken mar 'z eus ouspenn daou anezo hag hepken evit ar re a zo ouspenn an daou, ha betek o 18 vloaz. An hini he deus tri a douch evit unan, an hini he deus pevar a douch evit daou, etc.

Pa 'z eus minored eus eur c'henta dimezi, ar bansion a zo a zaou-hanter etre an daou zimezi : eun hanter da re an dimezi kenta betek m'en devo ar yaouanka tizet e vloaz warnugent ; an hanter-all d'an intanvez pe da vinored an ell dimezi, nemet e vez roet d'an intanvez peadra da lakât he fansion ken uhel ha ma 'z eo posubl, diouz ar pezh a zo bet penn-abeg da varo he fried.

Ar vinored o defe eur c'hlenved hag a virfe outo da c'hounit o bara, o deus pansion zoken goude o 21 bloaz.

Artiki 21 al lezen a lavar peur e koll an intanvezed o gwir er bansion evito o-unan, dre zivors ha dre « goll o gwirioù a vam war o bugale. Moarvat, a drugare Doue ! eo tano en hor bro Breiz an niver eus an dud reuzeudik-man.

Ar vastarded o deus ive eur bansion (Art. 25-26).

Intanvezed ha minored ar zoudarded hag ar vartoloded « dianket », pa n'ez eus mui kelou ebet diouto, o deus gwir da gaout pansion an « taux normal », mes ar bansion-ze a vezo « provisoire », da lavaret eo, da c'hedal, hag a vezo paeet bep tri miz.

Ar bansion a zo da veza paeet adalek an dervez war-lerc'h m'eo deuet kelou an « disparision ». Ar paper, warnan ar c'helou-ze, a vez kaset da dud ar zoudard pe ar martolod « dianket ».

Ar bansion a vezo roet evit atô pa vezo « officiel » maro ar zoudard pe ar martolod.

Mar deo heman « dianket » epad hag abalamour da berz ar brezel, ar bansion a vezo savet d'an « taux exceptionnel » ha roet e vezo an arc'hant a vije bet da douch ma vije bet dioc'htu ar bansion en « taux exceptionnel ».

DOKTOR DUJARDIN,

Lokournan-Leon.

(Ar rest er miz a zeu)

War ar meneziou, el lanneier, en ôchou, dre-oll e klevet kana son « Morlarjez » a-bouez penn :

En enor da Vorlarjez,
Laouen vo pep tiegez !

An nevez-amzer a zired
Warlerc'h ar goanv kris o tec'het.

Ni eo e gannaded laouen,
A gano d'eoc'h e ganaouen !

Digorit prim dor ha prenestr,
En hano an heol tomm, hor mestr.

Ha digorit ho kalonou
D'an heol, evel ar bokedou.

Bezit eürus, pinvik ha paour,
D'an holl eo bannou an heol aour.

An heol aour a deu war hon lerc'h,
Ouz e vouse'hoarz e teüz an erc'h.

Hag e sav bleun ar garantez !...
Setu aze son Morlarjez ?

Eürus an nep he zelaouo !
Ha gwaz d'ar re he disprizo !

Ar zon-man eo a zihunas Ervoanig war e du mat er gwele plouz klenket gantan en derc'hent, en de arôk, e kraou saout kiger pinvidik Pleuveur.

Grêt en doa en noz-se eun huvre eus ar re souezusa.

Hen disklêria, an deiz warlerc'h, ne oa ket evitan eun dra êz, nemet e ouie en evoa bet kaoz gant anduilhen gaer grespital Tredarzeg hag he doa houman lavaret eo d'ezan hen, ha nan da hini-all ebet, e felle d'ezi en em rei.

Sonj en doa ive beza santet en eur dihuni c'houez krenv ar pebr, an holen, an ougnon, ar c'higneu ha traou-all chomet, a dra zur, warlerc'h an itron ; Ervoanig a eve gant eürüsded ar c'houez krenv-ze pa zigouezas pôtrede Morlar-jez da zigeri d'ezan e zaoulagad.

— « N'eus fors, emezan, eun ali eo an huvre-ze evidon. Ne ouien ket kaer da be lêc'h mont da glask va lein hirio pa 'zeus friko e peb ti. An hunvreou a deü eus an uhel... Gouzout a ran breman da di piou mont: »

Hag hen ha kemeret hent Tredarzeg.

— « De mat d'ac'h, Jaketa ! »

— « Ha d'ac'h, Ervoanig ! »

N'he doa ket amzer da jom da gonta hirroc'h gant he frez labour. Ha n'eo ket souezus.

An holl gastolorennoù koevr rus a oa diskennet eus ar stal goat livet e gwer el lec'h ma luc'hont peurvuia. Hag hirio o deus evel c'hoant da lavaret n'int ket bet grêt hepken evit skedi en eur gegin.

Ha setu emaint renket war an oaled, evel war eun dôlven vras, o c'hedal ursiou Jaketa. Houman a ya eus an eil d'eben evel eur wananen eus an eil boket d'egile.

A-drenv ar gastolorennoù, uhel 'uz d'ezo, evel eun tour, ez eus eur gôter hag a fraon, me lavar ; warni ez eus eur golo d'he c'hoefa, hag ar golo-ze a vez dizavet alies gant ar geginerez dispar.

Ervoanig a zo chomet en e zav e kreiz ar gegin, Digor frank eo e c'hinou gantan evel eur forn. hag e zaoulagad o deus c'hoant da veza ker bras hag e c'hinou. Sebezet eo. Gwelet en deus eo diskrouget an anduilhen.

Ha setu ar garabasen oc'h alani hag o tizrei outan :

— « Itron Santez Anna ! emezi, koll a rin va skiant vat ! Setu am eus ankounac'haet ar persil ! »

— « Me yelo da gerc'hat d'eoc'h, Jaketa, mar kirit ! » a lavar Ervoanig kerkent.

— « C'houi ! Ya, marvat ! N'oufac'h ket dibab !... Ken

ezet-se eo, a gav d'ac'h ? Ober a rafec'h labour vras d'in ! Nan ; sellit, ne c'houlennan nemet eun dra diganeoc'h : Tôlit evez mat ouz ar pod-houarn-mañ ken e teuin en dro. An dour a rank derc'hel da drotal war e bouezig, hag evit-se n'ho pezo ken da ober nemet dizevel ar golo eur wech an amzer. Ha neuze, ne vezin ket pell oc'h ober va zro. »

— « Hag ar c'hastolorennoù munut, Jaketa ? »

— N'en em jallit ket ganto. Ar pod-houarn avat... Evez war ar pod-houarn ! » Hag ec'h anzavas :

— « An anduilhen, Ervoanig, eo a zo aze o poazat ! »

— O !... an anduilhen ? An anduilhen gaer.. ? »

— « Ya, hi he unan, ar wirionez eo. »

— « Neuze 'ta eman o vont da veza debret ? »

— « Sklêr eo, marvat ! Ne vez ket bemdez person bras ar c'hanton o leina ganeomp. Konta c'hellan warnoc'h, Ervoanig ? »

— « Ya, laouen ! Lezit anezi ganen ! »

Ervoanig a zo deuet da veza rus-tan betek e ziskouarn blevek.

Setu eta Jaketa o vont d'an daoulamm war-zu korn ar persil. Hag Ervoanig d'an daoulin war an oaled dirak an tour eman enni e vula-karet, holl levenez e galon.

Melkoniet eo koulskoude, ar pôtr kez ! Anken ar maro a zo en e gerc'hen.

« Eun anduilhen ken kaer ! ker mat ! he deus an holl vertuzioù !... O pa zonjan e vezo a-rôk eun heur aman astennet war eur plad, lakêt a dammou evit beza servichet d'ar person kanton ! Pa zonjan e c'houlennno marteze eun all goude an tam kenta hag ar re-all memez tra, beteg ma ne jomo ken diouti nemet... !

Hag e teue an daelou e daoulagad Ervoanig. Darbet eo d'ar paour kêz lavaret an *De profundis, De profundis* an Anduilhen !...

Ervoanig en deus savet ar golo... Ha petra wel ? An anduilhen oc'h ober lammou bihan, o trei, o tizrei, o taoulamm, evel pa ne vije bet morse ker brao he doare. O klevet an traou-all o kana er c'hastolorennoù munut, setu hi o kana ivez d'he zro, o kana traou dous, dous evel ar re a glevas Ervoanig en e huvre war ar plouz.

Aman eo e teu an tech da veza trec'h. Eman ar reuzeudig en tu-all d'e nerz.

Sevel a ra ar golo eun eñ gwech gant eun dorn, ha gant an dorn-all e sank ar fourchettez le korf an anduilhen gêz... ha neuze, houp ! er-mêz !!!

— « Nan, laouen ! ne vefot ket d'ar person kanton, va mignonez ! C'houi a vezo d'in-me, holl d'in-me ! »

Biskoaz frizilhonou eul liviten n'oant bet lakêt d'ober eun hevelep labour. Prim ha prim an anduilhen a zo ét da guzat e strad unan eus ar godellou don. Er pod-houarn, eun eleo eo a zo, du-pod ivez, dastumet gant Ervoanig dindan eur gastoloren ha tôlet gantan er pod evit na vo ket dizolet ker buhan e laeroni.

— « Ac'hanta, Ervoanig, ét mat eo an traou ganez ? »

— « Eus ar c'henta, Jaketa ! Ya, laouen ! »

Jaketa eo a zo dizro, eur boked persil ganti en he dorn. — « Doue r'ho pennigo eta ! It breman da ober eun tamm-tro, rak diéza ac'hanon eo a rafec'h... C'houi a zizroio war-dro diou heur, p' o devo an ôtronez kemeret ar c'hafe. Fe'vat, Ervoanig, tanva a refet an anduilhen, ya laouen ! m'hen tou !!! »

Ne grede ket d'ezi lavaret ken gwir, ar plac'h kêz !

Ervoanig a ya er-mêz o vale war e giz hag o chapeleda berniou « trugare ha bennoz Doue ! »

A-rôk lakât e dreid war an treuzou eo ret d'ezan koulskoude dizrei da ziskouez e geñ.

Ha Jaketa da hopal :

— « Diwallit 'ta, Ervoanig, eman an tan e godel gleiz ho porpan !... »

En e dreid kentoc'h eo e vije lavaret edo an tan, pa 'z eas ac'hano evel eul luc'heden.

Eun dek munut bennak a oa tremenet abaoue ma 'z oa ét Ervoanig eus an ti. Ar garabasen a gredas e oa poaz a-walc'h an anduilhen hag a yeas evit he zenna eus ar pod-houarn d'he asten war eur gwele persil glaz pourchaset brao ganti.

Hogen, pa glaskas tapa krog en anduilhen gant he fourchettez, Jaketa a gollas e foan. Peder, pemp gwech e reas

eun ésa hep gellout dont a-benn eus he zôl. An anduilhen-ze a oa an diaoul en he c'horf hag a zeblante kaout c'hoant da zaoni plac'h ar prespital.

— « Malestision ! eme ar garabasen, o toui evit ar wech kenta eus he buhez. Dont a riu koulskoude a-benn ac'hanoch ! »

Hag hi ha teuler he fourchettez e penn pella ar gegin ha tapa krog e pinsetezou an oaled.

An anduilhen penn kalet a rankas senti en dro-man.

Pa he gwelas, Jaketa a vennas koueza a-stok korf d'an douar. An anduilhen a oa deuet da veza eun tamm koat !!!...

— « Ar reuzeudig !... Ét eo an anduilhen gantan !... »

— « Ar reuzeudig !... Ét eo an anduilhen gantan !... »

Ar plac'h paour a gollé he fenn.

— « Petra lavaro an ôtrou Karanteg ?... Petra sonjo an ôtrou person kanton ? »

Dilammat a reas er-mêz eus ar gegin, bouzar ouz klem-mou ar c'hastolorennou dilezet ha mont a reas a di da di da gonta uhel he droug-chans d'ar c'hlakennou :

— « Ervoanig eo ! N'hoc'h eus ket gwelet Ervoanig ? »

Hag ar c'hlakennou da huchal holl war eun ton meur-
bet truezus :

« Jezuz ! Maria ! Credo !... Mizerikord ! Ervoanig Pri-
jent ! Ha piou en divije kredet ? Eun den dous evel eun oan,
ha dizrouk ! Bugel an Otrou Doue ! Eun inosant !... »

Hag ez eant e prosesion da glask al laer bras. Klasket
e voe e peb korn, en tiez, er c'hreier, er c'hriagnolou, er por-
zou, er ruiou dizro ; klasket e voe e pep léc'h, nemet el
léc'h edo : en iliz !

Va Doue ! ya, en iliz, el léc'h edo an ôtrou person kan-
ton gant an oferen.

Ervoanig a oa ét en iliz dre eun nor a gostez hag a
ruzas ar voger evit mont da c'horre an iliz. Prestik ec'h en
em gavas dirak kador-govez an ôtrou Karanteg. Heman a
yoa o kovez e barresioniz ; hasta a rea zoken, rak ma tos-
tae poent ar gommunion.

Ervoanig Prijent a oa eur c'hristen mat, eur c'hristen
a c'hiz koz. Hag evitan da lavaret alies n'en doa bet morse-
na tad ha tamm, kement-se na vire ket outan da gaout eur
goustians kizidik kizidikoc'h marteze eget meur a hini hag
a ra kalz ardou.

Dre ma stoke ouz e vorzed frouez e laeroni, e gous-
tians n' ehane da ober d'ezan rebechou c'houero. En eur
c'hogn, harpet ouz ar gador-govez, Ervoanig a skoe kalet
war e beultrin hag a lavare etre uhel hag izel : *Mea culpa* !

Pa oe deuet e dro ez eas ivez ebars.

— « Ho pennoz d'in, va zad, rak eur pec'her bras on. »

— « Asa, ne fazian ket koulskoude ? Te eo Ervoanig ? »

— « Siouaz ! ya da, ôtrou Person, me eo zur. »

— « Ha petra c'hoarvez ganez ? Petra e teuez da ober
aman ? An inosanted eus da seurt na bec'hont ket ! »

— « Me garfe ho kredi, ôtrou Person ! Va c'houstians-
koulskoude a ra debron d'in... Mar ho pefe ar vadelez d'am
zelaou ! »

— « Kerz 'ta neuze, hag hast buhan, rak eman kloc'h
ar gorreou o vont da zeni hag an ôtrou person kanton am
gedo bremaik ouz an ôter. »

— « Setu aze, va zad... Me 'm eus laeret ! »

— « Laeret, a lavarez, Ervoanig ? Ha sur mat out a
gement-se ? »

— « Kredi a ran, da vihana, ôtrou Person ! »

— « Fall ec'h eus grêt, Ervoanig. Ac'hanta, neuze n'ec'h
eus mui nemet eun dra da ober : restôl ! »

— « Restôl, a livirit ? »

— « Ya, restôl, da lavaret eo dizrei d'ar perc'hen ar pez
ec'h eus kemeret diwar e goust. »

— « Ya... Mat, ôtrou Person, sonjet mat em eus e ke-
ment-se. Marteze o rei d'ec'h an dra laeret... »

Hag aman an abostol a reas an neuz da ziskén e zorn e
godel e borpan louz. Mes an ôtrou Karanteg a lavaras d'ezan
raktal :

— « Ta ! ta ! ta ! Ervoanig, an dra-ze ne zell tamm ebet
ouzin-me »

— « Mar plij, ôtrou Person ! »

— « Nan, laouen ! »

— « Ha gwir, ne fell ket d'ec'h ? »

— « Nan, a lavara : d'it ».

— « Siouaz ! ôtrou Person, neuze ne ouzon mui penôs
ober ».

— « Gwelomp. Sonj ec'h eus koulskoude piou eo a zo-
bet laeret ganez ? »

— « Ya dà ! Dies e vije d'in ankounac'hât ker buhan ».

— « Ac'hanta, mont a ri d'e gaout hag e liviri d'ezan :
« Digas a ran d'ec'h ho tra. » Eas eo kement-se ! »

— « Ya, lavaret brao a rit, ôtrou Person ! Ha ma ne-
fell ket d'ar perc'hen kemeret e dra, ma ra skouarn vouzar ! »

— « Kinniget ec'h eus bet d'ezan marteze ? »

— « Ya da : emañ o paouez hen ober ».

— « Ha perak 'ta n'ec'h eus ket lavaret an dra-ze d'in
dioc'htu ?... Gra : Dre va faot... e keit ha ma 'z an da rof
d'it an absolven... Ha breman, Ervoanig, kerz e peoc'h ! »

— « Doue r'ho pennigo, ôtrou Person ! ha gras d'eomp-
d'ho kaout c'hoaz pell amzer ! »

Ervoanig n'en doa grêt morse hevelep Ened.

An ôtrou Karanteg na ouezas nemet eun hanter-heur ac'houdevez peseurt farserez divalo en doa grêt Ervoanig d'ezan. C'hoarzin a reas be'ek gouela pa gievas, hag an ôtrou person kanton a c'hoarzas ive. Al lein, koulskoude, a voe eul lein dreut. N'eo ket hepken an anduilhen a voe kollet, rak o redet d'he c'hlask, Jaketa he doa lezet an holl draou-all da rosta. Eur c'holl bras e voe.

Ervoanig Prijent, avat, n'en doa grêt morse hevelep Ened. En eur zont euz an iliz ez eas war ar mêz, en eur park, skanv e dreid, digor e galon hag e goustians e peoc'h; hag ec'h azezas e-kichen eur feunteun da ober e bred.

PLUENZIR.

Boc'h⁽¹⁾ Jan-Pier

(Yez Treger)

Setu me c'hoaz distro d'ar gêr,
— Ha n'am eus kavet nep prener —
Skuiz o redek war ma daou droad,
Gant ma boc'h ru, foar ha marc'had.

Eur boc'h koz, d'ezan sellou treut,
War e gein eur vleven ken reut
Ha kerniou ken drouk war e benn
Ma spont an holl varc'hadourien.

Eur c'houez ken krenv a zo gantan
Ma renk an holl trei diwarnan
Ha ma lavared, rukunet :
« Vit ar boc'h-man vôket gwerzet ! »

N'eus forz, kentan foar a vezo,
Me gaso c'hoaz pôtr e gernio,
Pa renkfen e rei hanter-briz,
Me werzo pôtr e varo griz ;

Pa renkfen e rei 'vit netra,
M'hen dizammo gant kalz a joa,
Ne deuo ken ganin d'ar gêr,
Rak gant e lost zo re a flêr ;

Ne deuo ken d'ar gêr ganin,
Rak re a c'haou 'n eus grêt ouzin ;
Kement tôl fall ve c'hoarvezet,
Da voc'h Jan-Pier ve tamallet.

Pa oe lazet ki bras ar mêt,
Ha stlepet war e benn er stêr,
Ar ganfarted 'n em gievas holl :
Boc'h Jan-Pier 'n evoa grêt an tôl.

Pa oa bet lardet Jakou Luch
Gant Pipi Neud, 'kichen Pont-Kluch,
Ha da Jakou torret e vrec'h,
War ar boc'h oe sammet ar bec'h.

Ar c'hloc'her, meo dall eur zulvez,
Rampet e droad er poull anwez,
Kollet e chupen hag e dog,
Ouz boc'h Jan-Pier 'n evoa bet krog.

Meur a dro fall an eus bet grêt,
Ar re-ze n'o diskuilhin ket ;
Arabad dispen re ma loen,
Pe n'hen gwerzin biken da zen.

Bah ! breman p'an eo deut miz mae,
Me lako 'r gontel war e zae,
Me grenno diwar e gerniou
Hag hen doujo gant bac'hadou.

Na pa ve rok 'vel eun archer,
Me hen plego dre hîrr amzer,
Na pa renkfen, elec'h yeot glas,
Rei d'ezan bemde fest ar vaz.

Me breno eun tammik c'houez vad,
Diouz red, me breno eur podad...
Tostaet holl, marc'hadourien,
Gant ma boc'h 'zo c'houez ar rozen !

Me lako tre e gerniou berr
Eur zaien (2) ru hag unan kaer...
Tostaet breman, kigerez,
Ma boc'h zo koant vel eun heizez !

Me lako war e bevar droad
Daou hual kannab, ha re vad...
Tostaet breman, tud doanik,
Ma boc'h zo dous vel eun canig !

Pemp gwenneg 'n evo sant Fiakr
Ma ve gwerzet ar boc'h fallakr,
Ha c'hoaz e larin eur Bater,
Dre drue evit ar prener.

JAN-PIER.

(1) E. Léon : Bouc'h.
(2) Seizen, ruban.

Keleier ar Miz

Keleien an bed-holl

Red eo temzi gwezen ar peoc'h. — Ne zeblant ket ken e vefe lec'h da vezan trubuilhet gant an devez varc'hoaz. Plantet eo gwezen ar peoc'h ; n'eus ken nemet temzi anezi ma tölô frouez, o terc'hel sonj penôs « Doue eo a ro ar c'hresk ». Lakomp ive eur pezh dalc'h mad d'ar Boched, gant aon na deufent da glask troc'ha hon gwezen.

Re a nerz a zo lezet gante ; e kenver an dispignou grêt hag ar gaou gouzanvet ganemp. an dic'haou zo chomet gwell verr ; stad ar Boched, hag int tre-c'het, a zo brao e kenver hon hini. Eur beajour a skriv : « Arabad kredi eo ken reuzeudik doare ar Boched ha ma zo lavaret. An holl douarou a zo labourret eno, betek an erven divezan. An eost a vezo puilh gante. » O c'honverzou a zo krenv, diouz an embanou a lenner en o c'hazetennou, kazetennou war 22 pajen — n'eo ket evel hon re !

Ar vrud zo breman e serrfont o skoliou-meur beb eil tro, epad c'houec'h miz, ma c'hallo ar skolerien tremen an amzer-ze da zeski ar vicher soudard.

Ar Pologn. — Dont a refomp a-benn, da vihanan. d'ober eur c'hleun mad etreze hag ar Rused ? Ar c'hleun-ze eo ar Pologn. Gant ar Frans en eun tu hag ar Pologn en tu-all, ar Prus a renkfe bezan fur, henvel cuz eul laer tapet etre daou archer. Kalz gwelloc'h harp a vefe ze d'imp eget ar zikour prometet gant ar Zôzon hag an Amerikaned abenn ar c'henta brezel.

Ar Pologn, bro gatolik mar 'zeus hini, a zikourfe ive ar spered kristen, spered a urz hag a lealded, da drec'hi war ar pezh a hanved « bolchevism », louzaouen an dizurz vras hag ar vuntrevez, savet en bro ar Rused hag a garje skuilh he had dre ar bed oll vit.... gwel-
lan mad ar Boched.

Ar C. G. T. hag ar Boched. — Ar Frans he deus gwriziou diouti. Ar C. G. T., breuriez vras ar voutinerien (sosialisted), e Paris, a vrall kaer war du ar bolchevisted, da laret eo, war du ar Boched. Klevit aman petra a c'houlén diganti eur c'hazetennet : « Er Frans, emezan, ar C. G. T. a c'houlén evit ar vicherourien 8 eurvez labour bemde. En Allemagn, ar C. G. T. a gav mad e labourfe ar vicherourien 9 eur bemde. Er Frans, ar C. G. T. evit 8 eur labour, a c'houlén 10 eurvez pae ; en Alamagn, e kav mad e rafe ar vicherourien 9 eur labour vit 8 eurvez pae... »

Ar lezen 8 eur. — Ar brezel dre an armou a zo achu ; ar brezel dre ar c'honvers a vezo breman ; an hini kentan o deus kollet ; mes ar Boched a zo barrek da 'n em zével ha da dapout o zu warnomp c'hoaz mar gounezont an eil. Laouen bras int bet o welet, ni hag hon deus kement a ezom da labourat, hon devez labour o koac'han (1). Eun dra red eo, a dra zur, e c'halfe ar micherour espern bemde eun tam diwar e zêvez da vevan en e bart e-unan, da vevan eur vue den, eun dro bennag, pan n'eo ket eur benveg labour eo ha netra ken. Mes eul lezen, forz pegen mad a vezo, ne baro ouz an droug 'met ha laket e vefe bolonte vad da heuilh anezi. An dra-ze 'n hini a vank ha n'en em gavo nemet bep ma 'n em zilo ar spered kristen en gwaziou ar vistri, koulz hag en gwaziou ar vicherourien.

Emgleo ha disparti. — Bezan 'z eus, avat, e pen ar gouarnamant, tud hag e lavarfe an den, ouz o c'hlevet, eo ar spered kristen, ar Pab hag an Iliz enebourien d'ar Frans koulz pe gwasoc'h eget ar Boched. Pa lavaran gwasoc'h, ne lavaran ket a c'haou, rak ar Boched a vezo digemeret, eun de da zont, en Strolad ar Broadeleziou hag ar Pab a zo barnet da vezan dalc'het dalc'had erméz. Memez tra 'vel gwechall : « Kentoc'h Barabas !... Kentoc'h ar Boch !... » Ar ministr Pichon, n'eo ket hen a lavare er Gambr : « Vit pezh a zell kas eur c'hannad abeurs ar Frans da gichen

(1) E Leon, e vont da netra.

ar Pab, ar gouarnamant ne gav ket e vefe lec'h d'hen ober ?... » Ha goude bezan galvet ar Fransizien da viret ar peoc'h etreze, e lavare : « Lezen 1905 (an dispart) a zo kement hag a zo red evit an dra-ze !... » Ar seurt-ze a gêze ! Lezen an *Disparti*, emezan, eo kement hag a zo red 'vit miret an emgleo !... An Aotrou Pichon a zo bourdedus !

Eun druez eo hen lavaret : Hon renerien, ministred, kannaded, n'int tam 'bet chenchet goude pemp blavez brezel. Ken aheurtet ha biskoaz emañ e neb ar relijion. Ar mor a wad skuilh et zo tremenet war men o c'halon evel an dour war ar roc'h. Gwaz a-ze evite !

Lezen nevez ar votadegou. — Ar seurt tud-ze n'int ket barrek da viret ar peoc'h. Pedit reont ar re-all da 'n em glevet hag en o c'hreiz e vagont eur spered a enebiez hag a zizurz. Peoc'h a vezo, ya, ma plegfer d'o bolontez ! Pleget zo bet ; lezet zo bet gwechall ober an invantouriou, skarzan ar skoliou kristen, ha breman e teout d'hon c'haout. « Alo ! ar pez zo grêt zo grêt ! Peoc'h aze, ha buez vad ! » Hola, aotrone ! Nag ar brezel, petra ziniñ ? Da betra 'ta 'n evo talvezet ? An holl gwad skuilh a gri ouzimp, hag a lavar : « Ne glejec'h ket bezan pleget gwechall ! Ar bannac'hig gwad ho peus espernet neuze a zo deut hirie da vezan eur mor ! » Ne blegfomp ken ! Re gallet eo bet ar gentel !... Eur gwisk tud nevez zo ezom e penn ar vro. tud doujus d'ar c'hredennou kristen. Foei d'an den dizoue ! Pell diouzimp ar c'hristen aonik ha klouar ! Gant all lezen nevez votet ar c'hredennou, ar mennoziou, mouget betek hen dindan ar fank hag al loustoni, a zavo war var hag a gemero ar renk kentan. Ar c'hannaded en em unano dre listen, — etre 3 ha 6 hano war bep hini, — hag arabad d'ar c'hostezennou 'n em veskan. N'eo ke evit an dud e vezo votet, mes evit ar mennoziou.

Red eo eta, pell arêk ar votadeg, dibab ha brudan dre ar vro ar mennoziou-ze a fell d'eomp a vefe digemeret ha difennet gant hon c'hannaded. Euz an dra-ze e komzfomp aman hepdale pell.

Gouel bras ar peoc'h ha barnedigez Guilhom. — Konsians ar bed oll a c'houlenn ma vo barnet, kondaonet ha kastizet an impalaer Guilhom. Na torfetour na torfed ne vezo lec'h 'ken da varn ha da gastizan mar ne ve ket barnet ha kastizet hennez. Eur pec'hed marvel ousten a vo war gonsians an Europ. war gonsians ar bed oll, mar chom an den-ze digastiz, e renk an dud-all. Hag ar vanden laeron ha torfetourien hiset gantan a die bezan barnet ha kastizet eveltan. Unnek ha triugent emañ eus an ofiserien war vor, hep kontan an niver brasoc'h eus an ofiserien war douar. Warneze holl, kri-forz Anaon ar brezel, dre villonou, a c'houlenn ma tiskeno kurunou ar verjans.

Gouel ar 14, bet ken estlammus en Paris, en enor da zoudarded ar Brezel bras, beo ha maro, a oa mall gant an holl gwelet anezan o tont, abalamour skuilh bennoz war bennou ar re o deus gounezet d'eomp ar viktoria ; — kement-all a hast, kement-all a ezom a zo da welet dorn pouner ar Justis o kouezan war ar re o deus gwalet ar bed dre eur brezel grêt gant eur fallagriez dispar.

Keleien an Vro

Beleien Nevez

An Aotronez Benjamin Courtet, euz Arzano ;
 Yves-Marie Léon, euz Tréflévénez ;
 Yves Balbous, euz Kemper ;
 Yves Blaize, euz Crozon ;
 Pierre Brénéol, euz Kemper ;
 Alain Calvez, euz Plounéour-Trez ;
 Jean Cam, euz Lanhouarne ;
 François Goachet, euz Lannilis ;
 Jean-Baptiste Guivar'h, euz Keraëz ;
 Adolphe Labbé, euz Clohars-Carnoët ;
 Jean-François Messenger, euz Henvic ;
 Pierre Germain, euz eskopti Sant-Brieg.

A zo bet beleget e Kemper d'an 20 a viz gouere diveza.

Eur C'harmel hag e peder ennan evit silvidigez Breiz

« Daoust ma n'emaon ket ken em Bro, n'euz netra goude va c'harmel hag a garfen kement hag hi. Warlene, arôk kemeret evit mat gwiskamant leanezed Santez Thereza, diveza dilhad a zougis eo dilhad gwenn Breiz-Izel gant korneten ar goueliou bras. Ken etresomp, Bretonezed, e karomp kana alies « Elez euz ar Baradoz, — Jésus peger bras é, — Aman pell diouz an trouz. » Eiz leanez omp aman ginidik euz a Vreiz : c'houec'h euz a Vreiz-Izel ha diou a Vreiz-Uhel hag hon eiz e pedomp kalonek evit ma c'hello hon c'henvroiz skigna mui ouz mui o brezoneg, difenn gwelloc'h gwella o feiz ha chom bepred ar bobl dispar m'int bet beteg-hen war an douar.

St ANNA.

DIVUNADENNOU

Respontchou divunadennoù miz Gouere 1919

- I. — An distera vi a zebro Rannou a dorro dezan e yun.
- II. — Ar pesked bihanna.
- III. — Evid lodenna pemp vi etre pemp den ha lezel unan war ar plad, me, eme F. David, a reio evellen : me a roio unan d'am zad, unan d'am mam, an trede d'am c'hoar vras, ar pevare a zalc'hin ganen hag ar pempet a jomo c'hoaz war ar plad a roin plad hag all d'am c'hoar vihan a raio evel a garo outan. En doare-ze an holl o devo bet kement ha kement ha den n'en devo tro den em glenn euz ab lodenner.
- IV. — An tort n'en deuz ken da ober nemet lakât ar c'ham war e zam.

Se'u aman hanoiou an 50 henta o deuz digaset ar respontchou gwella da beder divunaden miz gouere diveza hag o deuz bet evito peb a 50 poent.

Louis ar Bec.	Plobanhalec.	J.-L. Kerrien	St-Thégonnec.
J. P. Bergot.	Plouedern.	M. Laurent	Guipavas.
Guill. ar Bis	Plogastel.	Mari Lapous.	St-Thégonnec.
Louisa Bourles	St.-Thégonnec.	Louisa Lars	Plouzane.
Per ar Bras	—	M. Lavanant.	Loc.-Eguiner.
Cabon.	Treflez.	Eujen. Le Lay.	Kastel-Pôl.
Emil Coativy	Gwiniventer.	Pôtr L. N	Logon-Daoulas.
Philo. Combot.	—	F.-M. Martin.	Gwiniventer.
Yvona Combot	Gwiclan.	Anton. Michel.	Gwipavas.
M. Yv. Conq	Landunvez.	Nénel.	Elliant.
F. Couloigner.	Plouedern.	Hervé Normand	St-Thégonnec.
F. David	Plouescat.	J.-L. Penneç.	St-Segal.
Louis Floc'h	Plomeur.	Yv. Prigent	St-Nouga.
F. Fourn	Plouvien.	J. Pronost	Plouescat.
Guill. Fournis.	Taulé.	F. Raguènes.	Milizac.
J.-L. Le Gall	Plougastel.	G. ar Reun	Plabennec.
Gilles	Lanmeur.	Anna Rouvel	Plouguerne.
E. Guillerm	Lesneven.	Louis Roudaut	St-Neven.
Mari Guiziou	Landeda.	J.-M. Le Roux.	Triagat
F. Herrou	Plounévez ar Faou	J.-M. Salaün.	Trehou.
J.-L. Hourmant	Collorec.	M.-A. Salaün	Logon-Daoulas.
Yvon Hervé.	St-Goazec.	M.-A. Ségalen.	Gouesnou.
Jolle	Plouguin.	Paul Seité	Enez Vaz.
Julian Jézéquel	Mespaul.	Olga Le Vaillant	Landunvez.
Jermana Kerrien.	Plouénan.	Jac. Le Verge.	Kerlouan.

N'omp ket evit rei an hanoïou-all, rag re en holl a zo anezo ; mes o miret a raïmp mat gant an niver euz ar poentchou o deus gounezet hag a vezo lakeat da dalvezout d'ezo, pa vezo meneg da ranna ar prizioù, e miz gwengolo a zeu.

Eur pôtr yaouank a c'houlenn hag ar re o deus digaset divivadennou a c'hell kemeret perz er c'hourinadeg gant respontchou o divivadennou o unan — Ya, heb mar ebed, a hent all ar re ne zigasont divinaden ebed morse eo a vije an esa d'ezo en em denna, ar pezh ne vije ket just.

Divinadennou Miz Eost

I. — Diwar be seurt plad e tebr da genta Colonel ar 416 pa en em gav Gouël ar Republik da lun, evel ma oa er bloaz-man ?

10 p. ar r. digaset gant J.-P. BERGOT, Plouedern.

II. — En eur park ez euz 20 den hag 20 real da ranna etrezo : ar botred vihan o devo peb a hanter real ; ar merc'hed peb a real hag ar gwazed peb a zaou real ; livirit ped potr bihan, ped merc'h ha ped gwaz a zo er park ?

10 p. ar r. Digaset gant eur c'hamarad da F.h.B. diwardro Kerber.

III. — Me a zo bet e Foar ar Merzer, e miz gouere diveza ; al loan a oa ganen pa oan o vont, ne oa ket ganen ken, pa oan o tont d'ar gêr, ha koulskoude n'am oa na prenet na gwerzet loan ebed. Petra am oa grêt eta ?

15 p. ar r. Digaset gant HERVE AR BRAS, Gwiniventer.

IV. — Perag e skrivas sant Pol e eil lizer da Gristenien Korinth. ?

15 p. ar r. Digaset gant eur zoudard yaouank hag en deuz bet tro gant ar brezel da welet kêr goz Korinth ?

Digas ar respontchou hag an divivadennou nevez a gavfet ha n'int ket bet moulet c'hoaz, da Rener « *Feiz ha Breiz* » e Sant-Thegonnec a benn an 20 a viz eost da zivezata.

Gortozit eun nebeud deizioù c'hoaz !

Ar pevar c'hant lur brizioù gounezet gant ar re o deuz kemeret perz e konkourioù *Feiz ha Breiz* 1913-1914 a vô kavet amzer d'o rei evelatô pelloc'h e doug ar miz-man. Hanoïou ar re o devo bet anezo a vô moulet war *Feiz ha Breiz* ar miz a zeu.

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kentelioù war bep tra

Mistri ha mestrezed-skol a c'hiz nevez

Gwell eo deski mabig bihan
Eget destum madou d'ezan.

Ar skolioù, goude daou viz diskuiz, a zo o vont adarre, dizale, da zigeri o dorioù d'ar vugaligou.

Plijadurus eo gwelet bugale Breiz, pa vezont pemp pe c'houec'h vloaz, ha pa ne vezont ket bet c'hoaz e skol-all ebet nemet e hini o zud, er gear : sellet a reont ouzoc'h gant daoulagad laouen ; c'hoarzin a reont ouzoc'h, a galon vat ; ne gollont ket eur ger eus ar pezh a livirit d'ezo ; leodou lemm o deus ha sperejou digor : eun dudi eo o gwelet.

Ma kavit goudeze, war hoc'h hent, ar vugale baour-ze, bloaz goude ma vezint êt da skol ar barrez, hanter amzer ho pezo bêc'h ouz o anaout ken ; deuet e vezint da veza gouez ; ma komzit outo, elêc'h respont ac'hanoc'h, e soublint o fenn en o bruched, ha ma c'hellit tenna eur ger bennak diganto, ar gerioù-ze a vezo distaget d'eoc'h war eun ton kamambre, (1) iskiz da glevet.

Skol ar gear en devoa digoret o sperejou ; skol ar barrez en deus o lakêt da gloza ! Perag an dra-ze ? Nemet abalamour ma n'oar ket en em gemeret, d'o skolia, en eil skol-ze, evel ma oa dleet, ha ma n'eus ket gouezet tenna talvoudegez eus ar pezh a ouient evit o lakât da zeski kentoc'h ha gwelloc'h ar pezh ne ouient ket.

(1) Sur un ton maniéré.

Kenta komz a glevis pa lakis va zreid er c'henta skol dia-
vêz-parrez m'oun bet enni gwechall. eo houman : « Hagaman,
avat, pôtr, n'eus ket a urz da gomz brezoneg ! » Abaoue ez
eus pell, tregont vloaz da nebeuta ; mat, gwelet a ran
c'hoaz ac'halen an aotrou a lavare ar gomz-ze d'in, ha n'ou-
zon ket penôs n'am oa ket laket va zreid dioc'htu ermêz
eus e di pa 'n devoa bet an hardiziegez da lavaret d'in ke-
ment-all ! Ar re o deus va savet, setu aze tud hag a zo bet
mat evidon, evel ma ne c'heller ket beza gwelloc'h, hag a-
vêc'h ma 'z eus eun nebeut leoiou o tispertia ac'hanon diou-
to, ma teu eur mestr-skol da zifenn ouzin komz evel am
eus desket komz ganto ha lenn evel am eus desket lenn en
o c'hear ! An traou-ze n'eo ket traou da ober da eun den
int ; hag urziou evelse a zo dizurziou ha ne dleont ket be-
za gouzanvet etouez ar gristenien.

Epad ar brezel am euz gwelet Saozon ; skriva ha lenn a
ouient ar saozneg, desket oa bet an dra-ze d'ezo er sko-
liou. Gwelet am euz Italianed ; skriva ha lenn a ouient an
italianeg ; desket oa bet an dra-ze d'ezo er skoliou.

Gwelet am euz Arabed ; skriva ha lenn a ouient an ara-
beg ; desket oa bet an dra-ze d'ezo er skoliou.

Poblou-all c'hoaz am euz gwelet, aman hag a-hont, n'ouzon
ket ped ; skriva ha lenn a ouient yez o bro ; desket oa bet
an dra-ze d'ezo, ez-vihanik, er skoliou :

N'am euz kavet nemed eur Bobt hag a jome pell war
lerc'h ar re-all, war gement-se, hag eo ar Vretoned. Ni hon
unan, ha ni hebken, n'eo ket bet desket d'eomp biskoaz na
lenn, na skriva hor brezoneg en hor skoliou hag an dra-ze,
ouspenn ar vez zo eur pec'hed. Eul levr bras a rankfen
da ober, m'am bije c'hoant da ziskouez an droug a ra ar
skoliou divrezonek d'ar Vretoned ; kement a c'haou a reont
outo, da nebeuta, ha ma ra ar skoliou dizoue ouz ar Gris-
tenien.

N'eus ket eta da varc'hata : ma fell d'eomp e chomfe
Bretoned war hon lerc'h eo red d'eomp, hag heb dale,
chench penn d'ar vaz. Red eo d'eomp kompren eo ar brezo-
neg hent an deskadurez evidomp ; red eo d'hor bugale
gouzout e gomz, e lenn hag e skriva arôk staga d'ar galleg.
Beza desket evidomp, petra eo ma n'eo ket anaout, da gen-
ta, ha dreist peb tra, ar skridou brudeta bet savet gant

Hon Tud ? Kredit ac'hanon, beza ez eus pennadou e « Bar-
zaz Breiz » an aotrou Kervarker hag e levriou an aotrou
Guillou, gloar hag enor Cleder, heb mont pelloc'h, hag a
c'heller da lakât, heb aoun ebet, skoaz ha skoaz gant ar
pennadou kaëra savet gant skrivanerien gouizieka broiou-
all ar bed. Ha ne gavit-hu ket neuze e reomp gaou bras ou-
zomp hon unan o chom heb o lakât e sperejou *hor bugale ?*

Gwasa pezh a zo, arôk ma vô desket ar brezoneg er sko-
liou, e vô red d'eomp kaout mistri ha mestrezed-skol a
c'hiz nevez, rag an darn vrasa eus ar re hou deus breman

Ne zellont ket muioc'h ouz Breiz

Eget ouz koulm aër deut 'n he neiz !

« En deiz-all, a skriv d'eomp P. G., edon war bont an
Naoned, oc'h ober eun tam tro gant eur mestr-skol eus va
oad, ginidik eus a Vrest. En em lakât a rejomp hon daou
da gomz eus hon bro hag eus ar pezh a vije mat da ober
eviti goude ar brezel. Koueza a reas va mendig em dourn
pa wellis pegen dizesk oa va c'hanfard war bro e gavel ; ne
ouie nag he histor, nag he yez, nag he c'hanaouennou, na
netra ; hag e sonjen ennon va-unan : « Ma n'eo ket eun
druéz, memes tra, e vije red fisiout deskadurez ar Vreto-
ned e pôtréd ar seurt-ze ! »

Etouez ar vistri hag ar vestrezed-skol, unanik bennak
evelato, a wel e pelec'h ema an dalc'h : « J'attends beaucoup
— a lavar d'eomp T. G., unan anezo. — de « Feiz ha
Breiz » pour faire œuvre positive, pour créer une mentalité... La Bretagne a besoin d'être ré-instruite et ré-édu-
quée ; elle a besoin d'être modernisée, et grandement,
mais à la bretonne, voilà mon avis. »

Ya ! lennerien ger, mistri ha mestrezed-skol a c'hiz
nevez a zo o sevel, aman hag a-hont, a drugarez Doue ;
klaskit anezo ; harpit anezo ; kasit ho pugale d'ezo, hag ar
re-ze. Bretoned vat evelloc'h, e lèch ober eus ho pôtréd
ha euz ho merc'hed *danvez plac'hed ha mevelien da « va-
damou Paris »*, a raio anezo gwir Vretoned a ouezo bale
gant lorc'h war roudou o zud-koz, hag a vezo barrek d'en
em denna e peb giz, e Breiz, kouls ha gwell eget den-all
ebet er bed.

I.-M. PERROT.

Eürusted an dud diwar ar mêz

*An dud o deus grêt ar c'hêriou :
Doue en deus grêt ar mêziou.*

Chomit er gêr... Setu aze eun ali fur bet roet meur a wech d'an dud diwar ar mêz. Araok ar brezel oa re niverus an dud a zileze al labour-douar evit mont d'ar c'hêriou, da Vrest, da Baris ha kêriou-all. Hag er c'hêriou, daoust ma veze enno muloc'h o vervel eget o c'henel, e kreske ato niver an dud. Eus peleac'h e teuent ? Divar ar mêz.

Breman, pa 'z eus fin d'ar brezel, e c'hellfe c'hoarvezout gwasoc'h c'hoaz. Kalz tud, divoazet eus al labour-douar epad pemp bloaz, a zonjo marteze eo êsoc'h d'ezo beva er c'hêriou eget var ar mêz, hag e ve neuze nebeutoc'h nebeuta bemdez o chom da labourat douar, ar pezh a vefe eun dra fall meurbéd. Rak an dud diwar ar mêz eo, a zo o vaga ar Franz : ar wirionez-ze a zo bet gwelet sklêr epad ar brezel.

Pebez kemm etre ar vuez e kêr hag ar vuez var ar mêz ! Er c'hêriou, petra gaver nemet labour, ato ar memes hini, en holl dervesiou eus ar bloaz, labour inouüs alies, hag, ousspenn-ze, meur a wech fall evit ar yec'hed, dreist-oll pa vezer etre peder moger, etouez an ezen hag ar maged flêrius. Ha pa ves fin d'al labour, e tistroer da eun tam ti pe da eun toull-kambr vihan, striz, a-veac'h plaz enni d'en em drei ; n'ez eus nag eun tam liorz, nag eun tam porz, na netra. Ar vugale evit c'hoari, a rank chom en ti pe mont var ar ru, e riskl da veza flastret.

Da welet, e ves pae vat er c'hêriou : 10 lur, 20 lur bemdez, ha muloc'h awechou. Epad ar brezel, hag abaoe, e weler koumananchou bras spoutus. Mes kement-se ne c'hello ket padout. Pa vo fin evit mad d'ar brezel, e teuo an traou, a nebeudou, d'o zu koz, ha pa zigwezo eus ar broïou-all marc'hadourez a briz izel, e ranko ive marc'hadourez ar Franz disken, ha pae an dud a ziskenno merkent-all. Ouspenn-ze, pae vras ho peus, a livirit ; mes pegement a goust d'eoc'h ho kambr, an dilhad a zouguit, ar boued a

rankit da brena ? Petra jom ganeoc'h da fin ar bloaz ! Nebeut a dra, sur awalc'h.

Gwasoc'h c'hoaz. Er c'hêriou eo e ves gwelet ar muia skoueriou fall. Eno eo eman pôtrede ar freuz, an drabase-rien ha ne c'heller ket atô tec'hed diouto. Pa viot o labourat, e vezo alies en ho kichen tud fall, a lavaro a bep seurt traou diskiant dirazoc'h e doug an deiz, hep eliana hag ho puez a vo ampoezounet d'eoc'h. Ha marteze, a nebeudou, e teout ive da veza gounezet gant ar gevier a glevot, da drei kein d'ar relijion, ha da veza hep feiz na reiz. Nag a hini a zo c'hoarvezet ganto kement-se, abalamour int ét da veza d'ar c'hêriou !

Var ar mêz, al labour a zo kalz poanüs awechou. Alies e ranker mont dindan an amzer da labourat dre ar yenien, ar glao, an avel. Mes ar goanv ne bad ket pell en hor bro. Hag ousspenn, an deiz a zo berr neuze. ha pa ves re fall an amzer, n'ez êr ket d'ar parkeier, e ves kavet eun dra bennak d'ober vardro an ti. Ha goude ar goanv e teu an hanv, ha neuze nag a blijadur var ar mêz ! Peren kaer n'eo ket gwelet ar parkeier, ar prajou oc'h en em c'helei a yeod glaz ; ar gwez, an eil goude eben, o tont da rei bleuniou leun a c'hwez vat ! Al laboused a bep tu a glever o kana en eun doare dudius. Hir eo an deiz, epad meur a heur e vo labourer er parkeier, mes al labour-ze n'eo ket inouüs ; eur blijadur eo staga d'ezan, ha bemdez, koulz lavaret, e kroger en eul labour nevez, ez êr eus eur park d'eun all, ha ma vezer re skuiz, e kreiz an deiz e ves great eur penad kousket en disheol, dindan eur vezen bennak.

E doug ar bloaz, nag a labourou dishenvel var ar mêz : palat, arat, dirastellat, hada, c'houennat, falc'hat, distrei foenn, charreat foenn, medi, dourna, nizat, ambludi, kuituilh avalou, moustra avalou d'ober chistr, planta gwez, trouc'ha keuneud, दौरa ar prajou trouc'ha yeod, tenna panez, karrotez, irvin, ha mil dra-all c'hoaz.

Nag a blijadur en deus ive al labourer oc'h entent ouz e anevaled ! Setu aman ar c'hezeg : bez ez eus re goz, re yaouank, re vihan ; meur a wech bemdez e vezont skrivellet, e ves kaset boued d'ezo, mes diskoues a reont d'o mestr o anaoudegez vat : pa glevont anezan o tigeri dor ar c'hraou, ec'h en em lakeont da c'hourichal, evel p'o dije c'hoant da

lavaret : « Me zo inouet aman ; starn ac'hanon, pe sav var va c'hein d'am lakat da drotal, pe kas ac'hanon d'ar park da beuri ». — Setu aman ar zaout : ar merc'hed, peurliesia, a ves var o zro ; kempennet e ves brao ar c'hraou, roet e ves d'ezo boued mat da zrebi. mes ive paea raint ar boan kemeret ganto, hag al lèz hag an amann, hag al leueou bihan a lakaio arc'hant eleis da goueza en ti. — Ar moc'h, zoken, a ves plijadur ganto. N'int anevaled louz nemet pa vezont dilezet. N'ho peus nemet skarza bemdez ar c'hraou, lakat bemdez plouz fresk, hag ho pezo anevaled koant. Ha pa vezont deuet da veza lart, pebez tam kig, ma vezont lazet ; ma vezont kaset d'ar foar, pebez godellad arc'hant d'ar perc'hen da zont d'ar gêr ! — Hag ar yer ! Mont ha dont a reont, o klask kement tam greune, kement tam boued a zo vardro an ti, heb ehanà ; anaout a reont an hini a ves o rei d'ezo peadra da zrebi hag e paeont ar boan kemeret ganto dre ar viou kaer a zofont. Kaout a c'heller c'hoaz houidi, goazi, lapined ha meur a dra-all. Hag an holl anevaled-ze a zo mignoured al labourer. O welet anezo bemdez eo eürus, e kav berr an amzer, ne ves morse inouet.

Pebez ear yac'h a zo var ar mêz, er parkeier ! Rak-se, an dud divar ar mêz, pa vezont fur, pa zilezont an hostizien fall hag a ro da eva dreist muzul, ha na dennfent ket o anevaled eus o c'hreier evit loja an dud batouellet gantô ; pa droont kein d'ar vesventi milliget, a zo tud krenv, o deus nerz en o izili. O boued, pa oar ar wreg he micher, a zo mat kenan, gwelloc'h eget hini ar c'hériou. Bez o deus lèz, ha n'eus netra gwelloc'h evit ar yec'hed : lèz dous, lèz gweden, lèz trenk, lèz ribot, krapouez gwiniz-du, yod kerc'h, yod gwiniz-du, souben ar brignen, pouloudig, farz fourn, bara grêt en ti, a zo eun tam mat gwelloc'h eget bara gwenn ar c'hériou, etc., etc.

Ma ouzont, evel m'eo dleet, pedi, karet ha servicha an Aotrou Doue, tremen ar zul e gwir gristenien, tec'het diouz an droug, ar pec'hed, beza karantezus evit o nesa, an dud divar ar mêz a zo an eürusa tud a zo var an douar ; ha d'ezo e lavarfen goude Virjil : « Re eürus e vijec'h ma anavesfec'h hoc'h eürusted.

Mab eul labourer-douar.

An danevellou⁽¹⁾ e Breiz-Izel

An danevel a zo c'hoar d'an istor ; he gwriziou en em goll en dônder an amzeriou, pa groge ar poblou d'en em vodan. An danevel a zo c'hoaz, mar karit, eur gontaden a ra d'eun nerz dispar, dreist-natur, 'n em veskan⁽²⁾ gant nerz tud ha treo ar bed-man.

An Iliz ne c'houlenn ket diganimp kredi, dindan boan a bec'hed, d'an danevellou. daoust ma ve d'o heul, peurvuian, eur wirione bennak ha ma kavomp enne peadra da zidui ha da vagan hon spered. Kuzuilhan ra. koulskoude, kêr⁽³⁾ evitê doujans ha karantez. Perak ? En askont⁽⁴⁾ m'o deus silet levezet en kalon hon zud-koz, epad kantvejiou ; ma 'maent en buez ar zent 'o deus gounezet ar vro-man da Zoue.

An danevellou-ze, deut da heul ar fe grenv, da vat, en amzer goz, o deus diskennet ster ar blaveziou, karet gant darn, gwapaet gant unan bennak, marteze, mes chomet beo-bueek bepred. Ar vammen dioutê, koumoulennet meurbed, en em guz e harz troad ar groaz a varvas warnezi Jezus-Krist evit silvidigez ar bed. Pep rumm tud, adalek neuze, a gemere aneze, a zeske aneze ; an Iliz a rê o embann dindan bolziou an ilizou ; poblou, rouane, duked, menec'h, leanezed, pinvidik ha paour a zalude aneze gant karantez.

En pep lec'h, adalek ar IVe betek ar XVI^{et} kantved, er c'hériou bras, war lein ar menezioù noaz, en disheol an traouiennou, e kreiz ar c'hoajou tenval, e kichen ar feunteunioù, an danevel a rê diwan⁽⁵⁾ chapel goant pe iliz-veur. Ar Fe a c'halve hon zud-koz da labourat warneze, da zougen, da gizellat, da zével mein, en eur bedi, en eur ganan, kement ha ken bihan ma krede d'an dud a dremene. a-

(1) Danevel, légende.

(2) E Leon : en em veski.

(3) E Leon : kaout.

(4) E Leon : abalamour.

(5) E Leon : a lake da ziwan.

c'houdevez, dre an ilizou-ze, dirak al labouriou-ze, e oant gwintret ken uhel ha stummet ken-kaer gant sent hag êle-diskennet, evit eur pennad, eus ar baradoz da rei skoazel ha dorn d'o breudeur war an douar-man.

Danevellou dre-oll, el levriou ha war dâl an ilizou, ar chapellou, ar c'harnellou, ar c'hroajou ; en diabarz hag en diavêz, kizellet er c'hoad, er vein, liwet war ar gwer, evit disken ac'hane, pa bare an heol warneze, war al leur-iliz, ha 'n em veskan, evit lavaret, gant pedennou ar gristenien.

Splannan rent, hag ar sperejou digor d'eze, en em vage gante arôk lakât aneze dirak daoulagad an holl, arôk lakât aneze da vezan evel eur c'hatekiz, en pep korn, en pep lec'h a zoare, war an treustou, dindan al lambruchou, an toennou, ha betek war gorzennou dantelezet an touriou evel eur walen a briz war viz eun itron vras.

Piou neuze ne garfe ket c'hoaz an danevellou o deus luskellet spered kement a rummou tud, o deus roet lec'h da zevel ken lies a iliz, a chapel v Rao, o deuz treuzet ken lies a gantved evit dont betek hon amzer hag a dle plijout evel ma plij bepred ar c'hanaouennou desket ganeomp war varlen hon mamm, hag a ra vad d'eomp adklevet, dreist-oll, pa grogomp da gozan ?

Hon zud-koz a oa sod gante. Stummet gant dorn ar Fe, troet gant treo an ine hag ar bed-all, aketus da glask sklerijen en buez ar Zent, e kavent dudî ha levez e pleustri an hent a gas da di Doue, da di e zervijerien, hag a ra d'ez e kât nerz-kalon, kement a nerz-kalon m'o deus laket souezet ar bed gwechall, ha breman, zoken, rak gwad ar Zent, ar Vretoned koz, a red c'hoaz en gwaziou o bugale kiriek d'an trec'h he deus bet ar Franz war enebourien kilhen (1) ha fall kenan.

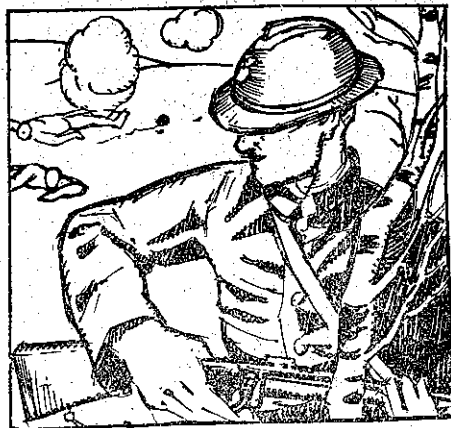
Ra vevo Breiz-Izel pell-pell c'hoaz, ha ra zeuy da garout mui-ouzmui ar giziou koz, ar c'hredennou, an danevellou o deus grêt diouti kaeran bro a bar warni lagad an heol.

Y. M. G.

(1) Enebourien kilhen : enebourien pegus. — Kilhen : eus kilhog, coq.

PEVAR BLOAZ

II. — AN TAN

War c'hed !

— Kouer Breiz, lavar d'in danjeriou ha poaniou
Zo varnot dirollet, ker stank ha ker spontus,
En eur brezel dizakr, disleal hag euzus,
Dre armou
Gant Satan govellet e strad an iferniou ?

— Breur hag a oar ouzin, a bell, trugarezi,
Gwir, re wir da gomzou ! An aerouant, hebken,
A c'hellas, da vaga e gounnar ouz an den,
Invanti
Seurtfarmor milliget, ker goas da zismantri !

Gwell 've ganen tevel — dre vez — rag hon amzer
En doa brud da veza gant ar skiant renet ;
Ar c'hiz oa kaout truez ouz hon tud koz ganet
'N tenvalder
Ar c'hantvejou, dallet gant diskibien sant Per.

Hor spered, marellet dre an deskadurez
 Evit netra, dre fors, gant ar vro ingalet,
 Ni garkje, er bed-man, muzul an eürsted,

Ouz mouez

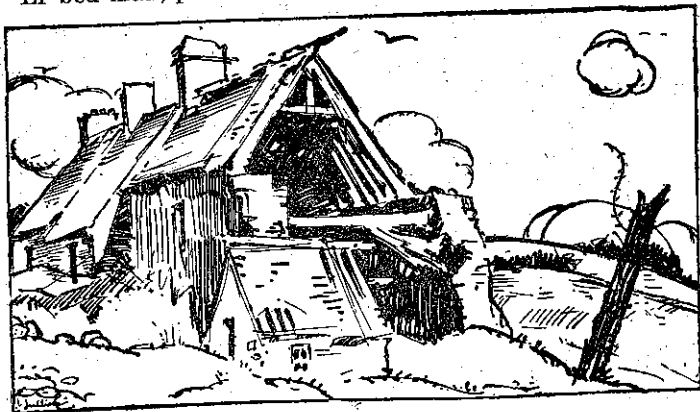
Ar bed-all bouzaret, en hano' ar furnez !
 Deut breman da brezeg oa gouez hon tadou !
 N'ho poa ket en ho yez awalac'h a glemmou
 Da druezi d'o stad ; n'o doa ket a skoliou

Ar Boblou

Ne ouient ket en em zistruj a vilionou !
 Ya ! me garfe tevel. An Tan ? eun hunvre iskiz
 A glasker, dihunet, buhan da zizonjal.
 An Tan ? eun ifern-beo, dor-borz an hini all,

Hor c'hastiz

Er bed-man, permettet gant Mestr bras ar Justiz !

Dismantrou ar brezel.

An Tan ? Holl mibien Breiz, eus an devez kenta,
 A zo bet en e greiz. Bet int bet o taga
 Ar Boched er Beljik. Re neubeut oant, siouaz !
 Hag armet re zister. Den, avad, na gilas,
 Nemet dre urz, pa deuas ar c'helou fenez
 Oa chomet distank an hent en Hanter-noz.
 Da lakât harz d'ar Bleiz, varzu Bapaum, Arras,
 En o mesk pôtred Breiz, re all a ziredas.
 Heb kanol d'o souten, petra c'hellent ? Mervel !...

Ar re 'jom, en hegar — setu reol ar brezel —
 A rank kila, tec'het. Eun ehan varzu Guis ;
 N'eo ket dare ar Boch : deomp da c'holo Paris.
 Oh ! nag ez eo dizaour, bec'hius hent ar Retret,
 Pa redec'h d'ar viktor ha pa rankit, trec'het
 Kila ; didorr ebed ; atô war ho seuliou,
 Ar Boch a vir ouzoc'h da farda ho prejou ;
 Da derri e naoun-du, traou kriz eus ar mêziou :
 Setu ar pez a vag ar zoudard fors gwecheu.
 An heol a zo rust hag an hent poultrennus.
 Peur e vo ehan d'ar bale ankenius ?
 Da viz eost hon deus lavaret kenavô ;
 Goulaouet ar seizvet eus a viz gwengolo.
 Warc'hoaz eman gouel ar Werc'hez er Folgoad ;
 Ar c'han klemmus a zao eus kalon ar Breizad :

Patronez dous ar Folgoad,
 Hor Mam hag hon Intreun,
 An dour en hon daoulagad,
 Ni ho ped a galoun :
 Ar Frans zo bras he enkreuz,
 Mont a rai da netra :
 Outhi sellit a druez,
 Truez, o Maria !

An urz a deu : *Aman e rankomp chom a zav :*
Fas d'ar Boch, soudarded ! Nikun na die kila !
 Neuze, gant Maunoury, gant Foch, sentus, dispount,
 Kouer Breiz a stourmas : ar Boch en doe e gount :
 Dafaret, (1) e tro kein ; ni war e lerc'h d'ar red.
 Evel ar gwin nerzus a dreuz ar gwazied
 A ra d'ar gwad birvi, a his an nervernou,
 Evelse ar viktor, c'houez ar poultr, eneou
 Ar re varo, plavet war o c'horf a finv c'hoaz.
 A vezv hor penn ; treuzet, ne zanter ket ar c'hlaz ;
 Douget gant an himor, e nijomp 'n eur denna,
 Keit ma c'hell hor fuzulh, deut buhan da domma,
 O toulgova peb Boch a c'hoanta enebi,
 O kutulh ar re 'dec'h, pa deu o izili,
 Brevet gant ar skuizder, da refus o dougen,
 Daoust d'o armou lezet, stlapet war an dachen.

(1) Straffuilhet.

Hon divesker zo dir ; hor c'horf renevezet
 En deus bannet a bell ar skuizder dremenet.
 Heb tam ; ehan ebet ; ez-tom e tie beza.
 Lopet (1) an houarn war an anne. Araog 'ta !

An Hini a c'houarn, gant holl c'halloud, peb tra,
 A ra d'ar mor feulzet var ar gourlen larza,
 Ma rank dindan e zourn, an dud hag ar boblou
 Plega : Doue, siouaz ! n'oa ket e vennoziou
 Ez achemp beteg penn var hent ar viktoriou !
 Hor c'hanoliou ruz-tan n'o deus mui a dennou
 Da leda ar maro war hon enebourien ;
 Da vaga hor fuzulh n'eus ket eur gartouchen !
 'Vit tenna e alan, ar Boch' c'hell chom a zav,
 Pa wel, d'e beurdrec'hi, n'hon deus mui peadra.
 Kemeret a ra skouer diwar ar gozed du ;
 En douar digoret, toullet, e klask repu.
 Neuze e sav eur stourm, eus an Alzas d'ar mor,
 Mantrus : an trancheou ! oh ! piou n'en dê envor ?
 A bep tu e klasker, dounoc'h douna bemdez,
 Toulla an toull-goudor, a c'hell beza eur bez.
 Dirag peb kostezen orjal a zo stignet :
 Eun deñ en o mellou a zo eun den kollet.
 N'heller mui niveri an deveziou padus
 Da greisdeiz beuzet e noz an toullou-kuz.
 Beziet ez-veo, an den a druc'hulh e spered ;
 Daoulagad ne welont, pa 'z int grêt da welet
 Sklerder an deiz lintrus, hag an holl draou krouet,
 'Vit plijadur e zell, gant Doue war ar bed,
 A led ar c'houmoul du war skiant ar zoudard !
 Sonjou direiz ennan, ma na eneb ket stard,
 A zo prest da ziouan, da zaotri, da rei had ;
 Ouz ar « c'hafard » lac'hus e rank brezellekât.
 Eus an dianveaz, evel eun aluzen,
 C'houi ro d'eomp ho truez : chô ! na pebez anken,
 A livirit, beva heb beza morse sur
 Eus ar mare warlerc'h ; stleja er pri hudur
 Hoc'h izili skournet, atô el lousdouni ;
 Beteg mel an eskern 'lleit dont da zounni ;

(1) E Treger : skoet.

An tank o sailha war an trancheou

Boled warlerc'h boled a nij azioc'h ho penn,
 Gant o sutadennoù, den goest d'o diarbenn
 Ma tleont koeza warnoc'h ; laret kant gwech bemdez,
 Epad ma roge an oabl ar voled didruez :
 « Daoust ha d'in-me an taol ? » Gouzout, p'an deus tarzet,
 Oc'h espern ac'hanoc'h, e c'hell beza falc'het
 Mignouned ha breudeur ; re all en, ho kichen.
 A zo flastret, draillet ; evel eus eienen
 Eus o gouli digor e red, e strink ar gwad ;
 Eur skrij a dreuz o c'horf ; prennit o daoulagad :
 An Ankou kriz en deus achuet e vicher !
 Dre an douar rusiet, a liv ho tiwesker,
 Eus ho preudeur maro c'houi a zalc'ho envor
 Eus ar bed-all o deus dibrennet d'eoc'h an nor !
 Ne 'z eus ket en ifern eur seurt fallagriez
 N'en dé hon enebour, da zilam' ho puez,
 Kerc'het digant Satan, tad an holl dorfejou,
 Eus an tan na voug ket beteg an ezennou,
 En em zil goustadig' gant neb unan gwelet ;
 Pa vezer war evez, o labour a zo grêt,
 An danjer, ar maro a zo war an douar,
 Skubet gant an tennou ; dreist ho penn en ear,
 Rag 'vit dismantri gwell, an den en deus laëret
 Diouaskel al labous, hag en oabl mantret

E pign, ar gurun a dregarn en e skilfou,
 Kant gwech gwasoc'h d'an dud eget d'an eonigou
 Ar sparfel o plava azioc'h ar mecheier
 O klask petra taga e mesk al louzeier !
 Sonj ho peus eus gwechall ? Mam-goz e-tal an tan
 A gounte istoriou d'he bugale vihan ;
 Alies e komze eus loened mantrus,
 Ens dragouned fallakr, d'an dud meurbed noazus ;
 Diouaskel o devoa, ha deus o fronellou
 E tislounkent an tan kouls ha deus o ginou.
 Harp en tan e skrijemp, rag an dragouned-ze
 A c'houlenne da bred korfou ar vugale !
 Mam-goz 'zonje kounta an amzer dremenet :
 Heb gouzout e kounte an amzer da zonet...
 Ni a vousc'hoarze bras deus ar rimadellou
 A gounte hor mam-goz pa oamp bugaligou.
 An dragoun askellok gant e zarc'houez a spount,
 Loan gouez, fallakr, didruez dreist peb kount,
 E blijadur flastra kement a zo distres,
 Mac'hagna ha laza bugaligou, gwragez,
 — Oh ! ne vousc'hoarzomp ken — ni e wel, ni e gleo,
 Pa ia d'ar vuntrevez, da ingala 'r maro.

An danjer zo dindan : ar Boch n'en deus repoz,
 — Ha ne 'm eus ket laret eo bet e skol ar c'hoz ? — (1)
 Nemet p'en deus toullet, toullet ha c'hoaz toullet
 Beteg dindan hon treid, hag eur garg poultr laket ;
 Eun eflenn ; peb tra vint : koat, kerreg, soudarded,
 Mesk ha mesk bruzunet : eur min a zo tarzet !

Kant ha kant tra ouspenn' test eus gouezder an dud,
 A c'helfen niveri, ma n'en deffe ar brud
 Dre bevar c'horn ar bed, dre skrid ha dre skeuden
 Embannet anezo er mistra (2) kêriaden.

Trubulh, spount n'int netra e kenver ar c'hlemmou,
 Klemmou 'r re vac'hagnet 'mesk an orjalennou,
 Heb gellout o-unan 'n em stleja var o c'hiz,
 Heb na c'helfe nikun terri o foaniou-kriz,
 Nag o dougen, heb laz, en hon toullou-goudor !
 Oh ! pa vevfen kant vloaz ne zei eus 'va memor

(1) E Treger : ar gô. — (2) E Treger : disteran.

O mouez ankenius. o reketi skoazel
 Digant Doue, an dud, hag evel eur bugel
 O c'helver o mammou. Ho mam, pôtréd paour !
 Diganti, ez-vihan, c'houi c'houlenne sikour
 E peb droug, peb gwaleur, ha morse en aner.
 Ma ve en he galloud ho tenna 'z an danjer
 He gwad hag he buhez, netra na ve kountet.
 Siouaz ! ho mam zo pell, ha ni ne c'hellomp ket !
 Eo, ni c'helfe : eun lenn, hag ho poaniou gar o
 A ve echu ! O rei d'e vreür taol ar maro,
 Daoust hag eun den 'n defe, o va Doue, pec'hed ?
 Skrij eo e ve ganet seurt sonj en hor spered !

E noz ar c'hreizdouar, (1) pe oc'h ober ar c'hard,
 Ha daoust d'ar jastreou, gant aoun ne velfemp ket
 O sailla var hon tud, dre guz, ar Boch trubard,
 Varzu ar vro e nij hor spered ankeniet.
 Du-ze, war douar Breiz, ni glask teuler eur zell :
 Aze e vev kement a dleomp da garet ;
 Ni a c'hoanta beva o buez a ziabell,
 Ganto c'hoarzin, ganto gouela, ganto bepred !
 Hor sonj, evel ho skeud, hoc'h heuilh edoug an deiz,
 D'an aod, d'ar mecheier, vardro an tiegez ;
 Kemeret a reomp perz en ho poaniou, tud keiz,
 A rank en em laza da stourm ouz dienez !
 Pa deu ar pardaëz, e c'harz an tan, ni wel
 Ar bugel, ger ha ger, o teski e Baler,
 Daouarnigou e kroaz, d'an daoulin, diskabel,
 Ar vam-goz en e raog o tistaga peb ger.
 Eur mare zo dija an heol varzu ar mor,
 Gant e vannou strillet ruz-glaou a goztêze ;
 Ouz sklerijen an deiz an noz a brenn an nor.
 Da zibri ho koan, en dro d'an daol bodet,
 Pe stouet d'an daoulin da bedi an Aotrou,
 'Ha ne zebantfe ket e ve d'eoc'h o poket,
 Vel gant c'houez an avel, eskel hon eneou ?
 Keit diouz ar Vro diank, penaoz ne grenfemp ket ?
 Eun darvoud, ker buhan, gwaleur, klenved, maro,
 Ha ne c'hell ket darc'hei ar re ganeomp karet ?

(1) Souterrain.

Eus kelou dijastreüs ar c'hed a zo garo.
 Oh ! pa deu ar skrid-se, gallek pe vrezounek,
 Alies sklabezët gant eun dourn diadres,
 An dour en daoulagad, ni c'hleb a bokou c'houek
 Ar paper benniget, kannad a levenez.
 Ar paour e c'harz ho tor, o c'houlen e vara.
 Morse n'eo bet ganeoc'h dourn goullou harluet ;
 O ! kerent, bezit sonj alies da skriva :
 Kelou 'vit ar zoudard 'zo bara e spered !

ALAN IAN.

An trede loden : Malloz, er miz a zeu.

Faziou. — *El loden genta, e traon ar bajen S,*
e oa chomet eun hanter linen heb beza moullët hag
e oa enni ar goulen-man : En hent ez it heb tam ?

Pelloc'h, pajen, 11, er c'houec'hvet linen, e lec'h
flapati, kement hini a gomz brezoneg bemdez en do
lennet flapati : eur fazi moullerez a oa eno ha netra
ken.

Tadou ha mammou

Tadou ha mammou ar re « dianket » hag ar re varo
 o devo eun « allocasion » ma 'z int kabac'h, infirm pe mar
 o deus eur c'hlen-ved hep pareans, pe mar o deus an tadou
 ouspenn 60 vloaz, ar mammou tremen 55 bloaz.

Ar vamm intanvez ha n'he deus ket 55 bloaz he devo
 pansion mar he deus en he c'harg bugale infirm pe dindan
 an oad a 16 vloaz. N'o devo netra, koulskoude, mar dint
 pinvidik a-walc'h evit beza war roll an tailhou war al leve.

An allocasion a zo :

Evit an tad : 400 lur ;

Evit ar vamm intanvez : 800 lur ;

Evit ar vamm dimezet a-nevez abaoe maro he mab :
400 lur :

Evit an tad hag ar vamm asamblez : 800 lur ;

Ar merc'hed, mammou, a douc'h evel an intanvezed ;

D'an tadou ha mammou o deus kollet ouspenn daou vab
e vezo roet 100 lur muioc'h dre vab, da gonta d'an eil, da
lavaret eo, evit tri mab maro, 200 lur.

Elec'h an tadou ha mammou, pa 'z aio ar bansion d'an
tadou ha mammou koz, e vezo roet :

300 lur d'an tad-koz pe d'ar vamm-goz dimezet a-ne-
vez ;

600 lur d'an tad ha d'ar vamm-goz asamblez ;

600 lur d'ar vamm-goz intanvez.

Ouspenn, mar o deus kollet tri mab bihan, 100 lur evit
pep hini da gonta adalek an eil.

Ar re o deus savet minored pe bugale dilezet o deus ar
memes gwir da gaout pansion. An allocasion a zo roet evit
daou vloaz.

Evit an allocasion eo evel evit ar bansion : ne c'hell
ket beza lammet digant he ferc'hen.

D'an holl, evit difenn o gwiriou

E pep departamant ez eus savet eul lezvarn evit kement a zell ouz al lezen nevez. Outi eo e ranker en em erbedi, a-rôk ar c'houec'hvet miz goude ma 'z eo bet pe refuzet ar bansion pe roet, ma ho peus eun dra bennak da c'houlenn.

Al lizer da c'houlenn mont dirak al lezvarn a vezo « re-komandet » er post ha kaset da c'hrefier an tribunal.

Ar re a vezo galvet dirak an tribunal-ze a c'hello beza difennet gant o medisin hag eun alvokad pe « avoué », ha mont o-unan, pe kas en o lec'h unan eus o familh, o rei da heman an ôtre (procurasion) war baper, gant siel ti-kêr ar gomun warnan.

Da gaout alvokad evit netra e ranker ive ober eur goulenn.

Ma vije red, mes hepken ma vije red a-grenn, an tribunal a gasfe unan bennak betek ti ar goulenner.

An tribunal a c'houlennno a-wechou ma vezo lakaet ar goulenner « en observation », ma tôle medisined evez outan. Ar goulenner a c'hello neuze diskouez sertifikajou e vedisin, pe beza skoazellet gant aliou e vedisin ha re e alvokad.

Ma ne deu ket medisined an tribunal ha re ar goulenner da goueza akord, e vezo galvet medisined-all : hini ar goulenner, unan gant ar ministr, hag unan gant an tribunal.

An dra-man a c'hoarvezo alies evit ar blesou deuet da wasât d'ezo, hag evit ar c'hlenvejou deuet warlerc'h ar bansion.

Mes red e vezo deoc'h mont dirak al lezvarn, pe kas unan bennak evidoc'h. Ar varn a vezo roet evit ar re ne vezint ket deuet.

Ma kredit n'ho peus ket bet a-walc'h digant barnedigez al lezvarn, goulennit eul lezvarn uhelloc'h. Hoc'h alvokad a ouezo ober pep tra evit-se.

Holl baperou ar pansionou a zo evit netra.

Bloaz a zo adalek breman da vont dirak al lezvarn, d'ar re o deus da glemm evit ar pansionou, gratifikasio-

nou, roet pe refuzet epad ar brezel hag epad an dek miz warlerc'h.

* * *

Ouspenn al lezen nevez, setu aman traou mat da c'houlenn :

D'ar re a vezo kinniget o hanoioù goude an 18 a viz even 1919 gant ar c'honseil reform evit kaout eur bansion e-vezo roet eun allocasion da c'heñtal wa vezo gellet rei d'ezo o fansion. An allocasion-ze a zo roet e penn diveza an tri miz evit tri miz, hag a zo bras pe vihan hervez an didalvoudigez, mes hep kresk evit ar vugale, hag hep kaout, hiviziken, allocasionou evit ar familh war eun hevelep tro. Ar re, koulskoude, a gavfe gwelloc'h derc'hei d'an allocasionou roet d'o familh, abalamour ma 'z int founnusoc'h, a c'hello o derc'hei, mes hepken betek ar 15 a viz du 1919 ; d'ar 16 ne vezo mui roet nemet an « allocation d'attente », da lavaret eo da c'hedal.

* * *

D'ar re a zo réformés N° 2, réformés temporaires N° 2, auxiliaires pour blessures de guerre, hag o deus goulennet, pe a c'houlenn, pe a c'houlennno tremen dirak eur c'honseilh reform evit kaout eur bansion, e vezo roet :

Réformés N° 2 : 17 real bemdez ;

Réformés temporaires N° 2 : 1 skoed ;

Auxiliaires pour blessures : eiz real.

Ha c'hoaz evit an dra-ze eo red e vije o familhou war roll an allocasionou etre an 3 a viz ebrel hag ar 15 a viz du 1919.

Bezit dinec'h ! ma ne vez ket roet d'eoc'h ar bansion, an arc'hant ho pezo touchet evelse bemdez ne vezo ket lammet diganeoc'h. Ma teuit goude avat da gaout pansion, e rankot restôl diwarnan.

Ar re a zo bet dirak ar c'honseilh abaoe an 3 a viz ebrel 1919 ha n'o deus ket bet a bansion n'o devo ket, ken nebeut, an arc'hant-se.

Ar « pécule ». — Ar « pécule » (1.000 lur) a vezo roet d'an tadou, mammou, tadou-koz pe mammou-koz. mar deo ar mab pe ar mab-bihan maro pôtr yaouank pe intanv hep bugale. Ma 'z eus eun intanvez hep bugale, ha ma teu houman da zimezi adarre, an tadou, mammou, tadou-koz, mammou-

Koz a c'houlenno daou-hanteri ar « pécule » : an hanter d'ezo, an hanter-all da intañvez o mab-bihan.

Mes evit kaout ar « pecule » eo red e vefe ar zoudard eur gwir vrezellour, da lavaret eo e vefe e hano war rollou eun « unité combattante » ; red eo, ouspenn, e vefe lazet en emgann pe maro warlerc'h e c'hlaziou pe warlerc'h eur c'hlenved paket e linen an tan ; ha c'hoaz epad an amzer m'en devoa gwir da gaout « pécule ar c'hombattant ».

Ma 'z eo maro a hend-all, ha goude ma vije e « service commandé », n'eus « pécule » ebet da c'hortoz.

Tadou ha mammou, pe tadou ha mammou-koz ar re a zo dianket hag a c'haller kredi a zo lazet « disparus présumés tués » a raio ive o goulenn evit kaout ar « pécule » evel ar re-all.

Ar « secours immédiat » : an tadou ha mammou (ma ne 'z eus nag intañvez, na bugale) o deus gwir da gaout 50 skoed evit peb mab lazec'h, pe marvet, pe dianket er brezel, n'eus fors penaoz e vijent deuet da vervel epad m'edont mobiliset. Ne vez ket roet evit ar re a oa e « sursis ».

ALI. — Ar re holl hag a douch allokasionou hag a gav d'ezo o deus gwir da gaout eur bansion evit o mab, o gwaz, o zad hag all a zo pedet da ober o goulenn dioc'htu, e ti-kear o farrez, hag ac'hano e vo kaset o faperou d'ar « sous-intendant militaire, Place Baratier, à Quimper ».

KEMENNADUREZ d'ar re holl o deus bansion eus a berz ar brezel. — Ar c'houarnamant a brest arc'hant d'eoc'h holl : soudarded, mortoloded, intañvezed, betek 10.000 lur, evit eun interest bihan kenan, 1 dre 100 hebken, da zikour ac'hanoc'h da brena douarou, tiegeziou, chatal ha mekanikou. Pemp bloaz war nugen ho peus evit renta en dro an arc'hant prestet.

Ma teu bugale d'eoc'h, goude m'ho peus prestet arc'hant, e vezo red d'ar C'houarnamant rei d'an assurans he deus prestet deoc'h — evit m'ho pezo kement-se nebeutoc'h da baca hoc'h unan — dek gwenneg dre gant ha dre grouadur.

Ma ho peus c'hoant da gaout al lezen war he hed, gouennit anezi dre eul lizer skrivet evellen :

A Monsieur l'inspecteur général
du Crédit et de la Mutualité agricole
75, rue de Varenne — Paris.

Veillez m'adresser tout ce qui a rapport à la loi du 9 avril 1918.

(Hano hag adres).

An « Office central agricole » e Landerne a raio d'eoc'h, goudeze, ar c'huzuliou ho pefe ezom.

DOKTOR DUJARDIN,
Lokournan-Leon.

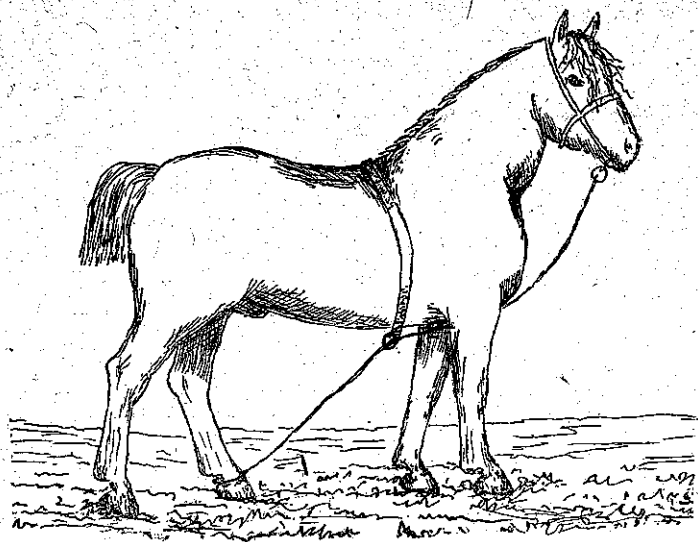

Evit miret ouz ar c'hezeg da rual⁽¹⁾ er marchosi

Eun dra kasaüs eo klevet ar c'hezeg o rual er marchosi. Trouz a reont koulz an noz hag an deiz ; en em c'hlaza a reont, fregan o speurennoù, hag ar voazamant (2) danjeruze a gemeront alies, zoken an eil diwar egile. Red eo eta, klask ober d'ezo terri eun hevelep si. Setu aman eun dra êz d'an holl da staliata, hag a deu, peurvuian, a-benn anezo. Lakit, evel ma tiskouez ar poltred a zo izeloc'h, eur westign (3) d'al loen ho peus c'hoant da zivoaza eus ar rual, hag eur zenklen vad endro d'e beultrin, gant eur ruihen (4) stag outi a-zindan.

Ouz ar ruihen a zo a bep tu d'an houarn-gwestign e vo eur gorden hirr awalc'h evit mont dre ruihen ar zenklen, betek e dreid a-dreñv, ha skoulman pe rinklan endro d'ezo. Ar gorden — unan hepken deus eun tu 'zo awalc'h — a ranko lezel frankiz gant ar marc'h pe ar gazeg da c'hourvez pe da zavel diouz m'en devezo ezom.

(1) E Treger : da winkal. — (2) E Treger : ar gustumans. — (3) E galleg : bride. — (4) E Treger : eun aliden.

Petra c'hoarvez pa ru al loen? E dreid a jach war e c'henou, ha seul-vui ma sko, seul-vui vez tizet. Dre ar pleg kemeret, e skoio marteze meur a wech c'hoaz. gwech krenvoc'h, gwech goustatoc'h ; mes chom a rei souezet e-unan goude e dôliou, hag e vreso, en em drailho neuze eun tam hag e sello endro d'ezan, evel ma vije o klask gouzout plou a zo o heskinat anezan en doare-ze.

Pa vo an aneval reizet eun nebeut, e c'helloc'h lakât, e plas ar westign, evit ma vô êsoc'h d'ezan dibri, eur c'habestr e stagoc'h outan ivez ar gorden a ya d'e dreid a-drenv dre ruihen ar zenklen. Ma ne ru ket ken, dilammit digantan benveg ar « gorrekcion ».

Eur ruaden bennak a glevoc'h adare, marvat, divezatoc'h ; mes. kerkent, staliatit a-nevez warnan ar pezh en devoa grêt d'ezan chom fur eur pennad. Dont a raio da gompren, a nebeudou, e rank terri e c'hiz fall pe genderc'hel da vezan heskinet gant ar gorden a jach war e c'henou bep tro ma ru. Ha ma ne chench ket, eo dre ma 'z eus danvez fall oc'h ober anezan.

F.-M.B.

Son ar Goulen-Eured

Kân-bale Tregeriz Gwengamp.

Marziale
Solo

Bonjour, bonn' femm', roït ho merc'h d'in, oh !

Chœur Solo

Bonjour, bonn' femm', roït ho merc'h d'in, oh ! Bonjour, bonn' femm', roït ho merc'h d'in, ne vô ket maleürus ganin.

Chœur

nin. Bonjour, bonn' femm', roït ho merc'h d'in, ne vô ket maleürus ganin.

Fine

1
« Bonjour, bonn' femm', roït ho merc'h d'in, oh !
Bonjour, bonn' femm', roït ho merc'h d'in.
Ne vô ket maleürus ganin.

2
Me zai d'ar park da labourat, oh !
Me zai d'ar park da labourat
Hi jomo 'r gear da luskellat.

3
Da luskellat ha d'ober tan, oh !
Da luskellat ha d'ober tan
Da domma yod d'an h'ni bihan.

4

Me vo kountant, 'fin ar sizun, oh !
Me vo kountant, 'fin ar sizun,
Ma c'hellan kaout va zan butun.

5

Eun tam butun ha dek guenneg, oh !
Ecn tam butun ha dek guenneg
'C'houlennin ken digant va greg.

6

Ha me vo fur betek mervel, oh !
Ha me vo fur betek mervel,
Ma c'hellan kaout ho merc'h Katel v.

7

— « Va faotrik keaz, va merc'h Katel, oh !
Va faotrik keaz, va merc'h Katel
Ne vô ket roet d'eun den diboell.

8

D'eun den diboell, d'eur feneant, oh !
D'eun den diboell, d'eur teneant,
D'eul lounker chist ha gwin-ardant.

9

Ar bleo zo savet en da zourn, oh !
Ar bleo zo savet en da zourn,
Kea d'o rosti 'barz en ti-fourn.

10

Da c'hodellou zo goullou-sac'h, oh !
Da c'hodellou zo goullou-sac'h,
Kea d'eul leac'h-all da glask eur plac'h.

P. T.

Keleier ar Miz

Ar marechal Foch e Plouian. — Ar marechal Foch a zo breman, evit eur miz, en e gastel-Traon-Feunteuniou, en Plouian, e kichen Montroulez. E vrasa plijadur eo komz gant an dud diwar ar miz. Kaer oa da welet, deiz gouel ar Werc'hez hanter-east, o heuilh ar prosesion, ar c'henta warlerc'h ar beleg ! An itron Foch a zouge ar banniel.

Dec'h oa war an dachen ; 'vel arc'hél an Otrou,
Kaer e oa da welet, 'n e zorn ar c'hurunou,
O vruzunan d'ar Boch e skilfou en e benn.
Hag o terri d'ar bed mailhou dir e chaden.

* * *

Dec'h e oa en Pariz, bras evel eur roue,
En e zorn ar vaz aour, war e benn al lore ;
Eur vrud 'vel brud ar mor a zave d'hen meuli,
Hirie, warlerc'h eur groaz, hen gweler o pedi.

Hirie, gant eun doare dizanav ha dister.
Drek person e barrouz, e renk al labourer,
Foch, kurunet a feiz hag a izelegez,
A heuilh prolesion ar Werc'hez.

D'an 20 a viz eost, ar marechal Foch a reas evelhen, e ti-kêr Montroulez, meuleudi ar Vretoned :

Dès 1914, j'ai eu sous mes ordres votre corps de Bretons, le XIe corps à la Marne. Avec ce corps et les épaves de la 9e armée, nous avons supporté les journées des 6, 7, 8 septembre 1914. Nous avons résisté avec ces éléments en Champagne contre deux corps saxons et la garde impériale. Et le 9 septembre, je donnais à 5 h. 1/2 l'ordre formel à toutes les troupes d'attaquer coûte que coûte et le soir le XIe corps entra à Fère-Champenoise : c'était la victoire.

Puis j'ai eu sous mes ordres une brigade territoriale à Ypres, à Bixchote, à Poël-Capelle, du 14 octobre au 15 novembre — dans les pays couverts d'eau, où rien ne peut vous protéger — ou l'on ne peut même pas s'enfoncer dans la terre, puisque la terre est de la boue — et où les Bretons ont supporté toutes les attaques jusqu'à ce que nous ayons subi la première attaque des gaz — sans masque bien entendu. J'ai revu les Bretons en 1916, sur la Somme ; je ne parle pas de Verdun, je n'y commandais pas. Je les ai vus encore en 1918, au Chemin-des-Dames, où le XIe corps fut écrasé par des forces bien supérieures en nombre — enfin dans le 2e semestre de 1918 : et partout ils se sont montrés admirables d'énergie, d'endurance et de dévouement.

Et pendant ce temps les femmes les suppléaient dans les travaux des champs — les femmes qui labouraient la terre et faisaient pousser le blé — qui faisaient leur devoir et nous indiquaient le nôtre. Quand un peuple montre comme le notre l'a montré, sa volonté de vaincre, comment voulez-vous que les chefs ne cherchent pas tous les moyens d'arriver à la victoire ? C'est parce qu'on nous a donné les moyens que nous sommes arrivés à la victoire qui nous a fourni la paix.

Pour moi que la Bretagne a adopté comme son enfant, j'ai tâché de faire honneur à cette Bretagne.

Ker eo beva. — Perak eo ken ker ar bevans ma sav reveulzi er c'hériou, an deiou marc'had, ha ma weler kement a vicherourien o tilezel o labour, war digare goulen kresk war o fae ?

Kazeten an ôtrou Glémenceau a ro war ze eiz respont — hag eiz-all a c'hallfer c'hoaz da gavet, diouz red. —

Ar bevans a zo ker, emezi, abalamour : 1° Ar brezel an eus hâzet pourchas boued ha danveziou, hag o charre dre ma vije ezom ;

2° Ar varc'hadourien, lod anezo, a zo deut da vezan digonsians, hag a gemer gounidegez re vras diwar ar pezh a werzont ;

3° Ar perc'hened, labourerien, pennou-micher hag all n'ouzont ken pegement da c'houlenn evit o zra. Ha gant se, ar gwinn, daoust ma 'z eus eleiz e broiou ar C'hreizte, a dalc'h da vont war gerât ;

4° Ar prenerien ne zellont ket ouz an arc'hant, hag a bae, heb chipotal, forz pe briz ; n'eus netra re gaer na re ger evite ;

5° Ar gouarnamant a zo bet diskiant : tôlelet an eus pa-per a vriadou gant an dud, ha, da genta, gant micherourien an uzinou ; savet an eus ar prijou war an traou kalz uhe-loc'h eget ne oa red, ha dastumet, en e c'hignoliou-brezel, eur bern traou, paeet ker spontus, hag a zo bet tôlelet alies d'an dismantr, evel an ugen' mil sac'had avalou-douar lezet da vreinau ha plantet en teilh an deiou-man...

— N'eo ket evit kompren penôs eo red, 'benn ma teulo marc'had matoc'h an traou, digeri an nor da varc'hadourezion ar broiou-all ha lakât evez d'o dispartia dre-oll er vroman.

Setu komzou kazeten an O. Clemenceau. Arabad ankou-nac'hât, evel penn-abeg d'ar geraouez, ar « barr skwizder ha leziregez a zo 'vel eur c'hlenved a c'houde-brezel o peurdinerzan ar bed er mare-man, Bevan frank ha didrast eo c'hoant pep den war ar mêz hag en kêr. Biskoaz n'eo bet ken koustus ar plijaduriou : kiskoaz n'int bet ken darempredet...

Clémenceau goz, war a lavarer, 'zo krog da enebi ouz al laeron hanvet e galleg « mercantis ». Fors labour a zo. Kemeromp hepken an dilhad hag ar c'hig, ha gwelomp-pegement int ét war grec'h 'n eur ober pevar bla.

Rôk ar brezel, eur gwiskamant pemdeiek, evit eur mi-cherour, a dalveze : 4 skoed an danvez, 14 lur al labour, hag a vije gwerzet 29 lur. Hirie, an danvez a dalv 36 lur, al labour 64 lur ; ar gwiskamant e gwerz zo merket 140 lur. Triouec'h real a drujou (1) zo da bacan diwar bep hini ; e chom eno 35 lur 10, gwenneg a c'hounid gant ar marc'hadour, elec'h eur skoed a gemere breman zo pevar bla !

Er bla 1914, al lur kig war droad a veze paeet 8 gwen-neg hanter d'ar mêtour, ha adgwerzet 12 gwenneg e marc'had ar Villette, e Paris.

Hirie, al lur kig war droad a dalv 18 gwenneg hanter er gêr, ha 10 real ha 3 gwenneg er Villette. Sellit a begement eo kresket gounid ar marc'hadour ! Dek gwech krenvoc'h eo eget en 1914, ha koulskoude, al labourer ne wel nemet eur hanter kresk war e hini. Ze ne harz ket en em gav tud da damall al labourerien. Setu aze eur respont — ha setu aman eun all. Ar *France rurale* a gont kement-man :

Labourerien eus ar C'halvados o doa 'n em glevet, e koulz an nevez-amzer, da gas evit netra da labourerien ar Somme, bet gwallet(2) gant ar brezel, sac'hadou had ed di-vezat. Unan anezo a guzas en eur zac'had eul lizer merket warnan kement-man :

« An neb e tigouez gantan ar zac'had-man en dô ar vadelez da zigas d'in kelou mar deo bet rentet an ed heb-frêjou (3) evitan ». Eur respont a arruas gantan ter pe beder zizun goude, abeurz eur verourez eus ar Somme « 'Vit kaout ho sac'had ed. emezi, am eus renket paean 71 lur ha 16 gwenneg ».

N'eus ket ezom da lavaret ne gouezas gwenneg ebet eus ar re-ze e godel kouer ar C'halvados.

(1) E Leon : a wiriou. — (2) E Leon : rivinet. — (3) E Leon : hep mizou.

Penôs e vezo votet ? — N'eus bet biskoaz er Frans, aboue eo savet giz ar votadegou politik, hini ebet da dalve-zout an hini da zont. Biskoaz voter ne vô bet galvet da rei eur respont a gement a bouez hag an hini an evo da rei neb a voto er bla 1919 pe 1920. Kemeret peus ar galloud en ho torn ? D'ac'h d'ober impli gantan, gwazed Frans, da zi-bab ho planeden. Beân peus enebourien hag a glask touel-lan ac'hanoc'h 'vit tapout ho krasou mad ; red eo dizolo aneze ha diwall na gavfent tu d'en em zilan, dre guz pe dre v Rao, e penn ar vro, ha d'ober d'eomp koll frouez ar peoc'h arôk m'hon devo gallet hen tanva.

An doare nevez da voti n'eo ket fall evit lakât da vezan muioc'h a lealded hag a onestiz. Betek, avat, ne vezo ket distummet, ha na gouezfemp adarre er pleg koz gant an haño hepken a c'hiz nevez. Hon deputeed, hanvet gant ar « scrutin d'arrondissement », o deus chenchet anezan, gant ar zonz d'e zigas c'hoaz war e giz, dindan furm eun all henvel outan. Ar « scrutin de liste », pa vô grêt troc'hiadou en departamanchou, ne vezo ken nemet eun hano nevez war an dra koz.

Red eo ober chenchamanchou ! eme ar gouarnamant ! — Betek ne drofont ket eneb d'imp, eme an deputeed. — Gant se, e weler ober en departamanchou breton troc'hiadou hep digarez-all ebet nemet gant an aon na deufe deputeed a zo da goueza war an dachen, war dachen an de-partamant.

Koulskoude, n'eus nemet ar « scrutin de liste, » grêt 'vel ma zo dleet, da lavaret eo, astennet d'an departamant a-bez, eo e teuo pep kostezen, betek an disteran, da lakât henvel, da vihanan, eun depute.

Kaeroc'h a dleje bezan evit ober mat : votadeg dre vroad ; eul listen hepken dre gostezen 'vit ar vro vretou a-bez. Eno, neuze, en em gavfe gwiriou Breiz da vezan dis-kleriet hag anzavet. Ni 'zo henvel breman, gant hon de-partamanchou, ouz ar Bologn rannet e tri fez gwechall, *ha ne veve na ne varve*.

Eur c'hrog mad a vue e vefe an dra-ze evidomp. Voti **evet Bretoned**, pebez neventi, hounnez ! E. A. M.

Goueliou bras a zo bet grêt en Londrez en enor d'ar marechal Foch ha d'an armeou unanet. Epad ar goueliou-ze eun oferen-bred a oe kanet en iliz veur Westminster. An iliz-ze a zo ivez iliz-mam ilizou Bro-Soz, arc'heskob Westminster, an A. kardinal Bourne, o vezan e penn holl eskibien ar vro. Gouzout a rer eo mab d'eun Iverzoniadez, eo leun a garante evit bro c'hinidik e vam hag e kemer anezi evit e wir vro. Alles e laka ober prezegennoù en iverzoneg evit e genvroiz a zo en Londrez. Ar re-man a oa deut a vilierou da glevet an oferen ha da zaludi ar marechal Foch a zo brudet bras dre oll en Breiz-Veur.

Iverzoniz a zo bet a-viskoaz mignoned bras d'ar Fransizien ; niver anezo a zo bet deut da stourm ouz hon c'hoste, nemet gizioù disleal ar Zôzon a reas d'eul lod trei kein d'ar Re Unanet ha 'n em drei gant ar Boched. D'eomp-ni, Bretoned, hag a zo eus an hevelep gouenn ganto ha katoliked rik evelto, d'o adgounid a-nevez o skoulman etrezo ha ni al liammou oa gwechall : konvers ha studiou.

Bro Geumri. — Ar vro a zo leun a strafilh gant ar « grevioù » savet a-bers ar vengleuzerien glaou-douar, ken niverus ha ken galloudus, ha ma 'zint.

Ar vicherourien-ze a c'houlenn ma vezo lakêt etre daouarn ar gouarnamant on hol mengleuzioù glaou-douar a zo er vro. Daoust ha gwelloc'h e kerzfe an traou ? N'ouzon ket.

Ra vezint war evez, hon c'hendirvi Keumri ; arabad d'ezo koll o fenn na digeri re frank o skouarn da aliou ar bolitikerien. Ar glaou-douar, abalamour d'ar « grevioù-ze » a ya bemde war gerât. Red eo ket d'a c'houarnamant Bro-C'hall en em glevet gant an A. Wilson evit gallout digas d'emp glaou-douar, an dra-ze hanvet, (ha n'eo ket hep digare) « bara du al labouradegoù ». **GWELTAS.**

Feiz ha Breiz. — Le premier numéro de la nouvelle série de la vaillante revue bretonne nous fait espérer pour elle un brillant avenir. Les articles très variés, amusants ou utiles, sont tous intéressants et écrits en excellent breton. C'est un véritable devoir pour les catholiques bretons que de soutenir cette revue appelée, comme le *Courrier du Finistère* à faire le plus grand bien dans nos campagnes.

(*Buhez Breiz* : août 1919).

DIVUNADENNOU

Respontchoù divunadennoù miz eost 1919

- I — Diwar unan leun, na petra 'ta, rag ar plajou goullou ne ves ket kalz a dra da zibri diwarno.
- II — Meur a respont vat a c'hellet lakât ; an hini a zo deut alies a eo : 10 pôtr bihan, 5 merc'h ha 5 goaz.
- III — Eur strop pe eun trok.
- IV — Moarvat n'edo ket en o zouez, rag anez en divije gelllet lavaret dre gomz ar pezh a rankas lavaret, goudeze, dre skrid.

Setu amañ hanoioù an 60 kenta o deus digaset ar respontchoù gwella da beder divunaden miz gouere diveza hag o deus bef evito 50 poent.

Louis ar Bec . . .	Plobannalec	M. Laurent . . .	Guipavas.
J.-P. Bergot . . .	Plouedern.	Mari Lapous . . .	Sant - Thegonnec.
Guil. ar Bis . . .	Plogastel.	Louisa Lars . . .	Plouzane.
Louisa Bourles . . .	St-Thegonnec.	M. Lavanant . . .	Loc-Eguiner.
Henri ar Bras . . .	Gwiniventer.	Eujen Le Lay . . .	Kastel-Pôl.
Cabon . . .	Treflez.	Fr. Laot . . .	Gwitalmeze.
M.-Y. Cardinal . . .	Sant-Nouga.	Barba Lez . . .	Bodilis.
Fr. Cloarec . . .	Guilcourvest.	Pôtr L. N. . .	Logonna - Daoulas.
Philom. Combot . . .	Gwiklan.	M. Madec . . .	Loc-Eguiner.
Yvona Combot . . .	Gwiclan.	J.-M. Marc . . .	Milizac.
M.-Y. Conq . . .	Landunvez.	F.-M. Martin . . .	Gwiniventer.
F. Couloigner . . .	Plouedern.	Fr. Le Menven . . .	Taule.
F. David . . .	Plouescat.	Anton. Michel . . .	Gwipavas.
Louis Floch . . .	Plomeur.	Nénel . . .	Elliant.
Guil. Fournis . . .	Taulé.	Hervé Normand . . .	Sant - Thegonnec.
J.-L. Le Gall . . .	Plougastel.	Vict. Pèron . . .	Plouedern.
Gilles . . .	Lanmeur.	M.-A. Perros . . .	Kernilis.
Victor Gouriou . . .	Sant-Thonan.	J. Pinvidic . . .	Gwikar.
Fr. Gourmelon . . .	Plouzane.	Yv. Prigent . . .	Sant - Nouga.
E. Guillerm . . .	Lesneven.	J. Pronost . . .	Plouescat.
Cor. Hascopt . . .	Ar Yeuc'h.	F. Raguènes . . .	Milizac.
Cath. L'Haridon . . .	Sant-Evarzec.	G. ar Reun . . .	Plabennec.
F. Herrou . . .	Plounevez-ar-F.	Anna Ronvel . . .	Plougerne.
J.-L. Hourmant . . .	Collorec.	Louis Roudaut . . .	Sant-Neven.
Yvon Hervé . . .	Sant-Goazec.	J.-M. Salaün . . .	Trehon.
A.-M. Huet . . .	Sant-Thegon.	M.-A. Salatin . . .	Logonna - Daoulas.
A. hag Y. Jolle . . .	Plouguin.	M.-A. Ségalen . . .	Gouesnou.
M.-Y. Kerleo . . .	Gwiclan.	Paul Seité . . .	Enez-Vaz.
Jermana Kerrien . . .	Plouenan.	M. Tirilly . . .	Sant Evarzec.
J.-L. Kerrien . . .	Sant-Thegon.	Jac. Le Verge . . .	Kerlouan.

Divunadennou miz gwengolo

I. — Penaoz ranna 8 litrad gwin dre an hanter etre Job ha Fanch : an 8 litrad gwin a zo e touken Job ha leun eo ganto ; Fanch en deus diou douken-all, unan a 3 litr hag unan a 5 litr. Penaoz e c'heller dont a-benn da ober mat ar rann gant an teir douken-ze da vuzula ha netra ken ?

15 p. ar r. ; digaset gant Jacques Le Verge, Kerlouan.

II. — Ped eur, a c'houlenne eun tremeniad diouz eur c'hantonier, e c'hellfe beza breman ?

— Bez' ez eo, emezan, an diou drederen eus an deir bederved eus a c'houec'h eur.

Ped eur eo eta ?

15 p. ar r. ; digaset gant M.-Y. Conq, Landunvez.

III. — En deiz-all oan bet o kerc'het eur béc'h melchen ; p'am oa trouc'het eun nebeut dremen n'em oa trouc'het nemet ar bederved eus va béc'h ; p'am oa trouc'het eun all em oa grêt an drederen. Ped dram a oa em béc'h melchen ?

IV. — Glaoda ar Pont-Prenn, n'eus fors pegen yen e ves er goanv, ne ves morse nemet eun hanter roched gantan ouz e gein. Perag e ra an dra-ze, a gav d'oc'h ?

15 p. ar r. ; digaset gant F.-M. Raguénès, Milizac.

Pedet oar da zigas ar respontchou hag an divunadennou nevez a gafet — goulen ha respont — da rener *Feiz ha Breiz*, e Sant-Thegonnec, abenn an 20 a viz gwengolo da zivezata.

Bleun-Brug 1914

Hanoiou ar re o deuz gounezet Prizioù Mae, Even, Gouere hag Eost 1914 :

Louis Floch, Plomeur, 205 poent ; Herve Rolland, Dirinon, 205 p. ; J.-L. Cadiou, Sibiril, 195 p. ; M.-Y. Cardinal, Sant-Nouga, 195 p. ; Michel Laurent, Guipavas, 195 p. ; Pôtr L.-N., Logonna-Daoulas, 195 p. ; J.-L. Pennec, Sant-Segal, 195 p. ; M. Segalen, Gouesnou, 195 p. ; Y. Balcon, Gwitevede, 185 p. ; J. Boule'h, Sant-Nouga, 175 p.

Hanoiou ar re o deus gounezet ar Prizioù evit holl gonkourioù ar bloaz 1913-1914 :

M.-Yr. Cardinal, Sant-Nouga, 560 poent ; J.-L. Pennec, Sant-Segal, 560 p. ; Pôtr L.-N., Logonna-Daoulas, 555 p. ; J. Boule'h, Sant-Nouga, 540 p. ; Louis Floch, Plomeur, 540 p. ; J.-L. Cadiou, Sibiril, 535 p. ; Ad. Glemarec, Triagat, 535 p. ; Queau, Landerne, 535 p. ; M. Segalen, Gouesnou, 535 p. ; J.-P. Ollivier, Lanhouarne, 520 p. ; G. Le Reun, Plabennec, 515 p. ; M. Salaun, Sant-Nouga, 515 p. ; Y. Dantec, Sant-Nouga, 510 p. ; Y. Prigent, Sant-Nouga, 510 p. ; Ph. Combet, Gwiniventer, 495 p. ; Job Grall, Gwinevez, 495 p. ; J.-L. Roue, Sant-Neven, 495 p. ; J. Acquitter, Sant-Nouga, 485 p. ; M. Cueff, Sant-Nouga, 485 p. ; Y. Le Du uff, Triagat, 485 p. ; Michel Laurent, Guipavas, 485 p. ; Herve Rolland, Dirinon, 480 p. ; Y. Balcon, Gwitevede, 455 p. ; M.-J. Piriou, Rosnoen, 450 p. ; J. Pinvidic, Gwikar, 450 p.

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

Gant ma talc'ho ar mammou !

Da dad, da vamm a enori
Evit pell amzer ma vevi.

D'an 3 viz c'houevrer diveza, antronoz an deiz ma oan bet demobilizet e Roazon, e oan e gar Montroulez, pa welis eur zoudard amerikan yaouank-flamm o tont d'am c'haoul hag o komz ouzin evellen : « Da bed eur, mar plij, aotrou, ez eus eun tren da vont warzu Keraez, varc'hoaz ? »

— Fei vat, emeve, souezet maro o welet eun Amerikan o c'houzout kenkoulz-all ar brezoneg, varc'hoaz abred, ker-kent hag eiz eur, a gav d'in, ho peus unan. Mes a beléc'h oc'h, da vihana, pa ouezit brezoneg kenkoulz ha ma rit ?

— Me, avat, eme ar pôtr yaouank, a zo eus ar Pensylvania.

— Ganet oc'h eno ?

— Ganet oun eno.

— Ha penôs ho peus gallet deski ar brezoneg, er vro-ze, kenkoulz ha m'ho peus grêt ?

— Fei vat, aotrou, ra mamm he deus hen desket d'in ; ne ouezan ger galleg ebed ; mes koulz e komzan ar brezoneg hag ar saozneg ; gant hon amezeien hag a gomz e saozneg, ni a gomz e saozneg, mes ken etrezomp, ni ne gomzomp nemet e brezoneg, rag me a zo Breton evel doc'h ; Jan-Mari Corr eo va hano ; va zad ha va mamm a zo eus ar vro-man, ha va mamm-goz, beo c'hoaz, a zo o chom er Groaz Ruz, tostik da Geraéz ; permission eiz dez am eus da vont d'he c'hér ; mall bras am eus da vont en hent, varc'hoaz, rak n'hon deus ket en em welet biskoaz ! »

Hag o klevet ar pôtr yaouank seder-ze o komz brezoneg evel ma rea, e sonjen pegement e tridje kalon e vamm-goz p'en em gavje he fôtrig kêz er Groaz-Ruz. Ar vamm-goz hag ar mab-bihan savet meur a vil leon an eil diouz egile ne vijent ket nec'hêl evit en eur glevet dal m'en em gavjent asamblez, daoust ma n'o devoa ket en em welet biskoaz : brezoneg a ouient an eil hag egile ; ar pôtr en devoa desket saozneg, mes yez e dud koz en devoa desket da genta. N'en em gavje ket ganto ar peñ a welis oc'h en em gaout, eun dervez, e gar Kastellin, Eur vamm-goz a oa deuet di da welet he mab-bihan a oa o tremen, dre an trêñ ; ar pôtr a oa ganet e Brest ; ne ouie ger brezonek ebed ; ar vamm-goz ne ouie ger gallek ebed hag e choment an eil dirak egile, mud evel pesked ; eur speuren a oa etrezo a vire ouz o sperejou d'en em unani : eun druez oa o gwelet hag ar vam eo an hini he devoa savet ar speuren diskiant-ze. en dervez ma n'oa ket bet mat ganti deski d'he mab, war zigarez m'edo o chom e Brest, ar brezoneg he devoa desket, he-unan, war barlen he mamm. Mamm ! Jan-Mari Corr a zo bet eur Vretonez vat ; honor ha meuleudi d'ezi ; mamm ar Brestad bihan emañ o paouez lavaret hanoanezan a oa eur Vretonez fall, hag ar re a ra evel di a zo dleet a vije diskouezet gant ar biz.

Mammou-all a zo, unanik bennak, hag o deus c'hoant e teske bugale Breiz ar galleg arôk ar brezoneg. Paourkêz mammou ! eul labour mezus ha milliget a reont ha ne c'hell beza grêt nemet gant tud berwelet pe dud fallakr, unan a zaou.

Eul labour mezus eo, rak en hent-se ni, hag a zo bet aviskoaz eur bobl dispar, ni ha n'eo ket bet trêc'hethon tadou, na gant ar Romaned, na gant ar Zaon, na gant ar C'hallaoued, a deufe breman da anzaou eo grêt ganeomp goude m'o deus an Allemanted embannet dre-holl, a nevez-ze, e oamp atô kaloneka soudarded a zo er bed.

Ar brezoneg a zo eun tenzor, heb e bar, destumet d'eomp gant hon tud koz hag a dleomp miret en e gaer d'arre a deuo war hon lerc'h. Ar brezoneg eo ar mestr e Breiz, hag ar galleg e vevel, hag evelse e tle beza an traou, evel a lavare Per vras :

*Evit ma vo peb tra en e blas
Hag ar bec'h e kreiz ar c'hravaz.*

Deski ar galleg da vugale Breiz arôk ar brezoneg a zo eul labour milliget, rak ar re her gra a nac'h ar re goz a ziazezas ken kaer Breiz-Izel war reier an Arvor ; rei a reont dourn da ziskar ar vro, rak ar brezoneg eo ene Breiz ; an deiz ma ne gano ket ken ar mammou, e brezoneg, d'o bugaligoù en o c'hevel, Breiz a deuo dillo da veza henvel ouz karterioù falla ar bed : eun troad d'ezi a vezo er bez ha ne zaleo ket da goueza en he foull !

Tud fallakr a zo en hon touez ; rouez int evelato, a drugarez Doue ; tud berwelet, avat, a zo a vil-vern ; an darn vrasa euz ar vretoned a zo ken dianaoudek war draou Breiz ha ma 'zeo an darn vrasa euz ar C'hallaoued war draou ar Feiz ; n'eo ket souez. Tra peb tra a zo bet grêt evit o lakât da ankounac'hât e oant Bretoned ; Gallaoued, a vagadou, a zo bet lakêt e kargou ar vro ; skolioù, a bep liou, a zo bet savet e peb parrez ha ne oa ket a urz da ranno eur ger brezoneg enno ; dre brezegennou ha dre skridoù ez eus bet klasket teuler dismegans war gement tra ha ne oa ket deuet war eun euz a Bariz. Pôtre an dispac'h vras a gave d'ezo beza peurgaset o ero da benn p'o devoa lammet hano Breiz diwar garten ar bed ha, daoust da ze, Breiz a vev atô, rag he ene, ar brezoneg a zo ker seder ha biskoaz.

Breiz a vev ha Breiz a vevo keit ha ma talc'ho ar mammou da zeski ar brezoneg d'o bugaligoù, war o barlen ; keit ha ma ne c'hounezer ket ar mammou, ne c'heller ket gounid da yat ken nebeut ar vugaligoù.

Mammou keiz, dalc'hit mat atô eta, silvidigez Breiz a zo etre ho taouarn.

J.-M. PERROT.

Sae flour ar Werc'hez

E miz gwengolo, n'ouzon ket mat awalc'h e pe seurt bloaz, e vefe e Kerlosket teir mitez : Janned, Katel ha Mac'harid. Ne oant ket pinvidik, mes fur oant avat ha koant. Person ar barrez a lavare d'an neb a gare e glevet : « N'o deus ket o far er vro ! » Hag ar c'hemener — eun teod fall, koulskoude — ne gave netra da damall d'ezo ken nebeut, ha ne baouez, zoken, d'o meuli dirak pôtrede yaouank ar vourc'h, kement ha ken brao, ma savas c'hoant gant tri anezo, tri bôtr a zoare : Yan ar Maltouter, Per ar Falc'her ha Fanch ar C'halvez, da vont da c'houlenni o dourn digant an teir blac'h yaouank da zimezi, en deizioù varlerc'h gouel an Holl-Zent.

Ar c'hemener, anaoudek war ar vicher, a reas ar vazalant ; an teir mitez en em gare evel teir c'hoar ; setu perag an disparti da zont a ranne o c'halon. Jakez, me-rour Kerlosket, a c'hellas, evelatô, rei eur respont vat d'ar c'hemener. Kaset e oe an embannou, prenet ar gwalinier (1) ha lakêt an eured da ouel ar Werc'hez, e miz du.

Kaër e oe an eured, a c'hellit kredi, hag er friko ne vanke netra 'n holl ; ar c'hemener, mezo dall, en doa kcllet e vragou, en eur vont d'ar gear, ne ouie den e pe leac'h. Kalonou an dud nevez a dride gant al levenez.

Dlouz an noz, goude ar jabadao war leur vras Kerlosket, Jakez a deuas, war beden ar merc'hed, da gaout ar gwazed nevez : « Va mignonned, emezan, digaset oun warzu enno'h gant ho kwragez da c'houlenni eun dra ! »

— Petra ? eme ar re-man.

— Lezel ho plac'hed nevez, eme Jakez, da gousket a-samblez, en noz-man, evit ar wech diveza.

Ar gwazed ne gredjont ket lavaret nan.

— Mat eo, eme Ber, en o hano d'ezo o zri, rei a reomp o frankiz d'ezo, evit an noz-man hebken, koulskoude !

Setu perak an teir blac'h nevez, da nozvez kenta o eured, a yeas da gousket adarre a-samblez, evel kustum. En eur vont d'o gwele, Mac'harid a lavaras :

(1) E lec'hioù-zo e ves lavaret : ar bizaouedou.

— Chomet eo an traou war an daol ; red e vefe d'eomp o gwalc'hi.

— Evidon-me ne rin netra, eme Janned.

— Na me, ken nebeut, eme Gatel.

Neuze, a ginnigas Mac'harid, warc'hoaz, d'ar beure, an hini genta a gomzo a ralo al labour penn-da-benn ! »

— Ya ! ya ! Mac'harid, klevet eo. Nozvez vat d'it !

— Ha d'eoc'h kement-all, eme Vac'harid.

Dlouz ar mintin, mintin mat, Anna, mestrez an tiegez, a deuas da c'hervel ar merc'hed :

— Han ! kousket mat ho peus 'ta ?

Ger ebet !

— Mardandomen ! a zonjas Anna, red eo d'in o dihuni ; deiz bras eo : Sav 'ta, Mac'harid, da c'horro ar zaout.

Mac'harid ne respontas grik ha ne finvas tam :

— Sav, Janned, da ober dijuni d'ar wazed !

Grik adarre...

— Katel, Katel ?

Grik atô... Hag Anna, mar gouie, d'ar red, da gaout Jakez da gonta d'ezan petra oa en em gavet.

— Gortoz eun tammik, eme henman.

Hag hen, d'e dro, ha mont d'o gervel :

— Janned, Katel, Mac'harid ?

Netra ! netra !... Ha Jakez, nec'hetoc'h eget biskoaz, da gerc'hat ar priejou yaouank a gavas o merc'hed evel mud ha bouzar. Dioc'htu, an tri-man a starnas d'ar red ar marc'h da vont da glask ar medisin da Vogeriek. Nav eur oa pa erruas henman en ti. Ha nevezenti ebet atô. — Ar medisin, goude beza eveseet outo, an eil goude eben, a lavaras :

— O c'halon en deus doare da veza yac'h, ha n'ouzon ket peseurt klenved an diaoul a stourm outo ; gwella ho pijs da ober eo mont da gerc'hat ar beleg !

Ar marc'h Gwennok a rankas galoupat adarre beteg kear, hag eno, heb ger hag heb feson, Yan ha Per a lakeas da bignat er c'har ar c'henta beleg a erruas ganto. Ha d'an daoulamm en dro.

Ar paourkeaz aotrou kure, eur beleg yaouank flamm, a jomas sebezet o klevet komz eus ar c'hlenved nevez-ze ne c'hellet rei hano ebet d'ezan c'hoaz, p'eo gwir ar medisin

e-unan, — eun den gouziek, koulskoude, — n'her gouie ket.

En em gavet e Kerlosket, e kavjont Anna Jakez ha Fanch, eun druez o gwelet. Ar beleg a bignas er zolier ; ha setu hen ha lavaret o welet eno sae eured Mac'harid war ar skaon, e kichen gwele ar merc'hed :

— Ha ! setu aze, avat, eur zae flour da lakât d'ar Wer-c'hez, en deziou a zeu, pa vô grêt adarre kraou ar Mabig bihan !

— Emichans, evelato, aotrou kure, eme Vac'harid, ne 'z eoc'h ket d'he c'has ganeoc'h !

Mac'harid he devoa kavet he zeod, kement a aoun he devoa bet da welet he sae-eured o vont kuit... Hag o sonjal er pez he devoa grêt, he c'hoarezed hag hi, da holl dud an ti dirollet da c'hoarzin, e lavaras evel ar pôtr Yannig, er zon, goude e gorvad :

— Na red eo beza darzot !

YAN CAROFF.

(Jehan Le Leonnois, Direction de l'Intendance, S. P. 51,
Vice-président du Groupe Régionaliste Breton).

Goude an drailh...

Epad pemp bloaz omp bet kalz ac'hanomp o redet eus an Alzas d'ar Beljik, o sevel hag o tiskenn eus linen an tan d'an adrenv ; gwelet hon deus penaoz e vev tud Sav-Heol Bro-C'hall ha re an Hanter-Noz. Darn a zo bet en Allemagn, dar-all er Gres hag er Bulgari. Biskoaz, anez ar brezel, ne vijent bet ét eus o bro. Kalz traou dishenvel diouz traou Breiz o deus gwelet. Ha profita reot-hu, kenvroizker, eus ar pez a vad ho peus gwelet evit gwellât doare an traou a zo fall en hor bro, hag evit ma vezo Breiz war a-rôk atô ?

D'ar re a gendalc'ho da c'hlabousat ez eo lous ar Vretoned, lous o ziegeziou, lous o c'heariou, e c'helloc'h respont ho peus gwelet kel lous-all e meur a vro-all, ha respontit ive mac'h ev ar Vretoned, ec'h ever kement-all e broiou-all a zo. Ar gwella respont c'hoaz a oufec'h da ober a vezo dis-

kouez d'an holl ho peus profitet eus ar brezel o veza kempenn warnoc'h hoc'h-unan, o'lerc'hel ho ti yac'hus ha net, ho ti ha zoken-kreier ho chatal, ho ti ha zoken ar porz hag al liorzou a zo war e dro.

Arc'hant a zo breman war ar meaz. Gwell a ze ma vez implijet evit beva êsoc'h, evit prena tiez ha braoât anezo. Gwechall e c'hellet respont : « An tiegeziou n'int ket d'ar re a zo enno ». Hag, e gwirionez, me gred e vijent bet bravoc'h ma vijent bet d'ar re a jome enno. Pinvidikaet oc'h, lennerien : prenit ho tiegeziou-ha dalc'hit anezo kempenn ; lakit warno prenecher bras evit ma teuo enno heol hag ear yac'h. Gwennit gant dour-raz ar mogerioù en diabarz hag en diaveaz abalamour da laza an amprevaned fall a jom warno da loja goude ar c'hlenvejou. Ha n'eo ket awalc'h d'eoc'h koara ho kweleou hag hoc'h armelioù ken a drello daoulagad an tremeniad o sellet outo ; mes goalc'hit ivez, diboultrennit, karzit kement tra a zo lous, kement korn hudur a zo en ti hag en diaveaz an ti, ha renkit mat peb tra : eur plas da bep tra, ha peb tra en e blas.

Ar aok ar brezel, eul lennerez a skrive d'in : « An darnvuia eus an tiegeziou breman a zo renket ken fall ma vev lavaret e vefent great gant tud dall pe dud vezo ». Al lennerez-ze a lope, endra ma c'helle en he skrid, war ar wazed gant... he fluen, ha c'hoant he devoa da rei da gredi eo ar gwazed hebken eo a zo diskempenn. Ma plij d'eoc'h, itron, e lopin ive war ar merc'hed. Goulennomp gant an holl poania evit ma ne vezo ket ar puns hag ar poull-anvoez, harp-ouz-harp, ar bern-teilh hag ar c'harden e toull an nor, evit ma vezo gellet ober tro an ti heb neunv en teil hag er vouilhen. Ar wazed a ziskouezo o deus profitet eus o beachou er broiou estren, ha ne laoskint ket mui an anvoez da ruilh e tal an ti, dindan fri an holl ; nag an teilh er porziou, e tal ar puns. Abalamour m'en deus an anvoez talvoudegez, hen lakaïnt da vont en eun toull simantet, adrenv d'ar c'hreier, el léc'h ma kouezo war an teilh evit e grenfât. Ma kirit, evel a c'houlenn c'hoaz al lennerez, e tivizimp e vô d'ar wazed tro an ti hag ar c'hreier, ha d'ar merc'hed diabarz an ti ; hag en doaré-ze, ma vez kavet loustoni en eun tu pe du, e vô gouezet ouz piou en em gemeret.

Ma chom eur gwenneg bennak ganeoc'h, meinit ha simantit al leur-zi; galvit ar c'halvez da lakat dispartit etre ar gegin hag ar c'hamprchou. A-nebeudou, lakit gweleou reaz en ho tiegeziou; n'eo ket abalamour ma ne vezo ket a weleou kloz e Breiz-Izel eo ez ei hor broadelez (1) d'an traon. Gwelloc'h eo gwelet holl diegeziou ar vro o koeza en o foull eget ne vefe gwelet ar Vretoned o koll santimant o broadelez. Mes kredi a ian eo yac'husoc'h kaout gweleou reaz; ha pa vezo yac'husoc'h hor gouenn ez aio ive, sur awalch, holl draou hor bro war well. Ra vezo kamprchou e peb ti, evit ar re vihan hag evit ar re vras, evit ar merc'hed hag evit ar gwazed.

Ouspenn-ze, kempennit eun tam liorz e tal ho ti hag a. vô leun a vleun hag a frouez, gant kestennoù gwenan evit plijadur an daoulagad ha laouenedigez ar sperejou. Prenit mekanikou a bep seurt a raio labour kempenn ha buhan. Lakit goulou elektrik en ho tiez ha boued mat ha nerzus war ho taol hag eur galon disklabez!

Ar Vretoned n'int ket tud digompren: ar brezel en deus hen diskouezet; diskouezomp c'hoaz hon deus c'hoant da veza eus ar re wella er peoc'h, hag ez eus dindan ar c'hoefou dantelezet hag an tokou voulouzennet muio'h a spered eget e pennou ar C'hallaoued a ra goap ac'hanomp.

Dr DUJARDIN.

*****

GOURC'HEMENNOU

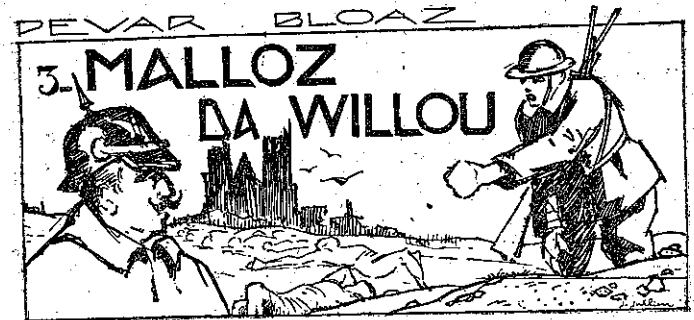
° Eur c'henlabourer nevez a zo digouezet e kerz miz gwen-golo da gemer peurz el labour vreton, ar gazeten **Mouez ar Vro**. Renet eo gant Francis Gourvil, anavezet mad etouez ar varzed a boagn ar startan gant amzer da zont hon bro.

Mouez ar Vro a zo moulet e ti Lajat, Montroulez.

Priz ar c'houmananchou: Montroulez, 20 real; Départamanchou a-zivardro, 2 skoed; Departamanchou-all, 7 lur; Estranjour, 8 lur.

Skrivan da F. Gourvil, 4, rue Notre-Dame, Morlaix.

(1) Broadeluz: nationalité.

— Soudard Breiz, lavar d'in: en da denvalijen,
Dre gant ha kant karent da zonzou pa ruilhes,
Ha n'ez peus ket klasket eus ker bras lac'herez
Ar c'hrizien?

Piou oar eus a belec'h'e teu nerz an avel?
Piou 'n deus gwelet er mor an tarzou o c'henel?
Piou, eus strad ar Boblou, a welas o sevel
Ar Brezel?

Darn a damall darn-all a viras gant himor
Na vije da Vro-C'hall armou krenv govellet,
Na vije en he dourn stardet dir ar Viktor:
Paea o deus grêt rust die o diskiantet!

Unan a oa er bed, a oa en e c'halloud
Diarbenn diouz an holl ar gorventen spontus:
Pouez e zourn en deus laket da dalvezout
° Vit digeri frankoc'h dor ar brezel euzus!

° Oh! her gwelet em eus, ha dirag va Lezvarn
Eun hunvre her stlejas, karget a chadennoù.
° Oh! perak ne deo ket roet d'an den gouarn
Traou ha kenseurterd hervez e hunvreoù?
Emedo dirazon, bresk, dare da goueza,
° O krena war e dreid ha gantan diwisket
Mantel e ourgouilh kriz, ha red d'ezan eva
Ar c'halir an evoa d'ar re-all diskarget.

III. — MALLOZ !

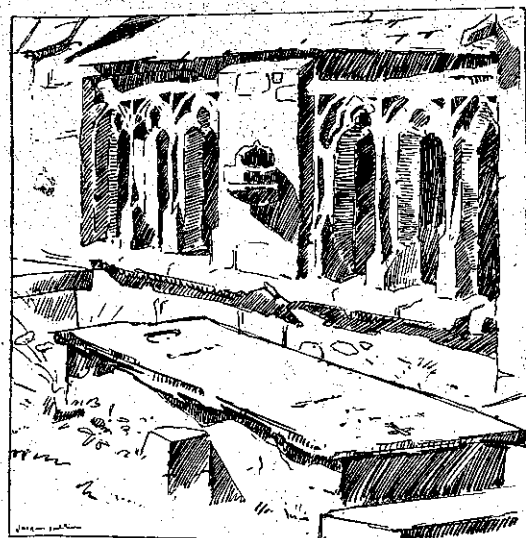
E noz an « trancheou », eur Breizad a
wel dirazan skeud Gwillou, hag em
em laka d'e varn :

En da zav, Impalaër !
Me a zo da damaller ;
Me a vezo da varner,
Me a zo da gastizer !

En da c'halloud edo ar peoc'h hag ar brezel,
Impalaër ar Prus !
Da volontez en deus dichadennet avel
An tourmant sebezus.
Muntrer ! war an dachen te daolas ar Boblou,
D'ar maro rust goestlet.
Te sonje d'it plega dindan da lezennou
Ar bed a-bez flastret !
Vit tizout ar mennoz gant da ourgouil merket
'Peus espernet netra ;
Diremorz e peus divarc'het aëlou ar bed
Hag e harzou pella.

Testou ? Savit, c'houi holl ho peus maro kavet
Dre dorfed an den-ze :
Savit eus an douar, eus ho peziou sklaset ;
Tamallit c'houi ive !
Ped oc'h a villierou, a ve c'hoaz o kerzet
War hentchou ar vuez,
Ma na vent bet gantan re abred kinniget
Da falc'h al Lac'herez ?
Ped a sonje d'ezo e kichen o c'herent,
E gwered o farrez,
Mont da gemer o fias, eur wech e penn an hent
Euz o c'henta buez,

Kaout eno eur mean, a zougfe o hano,
Ha tro-war-dro bleuniou,
Beo c'hoaz da vihana, daoust ma vijent maro,
E memor o zudou,
Hag a zo o c'horfou en eun douar estren,
E-mesk kant ha kant-all.
Na anavjont morse, enebourien zoken.
Eürus o veza dall !
Nag a bed gwech, siouaz ! en o c'hornik douar,
Gant ar maro lezet,
Ne gavint ket ar peoc'h : eur voled dizegar,
O beziou digoret,
A vanno, tu-ha-tu, o faourkeaz relegou
Brevet ha bruzunet !
Ar c'houer oc'h arat a ruillo en antchou
Eskern dispartiet !
Nag a bed ac'hanoc'h ne gavint ket zoken
Eun dourn madelezuz
Da zigeri d'o c'horf eur bez dre aluzen,
Breinadurez euzus

Abred disbastellet gant ar brini direüz,
 Gant ar chas hanter-c'houez,
 Gant al loened naounek a droïdell e kuz
 Endro d'al lazerez !
 Lark, larka ma c'helli, sell var bladen ar bed :
 Gwel merkou da vicher :

Ne 'z eus nemet kroaziou, ne 'z eus nemet gwered,
 Da vered. mestr-bezier !
 Testou ? Savit d'ho tro, diskouezit ho memprou
 E peb giz mac'haniet,
 Torret, merzeriet, griet a c'houliou,
 Soudarded afflijet !
 Ped 'zo en ho touez, prennet o daoulagad
 Ouz sklerijen an dez ?
 Ped bouzaret ? Ped-all war izili koad
 En em stlej diskoumpes ?
 Ped oc'h a rank gortoz. 'vel bugale vihan,
 Daouarn an drugarez
 D'ho kwiska, d'ho maga, ho taouarn hoc'h unan
 Diantk pe re zistres ?
 Ped, siouaz ! a gollas, e kreiz spount an emgann,
 (Mad dreist an holl vadou)
 O skiant ? Skeuden tud a c'halvo heb ehan
 Droulans an Nenvou !

Testou ? Savit, gwraez ha bugale dinoaz.
 Gant ijinou fallakr
 Muntret ; ha c'houi, chomet er broiou a gouezas
 En e skilfou dizakr,
 Deus ho ti, diouz ho tud, sammet eneb peb gwir,
 En hoc'h enor taget,
 Dare gant an naoun du, stlejet d'eun harlu hir
 Var douarou skournet !

Testou ! Eus ar mor doun, savit, martoloded,
 Dre al listri-plonjer,
 Gant an dorpilh troumpus. heb difisians skoet,
 Beuzidi heb niver !
 Ar Muntrer a zonje : « Var gein ar mor ledan.
 Neb kroaz na zaver ;
 Nebeut 'vez, gant an tarz, taolet var ar gourlan.
 Deus ar re a gemer. »
 Ia, nebeut a c'hellas en douar benniget
 Kemeret o didor ;
 Kalz-all, en istonkou, a roc'h da roc'h bannet,
 A zo pred ar bleiz-mor.
 Hag e sonj d'it, Gwillou, eo tavet evit mat
 O mouez d'az tamall ?
 Difazi : ni, Breiziz, a oar, entent mat,
 Pa vez 'r mor o yudal,
 Dispartia klemmou ar c'horfou konfountlet ;
 En o mesk, o ouela,
 Ni glev mouezioù gwraez ha bugale beuzet :
 Sonj el *Lusitania* !

Testou ? Eur mor a ve karget gant an daëlou
 A gouez hag a gouezo
 Eus daoulagad ar re treuzet o c'halonou
 Gant kelou ar maro.

'N ho sav, intañvezed, bugale emzivad !
Savit, tadon mammou !
En hano ho tud ker a gouezas er stourmad,
Taolit ho malloziou !

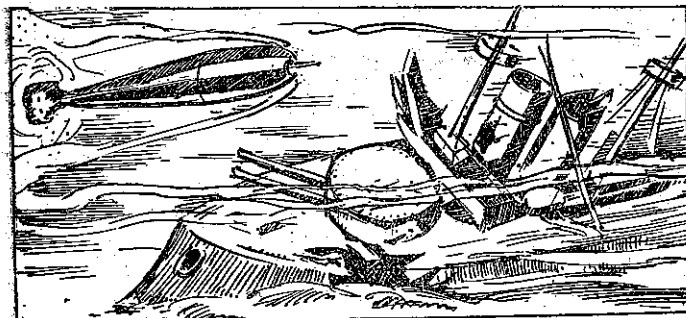
Testou ? Eus ar boultren, berniou mein heb hano,
Gwechall kêriadennou,
Kêriou leun a vuez ha pulluc'het hirio,
Bernit ho tamallou !
Douarou, diagent goloet a eost aour,
A c'hlazvez, a goajou,
Hirio en noaz, turiet, dibrofit, maro, paour.
Galvit droug an Envou !

Setu da dorfejou, ha c'hoaz a zizonjan,
Fallakr Impalaër !
Abaoue ma 'z eus tud, ha bet eus bet unan
D'az parailli, Muntrer ?
Nan ! Neron e-unan, 'vel skouer ar vourrevien,
Gant an holl amzeriou
Kâseet, ar c'hem gant Gwillou ne c'hell souten
Da vaga an Ankou !
C'hoant e poa da veza ar c'henta dre ar bed :
Da lorc'h zo sevenet ;
Ar c'henta out dreist an holl bennou kurunet,
Ar c'henta en torfed !

Ar c'henta er c'hastiz te dle beza ivez ;
Ar justis a c'houlen
Ma vezo kevatal gant da fallagriez
Muzul da binijen.

Da genta, e kolli ha trôn ha kurunen ;
Da vadou 'vo rannet
Etre ar familhou o deus, dre da frouden,
Ar muia gouzanvet.
Da c'houde, a dra-zur, e c'houlennfes mervel :
Eur maro prim, diboañ !

Fa deulo ar mare da Zoue d'az gervel
Hen a joazo ar boan ;
Da c'hortoz té rank chom etre daouarn an dud ;
Re 've a vlasfemou
Ma welfe er bed-man ar justis re lugud
O skei da dorfejou.

Me varn ne varvi ket ! Evel Cain, gwechall,
Kablus eus gwad e vreur,
Gant an holl disprijet, te rank ive gedal
Ma vo sonet da heur ;
Deski a ri d'az tro hent an harlu garo ;
E neb leac'h ne c'helli
Dale, sevel da di ; evel ar Boudedeo
Bepred mont a ranki.
Pa 'z i a zor da zor, treut, dislivet ha lent,
Da glask da dam bara,
Pe lochen pe vaner a gavi war da hent,
A vo eur vamm enna,
A skrijo he c'haloun o wefet ar Muntrer.
D'it, da bred, e taolo
He malloz ! Te, kroumet, naounek, gant dizesper
Larkoc'h en em stlejo,
Eürus ma pez kavet, an heol c'hoaz o para,
Eur vamm en dô desket
Gant Jezus pardouni, a rofe d'it bara
Gant he dañlou mesket !

Neuze te a zesko priz ar gwad, gwechall
Evidout didalvez ;
Hini ar rouaned, hini ar bobl tenval
'Zo ar memes danvez !
Ar gwad ? da viken e livo da vemprou :
D'o gwalc'hi ne 'z eus ket.
Nag er moriou divent nag e kleuz ar steriou
Awalac'h a zour net.
Ar remorz en da greiz a rei e zemeurans,
Mouez ar re varo
O sanko er galoun, gwasoc'h, flem o droulans
Eget kâs ar re veo !
Diganto na c'hortoz nag ehan na didorr :
Var da roudou e vint
A vèc'h d'ar sklerijen ma vô an oabl digor ;
Da gresdeiz n'az lezint ;
Pa astenn an noz he mantel var ar bed,
Er c'housesked e klaski
Dizonjal : o skeudou n' as tilezint ket :
Er spount e tihuni !
Me varn e vezo d'id pounneroc'h ar vuez
'Get ar c'hrisa maro.
D'an Ankou e lavari : «Ouzin bez truez ! »
Nepred n'az selaouo ;
Pe d'id e respounto : «Re labour d'in te roas.
Me zo skwiz o falc'hat ! »

* *

Ra vezo sevenet, va Doue, dre ho kroaz,
Setans just ar Breizad !
Pa anzavo an dud dirag e dourmanchou :
« Eur Justis hor gouarn »,
Neuze, Doue, d'ho tro, c'houi a c'halvo Gwillou.
E c'harz ho lesvarn.

ALAN IAN.

Ar bevare ha diveza loden

Kleze sant Mikeal

er miz a zeu.

Eun dro er broiou dismantret gant ar brezel

D'an 29 a viz east, ez oun eat dre an hent-houarn betek Kastel-Thierry. Treuzet am eus foenneier ha parkeier a zo var ribl ster ar Marn, tremen am eus great dre gear Meaux. Dre aman e oe stourmajou kalet e miz gwengolo 1914 ; hor zoudarded a lavaras d'an Allemanted : « N'ez eot ket pelloc'h ». Hag an trec'h a oe d'hon armeou, hag hor bro a oe saveleet.

Mes, d'ar 27 a viz mae 1918, evel a ouzoc'h, hon enebourien, c'hoant d'ezo skei an taol diveza ha gounit ar brezel, a zastumas, dre guz, eun niver bras a zoudarded e kichen Berry-au-Bac, el leac'h n'hon doa, d'ar mare-ze, nemet eun arme vihan, hag o veza ma 'z oant nao pe zek eneb unan, e c'helljont eaz pignat var Hent-an-Introunezed, ha kelc'hi hor zoudarded, soudarded eus Breiz kalz anezo. Buhan ez ajont dreist stêr an Aisn, hag e nebeut dervezioù ec'h en em gavjont adarre e kichen ster ar Marn, hag o zonz oa mont ketek Paris.

E Kastel-Thierry, rannet e diou loden gant stêr ar Marn, an Allemanted a glaskas treuzi e miz gouere 1918. Mes ar jeneral Degoutte, sikouret gant an Amerikaned, a zailhas varno hag o c'hasas pell eus ar gear-ze. Evelato, chomet eo merk ar stourmajou. Eur c'halz eus an tiez a zoudiskaret gant an tennou kanol, ha war ar mogerioù a zo e bord ar ruiou e weler c'hoaz ar roudennou great gant boliji ar fuzuilhou hag ar mindrailherezou. Anat eo, aman ez eus bet c'hoari vras.

Mes, evelato, n'eus nemet eul loden eus kear hag a ve dismantret : kalz tiez n'o deus bet droug ebet.

Deomp larkoc'h, d'al lec'h m'eo bet padet pelloc'h ar stourmajou.

Eus Kastel-Thierry ez oun eat, gant eur c'har-tan, dre an hent bras a gas betek Dormans. Dre an hent-man eo e teuas an Allemanted var Gastel-Thierry, ha dre an hent-man ive eo e rankjont mont var o c'hiz. Aman ne jom mui.

ti ebet en e zav. Holl int diskaret. Er bourkou ha war ar meaz n'ez eus nemet berniou mein. Ar gwez a zo drailhet : lod anezo a zo seac'h, lod-all a zo nevezet hag a zoug' adarre eun tam deliou. Er parkeier ha foenneier e weler c'hoaz an neud-orjal lakeat gant ar zoudarded evit en em zifen ; gwelet a r'er ive an toullou en douar ha plas ar c'hannoliou. Du-man, du-hont ez eus eur rod pe eun tam kastelkar, pe eur c'hanol torret dre an hanter. Setu aman, pelloc'h, en eur foennok, ar pez a jom eus eun trèn a oa ennan poultr hag obuzou : eur bern-houarn pleget ha displeget en eun doare mantrus : ar c'hoad ha kement a c'helle beza dêvet a zo e poultr hag e ludu.

Mes ar pez en deus skoet ar muia va c'haloun eo ar c'hroaziou bihan am eus gwelet a-gleiz hag à-zeou d'an hent. Awechou n'ez eus nemet eur groaz er memes lec'h ; awechou ez eus meur a hini unanet. Dindan ar c'hroaziouze eo beziel ar zoudarded maro evit difen hor bro, hag o deus hon zaveteet o vervel evidomp. *Pie Jesu, Domine, dona eis requiem.*

Setu emañ en em gavet e kear Dormans. Dre aman e klaskas an Allemanted tremen evit mont war Epernay. Mes ar Fransizien a welas pegen danjerus oa o lezel da dremen hag a harpas outo. Den ebet ne c'helfe kompren e pe stad eman kear Dormans. N'eus ti ebet en e zav, hini ebet ; n'eus tam lojeiz ebet ; n'ez eus nemet berniou traou a bep seurt : mein, koad hanter-zêvet, awechou toennou abez e mesk ar vein, tammou arrebeuri torret pe drailhet : n'eus netra da dalvezout, ha ne c'hello ket an dud distrei aman nemet pa vezo savet tiez nevez.

Ar re a zo distroet n'o deus nemet barakennou great gant koad ha lien tell. Er barakennou-ze ive e ves o loja ar brizounerien a zo aman niverus o labourat : o gwelet a reomp, gant eur garrigel, o tistanka an tiez evit êsât o labour d'ar vansounerien, pa deuo ar re-man, divezatoc'h, da vansouat dre aman. Mes, evel e c'hellit kompren, n'eo ket bras al labour great bemdez gant ar brizounierien. An nebeuta ma c'hellont a reont, hag hirio c'hoaz, daoust m'int bet trec'het, ez eus lorc'h enno hag o deus c'hoant ober goap eus ar Fransizien. Red e ve komz kalet outo ha lavaret d'ezo : « Pa vezo peurc'hreat ganeoc'h al labour merket

d'oc'h, neuze ez eot adarre d'an Allemagn ; n'ez eot ket araok ». Me bari, neuze e labourfent gwelloc'h.

Eus Dormans, en hent adarre warzu Verneuil. Ken dismantret eo ha Dormans. An iliz ive a zo diskaret ; n'ez eus chomet nemet aoter ha skeuden ar Werc'hez ; ha kement hini a ya e iliz Verneuil ne c'hell ket chom hep beza skoet e spered pa wel ar Werc'hez-ze, ganti ar Mabig Jezus etre he daouarn, o vousec'hoarzin ouz an dud, evel p'he dije c'hoant lavaret : « Bezit leun a fisianz ; tremenet eo ar spount hag al lazerez ; en em lakit a-nevez d'al labour ; savit ho tiez hag hoc'h iliz, karit Doue, pedit ac'hanon evel kent, hag e vo adarre levenez hag eürusted var douar Franz ».

O tont ermeaz eus iliz Verneuil, e welis eul letanant yaouank o tont d'am c'haout, laouen : « Deuit da welet va zi, emezan. Me zo eur c'hloareg nevez distroet eus an armeou, ha da viz here e tlean mont adarre da gloerdi bras Châlons. Da c'hedal, am eus kempennet eun tam ti d'am c'herent a dle en em gaout en derveziou-man ». E di a oa great gant koad, hag a oa ennan diou gambr, bihan, mes renket mat. Eno e vevo eur familh, betek ma vo savet eun ti-all e lec'h an ti koz a zo freuzet holl.

Goude Verneuil e welan kêriadennou-all a zo bêt hano anezo, meur a weach, epad ar brezel, evel Fère-en-Tardenois. Romigny ha re-all. Holl int dismantret. Tremena ran ato e kreiz tachennou ar brezel : e pep lec'h neud-orjal, toullou en douar, kirri, kanoliou torret, hag ive beziou, warno eur groaz koad ; demdost da Romigny, ez eus meur a gant en eur gichen : beziou Fransizien, hag ive Angli-chen, Amerikaned, Allemanted.

Emaoun en em gavet war eun dorgen, diou leo hanter eus kear Reims. Gwelet a r'er an iliz-veur, uhel kenan ha kaer c'hoaz, o lugerni skedus ouz an heol, mes, siouaz ! an touriou a zo hanter-freuzet, hag eus a bell e c'heller kompren eun nebût eus an droug great d'ezo.

Bet oan e Reims dek vloaz araok, hag evel an holl oan chomet mantret dirak iliz-veur Reims, unan eus ar re gæra a oa er bed. Eun dudi oa gwelet ar vein-ze kizellet ken brao, ar skeudennou a oa er mogerioù tro-war-dro d'an iliz, ar gwer a liou er prenesier. Iliz Reims a oa brudet e

pep lec'h. Eno, gwechall, e teue rouaned Franz evit beza sakret gant an oleo sakr. Eno ez eas Jann d'Ark da gas ar roue Charlez VII n'oa ket bet c'hoaz sakret. Mat, red eo lavaret ar wirionez : an Allemanted, daoust d'o c'hounnar, n'int ket deuet a-benn eus iliz-veur Reims. Lakeat o deus bet an tan enni, hag an doen a zo bet dêvet. Bep tro ma 'z ea fall an traou ganto, e teulent obuzou var iliz Reims, ha gwelet a c'heller c'hoaz hirio eun obuz bras kenan : 305 mm., chomet hep tarza, hag a zo eno en e zav e kreiz an iliz. Nan, n'int ket deuet a-benn eus o zaol. An iliz a oa kaer, mes krenv oa ive ha start en he zav. Harpet he doa ouz ar barrou-amzer a dreuz ar c'hantvejou ; harpet he deus ouz an tan, harpet he deus ouz kanoliou an Allemanted. Goloet eo a c'houlou ; e kreiz he c'hein ez eus eun toul bras ; an touriou a zo hanter-vruzunet, ar skeudennou kaer a zokalz anezo torret pe o fenn pe o divrec'h ; mes evelatour a hini n'o deus bet droug ebet, hag en diabarz, ar pilieri a zo ive bet diwallet. — Lakeat ez eus eun doen nevez war an iliz, hag a nebeudou e vo kempennet hag e vo kaer adarre. Evelato ne vo morse ken kaer ha kentoc'h. Ne ve ket kavet breman tud goest da gizellat mein evel gwechall.

Kear Reims a ra poan he gwelet. Selaouit : araok ar brezel ez oa enni 14 000 ti ; 12 hepken a zo bet espernet, ha 2.000 a c'hello beza raparet : an 12.000-all a ranko beza savet a-nevez penn-da-benn. Reims a oa eur gear binvidik, tiez kaer enni. Den ebet ne c'helfe lavaret ped millioun a vo red evit he zevel e doare kentoc'h.

An Allemanted n'o deus ket gellet dont e kear Reims, mes e kichen int bet epad tost da bemp bloaz, hag endro da Reims ez eus bet ive gwall stourmajou. Anat eo, pa weler penaos eman an douarou, toullet holl gant ar boliji kanol hag an obuzou.

Eus Reims oun eat, dre hent bras Laon, betek Berry-au-Bac. Evit doare, ar marechal Foch en deus lavaret d'eur mignoun : « Evit kompren eun tammig petra eo bet ar brezel, it betek Berry-au-Bac ». Aman, gwechall, ez oa eur gar, hag ive, sklêar eo, tiez e kichen ar gar. N'eus netra da verka e ve bet eno tiez hag eur gar. Bruzunet int holl, hag en o lec'h, war an douar plean, ez eus barakennou evit loja an dud hag ar zoudarded a labour dre eno. E kichen ez oa

ive eun uzin vras d'ober sukr. Ne jom mui anezi tam moger ebet ; ne weler ken nemet mekanikou houarn drailhet gant an tennou kanol ha drebet breman gant ar mergl. Demdost eman an dorgen 108 a zo bet kement a hano anezi. Gwechall ez oa warni gwiniennou. Hirie ne weler eno nemet treaz gwenn ; an douar a zo freuzet en eun doare spoutus. Bez ez eus toullou doun kenan great gant minou. Unan eus an toullou-ze en deus 95 mètr a ledanded, ha 25 mètr dounded. Eno ez eus bet anterret soudarded eleiz gant an tennou min a lakea an douar da goueza warno. En eun dro, var a lavarer, eur mil eus hor zoudarded a gavas eno ar maro.

Chomet eo c'hoaz ar riboulou great en dorgen gant ar zoudarded evit en em ziwall ; lod anezo a zo doun kenan.

Eus Berry-au-Bac ez an a-benn eur pennadig en tu deou da stêr an Aisn, el leac'h m'edo an Allemanted epad ar brezel, koulz lavaret. Great o deus en douar labourou, toullou, riboulou a bep seurt evit en em zifen ouz kanoliou ar Fransizien, ha mat a reant, rak hor c'hanoliou-ni, evit doare, n'oa ket brao kaout boliji diganto. An douar a zo freuzet eun tam mat gwasoc'h eget el lec'h e skoe kanoliou an Allemanted. Ar gwez a zo holl e tammou ; ar mogeriou gant simant a zo toullet holl ha kouezet. Setu aman, e kichen an hent, a-gleiz, al lec'h m'edo gwechall « Ferm ar c'holera » : mein bruzunet, treaz gwenn, ha netra ken, setu petra 'jom anezi.

E nebeut amzer ec'h en em gavan e Corbeny. Aman edo an Allemanted en tiez, hag ar Fransizien eo o deus tennet warno : n'eus mui eun tam moger en he zav.

Eun tammig pelloc'h eman Kraonn, brudet ive epad ar brezel dre ar stourmajou 'zo bet endro d'ez. Ne jom netra nag eus an tiez, nag eus an iliz, hag an dud, pa zistroint, ne c'hellint ket lavaret e pelec'h edo o ziez, rak ar vein a zo deuet da veza treaz gwenn, ha nebeut anezo a zo chomet hep beza bruzunet.

E kichen Kraonn, eman an uhelen hanvet uhelen Kaliforni, el lec'h ma komans « Hent-an-Introunezed », a ya ac'hano betek Milin-Laffaux. Var uhelen Kaliforni ez oa gwechall eur c'hoad bras : n'ez eus mui breman gwezen ebet en he zav ; evelato e weler c'hoaz awechou eur c'hri-

zien bennak hag outl eun tam deliou nevez o sevel. N'weler e pep leac'h nemet toullou great gant taollou min pe gant obuzou. E kreiz an uhelen ez eus eur vered, hag enni meur a gant soudard anterret, Fransizien hag Allemanted. War eleiz eus ar c'hroasiou a zo enni ez eus skrivet eun hano bennak, mes war an darn vrasa e weler skrivet ar ger-riou-man : « Eur zoudard ne anavezet ket e hano ». Avechou ez eus pevar, pemp soudard er memes bez. Ar Fransizien a zo eus eun tu, hag an Allemanted eus eun tu-all.

Divar uhelen Kaliforni e weler ar vro a-bell : al lec'h ma vrezellekeas ar jeneral Nivelles e miz ebrel 1917, al lec'h ma teuas dreizan an Allemanted d'ar 27 a viz mae 1918 evit kelc'ha uhelen Kaliforni. Biken n'o dije gellet dont a-benn da gemeret an uhelen-man ma vijent deuet var eun d'ez ; mes mont a rejont dre an izelennou evit kelc'ha anezi, hag hor zoudarded a oe paket ganto.

Goude Kraonn ez an atô, a-dreuz an tachennou-brezel, warzu Kraonelle, Baurieux, AUILLY. Soupîr, VAILLY, oc'h heul, peurlies, stêr an Aisn a zispartias pell amzer ar Fransizien eus an Allemanted. E pep lec'h ne weler atô nemet neud-orjal er parkeier, toullou en douar, hag an holl diez diskaret.

Setu emañ en em gavet e kear Soissons. N'eo ket ken dismantret ha kear Reims. Evelato eo eun druez gwelet anezi. Marteze ez eus espernet eun ti var dek ; n'eus ket muioc'h. An iliz-veur, a oa ive kaer ha bras kenan, a zo e daou dam. Ar penn uhela, el lec'h eman ar c'heur, n'en deus ket bet kalz a zroug. Mes ar penn eus tu an touriou a zo diskaret tost betek an douar, ha muioc'h a labour a vo gant an iliz-man eget gant hini Reims. Evel e Reims, e welan prizounerien allemanted o kas ermeaz eus an iliz ar vein drailhet a zo var al leuren. Petra zontont e kreiz an traou-ze ? Pa zistroint d'o bro, e c'hellint lavaret e peseurt stad o deus lakeat tiez hag ilizou Franz, ha ma c'hoanteont kaout meuleudi evit al labour divalo-ze, gwaz a ze evito.

Eus Soissons oun deuet gant an hent-houarn betek Paris. Dre aman ive ez eus bet brezel kriz, hag an holl draouze a zo dismantret. Evelato, p'en em gaver gant koad bras Villers-Cotterets, e weler betek pelec'h eo deuet an Alle-

mandet, hag e pelec'h o deus ranket ehana da zont war araok. Eur gostezen eus ar c'hoad a zo drailhet, mes a-benn eur pennad ar gwez a zo kaer evel en hor bro-ni. Ar Fransizien hag an Amerikaned a harpas ouz an Allemanted hag a gasas anezo war o c'hiz, hag evelse e oe saveteet Paris.

E daou zervez eo am eus gwelet an holl draou a gomzan d'eo c'h anezo, ha breman e c'houzoun petra eo ar brezel. N'oun ket bet nag e Verdun nag er Somm, mes awalch am eus gwelet evit kompren eo ar brezel eun dra kriz, eun dra spoutus, hag omp eürus, ni, tud Breiz-Izel, da veza bet espernet.

* * *

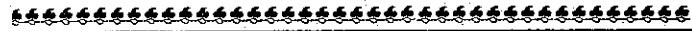
Deuet ez eus dre aman tud eus ar broiou-ze : merc'hed, bugale, tud koz. Hag awechou lod ac'hanomp a lavar : « Perak ne zistroont ket d'o bro ? » — Mes da belec'h ez aint ? E pelec'h e lojint, ha penaos e c'hellint beva ? Penaos e c'hellint harpa ouz ar goanv ?

Bezomp leun a druez hag a vadelez evito, rak ne c'hellier ket kompren e pe stad eman o bro. Ha goude ma 'z afe dre eno holl vansounerien, holl vicherourien ar Franz, e rankent labourat epad 10 pe 20 vloaz araok beza savet antiez a zo bet diskaret.

Abaoue m'eo krouet ar bed, n'eus bet morse, e nep leac'h, eur brezel evel an hini a zo o paouez tremen.

Pedomp Doue d'hon diwall, en amzer da zont, evit nawelimp mui traou ken spoutus.

J. U.

RE WIR

Si nous avions eu 67 millions d'habitants comme l'Allemagne; si, volontairement, les familles françaises n'avaient pas restreint, pendant quarante ans, le nombre de leurs enfants, par un calcul d'une sottise qu'elles viennent de payer cher, nous n'aurions pas été attaqués en 1914.

G. HERVÉ.

Son ar Plac'h Vihan

SAVET GANT FILOMENA CADORET

Andantino

Al la-bou-sed a gân, An heol a zo laou-
-en Pè - gen kaer hor me - zziou gant o bleun-
-iou me - len oh! Pè - gen kaer hor me -
-ziou gant o bleun - iou me - len!

1

Al laboused a gân, an heol a zo laouen :
Pegen kaer hor meaziu gant o bleuniou melen !
Pegen kaer hor meaziu gant o bleuniou melen !

2

Pegen kaer d'ar pastor c'hoari el lannek vraz,
Pegen kaer d'an alc'houeder nijal en oabl glaz
Pegen kaer d'an alc'houeder nijal en oabl glaz !

3

Ha d'in-me plac'h vihan kas lein d'an eosterien,
En eur gana dibreder 'hed ar wenojen !
En eur gana dibreder 'hed ar wenojen !

4

Aze er parkad ed 'ma Yannik va mignon,
Eur paotrik mad ha krenv ha leal e galon,
Eur paotrik mad ha krenv ha leal e galon !

5

Me 'm eus tost da gant skoued ha Yannik en deus daou,
Pa deui Gouel Mikeal ni skrivio 'n embannaou.
Pa deui Gouel Mikeal ni skrivio 'n embannaou.

6

Prenet e vo eur vioc'h, ha savet eun ti-plouz
E kichen ar feunteun, en draoniennik didrouz.
E kichen ar feunteun, en draoniennik didrouz.

7

Eno pell diouz ar bed, hag oll d'he c'harante
Plac'h vihan Breiz-Izel a gano noz ha de.
Plac'h vihan Breiz-Izel a gano noz ha de.

Kempennet e yez Leon gant P. Tr.

Keleier ar Miz

Kevredigez Breiz hag ar Brezoneg

En he c'hendalc'h en Kemper, K. B. B. he deus votet, «tousez meur a hini-all, eur mennad a du evit ma vezo digemeret ar brezoneg er « baccalauréat », evel m'eo digemeret yez ar Persed ha yez an Annamited. Ar brezoneg eo kosan yez beo a zo bet kôzeet war douar ar Frans. Tremen hep rei e renk d'ezan er skolioù hag er baccalauréat a zo oberfae war hon amzer dremenet.

Ar broiou-all a ra kalz muioc'h a stad egedomp-ni eus ar yesou keltiek. An O. Loth, mestr-kelenner er « Collège de France », a zo o paouez moullan war ar *Revue Hebdomadaire* (20 gwengolo) eur skrid talvoudus da lenn hag e ra ennan eun adtremen war stad ar yezou keltiek dre ar bed-oll.

Dre ma strisa, emezan, an dachennadour douar a vez komzet warneze hini pe hini eus ar yezou-ze, e weler o sevel dre ar bed-oll, skolioù d'o studian ha d'o deski.

Er Frans, ez eus diou : unan e Paris, eun all, e Roazon.

Ter en Alamagn, en Berlin, en Bonn hag en Leipsig. Kenta hini a oe krouet en Europ a oe en Strasbourg, er bloa 1875.

En Kristiania, kêr-benn an Norvej, e kaver eun all ; unan c'hoaz e Copenhague.

Bro-Zôz he deus ter : en Glasgow, en Edimbourg hag en Oxford. En Bro-Geumri, ez eus meur a vestr-kelenner war ar yezou keltiek. En Iverzon, ker Dublin he-unan he deus ter skol.

An Amerik, diou skol, en Harvard hag en Washington.

Penôs e c'hellomp-ni dont da ziskregi eus eur yez, hon yez-ni, hag a zo kement a glask warnezan er broiou estren ?

Nevez zo, en bodadeg ar c'honsailherien departamant, e St-Briec, ar prefed a renk as sevel e vouez evit miret ouz ar gonsailherien. Bretoned koulskoude, ha kalz anezo o c'houzout ar brezoneg, d'ober gaou ouz o bro hag ouz o brud o-unan. Votet o devoa gwechall 500 lur ar bla evit sikour pœan ar mestr-kelenner a ra skol war ar brezoneg en skol-

veur Roazon. War digarez espern o deus sonjet derc'hel hiziken an arc'hant-se 'vel pa vije gwal-dispignet !

Ar prefed a roas da intent d'ezo pegen dievez e oant, hag e teujont neuze d'asanti gantan a galon vad.

Gouel en enor da Brospër Proux

Ar zùl 21 a viz gwengolo, eo bet grêt en Gwerleskin, goude pemp blavez dilerc'h, ar gouel prometet en enor da Varz Kerne. Kannad ar ministr ha kannad ar skol-veur, an O. Doltin a oa eno ha barzed a bep korn a Vreiz-Izel : Herriou, Jaffrennou, Botrel, Berthou. Even, Gourvil, ar Berr, hag all.

Ar pezh an eus talvezet da Broux an enor rentet d'ezan eo ar spered breton a verve en e greiz hag ar galloud an evoa bet d'e lakat da strinka a ziavez. War-ze, an holl n'o deuz nemet eur vouez : Prosper Proux a zo eur skrivagner eus an dibab. Eun doare weski, krenn, leun a veoder. an eus da zisklerian e vennoziou ha, d'o gwiskan, eur yez gwevn. fetis, pinvidik. Gwaz a ze, an eus bet klasket ken izel, koulz zo bet, danvez e skridoù. Jachet an eus bet ar c'harr war e gein, ha tenvalaet sked e gurunen varz o tizoloï noaz-pilh troiou kam e yaouankiz pe re an amezeg. Breizad ebet. dirak an estren, na vezo lorc'h ennan gant ar rummad kentan eus skridoù Prosper Proux, ar c'hanaouen-nou-ze bet dizanvet gant an oberour e-unan deut war an oad, dre ma sante e oant eur fazi yaouankiz ha netra ken.

Mes ar barz an eus en em dic'haouet divezatoc'h ; an holl Vretoned a bep stad hag a heb oad a lenn gant frouez ha gant plijadur *Bombard Kerne*. hag a anzav a-unan penôs ar bluen a skrivas al levr eo gwellan hini a ouias biskoaz dispakan brezoneg.

A belec'h e teu d'ar barz eur yez ken yac'h, ken skeltr, ken birvidik ? Gwelet anezan en e yaouankiz e redek bro Gwerliskin eus an eil korn d'egile ; pôtr lemm ha seder, an holl a c'hoarz outan ; prim eo da dapout ha da gutuilhat kement gir dibabet mad a darz ouz e skouarn, kement doare, kement kiz fentus pe souezus en em diskouez en buez an dud. Da Broux skrivagner, ar vuez pemdeziek eo a ginnig war an dro e zanvez hag e c'hiriou. Gant se, e

oberou zo breton penn-kil-ha-troad, a liou hag a vlaz, diabarz koulz ha diavéz.

Sal e vije grêt warlerc'h ar gouel disul, eun dastum nevez eus e oberou, ar re zo galvet da rei kelennadurez yac'h d'ar Vretoned ha lufr da Vreiz-Izel. D. N. D.

* * *

Mennadou Feiz ha Breiz. — Ben eur c'houec'h sun bennak aman e tigouezo koulz ar votadegou, mar deo gwir e vefe krog gante, d'an divezan, abenn an 9 a viz du. Dija ar votadeg da zont a c'hourc'hemen war bep tra ; e zell eus ar votadeg e rer an dra-man pe e tremener heb ober an dra-hont. Truajou (1) bras a vezo renket lakat var ar vro. Mes gortozet e vezo ken goude ar votadeg ; ar garten vara a renko m'eus aon, distrei war e c'hiz ; gedet a vezo ; da vihanan, ma vezo tremenet reuz ar votadeg. Kement a aon o deus lod eus an deputeed da chom o fri war ar gleud ! Ar soudarded koz zo tud t'er ha didruez ha deja zo kôz gante da ober ar Gambr a nevez-flam. Eun t'ol skub ; eur gwisk nevez pen-da-ben ! Adalek ar socialisted betek ar rouelerien, hini eus ar re goz ne dizrofe ken.

Komzou zo c'hoaz eus chenchamanchou-all : presidant ar Republik a zibabfe e vinistred a-ziavéz d'ar Gambr hag a respontfe dioute dirak ar Vro. Presidant ar Republik, hen e-unan, a vefe hanvet, n'eo ket hepken gant an diou Gambr, mes ive gant ar guzulierien departemant hag arondisamant. Ar vouez a zo dre oll da adnevezi ar gouarnamant ha da lakat galloud etre e zaouarn.

E Breiz, koulz hag er rann-vroioù-all, zo ezom ive a chenchamanchou, Ar broioù distrujet gant ar brezel o deus savet etreze eur breujou, tud a bep renk, da c'hallout gwelloc'h disklerian ha difenn o gwir.

N'eo ket bet ken gwoaz ar brezel en Breiz hag er Zavheol hag en Hanter-norz ; koulskoude, dismantrou zo dre oll ha, mar ne welomp ket aman a dier diskaret gant obuziou, e welomp hag a zo diskaret gant maro o ferc'henkouezet er brezel. Ezommou hon deus a beb natur hag a zell ouz Breiz-Izel a-bez hag a dleje kaout ivez eur breujou bennak d'o disklerian ha d'o difenn.

(1) E Leon : tailhou.

Pelec'h eman an dud zo red da groui ar breujou-je ? Bezan emañ er c'hevredigezioù a bep doare savet en hon zouez ; er strolladoù soudarded koz diwanet stank dre ar vro.

Ki skôtet an evé aon rak dour beryet.

Ar zoudarded koz a zo war ged eus kement a zo mad da lakat ar vro en he flom, e stad da vevan ha da 'n em difenn ouz an estren. Kelen zo eo ambrouget mad an emgleo etrezo ; betek hen n'o deus ket dibabet o divizou sklêr awalc'h ; bezan emañ a-du gant an urz a-eneb ar freuz hag an dispac'h. Darn o deus ouспен digemeret ar mennadou zo aman warlerc'h ha n'o doa ket kredet betek hen en em diskouez war dachen ar votadeg :

1°) Kelennadurez diouyezek : — ar brezoneg red e zeski en holl skolioù war ar maez ; — roet frankiz d'e zeski er c'heriou, er skolioù bihan, hag ivez er skolachou ; — red e zeski e skolioù ar vistri hag ar mestrezed-skol (écoles normales) ; — digemeret e vo er « baccalauréat » ; — testenioù studi brezonek Skol-veur Roazon o rei digor da gargou a zo. evel ar garg a juben el lez-varn ; — ouspenn ar brezoneg, Istor ha douaroniez Breiz a vo desket er skolioù.

2°) Renerez ar Vro : — sevel eur « C'huzul-meur » er Vro da emellout gant kement a zell ouz Breiz en he fez ; — dibab evit Breiz tud-a-garg o c'houzout ar brezoneg ; — reiza deskadurez ar skolioù diouz ezommou ar vro...

Feiz ha Breiz a c'houlen gant se ma vezo roet pep frankiz d'ar relijion gatolik, rak n'eo ket awalc'h ar yez, ar feiz a zo ivez « buhez Breiz » ; ar feiz hag ar yez ken koz ha ken koz en hon zouez n'hall ket bezan disparti etreze.

Ha neuze, mar deo gwir ez eus daou-c'hant miliar a zle da baen ; eman ar Boched, adalek breman, hervez komzou ar c'hardinal Mercier, o pourchas peadra 'benn eur brezel-all, e c'hallomp lavaret gant gwirionez ne vezo ket diarbennet an droug na pourvezed ar vad nemet er stum m'eo bet gounezet ar brezel : peb hini oc'h ober eus e wellan, mistri kristen pe da vihanan, onest, o c'hourc'hemen ha Doue o rei e skorzel.

Ar votadeg, mar be klasket drezi al lealded a lako siel ar peoc'h war vuez ar vro ; anez, e figoro an nor vras d'ar reveulzi, da c'hortoz eur brezel nevez, eur c'hastiz c'hoaz pounneroc'h eget an hini dec'h.

Pour la Bretagne...

Breiz a die kendero'hel da veza
goude ar brezel ar pezh ma
oa epad ar brezel.

« C'est la Bretagne qui a été à la tête de la France pendant la guerre. Ses soldats et ses marins étaient partout et elle a été le grenier qui a nourri la Patrie pantelante. La Bretagne doit être aussi à la tête de la France pendant la paix. Elle a des qualités de race qu'on ne trouve pas ailleurs au même degré : foi, patience, labeur, patriotisme. Le breton est deux fois français : il faut qu'il soit bien représenté à la Chambre, par des hommes nouveaux, des Bretons sérieux et non par des politiciens. (Bravo.) »

(Dr Boyer, rener eur gazeten hag a oa gwestlet gwechall da zismantri Breiz.)

Contre la Bretagne...

L'anarchiste Tabarant s'élève, dans le *Pays*, contre l'enseignement en breton préconisé par le Congrès de l'Union régionaliste qui vient de se tenir à Quimper :

Enseignement en breton, c'est-à-dire l'emmurement de l'enfant dans ce domaine celtique dont les beautés sont émouvantes, mais où se tient à l'affût le plus hideux cléricisme qui ait jamais été vomé par l'enfer.

Et M. Tabarant demande

Si la République aura la naïveté de replacer l'enfant breton dans sa voie providentielle, celle de ces acharnés ennemis de l'école que sont Messieurs les Chouans.

Serait-ce à la « quatrième République » à laquelle a adhéré M. Gaston Vidal, directeur du *Pays*, que s'adresse M. Tabarant ?

En tout cas, nous signalons à M. Binet Valmer et aux anciens combattants originaires de Bretagne, cette façon de traiter une province française qui a fourni à la grande guerre un magnifique contingent de héros élevés dans la langue bretonne.

(Action Française).

DIVUNADENNOU

Setu aman hanoioù ar re o deus digaset peder respont vat da zivunadennoù miz-gwengolo diveza hag o deus bet evito peb a 60 poent.

Fr. Abeguile . . .	Trelaouenan.	M. Laurent . . .	Guipavas.
Azenor . . .	Sant Fiacr.	M.-Yv. Laurent . . .	Plougerne.
Yv. Balcon . . .	Gwitevede	Mari Lapous . . .	Sant - Thegonnec.
Louis ar Bec . . .	Plobannalec	Louisa Lars . . .	Plouzane.
F. P. Bergot . . .	Plouedern.	M. Lavanant . . .	Loc-Eguiner.
Louisa 'r Bihan . . .	Plougoulm.	J.-M. Laot . . .	Lambaol.
Yv. 'r Bihan . . .	Cleder.	Eul lennerez aketus	Plouarzel.
Guil. ar Bis . . .	Plogastel . . .	Pôtr L. N. . . .	Logonna - Daoulas.
Lanik Boennec . . .	Argol.	Barba Lez . . .	Bodilis.
Louisa Bourles . . .	St-Thegonnec.	J.-M. Marc . . .	Milizac.
Herve ar Bras . . .	Gwiniventer.	Perrina Maner . . .	Ar Merzer.
L. Broudeur . . .	Milizac.	F.-M. Martin . . .	Gwiniventer.
Cabon . . .	Treflez.	Pier Monot . . .	Kerber.
Pier. Caugant . . .	Edern	Nenel . . .	Elliant.
Fr. Cloarec . . .	Guikourvest.	Hervé Normand . . .	Sant - Thegonnec.
Yv. Combot . . .	Gwiklan.	Goulven Ollivier . . .	Sibiril.
Fr. Corre . . .	Briec.	Laurent Ollivier . . .	Lanhouarne.
F. Couloigner . . .	Plouedern.	Ten. Pellicant . . .	Kersent.
F. David . . .	Plouescat.	J.-L. Pennec . . .	Sant-Segal.
J.-M. Le Denn . . .	Sizun.	Vict. Péron . . .	Plouedern.
Louis Floe'h . . .	Plomeur.	J. Pinvidic . . .	Gwikar.
J.-L. Le Gall . . .	Plougastel.	Yv. Prigent . . .	Sant-Nouga.
Gilles . . .	Lanmeur.	J.-M. Quéau . . .	Bodilis.
M.-A. 'r Goff . . .	Plouedern	F. Raguenes . . .	Milizac.
Guill. Gourlaouen . . .	Gwipavas	G. ar Reun . . .	Plabennec.
E. Guillerm . . .	Lesneven.	E. Rolland . . .	Sant-Servez.
J.-M. Guivarc'h . . .	Mespaol.	Anna Ronvel . . .	Plougerne.
Cor. Hascot . . .	Ar Yeuc'h.	Louis Roudaut . . .	Sant-Neven.
Yvon Hervé . . .	Sant-Goazec.	J.-M. Salaün . . .	Trehou.
J.-L. Hourmant . . .	Collorec.	M.-A. Salaün . . .	Logonna - Daoulas.
A.-M. Huet . . .	Sant - Thegon.	M. Salaün . . .	Sant-Nouga.
A. Jolle . . .	Plouguin.	Eur Santegad . . .	Brest.
Joseph Kergus . . .	Kastel-Paol.	M.-A. Ségalen . . .	Gouesnou.
M.-Y. Kerleo . . .	Gwiklan.	M. Sene . . .	Plougerne.
J.-L. Kerrien . . .	Sant - Thegon.	J. Stéphan . . .	Plouarzel.
Ol. Kersauzon . . .	Mespaol.	Jac. Le Verge . . .	Kerlouan.

Respontchou divunadennoù miz gwengolo 1919

I. — Da genta, eme F. Herrou, euz a Blonevez-ar-Faou, me a skuilho 3 litrad en douken a 3. Raktal, an 3 litrad-ma a vo lakét en douken a 5. Dioc'htu, 3 litrad all en douken a 3. Gant 2 litrad euz ar re-man, me a gargo an douken a bemp hag e chomet c'hoaz 1 litr en douken a 3. En douken a 8 ne gom mui nemed 2 litr (8 nemed 6 a ra 2). Neuze me a skuilho ar 3 litr euz an douken a 8 hag em bo neuze 2 ha 8 a ra 7 litr. Al litr chomet en douken a 3 a vo skuilhet en douken a 5 ; 3 litrad a vo laket en douken a 3 ha skuilhet var al litrad a en em gav dija en douken a 5. Ar peñ a raio 1 ha 4 a ra 4 ; setu kompt Fanch.

Kompt Job a z, en douken a 8, rag 8 nemed 4 a ra 4. — Yec'hed d'ezo !

II. — 3 eur. — Hf. — 12 dram.

IV. — Glaoda, m'arvat, ne zoug nemet an hanter euz e roched war e-gein abañ-mour ma toug an hanter all war e gof.

Divunadennoù miz here

I. — Mamm zaligen he deus kig, kroc'hen, eskern ha migorn ha koulskoude ar zaligen dizaligen n'en deus na kig, na kroc'hen, nag eskern, na migorn. Petra eo mamm zaligen ha petra eo ar zaligen dizaligen ?

15 p. ar r. Digaset gant J.-P. Bergot, Plouedern.

II. — Petra oar an holl yezou heb beza desket anezo ?

15 p. ar r. Digaset gant J.-L. Hourmant, Collorec.

III. — Mear Koat ar Skora en devoa peder flac'h yaouank hag evito da zimezi rankent ober eur gefridi ha n'oa ket deus ar re/esa ; d'ar genta en devoa roët 20 ; d'an eil 30 ; d'an drede 40 ha d'ar bedervet 50, hag e rankent gwerza kement ha kement peb douseu, kement ha kement peb vi ouspenn an douseu, ha digas o feder kement ha kement a arc'hant d'ar gear. Pegement o devoa gwerzet peb douseu ha pegement o devoa gwerzet peb vi ouspenn an douseu ?

15 p. ar r. Digaset gant François Le Borgne, Lambaol.

IV. — Lakit ar chiffron 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 hag ar re all betek 81, unan e peb hiut euz an unan ha pevar-ugent karre-bihan a zo aman skoaz ha skoaz en eun henvelen doare ma kavoc'h 369 e peb renk pe c'houi a gonta ho chiffron euz an eil tu, euz an eil korn pe euz an eil penn d'egile.

25 p. ar r.

Digaset gant eur Breizad hag a vo Breizad da virviken.

Kas ar respontchou da Renes " Feiz ha Breiz " atok an 20 a viz Here.

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kentelioù war bep tra

MOUEZ AR GWAD

Ar gwad en deus eur vouez da gas e glêm betek an Aotrou Doue. **St-Ambras.**

Bloaz a zo abaoe m'ema trouz ar brezel o pellât diou-zomp ; bloaz a zo abaoe ma ne deu ket ken safar ar c'hañchou betek hon diskouarn ; bloaz a zo abaoe ma ne glevomp ket ken o nijal a-zioch hor penn al laboused dir a hade ar maro dre ma 'z eant ; ar peoc'h a zo deuet, mes eur vouez a zo hag a glever bepred ha ne davo biken : mouez gwad an dud keiz-ze diframmet eus a dre daouarn ar re a garent hag hon deus gwelet o koueza e harz hon treid, e Feiz o brud, o nerz hag o gened.

Elez an neny, diskennet war an douar, o deus destumet peñ ha kempenn, en o c'haluriou aour, ar gwad sakr a rede a haden (2) eus o gouliou euzus, hag ar gwad-ze a drid hag a gari : « Meuleudi ha bennoz d'eoc'h, emezan, o Doue an Tad holl-c'halloudek ; meuleudi ha bennoz d'eoc'h, hizio, varc'hoaz ha bemdez, da virviken !... Ma lammit diwar benn ho pugale kurunen bresk ar yaouankiz, n'eo nemet evit lakat war o zal eur gurunen-all skedusoc'h ha ne voenvo biken, grêt ma 'z eo gant ar c'haera bleuniou a gaver e liorzou ar Baradoz. O Doue, hon Tad, d'eoc'h ar c'hloar e barr an neny ha d'an den ar peoc'h war an douar ! »

Ma sav mouez ar gwad skuilhet er brezel, bemdez, warzu an nenv, da veul Doue, e sav ive heb paouez da rei d'ar re

(1) Vit an niveren-man « Feiz ha Breiz » hag « Arvorig » ne reont nemet unan.
 (2) E Treger : a rede puilh

o deus gallet dizrei d'ar gêr eur gentel hag a vije mat d'ezo tenna talvoudegez anezi, ma n'o deus ket a c'hoant da welet ar Vro, adsavet breman adarre en he flom, o koueza da viken en he foull.

. « Oh ! Bretoned, a lavar d'eomp Mouez ar Gwad, gant a reoc'h, chomit Bretoned ; en em glevit mat etrezoc'h ; dal-c'hit d'ho prezoneg ; karit ar mêziou ; enno, e serr al labour ema ar yec'hed : hini ar c'horf hag hini an ene. Goulennit ouz Doue

Lâkat en ho liorzou, hep bloaz, kalz a vleuniou,
Ha da gutuilh anezo kalz a vugaligou.

Eur walen bounner a zo o paouez skei ar bed ; kement-all a c'hellfe en em gaout adarre dizale ma ne daollet ket a evez ; karit traou hag a dalv ar boan o c'haret. Karit ho. Feiz dreist peb tra ; ouz he sklerijen eo e c'helloc'h douara war aochou dudius ar baradoz el lec'h ma vezimp ouz ho kortoz. » Setu ar c'henteliou a glevimp bemdez, breman, dreist-holl, epad deiziou du miz an Aoaon, gant mouez gwad hor breudeur hag hor mignoned kouezet ken niverus war dachen an honor, evit Doue hag ar Vro.

Oh ! karomp Doue dreist pep tra hag hor bro hon unan dreist an holl broiou-all, *ha roomp hor buez tam ha tam* evit ma vezint karet hag anavezet muioc'h-mui en dro d'eomp ; en doare-ze hag en doare-ze hebken e vezimp warhent ar zilvidigez : ar zilvidigez evit ar pezh a zell ouz traou, ar bed-man hag ar zilvidigez evit ar pezh a zell ouz traou ar bed-all. Evel se bezet grêt.

J.-M. PERROT.

Unan euz berejou Verdun.

Sur awalc'h, n'eus ket kalz a zoudarded er Purgator

Maro ar zoudarded a zo bet seul tristoc'h m'int marzet pell euz ar gêr, heb kaout war o zro, en o zremenvan, hini ebet euz ar re a gariant ar muia er bed-man : gervel a reant o mammou, hag o mammou ne oant ket evit dont war o sikour.

Maro ar zoudarded a zo bet seul tristoc'h m'o deus bet eleiz anezo poaniou skrijus da ziwaska pa varvent sebeliet ez veo, en douar, mouget gant eun ezen flerius bennak pe diframmet o izili diouto gant an obuziou o tarza en o c'hichen.

Maro ar zoudarded a zo bet seul tristoc'h ma n'eus ket gallet ato honor o relegou evel ma rear d'ar re a varv er gêr ; eno e chom ar c'horf eun dervez war ar varv-skaon, arôk beza kaset d'ar vered a vir relegou ar re goz, el lec'h ma vez sebeliet e kreiz an ezanz hag ar pedennou.

Sur awalc'h, n'eus ket kalz a zoudarded er Purgator ! Merzerien int bet ! Ar poaniou o deus gouzanvet, daoulagad Doue n'int ket chomet heb o gwelet ; ar c'hlemmou o deus laosket, diskouarn Doue n'int ket chomet heb o c'hlevet. Fisianz eta, c'hui holl hag ho peus kollet unan pe unan eus ho tud war dachen ar brezel ; o gwelet a reoc'h choaz e gloar ar baradoz.

AR ZOUDARD KOZ.

Koulskoude, pedomp evito

Doue zo bras e zantelez !
An den a bec'h ken aliez !

Eun dra vad hag eun dra dleet eo d'eomp pedi evit hon tud maro er brezel ma lakaio Doue anezo da vont kentoc'h d'al lec'h e kavint ennan ar freskadurez, ar sklerijen hag ar peoc'h.

En Amerik, epad ar brezel, dre urz ar C'houarnamant, an holl, da greizdeiz, a jome eur vunuten da ehana ha da bedi evit ar zoudarded a oa war an dachen.

Pa deu kleier benniget hor parrezioù da zaludi teir gwech bemdez Rouanez ar Zent hag an Elez, perag ne lavarfemp ket ive an Angelus, breman p'eo deuet ar peoc'h, evit hor soudarded keiz a vefe dalc'het c'hoaz e tan ar Purgator. Meur a hini o deus roët o ger evit hen ober ha savet o deus kenetrezo eur Vreuriezh hag a zo bet staget, a nevez zo, induljansou-kaer outi gant ar Pab Beneat XV. (1)

(1) Ar re o divije c'hoant da lakât o hano e Breuriezh-veur an Angelus evit hor soudarded maro evit ar Vro, n'o deus ken tra da ober, nemed skriva d'an dimezel de Boisanger, Kerdaoulas, par Landerneau, Finistère.

Pôtr e Dog voulouzet

« Sell 'ta, pôtr an tog voulouzet, rubanet, ranjennet (1) fe a zo erruet ive ? »

— « Ya, emañ o paouez digouezout, enkrez ar c'hi-miad c'hoaz war va c'halon ! »

— « N'eo ket dilezet c'hoaz ganez da dog ranjennet ? »

— « Nan, an dervez-se n'eo ket goulaouet c'hoaz, na prest da ober zoken. »

Setu ar pezh a lavare eur Breizad da bôtred Paris er bloavezh 1909. En amzer-ze, ar Vretoned a veze lorc'h enno o tiskouez e oant Bretoned : hirio, marteze, n'ema mui henvel an traou ; ar yaouankiz a en em laka evel bourc'hisien pe lakisien, gant o dilhad giz-kear ; kollet eo ganto an doare vat da zougen an tog ranjennet a vezo gwelet c'hoaz koulskoude da vraoa en eureujou hag er pardonioù ; e pardon va farrez e kleven eur potrik yaouank stummet e bourc'hiz o lavaret : « Ar zoudarded koz a zo-holl c'hoaz o zokou ganto avlenc'h. (2) » — « Ya ! derc'hel a reont o zokou e doare Bretoned ha c'houi, gant ho « jockey » war ho skouarn hag ho lagad kleiz, a zo henvel ouz eur c'higer, er foar, o chacha war chupen eur paour kèz kouerriad bennak ha ne oar ket talvoudegez an aneval a zo gantan ; henvel oc'h c'hoaz ouz ar re a zilez an douar, a ia da labourat e kear hag a vez gwelet eiz deiz goude, gwisket penn-da-benn gant dilhad giz-kear ha n'ouzont ket dougen. »

Daou zervez goude e oamp holl, soudarded, prest da vont d'an tan ha pôtr an tog ranjennet a veze grêt ar C'herne anezan. Poenter oa ha d'an deiz kenta a viz gwen-golo 1914, hon devoue eur gwall stourmad en uhel da Verdun, e kichennik eur gêrig vihan hanvet Beaumont ; meur a grogad start hon devoue c'hoaz goude. Koulskoude hon deus ive tremenet eno amzer gaër. Derveziou a veze ez eamp da chaseal ha setu eun dervez, da vihana, tapet eur c'had kaër gant unan eus pôtred ar Vande ha poazet ha debret, e c'hellit kredi. Ar C'herne a c'horroas ar c'hroc'hen, hen leunias a foen hag a ied ha, d'ar beure, ar c'had a oa evel

(1) Chapeau à velours, à ruban, à guides.

(2) En hauteur, terme marin.

o peuri er foennok, kichennik eur blantenn hevel awalc'h ouz hor brug, hag ar C'herne gant prez da gaout hor chasseur dispar, ar Vandean, evit lavaret d'ezan, na petra 'ta, e oa eur c'had-all er foennok. Va den a gemer e fuzul ha dao: treuzet ar c'had gant ar volod kenta; hag ar C'herne da rei bennoziou d'an tenner: « Ah ! deuet eo ganez, emezan. Ledet ez peus anezi ... vit an eil gwech ! » Egile ne jome ket da zelaou gant ar prez da redet da gerc'hat e c'had; ha me neuze d'ar C'herne: « An dra-ze a oa dindan an tog ranjennet ? » Mes ar Vandean a oa e kounnar rus ha c'hoant d'ezan da zourna ar C'herne, mes ne gredas ket, rak ma ouie mad oa iziliet start pôtr an tog ranjennet.

Da viz ebrel euz ar bloavez warlerc'h edomp dirak foziou Calonn el lec'h ma oue rust kenan an abadennou.

Eun dervez, en eun taol kont, e teuas urz da denna ha seiu ar c'hanolierien o lammet er-mêz euz o lochen; bouleji an enebour a goueze puilh hag, a véc'h oa erruet ar mestrpoenter e kichen ar c'hanol, ma oue skoet e kreiz e dal gant eun tam boled; leusket a reas eur glemmaden spountus hag e kouezas a greiz e gein maro-mik.

Ar C'herne a lammas raktal da boket d'ezan; hen samma a eure gant sikour ar Vandean d'e gas dek paz pelloc'h ha dioc'htu e lammas war ar pezh kanol evit poenta. Ar re-all kroget aoun enno a oa tec'het eur pennad, mes hor C'herne hag ar Vandean a labouré atô hag ar c'hanol a groze heb ehan. Pa oue echu an dennadeg, hor C'herne a deuas daved e vignon lazel ha neuze e ouelas dourek evel eur c'hrouadur. Hen digas a reas d'al lochen: kempenn a reas e benn; ha goude beza sec'het e c'houli, e serras e zaoulagad hag e c'hinou da c'headal ma teuas ar « fourgon » da gerc'het ar c'horf; gouela reas pell d'e vignon ha, bezit sur, biken ne gollo ar gwel anezan.

Evit beza kendalc'het da denna en despet da hep tra, en devoa bet eur meneg henorus bras da heul ar groaz-brezel; eur bod-palmez war he ruban a oue roet d'ezan: divêzatoc'h e oue hanvet brigadier.

Breman, yac'h ha dibistik, eo deut d'ar gêr da labourat ha da drempa gant e c'houezen douar siart Breiz, douar e gendadou, ha dougen a ra atô, gant lorc'h, e dog voulbuzet, rubanet pe ranjennet.

Pôtr L. N.

KIMIAD YVONIG

I

Yvonig a oa Breizad ha soudard kalonek
A zalc'he mat d'e greden ha d'e yez brezonek;
Feiz ha Breiz zo bet atô diviz hon tadou koz
O deus war an drubarded silapet samm o malloz !

II

War dachen rus an henor, Yvonig zo kouezet
Hag hanter varo souden d'an hospital douget;
Eun druez eo e welet, rag bras eo e boaniou;
Eun dudi eo e glevet, rag kaer eo e gomzou.

III

« Red eo mervel, emezan, mervel, pebez anken !
Pell diouz va bro venniget hag etouez an estren,
Heb dourn eur mignon fidel da zec'ha va daelou,
Heb eur vam garantezus d'am gervel, d'am selaou !..

IV

« Hogen, petra lavaran ? E peb lec'h, e peb bro,
Eur c'hristen mat, eur breizad skoet gant ar maro
A gav eur mignon, eur vam evit e frealzi
E vignon a zo eun El; e vam a zo Mari.

V

« Ne welln mui ar c'hoajou, al lanneier mielen
Nag an traoniennou didrouz elêc'h m'en em garien
Gwechall, pa oan bihanik, o c'hoari, o redet,
Asamblez gant va breudeur ha gant va mignoned.

VI

Ne glevin mui o krozal ar mor bras e kounnar,
E darziou eonennet o c'hourdrouz an douar;
Mes bepred gant dourn Doue ez int diarbennet,
War o c'hiz e tizroont, dic'halloud, dinerzet.

VII

C'houi, El mat karantezus, c'houi va mignon brasa,
Kasit d'ar re a garan va c'himiad diveza;
Livirit da bep unan : « Yvonig zo maro ;
Eñ eur vervel, e komze ac'hanoc'h, euz e Vro ! »

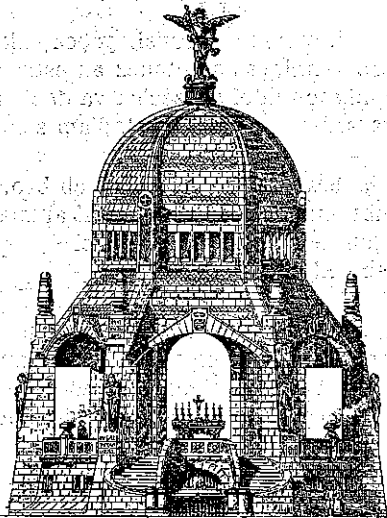
VIII

D'am mam c'houi a lavaro : « E kreiz ar brezeliou,
Ho mab a zo bet fidel da heul ho kenteliou ;
Ar Werc'hez en deus karet : war ho kourc'hemennou
Grêt en deuz d'ezi bemdez, gant feiz, e bedennou.

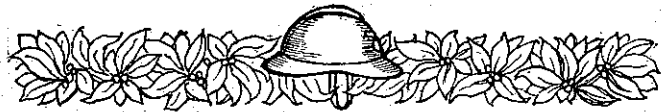
IX

Livirit d'ezi c'hoaz evit he c'honsoli,
'N deus gellet, arôk mervel, kovez, sakramanti,
Ha marvet eo gant fisians da vont d'ar baradoz...
Mes ho ped sonj anezan er beden diouz an noz ! »

Kaset gant M. DERRIEN.

Chapel nevez ar re varo a vezo savet
war mene Sant Mikêl.

INTANVEZ AR VREZEL

Pa digouezas er barrez ar c'helou e oa bet lazef Moris
Tanguy en Vouziers, deiou divezan ar brezel, Jelvestr ar
C'hoz a zavas sounn e skouarn. Daoust ha gwir e oa ? Eur
wech-all c'hoaz e oa bet digaset ar vrud-ze. Red e oa gortoz

ma vije deut ar c'helou a beurs vad ha n'e ket hepken a beurs unan bennak hag en dije « gwelet anezan o kouezan ». Marteze ne oa nemet gloazet ; marteze ive prizoniet.

Eiz devez e chomas Jelvestr en arvar. Paper an « depôt » a zisklerias ar wirionez. Pedet e oa an ôtrou mër da rei da anaout da Velani Maner, itron Moris Tanguy, e oa kouezet he fried gant enor war dachen an emgann.

Tad Jelvestr a oa ar mër.

— An dro-man, ma zad, eme Jelvestr, anat eo eman an treo pen-da-ben a du ganin. An dro-man, ne harzfet ket ac'hanon (1) da zimezi gant Melani. Panevertoc'h, am ije bet azezi breman zo c'houec'h vloas. Hirie, gant ar pezh he deus hag he fansion, eo fortun vad awalc'h, a gredan !

Pep den an eus e blaneden merket. Jelvestr, hervez e zonzj, da vihanan, a oa ganet dindan unan vad. Ne oa ket ét d'ar brezel ; eur vrec'h torret, c'houec'h sizun arôk ma savas ar freuz, a reas d'ezan chom er gêr gant e dud. Deut e oa e vrec'h da 'n em gaout, mes ne oe laket adklask ebet war e lerc'h. — Pebez chans ! a lavare darn. Gwell a ze evitan ! — Memez tra, eme darn-all, n'eo ket mezek ar pôtr o chom er gêr da seiz vla warnugent, eur c'horf den ar seurt-se !

Jelvestr a veve sioul gant e « chans », o labourat e barkou, hep mont re oll en fas an dud, hag a leze ahendall an teodou da vont endro. Keit ma oa ar re-all, pennou-tiégez, tadou a bevar, a bemp krouadur, o stourm er fôziou hag o c'houzanv pep seurt reuz, da c'hedal ar maro, Jelvestr en em esperne 'benn goude ar stourmad. — N'eo ket awalc'h tud er brezel, a zonzje hen ; goude e vezo ken ezom-all !

Ha neuze, Moris Tanguy an evoa grêt gaou outan an de ma 'n evoa kemeret Melani Maner da bried. An traou ne oant ket bet grêt war o reiz. Jelvestr an evoa lezet Melani 'vit senti ouz e dad, war digare oa re skanv yalc'h houman. Tad ha mam Melani ac'h eas neuze droug enne hag a alias o merc'h da vont gant Moris Tanguy ; mes da betra e kemere héman anezi pa ouie, koulz hag an holl, ne lavare ya d'ezan nemet evit plijout d'he c'herent ? Hen, Jelvestr ar C'hoz, a oa da vezan en e rôk eno, a gement peurz a oa, hag a vije bet, panevert d'e dad... Mes marteze ec'h arruche c'hoaz !..

(1) E Leon : ne virot ket ouzin.

Bep tro ma lenne ar c'hazetennou, e sonje : « Ya, an treo a c'hallfe 'n em dresan ! seblant vad eo d'in pan on me chomet er gêr ha Moris ét du-hont d'ar Beljik, bemde e riskl e vae. Mar tigoue da Velani bezan intanvez. »

Melani Maner

Sonjou iskis, e gwirionez, hag a rê mez d'ar pôtr pa zavent en e spered. — Bah ! a lavare neuze outan e-unan, eur blanedén zo da bep den hag a arruo gantan d'eur pe d'amzer.

Mat ! setu deut hini Moris Tanguy, hag hini Jelvestr en em dibun da heul. 'N em gavet eo ar pezh a wele en e zonzj ; Melani intanvez. N'eus ken nemet gortoz eur bla, dek miz...

Tromenet zo dija seiz pe eiz sun ha, diouz klevet, kanvou Melani a bad bepred. An de ma oe digemenet d'ezi maro he fried, e chomas hep dibri nag evan; nemet gouelan ne reas, hanter-c'hourvezet war bank an oaled. He daerou a red bepred en kuz; allies an de, e kreiz he labour, e chom mantret da zellet ouz poltred he gwaz; awechou-all en em lak da lenn e lizerou-brezel; gwech e stag da bokat a dro-vriad d'he mab bihan. He dremm gwechall ken flour zo deut kasti ha disliou.

Seblant eo ét dôn ar gouli en he c'hreiz. N'eo ket, avat, ali an teodou, ne baouezont da veskan kôjou diwarbenn « Melani goant ».

— Hag e sonj d'ac'h he deus kement-se a geun d'he gwaz, eur pôtr hag e oa dimezet gantan en despet d'ezi ?

— Gwir a lavarit, Katel; ar yekou-ze (1) zo vit jachan eur pôtr yaouank bennak da zont d'he gwelet ha d'he frealzi. Peus ket klevet eman adarre Jelvestr ar C'hoz klask kât anezi ? Mes n'eo ket bet tostaet c'hoaz !

— Ah ! ah ! ze 'n hini eo ! Pa dostao, Melani a chencho sôn !

— Mar chench sôn ?... Mab ar mêt ha penher !! Elec'h eun tam faligant a netra ! C'houi lavar, sur !...

Jelvestr an eus e greden c'hrêt, henvel ouz hini ar c'homerezed. Eun de bennak, e teu da gât e dad : « Fete, (2) goude vin bet er bourk, emezan, ec'h in da gomz gant Melani. Trubuilhet e tle bezan pañ n'an ket d'he gwelet. »

An de-ze e oa er barrez gouel an Trec'h, oferen da veure ha, d'abarde, c'hoariou, prijou, ebatou. Dispak al levenez war dal pep hini, seurt ne oa ket bet pemp bloa oa. N'eus nemet an intanvez hag a zo chomet er gêr; an ebatou n'int ket d'he grad.

Pan arruas Jelvestr ar C'hoz ouz toull he dor, e oa o paouez pakan he mab en e gavel. Trei a reas he fenn o klevet an nor o wigourat.

— Salud ! emezan. — Ne rannas gir ebed ouspenn; chomet oa mantret o welet pegement he devoa koac'het ar plac'h...

(1) An arvechou-ze, a vefe lavaret e Leon.

(2) E Leon : er pardaez-man.

Hag e teuas gantan hep sonjal :

— Klanv oc'h bet ?

Tostat a reas outi en eur asten e zorn.

Dizeblant, e troas a goste ha ne respontas ket.

Hen a grede gantan, netra nemet mont en ti, hag e welje anezi o tridal outan evel gwechall. Paour kez plac'h, e kreiz he displijadur, pebez eurvad kât eur mignon seurt gantan !... Pa welas an digemer, eur c'houad anken a grogas 'n e greiz, ma sachas ar gomz en e c'horzailhen; 'n em gaout a reas dall ken ne ouie dre belec'h na penôs 'n em gemer d'ober e gefridi.

— Gaou a ret ouzoc'h hoc'h-unan, emezan, o kemer kement-all a drubuilh... Me a deu hirie d'ho kwelet evel gwechal, arôk ar brezel...

Astienn a reas he dorn evel da bellat diouti e gomzou.

— Gant darn, emezan c'hoaz, zo goulennet mervel; ganimp zo goulennet bevan.

— En han' Doue, emezi, tavit !...

Mes breman e oa krog e penn e guden :

— An hini zo maro, emezan, n'eo ket ét gantan an holl garantez. Evidoc'h zo chomet c'hoaz karantez war an douar, Melani ! Eur vuez-all ho peus da vevan, evit ho tigoll deus an hini dismantret ken garo ! Me a digas d'ac'h ar vuez-ze, Melani !

— C'houi ? emezi. En han' Doue, tavit hag it alese !

— Petra ?... — Eul lamm a reas 'vel pan ije bet eun tôl horz.

— It, emezi; kasit ho karantez d'an intanvezed a gar bezan dic'haouet; n'espernet tam evidon; me ne ran forz diouti !...

— Gwelet rêr, emezan, — poan an evoa o komz, taget gant an nec'hamant; — gwelet rêr n'eo ket dizamm c'hoaz ho kalon...

— N'ouzoc'h ket, emezi, petra lavarit !...

— Klevit 'ta, emezan, droug o sevel ennan ive, n'eo ket me zo kiriek d'ar pez zo digouezet ganac'h ! Pep hini a renk heuilh e chans...

— Dishenvel eo, emezi, chans an eil hag egile !...

— Droug ho peus ouzin, 'm eus aon; mes eun dro bennak, pa deuio endro ho skiant vad, c'houi welo penôs eo

dleet ober breman etrezomp ar pez a oa da vezan grêt breman zo c'houé'h vloa. Kement a zo c'hoarvezet a ziskleri d'ac'h ar wirionez-ze !

— Oh ! emezi.

Souzan reas a-drenv, he daoulagad 'vel diou c'houlaouen o virvi warnezan.

— C'houi 'ta zo deut aman da dastum ar pez a vad a chomje war e lerc'h, goude bezan gedet sioul, epad pemp bloa, an eur ma varvje !!...

— Me ? emezan, badaouet.

— C'houi ! emezi. Pelec'h e oac'h c'houi keit ma oa ar re-all o leski en tân?... Evidoc'h-c'houi, n'eus ket bet a vrezel !... C'houi zo bet, epad pemp bloavezh, kousket !... Hag ar beure-man, en eur zevel, ho peus lavaret evel gwechall : « Deomp da welet Melani Maner ! »

Mat ! E keit-se, mar n'ho peus desket netra, me 'm eus grêt ! Setu perak ne gavot ket aman an hini — ya, marteze ! — a garas ac'hanoc'h gwechall. Mes daoust ha me ouie d'ar c'houlz-ze petra oa karantez ? Breman, me hen goar ! Bet on en eur skol 'lec'h n'oc'h ket bet hag eno, etre pemp bloavezh disparti hag ar maro vit achui, me 'm eus desket petra oa karout.

Red e oa d'ezan risklan c'hoaz eur gir.

— D'hoc'h oad, n'oc'h ket grêt vit bevan dalc'hmad gant eun den maro. Keun (1) a deuo d'ac'h ha ne vezo ket pell marteze goude ma vezin ét ac'han !

— Keun da biou ? N'am eus keun ha n'am o biken nemet d'unan !

(1) E Leon : keuz.

— Nag ho mab !... Abalamour d'ho mab, da vihanan ?

— Petra ? Eun tad evel doc'h goude eun tad eveltan ?...

Hag en eur drei ouz poltred he gwaz, 'n he zav etre an oaled hag ar c'havel :

— Allas ! paour kez den ! emezi, en eur ma kwitaes ac'hanon gant da berrmision divezan, e lavares d'in aze, war an treujou : « Poan a ra d'in, ken a ra, mont keit-all diouzit, marteze an dro-man vit an divezan gwech. Koulskoude, mar vije kinniget d'in chom aman ganit ha gant ma mab, evel ma welan darn eus ma oad hag a zo diriskl ha dinec'h er gêr, ne chomfen ket ! »

Dastumet 'm eus ar gomz-ze evel eun tenzor evidon hag evit e vab. Abalamour d'ar gomz-ze, ma c'harantez evitan a bado keit ha ma vin beo...

Dizrei a reas warzu Jelvestr ar C'hoz. Ne oa ken en ti. Savet e oa ha, didrouz, pleget e benn, e oa ét en e dro.

BREIZADIG.

Maro eun Ofiser sôz

« Kaset e oan bet d'al linen gentan gant eun urz bennak abeurz ar c'horonal. Ar ganoliadeg a oa spontus ; a bep tu e tarze obuziou. Setu o tonet a-benn d'in kravazerien (1), eun den gloazet gante war o gravaz. Dioustu ec'h anavezis anezan : eun ofiser yaouank-flamm, eur mignon bras d'in ! Dec'h hon doa leinet asambles... Pegen laouen e oa ! pegen dinec'h ! ...Tostât a ris ; ar medisin a oa ouz e goste. Ober a ris eur zell outan hag eur zell-all a dôlis war ma c'hama-rad, awalch evit anaout ar wirionez. Paour kez !... Mes ne deue ket eur glemmaden eus e c'heno.

— Kollet on ! a lavaras en eur starda d'in ma dorn. Dibunet eo ma c'huden !

Klask a ris eur gir bennak d'hen frealzi.

— Nan, emezan, me oar ne deuin ket ken ! Fin zo d'in ! Roit d'in an absolven !

An absolven ! Pebez enkreuz em c'hreiz ! Ma mignon a oa protestant ! Etrezomp, en em gomporte evel eun den savet

(1) Brancardier.

mad, leun a zoujans evit ar beleg katolik a oan ; biskoaz, avat, n'en devoa diskouezet an distera c'hoant da dizrei d'ar gwir fe. Petra d'ober ?

— Ma mignon, a lavariz neuze, c'houi zo protestant ha n'am eus ket ôtre da rei d'eoc'h an absolven katolik. Mar kirit, me ya da gas kelou d'ho pastor.

— Nan ! nan ! Roit d'in an absolven ! Hoc'h absolven c'houi eo a fell d'in !

— Amzer zo, emoun-me ; divezatoch, pa vefot er c'hlanvdi, ez in d'ho kwelet... N'eo ket ken gwaz ho stad ha ma kredit... Lavarit eur beden ganin !

Trei a reas warnon eur zellou ha n'ankouain biken ha, gant eur vouez hag a yeas betek don ma c'halon :

— Doue zo en nenv, emezan, hag a wel ac'hanomp hag hon barno eun de...

Eur sklerijen a darzas 'n em spered.

— C'houi a gred en Doue, emoun-me ; badezet oc'h bet en hoc'h iliz. C'houi zo katolik dre ar galon, hag ho peus peurs en ene an iliz. Pedit, me gred e c'hellan rei d'eoc'h an absolven. — Hag e savis ma dorn en eur lavaret ar giriou sakr...

Ha breman, endro ! Ar c'hravazerien o deus hast da vont da glask goudor e lec'h-all ; samman reont o bec'h adarre ha me a ya d'ober ma c'hefridi e kreiz ar ganoliadeg a sko bepred.

Pa oe achu ar stourmaden, ec'h is d'ar red d'ar c'hlanvdi, eun tam fistanz em c'halon e kavjen c'hoaz en bue ma faour kez kamarad.

Na pebez kelou iskis ! Den n'evoa gwelet nag ofiser na kravazerien. Klasket e oe a bep tu. Roud ebet ne oe kavet. Evidomp ne oa nemet re ez gouzout petra oa c'hoarvezet gante. Tapet en hent gant eun obuz o tarzan, e oant bet bruzunet o zri ha ne oa ket chomet war o lerc'h an distera testeni euz o maro.

Laket e oent etouez ar « re zianket ».

Da vihana, ene gwerch ma mignon a oa nijet d'ar baradoz ! »

GWELTAS.

(Diwar gomzou eun aluzenner katolik bet juben-gant an arme sôz).

Kleze

Sant

Mikel

Breizad, nag int ven da
Ha ne welez te ket, as-
nan warzu Amiens. eun
ar Boch o klask mouga

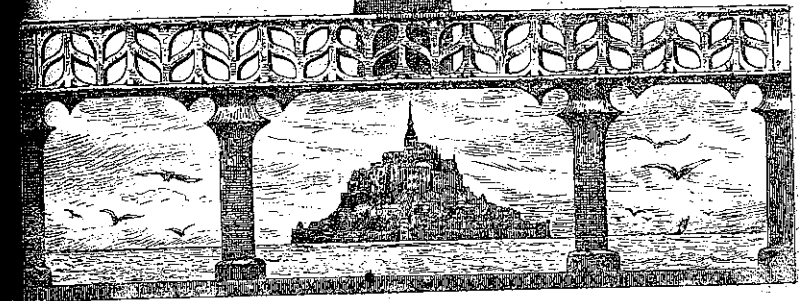
zonjou a justis !
lennet e zaouarn,
all dreist stêr ar Marn,
kalon da Vro, Paris ?

Eur wech c'hoaz, evit gwir,
Gant an ezennou treiz, a
Hent an Itronezed, d'eomp
A zo d'ar Boch ; Breiziz a
devezioù garo ! Daoust
Daoust d'ar goulm, kaset da
Da laret e talc'hit, emaoch
C'houi rank euz a Gerboch

kouer Breiz, abafet
rank dont war e giz ;
kouset ker bras priz.
bep tu zo kelc'het !
d'o vaillantiz.
zoudarded Bro-C'hall
ouz o gedal..
kemer an hent, Breiziz.

Difislout ? Awechou me we-
War al labous bihan, en
Euz an oabl gant kement
Ma kav ouz an douar e

las ar sparfel,
antchou o krena,
a herrder o koueza
benn eur stok marvel !

Difisiout ? Nan ! Mikèl, an Arc'hèl gallondus,
 Eun deiz ma oa anken vras war zouar Bro-C'hall,
 A gasas ar werc'hez Jeanne d'Arc d'he diwall,
 Ne nac'ho ket hirio e skor trugarezus.
 E gleze eutanet, e dourn eur c'hristen mad,
 Eur zoudard burzudus hag eur « chef » heb e bar,
 En deus fisiet : Krenit, Boched ! Euz ho kloar
 Evit hirio ha prim an diveza berad !

Ar Viktor euz hon tu ! Piou c'hell komz a viktor,
 Pa zaill an enebour gant holl nerz e armou,
 Pa venn hor c'honfounti dindan ar gwagennou,
 Pa zeblantfe beza skluziou Bro-C'hall digor ?

— Oh ! Foch en deus gwelet war aochou Breiz-Izel
 Stourmad ar mor ouz an teven, ouz ar c'herreg ;
 Gwelet en deuz an tarz o wintal gourdrouzek,
 Evel pa ne c'hellfe outan netra herzel :
 Ar garreg ne flach ket ; an tarz torret e herr,
 Rannet, trec'het, a varv war an tréz ionennet,
 Heb beza zoken gant e zour c'hquero glebiet
 An ed glas, cost da zont, a gren er parkeier.
 Daëlou perlez o redet c'hoaz war he leziou
 D'ar mor a zstum e nierz en eun tarz nevez.
 Ar garreg, dic'haou, dres, a lavar dienkreiz :
 « Deus, sko ! Me jom ! Da darz a varv war an aochou !

Sounit, glaz ar Boched ! Evit venji Arvor,
 Evit venji Bro-C'hall, ha gwad ho pugel,
 O Foch, evel Jeann d'Arc euz daouarn an Arc'hel,
 Kemerit ar c'hleze ha kerzit d'ar Viktor.

E kear Meaux, arok eil stourmad ar Marn 1918.

ALAN IAN.

F. LANNUZEL

A vir ouz ar SUFFREN da veza drailhet
 Hag ouz 700 den da veza lazet.

F. Lannuzel a zo euz a Lokournan. Edo war ar *Suffren*, pa glaskas listri Bro-Zaoz ha re ar Frans digeri hent e raz an Dardanel. Epad an emgann, eun obus a gouezas war dourel 16 ar *Suffren* ; treuzi a eure an houarn ha mont a reas da darza tre en traou ; eun eulfen a oa awalc'h evit lakat an tan da gregi er poultr ha lestr ha tud da veza drailhet a vil damm.

F. Lannuzel, kartier - mestr, karget euz ar poultr, a oa eno ; gwelet a reas an tól ; boda a eure e dud hag hini hag hini e reas d'ezo kemeret an tée'h ; ne jomas ket da nec'hi ; ober a reas sin ar groaz hag anezan e unan, heb koll tam ebed e benn, e lam-

mas etrezek alc'houez an dour ; gant eun tól dorn e torras ar weren a oa ouz e c'holo hag, heb ober an distera van ouz ar gwad a rede euz e arzorn, e tigoras hent d'an dour.

Neuze hebken ez eas da gemeret an ear vat ; ezom en devoa, rag hanter vouget oa gant ar moged. Mes ha dont a ra mat an dour ? Ar zonz-ze hebken a oa en e spered. Disken a reas buhan ha, pa welas beuzet toull ar poultr, e pignas da gaout e dud. 700 den a oa miret diouz ar maro hag ar *Suffren* a c'helle kenderc'hel da gemeret perz en emgann.

Nebeut goude e oe staget war beultrin F. Lannuzel ar groaz brezel ha metalen ar zoudarded : gounezet mat e oant. Allas ! d'ar 24 a viz du 1916, ez eas da strad ar mor gant ar *Suffren*. N'en devoa c'hoaz nemet pevar bloaz war nugen.

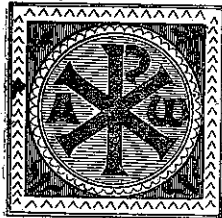
Ar *Journal Officiel* a rea e veuleudi evelen :

Sur le *Suffren*, chef de la soute de 16 n° 9, recevant dans sa soute d'abord des flammes, puis une gargousse enflammée tombant par le puits du monte-charge, a fait évacuer la soute ; en est sorti le dernier ; est allé noyer sa soute sans ordre ; est allé s'assurer que l'eau arrivait bien dans la soute et n'est allé que plus tard se faire panser une blessure légère à la main, reçue en cassant les vitres du volant de noyage.

Euz ar pôtr yaouank-ze, daoust ma vije bet eun honor d'eomp e gaout c'hoaz en hon touez, e c'heller lavaret ar pezh a lavared eus brezellourien an amzer goz :

Pa varver evel ma 'z eo dleet
D'ar Gristenien, d'ar Vretoned,
Morse ne varver re abret !

J. B. MARTIN.

Bleuniou war Vleuniou

I

Bleuniou melen meneziou Breiz,
Skuilhit daelou war zouar hor Bro :
He zud yaouank kaer 'vel an deiz
Pell dez outi a zo maro.

II

Nijit buhan dre an avel
War o beziou noaz ha distro,
Ar c'houez dudius 'roec'h d'o c'havel
A gavint c'hoaz dousoc'h eno.

III

O galvit holl dre o hano
Da lavaret da bep hini :
« Da Vro biken na zizonjo
He mab karet maro 'viti.

IV

« Pa ves kuzet d'an daoulagad,
N'eus fors pe lec'h ha pegen doun,
E bars da vez, dre hor c'houez vad,
Atô klevi mouez he c'haloun.

V

« Mouez he c'haloun ouz da c'hervel
Da laret d'it 'z out er maro
Ken beo ha pa oas 'n da gavel
Ha muioc'h karet eget eno ! »

C. M.

Klemmou ar re Varo

Moderato

Na glevit ket, en touz u-het, ar c'hlocho tontal
 en a-vel, hag, e kreiz an den-va-li-jon, eur
 vouez o klem leuz a anken? Mouez ar re va-ro zo sa-
 net o tont-euz dander ar be-zou, hag o tre-men, va
 goad sklaset, emez se-lavaret ho c'hlemmou!

2

Ar vouez kenta am euz klevet
 Du-hont o krial er vered,
 Mouez eur vamm gez, a lavare :
 « Perak eta, va bugale,
 « Va lezel aman ' kreiz ar flam
 « En eur prizoun a dourmanchou ?
 « Ha n'ho peuz mui sonj euz ho mam,
 « Na tam truez ouz he daelou ?

3

« Va merc'h, va merc'h, en han' Doue,
 « Ho pet ouzin hirio true,
 « Ha mar ho peuz eun tam kalon,
 « Grit d'in eun aluzen gwirion !
 « Diredit beteg ar vered,
 « Digasit d'in ho pedennou,
 « Diredit, na zaleit ket
 « Evit herrât va zourmanchou !

4

« Gwechall, bemde c'houi zigase
 « Bokedou ker fresk var va be !
 « Ar bokedou a zo goenvet
 « Hag ho mamm a zo dilezet !
 « O va merc'h ker, n'em euz biskoaz
 « Heb poan ho kwelet o ouela ;
 « M'ho ' peuz 'vidon karantez c'hoaz
 « N'am lezit ket er poaniou-ma.

5

« Me 'm euz roët d'eoc'h ar vuhez
 « Ha lezet ganeoc'h va danvez ;
 « Aliez ' chomen divezat
 « En noz 'vidoc'h da labourat ;
 « N'ho peuz ket sonj pegen euruz
 « Eo bet ho kenta bloaveziou ?
 « Oh ! klevit va c'hlemm truezus :
 « Digorit d'in dor an nenvou ! »

6

« Vouez ar vam gez a oa tavet ;
 « Merc'h n'he doa ket respountet !
 « Kerkent, ' kreiz an noz tenval,
 « Eviz o sevel eur vouez-all
 « A lavare : « Tud va bro,
 « Danvez em oa, setu me paour,
 « Alc'het er purkator pell ' zo :
 « Veldon na garit ket an aour !

7

« Vard a ziredas buhan
 « Va gwelet pa gonezis klanv ;
 « Glevjont e oan me maro,
 « Steujont holl euz a bep bro ;
 « Mit skrapa va holl danvez
 « Quant diredet a vanden :
 « Klem, abaoue, war va bez
 « Euz deuz, siouaz, grêt eur beden !

8

« Ho zo tost da zek bloavez
 « E zoun-me bet laket er bez ;
 « Mahano, var ar vein skrivet,
 « Quant ar glao zo bet diverket ;
 « Met zo bet d'in eur bez kaer-tre,
 « Laket varnan eur gurunen ;
 « Siouaz ! dilezet va ene !
 « Ewell ve ganen kaout eur beden !

9

« Ma ranken, en eur zelaou
 « Evidik en e glemmou ;
 « E c'h ma kreden trei va fenn !
 « E tavaz ! — Setu souden,
 « Eont e penn-all ar vered,
 « E leun a zouzder, eur vouez
 « A lavar : « Va Zad karet,
 « E han' Doue, truez, truez ! »

10

« Gwechall 'poa ken braz plijadur
 « E tal kavel ho krouadur,
 « Gwechall e tiskouezec'h bemdez :
 « Evidon ken braz karantez !
 « Evidon c'houi zo bet ken mad !
 « Perak va dilezel brema ?
 « Evit ho merc'hig, o va zad
 « Eur beden, mar plij, en noz-ma !

11

« Eur vouez-all c'hoaz a lavare :
 « Pedit, tud vad, pedit bemde ;
 « Den, siouaz ! den ne zonj ennon,
 « Daoust ma oa d'eoc'h va höll galon ;
 « Me a gwiteaz va bro garet
 « 'Vit ober vad d'hoc'h eneou
 « Oh ! brema n'am dilezit ket,
 « Kristenien, en ho pedennou. »

12

« Pell e oan chomet da zelaou :
 « Ar c'hloc'h a zone c'hoaz taoliou.
 « M'oarvad oa tostik d'hanter-noz
 « Abarz ma 'z ajen da renoz ;
 « Me glev e c'hoaz an eneou
 « O krial holl, en o glac'har,
 « O klem, o c'houlenn pedennou :
 « Truez, truez, tud an douar ! »

13

« E pardonieu Santez-Anna,
 « E weler tud o klask bara,
 « E weler eleiz a beorien
 « O dourn o c'headal aluzen :
 « Ker stank e kleven eneou
 « O c'houlenn truez ha peden,
 « Ha dre ma 'z ean dre ar beziou,
 « De profundis » a lavaren.

Kempennet e yez Leon
 gant P. T. diwar
 G. Rinova.

PENAOS KLOAREGED YAOUANK A OAR MERVEL

Aotrou Rener,

Goulennet ho peus, evit miz du, pennadou skrid a ve hano enno eus an dud maro er brezel. Eus piou e c'helfen komz d'eoc'h nemet eus skolerien ar c'hloerdi bihan, eus ar re am eus anavezet ha karet hag a zo atô ar zonz anezo em spered ?

Mark Dorval, eus Kerfeunteun. — Heman, pa zigoras ar brezel, n'en doa ket c'hoaz an oad evit beza soudard, mes goulenn a reas digant e gerent mont araok e oad. « Red eo, emezan, difen ar Franz, hor mam. » E gerent a rankas rei d'ezan e c'houlenn, rak ne leze peoc'h ebet ganto.

Buhan e teskas e vicher hag e oue kaset var an talben. Evel ar re-all, ha muioc'h, p'e gwir oa ken yaouank, e c'houzanvas kalz poaniou epad ar goanv, er fank hag en dour, er c'hleuziou great gant ar zoudarded evit en em zifen. « Mes, emezan en e liziri, gouzanv n'eo netra, kinnig a ran va foaniou da Zoue evit va bro. »

Goude eun nebeud dervezioù tremenet en hospital hag en e familh, e c'houlennas beza digemeret en eur vatailhoni chaseouri en menezioù Alp a zo, evel ma ouezer, soudarded eus ar re wella hag a zo bet, epad ar brezel, en holl grogadou danjerus. Kaset e oue en Alzaz, « ar gaera eus ar broiou, emezan, hag a vo kaeroc'h c'hoaz pa vo bet difrañ met ganeomp eus daouarn an Allemanted. » — « Mont a ran d'an tan, hag e sonjan em mistri hag em mignoned eus Sant-Visant Kemper. Gouzout a ran e peder eno evidon... Nag a wech eman va spered en ho touez ! Bep mintin am eus evel c'hoant da vont da zeni ar c'hloc'h, evel ma rean varlene, da c'hervel ar skolerien d'ar chapel. Gwelet a ran ac'hanoc'h o vont a renkennadou da zaoulina ouz an daol zantel. Oh ! pegen kaer an oferen hag ar gommunion diouz ar mintin e Sant-Visant ! Piou ac'hanomp breman, p'emaomp pell, a c'hell chom hep sonjal en oferen-ze ? »

D'ar bevar a viz eost 1915, e oue skoet en eun doare kriz gant eun tam houarn diskolpet diouz eun obuz. Chom a reas beo betek antronoz, mes hep gellout anaout den, na lavaret ger.

Setu aman al lizer a skrivas d'ar gerent ar beleg a oa gant e vatailhoun :

« Rannet va c'haloun, e skrivan d'eoc'h ; mes eun dever eo d'in kas d'eoc'h ar c'helou diveza eus ho mab ker, Mark. Ar bugel paour en deus bet taol ar maro dre eun tam obuz sanket en e ben d'ar bevar a viz eost, el linen genta. P'eo bet digaset en adrenv, ne anaveze mui den ebet. Roet am eus d'ezan an absolven, an nouen hag induljansou ar maro mat. Kas a ran d'eoc'h, gant va lizer, ar skrid am eus kavet en e zilhad hag a ziskouezo d'eoc'h, gwelloc'h eget ne c'helfen ober ; pebez kaloun en doa.

O kovez eo bet ganen ; kommunia en deus graet en eur respont d'in an oferen, ha gwelet am eus gant va daoulagad pegen laouen oa oc'h en em lakat holl etre daouarn an Aotrou Doue.

Anterret eo bet er mintin-man, e kichen e gamaraded, var gostezen menez Schartzmeenele. Var e vez e lakin eur groaz gant e hano.

Ho mab en deus great e zever penn-da-benn e kenver Doue hag e kenver e Vro. Ganeoc'h e pedan evitan. Mes fizianz am eus eo bet digemeret e ene kaer e baradoz an Aotrou Doue... »

* * *

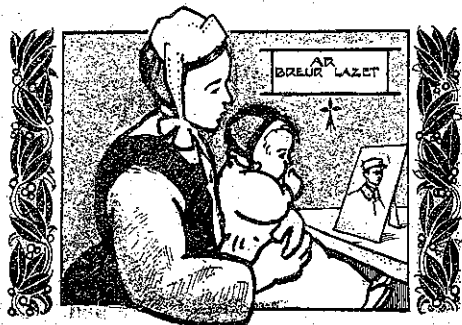
Setu aman ar skrid kavet gant ar beleg e dilhad Mark :

« Goude beza koveseat holl bec'hejou va buhez d'an 19 a viz gouere ha resevet em c'halon va Zalver dre ar gommunion d'an deiz varlerc'h, Aotrou, va Doue, lezit ac'hanon, daoust ma n'oun ket din, da lakat va fisianz ennoc'h abalamour da veritou Ho Mab Divin. Beillit varnon e kreiz ar stourmajou ha va diwallit eus peb droug. Mes, dreist peb tra, ra vo great ho polontez santel. Ma c'hoantait e tistrojen yaoc'h ha dibistik, bennoz d'eoc'h. Ma fell d'eoc'h rei d'in poaniou da c'houzanv, mil bennoz d'eoc'h. Ma fell d'eoc'h kemeret va buhez, bennoz d'eoc'h adarre ; d'eoc'h eo va buez : kemerit anezi.

« Va c'herent ker, n'ho peus klasket nemet ober ac'hanon eur gwir gristen ha n'ho peus espernet evit-se nak ho poan nak ho skouerioù mat ; o va zad, o va mam, penaos e c'hellin ho paea ? Ar zonz eo bet talvoudus ho labour hag eo maro ho mab gant ar mennoziou ho poa klasket lakat

en e spered a c'hello, fisianz am eus, bihanât ho poan ma teujen da vervel, hag ho tigollo eun tammik.

« Va breudeur ha va c'hoarezed (hag aman e skrive hanoiou e holl vreudeur ha c'hoarezed, dek anezo), dalc'hit sonj eus ho preur, hag epad pell amzer, hag avechou lavarit eur bedennig evit an hini a zo maro pell diouzoc'h hag ho karas kenan. Karit ha doujit ho tad hag ho mam, bezit leun a evez outo ; morse ne reot awalc'h evit ar rê o deus great kement evidoc'h.

« Araok kloza va lizer, e rankan ive skriva eur ger evit kloerdi bihan Sant-Visant, a zo chomet ato ar zonzj anezan em spered hag em c'haloun, daoust pegen pell oun deuet dioutan. Er skol zantel-ze eo am eus tremenet ar gwella amzer eus va buhez, dindan ar gwella mistri hag etouez ar gwella mignoned. Digant ar rê o deus va anavezet ha va c'haret, e c'houlennan eur beden, ha ma pignont eun deiz ouz an aoter, r'o dezo sonj eus an hini en doa eveldo c'hoant da veza beleg...

« Etre ho taouarn, va Doue, me laka va ene.

« MARK DORVAL.

« Ma ne c'hell ket va c'horf beza lakeet e gwered (1) va farrez, e kichen va c'herent, ra vo skrivet var ar groaz savet dirak va fenn ar geriou-man :

« Mark Dorval, ganet d'an 18 a viz meurs er Guerloc'h, e Kerfeunteun, soudard epad ar brezel 1914-1915, lazec e..... d'an..... oajet a 19 vloaz. »

(1) E Treger : e bered.

Jul ar Gall, eus Douarnenez. — Heman ive a ieas da zoudard araok e oad. « Va c'hoant oa, emezan, beza beleg, inisioner ha merzer. Ma varvan er brezel, am bezo bet evelato va c'hoant ; rak eur zoudard eus ar Franz lazec er stourmad eneb ar Boched kriz ha fallakr, daoust ha n'eo ket kement-se ? » — En eul lizer d'e gerent e skrive d'an deiz araok e varo : « Urz a deu d'eoimp da vont varc'hoaz d'ar Boch. Va c'hompagnunez a dle mont var araok ker-kent ha ma vezo ezom harp en eun tu bennak. C'hoant am bije bet da govez ha da gommunia araok ar c'hrogad, mes diez e vo d'in, rak ar veleien a zo pell awalc'h diouzin. N'eus forz ; hirio ha varc'hoaz e c'houlennin pardoun digant an Aotrou Doue evit pec'hejou va buez, hag e rin a greiz kaloun va akt a gontrision. Ma kouezan var dachen an honor, Doue, en e vadelez, en dezo bet truez ouzin ha roet d'in ar pardoun. Mont a ran eta d'ar stourmad, leun a fisianz ; kinnig a ran va ene da Zoue ; ra vo great e volon-tez. Buhez hir d'ar Franz ! Meuleudi da Zoue ! Ho priata ran a greiz kaloun. Pedit evidon evel ma pedan evidoc'h. Kenavo. JUL.

« Ma ne c'hoarvez droug ebet ganen, ho pezo dizale eul lizer-all. Ma kouezan, bezit dinec'h. Eat e vezin d'ho kedal d'ar baradoz. »

Félix Milliner, eus Enez Sun. — Peurc'hreat e amzer studi e Sant-Visant, e tlie lakat e zoudanen e miz here 1914 evit mont d'ar c'hloerdi braz. Mes galvet e oue evel ar re-all da zifen e vro.

Nebeut derveziou goude ma z' eas var an talben, e oue lazec, mes evelato, epad an nebeut amzer-ze en doa gallet diskouez petra oa hag ober vad endro d'ezan.

E kreiz an tan hag an danjer, pa weler ar maro a dost, ez eus ezom tud dispont, laouen, a ro harp ha kaloun d'ar re a zo ankeniet; Felix, daoust m'oa eur zoudard yaouank, nevez deuet var an talben, n'en doa aoun rak netra, hag ato, n'eus forz petra deue, e veze laouen hag e c'hoarze hag e lavare eur farserez benak. Lazet e oue en eur ober e zevel. Karet gant an holl, meulet gant e vistri, petra zo kaeroc'h evit eur zoudard ?

* * *

Paul Salaün, eus Bohars. — Soudard yaouank ive heman a oue lazet en eur vont da gas d'al letenant ar c'helou oa maro kabiten ar gompagnunez. Eur mignon d'ezan a skrive: «E hardisiegezh eo a zo bet penn-kaoz eus e varo. Ato eo'h en em giunige pa veze eun dra bennak risklus d'ober, hag en dro-man adarre oa eat e leac'h eun all...

* * *

Per ar Meur, eus Bannalec — Heman, kerkent ha mac'h en em gavas var an talben, n'en doa ken ioul nemet mont var ar Boched, hag e c'hounezas e nebeut amzer an testeni meuleudius-man : « Soudard hardiz en tu-all d'ar pezh a c'heller kompren. A zo eat evel da eur gouel var linen an enebourien, hag a-dreuz ar mindraillerezed a zo en em gavet betek an eil linen trancheou hag en deus dalc'het da c'houde, heb aoun ebet, an dachen en doa gounezet...

Lazet e oue d'an 11 a viz c'houevrer 1918, karet hag istimet gant an holl.

* * *

Jean Le Deuff, eus Scaër. — Mont a rankas da zoudard araok m'oa peure-breath e studi. Kerkent ma z'eas var an talben, e tiskouezas e nerz-kaloun hag e oue meulet gant e vistri.

Glazet gant eur voled a dreuzas e gorf eus eun tu d'eun all, e tremenas dre an hospitaliou hag e pareas. Evelato, ar vedisined a zisklerias n'oa mui mat da ober brezel, e renke chom en adrenv da rei sikour en hospitaliou-pe elec'h-all. Mes ne jomas ket pell evelse. Unan eus e vignouned, Jean Thomas, kloareg eus Scaër, o veza bet lazet e Verdun, e lavaras : « Red eo kastiza ar Boched milliget-se ha kas anezo divar douar Franz. » Hag e c'houlennas adarre mont da

ober brezel. O veza m'oa eur zoudard eus an dibab, e oue kaset da skol-veur Sant-Gyr evit beza offiser.

Kerkent ha ma teuas ac'hano, ez eas d'ar stourmajou hag e poanias da rei lam d'ar Boched, da ziframma douar Franz euz a dre o daouarn ha da zigas d'eomp ar gounid. Lazet e oue d'an 11 a viz here 1918, eur miz araok fin ar brezel.

E liziri a ziskoueze oa chomet ato ar memes den, eun den a feiz krenv, a lakea e fisianz e Doue hag a rea e zevel penn-da-benn, n'eus forz pegen diez oa, hag heb aoun ebet.

An dud-se hag ar re henvel outo eo o deus hon zaveteet o vervel evidomp. Ha biken ne c'hellimp o meuli kement ha m'eo dleet.

Nag a re-all a vije c'hoaz da gomz anezo : an daou vreur Georgelin, eus a Lannilis; François Boulben, eus a Gerrien; Jean-François d'Herbais, eus a Lennon; Jean Dreau, eus ar C'hloastr-Pleyben; Jean Lamballe, eus a Zineault; René Le Gall ha Charles Poulhazan, eus a Gerfeunteun; Yves Vasselet, eus a Lothey, etc., etc.

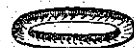
Maro int yaouank-flam, meur a hini araok o ugent vloaz. N'oant c'hoaz, koulz lavaret, nemet bugale hag o deus great traou braz, traou kaer meurbet.

Holl int bet din eus o skol Sant Visant, din eus o c'herent, din eus o bro Breiz. Holl oant henvel : hevelep hardisiegezh ha nerz-kalon, hevelep feiz; leun a garantez evit o Doue hag o Bro.

Maro int evit an douar-man, mes ar sonj anezo a jomo beo en hon touez, ha d'ar re a deuo var o lerc'h d'hor skol, ni lavaro kemeret skouer varno, ober eveldo.

Maro int evit an douar, mes leun a c'hloar, fisianz hon deus, er baradoz, rak o eneoù a oa kaer meurbet. Da Zoue e kinnigent kement a reant, kement a c'houzanvent; maro int en e garantez. Penaos e c'helfent beza dilezet gantan ?

J. U.

VISANT BIZIEN

Maro evit ar Vro d'ar 7 a viz Eost 1917

Pennadoù tennet eus al lizer skrivet d'e dad, o chom en Sant-Pabu, gant ar medisin a oa bet galvet da zont war e dro.

Aotrou ha kenvroad ker,

...Ho mab a lavare d'in : « Ne barein ket. Skrivit evit frealzi va zad, va breudeur ha va c'hoarezed. » Komz a reamp e brezoneg. E spered a chome sklêr. Pedi a reas ar Werc'hez ha santez Anna gant an dimezel a entente outan ; pokat a reas da groaz ar maro mad ha, goude bezan bet kovesaet ha nouet, e tremenas.

Gwelet am eus e ofiser o ouelan d'ezan en dra ma lavare d'in n'en doa martolod-all ebet ker fur, ken sentus ha ken aketus da labourat hag ho mab. Sebeliet eo bet e bered Trigny, e kichennik Reims.

Gwelet am eus eleiz a dud o vervel, mes n'am eus ket gwelet hini o kaout dirak ar boan kement a nerz-kalon ha, dirak ar maro, kement a feiz.

LOUIS DUJARDIN.

Anterramant V. Bizien

KELEIER

BENN AR VOTADEG. — Bezomp ni hon unan. — Viñ difenn ar Vro a eneb d'ar Boched e oe savet epad ar brezel-etre an holl Fransizien. ar pezh a oa bet galvet « Union sacrée ». Hirie, evit difenn ar vro eneb d'ar bolchevisted, e teuer da ginnig d'eomp eun emgleo-all : dorn ouz dorn, sosialisted ha katoliked, evit enebi ouz an dispac'herien !

Eun dra iskis ha, seul-vui, ma n'hall bezan grêt an unvaniez-se nemet ha level a rafe ar gatoliked war an holl lezennou bet savet gwechall en o eneb. Da lavaret eo, unan a zaou : eo red d'eze plegan pe d'ar bolchevisted pe d'ar franmasoued !

Kenseurted an « Action liberale », en o fenn an O. Piou, o dije digemeret ar seurt emgleo-ze. Dies eo kredi. War digare gellout kerzet gant ar sosialisted dizoue, e tavfen. me katolik, war gement lezen zo bet savet e Frans eneb d'in ha d'am relijion ?

Dre besort urz ? Dre beseurt keleennadurez ? Piou an eus lavaret e oa red stourm ouz ar fall dre ar fall, ouz ar gaou dre ar gaou, ouz an displealded dre an displealded ?

— Red eo d'eomp, 'vit terri nerz an aeroquant binimus-se hanvet « bolchevism », 'n em glevet gant pep seurt doare-politikerien ; evelse, int a voto 'vit hon zud ; ni a voto 'vit o re.

— Ha goude ma tremenfent holl, hon re hag o re ? Piou oar ha n'eo ket d'ar bleiz hon dije digoret an nor ? Daoust ha ne deufe ket ar sosialisted dizoue-ze d'ober ken gwaz labour hag ar bolchevisted ?

— Hon zud er Gambr a stourmfe oute !

— Gant petra ? P'eo gwir o dije ranket digemer ar gwall lezennou grêt en non eneb, n'o dije ken en o dorn na kleze, na fuzuilh ! Evel prizonerien e vefent, mad da devel ha da vont da heuilh.

Bezomp ni hon unan ! Hounnez eo ar gwir lezen. Keit ma vo urz da vont, ni yelo ; mes n'efomp ket, war digare emgleo, betek nac'h hon gwir hag hon hano... Ne vijemp ket ken katoliked, nemet eun dra bennak etre daou, etre sosialist ha katolik, eun dra mad da vezan skubet.

Feiz ha Breiz ! hounnez eo al lezen a-viskoaz, A oa dec'h, zo breman hag a vezo varc'hoaz !

GOUELIU MONTMARTR.— Ra vezo levenez en nenv ha war an douar, eme kazeter *Kroaz Paris*, en kalon kement kristen a gar Montmartr ! Ar pezh a oa diouganet boue keit all a zo c'hoarvezet ! Ar promeseou grêt er bloa 1870-1871 a zo sevenet ; binniget eo iliz-veur ar gwèstl, goude hanterkant vloavezh labouriou ha reuziou a bep sort. Kaeroch n'haller ket gwelet, war an douar da vihanan, evit ar gouelioù zo bet e Montmartr epad pevar devez. Kant dek Kardinal, arc'heskob hag eskob a oa 'n em gavet eno eus a bep korn ar Frans hag ar bed, hag ivez eur c'hardinal eus Rom kaset gant ar Pab da derc'hel e lec'h.

An de kentan, e oa gouel iliz-veur Montmartr, vel pa lavarfen eured an iliz ; an eil devez, gouel al leanez evurus Marc'harit-Mari, diouganerez promeseou ar Galon-Zakr, a vezo hepdale grêt eur Zantez ganti ; an trede de a oe merket da enori Anaon ar brezel ; ar pevare, gouel an Trec'h, oa berzet da drugarekat ar Galon-Zakr. Etre an de ma oe prometet sevel an iliz-man, er bloa 1871, hag an de m'eo bet binniget ar Galon-Zakr an eus gret e kenver Frans ar burzudou ar souezusan. Setu hen breman savet war eun tron us da Bariz. Ra deuiio ac'hane da ren war ar Frans ha da rei sklerijen d'ar bobl vo karget hep dale da dibab mistri neve.

* * *

AR VOTADEGOU.— Evellen e tigouez koulz peb botadeg :
 Ar 16 a viz du : botadeg an deputeed ;
 An 30 a viz du : botadeg ar gonsaillerien parrez ;
 Ar 14 a viz kerdu : botadeg ar gonsaillerien departamant ;
 An 11 a viz genver : botadeg ar senedourien.

Ar « provanseg » en lycée Marseille

Lenn a reomp en Action Française an 23 a viz here :

« Tout arrive. La langue provençale a fait son entrée au lycée de Marseille. C'est le docteur Fallen, président du Félibrige, qui sera chargé de l'y enseigner. On assure aussi qu'elle trouverait également sa place dans le programme des études au lycée d'Aix. Le patient, l'obstiné félibre, qui a tant fait pour cette cause du provençal à l'école, en l'occurrence, a pu lever vers le ciel et Santo Estello des bras d'apôtre reconnaissant. Enfin le lycéen de notre midi va pouvoir, en savourant la lecture et l'explication de *Mireille* ou de *Nerte*, faire trêve au mortel ennui qu'il trouve à traduire d'autre part l'assommant et antifrançaise *Dramaturgie de Hambourg*. C'est tant de gagné sur le Boche ».

Feiz ha Breiz

Kannad miziiek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kentelioù war bep tra

AR VOTADEGOU

Eun avel a frankiz o c'houezan diouz tu ar zav-heol, diouz tu bered vras ar brezel, an eus digoumoulet oabl hon bro. Ar Boched o-tizrei warnomp gant armou neve, armou ar revolution, a zo bet skubet eun eil gwech. An devez 16 a viz du zo bet 'vel eun emgann vras krog war an dro en pevar c'horn Frans, en kement parrez a zo, etre ar spered a *urz* hag ar spered a *zizurz*. Dishenvel eo bet ar gounid, hervez ar broioù hag ar parrezioù ; mes an trec'h diveza zo et, hag a-bell, gant an dud a urz. « Radikaled », « sozialisted », « bolchevisted », a zo chomet al loden vras aneze war an dachen. Ha koulskoude, ar wech-man e krede d'eze o dije bet an tu krenv. Ar brezel, ar boan-bevan, an holl dreo direizet oa evite ken lies a bazen da bignal da veg ar skeul. Red eo bezan dispaket war he hed tôlen ar votadeg evit gwelet nag a bech o devoa stignet evit pakan mouezioù. Dibôt an departamanchou ha n'o devoa ket enne eul listen. Hogen, setu aman tôlen ar mouezioù o deus destumet en 55 departamant, hep kontan pelloc'h : 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55.

Kement-man a ziskouez pegen divergont eo bet gwintret d'an traoù o hunvreoù !

Na, war an tu difenn, zo bet grêt labour vat, mes ar wagon he deus skubet ar bolchevisted n'eo ket et pelloc'h eno eo manket d'ezhi he nerz ; ne oa ket lavaret d'ezhi mont larkoc'h.

revoib anetav a stid callab a gac

Labour miz du 1919 a deu da vezan henvel evelse ouz labour miz du 1918. Chomet e oamp en tu-man d'ar Rhén, en tu-man d'ar pezh hon doa da c'hedal ; hirie, chomet omp adarre en tu-man ; ar pezh hon deus gounezet a zo kalz ha nebeut : ne vefomp ket sklaved dindan ar bolchevisted, setu ! Anavezabl eo penôs eo bet grêt ar votadeg dre an hevelep lezen hag ar brezel. Aman c'hoaz, gwad ar re varo an eus paeet hon frankiz ; n'eo ket an arc'hant, nag ar promeseou, nag ar prezegennoù, gwad ar re varo 'n hini eo, rak 'vit eur seurt prenan, n'eus moneiz ebet hag a dalv nemet ar gwad !

Perak n'an eus ket prenet d'imp, en eur wech, al liberteoù bet diframmet diganimp gant al lezennou laïk ?

Kement-se eo hon loden-ni, an dra-ze 'zo d'imp da beurober. — Ne zeblant ket bezan labour ês, emeoc'h, aman en hon bro : Kerne, Gwened, Treger, elec'h n'he deus talvezet netra kentel ar brezel. — Gwir eo ; doare politik hon bro n'eo 'bet tamm chanchet gant ar brezel, nemet ha war fallat e vefe êt.

Perak ? Abalamour ar voterien, 'vit pezh a zell ar gelenadurez politik, a zo bepred war ar *b a ba*. Chenchet 'zo bet doare da votan, mes ar c'hiz da zispartian an dud hag al listennoù 'zo chomet ar memes hini 'vel gwechall ; diaze ar politik a zo chomet en hon zouez, evel ma oa kent, ar *ru* hag ar *gwenn*. Pa lavaran d'eoc'h omp c'hoaz war ar *b a ba* !...

« Libéral », « conservateur », « liste de reconstitution nationale = *gwenn* !

« Union républicaine », « concentration républicaine », « socialiste unifié » = *ru* !

Ha setu grêt an disparti kaeroc'h eget da ze ar Varn ! *Ru* ha *gwenn* ! Ar giriou-all n'o deus talvoudegez ebet ; laket int aze 'vit an diavêz ; dindan, c'houi gavo bepred *ru* pe *gwenn* !

Afer a zo da zibab an dud ar muian barrek da adsevel ar vro ? Nan, afer a zo da zibab *ru* pe *gwenn* ! Hag ar gannaded... *ru* o deus dalc'het da vrudan an daou c'hirze (1) dre o doa dija rentet d'eze servij vat ; koulskoude, goût

(1) Hep kontan brujou-all lōsket ganto da redek, deiz arōk ar votadeg, hag a dal'las kalz a voterien dievez.

mat a rent ar moneiz-ze ne dalveze netra ken nep lec'h nemet aman. Klevit kentoc'h kazetennoù Pariz :

« Je voudrais bien savoir quel est le margoulin qui communique à la presse les résultats des élections et le classement des candidats élus.

Ce fonctionnaire antédiluvien ignore probablement que les élections *viennent de réduire en poudre tous les anciens partis*, pour mettre à leur place un bloc solide constitué de leurs débris.

Que signifient ces classements *en conservateurs, libéraux, progressistes, républicains de gauche*, dans lesquels on a soigneusement séparé et divisé les candidats élus sur les mêmes listes et résolus à soutenir le même programme ?

Le bloc national n'est pas né du hasard ; il ne disparaîtra pas après les élections.

Si quelques politiciens d'ancienne mode ont intérêt à le voir s'effriter, ce n'est pas à coups d'épingles qu'ils y parviendront.

L'union nationale républicaine est faite et elle sera maintenue malgré les intrigants qui vivaient des anciens partis et qui ont intérêt à les faire renaître. »

Sklêr eo ; *ru* ha *gwenn* 'zo grêt o reuz ; arabad tōl evez ken ouz al liou, mes ouz an danve.

Na zellomp ket war hon lerc'h ; dalc'homp war eun gant an hent a zo digor dirakomp ; dispennomp, ar gwiriziu lezet gant ar Boched hag ar bolchevisted, ha kempennomp eur vro hag a vezo plas d'an holl da vevan enni, forz a be kreden hag a be stad e vefont ; eur vro hag a vezo dispartiet enni ar frankiz evel zo dleet, anavezet gwiriu ar broiou bihan.

Er Frans ez eus lies a gornad douar, e vev enne pobla-dou-tud hag o deus dishenvel istor, dishenvel yez, dishenvel giziou. Abalamour stardan gwelloc'h al liamm a dalc'h aneze unanet en eur vro hepken, ar Frans, zo bet lavaret e oa red tennan diouz o c'hreiz o spered o-unan ha lakat en e blas eur spered gall, an hevelep hini evite holl. N'oufer ket ober falloc'h tra ha, koulskoude, al labour dismantr a zo ambrouget mat... Dâ eo d'eomp lakat skoilh an dro-man,

ha goulen, ni Bretoned, evit Breiz, dre gannaded ar vro, frankizidont e bretoned, daouvez, p'heñstori.

Darn anezhe deus siniet e vijeñt hiriviken Bretoned fealc dirakli gouarnamant le Barzaz ar Vreiz, ha gant difensad ha kreski, iravezo bepred ar gwerz, ha, ar p'heñstori goz !

AN ALUZEN A ZO PINVIDIK

Teiz Breuriez a zo hag a c'houlenni ho prof diganeoc'h er miz-man :

I. — Breuriez ar Feiz a vod ar re a fell d'ezo dout, dre o fedennou hag o aluzennou, war zikour ar veleien a ia d'ar broiou gouez da brezeg ar feiz. Ar pedennou a c'houlenni digant a. re a ro o hano da Vreuriez ar Feiz eo er Batef hag eun Ave Maria bemdez gant ar bedennik-man : « Sant Fransez Xavier, pedit evidomp » ; hag an aluzen a c'heder eo eur gwenneg er zizun, da lavaret eo dek real ha daou wemeg er bloaz.

Setu amañ roll an dek vro o deus roet ar muia, warfeñe, evit Breuriez ar Feiz :

- 1. — Ar Frans (heb Breiz) 2.964.219 fur 90
- 2. — Stadou Unanet an Amerika 2.325.708 80
- 3. — Breiz 560.474 18
- 4. — Ar Beljik 531.268 67
- 5. — An Itall 238.251 86
- 6. — Ar Holland 213.845 04
- 7. — Bro Zaos 191.958 65
- 8. — An Iverzon (Ireland) 163.039 85
- 9. — Ar Spagn 145.835 430
- 10. — Ar Suiz 115.037 88

En eun renk enorus bras emañp war an dalen ze rag, evit bro, Breiz a deu da drede evit he madalez e kenver Breuriez ar Feiz, ha pa zeller ouz ar peiz an deus gelllet rei peb den, an eil dre e gill, e peb bro, ar Vretoned a deu da genta. Pa llemant arde an Amerikaned, hag o uspenñ an

hanter muioe n'o deus roet, dre beñn, eget n'o deus gret ar C'hallaoued o-unan.

Lennerien Feiz ha Breiz, grit ma vo, da genta, bepred, ar Vretoned evit Breuriez ar Feiz. Petra eo dek real ha daou wemeg, er bloaz, evit deiz a zizun ?

II. — Breuriez ar Feiz ar vugate « Sainte-Enfance »
— Ar « Sainte-Enfance » a zo eun engleo hag a deu war zikour bugaligou ar broiou gouez, hag a vir outo da vont d'ar bed all heb badiziant. Eur gwenneg er miz, daouzek gwenneg er bloaz, ni eus kenda rei evit beza enni ; ha gant an dra-ze, koulskoude, pegement a vad ne rear ket l Kerent kristen, lakit ho pugale er « Sainte-Enfance ».

Ar c'hrasikaer o deus bet da veza badezet dal m'int deuet war an douar : da eo d'ezo ranna tenzor ar feiz gant bugaligou geiz ar broiou gouez :

- 1. — Gwells eouranna etre dek
- 2. — Eget dez e unan heb

III. — Breuriez sant Fransez ar Zal — Mat dreist eo sikour ar visionerien a ia da brezeg ar Feiz d'ar broiou pell ; siouaz ! parrezioù zo e Frans, hag ar veleien enno a zo ken paour hag ar visionerien.

Breuriez sant Fransez ar Zal, savet er bloaz 1857, gant an Aotrou de Ségur, an eskop daal a deu war zikour ar veleien geiz-ze, hag a ro, diouz na ves ez d'ezi, aluzennou de zo da c'hellout kas en dro o skoliou, o fatronadhoù hag o misionou.

Ar re o deus c'hoat da vont e Breuriez sant Fransez ar Zal — hag ar muia a vo enni eo ar gwella, na petra ta — a rank rei d'ezi 12 gwenneg, er bloaz, da nebeuta, ha lavaret evit bemdez eur Batef hag eun Ave Maria gant ar bedennig-man : sant Fransez ar Zal, pedit evidomp !

Deut, saeou du Breiz-Izel!

Pa zigoras ar brezel, e teuas eleiz a visionerien eus a gornioù pella ar bed da rei skor, eus o gwella, d'o Mamm-Vro, en danjer.

Kerkent ha m'eo deut ar peoc'h, ar visionerien o deus kemeret adarre, dillo; penn an hent da vent da gaout o farrisioniz koz o devoa mall da welet « saeou du Breiz-Izel » o tizrei daveto.

Setu aman eul lizer skrivet da rener « Feiz ha Breiz » gant unan anezo; endra m'edo war ar mor.

A bord du Laurenço-Marquez,
8 a viz here 1919.

Va mignon ker,

Doue r'as pennigo ! Hirio, e kreiz ar mor bras, e teuan da inoui, rag tri dervez a zo abaoe n'em eus gwelet tamm douar na lestr ebed. Varc'hoaz vintin, evelato, ma 'z a mat an traou, ec'h en em gavimp e Port-Saïd, hag eno e lakin al lizer-man er post.

Setu peder zizun tremenet abaoe m'am eus lavaret « kenavo », ha da gredi eo, « kenavo er baradoz », da va bro garet Breiz-Izel. Tenn eo bet an disparti en taol-ma ; den ne oar pegen kalet eo evit kalon eur Breizad mont pell deus e vro, deus e gerent hag e vignoned. Ma ne vije ket bet red senti ouz mouez an Aotrou Doue, biken n'em bije kimiadet diouto.

Mar deo bet tenn an disparti, ar veach am eus da ober a zo ive poanuis ; e lec'h mont en eur miz beteg traon an Afrik, e lakin ouspenn daou viz. Kalz broioù am eus gwelet ; treuzet am eus ar Frans, ar Spagn hag ar Portugal gant an hent-houarn. E Lisbonn am eus kavet eul lestr, ha goude eun nebeut derveziou omp erruet e Marseille. Eno omp chomet unnek dervez ; diou wech eo bet dare d'eomp mont da welet petra oa e strad ar mor. E Jên, en Itali, omp bet chomet daou zervez ; pebez kêr vras ! An tiez a zo deus ar re gaëra, hag ar ruloù a ves kempennet meur a

wech bemdez. Kêr Vrest n'eo nemet eur c'hraou e kichen Jên. Ma vijen bet chomet tri dervez eno, e vijen bet et da ober eun droiad beteg Rom.

Disul da noz, en eur dremen en traon d'an Itali, hon deus gwelet eun enezen vihan hanvet Stromboli, hag eno ez eus eur volkan hag a d'ol tan dioutan noz-deiz : eun dudi oa da welet, Gwechall e oa hanvet dor ar Purgator, hag ar bayaned a lavare edo eno palez Eol, roue an avel ; ha n'eo ket souez, rag mantrus eo pegen krenv eo an avel wardro an enezen-ze.

Ez eo d'it kredi em eus mall d'en em gaout etouez ar vorianed, rag skuiz oun gant an hent ; tri glas a zo war al lestr : an dud pinvidik a zo er c'henta pe en eil klas, hag ar beorien en trede. Gwelet a ran aman 20 ministr protestant ; an aotrone-ze a zo er c'henta klas. An Aotrou Doue ne ankounac'haio ket hor poanioù, hag eun dervez, emichans, e vezimp digollet !

Da genta, ar bevans n'eo ket dreist ; ne weler ket ar c'hig ha fars war an daol ; ar bara a ves atô evel toaz, rag ar fourn a zo o c'hoari 'r vaz. Ma vije gelllet, da vihana, kousket mat ! Eun tamm gwele am eus em c'habin ; pemp all a zo ganen enni, ha ken enket omp eno ma kavan gwelloc'h mont da gousket war ar pont : eno e ves er vat ; re, awechou. Dec'h am boa tapet eun tamm paz ; ne c'heller ket kousket dizoursi ; eul lagad a rank beza atô digor, rag an tarziou a deu alies dreist ar pont : dec'h oan bet gwalc'het penn, kil ha troad.

Penôs ema da vuez, va mignon ker ? Dalc'h mat atô, « tiens bon », evel ma lavare ar « poilu ». Mall am eus da lenn « Feiz ha Breiz » ; lennet e vezo gant plijadur, bep miz, gant ar visionerien hag al leanezed a zo et eus Breiz-Izel da brezeg an Aviel e traon an Afrik.

Kenavo eur wech all, ha dalc'h sonj ac'hanon, eur wech an amzer, en da bedennou.

Da vignon koz,

J.-M. QUINQUIS.

Ra deuto Doue ha Sent Breiz-Izel da harpa misto-nerien ha leanezed hor Bro a laka sklerijen ar Feiz da bara er broiou gouez, hag a ra d'ar gristentien nevez-ze anaout, karet ha beniga o madoberourien : Bretoned Breiz-Izel.

EUR c'hristen mat
ha n'en devoa ket a aoun
rag e skeud

Eun nebeut bloaveziou arôk ar brezel, endra ma oa c'hoaz kolonel, ar marechal Petain a resevas, digant ar ministr, eul lizer hag a oa warnan kement-man :

Mon colonel,

Nous apprenons que plusieurs officiers de votre régiment se permettent d'assister à la messe en uniforme. Une pareille violation des règlements ne saurait être tolérée.

Veillez nous communiquer les noms desdits officiers.

Ne jomas ket da lonka sonjou ; dioc'htu e kemeras e bluen, hag e kasas d'ar ministr ar respont-man :

Mon général,

Il est vrai que plusieurs officiers de mon régiment se permettent d'assister à la messe en uniforme. Parmi eux se trouve le colonel. Mais, comme il se tient toujours au premier rang, il ignore les noms de ceux qui sont derrière lui.

Signé : PÉTAÏN

Setu aze, avat, hag a zo gouzout kas an dorz d'ar gear, ha n'eo ket ober an neuz da gas eo !

D'ar merc'hed kristen

**Diwarbenn al lereier gwiad-kevnid
ha meur a dra all..**

Pep-hini a dle toler evez war e nesa, klask ober vad d'ezan, gwella ma c'hell, dre e genteliou hag e skoueriou.

Hirio, merc'hed kristen Breiz, e lavarin d'eoc'h eur ger evit ho pedi da boania da zigas eun tamm furnez e penn ar merc'hed diskiant-ze a welit ken stank breman oc'h en eun wiska en eun doare mezus.

Epad ar brezel, zoken, epad m'edo ar goazed, o breudeur, o friejou, o zadou o skuilh o gwad evit-difen ar vro, e vezent gwisket evel n'oa ket dleet.

Ha kerkent ha ma 'z eus bet fin d'ar brezel, araok m'oa sec'het daelou ar familhou e kaonv, int eat war o c'hement-all. Gwelit anezo er c'hêriou. Ne ouzont mui penôs en em lakât : dispak o bruched, tronset o losten uheloc'h eget pennou o daoulin, war o diwesker tammigou lereier seiz ken tano ha gwiad-kevnid, o bouteier bihan kenan evel re verc'hed ar Chin, ha dindanno seuliou moan hag uhel spon-tus, m'o deus beac'h o chom en o sav...

Red eo, emezo, ober ar c'hiz. Ar re-all a zo gwisket evelse. Ma ne reomp ket evel ar re-all e vezimp diskouezet gant ar biz. — Ha forz peseurt giziou diskiant a vo digaset eus a Baris, e raint evel ar re-all.

Pennou-skanv, pennou-avel, din oc'h a druez. N'ho peus ket eun tamm skiant vat, rak panefe-ze e welfec'h pegen divalo eo ar gwlskamanchou-ze a laka ac'hanoc'h henvel ouz maskaradennoù, mat hepken da veza diskouezet da Veurs al Lard.

Ma chonfe c'hoaz ar gizioù-ze er c'hêriou hepken ! Mes siouas ! war ar meaz int en em skignet ive, hag e meur a leac'h war ar meaz e weler al lostennoù o verrât bemdez hag o tont da veza henvel ouz re ar c'hêriou ; hag ar vruched ive a ves dizoloet, hag al lereier a zo ive henvel ouz gwiad-kevnid. Gwelet am eus, en eur barrez war ar meaz,

gwisket evelse ar merc'hed a zonge ar Werc'hez e prose-
sion, deiz pardon ar barrez.

Hag a nebeudou dilhad ken kaer Breiz-Izel, ken brudet
e pep leac'h, a v'o dilezet, hag en o leac'h e v'o kemeret dil-
had giz Paris.

N'eo ket awalc'h en em glemm. Red eo enebi ouz ar
gizioù-ze ha klask o lammet eus ho touez. Evit-se, petra ho
peus d'ober? Sonjal eun tammig en ho spered, Ho penn zo
great fall ma ne gavit ket divalo ar gizioù hudur-ze. Pa ves
mat eur c'hiz e c'hellit he heul; ma 'z eo fall; ne c'hellit
ket, e rankit enebi, ha goude na ve nemedoc'h,

Mes gwelloc'h e vefe d'eoc'h en em glevet ken etre-
zoc'h. Perak, er parresiou, ar re a zo e kongregasion bu-
gale Mari pe ar mammou kristen ne gomzfent ket a-we-
chou ken etrezo eus an traou-ze ha ne lakafent ket en o
reolen an artiki-man: « Ni a zougo atô dilhad dereat hag a
enebo holl ouz ar gizioù divalo ».

Selaouit ar gentel roet gant eur gazeten gristen eus
Paris: « Klevit mat, merc'hed kristen. Ho kalloud zo bras
en deiz hirio. C'houi a c'hellfe, *ma karsfec'h*, enebi ouz
ar gizioù fall a deu d'eu em skigna dre ar Frans. *Ma kar-
fec'h*, e lec'h heul ar re-all, e lakafec'h ar re-all d'hoc'h heul.
N'ho pije nemet dalc'her start hag *en em unani*, dioc'h
red, evit merka d'ar gemenez ha d'ar marc'hadour dilhad
an doare gwiskamant ho peus c'hoant kaout; ha bezit sur,
roet e vefe ho koulen d'eoc'h. Hag an holl dud a skiant vat
a vefe a du ganeoc'h. Rak hirio an dud a gomz gant heuz
ha kounnar eus ar strinkellou-ze n'o deus ket an doare da
gompren peseurt traou trist a zo tremenet er Frans, pe-
seurt poaniou ha peseut kaonvou a zo kouezet varnomp.
Ar re wella etouez ar zoudarded a ra poan d'ezo gwelet he-
velep traou ».

Mes setu aman eur vouez all a dleit da glevet gant
muioc'h a zoujanz, gant ar vrasa doujanz, zoken, p'e gwir
eo mouez ar Pab e-unan.

N'eus ket pell, an Tad Santel ar Pab, Beneat XV, o
tigemeret Unvaniez merc'hed katolik an Itali, a roas d'ezo
kentelioù fur meurbed diwarbenn ar gwiskamanchou hu-
dur ha divalo: « Eun dever eo evidomp, Emezan, komz da
verc'hed katolik an Itali eus ar pezo deus d'ober en deiz
hirio, evit ma raint henvel e pep korn ar vro... An amzer
n'eo mui evel gwechall. Ar merc'hed a ra studioù ha labou-
riou ne reant ket en amzer goz. Mes netra, morse, ne c'hel-
lo pellat eus he familh ar vamm a gompren he deveriou.
En he zi, en he familh eo rouanez; ha pa rank kuitat, eur
wech bennak, he familh, e kendalc'h, evelato, da zonzal
enni, da veilha varni, evel ma ra eur roue pa rank ober
eur bale bennak pell eus e rouantelez: ne ehan ket, n'eus
forz e pelec'h eman, da zonzal en e vro hag en e bobl... Ha
ma c'hell hirio ar merc'hed mont, muioc'h eget kentoc'h,
eus o ziez da labourat evit ar re all, e meur a c'hiz ne-
vez, evelato, ne c'hellont ket ankounac'hât eo red d'ezo, hi-
rio koulz ha deac'h, sonjal da genta en o familh... Evelse
eo e tle ober merc'hed katolik an Itali. O meuli a reomp da
boania d'ober vad d'ar yaouankiz, d'ar familhou, d'ar sko-
liou... O meuli a reomp da veza diskleriet e c'hoanteont be-
va santel ha rei skouer vat dre o doare d'en em wiska. Oh!
nag ez eo eun dever striz stourm ouz ar gizioù hudur-ze,
mezus meurbed, a zo bet skignet gant merc'hed brein o
c'haloun gant an ioulou fall, ha n'int mat nemet da lakât
an dud da vont falloc'h falla. Komz a rankomp rust var
gement-man. Gouzout a reomp ez eus hirio gizioù danjerus
meurbed, a zoug d'ar pech'hed; ha souezet omp o welet ne
gompren ket kement-se; laket e ves an tân en ti, ha ne
weler ket eman o vont da veza devet... Ne gompren ket,
rak, panefe-ze, penaos e c'hellfe merc'hed kristen en em
ziskouez gant eun hevelep gwiskamant en ilizou, dirak mi-
nistred Hor Zalver Jezus-Krist?..

Pebez joa evidomp klevet o deus merc'hed katolik an
Itali great o zonzal da ziskouez o furnez hag o zantelez dre o
gwiskamant. Oc'h ober evelse, e sentint ouz gourc'hemen-
nou an Aviel a zifen ouzomp rei skouer fall d'hon nesa;
diskouez a raint e komprenont o dever e kenver ar re-all,
e tleont rei skouer vat, n'eo ket hepken en o zi, mes ive er
ruioù ha war blasennoù kear...

» Karet a rafemp gwelet an holl verc'hed katolikunanet aman hirio o sevel eun emgleo etrezo evit terri ar gizioù divalo... Eur vamm gristen, kement-man a zo sklear evel an deiz, ne c'hell ket lezel he merc'h da zougen gwiskamanchou divodest... Ha seulvui eo eur vaouez a renk uhel, seulvui he deus an dever da rei skouer vat war gement-man. Eur gentel roet e poent hag en amzer a ve awalc'h evit miret na deufe d'ho tiez merc'hed gwisket divodest. Lavarit d'ar re a deu d'ho kwelet e ranker-dont d'ho ti gant dilhad dereat... Ar pezh a rit, bezit sur, a v'ho kavet mat gant ho tadou, ho priedou, ho preudeur, ho kerent...

Karet a rafemp ive gwelet an eskibien hag ar veleien o labourat evit m'en em skigno an emgleo-ze dre ar vro a-bez »:

Setu aze petra lavar Hon Tad Santel ar Pab da verc'hed an Itali, rak en Itali ive an droug a zo bras. — Ar pezh a zo talvoudus evit merc'hed an Itali a v'ho talvoudus evidoc'h, merc'hed Breiz. Grit eta eveldo:

Dalc'hit mat d'ar gizioù kristen. Dalc'hit mat d'ho feiz; dalc'hit mat d'ar brezoneg ha da c'hizioù ho pro. En em wiskit evel ma rea ho mammou. Na dit ket da gemeret skouer war ar strinkellou a zo bet o servicha e kear hag a glask digas war ar meaz gizioù iskiz ar Barizianezed dibouell (1). Dalc'hit da wiskamanchou Breiz-Izel, a zo ken kaer hag a zo bet douget en ho raok gant merc'hed fur ha santel o deus great enor d'o bro ha d'an Iliz. J. U.

(1) Ar pezh a lavar ker brao J. U. a zo re wir. E Gwitevede, Kastel ha Rosko, dreist-oll, hervez ar pezh am eus gwelet va unan, ar merc'hed pennou-skanv a ia breman dreist an arouden ! Eus o dilhad breizadezed gwechall ne jom ganto ken nemet ar c'houef, ma c'heller c'hoaz, da vihana, rei an hano-ze d'ar begadig dantelez ha n'eo ket kement ha pal an dourn, hag a winter, e c'hellit kredi, pella ma c'heller diouz an tâl. Evel marc'hodennou e vezont gwisket distrantel, ha ne ruziont ket c'hoaz evit bale er stuz-ze : divezet int.

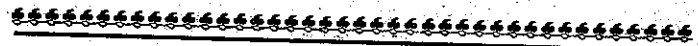
Oh ! merc'hed kristen, gant a reoc'h, en han' Doue, n'it ket da gemer skouer war ar pennou-avel-ze ; dalc'hit d'ho kouefou dantelezet ; ouz o c'hreski e teufec'h, sur awalc'h, d'o c'haerât ; perag n'her grafec'h ket ?

Dalc'hit d'ho challou brodet a wisk ac'hanoc'h ken kaer ha prinsezed ; mar o zaolit ouz an drez e vezoc'h henvel ouz laboused kollet ganto o eskel... iskiz da welet !

Perag, elêc'h klask atô mont da heul gizioù strinkellou Pariz, n'en em glefec'h ket pelloc'h, ken etrezoc'h, da groui gizioù nevez, gizioù deread, gizioù breizad, — ho kizioù hoc'h unan, — gizioù hag, elêc'h diskar ho kwiskamant, a lakaio anezan da vont war gaerât bep bloaz ? J.-M. P.

Feiz ha Breiz a embanno gant plijadur ar respontchou a deufe d'ar goulen-ze.

Bep sizun, eun eur skol hepken !

En eul levrig, savet nevez zo e Sant-Brieg, (1) e kaver moulet respontchou holl eskibien Breiz d'al lizer kaset d'ezo, d'an 31 a viz genver 1918, gant an O. n Estourbeillon, député Gwened, lizer hag e lenner warnezan ar geriou-man :

« Il faut que le futur Traité de la Paix mondiale affirme et proclame nettement, en l'établissant désormais comme une règle intangible, le droit imprescriptible des peuples de parler et d'enseigner librement leur Langue, de voir respecter à jamais, sans entraves, leurs Traditions et leurs Croyanances... »

(1) *Le Droit des Langues, la Liberté des Peuples*, par M. le marquis de l'Estourbeillon, député du Morbihan, chevalier de la Légion d'Honneur.

Holl eskibien Breiz o deus kavet mat ar c'homzou, hag o deus, hep marc'hata, asantet ganto : an O. Dubourg, an O. Morelle, an O. Gouraud, an O. Duparc, an O. Le Fer de la Motte.

Kalz a dud a renk uhel, ministred, deputeed, senedou-rien, o deus grêt kemend-all, nemet ministr an Deskadurez, an O. Lafferre, hennez an eus lavaret nan.

An O. 'n Estourbeillon an evoa goulennet, en miz gwengolo divezan, ma teuje ar gouarnamant, warlerc'h an digemer mat grêt d'e lizer, da lakât ar brezoneg war roll-studi ar skoliou krenn (secondaires). An O. Lafferre a respontas : « J'ai l'honneur de vous informer que les programmes (du baccalauréat) portent que l'option peut s'exercer sur une langue vivante **étrangère**. Dans ces conditions, il ne m'est pas permis d'adopter la mesure proposée. L'étude de la langue et des institutions celtiques trouve d'ailleurs, dans l'enseignement supérieur, la place à laquelle elle a droit ».

Mar vije bet ar brezoneg eur yez **estren**, e vije bet desket en hon skoliou !... Klevet hon devoa e oa e Frans lezennou grêt a-du gant an estren ; setu eur skouer eno ! — Na glemmit ket, eme c'hoaz an O. Lafferre, ar brezoneg a zo studiet er skoliou-meur...

An O. 'n Estourbeillon an eus distroet d'ezan e gram-pouezen :

Les étudiants celtiques ne se recrutent pas suffisamment à l'Université de Rennes *par suite de la proscription de la langue de l'enseignement secondaire*. Les jeunes Bretons « déceltisés » n'ont plus aucun attrait pour une langue, une littérature, un art, une civilisation qu'on leur a appris à ignorer, à méconnaître ou même à mépriser... » (1)

(1) Ar miz tremenet hon doa laket aman ar c'helou e oa laket ar « pro-vanseg » war roll ar studiou en « lycée » Marseille. Pegoulz e vô tro ar brezoneg ?

En eur ger krenn, ober gwap ha netra ken eo lakât ar brezoneg er skoliou uhel mar ne ve ket desket er skoliou izel... Eun ti ne ve ket savet en êr, red eo d'ezan kaout eun diazez. Mat ! ar ministr Lafferre ne zell nemet ouz al lein...

Memes kont a c'hoarvesfe diouz tu an Iliz mar ne rofe ket digemer d'ar brezoneg en he skoliou. Sonj hon deus da veza gwelet hon beleien oc'h en em zavel eneb d'ar ministr Komb, difennet gantan d'ezo holl komz brezoneg er gadorbrezek. Miret a rejont, diwar o c'houst, ar gwir o devoa da gomz yez Breiz da gristenien Breiz. Hogen, o welet hirio ar brezoneg o koll mui-ouz-mui, dre ma n'eo ket desket d'ar vugale, 'n em c'houlenn a rer ha da betra 'n evo servijet bezan dalc'het dor digor d'ezan en iliz mar hen argaser eus ar skol ? Da betra 'n evo bet servijet stourm ouz Komb, ma teuer da blega da Lafferre ? Abenn eur rammad pe daou, mar n'en em lakêr ket da zeski ar brezoneg er skoliou, ar veleien n'o devo ken digare d'e gomz 'barz ar gador, rak ne vezo tamm yac'h ebet anezan. Lafferre an evo trec'het war Gomb, rak er skol, koulz ha muioc'h eget en tiegez, eman mammen ar yez (1). Ar skol a zo hirio, e ken-ver ar brezoneg, e wasan enebour pe e wellan mignon.

Gant se, harpet war ar respontchou kaset gant an a-trone eskibien d'an O. 'n Estourbeillon, ni a dro hon zellou warzu renerien ar skoliou kristen, bag a bed anezo kalonek — mar n'o deus ket grêt c'hoaz, — d'ober hiviziken, gant ar brezoneg, eun impli bennak en o skoliou ; mar ne lakont ket anezan da dalvezout evit deski ar galleg, ober, da vihanan, d'eun de merket, pennadou lenn ha skrivan. Eun eurvez bep sizun evit ar brezoneg, e skoliou Breiz, n'hall ket bezan sellet 'vel eul laeroni diwar goust ar galleg ! Ne deuo ac'hano droug ebet na gaou, nemet gounid 'vit an deskamant ha 'vit an deskadurez

(1) A drugarez Doue, votadegoù ar 16 a viz du diveza o deus lakêt Lafferre da goueza ouz torgen. — Setu a ra atô eur Gall nebeutoc'h a eneb ar Vretoned.

Pôtred Rosko

War eun ton eus bro Gimru.

Andantino

N'eus par e Breiz-Izel da Bôtred Rosko Brudet int 'vit ho nerz dre
oll tro-war-dro Di-wallit da goueza dindan o fao, Ro, sko, sko mibin sko ka-
let sko a-to ! Ous-pen, labourerien dispar int ive da c'houlou-deiz maïnt ernez
eus ho gwele Gwelit-ho bemdez en aochou tro-war-dro Ker-
kent ma vo tre ha betek al la-no o peilha bizin war ar reier garo, Ro,
sko, sko mibin sko kalet sko a-to.

I

N'eus par e Breiz-Izel da bôtred Rosko ;
Brudet int 'vit o nerz dre-oll 'barz ar vro ;
Diwallit da goueza dindan o fao ;
Ro, sko, sko mibin, sko kalet, sko ato !
Ouspen, labourerien dispar int ive,
Da c'houlou-deiz maïnt ermêz eus o gwele.
Gwelit-o bemde en aochou tro-war-dro,
Kerkent ma vo tre ha betek ma vo lano,
O peilha bizin war ar reier garo ;
Ro, sko, sko mibin, sko kalet, sko ato !

II

Kalz ijin o deus ive pôtred Rosko,
Eus Bro-C'hall a-bez o deus great an dro.
'Vit gwerza o zrevad dre ar marc'hajo ;
Ro, sko, sko mibin, sko kalet, sko ato !
Dre Baris, dre Vro-Zaoz o deus tremenet.
Mont a raint hep dale betek penn ar bed ;
Ar Roskoad gant eur vouez skiltr a youc'ho :
« Patatez, brikoli, ougnoun, articho ! »
Kemerit, dibabit, an neb a garo !
Ro, sko, sko mibin, sko kalet, sko ato !

III

N'eus ket lorc'husoc'h eget pôtred Rosko,
Gwalenn war o biz, c'houez vat war o bleo,
Voulouzen ledan endro d'o zok kolo ;
Ro, sko, sko mibin, sko kalet, sko ato !
Gant o dousig pa 'z eont d'ar pardonioù,
Kargont he godel a bep sort madigou !
Anaout a reont mat kement dans a zo,
Ar ganaouen ive a blij eston d'ezo.
Evelse ar merc'hed a zo pitill (1) ganto.
Ro, sko, sko mibin, sko kalet, sko ato !

E. d'HERBAIS.

(1) E Treger : 'Zo zod gante.

Adeured ha Jolori

Eun neventi seurt a welfet
 Nebout a wech 'pad eur c'hantved
 'Zo o c'hoarvezout er barrouz.
 'Vit an dervet gwech, Yan ar Rouz
 A zo krog da adeureuji
 Daoust m'eo tortet gant ar gozni.
 Koulz e wreg kentan, oa bepred
 A-galafourch war ar bided.
 An eil, 'vit an dra disteran,
 A larde e gostou d'ezan;
 War e gein kare pigosat,
 Evit klask hen eunan, marvat.
 'N hini neve 'zo intañvez,
 Ha, tregont vla 'so, majorez.
 Kanikennat 'ra, war larer,
 Ha bepred 'vô a-dost d'ar gêr ;
 Pa ne jorgello ket en ti,
 'Vô 'n he c'hoaze 'n hostaleri... —
 Mes petra fell d'ec'h ? Gout a ret
 N'an eus den parfet dre ar bed. —
 Da bephini e dammig si,
 Neb n'an eus ket daou an eus tri !
 Evit kaout eur wreg mad-mad,
 En nenv e renker he c'herc'hat.

* * *
 Ha Yan, hep bezan eur beulbez,
 'Zo ganet goude ar c'hrampouez,
 Ha re c'hourdet eo e ziouhar
 'Vit zével keit 'us d'an douar.
 Gant Janed an dra a glasko
 Hen kaout a rei, pez a garo. —

D'eur goaper 'ranke goût perag
 'Lake 'darre e c'houg er stag,
 E lavaras, de an eured :
 « Ma fôtr kêz, me 'm oa ankoueet
 Pegement a bebr, a hôlen
 A zo red lakât er zouben ;
 Ha Janed, ma fried neve,
 Ne ankoueas hag a c'houve ».

* * *
 Da zerr-nouz, eus ma c'hamb, 'welis
 Tud a beb oad, gwisket iskis,
 Gant kelorinier, darboudou,
 Beriou faoutet, koz ribodou,
 O tilammet hag o vlejal,
 Hag o frinkal, hag o youc'hal
 Dirak ti Yan, 'en eur strollad...
 Laret ho pije eur sabad
 Danset gant an diaoulou, a-vern,
 Dislounket eus gouk an ifern ! !

* * *
 Ma ! me a lar hag a laro :
 Eun dra vezus ez eo d'hon bro !
 Seurt gizioù zo gizioù diboel
 'Renkfomp kas kwit a Vreiz-Izel.
 Na dereont ouz kristenien,
 Hag eneb d'e 'man al lezen...
 Mar fell d'hon faourkêz Yan 'darre
 Lakât e dreid 'barz an ere ;
 Mar plij d'ezan 'c'h adtremeno
 Lost al leue dre e c'heno,
 Petra 'peus da welet war ze ?
 Lezet ho tarboudou du-ze,
 Hetet hir vuez da Janed
 Hag it d'ho kwele da gousket !

GAB LISKILDRY.

O R E M U S

Me 'm eus eur breur, ha, pa oa bihan, a oa ken kirtus ma oa leshanvet Perakig gant an amezeien, abalamour ma veze atao o c'houlenn : « Perak an dra-ma, perak an dra-hont ? »

Ar wech kenta ma oa bet en oferen e teuas d'ar gêr d'an daou-lamm, hag, a-vec'h m'en devoa lakêt e dreid en ti, edo o c'houlenn :

— Mamm, perak an aotrou person, pa ves o lavaret an oferen, a lavar « Oremus ! » ken alies-ze ?

Va mamm (Doue he fardouno) a respontas d'ezan :

— Ember, ma ouzoç'h ho katekiz, me lavaro d'eoc'h rimadel Oremus.

Ha setu ama petra gountas d'eomp va mamm :

* * *

— Ne warantan ket d'eoc'h e ve an dra-ma gwir evel an Aviel ; diskouez a ra, avat, e plije da Zoue, gwechall evel brema, ar re a vire ar goure'hemen-ma : « Da dad, da vamm a enori ! »

Gwechall-goz, pell pell arôk ma oe grêt an henchou-houarn, arôk ma oa mekanikou da zorna, e oa o chom, er Roz, eun intanvez a oa he hano Anna Rannou.

C'houi oar e pelêc'h ema ar Roz ? Pa 'z eer ac'halen pe deus bourg Lambôl da Landi, pa vezer tremenet dindan pont an hent-houarn, e weler dioustu, a-zeou, eun dorgen pe eur roz goloet a wez, hag etouez ar gwez, eur renkad berniou kolo ha foen, hag eun toullad tiez savet ama hag a-hont. En hanv ne weler ket kalz an tiez, kuzet ma ve-zont gant deliou glas ar gwez.

Mat, er Roz eo e oa Anna Rannou o chom.

Deus Koat-an-Eskop e oa ginidik ar Rannaoued ; ar gêr-ze, pinvidik bras d'an ampoent, a zo kouezet en he foull pell 'zo ; pa 'z eot da Landi ganen, me a ziskouezo d'eoc'h bodennou beuz, etre Kerdeven hag an hent bras, hag a zesk c'hoaz hirio e pelec'h eo bet ar gêr gaer-ze.

Anna Rannou a oa dimezet da Yvon Abgrall, deus ar Roz ; o chom edont en eun tiik soul ; ne oa nemetan eno-

d'an ampoent. E penn an ti e oa daou graouik, toet e soul e ve ; ar rest eus an dorgen a oa goloet a wez bras evel brema.

Yvon ar Roz hag e bried n'oant ket pinvidik ; mes tud enest oant, ha tud a zoujans Doue.

Eur mab o devoa, hag e oa e ano Oremus, eun ano drol awalc'h, neketa ?

Tud habil o deus lavaret d'in e oa ar gêr-ze latin ; kredi a ran an dra-ze. D'an ampoent-ze e tremene, dre gichen ar Roz, elec'h m'ema brema an hent bras a ya da Landivizio, eun hent ledannoc'h kalz evit hennez, a reat anezan hent Kallak, bet grêt gant ar Romaned da vont deus Keraz d'an Abervrac'h. Dre an hent-ze e tremene kalz tud, ha dreist-oll Romaned hag a gaozee al latin. Martreze an dra-ze a oa kaoz ma oa roet an ano a Oremus da bôtr bihan ar Roz. Yvon hag Anna a oa fouge enno gant o mab bihan. Siouas ! pa ves brasa ar joa e ves tosta ar boan : Yvon a varvas, pa oa c'hoaz bihan e vab ; ha setu Anna intanvez hag Oremus minorik.

Eur breur da Anna, hag a oa chomet pôtr yaouank koz, a deuas da jom d'ar Roz da zikour e c'hoar da gas an tiegez endro.

Betek e bevarzek vloaz, Oremus, evel ar vugale-all, a veze o tiwall al loened ; eur pôtr saout oa, krenv ha dispont ; hag ezom en devoa da veza, rak e kichen ar Roz, evel a ouzoç'h, ez eus eur c'hoat bras, a reer Koat-Meur anezan. Klevet em eus lavaret ez eus er c'hoat-ze ken alies a devez-arat hag a zevez a zo er bloaz ; me gredfe awalc'h !

D'ar poent-se, Koat-Meur a oa kalz gouesoc'h evit n'eo breman ; bleizi ha moc'h-gouez a oa ebarz, hag a deue er-meaz, p'o deveze naon, da zamma al loened a gavent er prajeier pe er parkeier tro-war-dro. Mes deus banden Oremus ne oa morse sammet hini ebet ; abred en devoa ar pôtr desket c'hoari gant ar penn-baz, ha pa wele eur bleiz bennak o tostaat ouz e loened ne veze ket nec'het ; elec'h mont d'ar gêr en eur ouela, e strake e fouet en dra c'helle ; ha, pa ne reant van ebet, ez ea warzu enno en eur drei e benn-baz, ha p'o deveze tapet eul lipad, n'o deveze ket a c'hoant da zont endro.

Pa oa Oremus o ren e bevarzek vloaz, e varvas ive e donton. Neuze e oa kemeret eur pôtrig da ziwall ar zaout-hag Anna hag he mab a yee d'ar park. Hema a ouie dija ober an holl labourou wardro an douar, hag Anna a oa eur vaouez eus ar seurt ne weler ket alies, Ouspenn ma ouie griat, neza, ober stam, e oa goest d'ober pep labour wardro an tiegez, da brena ha da werza ; hag er Roz ez ea atao mat an traoù, ha ma ne oa ket a binvidigez, e veze atao bara war ar mestel (1).

Deuet oa Oremus, d'e driouec'h vloaz, eun den yaouank oa eus an dibab, fur, krenv ha grêt mat e pep fêson ; e vamm a oa fouge enni gant he mab ; savet mat he devoa anezan ; Oremus a gare Doue hag e vamm.

An Aotrou Doue, a lavarer, a zigas ar brasa kroaziou d'e wella mignoned ; da gredi 've ! evit Anna ar Roz he devoe he lod er bed-man.

Eun devez deus miz mae, Anna hag he mab a oa êt da dranchat eun tamm douar da lakat gwiniz du. Setu ma teuas eur bar-arne spontus. Oremus a redas buhan da glask goudor en eur c'hornik, e Traon-Louarn ; mes Anna a fellas d'ezi achui he ero, hag a oa treuzet oll he dilhad gant ar glao ; chom a reas da iena gant an dilhad gleb-ze. Antronoz e renkas chom en he gwele ; he izili a oa skor-nêt oll ; ne c'helle finval ezel ebet.

Oremus a oa glac'haret oll ; setu ma renke soursial eus e vamm hag ober al labour wardro an ti. Diêsa 'gave da ober oa goro ar zaout hag aoza ar boued. Gant an amzer, koulskoude, e teuas da ober an dra-ze braoik awalc'h ; e vamm her c'helenne.

Anna, daoust d'he foaniou, en em gave eürus da gaout eur mab a oa ker mat outi. Evit gwir, Oremus a rê gwella ma c'helle d'e vamm. Pa c'helle sevel, a wiske d'ezi he dilhad, hag e lakee anezi da azeza e kichen an tan ; pa veze skornet he izili, e roe boued d'ezi evel d'eur c'hrouadur ; ne dee morse da bardon na da foar ebet, nemet eus red ; ha da zul, goude beza bet en oferen hag er gousperou, e chome er gêr da gaozeal gant e vamm.

Asa, Anna en em gave evurus en he foaniou, hag Oremus n'en em glemme morse.

(1) E Treger : war ar planken.

Setu, eur zulvez deus miz gouere, Oremus a oa o tont d'ar gêr deus an oferen gant eun toullad pôtréd yaouank deus an amezegez, hag unan anezo a c'houlennas outan :

— Ne deui ket disal da bardon Sant-Jakez ?

— Nan, eme Oremus ; c'houi oar mat ne c'hellan ket mont, va mamm a ve inouet he-unan,

— Deus d'ar pardon, a lavaras egile ; daoust ha te a ranko chom atao da ziwall da vamm ? Deus, a lavaran d'it, ne pezo ket a geuz ! Eno, avat, pôtr, e ves merc'hed koant deus Lambôl, Landi, Guimiliau, Guiklan, Sant-Thegonnek, ha zoken deus Plouvorn... Hag ar c'hoari kilhou 'ta ! Eno, avat, e ves plijadur !

Ha neuze, a lavaras eun all, o sevel perch eo e ves ar muia plijadur. Me 'zo sur, te, Oremus, ma teufes, a zamfe ar maoui !

— E feiz, avat, a respontas Oremus kêz, deuet an dour en e c'henou o klevet kement-all, en deiz-all e oan o tremen dre Draon-Louarn, hag ar mevel bras a oa oc'h êsa sevel eur berchen ; bêc'h en devoa o rei avel d'ezi, ha me a zavas anezi raktal. Evit da zevel perch, ne meus ket aon rak eun all.

Epad ar sizun, Oremus ne rea nemet sonjal e pardon Sant-Jakez. Paolig gornek en devoa avi eus an ene-ze, a oa net, betek neuze, ker mat ha ken tost da Zoue, hag a fourre e gorn gwella ma c'helle. Lavaret a rea da Oremus : « Da vamm ne bareo ket morse, hag e ranki chom, 'doug da vuez, hep kaout tamm plijadur ebet, hep mont morse etouez an dud »... Hag ar paour kêz pôtr a zelaoue : hen, bet betek neuze ker mat ouz e vamm, a zonje ennan e-unan : « Ma varfe va mamm, avat, me ve ebad d'in, e c'hallfen mont ive d'ar pardonioù, da zevel perch evel ar bêtréd yaouank-all ».

Abenn hanter ar zizun en devoa grêt e zonj da gas e vamm ganlan en eur vont d'ar pardon, d'he leusker e Koat-Meur, el lec'h ma varfe sur hep-gouzout da zen ebet.

D'ar zadorn da noz, Oremus a lavaras d'e vamm :

— Mar kirit, mamm, ez eimp hon daou d'ar pardon vare'hoaz ?

— Va mabig paour, eme Anna, c'houi, sur, a dlefe-

mont ; kalz plijadur em befe ma 'z afec'h ; me a lavaro va fater ama epad ma viot oc'h ober ho tro.

— Me, mamm, eme Oremus, ne 'z in ket d'ar pardon nemet dont a rafec'h ive ; me lakeio ac'hanoc'h war ar gazeg, hag ho kaso da di va zintin, Barba ar Pontou, keit ma vezin er pardon.

— Va Doue, va mabig paour, me ve kontant, sur avat, da vont da welet va c'hiniterv Barba.

D'ar zul vintin, Oremus, goude beza grêt e labour, a lakeas d'e vamm he dilhad da zul, ne oant ket bet gwisket pell a oa : eul losten blinset bihan, eun tavancher pilpous fresk plinset brao ive, lasou hirr outan a goueze evel rubanou hed he c'hostez, eun tantaman lian Kintin, eur zivisen war gorre brodet ha bordet gwer, eur c'holier bras ampezet hag eur boutou lër war bouklou. Setu Anna gwisket...

Neuze Oremus a ya da gerc'hat ar gazeg, a laka warni eun dorchen stardet gant eur zinklen ; dougen a ra e vamm, hag he laka da azeza war an dorchen. Anna a oa

bet gwechall o kerc'het kouez ; gout a ouie manifik chom war eur marc'h, ha brema, daoust ma n'oa ket gwall soubl heizili, e kave d'ezi oa iaouankeat oll pa oa laket war gein al loen.

Oremus a grogas er c'habestr, ha iao en hent ?

Ar gazeg an evoa eun ebeul bihan hag a ranke, evel just, mont da heul e vamm. Pa oe diblaset houma, elec'h

mont warhe lerc'h, e reas, da genta, diou pe deir zro d'an ti. Goudeze e teuas, d'an daou-lamm, da dapa e vamm ; ifringal, gristillat a rê fouge ennan, evit doare, evel pa vije ive o vont d'ar pardon.

Erruout a rejont gant ar rivier a zisparti Lambôl diouz Landi, hag a zo just e bord Koat-Meur, evel a ouzoc'h. Dre eno e oa kalz tostoc'h mont da Zant Jakez.

Oremus a daolas e voutou en tu-all, a drounsas e vragou, hag a vleinas ar gazeg da vont en dour. Houman a oa boaz da dreuzi eno ha ne reas van ebet. Al loen bihan, chomet warlerc'h da c'houesa eun dra bennak, a deuas ive da sonjal heulia e vamm ; mes pa zantas an dour o c'hlepia e dreid, e reas eul lamm a-drenv en eur c'hristillat, evel pa vije bet skaotet. En em lakat a reas da c'haloupat e bord ar rivier ; hag e c'hristille gwasoc'h-gwaz.

Anna hag Oremus hen galve ; van ebet ne rê, nemet dont ha mont ato o klask eur ribonl bennak ha ne vije ket a zour ennan evit mont betek e vamm.

— Asa, va Doue, a lavaras Anna, setu aze, avat, eul loenig paour hag en deus poan o chom warlerc'h e vamm ; hag ar vamm ive, sell, ne fell ket d'ezi mont mui araok, kement a boan he deus o welet he ebeulik bihan o chom war he lerc'h. Deomp d'ar gêr, va mab ; eun druez eo ober kement-all a boan d'an daou loenig-ma. Ember te a ielo d'ar pardon da-unan.

Oremus ne lavare ger ; pleget e benn gantan, e sonje en torfed ma oa o sonjal ober, hag e lavare ennan e-unan en devoa al loen bihan-ze muioc'h a garantez evit e vamm eget n'en devoa, hen, evit e hini.

Anna a lavaras adarre :

— Gwelet a rez, va mab, an ebeul bihan ne deuo morse dreist ar rivier ; daoust ha te a garfe beza en e blas, dispartiet diouz da vamm ?

Neuze Oremus a skoaz eun tôl en e galon. An holl garantez en devoa bet evit e vamm a zihunas. An daelou a deuas puilh en e zaoulagad ; lavaret a reas d'e vamm ar zonzj fallakr a oa en e spered da leusker anezi da vervek er c'hoat.

Anna a dennas eun huanaden hirr hag a lavaras :

— Skwiz awalc'h e tlefes beza ganin, sur, va mabig.

keéz ; lez ac'hanon ama 'ta, ha kea d'ar gêr.

— Nan, nan, va mamm, eme Oremus, ne fell ket d'in beza krisoc'h eget an daou loen-man ; ni a yelo d'ar gêr asambles, hag hiviziken, me ho karo muioc'h c'hoaz eget diagent. Hag lavaran d'eoc'h, mamm, biken, en amzer da zont, ne drempi boued den araok hoc'h hini !

Treuzi a rejont adarre ar rivier ; an ebeul bihan, pa c'hellas mont da gichen e vamm, en em lakeas adarre da youc'hal, da lammat : sevel a reé e bevar ibilh en ér, an eil goude, egile, ken drol ha tra. Anna hag he mab n'oant ket evit miret da c'hoarzin o welet ar joa a ziskoueze.

Erruet er gêr, Oremus a lakeas e vamm en he gwele ha ne zonjas mui e pardon Sant-Jakez.

* * *

Bloaz a oa m'oa tremenet an dra-ze ; ar vamm hag ar mab en em gare muioc'h-mui. Eun devez, d'abardaez, Oremus, goude beza grêt e labour ermeaz, a oa oc'h ober boued leaz da goan ; edo o vont da droc'ha bara da ober ar bouejou, pa glevas unan bennak o punta war an nor. Sonjal a reas d'ezan oa Saik, e vevel bihan, a oa erru da glask e goan.

N'oa ket Saik, avat, a deuas en ti ; daou zen estren oant. Oremus a jomas mantret o sellet outo ; boaz oa da welet tud eus ar broiou-all o tremen gant hent Kallak, mes biskoaz n'en devoa gwelet den ebet henvel ouz ar re-ma.

An hini a deuas da genta en ti, hag a oa ar mestr, evit doare, a c'helle kaout wardro tregont vloaz : e vizach a oa kaër meurbed, e zaoulagad a bare eün ha lemm evel pa zellfent ouz traou ha n'oant ket eus ar bed-ma, e vleo hirr a goueze war e ziskoaz, hag a oa, evel e varo, melen el liou d'ar c'hraon kelvez dare. Eur zaé hirr a oa gantan, n'oa anat gri ebet enni hag a goueze war e dreid noaz. E benn a oa diskabel.

An hini a deue war e lerc'h a oa gwisket er memes doare ; eun tammik oa yaouankoc'h da welet.

Kerkent ma oant deuet en ti, an hini kosa a lavaras :

— Ni 'zo beachourien estren hag a zo o klask repu da dremen an noz !

Oremus, ha ne rê netra hep kuzul e vamm, a yeas da gichen he gwele da lavaret d'ezi e oa eno tud o c'houlén oja.

— Ya, ya, va mab, eme Anna, lojit anezo mar deo goullo ar gwele.

Er Roz, hed ar wech, e veze er c'hraou eur gwele raktal grêt gant tammou koat ha gwial, evit loja ar beorien hag an dremenidi. Eur guchen kolo, eur c'holc'hed koz hag al linser vras a veze wardro an cost a veze atao er gwele.

Oremus a lavaras d'an daou veachour :

— Lojet e viot ; ar gwele, avat, n'eo ket fichet. Kit, unan ac'hanoc'h, d'her c'hempen ; va mevel bihan, a zo aze, hen diskouezo d'eoc'h.

— Kea 'ta, Ian, a lavaras ar mestr d'egile.

Hema a zentas raktal.

Oremus a gave drol kenan klevet an daou zen-man, o devoa doare da veza eus a-bell bro, o kôzeal ar brezoneg kouls hag hen ; ne lavaras netra koulskoude. Kemeret a reas diou skudel goat deus ar veseilher, a oa a-zioc'h skaon an dôl, hag o kinnig an dorz bara heiz a oa gantan d'an den a oa chomet en ti :

— Troc'hit bara d'ober ho pouejou.

Heman, neuze, a lemmas eus e vanch, a oa frank, eun tamm bara gwiniz, henvel ouz ar bara a deu gant ar mam-mou deus a Landi, hag a vez grêt bara Penzes anezan :

— Ho mamm, emezan, a zo klanv, evit doare ; grit boued d'ezi gant ar bara-man, ha me a gemero deus ho para-c'houi.

— Ya, avat, eme Oremus ; va mamm a gav mat-kenan boued leaz ha bara gwiniz.

Ober a reas boued d'e vamm gant ar bara Penzes ; troc'ha a reas bara du d'ezan ha da Saik. An divroad a reas boued ive d'ezan ha da Ian. Edo erru al leaz en tan. Hag Oremus a dap al loa-bod da da drempa da genta boued e vamm evel ma rê atô.

— Holla ! a lavaras neuze ar beachour gant eur vouez dichek, va boued-me a vez trempet da genta atao, n'eus fors e pelec'h e vezan ; aman e vezo grêt ive, emichans ?

— Ne vezo ket, avat, eme Oremus ; boued va mamm a drempan atao da genta.

— Ma ne drempit ket va boued da genta, me yelo kuit, ne jomin ket da loja aman, eme egile.

Anna a gleve deus he gwele hag a lavaras d'he mab :

— Sent outan, va mab, eur wech n'eo ket atao !

Oremus ne lavaras gir ; boued e vamm en devoa lakët war an oaled. Kemer a ra ar skudel a ginnige d'ezan an divroad hardis-ze hag, o trei e gein d'an daol, e tremp sioul boued e vamm, e lez anezan en kornig an oaled ha, goude beza trempet boued an divroad otus, hen ro d'ezan en eul lavaret :

— Breman e kav d'eoc'h e vezo gwelloc'h ?

Heman ne lavaras gir ; e zaoulagad a bare, leun a garantez, war Oremus a drempe ar bouejou-all. Pa oe echu gantan, e kasas he boued d'e vamm.

Ian hag ar mevel bihan a deue en ti, hag a yeas ouz an daol da zebri o c'hoan. An hini en devoa goulennet trempa e voued da genta a lakeas neuze e loa goat en e skudel hag a lavaras kerkent :

— Ar boued-man n'eo ket bet trempet da genta.

Oremus a jom mantret ; sur oa n'en devoa ket e welet o trempa boued e vamm. Evel n'en devoa ket a c'hoant da ober eur gaou, ec'h anzavas dioustu ar wirionez :

— Nan, avat, Aotrou, boued va mamm am eus lavaret trempa atao da genta, hag hen ober a rin, ha ma deufe ar Roue da c'houlen trempa e hini araok.

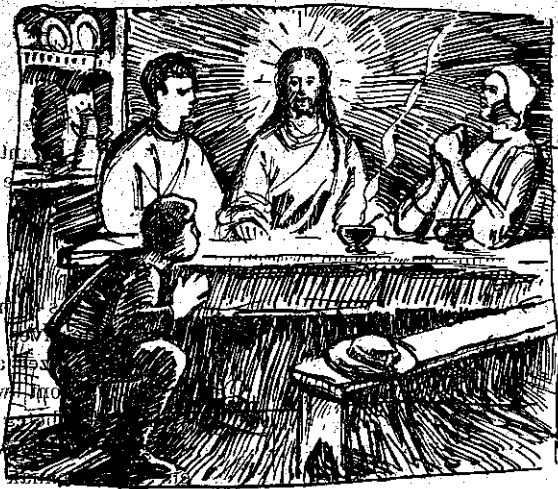
— Ha ma deufe an Aotrou Doue ? eme an divroad.

En eur lavaret an dra-ze, e oa savet en e zav ; hag Oremus a welas endro d'e benn eur c'helc'h skedusoc'h eget an heol... Kerkent ec'h anavezaz an Hini a oa dirazan. Koueza a reas d'an daoulin en eur lavaret :

— Va Doue ! va Doue !...

Hor Zalver (rag hen oa), a lavaras gant madelez :

— Ya, me eo, va mab ; deut on d'ho kwelet gant sant Ian, va mignon, evit diskouez d'eoc'h pegement e plij d'am c'halon ar re a vir ar gourc'hemen-man : « Da dad, da vamm a enori ». Oremus eo hoc'h hano ; mat, an hano-ze ne vezo morse ankounac'heat, rag, hiviziken, e vezo lavaret araok kement peden a vezo grêt en oferen hag el lidou all eus an Iliz. Ho mamm a bareo evit ma c'hello luskellat ho pugale hag ho pugale-vihan.

Oremus, leun a zoujanz hag a anaoudegez vat, a zavas e benn evit sellet ouz an Hini a gomze outan : ne welas mui anezan ; dizroet oa d'ar Baradoz, ha sant Ian d'e heul.

Ti bihan ar Roz, avat, a oa karget a sklerijen, evel pa vije affi heol o para ebard ; ha koulskoude ne oa nemet eur c'houlabuenn fousin war etim. A nebeudou, ar sklerijen gaer-ze a yeas kwit ive.

Neuze Oremus a lavaraz ar pedennou diouz an noz, a ijas da gousket hep tamm ; n'en devoa mui a naon, ken karget oa e galon a loa.

Antennoz vintin, Anna a oa pare. Araok bloaz goude, Oremus a oa dimezet da fura plac'h yaouank a oa en Lambol, he hano Anastazi Jaffrez. Kalz bugale o devoe.

Anna a luskellas he bugale-vihan ha bugale he bugale-vihan. Beva a reas koz koz, ha mervel a eure er Roz, endro d'ezt he holl bugale, bihan ha bras.

Ar ouegin eus Oremus Abgrall deus ar Roz, n'eo ket kollat c'hoaz. E kement ker zo e Lambol, kouls lavaret, ez eus c'hoaz bremañ eun tiad tud pe zaou hag a zoug ar hano-ze.

MARIANA ABGRALL

San e aus Heilige

AR RUZEL

I. — **Petra eo ?** — Piou, ez-vihan, n'en deus ket bet ar ruzel ? Hag ar re n'o deus ket bet anezan o deus e welet gant unan bennak. Ar ruzel eo ar c'hlenved ésa da baka, ha ral eo e teufe diou wech d'ar memes hini. Etre o daou hag o dek vloaz, peur-liesa, eo e ves gwelet ar vugale o kaout ar ruzel.

An daoulagad a deu da rusia ha da zourenni ; ar fri a ves karget hag a zourenn ivez ; gant an dra-ze c'hoaz e ves eun tammig paz alies, hag ec'h en em laker da streffial. Alies ives e ves poan-skouarn. Nebeut dervezioù goudeze, pikou ar ruzel a zav, en noz alies, war ar vizach da genta ; diskenn a reont war ar c'houzoug, war ar c'horf bras, ha war an izili-all, ha beteg zoken er c'henou. Tersien a ves. Ar c'hlenved ne grog ket henvel en holl vugale. Da lod e ro da gredi o deus eur boan bennak en o stomog ; da lod, ar pikou a zo ledan hag a ziouan a vil yern ; da lod-all int bihan ha ne badont ket.

Dreizan e-unan ar ruzel n'eo ket re c'hrevus, mes ar c'hlenvejou a deu war e lerc'h, evel ar boan c'houzoug, ar boan zaoulagad, ar boan skouarn, an droug-skevent pe ar broncho-pneumonie eo a zo ezom da deuler evez outo o veza ma teuont da veza seul wasoc'h ma ves ar vugale disteroc'h.

Ar ruzel a zo spegus ; an eil bugel hen tap diouz egile dre zour an daoulagad ha re ar fronnellou ; ha, dreist-oll, dre an dour a daol dioutan ar c'hlanvour p'en em laka da dufal pe da streffial. — Spegus eo eta ar ruzel arôk ma sav ar pikou, epad m'emañt war ar c'hroc'hen, ha c'hoaz, zoken, eun tachad brao goudeze.

II. — **Petra da ober outan ?** — Kenta, tra a zo da ober, pa ves eur bugel klanv gant ar ruzel, eo e lakât e-unan penn en eur gampr kloz, ha difenn grous ouz ar vugale-all mont d'e gaout. Arabad d'ezan mont d'ar skol epad daou-ugent dervez. Ar medisin eo a lavaro d'eoc'h da be boent e c'hello kregi en e labourskol, ha da be boent e c'hello mont adarre da c'hoari gant ar vugale-all eus e oad.

Evel ma 'm eus lavaret d'eoc'h meur a dro dija, kampr ar c'hlanvour a vezo atô nêt ha kempenn, heb ridoc'h ebet e neb-lerc'h, heb tapis ebet war ar plench. Nevezet e vezo alies car ar gampr, ha kempennet a zoare goude ma vezo pare ar c'hrouadur.

Goalc'het mat e vezo tout ar pezh a c'hell beza goalc'het. Ar re a entent ouz ar bugel a vezo atô net o daouarn ; mat e vije d'ezolakât eun tavancher a laoskint er gampr bep tro m'o dô da vont er méz.

Mes ne dit ket re zivezat da gaout ar medisin, rag ar ruzel, pa ves entetet abred outan, a zo kalz êsoc'h ive da barea, na petra 'ta ! O tont divezat emaoch e riskl da lakât ar c'hlenved da goueza war ar skevent, ha da rei d'ho krouadur ar broncho-pneumonie a zo unan eus ar gwsa klenvejou a c'hell koueza war ar vugale, hag a laka eleiz anezo da vervel.

Da c'hedal ar medisin da zont, ar pezh a c'heller da ober eo rei d'ar c'hlanvour leaz ha tizaniou grêt diwar dreid kerez, delliou tilléul, bokedou tro 'n heol pe an askolen-vriz. Mat eo ive goalc'hi e c'henou ha netat e groc'hen gant eun tamm lien soubet en odivi, en alcool da zevi, pe e dour kologn.

Eul loaïad eol da spurji pe eul lavamant gant dour bervet ne raio ket a zroug e penn kenta ar ruzel. Ha c'hoaz, grit ar pezh a c'hellit ober epad ar c'hlenvejou spegus ; lakit da zével dre ar gampr ezen diwar delliou eukalyptus, hag, evit an dra-ze, war eul lamp alkool lakit dour da virvi, ha tôlit ennan eul loaïadig delliou eukalyptus. An ezen a zavo diwar an delliou-ze a en em zilo dre ar gampr ; grit an dra-ze teir gwech bemdez, diouz ar mintin, da greiz-deiz ha diouz an noz.

L. DUJARDIN,
medisin.

DIVINADENNOU

I. — Tri den o deus peb hini peb a zaou damm patatez da ober eus eur batatezen. Ped tamm a raint o zri goude m'o devezo grêt peb hini peb a zaou damm ?

15 p. ar r. (Digaset gant Barba Lez, eus Bodilis).

II. — Salud d'eoc'h, kant c'hoenner.

— Salv ho kras, Aotrou ! Hor c'hement hag feun hanter kement hag an hanter eus an hanter kement ha c'houi, Aotrou, a rafe kant just.

Ped c'hoenner e oant ?

15 p. ar r. (Digaset gant Barba Lez).

III. — E glud va yer, pegement a ra nao bar, 9 yar war bep bar ; eur c'hillog gant peb yar ; nao bonsin gant peb yar hag eur c'hreunen ed e beg peb ponsin.

15 p. ar r. (Digaset gant Pôtr L. N., Logonna-Daoulas).

IV. — Daou bilgos a zindan eur choch ha, war gorre ar choch, eun ti, hag, ebarz an ti, eur vilin, ha, war gorre ar vilin, eur valaneg derved enni o peuri.

15 p. ar r. (Digaset gant Victor Gouriou, St-Thonan).

V. — Eun Tregeriad, e foar an Nec'h diveza, gantan 20 ebeul bihan, a felle d'ezan o gwerza mil lur ar pez d'eul Leoniad. Al Leoniad a gave e oant re ger ; an Tregeriad, neuze, a lavaras d'ezan evellen : « Ac'hanta, ma karit, me roio d'eoc'h va c'hezeg, an hini kenta evit 2 santim, an eil 4 santim, an trede 8 santim, hag evelse peb loan en eur greski ar priz bepred eus an hanter. Al Leoniad a oue mall gantan kregi gant ar marc'had o kredi d'ezan ed o vont da gaout eur bern gounid.

Pe goll pe c'hounid a reas, ha pegement ?

50 p. ar r. (Digaset gant eur Breizad divroët).

Kas ar respontchou da rener Feiz ha Breiz, e Sant-Thegonnec, abenn an 20 a viz kerzu da zivezata.

Er miz a zeu e roimp hanoioù ar re o deuz kavet holl divinadennoù miz Here ha miz Kerzu, hag hanoioù ar re o dô gounezet prizioù honkour divinadennoù « Feiz ha Breiz », 1919.

Feiz ha Breiz

Kannad miziék ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kentelioù war bep tra

TOLEN. — D'hon c'houmananterien ; d'hon gwerzerien. — Penôs hon devo eur bloavez mad, F. B. A. — Bloavez mat da Ian Gouard, POTR L. N. — Keleier ar Miz, E. A. M. — Ar roue Grallon, M. A. AGRALL. — Ar Skarlatin, D^e DUJARDIN. — Potred ar C'hornboud, TELEN ABER. — En eur lenn an Emgleo a beoc'h, I. U. — Istor hon Bro : Chapel an Hugunoded, Y. M. G. — Le Théâtre chrétien en France, ALMANACH CATHOLIQUE. Paul Quéguiner, J.-M. PERROT. — — Divunadennoù, PER HA POL.

D'HON C'HOUMANANTERIEN

Pedi reomp hon c'houmananterien da adnevezi, ar c'hentan ar gwellan, o c'houmananchou hag a achue, herve ma oa bet divizet, gant miz Kerdu 1919.

An holl goumananchou dre benn (indivuel) pe evit FEIZ HA BREIZ hepken, pe evit FEIZ HA BREIZ hag ARVORIG, a gousto

20 REAL AR BLOAZ

Vit adkoumananti, distagan diwar ar golo, aman e kichen, ar « Bulletin d'abonnement », merkan warnez an hano, adres, priz ar c'houmanant ha kas arc'hant hag all, evit 3 gwenneg, d'an Administrateur, I, place Emile-Souvestre, Morlaix.

D'HON GWERZERIEN

Adalek an de kentan ar bloaz, 'vel ma zo digemennet d'hon gwerzerien, abeurz-all, dre eur paper laket en pep pakad,

niveren FEIZ HA BREIZ a vezo gwerzet : **S** gweneg

— FEIZ HA BREIZ hag ARVORIG : **S** gweneg

Pedi reomp hon lennerien d'ober digemer mad d'ar gweneg kresk-ze, rak adalek ma skanvao hon bec'h, e tizrofomp adarre d'ar prizioù koz. Da c'hortoz, ni rei ive eus hon gwellañ evit ma kavfont aman digoll frank.

Penôs hon devo eur Bloavez mad

Pharaon an Ejipt an evoa gwelet en eun hunvre seiz bioc'h treut o tagan seiz bioc'h lart, ar pezh a roe da c'houzout, eme Jozef d'ezan, e kouezje seiz bloavez kernez war ar vro hag a dagje seiz bloavez frouez a dlee dont en o rôk. Evit diarben ar gwall blanedenn-ze, ar Pharaon a lakas e penn e rouantelez Jozef, an den fur.

D'eomp-ni ive e oa bet diouganet ar brezel ha penôs ar peoc'h ne oa ket diouz padout ; mes ne oe ket chilaouet an diouganerien na laket tud fur da ren ar vro. Petra zo bet digouezet ? Sellet ouz ar sllabeg gwad ha dismantrou ledet war hed pemp bloavez !

Breman, da vihana, eo mad paran ouz an tölou da zont. Istor ar bed a gerz evelse : fall ha mad, evurusted ha gwall-eur o tont a beb eil ; sempladurez an den a zo kiriek d'an dra-ze. Breman, da vihanan, eman tro ar peoc'h, tro an heol tom ha sklêr warlerc'h an arne.

Ped bloavez a vezo ezom da gompezi pezh zo bet difreuzet ? Ze vo diouz ma ouezfomp en em gemer. Danvez a zo, p'eo gwir, goude koll tud, n'hon deus ket, da vihana, kollet ar brezel. Stad ar vro, gant ar gwad skuilhet, ar madou drastet, a zo êt dister ; mez bezan zo tu d'he adnevezi.

Ar viktor he deus laket etre hon daouarn, en Alzas hag el Lorrên, danvez pinvidigez vras. mangleuziou houarn ha temzioù. Gant an houarn, ar Prus he devoa gôfeliêt pounnera kleze a oa er bed, ha, gant an temzioù, e lake da zével en he lanneier treut ken kaer tachennou ed hag a zav en plenennou druz ar Beauce. Diou vammen a binvidigez hon deus gounezet eno ; n'eus nemet o lakat en implij.

E diabarz ar vro, ar brezel, goude helpen kement a draou, an eus talvezet ivez eur gwall-zikour d'eur rummad tud a zo : al labourerien. Penôs ? Al labourerien ? Toulle-rien ha gedourien ar fôzioù ? Soudarded diniver ar brezel, ma kaver alies war an dachen emgann, war dek soudard eiz labourer ? Hag o deve tennet eur gounid bennak eus ar brezel ?... It ha furchit paperou an- noterien, kaierou an « enregistrement » ha c'houi welo eno, gant ho taoutagad o-unan, penôs eo bet kresket gant ar brezel stad al labourer-douar. Kement-man eo an dic'haou an eus bet digant Doue abalamour d'e boanioù ha d'e wad skuilhet : sevel e renk, dont da vezan perc'hen. En eur derri chadennou ar vro, an eus torret e re war ar marc'had. Nag a hini, perc'hen a gant skoed, daou c'hant skoed leve, hag a oa debret e dam peadra gant an dle ! Nag a hini an evoa gwelet e zoc'h o vont da vinêved ! Nag a hini ha, goude bezan bet mestr, an evoa renket mont da vevel ! An « hypothèque », evel eur c'hrign-beo, a dage, an eil ero warlerc'h eben, o zammouigou douar. Ar brezel hag an eus argaset ar Boch an eus chaseet ivez an « hypothèque ». Mar n'eo ket gwir 'vit an holl — sal e vije ! — gwir eo evit « kant milierou » a labourerien hag o deus paeet o dle ha prenet o douar abaoue pevar bloa. Herve ar gont a zo bet grêt, an arc'hant kouezet ac'hane e kef ar gouarnamant a zo savet, en eur ober pemp bloa, eus a gant da bemp kant milion...

Mes gôpr al labourer a dalvez da c'hôpr d'ar vro a-bez. Ezet eo gouzout penôs, o vezan perc'hen, e lako e zouar da dalvezout kalz muioc'h eget pa re oa nemet mêrou ! Etre ken lies a berc'hen neve, nag a gresk ne zavo ket war an eostou, mar 'n em gav diouvrec'h awal'h da hadan ha da vedi !

Traou an douar en em werz mad, mes r'eo ket awal'h da digas an dud war ar mêzioù ; buez kêr a zo ken sor-

c'hennus, ken touellus ! Nemet e chomo, da vihanan, ar re zo ! Red eo e savfe tiadou bras evel gwechall!... An tiegez, avat, a zo eur blanten kizidik ha ne dôl frouez nemet ha grêt e vefe diouti ha temzet mat endro d'he gwriziou. Me wel lezen an « divors », lezen ar « partage égal et forcé », ha lezennou-all c'hoaz ha ne reont ket a demz mat endro da wriziou an tiegez ; nemet o breinan ne reont hag o skaota...

Al labour a c'halv tud ; an dud a c'halv peoc'h hag urz. rak mar n'eus ket a labour hep tud, n'eus ket a dud heb an urz diazezet er vro, ar justis hag ar feiz vad.

Kement-se, roe da intent ar c'hardinal Mercier, an deiou tremenet, en Pariz : « War ma meno, emezan, ar stronsaden an eus bet ar bed a zo dleet d'eur gelennadurez a zismant hag a rivin. » Piou a oar ze gwelloc'h egetan ? Savet an evoa skol-veur Louvain evit enebi ouz « ar gelennadurez a zismant » ha gwelet an eus bet ar skol-ze diskaret gant ar Boched dre gasoni ouz ar wirionez a zesked enni.

Kannaded e Kambr al lezennou, mistri-skol en o skoliou, piou bennag an eus karg da gelen pe da ren ar re-all, ra bleustrint eta ar wirionez-ze, ma vezo eünet ar sperejou d'ar peoc'h da c'hallout ren, d'ar bobl sevel ha kreski, d'al labour mont war rôk.

Evelse vezo eur bloavez mad !

D'an holl Vretoned ha, da gentan, d'hon lennerien hag a oar dindan pesort banniel e kerzont, banniel Feiz ha Breiz, e reketomp en doare-ze, eur bloavez a sklerijen d'o spered, a urz en o c'honsians, a levenez en o ziegez, a gresk war o feadra.

Doue d'hon tenna daveitan bemde, hed-a-hed ar bloaman, ni hag hon Bro, ha d'hon tostata adarre, eur gammed ouспен, da borziou ar Baradoz !

Bloavez mat da Iann Gouard ⁽¹⁾

War don an Anjelus : *Ni ho salud gand karantes.*

I

Doue, hon Tad holl c'halloudus,
Spered santel Salver Jezus,
Roit d'ar c'houard ho krasou,
Er bloaz-man,
Bennoz d'e labouriou,
Bloavez mat d'ezan !

II

Ha c'houi. Intron, gwerc'hez santel,
Tôlit evez ouz e gavel,
'Vit ma kresko buhan,
Er bloaz-man
E vugale vihan...
Bloavez mat d'ezan.

III

Sant-Isidor ha sant Fransez,
Roit ho pennoz d'ar palatez
Ha d'ar c'houard paoura
Er bloaz-man,
Int a vezo bara...
Bloavez mat d'ezan.

IV

Ejenned, kezeg, mellou traou,
Goulennit ouz Doue ho taou,
Sant Herbot, sant Alar,
Er bloaz-man
'Vit sternia deuz e gar...
Bloavez mat d'ezan.

V

Sant Anton deuz barr an nenvou,
Silzig, anduilh, gwadegennou,
Goulennit heb paouez
Er bloaz-man,
Gant aman ha krampoez...
Bloavez mat d'ezan.

VI

Sant Pirlík, d'an danvadezed,
Ra boulzo gloan hanter-nezet
Ha peur-c'hret barz er gêr
Er bloaz-man,
Iann en dô lereier...
Bloavez mat d'ezan.

(1) pe Iann Gouer.

VII

Sant Iann, c'houi a reas pinijen,
O tibri kilheien raden,
Iann Gouard, koulskoude,
Er bloaz-man,
Beva mat a garfe...
Bloavez mat d'ezan.

VIII

D'e goan, d'e lein pe d'e verren
Ar c'haol, ar ruta, ar bourren,
Da lakât en e zouben,
Er bloaz-man,
Gant eur meutad hoalen...
Bloavez mat d'ezan.

IX

Eun tam kig moc'h, drus e donen, (1)
Eun tam bara, kalet e grenn,
Setu e holl vennoz,
Er bloaz-man ;
D'ezan, sant Iann, bennoz...
Bloavez mat d'ezan.

X

'Vit benniga eur seurt lipad,
Dour sklêr na ve ket deread ;
C'houlen ket a win gwen,
Er bloaz-man,
Mes chistr, forz pegement...
Bloavez mat d'ezan.

XI

Ha c'houi, e El mat, kannad Doue,
Mirit e gorf hag e ene,
Hag en deiz hag en noz,
Er bloaz-man,
Goude labour, repoz...
Bloavez mat d'ezan.

XII

Ra jomo e wreg koant bepred ;
He c'harantez d'ean deus roët ;
Pa deui deuz ar parko
Er bloaz-man,
Laouen outan e vo...
Bloavez mat d'ezan !

Destumet ha digaset
Gant Pôtr L. N.
Logonna-Daoulas.

(1) E doanen, e Treger.

KELEIER

Fin ar Votadegou — Achu int ha gwell a ze ; n'eo ket mad e teufent re aliës ; ar vuez ne vez ket well. Kreski a rê an dud da chom er gêr ; darn o vezan skuiz en arok n'o deus kemeret peurz ebet er votadegou. E lec'hioù zo, ne deuas ket eun anter eus an dud da voti. N'eman ken ar c'hiz, herve klevet. Labouret zo bet hepdo ; breman, arabad klemm. Mar ne blij ket d'ezo ar zouben zo bet trempet gant ar re-all !

Koulskoude, mar zo bet mesk, nebeut a chenchaman-chou a zo bet c'hoarvezet. A bep tu, avat, zo bet fôliou dizonj ; tud hag e oa stard o gwrizioù en tachen ar votadeg a zo bed dibradet ha diskaret 'vel gant eur c'haouad avel. Ken dizeblant-all eo bet gwelet o tiflukan n'ouzer eus a belec'h tud dizanave, dizanaoudek, zoken hag a zo êt da azezan dinec'h mat er c'hadourioù goulou, prest raktal da varn ha d'ober lezennoù. Er stumm-ze eo bet dalc'het ermêz an O. Estourbeillon, depute gwened, daoust d'ar pez an evoa gret evit ar vro.

Ar c'hontrol zo bet c'hoarvezet ive, a drugare Doue, gant-se, e kasomp hon gourc'hemennou da B. Mocaer, rener *Buhez-Breiz*, hanvet kuzulier departamant gant pôtrede enez Eusa.

Er Gambr. — Er Gambr, an deputeed o deus hanvet o fresidant, an O. Deschanel ; etouez ar sekretourien, e kavomp an O. Simon, depute ar Finister.

Mall eo gante kregi gant al labour ha klask diluia ar guden rouesiet zo chomet ganimp warlerc'h ar brezel. Kentan tra, digas arc'hant d'ar yalc'h. Ar ministr Klotz a c'houlen 'vit *tri miz kentan* ar bloa nevez netra nemet 12 miliard. Ha penôs o dastum ? C'houi lavar : « Ar Boched a zo en hon die. » — Nan, eme darn-all, ne fell ket kontan war nikun nemet warnomp hon-unan : dispignomp nebeut, labouromp kalz hag en em gavo par an traou ganimp adarre hep dale pell. Seurt aliou zo mad da gontan, evit ar Boched ; javaret zo bet ha skrivet eo e rankjent, gant o c'hig, gant o gwad ha gant o arc'hant, rapari kement gaou o devoa grêt. Ha breman petra glever ? Eman ar bara o vont dek gwen-neg al lur, an timbjou c'houec'h gwen-neg ; an trênioù evit

ar veajourien eun hanter keroc'h.... Hag evit piou eo keraet an oll draou-ze ? Evit ar Boched ? Nan, evidomp-ni, p' eo gwir hon deus gounezet ar brezel !... Ar Boched, war a lavarer eo o deus kollet, mes ni a baeo.

Ar Pab ha kevredigez ar broiou. — An deputeed, ar re aneze, dreist-oll, hag a zo deut eus ar broiou distrujet, o devo o gir da lavaret war ze.

Bezan o devo ive da lavaret, ya pe nan, ha dileet eo d'eomp kas eur c'hannad da Rom, e kichen Hon Tad santel ar Pab. Mil boan hon deus bet oc'h achui ar brezel, breman n'omp ket evit ober ar peoc'h ; klaskomp sevel diwarnomp ar gwall blaneden-ze ; ha gwelomp ha n'eo ket an disme-gans a reomp da Vikel Jesus-Krist a zo kiriek e harp keit-all hon enebourien ouzomp, memes goude hon deus o zrec'het.

Kevredigez ar broiou hag a vranskel en he zav etre diouvrec'h Wilson, Lloyd George ha Clémenceau, perak n'eo ket evit dont da veo ? Hiniennou, m' eus aon, o deus kavet, grêt o deus ar goulenn ma vije roet d'ar Pab ar renk a zo dileet d'ezan, abalamour d'e garg ha d'e c'halloud.

Muioc'h a zoujans e kenver ar Pab ha nebeutoc'h e kenver ar Boched a lakfe, a dra zur, an traou war o reiz.

An « Nation Bretonne » en Angers. — Setu eun hano a c'hiz koz hag a ra plijadur d'an dioukouarn. Studierien skol-veur Angers eo o deus dihunet an hano-ze hag a oa bet brudet gwechall en o zouez aròk an dispac'h bras. D'ar c'houlz-ze, ar studierien en em zastume, koulz lavaret, dindan banniel o bro, hag evelse ar Vretoned a douge an hano a « Nation Bretonne ».

An 23 a viz du, eo bet adkrouet a neve etre eun daou-ugent a studierien yaouank, en o fenn an O. Laurent, aluzenner Bretoned Angers.

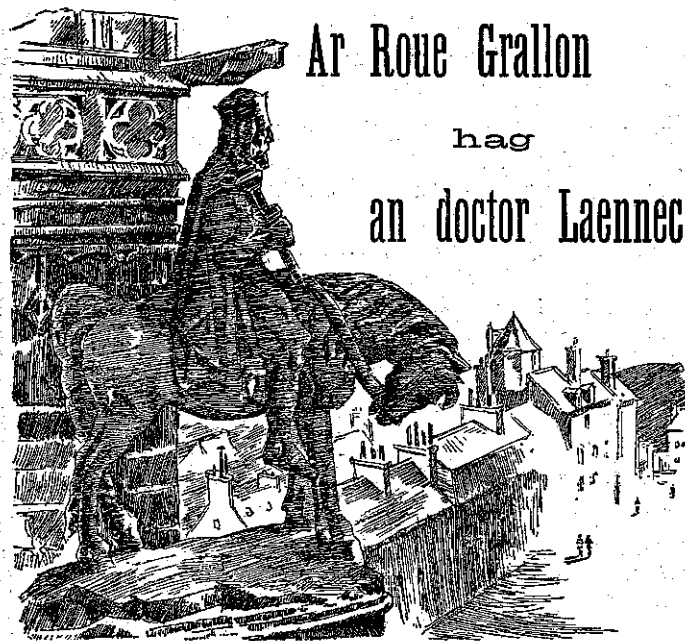
Kensorted ar vreuriezh a rei o studi deus o bro hag a ginnigo o skoazel d'o c'henvroiz a Angers hag a Drelaze, 8.000 aneze.

Reolennou a zo bet savet ha hanvet eur bureo.

An drede bodadeg a vezo grêt an 11 a viz genver. Heuilh a refomp gant aket labouriou ar Kevredigez neve hag en em gav enni mignoned da *Feiz ha Breiz*, evel an Aotrou 'n abad Goaziou, eus Montroulez, hag an Aotrou Kermarker.

Heti reomp eta bloavez mad ha kreskans founnus d'ar bod nevez savet — unan ouспен — diwar ar c'hef koz.

E. A. M.

Ar re ac'hanoc'h o deus lennet ar journaliou o deus gwelet ez euz bet grêt, d'an 12 ha d'an 13 a viz here diveza, gouelioù kaer en enor da Laennec e Kemper hag e Ploare.

Rene Laennec, ganet e Kemper d'ar 17 a viz c'houevrer 1781, eo marteze habila medesin a zo bet biskoaz ; hen eo en deus kavet ar feson da zelaou e diabarzh an den ha da anaout mat evelse e pe lec'h ha betek pegeit eo taget ar skevent gant ar c'hlenved. Er bloaz 1819 e lakeas moull al levr hanvet « *Traité de l'auscultation médiate* » a oa displeget ennan e gavaden dispar.

En enor da gant vloaz al levr kaer-ze ez euz bet grêt eur gouel e Kemper hag a oa ennan medesined euz Paris, an Naoned ha tud e karg, en o zouez an Aotrou 'n Eskob ; eno ez eus grêt meuleudi ar medesin habil, mes e Ploare, el lec'h m'eo maro hag enterret, ez eus grêt, ouspenn, meuleudi ar c'hristen start hag ar gwir vreizad, rak Laennec a ouie mat hag a gomze ar brezoneg koulz ha den-all ebed ;

bevet en deus evel eur gwir gristen ha marvet eo evel eur zant, e Kerlouarnec, d'an 13 a viz Eost 1826.

Epad m'edo e Pariz o peurachui e studi evit mont da vedisin, e spered lemm hag e aked da labourat a reas d'ezan beza deuet mad d'e holl vistri, ha dreist-oll d'an Doktor Corvisart, ar brudeta en o zouez. An Doktor-ze a gare kement ar studier breizad ma pede anezan da leina, bep an amzer. Ouz e daol, Laennec a gavas an tu meur a wech da ziskouez e feiz. Corvisart a oa, siouaz d'ezan ! eur briz-kristen, ha lezen ar vijil a veze torret dalc'hmad en e di. Pa zigoueze gant Laennec beza pedet da leina eur wenorvez bennak, bep tro e wele kig var an daol; morse, avad, ne danvas an distera tamm; ne gemere nemet euz ar boued vijil a veze servichet da heul. Ha ne rea forz petra vije sonjet ha lavaret diwar e benn.

E meur a zoare-all e tiskouezas Laennec ez oa eun den a feiz hag a relijion. Hen diskouez a reas dreist pep tra en hospitaliou Pariz, warlerc'h ar brezelioù bras grêt gant Napoleon kenta. Eno e welet, d'an ampoent, eur maread soudarded klanv ha mac'hagnet, hag en o zouez eun nebeut mat a Vretoned. Dre ma oa kalz euz ar Vretoned-ze ha ne ouient tamm galleg ebed, ez oa trist o doare, rak, evit en em brepar da vervel, n'hellent ket kovez evcl ar glanvourien-all. Euz ar veleien a oa war o zro, hini ebet ne entente ar brezoneg. Laennec, leun a druez ouz eneoù keiz e genvroiz, a c'houlennas a bep tu dre Pariz hag-en ez oa eur beleg bennag euz Breiz-Izel. Siouaz ! kaer a oue klask, ne oue kavet hini ebed. Neuze, feiz norzuz ar medisin breizad a zeskas d'ezan eun doare da zikour ar paour kez klanvourien ginidik eus e vro. Dre ma oue-mad ar brezoneg, e skrivas evito en o yez eur brezegen verr, evit dougen anezo da lakât o fizianz e trugarez an Aotrou Doue ha da c'houlen digantan pardoun euz o fec'hejou. Pedi a reas eur beleg gall da zeski ar brezegennig-ze, dindan evor, hag en doare-ze meur a hini euz soudarded hor bro a oue konfortet war o zremenvan ha sikouret da reseo o zakramanchou diveza.

Kannad Kalon-Zakr Jezus.

Da echui ar gouel, e Kemper, e oe eur banked ha, da fin pred, unan euz ar re a oa e penn ar gouel a lavaras eur gontaden vrag a lakeas an holl da c'hoarzin hag a oe kavet ker koant ma eo bet moulet en derveziou warlerc'h en unan euz a gazetennou Pariz : setu hi aman e brezoneg evit lennerien *Feiz ha Breiz*.

* * *

Breman ez eus eun nebeut amzer e oa e Kemper eun derveziour koz a reat Jozek anezan; daoust d'ezan da jom e kear, e touge atao dilhad diwar ar meaz, eun tog ledan voulouzet hag eur jupen glazek; Jozek a gare eun tammik e vannik, mes morse ne veze mezo; *tomedik, tomedik*, netra ken, ha neuze e parlante outan e-unan dre ma 'z ea gant e hent; an dra-ze ne rea droug da zen ebed; bemdez, goude e zervez, e oa boaz da vont da lakât eur c'horniad ha da eva eur bannig da di eur mignon d'ezan a oa o chom er penn-all da ru Kereon. Da vont ha da zont e ranke tremen dre blasen ar gathedral; d'an taol a nao heur e teue atao d'ar gear; en hany e veze d'an heur-ze kalz tud war ar blasen o kemeret an ear-nôz, mes er goanv avat. Jozek ne wele den ebed, ral e veze. Ha setu eun nozvez goanv hag hen ha klevet, pa oa tost d'ar blasen, unan bennak o pasaat, mantrus klevet pegen krenv oa e baz; hor pôtr koz ne reas ket a van an dro genta, mes diou, teir nozvez dioc'htu e klevas ar memez taolioù paz hag o devoa doare da zont euz a uhel, ha Jozek da zellet deus ar prenecher, d'an neac'h an tiez; ne wele den; erruet war ar blasen dirag an iliz, e klev eun taol paz egiz pa deuje deus unan deus an tourioù pe diwar doen an iliz: « Sell'ta, sell'ta, eme Jozek, piou an tanfoultr a zo aze o pasaat, d'ar marema? Serret eo dor an iliz mil bell zo, hag ar sakrist, me zo sur, a zo en e wele ! » Ha va den da zével e benn da

zellet en ear ; al loar a bare hag e welas mat an daou dour hag ar roue Grallon war e varc'h mean, e kreiz ; hag e klevas adarre eun taol paz a lakea da dregarni ar blasen a-bez : « Sell, sell, tanfoultr, emezan, en eur jom krenn en e zav, daoust ha n'eo ket ar roue koz eo a vefe o pasaat ? Setu aze eun dra zrol, avat, ha koulskoude, n'oun ket souezet tam ebed, hag en defe tapet eur gaouad (1), abaoue an amzer m'ema aze dindan an avel, ar glao, ar frim hag an erc'h ! Nan, nan, n'oun ket souezet tam ebed avat ! » Ha Jozek, dre ma 'z ea d'e gear, a zalc'he da gozeal outan e unan : « Nan, avat, n'oun ket souezet ; en hanv, ema brao awalc'h aze ; netra da ober edoug an deiz nemed sellet ouz an dud o tremen ha selaou ar varc'hadourezed d'en em rezoni war ar blasen, mes er goanv, avat, ne garfen ket beza en e blas ; ah ! nan, avat, gwelloc'h eo ganen beza o faouti koat er gondor ! »

En noz warlerc'h, d'an taol a nao heur, Jozek a oa adarre o tizrei d'ar gear, eur bannac'hig brao gantan dindan e fri ; digouezet e kreiz ar ru Kereon, e klev evel en nozveziou araok eun taol paz krenv mantrus : « Alo, emezan, etre e zent, ar roue koz n'eo ket pare c'hoaz, evit doare ! » Kerkent e klev eun trouz, egiz pa vije bet eur mean pe eur roc'h o koueza war doen an iliz. Jozek a oa neuze e penn ar ru : « Hola ! vat, emezan, daoust hag an touriou a zo o vont da goueza ! » hag e sav e benn da zellet ; eur goumoulen a c'holoe al loar a oa dres eat ebou, hag ar pôtr koz a welas mat an daou dour sounn en o sav, hag e kreiz, marc'h ar roue Grallon, mes roue ebet, avat, ne wele : « Tanfoultr, emezan, biskoaz kement-all ; daoust ha me a vefe berwelet breman ! » hag e frote e zaoulagad gant e zaou zorn ; kaer en devoa sellet ne wele atao nemed ar marc'h ; en tour, avat, e klev trouz egiz pa vijet bet o rei taoliou horz war an deleziou. Jozek a grogas eun tam aon ennan ; drailha a rea etre e zent : « Petra an tanfoultr a zo aze ? Mat ! me rank gwelet ; ya 'vat, hag e rankfen chom ama belek varc'hoaz vintin, me welo ! me welo ! pe n'eo ket Jozek va hano ! »

Mont a ra da azeza war deleziou ar porched ; atao an trouz : poum, poum ! tostat a ra ; breman e vefe lavaret e

(1) E Treger : eur c'houad.

vefe unan gant eur boutou pounner o vale en iliz ; en eun taol, diou zor vras ar gathedral a zigor hag ar roue Grallon, ya, ar roue Grallon mean, o tont euz an iliz war e bouez, en eur lakâ da dregarni gant e voutou mean pave ar porched hag hen war ar blasen ha war eun warzu patron Laennec. (1) Jozek a oa chomet sioul, sebezet o welet ar roue, mes pa oue ét ebou d'ezan, oa savet en e zav, hag o krena c'hoaz gant ar spont e lavare : « Biskoaz kement-all !

Me zo bet mortolod, em euz great kampagn ar Chin ha n'em euz biskoaz klevet na gwelet kement-all ! Mes sell'ta da belec'h ez a ar roue koz ! » Hag hen d'e heul sioula ma c'helle. N'en devoa ket a ezom da gaout aon da veza klevet o vale, daoust ma oa losk ha faout e voufou ; re ar roue a rea kement a drouz ma oa souezet Jozek ne deue ket an dud da zellet en o frenecher ; prenestr ebed na zigoras hag, e feiz, e oa eun tam lorc'h ennan o sonjal e vije hen, Jozek

koz, e-unan test deus eun dra ken estlammus ; lavaret a rea goustadik : « Sell'ta, sell'ta, o vont da welet e amezeg ema evit doare ; d'ober petra an tanfoultr ez a da vihana ? » Ar roue a ia atao, war e bouez ; bep an amzer en deveze taoliou paz hag e ranke chom a-zav, evel evit kaout e halan ; pa oe digouezet pemp pe c'houec'h pas deuz patron Laennec, heman a ziskennas diwar e gador ; soubla a reas e benn izel evit saludi ar roue ; heman a reas evel dan pa oe digouezet e kichen ar c'hrihij a ra an dro da batron Laennec ; Jozek a glevas anezo o kozeal, mes re bell e oa evit klevet mat petra lavarent ; sur oa, avat, e komzent e brezoneg, rag klevet a rea Laennec o lavaret : « Mat, mat tre ! » Neuze, henman a grogas gant e zaou zorn e diskoaz ar roue, trei a reas e gein warzu ennan hag e lakeas e skouarn da zelaou egiz ma ra ar medesin pa vez wardro an dud klanv ; selaou a rea a-gleiz, a-zeou, ha gant kil e vizied

(1) Bet savet eno da C'houel Maria hanter Eost 1868.

e skoe war gein mean ar roue koz ; e c'hellit kredi ne reas ket a drouz kleuz ; temperamant mat en devoa c'hoaz ; goude e lakeas e skouarn war e beultrin, e gosteziou ; ar roue en deveze taoliou paz, bep an amzer, ha Laennec a lavare : « Mat ! mat ! n'eus netra ! netra ! » Pa oe echu gant Laennec e leverchont adarre eur ger bennak an eil ouz egile ; neuze Laennec a zaludas ar roue en eur lavaret : « Kenavo, aotrou roue ! » hag ez eas adarre da azeza war e gador. Ar roue a respontas : « Bennoz Doue deoc'h, va mignon ! » ha war e bouez ez eas warzu an iliz. Jozek her gwelas o vont ebarz ; an diou zor a zerras dioc'htu ha klevet a rea trouz boutou mean ar roue o sevel en deleziou an tour ; neuze Jozek a deuas eur zonzj d'ezan hag a lakeas eun enkreuz vras-en e spered : « Daoust, emezan, hag ar roue koz a ouezo mont e-unan war e varc'h ? Me rank gwelet, avat », hag ez a da harpa e gein ouz moger an tikorn a sko war ar ru ha war ar blasen : ac'hano e welo mat, rag al loar a zo o para eun war ar gathedral ; prest e wel ar roue Grallon o tigouezout war an doen blat a zo etre an daou dour ; mont a ra eun warzu e varc'h ; lakât a ra e droad er skleuk, e zourn war gein e varc'h ha flip, en eul lam, evel eur pôtr yaouank, ema gwintet warnezan.

Jozek a denn eun huanaden hir egiz ma vije bet dizamet diouz eur beac'h pounner hag o sevel e dog ledan en ear, e lavaras : « A han ! ni avat a zo daou botr koz start war hon diwesker ! Kenavo, va roue ! » hag ez eas d'e wele. Abaoûe Jozek a ia evel kent bep noz da lakât eur c'horniad ha da eva eur bannê da di e vignon : « Mat ! biskoaz, abaoûe, emezan, n'em euz klevet ar roue Grallon o kaout eun taol paz : pare-klok eo. »

Ha setu aze va c'hontaden ; mar he c'havit brao, kontit anezi d'ho pugale, e kichen an tan pa vezot o veilha evit m'o devezo sonj deus ar roue Grallon-Meur ha deus o c'henvroad brudet Laennec.

M. A. ABGRALL.

AR SKARLATIN

Ar c'hlenved-man a zo spegus kenan. Tersien vras a vez gantan ; ar boan-benn, ar rejeli, ar boan-c'houzoug, setu ar poaniou a deu da heul ar skarlatin ; awechou ive ar grenien pe ar boan-gov a grog er re glanv. Epad eiz dervez pe wardro ne gaver nemed an dra-ze ; an teod a vez kramennet en e greiz ha rus war e gosteziou ; goude ze e teu ar c'hroc'hen da rusia, nemed peurliesa ar ruzder ne grog ket er visaj. E plegou an izili ha war ar c'houzoug eo e vez ar rusa ; mes abern eur pennad, ar c'hroc'hen rus-ze a gouez a dammou.

Eur gwall glenved eo ar skarlatin evit ar vugale, rak a bep seurt poaniou-all a deu d'e heul, evel re ar fri, re ar skouarniou, re ar skevent ha re ar c'hrozalez. Ar momet ma vez spegusa eo pa vez ar c'hroc'hen o koueza ; an tam-mou a gouez a c'hell rei ar skarlatin d'an dud a zo da dosta d'ar c'hlanvour ; teuler evez a ranker eta ouz ar c'hbranch, ouz ar mec'hi hag ouz ar beradou-branch a daol endro d'ezan ar c'hlanvour pa en em laka da strefial.

Epad daou-ugent dervez eo red miret ouz ar bugel klanv da vont d'ar skol ; bugale-all an ti ne dostaint ket outan ; ne vezo roet d'ezan da c'hoari nemed paper pe goz traou-all hag a c'heller da zevi ; an holl draou a zervich d'ezan a vezo lakêt a gostez, kempennet goude beza bet bervet, epad eun heur da nebeuta e dour kristo, ha ferret.

An troaz, ar fank hag ar c'hbranch a vo destumet en eur pod eaz da gempenn, a vo dalc'het eur berad dour kresyl ennan dalc'hmat. Eun toul a vezo grêt, en douar, pellik awalc'h euz an ti ; en toull-ze e vô taolet al loudouriach ha fuilhet klôr pe raz war gorre ; (ar zoudarded a oar toulla « feuilées »). Pell e vezo grêt an toul diouz ar punz.

Mes ar gwella tra a zo da laza grizioù ar c'hlenved eo an tan. Devit eta, heb damant, kement a c'hellit da zevi : ar paper, kolo ar gwele, ar pell ; bervit ar pez a c'hell beza bervet : an asiedou, al loaiou, ar c'hountili ; mes n'it ket da gempenn ho podou gant ho taouarn ha gant eun torch kolo pe eun torch lenard ha goude ma vefe ludu outo !

Ar re a vezo wardro ar re glanv a walc'ho o daouarn dek gwech bemdez, mar d'eo red, gant dour sublime (a zo ampoezon) pe gant saon da nebeuta. Mat eo ive d'ezo chom heb mont ouz taol gant tud-all an ti ; eun tavancher bras hag eaz da walc'hi a lakaint da vont wardro o c'hlanvour.

Eun dra eaz eo kaout eur sac'h da lakat ennan holl dilhad louz ar c'hlanvour ; e linseliou, e rochedou hag e youchouerou, hag ar sac'h-ze, na petra 'ta, a vezo gwalc'hel ive da heul an dilhad-all.

Goude ar skarlatin, e ranker kempenn ar gampr ; gwalc'hi ar mogeriou gant dour raz hag ar planch gant dour sublime. Lavaret em euz c'hoaz penaoz epad ar c'hlenvejou spegus, e leac'h skuba ar gampr eo red sec'ha ar planch, bemdez, gant eun tam pilhou bet trempet en dour sublime.

Lakit ar bugel klanv en eur igwele reaz, en eur gampr sklear hag eaz da domma ; nevezit alies ear ar gampr. Marit ar pez a lavaran d'eo'h, ho pezo roet d'ho klarvour muioc'h a jans d'en em denna euz e glenved ha da dud-all an ti muioc'h a jans d'en em viret dioutan.

L. DUJARDIN,

Medisin e Lokournan-Leon.

Nulle éducation ne saurait être fructueuse si elle n'enfonce ses racines dans le passé, dans la tradition, dans l'histoire de la race.

Marcel PRÉVOST,

de l'Académie française.

Pôtred ar C'horn-Boud

Lusk leuzet **Ar C'horn-Boud**

War zao ! Breiziz yaouank, war zao ! Evit hon Bro, stourmomp atao !

War zao ! yaouankis an Arvor ! Euz hon tadou, dalc'homp envor

Ha kerzomp holl war o roudou ! Kerzomp war roudou hon tadou

War gern ar menezioù e voud Galvaden bounner ar C'horn-Boud

I

War zao ! Breiziz yaouank, war zao !
 Evit hor Bro, stourmomp atao !
 War zao ! yaouankiz an Arvor !
 Euz hon tadou, dalc'homp 'n envor (1)
 Ha kerzomp holl war o roudou !
 Kerzomp war roudou hon tadou ;
 War gern ar menezioù e voud
 Galvaden bounner ar c'horn-boud.

II

War zao ! a ve klevet gwechall,
 En amzer m'oa Breiz dishual,
 P'edo 'r Vretoned digabestr,
 Holl breudeur, ha Doue o Mestr ;
 War zao ! a ve klevet youc'hal
 War harzou ar mor pe Vro-C'hal
 Kerkent ha ma sone hirvoud,
 Galvaden skiltrus ar c'horn-boud.

(1) Envor : souvenir.

III

Ar Breizad ' gerze d'ar brezel,
 Kerzet a reo trum da herzel
 Ouz ar Zaoz koulz hag ouz ar Gall,
 Pa venent gwaska ' r boblou-all.
 E peb brezel e veze trêc'h,
 Rag an enebourien a dec'h,
 Kerkent ha ma klevont hirvoud
 Galvaden spontus ar c'horn-boud.

IV

Breman eo lavet ar stourmad
 Ha, pa ne c'halv mui d'an argad (1),
 Ar C'horn-Boud a zihun bep tro
 Ma vez o timezi, er vro,
 Eun intañvez pe eun intañv :
 Kastolorennou 'ra zim ! baon !
 Ha dre ar jolori, e voud,
 Krenv ha goapaus, ar C'horn-Boud.

V

Hirio, ma teu c'hoaz da voudal,
 N'eo ket 'vit c'hoari ha farsal ;
 Gervel a ra ar gwir Vreiziz,
 An dibab eus ar yaouankiz,
 Kement den a zo en e wad
 Karantez ha nerz ar Breizad,
 D'en em voda, en o galloud,
 Endro da Bôtred ar c'horn-boud.

VI

War zao ! eta, yaouankiz Breiz,
 War zao ! evit hor yez, hor Feiz,
 Miromp herez sakr (2) hon tadou !
 Digoromp c'hoaz ar stourmadou
 Enep kement a ra brezel
 D'hor bro garet a Vreiz-Izel,
 Vit kas an enebour 'n e roud,
 War zao 'la, Pôtred ar c'horn-boud !

TELEN ABER

(1) Argad : combat.

(2) Herez sakr : traditions.

En eur lenn an Emgleo a beoc'h

Sinet eo ar peoc'h, abenn ar fin, evel a ouzoc'h. N'eo ket bet hep poan, ha kement-ze n'eo ket souezus, rak kalz traou a oa da zibuna. Bez ez oa da verka d'ar broiou trec'het pegement o doa da baea, peseurt douarou o doa da zilezel, pegement a zoudarded a c'helfent da gaout en amzer da zont, ha mil dra-all. Broiou a zo bet bihaneet, re-all a zo bet kresket, ha re-all, zoken, evel ar Pologn, savet a-nevez en o sav. N'eo ket bet ankounac'heet ar Juzevien. E meur a artikl ez eus komz anezo hag e verker e ranko beza grêt d'ezo evel d'ar re-all, o dezo liberte evel an holl.

Evelse, an artikl eiz diwar o fenn a lavar : « Holl dud ar Pologn a bep yez, a bep ouenn, a bep relijion, a c'hello heulia o relijion hag o c'hredennou hag ober o lidou sakr en ilizou hag ermêz, gant ma ne lakint na freuz na dizurz e neb lec'h. »

En artikl eiz e lennomp c'hoaz : « Ar re a zo o yez pe o relijion dishenvel diouz re an dud-all er vro a c'hello, daoust m'eo bihan o niver, sevel gant o arc'hant ha reiz hospitaliou, skoliou ha traou-all, hag enno komz en o yez ha kaout liberte da heulia o relijion. »

An artikl nao a zo kaeroc'h c'hoaz : « Er c'hêriou ha karteriou a zo enno niverus an dud o deus eur yez hag eur relijion dishenvel, e vo roet d'ezo o lod eus ar pezh a zo merket d'ar skoliou gant ar c'houarnamant pe ar gommun. »

Hag an artikl dek : « Eur c'homile hanvet e pep lec'h gant ar Juzevien a en em glevo gant ar c'houarnamant evit ma vo roet da skoliou ar Juzevien al loden o deus gwir da gaout eus arc'hant ar c'houarnamant. »

Piou o deus sinet an artiklou-ze ? Ar Franz hag ar broiou a oa a-unan ganli.

Rak-se er Pologn, hervez ma verk sinatur ar Franz, liberte d'ar Juzevien da heulia o relijion evel ma karint, da gaout skoliou, da gomz o yez er skoliou-ze, hag ouspenn, da veza sikouret gant arc'hant ar c'houarnamant, hervez niver ar vugale a zo e pep skol.

Deomp pelloc'h. En artikl daouzek e lennomp e vô ar reolennou-ze diwallet gant Unaniez ar Broiou, ha ma sav eun tam c'hoari etre ar skoliou hag ar c'houarnamant, e vo barnet gant lez-varn veur ar Broiou-Unanet.

Da lavaret eo, ma ne vez ket fur gouarnamant ar Pologn, ma ne ro ket d'ar Juzevien al liberte merket en emgleo a beoc'h, ar Broiou-Unanet, ar re o deus gounezet ar brezel, o dezo da welet var afferiou ar Pologn, hag a zifenno gwirioù ar Juzevien eneb ar c'houarnamant, ma vez ezom.

Hag hor ministr bras Clemenceau, en eur rei ar reolennou-ze da genta ministr ar Pologn, a skrivas : « Ar reizou merket evit ar skoliou a zo henvel awalc'h ouz ar re a zo anavezet en eur c'halz eus ar broiou-all. Eur c'houarnamant, hep koll e c'halloud, en deus gwir da aotrea ha da zikour skoliou a vo enno kelennet ar vugale war ar relijion int boazet da heulia. »

Setu aze traou da blijout da Juzevien ar Pologn, ha n'eket ni en em glemmo eus kement-se. Rak pell awalc'h int, bet perseketet, er Rusi dreist-oll ; tamalle ! e gaou, rebechet d'ezo pep seurt torfejoù, o deus bet da c'houzanv e doug ar c'hantvejoù en eun doare kriz, ha poent oa lakat fin da gement-se.

Mes ar pezh a zo mat evit Juzevien ar Pologn a vije mat ive evit katoliked ar Franz, evit bugale skoliou ar Franz. Petra welomp en hor bro abaoe 40 vloaz ? Traou kountrol-beo d'ar pezh a zo merket d'ar Juzevien er Pologn gant an Emgleo a beoc'h, da lavaret eo : **brezel d'hor feiz, d'hor relijion, d'hor yez ; arc'hant ar c'houarnamant roet holl d'ar skoliou laïk ; ar gatoliked koundaonet da baea diou wech : da baea ar skoliou laïk ha da baea ar skoliou kristen savet ganto.** Ha c'hoaz ar skoliou-ze savet ganto, paeet ganto, a vez laeret diganto pa zonjer nebeuta.

E parrezioù ha n'ez eus enno nemet katoliked, ar skoliou a zo dizoue. Ma ve goulennet digant ar barresioniz voti da lavaret peseurt skol a c'hoanteont, an holl a c'houlenfe skoliou kristen. Mes digaset e vez d'ezo mistri ne lakeont morse o zreid en eun iliz ; ha pa vent zoken mistri a-du gant ar relijion, difen o deus da gomz eus a Zoue d'ar vugale.

Kement-se ne c'hell ket, ne dle ket padout. Ni a grio a vouez uhel betek ma vezimp selaouet, betek ma vo roet hor goulenn d'eomp, rak ne c'houlennomp nemet eun dra just.

Ra vo grêt d'eomp evel d'ar Juzevien er Pologn !

Liberte evit ar skoliou. Ar re o deus c'hoant kaout skoliou kristen a dle beza roet d'ezo skoliou kristen. Ar skoliou savet gant ar gatoliked a dle kaout o lod, hervez niver ar vugale, eus an arc'hant dispignet gant ar c'houarnamant evit rei deskadurez d'ar vro. Arc'hant ar c'houarnamant a zo arc'hant an holl. Ar c'houarnamant n'en deus gwenneget ebet dreizan e-unan. Kement en deus a deu d'ezan eus godel holl dud ar vro, hag an arc'hant-se a dle beza implijet evit mad an holl, ha nan evit eul loden hepken eus an dud.

Tri c'her kaer a vez alies e ginou hor ministred hag a zo skrivet e lizerennoù bras war ar palezioù savet gant ar c'houarnamant : « *Liberté, égalité, fraternité.* » Ra vo grêt ar pezh a zo merket er gerioù-ze.

Hervez ma skrive Clemenceau da vinistr ar Pologn, eur c'houarnamant a c'hell rei sikour d'ar skoliou a vez enno kelennet ar vugale war ar relijion int boazet da heulia.

Bugale Franz, an darn vrasa anezo, hag holl, koulz lavaret, en hor bro Breiz, a zo boazet da heulia ar relijion katolik. Ra c'hellint beza, er skoliou, kelennet war ar relijion-ze. N'eo ket kement-se a viro outo da garet ha da zervicha mat o bro.

J. U.

ISTOR HON BRO

Chapel an Hugunoded

(BRO-DREGER)

Pa gwilaer hent-bras Gwengamp da Voulvriak evit kemer hent Koadout, e weler e tu deou, goude bezan tremenet dirak bali kastel Koad-ar-Roc'h, eun dosen vihan ha warni mogeriou koz goloet a ilheo. Tud ar vro a dalc'h da rei eun hano d'ar magorennou-ze : Chapel an Hugunoded.

Hugunoded ? Ar seurt tud-man ne oent ket gwelet nemeur en hon Breiz katolik nemet da fin ar XVI^{et} kantved, pa oa o ren dre oll brezel Ar Re-Unanet, e galleg, al « Ligue ».

« E tri c'horn ar Vro e zo strafilh ha brezel » a lavar eur zôn diwarbenn an amzer-ze. Perak ? Atoe al loden vrasan eus ar Vretoned hag ar re wellan n'houllent ket e vije laket eur roue hugunod war drôn ar Frans ; n'em zovel a rejont a eneb da Herri IV, hag e kemerjont an hano a Re-Unanet. Eun nebeut re-all a-du gant ar Roue en em glevas da stourm oute ; setu ar pezh a deuas da lakat reveulzi dre oll.

Epad niver a vloaveziou e oe krogliou start, emgannou stank, torfejou skrijus er Frans ha, zoken, epad nao bloa war douar Breiz Izel.

Eun tiegezh brudet da vat a chome d'ar c'houlz-ze e Kastel Koad-ar-Roc'h. Hano an tiegezh-ze a oa Liskouet.

Erwan a Liskouet diskennet eus kristenien vad a droas koulskoude a-du gant an Hugunoded. Marc'heg kalonek a oa ha den a vrezel eus ar c'hentan. Daou dra a reas d'ezan bezan treitour da feiz koz e gendadou.

Laket an evoc en e benn adsevel e gastel hag evit ze, an evoc ezom a galz a arc'hant. Ar breza a rene a roe tu d'ezan da laerez, da gemer peadra noblansou-all chomet leal. Ne varc'hataas ket da dapout ar pezh a c'haie, dizeblant mat ouz broudou e gonsians. Plijout a rê d'ezan ive « ober tinel vad », da lavaret eo cher vad, herve lavar an istor.

D'an eil, e sodas e benn gant eur plac'h brudet dre he c'hoantiri, Filip a Varidor, eus bro an Anjou. Houman a oa hugunodez. Evit dimezi ganti e nac'has e feiz, ha setu tiegezh Koad-ar-Roc'h et ermez ar relijion gatolik.

Eur chapel a oa e kichen ar c'hastel, eur chapel vihan goant, gant eun ôter vras menerezh, drek-i eur prenestr kaer a weler c'hoaz ar vein dioutan. Tu an abostol d'an ôter, e oa eur pezh labour eus ar braoan lakel breman er c'hastel neve, e tu klê d'an nor vras. Er pezh labour-ze, stummet en diou wareg vihan, e vije laket ar gwin hag an dour evit an oferen. Ar chapel, siouaz a deuas da vezan eun templ protestant hag an hano a oc roet d'ezi neuze eo a zo chomet etouez an dud, Chapel an Hugunoded.

Hag Erwan a Liskouet, petra deuas da vezan ? Derc'hel a reas da vrezelli, da laerez, da danan, da lazan, daoust ma oc troc'het eur vrec'h d'ezan gant eun tûl bouc'hal, e kichen Keraez. Gounid eun de, koll goude, en em aheurtas betek ar fin en e falz-kreden. En seziz Krozon, er bloa 1595, e kavas ar maro. Eno e oe touillet e gorf war an drancheen gant eun tûl bir.

A drugare Doue, tiegezh Liskouet a zistroas nebeut goude d'ar relijion vad hag adalek ar bloa 1664, e kavomp en iliz parrez Koadout merkou eus he madelez. Al Liskouet a roas peadra da ad-kempen anezi pen-da-ben. En pevar lec'h eo merket o skouejou war ar mogeriou. Ar c'hloc'h bras, unan eus ar re gaeran a zo er vro, dre e zôn koulz ha dre e vent, an eyoe evel paeron an Otrou Jakez-Mari a Vahuno, marc'heg ha markiz a Liskouet ; evel maeronez, an Itron Charlot-Franseza-Martha a Goellogon. An Otrou Per-Fransez Gwilherma oa d'ar c'houlz-ze person ar barrez.

Chapel an Hugunoded n'co ket bet adsavet. E diabarzh ar c'hastel e oa eur chapel-all, hec'h ôter dindan eur volz men menerezh, e doare ma c'helle ar gristerien klevet an oferen eus diou gambr.

An tan-gwall a devas an noblans er bloa 1910 an eus bet drastet pezh a chome eus ar chapel vihan-ze.

Unan-all a zo bet savet gant ar perc'henned neve, an ôtrone a Roskoat, tu ar zav-heol d'ar maner, hag a zo darempredet, dreist-oll de he fardon, pardon Santez Anna.

Y. M. G.

Le Théâtre Chrétien en France

(Almanach Catholique français
pour 1920. — Préface par
Mgr Baudrillart.

*Setu aman ar pez a lavar al levr-ze eus an teâtr
kristen en Breiz :*

En Bretagne, il y eut aussi un mouvement très important. Plus de cent troupes improvisées se sont trouvées dans les villes et dans les campagnes pour interpréter les anciens mystères.

Deux tentatives sont surtout signalées. L'une, la *Troupe des Gars de St-Guigner*, fondée par l'abbé Joseph Le Bayon, auteur de *Sur les Pas du Semeur*, de *Nikolazik* et de *Keriolet*, qui a créé à Ste Anne d'Auray un pèlerinage dramatique qu'on a surnommé l'Oberammergau breton.

L'autre, la *Troupe des Gars de St-Vougay*, fondée au pays de Léon par l'abbé Jean-Marie Perrot, auteur de *Alanig al Louarn* et de *Dragon St Pôl*.

Les représentations ont lieu au château de Kerjean et sont presque aussi suivies que celles d'Auray.

MARC HÉMILIAN.

---

*L'instinct vague de la race et les sentiments
mal définis qu'il éveille, doivent passer sous le
contrôle de la raison et de la foi, et il devient
manifeste, alors, que la tentative de faire prédominer
chez nous la race sur l'unité de la patrie
est contraire à un devoir moral et chrétien, la
piété patriotique.*

(Paroles du Cardinal MERCIER
à son Clergé).

Paul Quéguiner

1889 - 1915

Bleuniou melen meneziou Breiz,
Skuilhit dafou war zouar hor bro :
He zud yaouank, kaer 'vel an deiz,
Pell dez deuz outi a zo maro !

G. M.

P. QUÉGUINER.

Ya ! ar re wella eus a vugale Breiz ét d'an tan a zo
chomet ennan ! Marvet int evel ma oa dleet d'ar Gristenien
ha d'ar Vretoned. O vervel evidomp, hervez komz hor
Zalver, o deus roet d'comp ar brasa testeni a garantez a
c'hellent rei d'o nesa. An Aotrou Doue en devezo digoret

d'ezo, bras, doriou e varadoz hag o vailhantiz a zo bet kurunet gantan e lez an Dreinded (1).

Feiz ha Breiz, adalek vremen, a roio bep miz, gant skeudennou, buez unan pe unan anezo, dibabet, gwech e Leon ha gwech e Treger, gwech e Kerne ha gwech e Gwened, hag en hent-se, a-benn eun nebeut bloaveziou amañ, en devezo savet peadra da ober eul levr dispar a embanno dre-oll gloar Soudarded ha Mortoloded brudeta Breiz-Izel, maro epad ar brezelliou bras 1914-1918.

Pevar bloaz a zo da genver deiz kenta 'r bloaz e tigouezas e Traon-Vistinik, eur gêriadenn didrous euz a barrez Gwitevede, eur c'helou glac'harus, an hini en deus lakêt, e Breiz, kement a zaelou da redet : Paul, mab an ti, bet gwall

(1) *Un officier d'état-major me demandait naguère si le soldat qui tombe au service d'une cause juste... est un martyr.*

Dans l'acception rigoureuse et théologique du mot, non, le soldat n'est pas un martyr, car il meurt les armes à la main, tandis que le martyr se livre, sans défense, à la violence de ses bourreaux.

Mais si vous me demandez ce que je pense du salut éternel d'un brave qui donne consciemment sa vie pour défendre l'honneur de sa patrie et venger la justice violée, je n'hésite pas à répondre que, sans aucun doute, le Christ couronne la vaillance militaire, et que la mort chrétiennement acceptée assure au soldat le salut de son âme.

Nous n'avons pas, dit Notre-Seigneur, de meilleur moyen de pratiquer la charité que de donner notre vie pour ceux que nous aimons. Majorem hac dilectionem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis. (Joan, XV. 13)

Le soldat qui meurt pour sauver ses frères, pour protéger les foyers et les autels de la patrie, accomplit cette forme supérieure de la charité.

Cardinal *MERCIER*.

c'hlaset war dachen ar brezel, a oa o paouez mervel. Maro eur pennher a laka nebeut a dud e kaonv ; mes en ti-man nag a galonou rannet, rak an taol a skoas an tad hag ar vamm a skoas ive, war eun dro, an unnek bugel-all a jome c'hoaz ganto

Cl. LE LEC.

Tiegez Hervé Quéguiner arôk ar Brezel

Darn a zo hag a lavar penaos en eun tiegez hag a zo ennan eleiz a vugale, maro unan n'eo ket eur gwall ziouer, mes darn-all a zo hag a lavar ivez, ha ganto emañ ar wirionez, penaos gwella ma 'z eo da netra niver ar vugale eo da greski ar garantez, hag e Traon-Vistinik, da vihana, glac'har an eil ne ra nemet kreski glac'har egile.

Eun dudi eo gwelet pegen unanet eo an holl en tiegeze ; an tad, pa c'houlenned outan eur c'helou bennak diwar-benn bugaleach e vab Paul, a lavare : « Va Doue ! va bugale me a zo bet tout bugale chentil ! » hag e teue gantan ken

brao da heul : « ha kement am euz anezo ma n'am euz ket a zonj mat ken deuz ar pezh en deuz grêt unan muioc'h eget ar re-all ! »

Pa c'hanas Paulig, d'an 11 a viz gwengolo 1889, e dud o devoa muioc'h a laouenedigez da ziskouez d'ezan eget a zanvez.

A drugarez Doue,
Dre ma teu Iann
E teu e rann,

a lavare ar re goz, ha red eo ma vefe gwir rak, pa c'hanas o fevarzekvet krouadur, Herve ha Mari-Jann Traon-Istinik a oa en o êz : n'o devoa ket grêt a c'hoap ouz an Aotrou Doue hag an Aotrou Doue, kennebeut, n'en devoa ket grêt a c'hoap anezo.

Abred e teskjont hent an iliz d'o bugale — eun hent hir ha diës, er goanv, dreist-oll, pa ranker bale er fank, ouz sklerijen al letarn ; — abred ivez e rankent gouzout dindan evor al lezen gristen penn-da-benn ; atô e vezent gant ar re genta, er c'hatekiz, ha leun eun armel a levriou, bet e prizioù, o deus er gêr. Er bloaz tremenet, kure ar barrez a gavas ar vamm e toull dor an iliz, da zeiz Pask ar vugale : « Asa, Mari-Jann, c'houi a zo aman adarre ? N'ho peus ket a vugale ken er c'hatekiz, koulskoude ? ».

— « Nan, gwir awalc'h a livirit, Aotrou Lec, n'am eus ket ken, mes beza am eus bet epad seiz vloaz war-n-ugent, hag ar wech kenta eo d'in da jom heb kaout. Paskou ar vugale a zo bet gouellou ken kaer evidon ma n'am eus ket gellet chom heb dont d'o gwelet adarre. er bloaz-man, eur wech c'hoaz ! »

* * *

Paulig, goude beza bet pemp bloaz e skol gristen Plouvorn, el léc'h ma oa karet gant an holl, a jomas er gêr da zikour e dud ; gwech e labour e dad, gwech e ti unan pe unan eus an amezeien, hag ar gwenneien a c'houneze neuze. en doare-ze, a veze digaset piz ha kempenn d'e vamm, da rei dourn d'ezhi da zével e vreudeur hag e c'hoarezed bihan.

Eun dervez, al lezen her galvas da vont da zervicha ar Vro. Ober a reas triouec'h miz soudard en 19th R. I., e Lan-

derne. Epad ma oue eno e kendalc'has da veza ar c'hristen mat ma oa er gêr : troët da dostat alies ouz ar zakramanchou ha da ziarbenn ar re a zigoueze ganto drouk-prezeg ar relijion dirazan.

Dem-goude ma teuas euz a zoudard, ez eas da jardiner da Gerfeunteun ; eno, goude labourat gant ar bal epad an deiz, e labour e bluen pa deue an noz hag e skrivas

Cl. LE LEC.

Tiegez Herve Quéguiner goude ar Brezel

gant ar c'hontadennoù koant a zo bet moulet darn anezo (1) war *Feiz ha Breiz* 1913 ha 1914, dindan al lez-hano « *Potr Gwite* », hag a zo awalc'h evil e lakât en eur renk a henor etouez skrivanterien yaouank Breiz-Izel.

Gant ar brezel, siouaz, e rankas dilezel e bluen hag e bal. Galvel e oue da vont d'an tan e penn kenta ar bloavez

(1) Evel « *Jakez ha Mac'harit, Ar C'hemenner hag e heritach, Me a zo eo vont da beshe'ta* ». Ar re n'int ket bet moulet c'hoaz a vezo moulet er sinizioù a zeu.

1915 ha lakêt er « 1er Artillerie Coloniale ». Ne oue ket hir e reuziad en talben ; er Champagn, eun obuz o larza en e gichen a wall-c'h-lazas anezan d'ar 16 a viz kerzu ; en dervez warlerc'h, d'ar 17, war eur garten skrivet e Valmy, e lavar d'e dud (1) e oa sanket en e c'har zeou hag en e zaou droad an tammou obuz a oa strinket outan : « Mes, emezan, n'eo ket kalz a dra ! dienkreuz e c'hellit beza ; da greizdeiz e tlean beza lakêt en trêñ ! »

An trêñ, goude beza grêt gantan eun hent hir ha skwizus, zoken evit eun den yac'h, a lezas anezan e Toulouz ; eno ec'h en em gavas a benn gouel Nedelek, ha d'an deiz kaër-ze e skrivas e garten ziveza d'e dud.

Daoust ma krede d'ar vedesined edo o vont da barea, ne c'hellas ket trêc'hi war an tetanos a grogas en e c'houlou hag a gasas anezan d'ar bed-all, d'an 30 a viz kerzu 1915. An Itron Varia, pedet gantan ken allies ha ken kalonek, e Berven, a vô deuet war e zikour en e heuriou diveza ! Arôk trêmen, en devoa bet e zakramanchou ha pedet en devoa an dimezel Jansions, a veze war e dro, d'hen rei da anaout d'e gerent pa n'oa ket evit skriva d'ezo ken.

An dimezel-ze, en eul lizer a skriva da Witevede d'an 3 a viz genver 1916, a lavar :

« Croyez que vous avez un bon fils... Il était heureux que je connaisse la Bretagne ; il m'a parlé de ses frères, de ses petites sœurs ; j'ai pu voir combien il vous aimait et combien il était content d'être en règle avec le bon Dieu ; il avait l'air brave et bon.

Lorsque vos premières larmes auront coulé, vous songerez qu'il est maintenant l'honneur de votre famille, le martyr de son pays, l'exemple de ses frères et sœurs et qu'il vous accueillera en Paradis quand vous irez l'y rejoindre. »

Yvonne Jansions.

Re wir eo ar c'homzou kristen-ze ; Traon Vistinik a vezo bet laouenneet ganto evel ma vez laouenneet eur bod bleuniou gant gliz ha gant heol an Aotrou Doue :

Mervel 'zo beva gwell e hiorz kaër an nenvou,
Mervel 'zo divleunia da gaout kaeroc'h bleuniou.

J.-M. PERROT.

(1) 4 breur all d'ezan a zo bet mobilizet ; dizroët int yac'h, d'ar gêr, a drugarez Doue.

Respontchou Divinadennoù miz Here (1)

I. — Ar vioc'h hag an aman.

II. — An hekleo.

III. — Daou real an dousen hag eur real peb vi ous-nenn an dousen.

IV. —

3	65	67	34	1	37	75	13	74
12	64	53	49	24	36	59	2	73
4	77	9	48	41	38	58	14	80
10	78	54	33	11	39	57	15	72
76	5	55	47	31	43	26	66	20
62	19	27	46	51	40	25	70	29
63	28	30	45	61	42	24	68	8
79	17	18	35	71	50	23	69	7
60	16	56	32	81	44	22	52	6

Setu aman hanoiou ar re o deus kavet peder respont vad da zivinadennoù miz Here hag o deus bet evito peb a 70 poent :

Louis ar Bec, Plobannalec.	M. Lavanant, Loc-Eguiner.
J.-P. Bergot, Plouedern.	Barba Lez, Bodilis.
Herve ar Bras, Gwiniventer.	Perrina Maner, Ar Merzer.
Cabon, Treflez.	Pier Monot, Kerber.
Fr. Couloigner, Plouedern.	Fr. Martin, Guiniventer
Victor Gouriou, St-Thonan.	Nenel, Elliant.
E. Guillerm, Lesneven.	Herve Normand, St-Thegon.
Cor. Hascoët, Ar Yeuch.	Goulven Ollivier, Sibiril.
Fr. Herrou, Plonevez-ar F.	Laurent Ollivier, Lanhouarne.
Yvon Herve, Sant-Goazec.	J.-L. Pennec, St-Segal.
J.-L. Hourmant, Collorec.	Guill. Le Reun, Plabennec.
Pôtr L. N., Logonna-Daoul.	M.-A. Segalen, Gouesnou.
	Jac. Le Verge, Kerlouan.

(1) Fr. Herrou, euz a Blonevez-ar-Faou, Jermañ Kerrien, euz a Blouenan, ha F.-M. Martin euz a Winiventer, o deuz kavet holl respontchou divinadennoù miz gwengolo hag o hanoiou a zo da lakât da heul ar re-all a gaver war dolen miz Here.

Respontchou Divinadennou miz Kerzu

I. — 4 dam. — II. — 36 c'hoenner. — III. — 1.629, etre tout. — IV. — an den ha laou Yan o peuri en e valaneg. — V. — Al Leoniad, e leac'h gollas 971 lur 10-gwenneg hag an Tregeriad a reas eun-dervez mat.

O deus bet 110 poent :

- J. F. Abeguille, Treflaouenan.
- J.-F. hag Y. Appery, Kernoues.
- Yv. Bihan, Cleder.
- M. Bot, Plouziry.
- L. Bourles, Sant-Thegonnee.
- Guill. Gourlaouen, Gwipavas.
- Yv. Grall, Gwinevez.
- Yv. Hervé St-Goazec.
- J.-L. Hourmant, Collorée.
- A.-M. Huet, Sant-Thegonnee.
- J.-L. Kerrien, Sant-Thegonnee.
- Barba Lez, Bodilis.
- J. Manac'h, Plouedern.
- Nenel, Elliant.
- L. Ollivier, Lanhouarne.
- J.-L. Penneç, Sant-Segal.
- J. Le Roux, 28° B. C. A., S. P. 154.

- Yv. Scanff, Plouvorn.
- M. A. S., Logonna-Daoulas.
- Auguste Le Vern, Sant-Neven.

O deus bet 95 poent :

- Louis ar Bec, Plobannaec.
- Fr. Couloigner, Gwitevede.
- Fr. David, Plouescat.
- Fr. Herrou, Ploneve-ar-Faou.
- M. Laurent, Gwipavas.
- F.-M. Martin, Gwiniventer.
- H. Normand, Sant-Thegonnee.
- F.-R. Raguenez, Milizac.
- H. Rolland, Dirinon.
- A. Ronvel, Plougerne.
- J.-M. Salaün, an Trehou.
- M. A. Segalen, Gouesnou.
- Jac. Le Verge, Kerlouan.

Divinadennou miz Genver

I. — Eun den a ia d'ar c'hoat.

Me vez serret ha digoret
Heb beza na dor na draped.

A ra e zam a goat :
N'int ket koat eun, n'int ket koat kam,
Na mat d'ober eur vrochen-stam.

Petra oun 'ta ?

Petra int 'ta ?
20 p. ar r. — Digaset gant Fr. Roudaut,
Sant-Nouga.

20 p. ar r. — Digaset gant Yv.
Gwinevez.

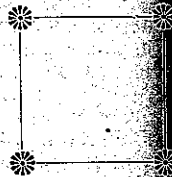
II. — Kroc'hen am eus ha loan n'ouket ;
Delliou am eus, gwezen n'oun ket ;

III. — Petra verv gant douer
20 p. ar r. — Digaset gant
Lanmeur.

IV. — E touez va douarou em euz eur
park karré hag eur vezen e peb korn anezau.
C'hoant am euz d'her c'hreski euz an hanter
heb diskar ar gwez nag o lakât er park.

Penaos e rin an dra-ze ?

20 p. ar r. — Digaset gant J. Manac'h,
euz a Blouedern.

Gant an divinadennou-man e tigor ar C'honkour nevez
klozet e miz Eost ha roet e brizioù, 3 pe 400 lur anezo.
Gwengolo a zeu.

Ar respontchou da zivinadennou ar miz a dle en em gao
Renêr Feiz ha Breiz, e Sant-Thegonnee, abenn-an 20, da ziv

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kentelioù war bep tra

*****

TOLEN. — Ar Feiz hag ar Vro, BENEAT IV. — Soudarded ar Brezel
bras, E. AR MOAL. — Soyons délibérément Bretons, MGR D. PARC.
— Ar vreaoc'h, AR MEDESIN. — Ar Stud-Book, F. M. B. — Teir Gear
Rom, G.-M. TREBAOL, O. M. I. — Hirvoudoù, PÔTR TREGOUR. — La
fin de la Gaule, C. JULIAN. — An daou Gilheg, BREZADIG. —
Fantig-iri-bufun, BARBAZ LEZ. — Keleier ar MIZ, E. A. M. — Kuzi-
hoù, A. M. — Divinadennou, PER HA POL.

*****

AR FEIZ HAG AR VRO

D'an 30 a viz du diveza, Hon Tad Santel ar Pab Beneat
XV en deus skrivet al lizer *Maximum illud* diwarbenn
an doare d'en em gemeret da skignañ ar Feiz dre ar bed-
holl ; setu aman eun diverra euz ar c'hentelioù talvou-
dus a gavomp embannet el lizer-meur-ze.

I. — **PEB BRO A DLE KAOUT, AR C'HENTA AR GWELLA,
HE BELEIEN HE UNAN.** Kenta tra, koulz lavaret, en deuz da
ober rener eur mision, en eur vro hag ema sklerijen ar
Feiz o paouez sevel warnezi c'hoaz, eo klask danvez beleien
en dro d'ezan ; ar veleien-ze, ginidik euz ar vro ha savet
enni eo a ouezo gwella lakât doriou kalonou o c'henvroiz
da zigeri dirazo, e lec'h ar vissionerien, *abalamour ma
int diavezidi*, a vezo atô, kaer o devezo, distroc'h o
galloud war dud ha n'int ket euz eur ouenn henvel awalc'h
euz o hini. Iliz an Aotrou Doue a dle en em skignañ dre ar
bed holl ; arabad d'ez beza eun diaveziadez e neb lec'h e
deare ebed ; e peb bro hag e touez peb gouenn dud e tle
kaout danvez beleien ha danvez eskibien hag, eur wech

m'he deuz o c'havel, ar misioner a zo peurc'hrel e labour, avelioui fall an infern a c'hell c'houeza; diazezet eo evel m'eo dleet hag he grizioù a zo et doun en douar; netra ne c'hell he diskar.

II. — PEB DEN A C'HELL BEZA KRISTEN HEB MA VEFE RED D'EZAN NAC'H E VRO E UNAN.

Dever ar misioner, dreist peb tra, eo dougen sklerijen ar Feiz d'an dudou keiz a zo azezet c'hoaz e skeud ar maro-ha digeri dorioù ar baradoz d'ar re a oa o vont da goll.

Rak-se ta, eun druez eo e vefe gwelet misionerien hag a labourfe da astenn gloar ha galloud o bro o unan kentoc'h eget da astenn rouantelez ha gloar an Aotrou Doué. Ar pleg milliget-ze, kerkent ha ma vefe anavezet enno, a vefe travaalc'h evit pellat diouto ar boblou m'emañt ouz o c'hellenn hag a lakafe anezo da gredi n'emaer o klask ober kristenien anezo nemed evit dont gwelloc'h a-ze a benn d'o lakat *da nac'h o bro o unan* ha da ober d'ezl evelse koueza dindan galloud an estren!

III. — PEB BELG A DLE ANAOUT MAT YEZ AR VRO E TLE ENNI PREZEG AN AVIEL, ha n'eo ket awalc'h d'ezan her gouzout eun tammik, hag eur stlabez; red eo d'ezan her gouzout mat-dreist ha beza goest d'her c'homz difazi koulz ha n'euz forz piou. Bez e tle beza den an holl, den an dud dizesk koulz ha den an dud desket ha n'ema ket heb-gouzout an istim en deuz ar bobl evit ar re a oar prezeg en e yez, en eun doare helavar. Awechon e c'hell ivez beza pedet da vont da welet pennadureziou ar vro (1) pe e c'hell en em gaout e kreiz eur vreuriezh-tud gouizieh. Penaoz e c'hellou neuze derc'hel eno e renk ma n'eo ket evit kaout trum awalc'h ar gerioù en deuz ezom da gaout da lavaret ar pezh a zo war e spered?

An teir gentel gaer-ze, roët gant ar Pab, a vezo grêt diouto, e peb bro, sur awalch, ha seul-vui ma vezo grêt diouto, seul-vui ivez ec'h en em skigno an Iliz hag e kresko niver he bugale dre bevar c'horn ar bed.

Evel-se bezet grêt.

(1) Pennadureziou : les notabilités : ar re a zo e penn eur barrez pe eur vro.

SOUDARDED AR BREZEL BRAS

Serjant JOZEF AR MOAL (1879-1914)

Hag Adjudant LOEIZ AR MOAL (1881-1918)

KOADOUT (BRO-DREGER)

Josef ar Moal

Tôliou galv kloc'h ar brezel a gavas Jozef ar Moal en e bark o troc'ha kerc'h. Pemzek deiz a oa, ar brudou brezel ne rënt nemet kreski; hast en devoa da veza distag deus e eost, helibini (1) gantan evel ma sav awechou war al labour, pa glever an arne o krozal. Red e oe d'ezan paouez heb gallout achui. Hag ar c'hloc'h-ze oc'h ober d'ezan terri e zevez, a lake fin d'e vuez labourer. Glaz e vuez tremenet e oa, buez a beoc'h hag a labour e kichen e wreg hag e vugale, ha diougan (2) eur vuez-all leun a spouron hag a anken.

(1) Helibini pe heligenta - émulation.

(2) L'annonce.

An de-ze pemp e oant o troc ha kerch er park ; pevar anezo a oa da bartia ; unan hepken da bemp bloaz goude a zistroje d'ar gêr eus prizoniou ar Prus.

Kimiad kris ha c'houero, pa zomas, daou zevez war lerch, an eur da gwitat pep tra, pried, bugale, kerent, mignoned, da ziframma diouz e greiz gwriziou ar vuez gwechall !

Gant eur galon soudard, Jozef a vire e boan evitan e-unan hag en eur vont ermêz an ti, gant e gamarad Erwan Gwilhou, an eil o rei harp d'egile, e lavare dibreder da welet : « Bezit dinec'h ; 'benn ober jistr, ni vezo distro ! »

Kement-man, a dra zur, ne oa nemet eur zeblant, rak darn-all, mignoned, amezeien, a glevas gantan ar gomz-man : « Kenavo da viken ! me ne zistroin ket ken ! »

Eus a Wengamp, elec'h ma oe laket serjant er 73^{ed}, e reas, kammed ha kammed beaj ar Beljik, dre an Havr-Nevez ha Cherbourg. Ar Boched diarbennet war ar Marn o devoa skoet gant tiz warzu ar mor, c'hoant ganto da baka ac'hanomp dre an tu-ze, goude kemer Dunkerk ha Calais. Koz ha yaouank, mesk-mesk, a renke kerzet. Ar Frans n'he devoa ket a re eus he holl soudarded.

D'an 10 a viz here 1914, Jozef a oa en Aire-sur-Lys ; d'an 12, en Cassel ; en Ypres, d'ar 15. Digouezet e oa war an dachen.

Kenta krog an devoe ar rejimant a oe etre Roulers ha Menin, eus an 18 d'an 21 ; d'ar 24, int savet a Westvleteren, elêc'h m'o deus kousket en iliz, ha kaset gant gweturiou dre dan trezek an Yser. Adalek neuze, an emgannou a zo stank ; n'eus paouez ebet, koulz lavaret. D'an 30, e wasa ar Boched da skei hag e lenner war baperou Jozef :

« Ar 96^{ed} hag a oa diarok d'eomp a deu da gila. Setu ni dizolo. Evel ar grizilh e kouez ar bouliji en dro d'eomp. D'an 31, ar 96^{ed} a zo tec'het ha setu ni penn-ouz-penn gant ar Boched. »

Ar 15^{ed} hag ar 96^{ed} a oe adgalvet da skei ; mes ne c'hounezjont netra. Gourc'hemennet e oe da « section » Jozef toulla eur fôz da vont war bouez ugent metr d'an enebour. Glao a ra ha, gwasoc'h vit ar glao hag ar fank pegus, an tennou a gouez puih. Tud gloazet a zo a-leiz hag hiniennou

mat lazet Jozef a verk o hanotju, en o zouez, hini Erwan Gwilhou, e gamarad a-viskoaz : « Doue d'hen pardono ! emezan. Hen a oa va gwella mignon ! Kenta hini lazet eus Koadout. »

Loeiz ar Moal

Ar maro-ze a garg e galon a velkoni. E zellou a dro war e stad e-unan hag e skriv evellen : « Allas ! paour kez gwreg, paour kez bugale, daoust hag en em welet a refomp biken ? Ar zonz ac'hanoc'h a lak war eun dro levnez ha glac'har 'n em c'hreiz ! Pried ker, mar ouifes pesort buez eo va hini pemzek deiz so, nag a drubuilh az pefe ! »

Ar re-man oe e zonzézonou diveza. Deut e oa ivez e dro. Daou devez warlerc'h e vignon, d'an 9 a viz du, e kouezas 'barz ar fôz-ze toulllet demdost d'ar Boched, tizet gant eun tenn 'n e dal.

Marvet e oa evel ma zo marvet abaoue milierou a Vretoned-all, o stourm diflach, krog ouz krog gant an enebour.

Tôl ar maro hag a skoas ken abred Jozef a dlle chom epad pevar bloaz a-istribilh war benn e vreur **Loeiz ar Moal (Laouik)**.

Goude beza bet gloazet en Arras (Robincoürt), eil bloaz ar brezel. Loeiz a oa bet dalc'het da zeski d'ar re yaouank ar vicher soudard. Beza en devoa tri vugel, ar c'hosa 6 vloaz ; gounezet en devoa war an dachen ar renk a adjutant hag ar groaz, kollet eur breur ; marteze vije laket espern warnezan ; e dud hag e vignoned hen-krede. Mes ar brezel a oa da badout re bell. E miz eost 1918, Loeiz a oe adgalvet d'an tân ; er 165e e oa neuze.

Ar Boch a oa gant ar stourmaden diveza ; prest e oa da ziskregi hag e skoe gant an holl nerz a chome gantan. Endro da Soissons, an emgannou a oa frommus : « Ped evidon, a skrive d'e vreur hénan, d'an 10 a viz gwengolo, rak dre eur burzud hepken e c'hallan 'n em denna ac'han. » Doue ne falvezas ket gantan ober ar burzud. D'an 13 a viz gwengolo, e Crouy, e kreiz eur c'hrogad tenn, pa oa o klask sevel korf e gabiten lazet, Loeiz a gouezas skoet gant eur vouled mindrailhérez.

Holl oberou e vuez o devoa bet diskouezet pebez kaloun eün, leal ha karantezus a oa en e greiz ; kerkent hag e yaro, moueziou a zavas, a-unan gant hini e bried, e gerent, e vugale, d'ober e ganvou. E Sant-Denez, elec'h ma oa o chom daouzek vloaz oa, en devoa dastumet kalz a vignoned, dreist-oll abaoue ma 'n devoa krouet *Kelc'h Sant-Erwan* evit ar Vretoned. Etouez ar skrivagnerien savet e *Kroaz ar Vretoned*, hen a oa deut eus ar re genta. *Kevredigez Breiz* he devoa bet loreet ive darn eus e oberou. Kement-sè, hag ar skridou brezonek chomet war e lerc'h ha, siouaz, diachu, a ziskouez gant pegement a galon en devoa en em roet d'e vro.

Ar *Yeodet e Kroaz ar Vretoned* d'ar 17 a viz du, a ro d'ezan war ze ar c'haera meulodi. Goude digas da zonj eus gouellou *Kelc'h-Sant-Erwan*, reizet gant *Laouik*, gant e bried ha gant ar c'hoar Anna, *Ar Yeodet* a lavar :

« Hag e kaven *Laouik* bepred evel ma oa ; kristen, Breizad, abostol, abostol e oa ; n'esperne netra evit ober vad d'e genvroiz divroet ; e spered a glaske bepred tra pe dra evit gwellaat o stad ha skanvat o hirnez. »

Gwir eo ; douget e oa d'en em rei evit evurusted ha re-all. Skoazellet gant eur pried krenv he feiz

evel e hini, e klaske tizout d'ober vad pella m'helle, hir-roc'h vit ma tape e nerz awechou.

Fromma rê ouz lazerez ar brezel : « Ober rin va dever, emezan, mes na ker e kousto d'in ! » Evitan, ar vuez brezel a oa eur maro pemdeziek.

Breudeur ker, ni holl hag a zo chomet war ho lerc'h e nij hon spered alies trezek ho peziou, trezek an hini zo duhont, er Beljik, goloet gant tenvalijen eurveziou kenta ar brezel, ha trezek egile, adsavet kempen en eur vered ha sklerijennet gant goulou-deiz ar viktor. Hon spered a c'houlen alies kuzul diganeoc'h, c'houi hag a wel breman ar pezh ne welomp ket hag a oar dre besort hent eo deut war-nomp ar walen a gastiz. Stankit an hent-sè dre ho peden-nou ; ra vezo, dre vertuz ho kwad skuilhet, espernet o buez d'ho pugale !

E. AR MOAL.

Soyons délibérément Bretons

... Formons les âmes : il y a une manière d'agir sur les masses, une autre sur les individualités. Ne négligeons pas l'éducation collective : elle se fait dans les Pardons, dans les Missions surtout dont les bienfaits sont immenses. Nécessaire aussi est la formation individuelle, l'action auprès des élites, âme par âme. On le peut toujours : les socialistes le peuvent bien, eux qui réussissent à se recruter des agents un peu partout. Pour cela, nul doute qu'il faille sortir de l'église et du presbytère, aller vers les hommes, vers les jeunes gens. Sans les œuvres qui les intéressent vous ne ferez rien.

Parmi nos Bretons, luttons contre l'intempérance, développons l'esprit d'association, maintenons la langue, faisons-la enseigner. Il serait à souhaiter que, dans nos écoles, une heure par semaine soit consacrée à cet enseignement. Ce n'est pas du dehors qu'on la combat, notre langue, c'est du dedans qu'on la néglige, qu'on la laisse mourir : donnons-lui une place dans nos écoles. Veillons aussi à la conservation des costumes, sans craindre de développer un certain particularisme local : cet esprit de corps est bon, il ne menace pas la France. Que lui refusons-nous à la France ? Soyons donc délibérément Bretons.

Paroles adressées par Mgr DUPARC à ses Prêtres, le 31 Décembre 1919.

AR VREAC'H

Ral eo gwelet ar c'hlenved-ma, en amzer-vreman, abaoe-ma vez lakêt ar vreach d'an dud. Ar vugaligou a dap ar vreach-araok beza vaksinet a varv an darn vuia anezo ; kalz tud en oad a varv ive gant ar vreach ; eur c'hlenved eus ar re zanjerusa eo ; red eo eta senti ouz al lezen (Lezen ar 15 a miz c'houevrer 1912) a lavar e *ranker* beza vaksinet, da lavaret eo e ranker lakât ar vreach d'an dud, e bloavez kenta o buez, d'o unnek vloaz ha d'o bloaz war nulent.

Ar vugaligou a vezo eta kaset da di ar medesin pe d'o daou pe d'o zri miz evit ma vo lakêt ar vreach d'ezo ; difennet eo vezo mont ganto er mêz ma 'z euz klenved er vro nemed vaksinet e vefent bet ouz ar c'hlenved-ze. Ma ne grog ket ar vreach en dro genta e vezo lakêt eun eil gwech, teir zizun bennak goude an dro genta.

An amzer wella evit vaksina eo ar goanv. Mes ma vez ar c'hlenved er vro eo red lakât ar vreach dioc'htu, n'eus forz e pe seurt amzer e vefet ; neuze ivez eo mat d'ar vugale vras, d'o zadou ha d'o mammou zoken mont da lakât ar vreach.

Al lezen a lavar e tleer beza vaksinet da unnek vloaz, mes ar c'hiz a zo d'hen ober, er vro-man, etre c'houeac'h hag eiz vloaz ; ne vez ket gwelet kalz a dud eur bloaz war nulent o vont da c'houlenn lakât ar vreach d'ezo ha koulskoude, mat e vije d'ezo mont. Ar zoudarded a vez vaksinet ouz ar vreach kerkent ha ma e'h en em gavont er rejimant.

Goude ma vezoc'h bet vaksinet ar medesin a roio d'eooc'h eur « certificat » a dleit diskouez en ti-kear rag an ti-kear a rank derehel roll tud vaksinet ar barrez.

Ar vugaligou ha goude ma vefent ganet araok o nao miz a c'hell beza vaksinet ma pouezont pemp lur d'an nebeuta. Ar vedesined, evel just, eo a oar da biou e c'hellont rei ar vreach ha da biou e tleont he refus. Ha perag ne laoske ket ar gerent lakât ar vreach d'o bugale ? Nebeut a dud a zo hag a vefe diskiant awalc'h, en amzer-man, evit dizenti ouz al lezen war ar poent-ze ; interest o bugale eo hag o interest o unan rag ar maro a red warlerc'h ar c'hlenved hag ar yec'hed eo ar brasa mad en deus an den war an douar-man.

Ar Medesin.

Ar Stud - Book

Araok ar brezel e oa savet e Breiz-Izel daou Stud-Book evit ar c'hezeg : unan evit ar c'hezeg pounner, eun all evit ar c'hezeg hanter-bouez posterien. An eil hag egile a oa kroget brao en o labour pa zirollas an dispac'h a die, en eur lakât an tan dre ar bed-holl, koundaoni kement a draou da jom a-zav. An daou Stud-Book a rankas hen ober.

En deiz-hiriô ez eus meneg d'o c'has en-dro adarre. Mez an holl dud, hag int-i a oar mad petra eo ar Stud-Book ha da beltra e servich ? Douetans em euz : setu perak em eus sonjet kaozeal aman divar e benn.

* * *

Ar Stud-Book (1) a zo eul levr hag e vez skrivet warnan hano ha lignez kezeg eur ouenn a vez. Ar levr-man a c'hell chom digor e doug meur a vloaz da zigemeret hanoioù kezeg kavet din gant barnerien da veza pennou-diazez ar ouenn, dre ma int greet en o c'horf, en o linennou, en o memprou, en o feson a bez e skeuden kezeg ar vro hag egis danvez tadou pe mammou goest da groui d'o zro sujidi mat. Evit an dra-ze, renerien ar Stud-Book a laka, er goumansamant, asambleou marc'hou antier ha kezeg-keneb, aman pe ahont, e léc'hiou embannet, abalamour da zispartia en o zouez ar re wella en o seurt. Divezatoc'h, pa gaver e vez hanoioù loened awalc'h var al levr, ha dreistoll pa gaver o devez ouennet int i ken koulz dija ma eo arruet o c'hrouadurien, a rum da rum, da groui re-all henvel hervez o natur ouz ar pez ma int o-unan, al levr a vez serret : da lavaret eo, na vô merkêt varnan hano nevez ebet mui nemet re ar c'hezeg a deuo diwar tad ha mam deuz ar menez seurt, o hano o-unan el levr. D'ar c'hezeg kayeret er Stud-Book adalek ar mare-ze e vez roet eur « certificat » da desti emaint ebarz.

* * *

Ar pez a glask ar Stud-Book eta eo gwellaat muioc'h-mui eur seurt kezeg a c'han hag a vez savet en eur vro, o kendeic'her da zibaba atao en o zouez ar re wella d'en

(1) Stud-Book a zo eur ger saoz ; stud : haras ; book : levr ; livrie anezan evel ma vije skrivet steud'-bouk'.

em ouenna etrezo o-unan, heb kemesk morse o goad gant goad kezeg estren. Dre-ze, ar seurt kezeg-ze a deu da ober eur ouenn ispisial d'o bro, a ra he brud hag a laka anezo da gaout talvoudegez vrasoc'h. O c'harten Stud-Book zo memez istimet muioc'h gant kalz tud eget ar garten o devez digant ar « haras » a c'hell beza kemeskach ouennou enni, evel m'am bô tro d'hen displega prestik aman warlerc'h.

Unan bennak a lavaro marteze : « Ne welan ket perak eur marc'h pe eur gazeg he defe brasoc'h talvoudegez abalamour m'ema er Stud-Book... » Me responto : « N'eo ket tre, abalamour m'ema er Stud-Book eo e talvezo muioc'h. *mez abalamour d'ar pezh ma eo dre he gouenn diazezet stard war ar Stud-Book* ». Kemeromp skoueriou, mar kirit : eun den zo e klask eun eubeul pounner, ha c'hoant en deuz da gaout eun danvez mad (1). Tri eubeul zo dirak e zaoulagad, *ken koulz fesonet o zri*, hag en eur zellet outo eo nec'hel o klask gouzout penaoz ober e joaz.

An hini kenta n'en deuz paper ebet da ziskouez deuz pelec'h na deus pe seurt ouenn e leu.

An eil en deuz eur garten, wenn, ruz, pe c'hlaz (2), karget egiz m'he deuz ezom da veza, hag e lenner warni peur hag e pelec'h eo ganet, hag ez eo an eubeul diwar marc'h ha kazeg pounner, ar re-man o-unan diwar tad ha mam deuz ar seurt-se. Ar garten ne verk nemet beteg an eil lignez. Ne ouezer ket eta diouz ouli petra oa ar ouenn goz. Marteze e oa enni, dioc'htu araok an eil lignez, goad hanter-bouez pe skanv, pe estren. Tra all c'hoaz : tad, tad-koz an eubeul a zo o hano war e garten a c'hell beza, unan pe unan, pe o daou, deuz eur ouenn-bro dishenvel, evito da veza pounner : lakeomp, unan zo *Breton*, egile *Percheron* pe *Boulonnais*.

An trede eubeul en deuz diou garten : unan evel an hini emañ o paouez komz anezi, hag hini ar Stud-Book. Warno o diou e weler penaoz e tiskenn penn-da-benn diwar gezeg pounner *deuz eur memez ouenn-bro*, ha

(1) Ar pezh zo gwir evit ar c'hezeg pounner, a vefe ken gwir evit ar c'hezeg skanv pe hanter-bouez.

(2) Ar garten wenn eo hini marc'hou-servich ar gouarnamant ; ar garten rus, hini ar marc'hou-pansionet ; ar garten c'hlas, hini ar marc'hou-otreet.

karten ar Stud-Book a renk dezan 3, 4, 5, 6 lignez deuz ouli.

Pehini deuz an tri eubeul eo a breno an den, ma kompren eun tam an traou ? Na v'eo ket nec'hel pell, m'oarvat-prena raso an trede, pa rankie hen paea keroc'h, rak karten ar Stud-Book a roio muioc'h a fisianz dezan e kendalc'ho an eubeul da vont mad, p'eo gwir e ouenn a v'eo digemesk abaoe eul lostaden hir a vloaveziou.

Er memez tra e ra ive an dud a zistro bep bloaz er memez kontreou da glask kezeg-bihan : eno eo e kavont an ingalla ar re a ya mat ganto.

An holl broiou koulz lavaret o deuz savet eur Stud-Book evit o gouennou kezeg. Ebarz er Frans, evit ar c'hezeg pounner hebken, emañ re ar *Percheron*, an *Ardennais*, ar *Boulonnais*, an *Nivernais*. N'oufen ket e vefe eur vro chomet ken divezad ha Breiz heb kaout he re evit he gouennou-kezeg he-unan. Ha pegen kaer gouennou, evit he henvel ar sujidi etrezo bars er memez ouenn, en deuz greet labour ar Stud-Book ? Regement ive o deuz lakêt anezo da veza istimet, ispisial gant an estranjour ! Pell zo ar Perch en deuz gwerzet marc'hou-servich 25.000 30.000 lur, d'an Amerik pe da stadou all. En hanv tremenet, eun den a garg ubel a gonte d'in memez e oa nevez prenet eur gazeg deuz ar Perch 49.000 lur gant eur Saoz ! Hag ar pezh zo re wir eo : ken aliez ma klevet komz deuz prizioù estlammus en doare-ze evit eul loan kezeg, ar loan-man a zo *atao* deuz eur ouenn hag he deuz he Stud-Book. Red eo eta poania ive evit an dra-man 'barz e Breiz : hor brasa interest eo.

Ar c'hezeg breton dreizo o unan a zo kezeg deuz ar re c'houeka. Mez en eun amzer d'ezo ez int bet gwall gemesket gant bep seurt gouennou estren. O gouenn kenta eo ar bidet, ken brudet er bed-holl dre e nerz da harpa ouz al labour hag ouz skuisder an hent, ez de veva ousspenn. Gwechall pa ne c'houlennet ket digant ar c'hezeg kement ha ma reer breman evit freuza pe trei douar, e c'hellet ober an holl labourou gant ar bidet. Mez pa oar deuet da zifounta kenan tacheñnou ha na veze ket greet beteg neuze o dever outo, ha pa deuz d'an ampoent ostillou sammuz evit-se, e oa red ive kaout kezeg krenfoc'h, brasoc'h, pounneroc'h.

Ha setu wardro ar bloavez 1840, e figasjot e Breiz marc'hou antier estren Percheronned ha Boulonned krenn dreistoll evit klask kreski gouenn ar bidet. Ar marc'houman a deus deuz eur vro a zouar pinvidik kenan en e demz e-unan. Rei a rejont forz sujidi mat, mez gwall zishevvel etrezo. Eteiz ne droent ket mad abalamour douar Breiz ne oa ket talvoudek awalc'h d'o maga dereat, da vibana pa rankent mont d'ar peuri. Rak eun dra anavezet ha diskleriet eo gant an holl dud gwiziek : eul loan hag a zo e ouenn deuz eur vro hag a zo enni douar krenv ne ouenno ket koulz hag eno var eun douar hag a zo ennan nebeut a goundon, hag e-unan, ma rank klask e dam, war an douarman, e listerio ive.

N'eo ket da lavaret muloc'h evit kompren penaoz ar c'hemeskachou greet evelse etre marc'hou ar gouennou estren ha kezeg-keneb ar ouenn bidet n'o deuz ket roet bepred traou dispar, na zoken aliez awalc'h. Koulskoude meur a loan a galite a deuas deuz outo evel m'am euz skrivet bremaik. Ar re-man, en eur ouenna a rum da rum war douar Breiz, gwelleet ive e-unan dre ma oa hen labouret ha trempet gwelloc'h a-bed an amzer, o deuz krouet eur seurt nevez a gezeg, galloudusoc'h e peb giz, hag o deuz miret, en desped d'o galloud, natur ouenn-goz ar vro. Dre eno ar ouenn-goz a zesk ez eo kalet ha nerzuz he fount. Ar ouenn zo brema eta, deuet anezi, eo a zo da vellaat muloc'h-mui dreizi he-unan. Hag, eur wech c'hoaz, an dra-man eo tre ar pez a raio ar Stud-Book, ha netra all ebet n'her graio koulz hag hen. An daou Stud-Book ma oat kroget enno araok ar brezel eo a zo neuze ezom d'o c'has en-dro adarre, dre reolenno lakeet a-zoare gant ar stad enno ar gouennou kezeg. Frouez kaer a zougennint ive d'hor bro Breiz.

Eur c'helou brao en eur achui : eun nebeud devezliou zo, ar buro braz nevez-savet e Roazon, hanvet *Office Régional*, a zo en e garg ranna e Breiz lod deuz ar sikouriou a roio ar gouarnamant evit ankouraji an dud da ober loened mad, en deuz merket rei 30.000 lur da Stud-Book ar c'hezeg breton. Gant ar zom-ze, emichans, e c'heller ober eun dra bennak da blijout da veur a hini.

F.-M. B.

Teir Gear Rom

Unan bennak, en eur skriva diwarbenn Rom, en deuz lavaret penaoz eo hi « ar gear vrudeta a zo er bed, — ar gear a zo tremet dreizi kement pobl a zo war an douar, — hag ar gear e ra enni an holl dud desket o disken, da vibana, a spered-hag a galon, eur wech pe ziou epad o buez ».

Siseron, ar prezeger dispar, a lavare dija en e amzer : « E Rom, n'euz forz e pe lec'h e toler an troad, n'oa ket evit miret da lammat war roudou eun den bras pe war dres eun dra zouezus kennak digonezet en amzer goz, — quacumque enim ingredimur, in aliquam historiam vestigium ponimus. »

Hirio, war riblou an Tibr, ez euz c'hoaz teir Rom : Rom an impalaëred, Rom ar Pabed ha Rom an Dispach. Sonjet hon deuz e rafe eur gerig pe zaou diwarbenn peb hini anezo, eun tammig plijadur da lennerien *Feiz ha Breiz*.

I. Rom an Impalaëred. Ha da genta deomp da ober eur bale da Rom an Impalaëred pe ar zezared. An hini gosa eo ha dleet eo eta, abalamour da-ze, ez afemp d'he gwelet arok an diou all. Mont a ra euz ar C'habitol da zor Sant Sebastian hag euz kre'hen an Eskwilin beteg dor Sant Paol. Gelei a ra c'hoaz dem-dost d'an diou drederen euz plasen ar gear goz ha kaout a r'er en he c'hreiz, kazi dilezet, tosenno an Avantin, ar Palatin, ar Selius hag an Eskwilin. Pa weler he leur-gear, ar « Forum », palez he Impalaëred, he C'holise, he gwaregou a driomf, he ziez hanter-gouezet hag he beziou hanter-freuzet, — hag an traou-ze holl a oa hag a zo c'hoaz braz mantrus, hag a zoug warno merkou eur skiant hag eur c'halloud heb o far, — e ranker anzav penaoz Rom ar Zezared a zigas deomp eun testeni belavar kena, euz hirder ha kaerder ar pennad o deus skrivet ar Romaned koz en histor ar bed.

Ac'halen eo e partie mistri ar rouantelez divent-ze evit mont da drec'hi ar boblou n'oant ket c'hoaz kabestret ganto ha d'o naska, goude-ze, evel o sujidi hag o sklavourien ; ha

du-ma eo e tizroent, goude o viktoriou, lore h-bras enno evit beza digemeret, gant lid, e kreiz eur mor a dud o tridal gant al levenez. Neuze, — goude beza, evel pa lavarfen, evet, betek en em vezvi gantan, kahir ar c'hloar hag an our-gouilh, — e redent d'an ebatou ha d'ar c'hoariou, da c'hoariou karget a c'hoad hag a hudurnez, eur vez klevet hano anezo.

Ama, eun dervez, diou relijion a stourmas an eil ouz eben : relijion ar bayaned heulhet ha difennet gant eur Sezar holl c'halloudek ha relijion ar Gristenien, n'he devoa evel mestr hag evel banniel nemet eur Juzev stag ouz ar groaz. An emgann a oe spontus hag a badas tri c'hant vloaz. Euz eur c'hostez ar c'hourinerien ne ouient nemet diskleria o feiz e Jezuz-Krist ha mervel evit-Han ; hag en tu all ne skuizet ket o laza hag o kemeret plijadur en ebatou gouez-ze.

Hogen, ar Feiz hag ar maro eo o devoe an treac'h, hag ar c'halloud, ar c'hloar hag ar blijadur a rankas koueza din danno. Setu ama dirazomp ar pez a jom anezo, — euz ar c'halloud, euz ar c'hloar hag euz ar plijadureziou-ze, — hag eaz eo c'hoaz gwelet ez oant krenv ha bras meurbed ; an Iliz he deuz o zaolet ouz torgen hag ar pez he deuz gelllet ober breman ez euz triweac'h kant vloaz, goest eo d'hen ober adarre en deiz a hirio, rag dourn an Aotrou Done n'eo ket berreat, — « **Non est abbreviata, manus Domini** ».

G. M. TREBAOL. O. M. I.

Si la France renonce aux familles nombreuses, vous aurez beau faire tous les traités imaginables, enlever à l'Allemagne tous les canons que vous voudrez, la France est perdue !

M. CLEMENCEAU, au Sénat.

HIRVOUDOU

Ar zón-ma a zo eur zón a Vro-Skòs *The banks and braes, o bonny Doon*, troet e brezoneg. An tón a zo kaer-meurbet, hag a cheffe beza lakeat var ar c'hantik brezoneg, *Evit beva gant levenez*, ha kanet en eureujou.

Allegretto *our Hirvoudou our*

I

Penaoz, oc'h c'houi ken kaer gwisket,
Traonien ha prat leun a vleuniou,
Penaoz e kanit, laboused,
'tre ma 'maoun-me o skuilh daelou ?
Ho kanaouennou dudiuz
Va c'halon baour d'in a ranno,
'n eur gomz euz eun amzer euruz
Ha ne deuiio biken en-dro !

II

Da c'houlou-deiz 'vel d'abardaez,
Me garie mont var ribl ar ster,
'n eur vouskana va c'harantez
'vel an eostig, an alc'houeder.
Dindan ar gwez, laouen bepred,
E kutuilhen bleuniou dispar ;
Siouaz, setu me dilezet,
Ha rannet-oll gant ar c'hla'char !

PÖTR TREOURE.

La fin de la Gaule

Setu aman eur pennad tennet euz eur brezegeñ grêt, gant an Aotrou Camille Julian, duarbenn maro Bro-C'hall, hag a blijo sur awalc'h d'hon lennerien.

Elle (la Gaule) ne comprit pas la beauté morale, la sainteté humaine d'un langage national ; à ce langage ont collaboré nos ancêtres ; il continue leur œuvre et il perpétue leur souvenir, plus encore que le sol qu'ils ont défriché et que les villes qu'ils ont fondées ; il transporte d'âge en âge des idées et des sentiments communs ; c'est par lui que nous sommes les élèves de nos aïeux et les maîtres de nos descendants. Aimons d'abord notre langue, si nous voulons rester une patrie.

C'est pour avoir méprisé sa langue, que la Gaule finit par effacer les traces de ceux-là mêmes qui avaient fait son nom et sa force, par détruire jusqu'aux vestiges des siècles qu'elle avait vécus. La pratique du latin lui fit abolir les titres de son passé. A ne plus lire que Virgile elle n'apprit plus que les choses de Rome et d'Auguste. Nul ne parlait à ses enfants d'Ambigat et des druides. Ces noms n'étaient connus que de quelques érudits. L'école qui est le séminaire des patries était passée dans la domesticité des vainqueurs. Quand les villes voulaient élever sur leurs places publiques des monuments aux héros de l'histoire, elles choisissaient Hercule, Scipion, Pompée ou Romulus. Les Arvernes, qui avaient dans leurs annales les plus grands rois et les plus fiers patriotes de la Gaule, ternirent à plaisir leur antiquité pour y insérer une ascendance troyenne et déracinèrent leurs origines afin de flatter les maîtres du jour. Je ne connais pas dans l'histoire de notre sol une plus triste péripétie que celle de ce peuple rénégal de ses pères.»

(Revue Bleue, 22-27 décembre 1919)

Diouz ar skolioù dizoue ha divrezonek,
Aotrou Doue, dilivrit hor Breiz, ni ho ped I

Daou gilhek e oant war daou dour, amezeien. Dreist d'ar c'hoajou ha d'an tiez ha d'an trevajou, en em zaludent bep beure pa zave an heol ha bep noz pa 'zea da gousket. Mignoned e oant ha kaer en devoa an avel ober d'ezo trei ha dizrei vel diou gornigel, ne oa ket vit ober gaou ouz o c'harantez. Beza o devoa etrezo pep seurt plijadurioù : evesaat al labourerien en o farkou ha diskouez d'ezo a betu e c'houeze an avel. Tostoc'h d'ezo, konversou ar bourk a dremene dirak o daoulagad ha ne oa hini, — nan, zoken, Katellig Furch-furch, — hag a ouie koulz hag int an doareou. D'ar zul, dreist oll, e vijent en o bleud, o konta an dud a dremene skaller ar vered da zont d'an iliz, helibini (1) etrezo klask goût piou en dije en e barrez ar muia a dud en oferen.

Beza o dije c'hoaz plijadurioù-all. Al lapoused diwardro, ar big hag ar voualc'h, ar pistiklaou (2) hag ar pinsin, ar gegin, ar born-buzug (3), ar goulm, an durzunel, dimezet diés awechou, a deue e kerz an amzer da gonta d'ezo o zammou trubuilhou, hag int, an daou goz kilheg dizemez, an daou vanac'h gwestlet d'an iliz a roe d'ezo aliou fur hag a lake ar peoc'h 'barz an neizioù.

Hogen, eur beurevez a viz here, eur c'helou souezus a redas etouez al lapoused : an daou varner a beoc'h, an daou vanac'h fur ha gwiziek a oa kollet. An holl evned diwardro a zinjias da welet : gwir e oa, goulo e oa ar c'hlud ; kilheg ebet ken war an daour dour. Petra 'ta ? Ne

(1) Helibini pe heligenta : émulation.

(2) Pistiklaou, le roitelet e galleg.

(3) Ar born-buzug, darn a lavar ar voc'h-ruzig : le rouge-gorge.

oant ket et gant ar sparfel, nebeutoc'h c'hoaz gant al louarn ? Lavaret e oe. — mes da betra desrevel (1) koz kojou ? Diskleriomp kentoc'h ar wirionez.

Dre forz gwelet bep bloaz ar gwenilled deul eus ar broiou pell o kildroenni endro d'o zour, dre forz klevet anezo o lavaret pegen brao oa du-ze, broiou an heol tom, an daou gilheg a deuas d'ezo ar memez sonj, kwitât tour o iliz, kwitât ar vered hag ar gristenien douaret enni, kwitât an trevajou, ar c'heriadennou (2) a anavezent aboue keit amzer ha mont, pa deuje ar goanv, warlerc'h ar gwenilled.

Dre an avel e kasjont kelou an eil d'egile.

Eur vran goz hag a vije pad an deiz o vranskellat hag o ravodal e beg eur wezeh ivin sec'h, ez-eün d'an tour, paket en he mantel zu vel eun intañvez, a glevas kôz an daou gilheg hag bi da chaogat abouez he fenn.

— Ar seurt-man emezi, eo kilhegi an O. Doue ? Penôs, kilhogig Sant-Per, kollet peus da skiant ?

Te, abaoue an amzer ma 'z out kludet war dour eun iliz, a zo ken skanv da benn ha ken diboell da spered ? Marteze abalamour zo lakêt d'it eur wiskamant nevez, kilhogig alaouret, peus c'hoant mont da ziskouez anezan a bell bro ?

Ar vran goz a c'hroz mole 'leiz he genou gragouilh ; mes ar c'hilhog en devoa troet e lost outi gant fae, e zell war ar gwenilled o kammigellat en oablou glas.

Me 'meus gwelet kalz a lapoused o tivroa, 'me ar vran goz ; n'am eus ket gwelet nemeur o tont war o c'hiz... Me gonto d'it, mar karez, istor ar pistiklaou hag ar gwenilled ?

Foel ! Ar c'hilheg, krog ar fae rus ennan a droe e benn hag a zelle ouz ar c'hoummoul gwenn o tremen en oablou evel bandennou koulmed.

— Trezek lec'h ma c'h a ar re-ze, emezan, me nijo ive varc'hoaz.

(1) Desrevel, répéter ce que l'on a entendu.

(2) E Treger : ar bilajennou.

Klev 'ta, eme ar vran goz, pa ne fell ket d'it chillaon istor ar pistiklaou marvet gant ar riou en eur vro-bell, me ya da lavaret d'id eun dra-all ha, mar ne dec'h ket goude-ze da zonj sod diwar da spered, me lavar n'out ket kilhog da Sant-Per !

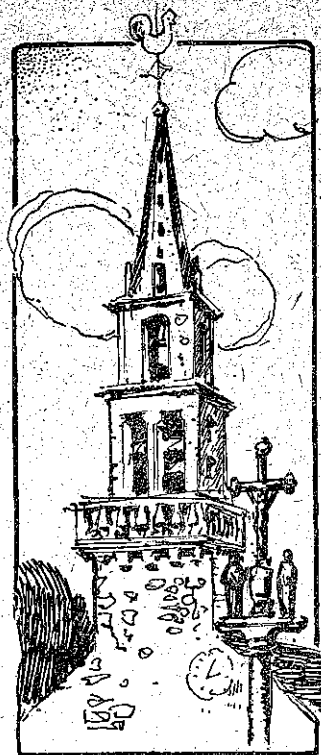
Ar wech-man, ar c'hilhog a droas da chillaou.

— Te, eme ar vran goz, hag a zo bet kustumet da glevet an oferen ha da welet kristenien endro d'az iliz bep sul, da glevet bimbalaon ar c'hiler e brall ha mouez toloro ar zakrist o jachan war ar *Magnificat*, me lavar d'it, te gavo kerse !... Du-ze er broiou pell-ze, n'eus ket a gristenien evel aman ; ar zul a zo laeret, tam gant ar zadorn ha tam gant al lun ; an iliz a zo dilezet, ar beleg disprizet... Penôs e ri te er broiou gouez-ze ?... Pelec'h e pozi da droad ?... Me lavar d'it kilhog Sant-Per, chom war da glud ! Ne gavi ket eveltan !

— Ho ! ho ! ho ! bran goz, eme ar c'hilhog aour, ma c'hamarad ha me, ni a brezego d'an dud-ze hag o lako da chench giz !

Kroà ! kroà ! kroà ! — ar vran goz a zirollas da c'hoarzin ken a dorte war he brank.

Evelse ec'h achuas an abaden.

An deiz warlerc'h, d'ar beure, dibabet o c'houlz ganto, an daou gilhog a gwitaas pep hini e dour hag, en eur nijal a gevred, e lavare an eil d'egile : « Ni a ya da gas sklerijen ar feiz d'ar bayaned-se. »

Mont a rejont pell, ken ma oa skwiz o dioueskel, hag e tiskenjont neuze war kenta tour a gavjont. Oh ! n'eo ket eun-tour mein menerez lemm evel eun nadoz, kizellet ha dantelezel ! An jour-man ne oa kar, nag a-dost, nag a-bell, da Greisker Kastel-Paol, da douriou Breiz-Izel ! Eun tam tokons tour (1), berr, teo, kamm ha tougn, toet gant mein glas ha c'hoaz anter distô, kentoc'h henvel ouz eur c'houldri dilezet, panevert e klevet ebars eun tammik kloc'h faout o vegeliat an anjelus.

Ya, sôn a rea, daoust d'ar pezh he devoa lavaret an diou ganerez koz. Ar vran-ze ne oa nemet eur bouferez (2). Daoust ha pelloc'h e oa bet biskoaz evitar parkadou ed duze lec'h ma vije gant he figel o pigellat ?

An anjelus a zone. An daou gilheg a gludas an eil e kichen egile ; war an tour ne oa kilheg ebet ; et e oa ive marteze da glask eur vro gwell. An deiz varlerc'h a oa eur zul ; kerkent ha goulou-deiz, e oant gant o labour,

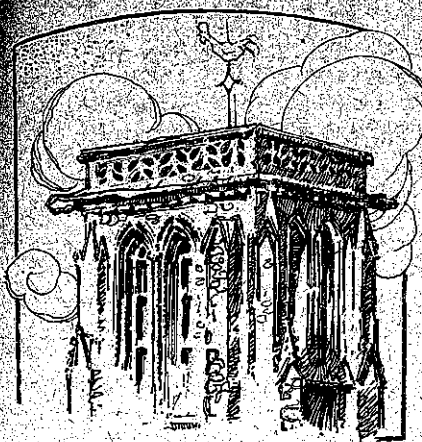
o kana kaeroc'h-kaer, da zigemen da dud ar vro dont da bedi d'o iliz.

Gwelet a rejont, e gwirionez tud o tont war doull o dor hag o sevel o fri var grec'h. Mes mouez an daou gilheg na zigasas hini anezo d'an ofis ; ne weljont o tont nemet diou goz gorrek, holl izili an Iliz er vro-ze. Ar ganfarted a gemeras mein da stepel gant an daou gilheg hag eun hugunod bennak — hennez, marvad, a oa chaseer, — a dapas e fuzul ganto... nijal a rejont e-kwit gant aon rak o buez.

Kalz a douriou-all a veljont, mes ne bôzjont war hini c'han d'an noz. E c'harz eur menez e tiskenjont. An tourman e oa eur c'hilleg warnan, mes pebez kilheg ! Diflaket, disliou, hep klipen na lost ha brallet e glud dindannan.

(1) Tokons : un homme petit, épais et laid.

(2) Eur c'hlabouerez.

Oh ! paour kez breur, emezo, e pebez stad en em gavez aze !

Heman a zigore frank e lagad, — rak born e oa war ar marc'had, — da zellet ouz an aour a lugerne war dioueskel ar roman. Marteze e sonje gantan eo eus ar bara doz e oant dinijet.

— Da betra, emezan, e teuit aman ?

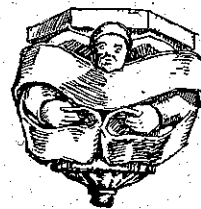
Souezet e oent o

klevet anezan o komz brezoneg.

— Me zo Breton, evelloc'h, emezan, ha gwechall me oa ive eur c'hilhog drant ha faro, d'ar c'houlz ma oan er gêr kludet war veg tour va farrez. Gwaz eo d'in pa 'z oun deut, sod ma 'z on, da chom er vro c'hagn-man ! Breman, gant va iskili brevet ha va lagad born, mac'hagnet hag hanter-dall, n'on ken vit 'n em jacha ac'han. Vit an deziou, vel ma wellit, e torrin va gouzoug diwar veg ar c'hoz tourman !... Oh ! pelec'h eman touriou lemm ha soun, ilizou koant ha tud vad Breiz-Izel ! setu adarre miz kerzu ! Nedeleg, ar Rouanez, goueliou karet va c'halon, biken mui n'ho kwelin 'n em bro !...

An dour a rede gant e zioujod peilhet. An daou gilheg aour dizorc'hennet kloz a lezas anezan e kreiz e hirvoudou, a zigoras frank o iskili lugernus hag a skoas a-droc'h-tranch warzu touriou Breiz-Izel.

Breizadig.

Fantig Fri-Butun

Fantig koz, boazet da ober deus he fri eur siminal speurennet, abaoe ma oa dimezet da Jakou Chiken, a gawe diez bras rankout lezer he fri da yun. abaoe ma oa deut ar butun da veza ken rouez hag ar pennou kerc'h en eur parkad gwinit. Dioc'h ar mintin pa zave dioc'h he gwele ez ea a benn-err da di Vatareg: « En han Doue, Matareg keaz, va lezit da lakat daou viz hepken en ho tabatieren, rak va hini-me a zo goullo, hag e kav d'in klevet an diaoulou o voudal em penn, abaoe ma z'oun savet bremaik. »

— « Ha me Fantig keaz, eme Vatareg, a zo oc'h ober butun-gant kafe-malet, abaoe n'ouzon pegeit zo, hag em eus pean-benn diwarnan, ma z'eo eun druez ! Deac'h da noz oan bet o kerc'hat eur podadig leaz lamm-er-sanañh e ti Vaklo, hag e roaz d'in ive eur meutadig eus ar poultr burzudus a lak an daelou da goueza dioc'h ar fri. »

— « Mont a ran di raktal, kenavo Matareg ! » En eur vont da di Vaklo, Fantig a deuas eur zonzj en he spered, eur zonzj a-berz he eal-mat, sur awal'h, rak eleac'h mont da di Vaklo, ez eaz da Landi (1) war eun, rak petra oa eur meutadig butun ! abenn ma vije erruet en dizro er gear, ar c'houez anezan a vije tremenet, hag he vije adarre poent d'ez i lakat he fri en he arc'h. « Alo, alo, eme Fant, deomp da Landi, pell eo, met, emberr p'am bezo butun, me gousko hag e tiskuizin a-zoare. »

* * *

— Doue ho pennigo ! Mari Chibourdoun, tabatierennou ho peuz ?

— Ya, Fantig, unan bennak zo c'hoaz, dibabit.

— Oh ! klaskit unan ger d'in Mari, evit an aotrou Person eo, ententit mat !

— Setu aman unan a ugent real, Fantig.

— Hounnez zo mat d'in, Mari.

— Eun tam butun ho pezo ive douetus ?

— Feiz ya, Mari geaz, rouez eo, met...

— Setu dek gwennegad butun, Fantig, a ra daou real warnugent neuze tabatieren hag all.

(1) Landivisiau.

— Takebien ! Neus nemet eiz real ganen, Mari... ha ma lezfen an dabalieren ken a vo dimerc'her, e leun d'he c'herc'hat, rak va sukr zo berr, ha kaout a-rankan ; roil d'in sukr eleac'h an dabalieren, Mari.

— Me ne verzan ket a zukr, randotnen goz.

En eur vont er meaz eus an ti, Fantig a lakeas douñ he meudou er butun, ha trum en he fri, ha kenavo Mari Chibourdoun.

* * *

Klevet em eus he devoa great Fantig ar memez laol-fin e kement ti-butun zo e Landi. Lorc'h enni o tont d'ar gear gant he eiz realad butun-fri. Fantig ne c'helle ket hanter drugarekat he eal-mat da veza roet d'ez i ar zonzj vat he lakeas da gaout butun evit pemzek dez. Eur rozera penn-da-benn he devoa lavaret en hent ha pemp pe c'houec'h De profundis evit rezo en dud a oa eat da anaoun d'ar re o devoa roet butun d'ez i e Landi.

Pa oa erruet er gear, oa lorc'h enni o lakat he butun en eur pod-pri, moustra rea a-hardi : leun oa ar pod. Eur penadig goude, Katou Job an Touz a deuas da ober stamm da di Fantig, hag a welas houman o vourra ken a barfile he fri a vutun deut war eun eus ar « Manufactures Nationales » — Daen, Fantig, c'houi peus kavet butun avat evit doare l roil eur brizennig d'in ive ! a en han Doue ?

— Eiz realad, Katou !... ya, eiz... realad, potrez keaz.

* * *

— Antronoz vintin kerkent ha pemp heur, edo e toull dor Fantig, Mac'harid Kouilhouden, Soaz ar Minouc'h, Kate ar Strobinel, Chef ar Paluc'her, Janton Pikoton, ha Fran-l seza Gar-gamm oc'h he gortoz da ziboucha.

— Piou zo aze ?

— Soaz ar Minouc'h, Fantig keaz, deut da zigas eul lizer d'eo'h, eul lizer digant ho mab bihan a zo mortolod e Toulon, evit doare.

Fantig a zigoras he dor, ha kerkent ar merc'hed en ti.

— Ni zo o vont da zervezia da di Ber ar C'houillous, Fantig keaz, ha n'hon d'eus ket eur c'hrisen vutun hini ac'hanomp... ha c'houi... ho peus, Fantig.

— Ya, deac'h em oa bet pemp gwennegad, ha c'hoaz em oa ranket mont da Landi da ger'hat, tudou keiz

— Hag en heman ar podig-man, Fantig ?

— Krebien ! Kafou an Douzen he deus ranket mont da lavaret d'eo'h, kwir ?... an teod aspig ! Ya, eiz realad em oa bet deac'h, ne dalv ket nac'h.

— Gwerzit d'eomp, Fantig, c'houl gavo adarre dimer-c'her.

— Peb a zaou wennegadig neuze... p'e gwir oungwerzet gant an Douzen lous, deut aman deac'h gant he stamm.

— Alo Fantig !... eun hanter podad etrezomp hor c'houec'h ne vezo ket re, ha c'houl a jomo an hanter ganeoc'h c'hoaz. Greomp daou vern eus ar podad... alo Chef tro da gein ha lavar da biou ar bern-man ?

— Da Fantig !

— Alo, Fantig, heman zo d'eomp-ni neuze, ha setu pevar real evit hor bern, kenavo.

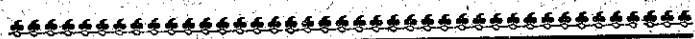
— Ha va foan neuze ?

— Doue ho paeo, Fantig.

Tra la lenik, tra la la.

Me 'm'eus butun da briza.

BARBA LEZ, BODILIZ.

Il nous faut à chaque minute payer de notre personne, inlassablement, soit dans notre vie privée, soit publiquement. Ce n'est rien de savoir notre langue, de la parler, de l'écrire : Il nous faut fonder des fêtes populaires, des fêtes rustiques surtout ; il nous faut faire servir à notre grand dessein toutes ces énergies éparées, errantes, ardentes, et qui secrètement nous cherchent, nous attendent, nous appellent, criant vers nous depuis des siècles, dans tous ces marchés, ces foires, ces pardons où fermente l'âme populaire de notre pays. Il faut que nous recrutions autour de nous des chanteurs bretonnants, des acteurs bretonnants, et que ces chants, ces poèmes, ces proses, notre Théâtre, répandent sur les places publiques et dans les foyers domestiques, toutes les vivifiantes haleines de nos héros et de nos saints.

E. MASSON.

E Mouez ar Vro 10-1-20

Tud nevez. — Achu tro ar votadegou ; peurnevzet stal ar gouarnamant. Tud nevez holl, adalek an diveza kousailher betek prezidant ar Republik, an O. Deschanel. Tud nevez holl, pa vezo bet dibabet c'hoaz eur rummad ministred all.

Komzou a zo ive, zoken, da chench ar bod, da lavaret eo, Lezen-reñerez pe « Constitution » ar Vro, da zastum ar galloud stlabezet re oll ha d'hen lakat etre daouarn eur prezidant a c'hiz nevez, eur prezidant hag a vefe eur seurt roue hep trôn na kurunen. Mes an O. Deschanel, den diaze, a vezo gwell gantan charre e garr evel m'eman. Ha neuze, d'an divezan, ar chenchamant tud n'en deus ket dalc'het da zigas d'e heul chenchamant mennoziou. Warlerc'h votadeg ar senedourien, e c'heller lavaret eus ar Sened penôs eo chomet, vel an amzer dremenet, memez tra memez tra. En Breiz zo bet meskaj. El « Loire-Inférieure », eo deut ar maout gant ar gatoliked ; en « Ille-et-Vilaine », memez tra : an OO. Jenouvrier, Brager de la Ville-Moysan, Porteu, Lemarie ha Garnier a zo tremenet ; mes er Morbihan, mar deo bet adhanvet an OO. Guilloteaù, Lamarzelle, Guillois, Brard an eus tapet ive e droad er pal ; hag er « Finistère », pôtrez an menez o deus roet o moueziou d'eur « radikal », o lezel a-goste eur Breizad henvel oute, eur skouer a benn-tiegez, eun den a gredennou ya'h, an O. Hénaff, eil-veur Pouldreuzic !

N'eo ket memez tra a zo c'hoarvezet gant an O. Estourbeillon, depute koz Gwened ? N'ouzomp ket c'hoaz ober implij, evel Bretoned, eus ar bilhed vot ; prenan reomp, peurvuian, gant an tam paper-ze pep seurt traou didalvoud ; dibôt eo, pa brenomp ar pezh hon deus ezom. renerien renet int o-unan gant ar garante Doue hag ar garante-vro.

Ar sperejou en Breiz a zo digompouez kaer ; evcl tud o-kerzet war eun douar hag a horjell dindanno, emaeñt o-vont, brall war an tu-man, brall war an tu-hont, oc'h êsat tapout o flom. Tra ha n'eo ket ês ; tra hag a c'houlenn digant pep den eur spere digor, eur galon leal ha peoc'h war an oll.

Ar peoc'h. — Naontek kant seiz ha pevar-ugent devez so e oamp ouz hen gortoz. Deut eo kazi hep goût doare d'eomp. Ar 14 a viz genver zo pignet 'us d'ar bed eun heol nevez an eus kaset d'eomp sklerijen ar peoc'h. Ar c'hleze noaz a oa istribilh 'us d'hon fenn a zo tennet. Koulskoude an eablou a chom terval hag ar c'hurunou ne baouezont da grozal war hon zro. Ar Boch ne guz ket ouzomp e skoo adarre kenta m'hallô. An depute Lefèvre a lavar, zoken — hep aon, emezan, da vezan dislavaret — penôs, abaoe miz du, ar Bochod o deus dindan an armou 650.000 den, darn-all a lavar eur milion. N'eo ket gant archant e fell d'ezo paean d'eomp an 300 miliard a dleont; gant houarn ne lavaran ket. Hogen, ni arru kastiz hon arme ha gwasoc'h e vezo c'hoaz, da viz ebrel, pa vezo digaset d'ar gêr ar c'hlas 1918. Eur c'hlas hepken, 1919, hag eun hanter eus ar c'hlas 1920, dispartiet etre daou-warnugent korf arme ! Dister e vezo kont pep hini ha c'hoaz e vezont stlabezet etre pevar c'horn an Europ, war ar Rhen, er Silisi, en Afrik, er Syri...

E keit-se, ar bolcheviked a astenn o galloud. Goude bezan dismantret ar Rusi — marvet zo eno 35 milion a dud en eur ober c'houec'h vloa — e tanzeont (1) kastiz d'hon broiou ni hag e kreskont o arme he dije breman daou vilion a zoudarded...

Arabad 'n em dôl da gousket e gwele blod ar peoc'h ! Arabad ive 'n em dôl d'an ébatou ha d'ar plijadurioù henvel ouz eur poull-tro e kreiz ar bed hag a jach davetan kement a dud drellet ha mezevennet !

E gwirionez, kement-man an hini a lak ar muian trabas er spered. Kievit mouezioù an eskibien, an arc'heskibien, ar pab, zoken, o tamall d'ar bed e zizurzioù. Ar skanvadurez, ar follentez a zo dre oll, an ebad a ren, ha den ne zav e benn da zellet piou a zo o son da zansal...

Otrou 'n Eskob Kemper ha Leon a zo o paouez kas ive da gristenien e eskopti eul lizer « diwarbenn an dansou ».

« Abaoe ma z'eus fin d'ar brezel, e veler dizursiou, brasoc'h eget n'eus bet biskoaz, oc'h en em astem war ar mez evel er c'heriou. Hag an droug a zo kresket dre ar gizioù ha gwiskamanchou ken divodest a veler breman, dre an

(1) — e preparont.

dansou mezus deuet eus ar broiou all. Goulen a ran digant ar familloù kristen, fidel d'ar relijion, en em glevet etrezo da derri ar gizioù divalo-ze... Ar gristenien fidel a glevo va mouez, hag a zento : gedal a ran kement-se eus o ferz.

Mes setu ive gizioù kêr o tont var mez...

Setu aman petra c'hoarvez.

War zigarez ober plijadur d'ar zoudarded o deus bet kement a boan épad ar brezel, e vez lakeet bal, danz, ha galvet ar yaouankiz. Dont a reont, pôtréd ha merc'hed yaouank. Ar gerent a zerr o daoulagad. Ar veleien a zav o mouez, mez ne vezont ket selaouet:

Gwelet ama oa koulskoude ar zoudarded-ze, kerkent ha m'oant distroet d'ar gêr, o staga d'al labour gant nerz-kaloun. Eürus oan o welet anezo ken niverus, ken devot, ken fur var böent an eva. er pelerinachou o deus grêt e pep lec'h evit trugarekat Doue hag ar Verc'hez... Mes antronoz ar gouelioù kaer-ze a zo gwall divalo !...

Klevet e vez ive lavaret evellen : « Breman ez eus ar c'hant er vro. Red eo hen dispign ». Me a respunto : « Ma z'eus arc'hant e godelloù lod eus an dud, e raint mat espern an arc'hant-ze ; n'eus ket fin c'hoaz d'ar bloavezioù a zienez, a gernez ; bez e vo endro d'eomp kalz tud maleürus da zikour... » Ar pezh a zo sklêr eo n'e ket eun dra fur dispign ar peadra, pe vras pe vihan eo, e dansou ha gouelioù mezus. Evel ma lennomp en Testamant Koz, an Israelited, goude beza deuet ermez eus an Egypt, a reas eul leue aour evit dansal endro d'ezan. Kastizet e oent evit o fec'hed, ha gwall-gastizet. Ni ive a c'helle beza kastizet evit beza di-naoudek e kenver Doue. Truez am eus ouz va beleien a rank stourm ouz hevelep dizursiou... Lavaret a ran a vouez uhel, n'e ket dezo da genta d'en em zével eneb an traou divalo-ze. Re-all, en ho raok, o deus resevet digant Doue ar garg-ze. D'ar pennou famil, d'an tadou ha d'ar mammou eo da genta al labour-man. »

† ADOLPH,

Eskob Kemper ha Leon.

En Iverzon. — Epad ar Zunevez-Santel, er bloa 1918, Iverzoniz kêr Dublin, droug enno o welet trubarderez ar Zôzon, a nac'he krenn rei d'ezo an « emrenerez » (*home rule*) en despet d'ar promeseou kaer grêt epad ar brezel, en em zavas en o eneb.

Iverzoniz, sionaz, a oa re nebeut anezo hag armet fall e oant ; soudarded sôz, digaset eus a bep tu, a vougas prim an arzao.

Renerien Iverzoniz a en em rentas hep goulenn netra nemet e vije pardonet d'o zoudarded. Ar Zôzon, avat, a gas-tizas anezo gant eur grizder euzus. Epad ar c'hrogad, tud a oa bet lazeta hep abeg ; goude m'o doa bet an trec'h, ar Zôzon a zalchas gant o lazerez. An holl renerien a oe barnet d'ar maro ; mez kuñdu ar Zôzon a ziskouezas, eur wech ouspenn, kalon ha karded Iverzoniz.

Etouez ar re varnet d'ar maro, e oa eun den, e hano X... Heman a oa bet gwall dizet epad ar stourmad ; ken brevet e oa e gorf ma ne oa ket evit bale betek ar peul e tlee mervel outan. Red e oe gortoz ma vije pareet. Dre hirr amzer, e teuas da wellat. Ar medisin a oa bet war e dro, eur c'hristen mad hag eun den a galon, a c'houlennas digantan lavaret eur beden pa vije töl ar maro o vont d'e skei.

— Ober a rin ! a respontas ar merzer ; goulenn a rin ive ma vezo va maro talvoudus evit Iverzon. Me bedo, oupen, evit pep den onest a ra e zevel war an douar...

Intent a rê dre eno ar zoudarded a oa o vont d'hen laza.

Daoust ha n'eo ket eno komzou eur gwir verzer ?

Daou Iverzoniad-all e oant c'hoaz barnet d'ar maro. O daou e oant dimezet d'an diou c'hoar, nemet unan anezo ne oa ket c'hoaz eureujet. Ar plac'h yaouank a dlee bezan e bried a falvezas ganti bezan eureujet an nozvez arök ma vije lazeta he fried. Evelse e oe grêt hag an daou vignon a gerzas d'ar maro rannet o c'halon, konfortet ive gant karante estlammus o friejou.

An diou c'hoar a chomas war an dro intanvezed.

Ar Chouanerez oc'h adsevel en Iverzon

Nebeut a geleier a zigouez ganeomp eus Iverzon, rak ar « censure » a zo war evez. Goût ouzomp n'eo ket bleu-nius kaer stad hon mignoned.

N'eus ket pell, eun nebeut « sinn-feinerien » armet, a zigouezas en ti-gar Cork hag, en despet d'ar polis, a gemeras pakadennoù fuzihou ha tennou kaset d'ezo, dre an hent-houarn, gant mignoned dishanve. Mont a rejont en o zro goude, hep ma oe den hag a gredas harz outo.

Trist eo, velkent, pa ranker bevan e stad a vrezel en e vro e-unan. Mes petra a zo kiriek daze, nemed displealdet ar Zôzon ?

GWELTAS.

KUZULIOU

I. — **Ali da lennerien « Feiz ha Breiz ».** — Ma fell deoc'h kaout eur c'huzul bennak diganen, lakit timbrou en ho liziri, na petra 'ta ; anez ne vo ket respontet d'eoc'h hag adresit anezo d'an *Docteur Dujardin, Saint-Renan, Finistère.*

II. — **Ali d'ar mammou a vag o bugale.** — Kredi a rit hervez ma 'z eo bet moullat er c'hazetennou, ho peuz *holl* urz da gaout 15 lur er miz evit maga ho pugale ; an dra-ze n'eo ket gwir ; an arc'hant-ze ne vez roet nemet d'ar mammou ezommek a zo war roll an aluzen en ti-kear (*assistance médicale gratuite*). Ha c'hoaz ma ne rit nemet hanter vaga ho krouadur pe ma tromplit an evesaerien (*visiteurs*) e vezo lammet an aluzen-ze diganeoc'h.

III. — **Ali d'ar zoudarded ha mortoloded réformet n° 1 gant pansion evit « bronchite ».** — Goulennit holl, ar c'henta 'r gwella, beza eksaminet evit gouzout ha n'eo ket an drouk skevent « *tuberculose* » eo a zo o stourm ouzoc'h, abalamour da lakat ho pansion da zevel da 2.400 lur.

IV. — **Ali d'an holl zoudarded ha mortoloded hag a zo bet reformet er brezel.** — Ar roll evit kaout medesin hag apotiker evit netra (evit klenvejou pe blessou ar brezel hebken) a zo digouezet en tiez-kear. Lakit eta hoc'h hano war ar roll-ze dioc'htu ha bep tro ma 'z eoc'h da gaout ar medesin kasit ganeoc'h eur paper-visit ha n'ho pezo seurt da baea na d'ho medesin na d'hoc'h apotiker.

A. M.

I. — Prizioù Divinadennou 1919

Yvon Herve, Sant-Goazec -- Jean-Louis Hourmant, Collorec
ha Nenel, Elliant

a zo da genta hag o deus bet peb a 340 poent ; *Breiz*, eul
levr bras ha skeudennet kaër, ialvoudegez 20 lur, a zo bet
kaset da bep hini anezo.

Louis ar Bec, Plobannalec Fr. Martin, Gwiniventer
Fr. Couloigner, Plouedern H. Normand, St-Thégonnec
Fr. Herrou, Plonevez-ar-Faou M.-A. Segalen, Gouesnou.

o deus bet peb a 325 poent ; kaset e vô d'ezo peb a *Vuez
ar Zent*, peb a *Vuez Jeann d'Arc*, peb a *Vuez ar Goad*
ha peb a *Alanik al Louarn*. E plas *Buez ar Zent* ha *Buez
Jeann d'Arc*, e c'hellont kaout *Barzaz Breiz*, mar d'eo
gwell ganto, gant m'her skrivint da Rener *Feiz ha Breiz*
arôk an 20 a viz c'houevrer.

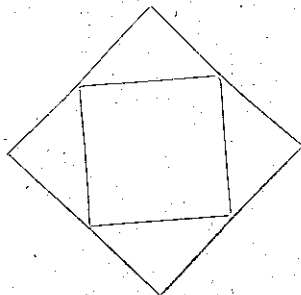
II. — Respontchou Divinadennou miz Genver

I. — Brenn esken.

II. — Eul leyr.

III. — Ar raz.

IV. — Ar skeuden a zo
aman dirag a verk penaoz e
vez kresket ar park, kement
ha kement diouz peb tu, heb
lakat ennan ar gwez nak o
diskar.

III. — O deus bet 80 poent :

Er Abegulle	Treflaouenan	F. Le Meven	Taule
Yv. J. F. Appery	Kernouës	Pter Monot	Kerber
Louis ar Bec	Plobannaec	René Mons	Treflaouenan
J.-P. Bergot	Plouedern	Herve Normand	Sant-Thégonnec
M.-A. Le Berre	Gwitevede	Laurent Ollivier	Lanhouarne
J. Beyer	Lanhouarne	Goulven Ollivier	Sibiril
Yv. Bihan	Cleder	J.-P. Skolaër	Lesneven
Blouet	Sant-Coulitz	M.-R. Pape	Plouedern
Louisa Bourles	Sant-Thégonnec	J.-L. Pennec	Sant-Segal
Cabon	Treflez	M.-J. Piriou	Rosnoen
J.-M. Chapalain	Pont-Kroaz	Pôtr L. N.	Logonna
F. Cloarec	Gwikourvest	Yv. Prigent	Sant-Nouga
Jean Corre	Plogastel	Quéau	Landerne
M. A. P. Cuff	Gwitevede	J.-M. Quéau	Bodilis
Josephin Fagot	Sant-Thégonnec	Emil Quintin	Gwikar
Maria Fegar	Peurit-ar-Roc'h	F.-M. Raguenez	Milizac
Louis Floc'h	Plomeur	Fr. Rioual	Lampaul-G.
Victor Gouriou	Sant-Thonan	Herve Rolland	Dirinon
G. Gourlaouen	Gwipavas	Anna Ronvel	Plougerne
M. Gourmelon	Plouzane	Louis Roudaut	Lesneven
Yv. Grall	Gwinevez	Jean Le Roux	28 B. G. A. Tréves
Yvon Herve	Sant-Goazec	Joseph Le Roux	Kastel-Pôl
Louis Kerbaol	Gwiniventer	J.-M. Salaün	Trehou
An I. Kerjean	Lokournan	M.-A. Salaün	Logonna
Joseph Kerrien	Mespaol	M.-A. Salaün	St-Nouga
Jermana Kerrien	Plouenan	Yv. Scarnff	Plouvorn
J.-M. Kerrien	Lothey	M.-A. Segalen	Gouesnou
Mari Laurent	Gwipavas	J. Seité	Enez Vaz
Mari Lavanant	Loc-Eguiner	M. Sparfel	Lanhouarne
Barba Lez	Bodilis	Paul Touz	Treflez
M. A. M.	Rosnoen	M.-L. Tranvouez	Treflaouenan
Perrin Maner	Ar Merzer	Fr. Ugen	Douarnenez
Fr.-M. Martin	Gwiniventer	Unan-ankounac	het gantan sina

Divinadennou miz C'houevrer

I. — Me 'm euz eun houad

a gar trcidellat ;

da biou e vô e vi,

ma 'z a da bark an ti-all da defi ?

20 p. ar r. — Digaset gant Louis Kerbaol euz a Winiwenter.

II. — Pehini eo sota tra a zo en eun tiegez ?

20 p. ar r. — Digaset gant Louis Roudaut, St-Neven.

III. — Pehini eo an dra ha seul-vui ma vez tom, seul-
vui e vez fresk ?

20 p. ar r. — Digaset gant René Mons, Treflaouenan.

IV — Eun tonton, nao bloaz ha daou-ugent den er bloaz man en deus tri ni : ar c'hosa 13 vloaz, an eil 8 vloaz hag an trede 6 vloaz ; a-benn ped vloaz aman e vezo oajou an tri ni par da oajou an tonton ?

20 p. ar r. — Digaset gant Joseph Kerrien, Mespaul.

V. — Fanch ar Roc'h-Toull, kenderv-gompez da Alanik al Louarn, evel a ouzoc'h, en devoa c'hoant evel ma 'z eus kalz da c'hounid arc'hant bras o labourad nebeud ; evit dont gwelloc'h-a-ze abenn euz e daol, setu hen, eun dervez, hag ober marc'had gant an diaoul. Fanch da vont d'e gear en devoa eur pont da dreuzi, a reat pontig an denved anezan ; eur pontig moan ha n'oa ket brao, m'hen asur d'ec'h, beza mezo pa vezet ouz e dremen ; Pol Gornioz a lavaras da Fanch e toublje an arc'hant a vije warnan bep wech ma treuzje ar pont-ze gant ma taolje d'ezan pevar lur war nugen heken, en dour, bep wech ive ma tistroje d'ar gêr.

Fanch c'henaouek, lorç'h ennan o kredi en devoa grêt eun afer vat, a zastumas d'ar red kement pezh arc'hant a oa en e di hag a dreuzas ar pont, skanv e droad. Paolig a zal-c'has d'e c'her ha Fanch grêt e dreuz gantan a oa eun hanter pinvidikoc'h eget arok.

Mez ar pezh a lavare ar re goz a zo re wir : « Bleud an diaoul a ya da vrenn ». Fanch hen anavezaz ne oué ket pell an dale ha difeskennet kaer e oue, en d'eün, rag ne c'hellas treuzi e bont nemet teir gwech gant eun draik ben-nak war e hano, da vihana ; p'edo o tont d'ar gêr, goude e drede treuz e rankas teuler en dour e bevar lur war nugen diveza hag ez eas da guzat e gounnar en e lochen, paour raz-iliz.

Pegement a gav deoc'h a oa gant Fanch en e c'hodel pa dreuzas pontig an denved evit ar wech kenta ?

20 p. ar r. — Digaset gant amezeg Fanch ar Roc'h-Toull.

Ar respontchou da zivinadennoù ar miz a dle en em gaout gant Rener Feiz ha Breiz, e Sant-Thégonnec, abenn an 20, da zivezata.

Ar re a zigas divinadennoù nevez a dle o digas, dioc'htu, goulennoù ha respontchou asamblez.

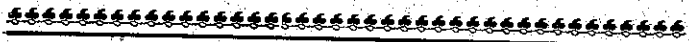
Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

TOLEN. — Eun nebeut kenteliou, J.U. — Jean-Louis L'Haridon, K. AR B. — An Hader a ieas da hada, J. BULEON. — Hunvre Tin ar Vern, J. ABOZ. — An diveza klasker bara. D. N. D. — Teir Gear Rom, G.-M. Trébaol. — Aux Prêtres de Bretagne, A. BRIZEUX. — Keleier ar Miz, E. A. M. — Divinadennoù, PER HA PÔL.

Eun nebeut kenteliou

Setu deuet amzer zantel ar c'horaiz, amzer ar binijen, ha *Feiz ha Breiz* a c'hoanta, en dro-man, rei d'e lennerien kenteliou a vo marteze diez da gievet, mes a ranker da rei goulskoude, kousto pe gousto, da grial zoken var an toennou.

Ret eo en em zizober eus ar vesventi milliget, rak anez e vo kollet hor bro, ha Breiz ne dalvezo mui netra.

E gwall stad, evel a ouzoc'h, omp bet lakeat gant ar brezel diveza. Ezom hon deus eus hon holl nerz evit labourat hag en em zével. Na 'z eomp ket eta da goll hon nerz, hor yec'hed, kement vad a zo ennomp, oc'h en em rei d'an eva.

Da genta : an nerz, ar yec'hed. Bez ez eus eur boesoun hanvet dour a vuez, odivi, hag a zo great e gwirionez gant alkool, eur poezoun danjerus a deu, a nebeudou, da zevi ar stomog, ar bouzellou, an avu, al loanigou, ar goazied, da lamet digant an den e nerz, e yec'hed. Ha kement-man a zo sklear evel an deiz, ha n'ez cus ket ezom da veza medisín evit her gouzout. N'hon deus nemet sellet endro deomp hag e welimp tud, gwechall krenv ha yac'h meur-

bet, deuet da veza klanv, dinerz, o krena awechou dre o hollizili, o vervel alies d'an oad ma tlefent beza en o gwella. — En eur bourk eus ar Finister, ennan vardro eur mil den o chom, ez eus dreist-oll, evel ma kleven lavaret n'eus ket pell, intanvezed hag emzivadad. Ar goazed a zo bet lazet unan bennak anezo er brezel, mes kalz muioc'h zo bet lazet gant an odivi. Emaint epad an deiz, o vont eus eun ti d'egile da eva, hag abenn o daou-ugent vloaz an darn vrasa anezo a zo er vered.

D'an eil: Bugale ar vesvierien. A wechou e ves klevet tud o lavaret : « Me a anaves meur a hini douget da eva, ha goulskoude a jom krenv ha yac'h ha koz var an douar. » la, gwir eo kement-se. Bez ez eus tud krenv kenan : kaer o deus eva odivi, netra ne c'hell dont a benn anezo.

Mes sellit ouz o bugale. O bugale, realies, a baeo evito. O bugale a vo traou fall, drouk-livet, klanvidik ; meur a hini a vo diot, a gouezo e drouk-sant.

Medisined hospitaliou Paris o deus great enklask var bugale an everien odivi. Kemeret o deus dek familh a oa enno fur ar gerent, ha dek familh all a oa ar gerent everien odivi.

An dek familh fur o deus bet 61 bugel, 5 a zo maro ez vihan, a veze gwelet o krena ; 6 o doa sperejou poud ; 50 a oa yac'h a gorf hag a spered.

An dek familh all o deus bet 57 bugel : 25 a zo maro ez vihan, a veze gwelet o krena ; 16 a goueze e droug-sant ; 6 a oa diot ; 10 hepken a jome yac'h.

Hag ar pez a zo spountus, tech an eva a vo ive e bugale an everien, hag alies ne c'hellint ket harpa, hag e teuint da veza mesvierien divalo evel o zadou, hag o bugale, sklear eo, a vo falloc'h falla.

Eun druez eo sonjal pegement a vugale en hor bro a zevelse kollet, koundaonet da veza maleürus var an douar ! *D'an trede: Dispignou diskiant.* O kounta an arc'hant lakeat da brena odivi, an arc'hant kollet o chom hep labourat, e kaver eur zom spountus bep bloaz ; meur a villiard dispignet pe gollet er Franz abalamour d'an odivi : peadra da baea pansion ar zoudarded gouliet, an intanvezed hag an emzivadad, ha da baea meur a dra all c'hoaz.

Anez an odivi, e ve en holl diegesiou, koulz lavaret, an

dud en o eaz ; e leac'h breman kaer zo kreski o fae d'an dud, e ves c'hoaz re alies, berr an traouganto. « Rei arc'hant da lounkerien, evel ma skrive ar C'hardinal Mercier, a zo ar memes tra evel toler dour en eur baner. »

D'ar pevare: Ar penn kollet ; torfejou spountus.

Pa vezomp divar an dour, yac'h hor penn, hon deus poan c'hoaz oc'h enebi ouz an droug, an techou fall. Ha n'eo ket souezus gwelet ar vesvierien oc'h ober ar pez a reont. N'eman ket mui o fenn ganto, ha n'int mui goest da harpa ouz ar zonjou mezus pe diskiant a deu en o spered. Disken a reont kalz izeloc'h eget an anevaled. Ha skrija a reomp o lenn bemdez er c'hazetennou eun torfed bennak deuet da heul ar vesventi. Anez an tech-ze, ar Vretoned a ve, a galz, gwella tud zo var an douar. Breman, siouaz ! e weler re alies en o zouez traou divalo ha torfejou zoken a daol mez var ar vro.

Pa zonjomp eo kristenien, tud badezet, a zisken ken izel, daoust hag e c'hellomp chom kroasiet hon divrec'h heb ober netra da zikour an dud keiz-ze d'en em zével ?

Ar Groaz-Wenn. Eun dever eo evidomp karet hon nesa, sikour anezan dre hor skoueriou hag hon oberou mat da jom fur, d'en em ziouall diouz an droug, diouz ar pec'hed.

Abalamour da-ze ez eus bet savet eur Vreuriez hanvet ar Groaz-Wenn, hag a zo enni kalz tud en eskopti, goazed, merc'hed, bugale. Prometi reont chom hep morse eva banne odivi ebet na boesoun great gant odivi (nemet urz a rofe ar medisn d'ezo.)

Eva c'heller gwin, chistr, bier, limonad, gant ma ne vo ket etev re. Rak an hini a vije mezo gant gwin, chistr, n'eo ket din da veza er Groaz-Wenn.

Gwella zo bet kavet bete vreman evit terri ar zec'hed ha diwall e yec'hed d'an den, eo an dour hag al leaz. Hag ar re n'o deus ket d'o frejou gwin pe jistr, ne dieont ket kredi int falloc'h evit-ze. Er c'hountrol eo. Evel ma lavare an Aotrou 'n Eskob da vugale kear Gemper, e miz gwere diveza. « Ma ne evit nemet dour, bezit laouen ; n'oc'h ket maleürus abalamour da-ze ; rak gant ar boesoun-ze, e viot krenv, yac'h a gorf hag a spered. Ha ma c'hell ho kerent

rei deoc'h gwin pe chistr, kemerit nebeut. An nebeuta eo ar gwella. »

Ar re a laka o hano er Groaz-Wenn a c'hell kendalc'her da eva gwin, chistr, bier, gant ma ne evint ket re, mes morse ne gemerint odivi na boesoun great gant odivi.

Ha ma c'houlenner diganto an dra-ze, eo abalamour an odivi a ra ar brasa droug, hag ar re a zo boazet da eva n'int mui evit o zech ha peurliesa ec'h en em gollont.

Digarestiou. Lod a lavaro : « Eun dra dreist hon nerz a c'houlenner diganeomp. Ne c'heller ket chom hep kemeret awechou eur banne bennak. Ar c'hiz eo. Red eo ober ar c'hiz. »

Pa ves fall eur c'hiz, e ranker terri anezi, hag eun den a galoun a dle beza goest da enebi ouz eur c'hiz fall.

Gouzout a ran, ar c'hiz a zo hirio da eva heb ezom. P'en em gavont an eil gant egile, an dud eus hor bro, da vihana eur c'halz anezo, a rank eva ; p'en em gwitaont, ec'h evont adarré ; pa vezint laouen, e rankint eva, ha pa vezint triste ive ; er goanv ec'h evint, o veza m'eo yen an amzer, en hanv abalamour m'eo tom ; pa deuont d'an oferen, d'ar gousperou, d'ar foar pe d'ar marc'had, ec'h evint adarre. Daoust ha gwelloc'h int ? Tam ebet. Ar c'hontrol eo. Ne reont nemet dispign arc'hant hag ober droug d'o yec'hed.

An holl gizioù fall-ze ne vezint torret nemet gant ar Groaz-Wenn. Ar re a zo er Groaz-Wenn a c'hello lavaret evelhen : « Me ne gemeran morse banne odivi ebet ; *me am eus roet va ger, hag a zalc'ho d'am ger.* »

Ha setu aman petra c'hoarvezo alies. Ar re all a vo ganto ne gemerint ket ive, hag a nebeudou e teuio eur c'hiz all, ar c'hiz da jom heb eva. Pôtre ar Groaz-Wenn a lavaro : « Me n'am eus ket a zec'hed breman ; ne gemerin netra ebet. » ; pe c'hoaz : « Ar medisin en deus difenet ouzin eva netra etra va frejou. »

Selaouit kentelioù Aotrou'n Eskop Kemper, en e Lizer evit Koraiz 1915 : « Bannit a grenn eus ho tiegeziou an odivi hag ar boesoniou great gant odivi. Evit nebeut a win, a jistr, rak ar gwin hag ar chistr, ma ves evet re anezo, a ra ive kalz droug. Hag ar pez a lavaromp deoc'h evit ho tiegesiou a lavaromp ive evit an eleksionou, foariou, marc'hajou : ra vezint great heb odivi. »

Ya, torromp ar gizioù diskiant : bezomp dispart ha pareomp hor bro.

An alambik. Ha dreist pep tra tölomp evez ouz an alambik. E bro ar chistr e vez gwelet ar mekanik-se o vont dre an hentchou hag o chom a zav bep an amzer evit labourat da denna alkoool eus ar chistr. Ne ve netra da lavaret ma vije gwerzet an alkoool-ze evit ober tan pe sklerijen. Mes, siouaz ! gant an dud e ves evet. E meur a ferm, en tiez pinvidik, ez eus bet great betek eur varrikennad odivi. Hag araok ma z'ea an dud d'o labour, e veze roet dezo leun eur weren vras a odivi « lambik ». Diouz an noz, pa veze fin d'an dervez, lambik adarre, lambik atao. Ne veze great netra hep lambik.

Ar mestr a eve evel ar re all, hag aliesoc'h c'hoaz, rak trinka ranke pa deue unan bennak en ti. Ar merc'hed, sklear eo, o deveze an tanva eus ar boesoun presius, hag en o c'hafe e lakeent lambik, ha n'eo ket eun nebeut hepken eo. Avehou zoken e veza roet o lod d'ar vugale.

Petra zo c'hoarvezet ? Setu aman. En eur barrez a c'helfen da henvel, eur persoun a lavaras eun deiz evelhen, eus ar gador, d'e barresioniz : « C'hoant ho peus da zont holl buhan d'ar vered, sklear eo. A nevez zo am eus anteret meur a hini, diskaret e kreiz o oad. M' ho peus c'hoant e c'hoarvesfe ganeoc'h hevelep tra, n' ho peus nemet kendalc'her da eva evel ma rit. M' am bije c'hoant gounid arc'hant, e lavarfen deoc'h : « Kendalc'hit. » Rak muioc'h a anterramanchou a ve d'ober. Mes ho mad eo a glaskan, n'e ket hoc'h arc'hant. Lezit eta a gostez al lambik, rak hennez a deuio a-benn ac'hanoc'h holl ! »

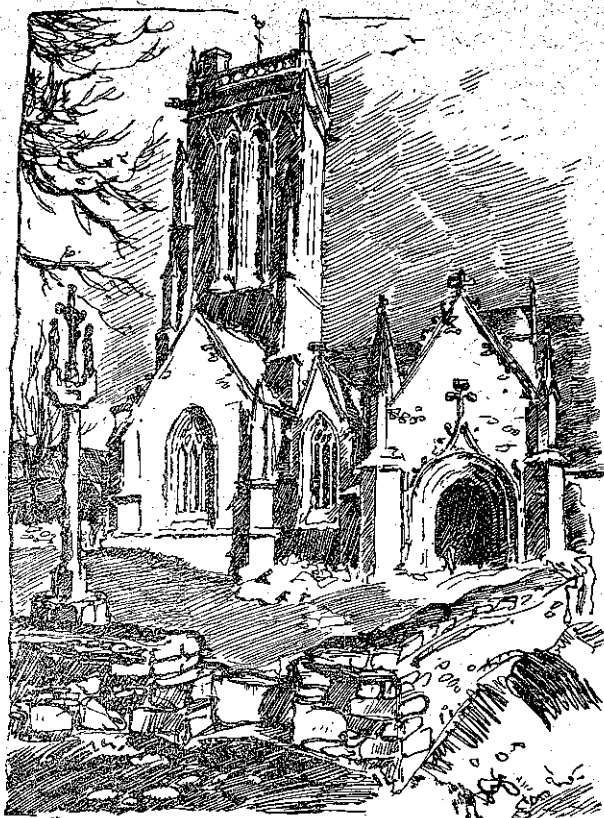
Hag ar re binvidika eo a veze diskaret da genta peurliesa, rak ar re-ze eo a eve ar muia. O bugale ne dalvezent netra ; gwelet ez eus bet zoken merc'hed yaouank o krena dre o holl izili gant klenved an odivi.

Tud Breiz, tölit evez ; digorit ho taoulagad evit gwelet an droug a ra an odivi, ha taolit ar poezoun-ze eus ho tiez, evit ma ne viot ket kollet gantan, na c'houi nag ho vugale.

J. U.

SOUDARDED AR BREZEL BRAS

Ar Serjant **JEAN-LOUIS L'HARIDON (1890-1915)**
PLONEVEZ-AR-FAOU (BRŌ-GERNE)

Chapel sant Herbot.

J.-L. L'Haridon a c'hanas e parrez Plonevez-ar-Faou, er Verneur, eun hanter-heur vale eus chapel brudet Sant-Herbot. Biskoaz n'eus bet laouennoc'h ha karantezusoc'h pōtrik ; e dad hag e vamm n'o deus bet morse tro d'en em glemm anezan.

Abred e teuas d'ezan ar c'hoant da veza beleg. Deski reas eun tam latin e presbital Plonevez ; ha goude beza great e studi e skolaj Kastel, ez eas da gloerdi Lambezellek. E zaou vloaz soudard a reas e Paris ; hag e tizroas da gloerdi Kemper e miz du 1913. Edo war 'n hed bloaz da veza befeget, hag e vamm a zonje gant levez en deiz kaer-ze ken tost, pa zirollas arne ar brezel e mis eost 1914.

Jean-Louis a redas gant nerz-kalon evit difenn e Vro. Eun nebeud derveziou a dremenas e Kemper. Bemdez e skrive d'ar gear da glask dienkrezi e dud ; lizeri leün a garantez kristen evit ar re o doa roet d'ezan ar vuez, ar feiz hag an deskadurez ; lizeri laouen evit lakat e vamm da ankoumac'hât ar gwall amzer da zont.

Ar serjant L'Haridon a en em gavas e kreiz tan ar brezel d'an derveziou diveza a viz eost. Bretoned ar 118 o doa bet dija eur gwall grogad e Maissin, er Beljik. Ha d'o heul, Jean-Louis a rankas kila a gammejou hir beteg ar Champagn. D'ar 7 a viz gwengolo, goude eun dervez hag eun nozvez stourmad vardro Lenharrée (Marne), e oe tizet gant eun tenn fuzul en e elgez (1). Goude tremen eun nebeud sizunveziou en hospital Toulouse, er gear, hag e Kemper, e tizroas d'an emgann e miz c'houevrer 1915. Kaout a reas e rejimant er Boisselle (Soume).

Edoug ar pemp miz a reas eno, e kavas tro da ober kalz vad endro d'ezan. Ato e veze laouen hag e kave an doare da lakat ar re-all da c'hoarzin ha da ankoumac'hât o foaniou, e kreiz ar vouilhen, dindan ar glao, an erc'h hag ar skourn ; epad an nozveziou hir, var c'hed eus an emgann ; e kreiz al labourou tenn da doulla trancheou ha da skarza ar pri anezo. Pa veze e dro da vleina eur c'horve bennag, e kroge da genta er bal pe en trench ; pe c'hoaz e samme var e skoaz ar pounnera treust pe ar brasa blouar' neud-ōrjal, ha yao en hent en eur c'hoarzin !.. Ato e komze brezoneg ous e zoudarded ; ha ma 'z oa doujet ganto, ez oa karetoc'h c'hoaz. Ne glaske ket en em fougeal. Pa 'z ea e patrouilh en noz, e veze atō er penn kenta ; ha goude beza great ar gefridi kemennet d'ezan, ne glaske ket kounta burzudou evit beza savet dreist ar re-all.

Evel gwechall e Plonevez, er skolaj hag er Seminer, ez

(1) E Treger : granch.

oa eur skouer vat evit an holl. Chomet oa glan e galon ha birvidik e feiz. An alies a ma c'helle e tostea gant karantez euz an daol zantel, ha gant Jezus en e galon n'en doa mui aoun euz netra.

Da viz eost 1915, ar Vretoned a laoskas trancheou ar Boisselle gant ar Zaozoun. An 11^{et} korf-arme a oa dibabet evit an taol bras a zonjet da skei er Champagn e miz gwengolo.

Ar serjant L'Haridon a dlle beza er penn kenta evit an emgann. Nebeud araok an deiz braz e skrive : « Eur pennad labour kriz a zo merket d'in. Edoug ar c'hart'heur kenta oun karget, gant va zud, da skatza al linennou kenta,

da lavaret eo, d'en em zizober eus kement tra veo a c'helle chom eno da noazout d'hor zoudarded, da denna varno a-drenv o c'hein epad ma 'z aint var araok. Al labour-ze a gavan heuguz eun tammik ; mes ret eo hen ober, p'eo kemennet d'in. Laza a dennou fuzul, a dennou kanol, a dennou revolver, pe a d'olou kountel, a zo atô ober brezel ; hag ar brezel eo laza. » Hag awechou beza lazet, siouaz !

Ar pezh a rea poan d'ezan, oa sonjal e anken e dad hag e vamm. Gouzout a rea pebez rann-galon a vije er Verneur, ouz e glevet maro war an dachen. Skriva rea da Otrou person Plonevez. « Ma klevit ar c'helou e vezin maro, arabad d'eoc'h truezi d'in. Klaskit an tu da zizoania va zad ha va mamm, ha pedit evidon. »

D'ar 24 a viz gwengolo e reseo e Zoue evit ar vech diveza er bed-man. Ha goude ze eo laouen, mall gantan gwelet an deiz varlerc'h. Fisians en deus, evel ar re-all, da loc'h an enebour eus e doullou, ha d'hen taoler diwar douar Frans. Eus ar pardaez e skriv e lizer diveza da Otrou Superior ar Seminer : « Var-c'hoaz vintin, da eiz heur hanter,

e pignomp eus hon trancheou evit mont d'an emgann. Araok mont etouez an trouz, e skrivan ar gerik-man evit lavaret d'eoc'h eur vech c'hoaz pegement e sonjan ennoc'h hag er Seminer abez. N'oun tam ebet trubuilhet, hag ioul am eus, muioc'h eget biskoaz, da ober va dever penn-dabenn. Ma klevit lavaret e vezin chomet war an dachen, kredit e vezin maro en eur ober ar zakrifis eus va buez. Hor Zalver a zo miaro evidon hag evit ar bed holl ; d'am zro e kinnigan d'ezan va buez evit va bro hag evit ar gerent ha mignoned a jomo war va lerc'h. Unanet gant sakrifis Jesus-Krist, va hini a vezo digemeret gwelloc'h gant an Otrou Doue, hag a dalvezo da denna pelloc'h var ar Frans frugarez ha beunoze hon Tad a zo en nenv. »

D'ar 25, d'an heur merket, goude sin ar groaz, Jean-Louis a bign da genta er meaz eus an tranche. « Allo, pôtre, war araok ! » Hag e zoudarded a gerz kalonek d'e heul. Raktal e klevet eus an 'tu-all drailh ar mindrailhere-

zed. Jean-Louis a gouez d'an douar, tizet gant tri denn. Mes sevel a ra, ha yao ! adarre gant e hent ! Digouezout a ra gant ar Boched. Hag epad ma krog an holl gant o labour, hen a zo kelc'het gant pevar enebour. En em zifen a ra a d'ollou baioupetez, ha pa gouez d'an douar, dinerzet, ar pevar Alamand a zo dija kouezet dindaman.

En derveziou varlerc'h, aomonier ar rejimant a gavas e gorf hag a anterras anezan el leac'h m'oa kouezet. Setu aman an testeni a roas e jeneral eus e vailhantiz :

« Sous-officier d'une bravoure et d'une énergie remarquables. Quoique blessé, a fait preuve du plus grand courage en entraînant sa section à l'assaut des positions allemandes. Tué le 25 septembre, dans un corps à corps, après un vif combat. »

An taol-ze a oe re bounner evit e vamm, a varvas prest goude gant ar c'hlaç'har.

Ni hag hon eus her c'haret war an douar-ma, a oar pebez koll eo bet e varo evit an eskopti. Fizians hon eus eus barr an nenvou, ne ankounac'haio ket ac'hanomp hag e pedo evit an eneoù a vije bet fisiet ennan er bed man. K. ar B.

Gwelloc'h eo peoc'h ha dour stivel
Evit morlarjez gant brezel.

An Hader a ieas da hada. (1)

Va Breudeur,

Hervez ma lavar an Aviel, beza e oa unan eur wech hag a ieas da hada. Mes allas ! koueza a reas lod euz e had gantan var greiz an hent, dindan an treid ; koueza reas eul loden all, e mesk an drein ; koueza reas darn all e douar sêc'h ha kalet evel ar vein. Hag, evel a ouzoc'h, diwar ar greun-ze a oa kouezet digantan, netra a vad ne zavas : had euz an dibab a rank ive kaout douar euz an dibab.

Er bloaz 1418, — beza ez euz 500 vloaz breman hag eun draik bennak ouspenn, — ec'h en em gavas eun hader ive er c'horn-bro-man. Mes n'eo ket unan evel doc'h e oa hennez : komzou Doue e teue hen da hada en hon bro.

Petra e oa hor bro en amzer-ze ?

Ha ! va breudeur, truezus eo eun dachen, pa deu ar douarou enni da drei e lanneier. Mes truezusoc'h eo c'hoaz eur vro pa ne gouez komzou Doue enni, nemet war galonou digristenet, heb feiz hag heb lezen.

Mat ! eur vro evelse e oa hor bro-ni breman ez euz 500 vloaz. Chom a rea c'hoaz meur a veleg dre aman ; mes an dud n'o devoa ket mui kalz a fisianz enno ; da gaout ar zorserien eo ez eant kentoc'h eget da zelaou o beleien.

Ilizou a oa evelato ; mes ne oant ket darempredet ha d'an deiziou marc'had e veze grêt eur c'hoc'hu anezo.

Bugale a oa ; mes ar vugale ne ouient na pater nag ave ; ober sin ar groaz a ouient, ha netra ken.

Beza e oa tud var ar mezlou, beza e oa tud e ker ; mes etre an amezeien dosta, bec'h ha brezel a veze bemdez ; ne oa mui e mesk an dud tam karantez ebed.

Hag ar zant a zonje : « Pegoulz e vo fin ar bed, ma n'eo ket breman eo ?... An Aotrou Doue ne wel ket mui war an douar na feiz nag esperans na karantez e neb tu ! ».

(1) Ar brezegen-man a zo bet grêt, d'ar 7 a viz gouere, warlene, gant an Aotrou Buleon, person Gwened, dirag Eskibien Breiz hag eur bohl divent a Vretoned diredet da bedi sant. Visant lepad gouelioù bras ar pemp kantved bloaz abaoe e varo.

Nan, n'eo ket breman c'hoaz e vô fin ar bed, rag ganet (1) ez eus unan hag a deu da nevezi ar vro ! Mestr Visant Ferrier a vez grêt anezan ! Biskoaz den, prezeger na beleg, n'en deus labourer c'houekoc'h egetan, na grêt traou souezusoc'h. Hag, abalamour d'ezan, an Aotrou Doue a ia c'hoaz eur wech, da « ober ferm » gant mab den evit e lezel war an douar.

E korreiz 1418 ec'h erruas ar zant e Gwened (2). Dont a reas kristenien a vil vern d'e welet ha d'e zelaou.

War blasen al Linsou, goloet a dud penn-da-benn, ar zant a brezege bemdez ; ar boutikou a jome serret ; al labourer a baoueze da labourat ; mistri ha gounideien, mesk ha mesk, ne skuizent ket ouz e zelaou adaleg ar mintin betek kreizdeiz. Ar re a ziabell a gouske er mêz, kentoc'h evit mont d'ar gêr gant aoun da goll eur brezege hebken : — burzudus e oa.

Ar C'hallaoued a lavare enno o unan : « Setu aze unan hag a gomz galleg just evelomp. » Hag ar Vretoned a zonje ar memez tra : « Setu unan hag a gomz brezoneg e giz hor bro-ni. » Ha goulskoude ne gomze na brezoneg na galleg, ne ouie nemed yez Bro-Spagn : — burzudus e oa.

Ar re dost a gleve ; hag ar re bella, euz an eil penn d'egile da gear, a gleve koulz hag ar re dosta : — burzudus e oa.

Meur a wech e veze erc'h hag aliez barradou glô ; miz meurz a zo eur miz avelek ha dinatur ; mes hini ne rea van ouz ar gwall amzer : burzudus e oa.

Nao bloaz ha tri-ugent en devoa ; drailhet e gorf paour gant al labour, ar binijen hag ar gozni, 80 pe 90 vloaz a roe d'ezan an neb her gwele o kerzet ha kerkent ha m'en em lake da brezeg ho pije kredet gwelet eur prezeger yaouank flam a 30 vloaz hebken : — burzudus e oa.

Digasat e veze d'ezan tud mac'hagnet ha tud klanv ; n'euz forz pe seurt tersien ha pe seurt klenved o devoa ezamant ha yec'hed a gavent holl gantan ha ne rea warnezo, koulskoude, nemed sin ar groaz : — burzudus e oa.

Mes perag komz deoc'h a glenvejou ar c'horf ? klenve-

(1) Sant Visant a c'hanas e Valanz, er Spagn, d'an 23 a viz Genver 1357.

(2) D'ar 5 a viz meurz. Goude beza prezeget eno epad eur miz, e reas tro Eskoptiou Treger, Leon ha Kerne en eur hada dre ma 'z ea komzou Doue hag e tizroas adarre da Wened el lec'h ma varvas d'ar 5 a viz ebrel 1419.

jou an ene a zo eun tam mat goasoc'h : euz ar re man ivez ar zant a ouie dont a benn koulz hag euz ar re all :

— « C'houi a dou hano santel an Aotrou Doue, emezan, hano santel an Aotrou Doue ne'z a er mez euz ho kenou nemet gronnet gant malloziou ! » An dud a blege o fenn hag a lavare : « Ne douimp ket ken. »

— « C'houi a zishanav lezen Doue ha madou an nesa evel ma ne vefe ket ken eur pec'hed al laeroni ». An dud a blege o fenn hag a lavare : « Ni a laosko hiviziken e draou gant peb unan. »

— « Ma 'z eus c'hoaz deskadurez e touez an dud, skiant ar zilvidigez da vihana ne ouezer mui eun holl vad anezi ; daoulagad an dud, kenkoulz ha re al loened a zo troet warzu an douar ; ne zeller ket ken etrezek an nenv. » — An dud a blege o fenn hag a lavare : « Ni a zesko lezen Doue hiviziken ha ni he desko d'hor bugale. »

— « Plijadur a fell deoc'h, plijaduriou lous kentoc'h evit plijaduriou divlam ; ho padiziant a zo kouezet dindan eur bern pec'hejou. » An dud a skoe war boull o c'halon hag a iea, d'ar red, da govez.

Na pebez den ! na pebez prezeger ! na pebez sant ! Gwelet am euz beg ar souc'h, souc'h an alar houarn, o sankà doun en douar ; faouti a ra ar blien gantan ha stlepel a ra, a bep tu, gwrisiou ha louzeier fall. An douar a deu da veza yac'h ha didan daou pe dri bloaz al lanneg a deu da veza eur winizog.

Euz a c'henou sant Visant e koueze ive komzou lemm hag a zanke doun e kalonou an dud ; gwrisiou ar gwall dechou ne oant ket evit herzel outo hag e welet neuze o vleunia vertuziou el lec'h ma ne welet arôk nemet pec'hejou !. Baleet am euz gwechall, em yaouankiz, dre ar vro a-bez ; hed a hed an hentchou, e meur a lec'h, ne welet nemet lanneier treut ha loened treut enno. Tregont vloaz a zo abaoue ha breman, e lec'h al lanneier ez euz prajeier glaz ha douarou druz !. Setu penaoz e chenchas bro ar Vretoned gant sant Visant, en eur ober bloaz hebken : prezege heb par, hader heb par, hada a rea komzou Doue dre ar vro a-bez hag heb dale pell e savas war e roudou eun eost vertuziou heb par.

Eur hobl tud a zo breman er baradoz hag a vije bet en ifern panevé sant Visant.

En amzer-ze e oa faziet an dud ; kollet o devoa an hent mat ha n'eo ket a hiniennou eo e kerzent d'an ifern, mes a verniou hag a vagadou.

Hag en amzer-man, aoun am euz ne vefe faziet an dud adarre.

Nag a ezom hon deuz euz a zant Visant evit lakat eneou ar gristenien da zihuna, rak kousket int !

O sant Visant n'eo ket evit paraa klenvejou ar c'horfou eo en deus an Aotrou Doue ho tigaset davedomp, mes evit paraa klenvejou an eneou. Prezegit eta, komzit rust hag heb paouez, *clama, ne cesses* ! Grit ho labour, anez da ze, ho tachen gaer, eur wech c'hoaz, a deuio da veza eul lanneg, eun druez he gwelet.

Beza ez euz eur gourc'hemen a berz Doue hag a lavar : « Madou da neza ne gemeri, nag, eneb rezon, n'o dalc'hi ». Ha breman petra welomp-ni, e kêr ha war ar mêziou ? An dud holl a weler o redet warlerc'h an arc'hant hag alies, abenn hen tizout, e vez red d'ezo flastra re all dindan o zreid. — « An dra-ze n'eo ket kalz a dra ! Goaz a-ze d'ezo ! (a leveront) Al laeronsi n'eo ket eur pec'hed abaoe m'eo deuet an arc'hant da veza Doue !.

O Bretoned, va breudeur, fazia a rit ; n'emaoc'h ket war hent ar baradoz ; war hent an ifern, ne lavaran ket !

Beza ez euz eur gourc'hemen a berz Doue hag a lavar : « Diouallit da zaotri ho kalon gant traou lous pe zonjou disonest. » Ha koulskoude, petra welomp-ni aman ? Daoulagad divergont ha begou lous ; daremprederez etre ar re yaouank heb ma rafe o zad hag o mam eur van outo ; korollou (1) diskempenn, korollou da zul noz ha deiz...

O Bretoned, fazia a rit ; n'eo ket hent ar baradoz eo hennez ; hent an ifern, ne lavaran ket.

Beza ez euz eur gourc'hemen a berz Doue hag a lavar d'ar vugale senti hag a lavar da bep unan plega, a volontez vat, d'an hini en deuz gwir da welet warnezan. — Ha breman piou eo ar vistri ? Ar vugale. Piou a zo red d'ezo

(1) Danson.

plega ? Ar re a dilefe gourc'hemen ! Chenchet ez eus penn d'ar bed.

O Bretoned, va breudeur, fazia a rit ; n'eo ket hent ar baradoz eo hennez ; hent an ifern, ne lavaran ket.

Beza ez euz eur gourc'hemen a berz Doue hag a lavar : « Ar zuliou santel a viri, o servich Doue, ouz e veuli ». Ar zul a zo da Zoue evit diskuiza ar c'horf ha santelât an ene. — Ha petra welomp-ni breman ? D'an diaoul kentoc'h evit d'an Aotrou Doue ema ar zul brema ; evitan eo e labourer ; evitan eo e c'hoarier...

O va breudeur, fazia a rit, n'eo ket hent ar baradoz eo hennez, hent an ifern, ne lavaran ket !

Beza ez euz daou c'hourc'hemen a berz Doue hag a lavar : Klaskit, dreist peb tra, an Aotrou Doue ha n'it ket da zelaou ranellerez ar zorserien ; gant a reoc'h, diouallit diouz komzoù dous an dud digristenet ! — Ha petra welomp-ni breman ? Goaperez ha disprijans e kenver beleien an Aotrou Doue ha ne zelaouer mui nemed re an diaoul...

O sant Visant, sant Visant, fazia a ra ho Pretoned ; youc'hit warnezo ken na deuint en dro, *clama, ne cesses*. Abalamour da Zoue, n'o laoskit ket da ober o daonasion ! O prezeger santel, deuit c'hoaz da nevezi an emgleo ho poa klomet etre ar Vretoned hag an Aotrou Doue, breman ez euz 500 vloaz. Deuit da harpa an eneou keiz, rag horjella a reont, prest kaër da goueza etre lezeu Doue ha touellerez ar bed... Deuit... rag da ober ez euz !...

Exeat qui seminal seminare verbum Dei.

...Ne nous fatiguons pas de redire que dans une société déliquescence, deux tâches reviennent aux Catholiques : garder ce qu'il y a de salubre et de vivace dans la tradition, s'y appuyer pour construire un monde nouveau.

(SENEX, dans REVUE DES JEUNES, du 25-1-20).

Hunvre Tin ar Vern

Ar zôn-ma, digaset deomp gant Pôtr L. N., a zo bet great gant J. Abjoz, er bloaz 1908, hag a oa bet priziet gant Th. Botrel, evel-unan euz ar re gaera savet a eneb ar Vezventi. P. Tr.

Allegretto *Ar Roullerien en Ifern*

Ken gwir ha ma zeuz drein en spenn, 'be zo bet, en noz en ifern, dre va
c'houk, bra brr. Hag emeuz guelit 'kreiz an tan, Dre va c'houk, dre va
c'houk, 'hoaz roullerien o vos ha poan, 'kreiz an tan, brr! brr!

I

Ken gwir hag eo me Tin ar Vern,
Ez oun bet en noz en ifern,
Dre va c'houk. — Brrr, brrr !
Hag am euz gwelet kreiz an tan,
Dre va c'houk, dre va c'houk,
Kalz roullerien o waska poan
Kreiz an tan. Brrr, brrr !

II

Koulz lavaret oant holl euz Breiz !
Euz va farrez oa, war va feiz,
Ouspenn kant. Brrr, brrr !
Ha gwelet am euz, eun druez !
Ouspenn kant, ouspenn kant
Euz va mignoned er vuez,
Eun druez. Brrr, brrr !

III

Gwelet am euz ar c'hemener
E kichenik ar miliner,
Daou vignon. Brrr, brrr !
Heb ar gwin ardant, tud dispar,
Daou vignon, daou vignon,
P'edont ganen war an douar,
Tud dispar. Brrr, brrr !

IV

Unan a laere tammou neud
Hag egile dournadou bleud
'Vit eva. Brrr, brrr !
Galopinadou gwin melen,
'Vit eva, 'vit eva
Banneou stank, leiz ar werén,
Gwin melen. Brrr, brrr !

V

Gwelet am euz Fanch ar C'horneg
A vazate 'liez e wreg :
Droug ennan, Brrr, brrr !
Rag ma oa kouezet kreiz ar poull,
Droug ennan, droug ennan,
Rag beza re garget e doull...
Kreiz ar poull. Brrr, brrr !

VI

Gwelet am euz Yan ar Gourin,
An hini 'vit eur c'halopin
A loskaz, Brrr, brrr !
Gant an naonegez da vervel,
A loskaz, a loskaz,
Daou vugelig en o c'havel
Da vervel. Brrr, brrr !

VII

Gwelet am euz an ozac'h bras,
A varvaz war e leur-zi noas,
Rivinnet, Brrr, brrr !
Rag ma kemere 'raog ar yod,
Rivinnet, rivinnet,
Pevar « bikon » ha daou « bernod »,
'Raog ar yod. Brrr, Brrr !

VIII

Gwelet am euz c'hoaz Yan ar Skoul,
E veg digor 'vel eur riboul,
Digor frank. Brrr, brrr !
Da lounka bemdez heb tam van,
Digor frank, digor frank,
Boutailhadou karget a dan...
Heb tam van. Brrr, brrr !

IX

Gwelet am euz eun ampouailh
E benn gantan stag ouz ar bailh
Gant aon, Brrr, brrr !
Na vije chomet gant eun all,
Gant aon, gant aon,
An tanva deuz feunz ar voutailh,
Gant eun all. Brrr, brrr !

X

Gwelet am euz eur vesverez,
Fantonig ar gemenez,
A lakae, Brrr, brrr !
Dre he gorlanchen, war he frenv,
A lakae, a lakae,
Gant ar volen an hini krenv,
Var he frenv. Brrr, brrr !

XV

Biken Katou, nan, biken mui,
N'evin eur berad odivi,
Na ne rin, Brrr, brrr !
O ! m' hen tou did, n'evin biken,
Na ne rin, na ne rin,
Euz ampouezon leiz eur vesken,
Nan, biken !? » Brrr, brrr !

XI

Gwelet am euz al loudouren,
Stag ouz he beg ar c'hlaouren,
Donjeruz, Brrr, brrr !
Hag a zislonkas er zouben,
Donjerus, donjerus,
Warlerc'h eur c'hofad gwin melen,
Er zouben. Brrr, brrr !

XII

Gwelet am euz Jann Kerladig,
Ken dipoupet he lagadig,
Bep sulvez, Brrr, brrr !
Pa ranke ruidha stok he fri,
Bep sulvez, bep sulvez,
'Vel eun anduilhen kreiz ar pri,
Stok he fri. Brrr, brrr !

XIII

Gwelet am euz kant ha kant all,
Holl va c'hamaladed gwechall,
Hag hirio, Brrr, brrr !
Emaint o vlej al en ifern,
Hag hirio, hag hirio
Emaint o c'hortoz Tin ar Vern,
En ifern. Brrr, brrr !

XIV

Aman laoskiz eur skrijaden...
Katou, va gwreg, eur c'hrouignaden
Divergont, Brrr, brrr !
« Koulskoude, Katou, kollet eo,
Divergont, divergont,
Ar c'hoant ganen da veza meo,
Kollet eo. Brrr, brrr !

AN DIVEZA KLASKER BARA

Lazet eo bet gant ar brezel diveza breur en do bet dre aman Salaün ar Foll.

Gwechall e oa kalz anezo ; betek re, a lavar darn. Diwan ha kreski rént didrabas war douar Breiz-Izel, evel al lann hag ar balan. Testou oant eus madelez ar Vretoned, d'ar c'houlz ma ne gavet ket c'hoaz skrivet war doull ar bourkiou, e galleg dipitus : *La mendicité est interdite*.

Me oa plijet d'in a-viskoaz gwelet Julian o tont du-man da loja. Kredi ré d'in santout c'houez vad gant e druilhou, pa arrue da zerr-noz, grêt gantan tro ar barrez, dre barkou, gwenojennou hag henchou don. Ne oa ket den a safar ; ar sioulded hag ar peoc'h a gerze war e zeuliou.

— Julian, eme va zad, en deuz gwerzet kement a zo oc'h ober trubuilh d'ar re-all. Ni a lak hor studi hag hon amzer da zastum madou ha da greski hon ezommou ; Julian eo e vicher dioueret pep tra : eur vaz, eur val, eun nebeut truilhou hag an hent da vale, awalc'h eo evitan !

Me gave kaer ar vuez-ze. Dinec'h mat e vijen ét d'e heul, abalamour da zibri bara sec'h ha da gousket war ar c'halet eveltan. Evidon-me, Julian a oa eun den dreist d'ar re-all.

Kenta sonj mad am eus dioutan eo pa zavas krog eur wech, diwar e benn, etre va zad ha va eontr Hervio.

Heman oa eur penn totu a bôtr, treut, divergont, mad da gaout abeg e stad pep hini ; ne gasae den ebet muioc'h eget ar beorien... Allas ! paour kez Julian ! eur gwall blanedenn a gasas anezan du-man en nozvez-ze m'edo va eontr tagnous o tispenn e zae d'ezan.

Dal ma oe deut treid ar c'hlasker en ti :

— Petra, lanchore, n'out ket skwiz c'hoaz o veva diwar goust an dud ?

Julian ne oa ket boaz da gaout eur seurt digemer ; ne respontas grik nemet trei e gein ha mont er mêz.

Neuze e savas du-man eun abaden ! Va zad a oa droug-ennan hag a begas war va eontr, ha va eontr a « donère ». « Truilhek ! laouek ! truant ! pezh didalvez !... » Mad en devoa grêt Julian chacha e dreid gantan. Epad eur miz e

chomas hep tostet. Gwell vije bet ganen koll ar gwel eus va eontr epad eur bloaz !

Eun abardevez, evelkent, e oe gwelet adarre e dog ledan hag e vleô hirr o tifoupa, e korn al liorz. Arôk gao-liata ar skaller, e chomas a-zav da c'houlenn digant ar vatez ha ne oa ket « égite » wardro. — « Nan, emezi, roet eo e gont d'ezan. » — Neuze e kredas sevel e c'har ; mes pa deuas en ti, e reas c'hoaz eur zell-tro arôk lavaret : « Doue r'ho pin-nigo ! » E vennoz, moarvat, n'oa ket evit va eontr.

Dal m'en dije debret eun tam, Julian, awechou, pa vije brao, a bigne gant an taroz, uz d'ar bourk ; ac'hano vije gwelet ar vro dispak a-bell dirak an daoulagad evel eul levr bras digor. Éno, e harz eur wezen gargal, (1) e chome pell azezet war eur goaden. Er brouskoed tosan, an eostig a gane ; ar c'hlaz-noz a zave klemmus us d'an draonien. Pell goude ma vije deut moren ar c'huz-heol da guza parkou ha keriadennou, Julian a vije c'hoaz, vel en eun hunvre, o sellet hag o chilaou.

Mes peurliesas ec'h en em denne en iliz. E harz skeuden sant Sulio, eur zant koz dero kalveziet teo ha dislivet gant an amzer, e vije gwelet en e zav, e chapeled en e zorn, eun eurvez ha diou dioustu, hep flach tam. Petra dremene en e greiz pa vije e lein ar rôz ha pa vije en iliz ? Klasket am eus bet gouzout, mes Julian a zalc'he alc'houezet kloz war an traou-ze. Evitan, e pep tra,

Ar gwella mevel
Oa tevel.

N'hallas ket tevel, koulskoude, war ar pezh a welas war e hent eun nozvez, o tont du-man. Pegen souezet e lakas ac'hanomp holl, pa c'houlennas ouz va breur hena, en eur zont en ti, ha « n'en devoa ket kemeret an trèn. »

Eun abaden blijadur a oa ganeomp en nozvez-ze, trouz, c'hoarz diwarbenn n'oun pesort digarez. O klevet goulenn Julian, an trouz a davas mik.

— N'am eus ket sonjet, zoken, eme va breur, mont da gemer an trèn fenez.

— Koulskoude, pa 'z on tremenet e biou d'ar gar, e oac'h eno gant eur pakad ouz ho torn !

— Hunvreet ho peus. Julian, emedomp holl ; Fanch n'en deus ket finvet ac'han.

(1) pe gelen.

Hag e tirolljomp adarre da c'hoarzin holl, nemed va zad.

— Kontit an dra-ze d'eomp, Julian, emezan.

— Pa oan o treuzi an hent dirak ar gar, am eus gwelet eur bagad pôfred gant peb a bakad war o skoaz pe ouz o dorn.

— Hag ho peus anavezet Fanch ?

— Ya.

Pebez kontaden ! Ar re yaouank ac'hanomp a skrigne :
« Tapet en deus Julian eur banne ! »

War ze, ar pôtr koz a vouzas ; dibri reas e goan ha mont a reas da gousket hep ranna gêr ebet pelloc'h. El liorz e oa e wele, dindan eun avalen goz ét war he c'hoste hag a gase he skourrou betek 'us d'ar beziou er véred. Er c'hornze e touge bep bloaz, da viz mae, eur vriad plouz. E val dindan e benn, e kouske ouz moger ar vered, bleuniou gwenn an avalou o tislhan warnan gant ar gliz, a-hed an noz.

Pell amzer arôk miz eost ar bloaz 1914, e oa dre oll hano euz ar brezel. Eun darvoud ken bras a gas en e rôk eur strons, eur voubou anavezabl mad d'ar re a zo tano o skouarn.

Daoust ha Julian, ar c'hlasker bara, en devoa klevet ive o tont war ar bed ar vrud eus ar mor-ze dichadennet ? Abaoue e welidigez, er gar, piou bennak a zelle piz outan a gave e zremm kastizet bemdez ha warnezan merket dou-noc'h-dôn liou ha stum an anken. Nebeutoc'h ec'h en em veske gant an dud, o tastum mui-ouz-mui e zonzou ennan e-unan. An dibri hag an eva a dec'he diouz e spered ; diegl en dije o vont da glask, evel pa vije bet eur hunum bennak 'barz ar boed kinniget d'ezan.

En doare-ze, ec'h en em gavas da zont du-man da chom, o veza ma oa sioul an ti ha tost d'an iliz. E oa ganeomp pa strakas ar c'helou bras...

Sonj ho peus eus miz gouere ar bloaz 14 ? An derzien a oa krog barz ar bed. An dud war ar mêz a bile hag a lemme o filzier hag a rede d'ar parkou da droc'ha ha da zastum o ed ; e keit-ze, an Ankou a lemme e falc'h 'us d'o fenn. Pa

oe lemmet, e krogas e korden ar c'hloc'h... hag e sonas glaz ar bed.

— Petra zo ? Petra zo ? a youc'he ar vederien en deiz-ze, eus an eil park d'egile.

Lezet an dram da beurziskar hag ét an dud d'ar red d'ar bourkiou.

Lod a c'houlenne :

— An tân ? Pelec'h ?

An tân dre oll, er barrez-man hag er barrez-all, hag eus an eil penn d'egile d'ar vro !...

Du-man, daou zervez goude, partiet va daou vreur hena, ec'h en em gavemp hon unan, va zad ha me ha va breur bihan Saik azezet war an oaled goude koan. Ar vatez a oa ét da c'horô. Me a zelle ouz va zad, pleget e benn gantan, trist ken ne gare ket rannan eur ger. Saik a c'hoarie gant e gi. Souden, hag o sevel eun dra 'em spered.

— Ha Julian ?

Daou zervez zo n'hon devoa ket gwelet ar c'hlasker bara ha den n'en devoa bet sonj anezan.

Mont a ris er mêz da welet betek e wele e kardi ar porz. Ne oa ket bet difreuzet. Me da c'hervel :

— Julian ! Julian !

Va breur bihan a oa deut war va lerc'h gant e gi hag a oa ét d'ober tro al liorz.

Ha me klevet e vouez o respont :

— Aman, dindan ar wezen gamm !

E harz moger ar vered, elec'h ma plije d'ezan mont da gousket, e oa astennet ar c'hlasker, e val dindan e benn hag e zaouarn kroazet war e galon. E zremm a oa ét moan moan ha disliou.

Aon a deuas d'in hag e lammis da glask va zad.

— Va zad !

Diouz an tîn a c'halvis anezan, e tiredas kerkent. Pa grogas e dorn ar paour, an dorn-ze a oa sklaset.

— Maro eo ! emezan. — Hag e tennas e dog :

Doue r'hen pardono !... Henez a ouie petra oa o tont !

Grêt e oe eun arched d'ar paour kez klasker ; lakat a rejomp gantan oferennou evel pa vije bet unan eus hon tud. Ne reas, 'vil beza douget d'an douar, nemet chench tu,

eus an tu-man d'ar voger d'an tu-all, eus al liorz d'ar vered. Skourrou ar wezen gam a zalc'has da waskedi e gousked.

Kristen ebed ne lakeas klask war e lerc'h. o veza ma oa dibourvez a bep tra. Gant se, va zad a viras e val hag e vaz (eun dreujen dero bet kalvezet gant Anton) kement ha derc'hel sonj, emezan, eus an diveza klasker-bara.

D. N. D.

Teir Gear Rom

II. — **Rom ar Pabed.** — Rom ar pabed a zeraouaz d'an deiz ma tiskennaz an abostol sant Per e ti ar senedour Pudens ha ma kinnigaz-hen ennan, evit ar wech genta, sakrifis santel an offeren, war eun aoter hag a weler c'hoaz en iliz Santez-Pudensiana. En tammig korn-ze euz ar bed, er gampr-ze, pavet hirio c'hoaz gant mein-marell koz, hag a zo demdost da iliz-veur an Intron-Varia (Sainte-Marie-Majeure) etre diou grec'hen an Eskwilin hag ar Viminal, eo e c'hanaz e gwirionez Rom ar pabed.

Rom ar pabed, heskinet hag harluet, 'en em-guzaz da genta er c'hatakombou; eno eo e vezaz epad tri gantved, eno eo e savaz he ilizou kenta hag eno eo ema he aoteriou kôz — da lavaret eo beziou he sujidi kenta, merzerien eur maread anezo.

Komz Doue, ar beden hag ar zakramant (meulet ravezo !): setu he holl zenzor, setu ivez ar pezh a rea he nerz. Hag, evit gwir, gounid a rea ar bed hervez he giz, hag ar feson-ze da drec'hi an dud ha da c'hounid o spered n'oa nemed hini Hor Zalver Jezuz-Krist en he raog. Jezuz a lavare en e Aviel: « *Et ego, si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad Meipsum* : Pa vezin dibradet diwar an douar, (pa vezin bet krusifiet), me a zougo peb tra daved-hon ». Rom ar pabed he deuz trec'het ar bed holl en eur bignat euz ar c'hatakombou da varo kriz ar verzerenti. E neb leac'h all war an douar stêr ar gwad-ze — a ioa evel eun had a gris-

tenien — n'en deuz redet gant kement a largetez hag a herr evel en deuz great war riblou an Tibr. Ha, ma c'houlennit diganen perag ha penaoz he deuz gellet Rom ar pabed, daoust d'ar pezh a zeblant beza he sempladurez, chom ato Rouanez ar Boblou (*Regina Gentium*), me responto d'eo c'h eo abalamour m'eo bet hed-ar-wech ha ma'z eo c'hoaz Rouanez ar Verzerien.

Beteg amzer an impalaer Konstantin, Rom ar pabed ha Rom ar Sezared a ioa evel pa lavarfen savet an eil war c'horre eben. D'an hini genta, ar c'hatakombou, an denvalijen, an diouer a bep tra, ar c'hleze hag an tân, dent al leoned hag an tigned, an hivinou houarn ha poaniou a bep seurt; d'eben plasen vras ar *Forum*, an templou, ar c'hoariou, an ebatou hag ar festou, aour ha truajou ar bed holl hag a bep seurt frankiz !

Mez, goude viktor Pont Milvius — treac'h ar Groaz — an diou Rom a gommansaz beva en eur gichen. Rom ar gristenien a gwiteaz tosenno menez ar Palatin ha karter ar seiz krec'hen evit mont da jom war riblou an Tibr. An dra-ze abalamour bez sant Per — en doa savet ar Rom nevez — a ioa en tu-all d'ar stêr, e traon menez ar Vatkan; hag an tiez a gerze war an henvelep hent gant ar c'halonou.

Rom ar Pabed a zo great, dreist-holl, gant ilizou — braz ha bihan — ha gant kouentchou, skoliou, paleziou, etc. Henvel eo ouz eun iliz vraz meur-bed a vez kavet enn-hi kement tra 'zo gwir, kaer pe zantel, pe gentoc'h ar Wirionez, ar C'haerder hag ar Zantelez o-unan: an tri zra-ze — hag a ro sklerijen, nerz ha frealzidigez da vuhez ar spered, ar galon hag an ene — o deuz ama o falez braz.

Setu aze perag he deuz-hi kement a c'halloud evit dastum en dro d'ezi ar sperejou braz hag an eneou o deuz Ioul da anaoud ha da garet muioc'h-mui an traou kaer krouet gant ijin an den ha dreist-holl ar vertuz. Nag a dud, a ioa eat da dremen eun devezig bennag heb-ken da Rom, hag a zo goude-ze falvezet ganto tremen eno ar rest euz o buhez ! Ha nag a bed, goude beza gwelet Rom en eur baseal, o deuz

kwiteat anezi gant an toul d'he gwelet a-darre hag ar fizians-
da zizrei da vihanha evit eur perc'hinnaj da vez an Ebestel
Sant Per ha Sant Paol, — kement ha kement, e gwirionez,
m'o deuz renket bete neuze gouzanv *klenved Rom*, hag a
zo, a leverer, henvel-braz ouz *klenved ar gear* (ken anavez-
zet e-touez ar Vretoned divroët). Ar Gatholiked o deuz ama-
o Zad ; ha ti an tad a zo ivez ti ar vugale. N'eo ket souezus
eta ma c'heller lavaret pe-naoz endro da Rom e rôd ato kalon
ouzpen daou-c'hant milion a dud.

Ha na pegen kaer e tlie beza ar Roue-ze, Roué an Eneou,
en amzer ma c'helle, mestr en e gear, en em ziskouez d'ar
bobl, — e gurunen var e dâl, komz Doué var e vuzellou ha
tenzoriou an Nenv en e zaouarn savet hag astennet evit
bennigen e vugale ! E-kreiz prinsed he lez, e-touez an
eskipien hag ar veleien (e letananted-en e rouantelez zivent),
e tlie a dra zur beza evel Roué ar Rouaned ; rag daoust ha
n'eo ket en hano Jesus-Krist eo e toug e wialen a roué ha n'eo
ket dre e-urz eo e c'houarn ar bed holl ?

Siwaz, hirio ar Pab a zo e-vel sebeliet, daoust d'ez-an da
veza ken beo ha bizkoaz, er bez braz a c'halver Palez ar
Vatikan ! Setu labour fallagr an drede Rom — Rom an
Dispac'h !

G. M. TREBAOL, O. M. I.

Diwarbenn beza euruz

Rouaned ha pôted denved
An holl a glask an eurused ;
Kalz ne dizont ket anezi,
Rak n'her c'haskont ket en he zi :
Eurused ar re foll eo plijadur ;
Eurused eo plijadur ar re fur.

F. BRIGNOU.

AUX PRÊTRES DE BRETAGNE

Des hommes éloignés du sol de leurs ancêtres,
Par force, par devoir, ou par un vague ennui,
A vous, chefs du troupeau, nos évêques, nos prêtres,
Ces esprits inquiets écrivent aujourd'hui.

Nous n'irons pas troubler les pères et les mères
Vous, leurs guides secrets, cette lettre est pour vous ;
Et n'ayant à parler que de choses amères,
Nous ne parlerons pas dans la langue de tous.

Est-il vrai ? dans les bourgs et les plus humbles trêves,
Les écoles d'enfants surgissent par milliers,
Tant que le bruit des flots murmurant sur les grèves
Ne pourrait plus couvrir la voix des écoliers.

Bien ! il faut que la terre où toute vie abonde
Reçoive et rende au jour la semence des blés,
Et que l'esprit de l'homme, autre terrain, féconde
Les germes immortels en lui-même assemblés.

Mais, prêtres, est-il vrai ? Dans ces classes sans nombre,
Notre langage à nous ne résonne jamais ;
Nos vieux saints ont pleuré dans leur chapelle sombre :
« Las ! dit Hoël, les fils des guerriers que j'aimais ! »

Donc à notre retour, du milieu de la lande,
Le joyeux *ali-ké* ne s'élèvera plus,
Les pâtres traîneront quelque chanson normande,
Et nous serons pour eux comme des inconnus.

Oh ! l'ardent rossignol, le linot, la mésange,
Pour louer le Seigneur n'ont pas la même voix :
Dans la Création, tout s'unit, mais tout change,
Et la variété c'est une de ses lois.

Le niveau, c'est la mort ! — O prêtres d'Armorique,
Si calmes, mais si forts sous vos surplis de lin,
Anne laissa tomber le joug sur la Celtique :
Sauvez du moins, sauvez la harpe de Merlin !

Niveleurs imprudents ! la vieille langue éteinte,
Tous les vices nouveaux chez vous arriveront,
Et si vous élevez sur l'autel la croix sainte,
Nul au pied de la croix n'inclinera son front.

Dieu vous donna le soin de la vivante chaîne :
Il en est temps, sondez ses mystiques anneaux,
Affermissez le roc où doit grandir le chêne ;
Entretenez la digue où s'amassent les eaux.

Et toi dont le premier j'ai chanté les bruyères,
Qui vivras dans mes vers avec tes chastes mœurs,
Pardonne, ô mon pays, et pardonne à mes frères
Si nous jetons de loin ces sinistres clameurs :

Tout amour est craintif ! Puis, une telle crise
Semble bouleverser tes flancs près de s'ouvrir !
Mais, fidèle à toi-même et gardant ta devise,
Bretagne, tu diras encor : « Plutôt mourir ! »

AUGUSTE BRIZEUX.

Diwarben Pa 'n em gav eur vro, evel eman breman
ar « change » ar Frans, dibourvez a aour, e rank, 'vit
tennan diouz ar broiou-all ar varc'ha-
dourez he deus ezom, paean anezi gant bilhejou arc'hant
eus ar broiou-ze. Penôs pourchas bilhejou arc'hant eus
ar broiou-all ? O prenan anezo gant hon arc'hant-ni, pe
o tigemer aneze 'vit marc'hadourez gwerzet. Er Frans, n'ez
eus ket peadra da werzan, p'eo gwir n'omp ket evit danzen
awalc'h d'eomp hon unan ; gant se, e rankomp prenan ar-
c'hant-paper ar broiou-all evit paean d'ezo kement a deu
d'eomp diganto. Aman ez eus eur c'honvers divalo evidomp,
hanvet ar « change », rak, 'vit pep 100 lur, e rankomp rei
150 lur hirio, 145 lur varc'hoaz. herve ma sav pe ma tisken
war ar c'honvers-ze.

O welet pegement e talv o arc'hant war hon hini, an
estranjourien a deu neuze c'hoant d'ezo da veza perc'hen
en hon bro : ar pezh a dalv 150 lur d'eomp a baeont gant 100
lur eus o moneiz. Brao d'ezo prena tñennou, arreburi,
arc'hantiri, tiez, uzinou, koajou, mengleuziou ; prena ra-
jent ar vro a-bez, mar né véfe miret outo. Penôs en em ge-
mer da stourm 'vit ar gwellan ?

O chom heb prena a ziavez-bro nemed pa c'hellomp
gwerza hag o prena ar pezh a zo red ha netra ken. Hon
arc'hant a dapo neuze e dalvoudegez gwechall hag an
diavêzidi, pa n'o devo ken a c'hounid asur, a baouezo da
deurel warnomp.

Torfejou Ez eo eta gwelet penôs eo o labourat
eneb ar Vro hag oc'h espern e teufomp da zerc'hel
hon feadra ha da zével hon c'hein. Mes
kaer poanial a vezo, kaer dastum ha lakat a-goste, ne vezo
grêt ampled ebet keit ma vo tud — pe kentoc'h torfetourien
— o lakat dismantr ha koll kement a zo en o c'harg.

Bez ez eus er Frans torfetourien ar seurt-se !... Int a
zo kiriek — kement ha ma c'hellont beza — mar ne gerz
ket ar c'honversou, mar chom sac'het ar varc'hadourez er
gariou. mar gweler er porziou-mor berniou ed ha bleud oc'h
ober fank dindan an treid, mar teu an holl draou da gerat
mui-ouz-mui, mar rank ar gouarnamant tennan die hag ober
arc'hant-paper seul vui ma koll eus e dalvoudegez. Kavet
zo bet, etre daouarn micherourien a zo, paperou hag eo
merket evellen warno : Labouromp nebeutan m'hallfomp !...
Stourmomp ouz ar vistri !... Na reomp tñ ebet !... Greomp
labour fall !...

Kentel Kaer o deus, koulskoude, n'int ket
eul labourer evit ober ken fall hag o deus c'hoant. Ar
Vro a fell d'ezhi adbeva, hag a reio,
daoust d'ar bolchevisted, koulz ha d'ar gonversanted di-
gonsians, nemet e vezo red d'ezhi kaout amzer.

Eul labourer a gomz evellen : « Arabad tamall d'eomp-
ni, labourerien, e c'hounezomp re. Sonjit penôs, epad pemp
bloaz, al labourer, elec'h ober bara, n'eus grêt nemet dibri...

Sonjit penôs war 100 den en trancheou, da fin ar brezel, e oa 85 labourer... Sonjit i zo lazec, war eur million 700.000 den, tremen eur million a labourerien... Sonjit, en eur ar-ruout er gêr, ar re zo deuet, petra o deus kavet : arc'hant ha traoù debret, douar paouræet, devejourien tano...

« Penôs ne vefe ket ker ar bevans ? Red eo d'eomp gwerza ker, abalamour adsevel hon stal, abalamour beva hon unan hag abalamour espern eun dra bennak. Mar n'espernomp ket, an traoù a chomo ermêz a briz. Red eo ad-kempen an douarou, labourat vit ar bloaveziou brezel ha vit ar bloaveziou a ren. Pegeit amzer n'eus ket ezom vit netaat eur park debret gant an drouk-louzu ? Vit distrujan ar ban hag ar brouan en eur prad ? Vit adsevel loened ?... »

« Red eo eta da frouez an douar dougen uhel briz epad eur pennad amzer, c'han ma 'n evô al labourer adtapet e grog ; anez-ze, ne vezo biken nemet poan-beva evit an holl ».

**Amprest
ar peoc'h**

N'eo ket awalc'h al labourer ; tud-all a zo hag o deus kavet dismantr war o feadra. Adsevel ar vro eo adsevel pep hini anezo. Lezennou zo grêt da ginnig sikour d'al labourerien, d'ar gonversanted, d'ar vicherourien, d'ar re c'hloazet. Ar gouarnamant a zav arc'hant da bresta d'ezo, gant interest bihan, 1,2 dre gant, epad eur bloaz, 8 vloaz, 25 vloaz. Vit rei d'an dud-se ar pezh o deus ezom, ar gouarnamant, eus e du, a dro ouzomp : eun amprest bras a zo digor betek an 20 a viz meurzh. Amprest ar peoc'h, da rapari dismantrou ar brezel. Pemp dre gant a interest ar bloaz hag hanter-kant dre gant da douch an deiz ma vezo distroet d'eoc'h hoc'h arc'hant, hag e c'hall beza gret adalek ar bloaz kentan ! Ra roio eta pep hini muian m'hallow, herve ma c'hourc'hemen holl gardinaled ar Frans, rak aman mad pep hini a denn da vad an holl.

**Drouk-rans
ar Boch**

Arabad dale da adober an nerz hon deus kollet. En hon c'hic'hen, ar Boch a garje klask trabas adarre, gant e gounnar a zo en e greiz o veza ma 'n eus kollet hag e renk paea... Paea ne reio nemet dre heg. Sellit nag a boan evit tenna digantan an distera tra. Gwelit nag e rigons e

zent pa glasker lakat an dorn war ar pennoù bras o deus laerët ha merzeriet hon bro evel torfetourien ! Ar Boched a zalc'h d'ober obuzou ; n'o deus ket paouezet d'ober poultr na da wellat o nijerezed ; beza o deus eur milion a dud-armet. Ha n'eomp ket da gredi omp barrek, gant an dud a gasfomp du-hont da evesaat anezo, d'o harz d'en em arma. Gant arc'hant ha gant kôjou brao e c'hounezer hag e taller ar gwella mësæerien.

Lavaret zo bet alies dre belec'h e kavfer an tu warno, o ranna an Alamagn a-bez etre broadou dishenvel dre o gouarnamant evel m'int dija dre o spered. Broiou ar C'hreizte a gav abeg e broiou an hanter-noz hag en em zis-tagfe diouto ha diouz ar Prus, mar rofemp sikour d'ezo d'ober ar gammed.

**Ar Bolchevisted
en hon Bro**

N'ouzomp ket war ze mennoz hon renerien ; ar pezh a ouzomp dre zur eo m'en deus dibabet ar ministr Mille- rand mab bihan eur Boch, Steeg, da gemer peurs gantan e gouarnamant ar Frans. Ha war an digare-ze, setu ma sav a-neve ar sosialisted o fenn. Sosialisted, Bolcheviked, Boched, o deus d'o unani etrezo an hevelep kasoni, kasoni ouz ar Frans. Ar pezh o deus grêt ar Bolcheviked en Brest a ziskouez penôs, mar kasaont ar Vro, e kasaont, kerkoulz-all, ar re zo maro eviti.

Pebez binim e kalon ar seurt tud-ze ! N'eo ket eun enor evit kêr Vrest maga seurt anevaled.

« Brest, a skriv d'eomp eul lenner, Brest a zo deuet da veza kear-benn an dispac'h hag an dispac'herien hebken o deus urz da vale enni. Brest a zo troet war an tu eneb.

Pegoulz e troio war an tu mat ?

Pa garo an dud, da zeiziou ar votadeg, dreist-oll, stourm a-zevri, ha n'eo ket ober an neuz hebken da ober eo,

ouz ar ganfarted rus
A zo e kêr, er mêziou, o labourat founaus,
O teuler kranch ha binim ouz kement a zo mad
Hag o vernia ar c'heuneud 'vit ober eun tantad.

An tantad-ze, mar gellont, heb dale a zevo
Hon enor hag hon danvez, hor feiz koz hag hor bro,
Ne vezo war an douar nag iliz nag oter...
War ho tilhad e nijo ludu kroaz hon Zalver...

**Ar Brezonek
er Skoliou**

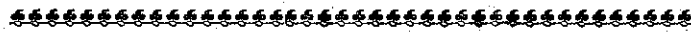
Otrou 'n Eskob Kemper ha Leon a gas-
eur c'halvadén da bennou tiegez e eskopti
d'o fedé d'en em gaout e Kemper, e sal-
vras an Eskopti, ar 14 a viz meurz. Kelou zo da unani etrezo-
an holl breuriezoù pennou-tiegez da groui eur bureo ha
d'en em glevet war ar pezh a zo da ober 'vit ma vezo rannet
gant lealded e pep parrez, arc'hant ar skoliou etre bugale
ar skoliou kristen ha re ar skoliou-all.

Komzet e vezó ive eus an implij d'ober gant ar brezo-
neg er skoliou.

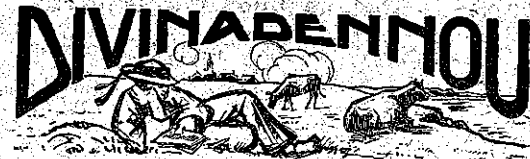
An Otrou 'n Eskob a gav d'ezan o deus ar pennou-tiegez
o ger da lavaret war ze. Na pa n'o deve ket holl sklerijen,
kement hag eur mestr-skol, war an dalvoudegez en eus yez
ar vro da zeski ar yezou-all, o veza ma 'z int Bretoned,
gouzout a reont eo-red mad miret o yez d'o bugale. Ne vezo
miret, avat, yac'h ha digatar nemet ha roet a vefe digor
d'ezan er skoliou. An ôtrou 'n Eskob en eus c'hoant da gle-
vet ar pennou-tiegez oc'h asanti gant ar wirione-ze hag o
tiskleria a vouez uhel, evel en eur seurt « referendum »,
e karont chom stag, int hag o bugale, ouz yez enorus o za-
dou koulz hag ouz o feiz koz.

Trugare d'an Otrou 'n Eskob hag anaoudegez vad ! Eur
gammed vras eo houman. Ha c'hoant ho peus-hu da viret
ho yez hag ho hano a Vretoned ? War ar goulen-ze o devo-
da respont Leoniz, Tregeriz ha Kerneviz. Ar re varo adalek
ar zent hag ar brinsed koz betek anaon ar Brezel bras, o
deus dija respontet.

E. A. M.

Diouz ar skoliou dizoue ha divrezonek,
Aotrou Doue, dilivrit hor Breiz, ni ho ped !

I. — Respontehou Divinadennoù miz C'houevrer

- I. — Da zen ebed : an houidi
Ne dofont ket, en hor bro-ni.
- II. — Eur sil, eur baner pe eur boutog.
- III. — Eun dorz vara pe eur vi.
- IV. — 11 vloaz.
- V. — 21 lur a oa gant Fanch ar Roc'h-Toull.

o deus bet 100 poent : F. Labat, Plourin-Gwitalmeze Jean Mindu, Peurit-ar-Roc'h
 Derrien, Peurit-ar-Roc'h M. Laurent, Gwipavas Pier Monot, Kerber
 Regar, Peurit-ar-Roc'h M. A. M., Rosnoen Augustina Scolan, Peurit-ar-Roc'h

o deus bet 80 poent : Yvon Herve, St-Goazec Tanguy Peron, St-Neven
 Guile, Treflaouenan Jermans Kerrien, Plouenan Yves Peron, St-Neven
 Bery, Kernoues Joseph Kerrien, Mespaul M.-J. Piriou, Rosnoen
 Bec, Plobannalec An I. Kerjean, Lokourman Yv. Prigent, St-Nouga
 Berre, Gwitevede Mari Lavanant, Loc-Eguiner Queau, Landerne
 Lanhouarne Genovefa Larz, Argol F.-M. Raguenez, Milizac
 Cleder Barba Lez, Bodilis F. Rioual, Lambaol-G.
 St-Coulitz M. Mallégo, Mespaul Herve Rolland, Dirinon
 Bourles, St-Thegonnec Perrin Maner, Ar Merzer Robert Le Roux, Peurit-ar-Roc'h
 Bras, Gwiniventer F. Martin, Gwiniventer J.-M. Salaün, an Trehou
 Treflez Rene Mons, Treflaouenan Yv. Scantff, Plouvorn (1)
 Cardinal, St-Nouga Herve Normand, St-Thegonnec M. A. Segalen, Gouesnou
 Gwiskourvest G. Ollivier, Sibiril J.-P. Skolaër, Lesneven
 Plogastel L. Ollivier, Lanhouarne Mari Sparfel, Lanhouarne
 Roc'h, Plomeur Jean Paugam, Mespaul Paul Touz, Treflaouenan
 Gourlaouen, Gwipayas J.-L. Penneç, St-Segal Uguen, Skolaër, Douarnenez

o deus bet 60 poent : Yv. Guiot, Goulven Jermans Peron, Tremaouezan
 Louis Kerbaol, Gwiniventer J.-M. Quéau, Bodilis
 Bery, Kernoues E. Kerdiles, euz an Anjou Yv. Quémener, Pleyber-Christ
 Blaine, Quémeneven J.-M. Kerriou, Lothey Al. Roignant, Gwitevede
 Chapel, Peurit-ar-Roc'h Potr L.-N., Logonna Joseph Le Roux, Kastel-Paol
 Taule Fr. Lannuzel, Milizac Jean Le Roux, 28e B.C.A. S.P. 154
 Guéff, Gwitevede Fr. Le Menven, Taule Jean Seité, Enez-Vaz
 Kuriou, St-Thonan Al. Patinec, Gwinevez Cl. S., Gwitevede
 Gormelon, Plouzane M. R. Pape, Plouedern M.-L. Tranvonez, Tremaouezan
 Gwinevez L. P., Taule L. P., Taule (1) A.-M. Salaün, St-Nouga.

III. — Divinadennou miz Meurz

I. — Petra ra ar muia prez d'an dud er foarioù ?

20 p. ar r. — Digaset gant M. A. P. Cueff, Gwitevede.

II. — Unan a lavar gwir, eun all gaou,
Hag e leveront henvel o daou !

20 p. ar r. — Digaset gant F. Rioual, Lambaol-Gwimiliau.

III. — Me, pa deuan, a ra tro gamm.
Da vont kuit, em bevez va samm.

20 p. ar r. — Digaset gant M. A. P. Cueff, Gwitevede.

IV. — Hag anaout a rit eur c'hastel,
Zo ennan meur a zimezel,
N'int ket holl euz ar chentilla,
Mes traou a reont euz ar gwella ?

20 p. ar r. — Digaset gant an I. Kerjean, Lokournan

*Ar respontchou da zivinadennon ar miz a dle en
em gaout gant Rener Feiz ha Breiz, e Sant-Thegonned,
abenn an 20, da zivezata.*

Taolit Koumananchou *Feiz ha Breiz*, vit ar bloaz 1920-
evez 1921, a zo :
Dre benn, 20 real ;

Dre bemp (pe ouspenn)

Kaset war hano unan hepken : 1 skoed (ha nan 8 real).

Abaoue miz genver, ar prizioù-ze a zo merket e diabarz
ar golo (pajen 4) ; n'omp ket evit rei gwelloc'h marc'had
keit ha ma kendalc'ho an traou da vont war gerât evel ma
'z eont breman : Hor prizioù a zo grêt izella ma 'z euz gallet.

Bugale ar C'hatekiz

Feiz ha Breiz a roio **100 priz** da c'hounid da vugale ar c'hatekiz, da lavaret eo d'ar vugale, pôtrez ha pôtrezed, ha n'o deuz ket c'hoaz ouспен 15 vloaz hag a ouezo respont gwella d'ar goulennou a vo lakêt aman er miz a zeu. An daou briz kentâ: *Breiz-Izel* a dalvezo 25 lur peb hini anezo: Bugale, gant a reoc'h, prenit eta *Feiz ha Breiz* miz Ebrel, da c'houeliou Pask a zeu, anez ho pezo keuz, sur awalc'h, pa vezo re zivezat !

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro kelenner a bep bro ha kenteliou war bep tra

100 Priz Bugale ar C'hatekiz

FEIZ HA BREIZ a roio **100 priz** : **2** levr *Breiz-Izel* a dalvezo **25** lur peb hini anezo, **3** Barzaz *Breiz*, **15** Buez ar Zent, **30** Buez *Jeann d'Arc*, **30** Mouez ar Gwad hag **20** Keriolet, — da vugale ar C'hatekiz, da lavaret eo d'ar bôtred, ha d'ar Pôtrezed ha n'o deuz ket c'hoaz ouспен pemzek vloaz hag a ouezo respont gwella d'an **10** goulenn a zo aman warlerc'h.

- 1) Petra eo adori Doue ?
- 2) Pere eo ar grouadurien n'o deuz kêt bet pec'het biskoaz ?
- 3) Petra eo beza salvet ha penaoz e c'heller beza salvet ?
- 4) Piou a anavezaz Jezuz-Krist evit mab da Zoue ha penaoz e oue anavezet Jezuz-Krist evit mab da Zoue ?
- 5) Penaoz e vezer staget ha distaget diouz an Iliz ?
- 6) Da belêc'h ez ai hon eneo hag hor c'horfou goude ar maro ha goude ar Varn ziveza ?
- 7) Pere eo ar seiz hano kaëra da rei da bôtred ha da bôtreded Breiz-Izel da zeiz o badiziant ?
- 8) Petra eo gorreou an offeren ?
- 9) Piou a c'hell mont da vêleg ?
- 10) Diskouezit sklerra ha berra ma c'helloc'h e kar an Aotrou Doue an dud hag e kar an dud an Aotrou Doue.

Respontchou ar c'honhour nevez-man, skrivet kempenn hag e brezoneg, penn-da-benn, na petra 'la, a vô dleet o c'has d'an adres-man : M. LE DIRECTEUR DE FEIZ HA BREIZ, A PLOUGUERNEAU (FINISTÈRE), abenn gouel ar Yaou-Bask da zivezata, a zo er bloaz-man d'an 13 a viz Mae. Hanoù ar re o devezo gounezet ar prizioù a vô embannet war Feiz ha Breiz miz Even. Bugale, stagit d'al labour. E daou ugent dervez ho peuz amzer d'en em drei !

Ra vezo levezet e pep kalon gristen, p'eo gwir, eur wech c'hoaz, gouellou Pask a zigas d'eomp da zonzj penôs « ar C'hrist savet a varo da veo ne varvo ket ken. » Alleluia !

Kleier Pask, avat, a zigas d'eomp c'hoaz eur c'helou all. N'eo ket hon feiz hepken he devezo perz er bloaz-man en donêzon a vuez a zisken |war bep tra, mes hon Bro ive hag he yez. Evel en eur bez hi a oa dilezet hag ankounac'heat, henvel-ouzh Lazar, ha meur a galon endro d'ezi a oa mantrel.

Beza oa meur a hini hag a c'hortoze an deiz ma teuje eur vouez galloudus awalc'h da lavaret d'ezi adarre : Sav ha bale.

An O. 'n Eskob Duparc, en e greiz spered ha nerz Es-

kibien ha Sent koz Breiz, an eus lavaret ar gomz-ze. D'ar zul. 14 a viz meurs, dirak pennaou-ltegez an eskopti bodet endro d'ezan eo savet hag an eus disklêriet ar pezh a die beza. ar wirionez a-grenn :

« Je veux insister sur la place que l'on doit faire au breton dans l'enseignement de nos écoles. »

An Eskob evel eun tad en e diegez, an eus karg a gement a zell ouz e vugale. Ar yez n'eo ket eun dister tra. Rentet an eus d'ezi enor evel eur mab gwirion da Vreiz.

« C'est la langue de nos aïeux. Elle nous est chère comme tout ce qui vient des vieux parents.

Elle n'est pas un patois, mais une langue. Elle n'est pas une langue sans littérature. »

Bennoz Doue, aotrou 'n Eskob ! Va spered a nij da gaout ar re goz, tud paour, tud dister, o deus bevet gant poan o diouvrec'h ha n'o devoa nep frealzidigez, goude o feiz, nemet o yez brezonek, hag e klevan anezo. eus garidou ar baradoz, o lavaret d'eoc'h « Bennoz Doue, aotrou 'n Eskob ! »

Ha breman ar veuleudi. Stad a vezo en pep Breton a lenno kement-man :

« C'est une langue honorable et loyale. Ceux qui la parlent sont de bons Français. Elle n'a jamais été la langue de la séparation ou de la désertion... C'est pour vous une langue sainte. Elle est la langue de votre foi, de vos prières, de votre catéchisme... »

Mes ne hall ket beza komzet en iliz mar ne ve ket komzet er gêr, na komzet er gêr anez beza en iliz !

« Il est désirable qu'elle demeure la langue de votre vie de famille, de vos affaires et de vos journaux... »

Hogen, ne dalc'ho ket da veza war vuzellou ar vugale eur yez yac'h ha digatar mar ne vez ket desket er skoliou.

« ... Il ne faut pas qu'elle soit méprisée et combattue à l'école. Il faut même qu'elle y soit utilisée. Et je souhaite pour ma part qu'elle y soit enseignée... Dans les paroisses bretonnantes, il est absolument nécessaire, pour bien enseigner le français, de se servir du breton... »

Lenn a refoc'h pelloc'h, war o hed, komzou an Aotrou 'n Eskob ken lemm ha ken sklêr pep hini anezo.

Mes n'eo ket awalc'h. Mont a ra pelloc'h, ha ni aman, e Feiz ha Breiz, a ya pelloc'h d'e heul :

« Ce n'est pas la langue qui crée la foi, pas plus qu'elle

ne fait le patriotisme... N'allez pas croire qu'elle suffit pour atteindre le but que vous visez. Vous visez la formation des âmes... »

Kent e lavare : « La langue peut servir admirablement la foi... »

Yez ha Relljion, Feiz ha Broadelez, pep hini ânezo en deus e dachen distag, mes arabad e vefent dispartiet, rak an deskadurez uhela, an hini a ra an den, dre ma ra ar c'hristen, eo deskadurez ar feiz.

Dirak ar gwirioneziou-ze splann ha lugernus evel heol Pask, soublomp hon spered gant trugarez evit an hini en deus o distaget ken freaz ha ken nerzus. Eun haden a vuez a zo enno evit Breiz an amzer da zont ; greomp ma savo diwarni kant evit unan !
D. N. D.

Setu aman ar mennoziou kinniget, e bodadeg ar 14 a viz meurs, gant an Aotrou Chalon Le Roy, rener oberou mad an Eskopti, ha bet digemeret gant an daou-c'hant a dud a oa ouz e zelaou.

1° Les bureaux de nos associations cantonales des Chefs de Famille, d'entente avec le clergé paroissial, feront des démarches auprès de tous les directeurs et directrices d'écoles libres, pour réclamer l'emploi et l'enseignement du breton dans toutes leurs classes ;

2° Le bureau de la Fédération départementale des Associations de Chefs de Famille, avec l'approbation de Monseigneur l'Evêque, et d'entente avec les inspecteurs diocésains de l'enseignement libre, feront des démarches près des directeurs et directrices des écoles normales libres, des écoles primaires supérieures, des écoles secondaires et des Facultés catholiques, pour que l'enseignement du breton soit partout pratiqué ;

3° Le bureau de la Fédération, au nom et avec le concours des Associations fédérées, entreprendra des démarches près des inspecteurs d'Académie, du recteur, du Ministre de l'Instruction publique, des représentants de la Bretagne à la Chambre et au Sénat, pour que soit autorisée dans les écoles publiques, la méthode de l'enseignement bilingue, et que, dans l'enseignement secondaire et supérieur, la langue bretonne puisse servir à l'obtention des diplômes, au même titre que les langues étrangères.

Teir gear Rom

III. Rom an dispac'h. — Breman ez eus hanter-kant vloaz, kleze ar Frans a ioa o paouez beza torret war dachennou brezel Sedan, Metz ha Paris. N'edo mui aman o tiouall Vikel Hor Zalver Jezuz-Krist ha kerkent e tirollas an dispac'h.

D'an 20 a viz gwengolo 1870: dre an toull grêt en nor hanvet *Porta Pia*, ec'h en em zilas an dispac'herien, pôtréd ar Piemont, 70:000 anezo, e kear Rom ; mont a rejont da jom war dosen ar C'hwirinal, e Palez ar Pabed o unan ; azalek an deiz-ze, an drede kear, kear an dispac'h a ioa diazezet e Rom ar Zezared hag ar Pabed.

Petra o deus great Pôtréd an dispac'h abaoe m'o deus lakeat o c'hraban war heritaj an impalaer Charlemagn ? Freuza traou hag a ioa pec'hed o diskar hag ober die : « O ziez, eme an Tad Monsabre, great gant brik, a zo bras, uhel ha pounner ; renket int evel renkennadou kabellou-tousegi e kosteziou sav-heol ha kuz-heol ar gear a bado da virviken, ha lavaret e vefe great o defe c'hoant da flastra ha da vouga ar gear goz etre skilfoù divent ar gear nevez ; ruiou Rom ar Pabed a zo distrujet ganto kement ha ma c'hellont hen ober ; diverka reont he flasennou hag abalamour da gaerât ar gear war o meno, o deus roet urz da zével peb tra hiviziken, war ar memez linen hag er memez giz. »

Ar gear nevez, e gwirionez, a zo henvel ouz n'euz fors pe seurt kear-all euz ar bed, deuet da dremen ar goanv war gre'hennou ar C'hwirinal hag an Eskwilin pe e kichen liorzou ar Vatikan !

Mez eun dra-all o deus great an dispac'herien ; faolet o deus o c'hrabanou milliget war diez ar venec'h hag al leanézed, war leveoù an Iliz ha war beadra ar beorien. En tiez-ze hag e veze klevet enno gwechall ar c'hantikou santel ha mouez ar beden, e vez klevet breman ar jarneou hag al leou-douet ; ar zoudard hag an archer o deuz kemeret plas ar Manac'h hag al leanez ; a drugarez Doue, kristenien an Europ o deus savet a-nevez ar c'houentchou laeret ha dis-mantret gant an Dispac'herien hag a gantchou eo e c'heller

adarre niveri tiez ar beden e Rom. An urziou Menec'h ha leanezed o deuz holl aman, koulz lavaret, eun ti bras pe vihan da c'hellout ober an disken ennan.

En-eun tu-ema aman eta hon Tad Santel ar Pab gant e veleien, e venech hag e leanezed hag en eun tu-all ar roue gant e zoudarded hag e ganoliou. Daoust ha trouz a zavo etrezo, eun deiz pe zeiz ? Ne gredan ket. An Iliz ne yelo biken da glask affer da genta hag ar C'houarnamant ne c'houlenn nemed eun dra, ma vo lezet gantan ar pezh en deuz kemeret dre laër. Mez ma savfe, eun deiz, freuz efre an Dispac'h hag ar Pab, n'eo ket dies gouzout e pe du e vefe kavet ar re c'hlaez, ar re vac'hagnet hag ar re lazet — ha n'eo ket dies gouzout, ken nebeut, gant piou e chomfe an treac'h hag ar viktor... rag an treac'h a die chom atô gant ar groaz : in hoc Signo vinces !

G. M. TREBAOL. O. M. I

La Langue Gauloise

Toutes les formes de la littérature étaient représentées chez les Gaulois : la rhétorique, où excellaient tous leurs chefs de guerre ; les épopées cosmogoniques, historiques ou éthiques, composées par les druides ; les poésies lyriques ou les chants satiriques des bardes... Tout cela a disparu pour toujours. Aucun historien de l'avenir n'en connaîtra jamais rien ; un des plus nobles chapitres de l'esprit humain nous sera éternellement caché.

Je ne pardonne point à Rome et à César d'avoir été la cause de ce meurtre intellectuel, venant après d'autres meurtres. Hé quoi ! Charlemagne a eu la pensée de noter les chants populaires des Francs ; et personne dans l'empire romain n'a eu l'idée de transcrire des poèmes de druides ou des strophes de bardes ? Comment était donc faite l'intelligence de ces maîtres du monde, s'ils n'ont pas vu la beauté de ces œuvres de vaincus, s'ils n'ont pas compris le devoir de les conserver ? Rien ne fait mieux sentir l'incroyable petitesse morale du grand empire romain que le dédain des pensées et des lettres qui ne venaient pas d'eux-mêmes ou de la Grèce. Débarrassons-nous, une fois pour toutes, de notre admiration convenue pour les formes impériales du passé, somptueux édifices qui ne sont que des façades, enveloppant surtout des cadavres d'hommes et des souffrances de patries.

Camille JULLIAN.

(1) Extrait de la Préface de « Langue Gauloise, grammaire, textes et glossaire, par Georges Dottin, Doyen de la Faculté des Lettres de Rennes. » Paris, Librairie C. Klincksieck, 11, rue de Lille.

Le Breton à l'Ecole

(Allocution prononcée par Mgr l'Evêque de Quimper à l'Assemblée Générale des Pères de famille de son diocèse, le 14 Mars 1920).

Je veux insister sur la place que l'on doit faire au breton dans l'enseignement de nos écoles.

Nous avons intérêt à garder bien vivante la langue bretonne dans la Bretagne bretonnante.

D'abord, c'est la langue de nos aïeux. Elle nous est chère comme tout ce qui vient des vieux parents.

Elle n'est pas un patois, mais une langue. Elle n'est pas une langue sans littérature. Ses vieux chants nous charment encore, et, depuis cent ans, elle s'enrichit d'année en année d'œuvres vraiment remarquables.

C'est une langue honorable et loyale. Ceux qui la parlent sont de bons Français. Elle n'a jamais été la langue de la séparation ou de la désertion. Elle a été la langue de l'héroïsme, dans la dernière guerre comme dans les âges précédents de notre Histoire. Elle sera toujours la langue de la fidélité.

C'est pour vous une langue sainte. Elle est la langue de votre foi, de vos prières, de votre catéchisme, de l'enseignement que vous recevez du haut de la chaire, et des cantiques que vous n'oubliez jamais.

Il est désirable qu'elle demeure la langue de votre vie de famille, de vos affaires et de vos journaux.

Vous la parlez entre vous d'une façon parfaite, et c'est sur vos lèvres que vos enfants doivent apprendre à la bien parler à leur tour.

Mais pour qu'elle garde chez eux une pureté suffisante, il ne faut pas qu'elle soit méprisée et combattue à l'école. Il faut même qu'elle y soit utilisée. Et je souhaite pour ma part qu'elle y soit enseignée.

La question des deux langues dans un même pays vient de se poser en Alsace-Lorraine. Elle a été résolue pratiquement par M. Millerand. Il a compris que, dans une région où une langue est employée par la masse des habitants, elle

ne peut pas plus être chassée de l'école que du foyer, ou de l'église, ou des marchés, et que, si on la parle, il convient de la bien parler. Il a été donc admis, et décidé, que le français demeure « le but essentiel de l'école primaire », et qu'on doit s'en servir « autant qu'il est possible, pour la communication des autres connaissances », mais qu'« on se servira de la langue allemande comme instrument d'enseignement, partout où cela sera nécessaire pour assurer la transmission d'un savoir positif précis », et que même, dans les communes de langue allemande, on enseignera aux enfants assez d'allemand pour que les enfants le parlent et l'écrivent correctement (1).

Cette décision, dictée par le bon sens, a rallié tous les suffrages.

Je demande pour le breton l'application des mêmes principes.

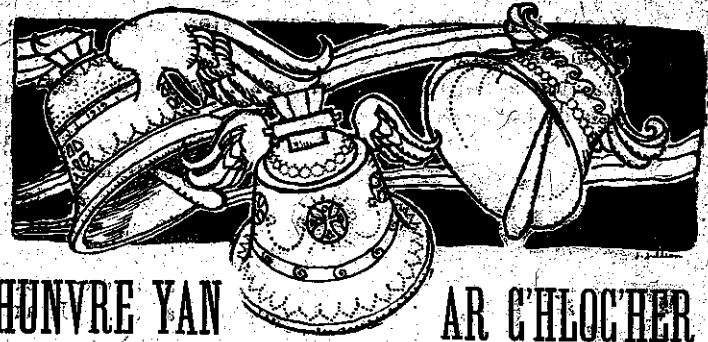
Dans les paroisses bretonnantes, il est absolument nécessaire, pour bien enseigner le français, de se servir du breton. Sans les explications bretonnes, les enfants ne comprendront rien aux leçons du maître.

Mais je demande en outre que dans les écoles et les collèges, pendant une heure ou deux chaque semaine, on apprenne aux écoliers à lire, à écrire, à parler correctement la langue maternelle. La connaissance du bon français n'y perdra rien.

Enfin, je crois que, dans toute école de Bretagne, sans exception, école primaire ou école secondaire, il sera bon que l'histoire de Bretagne soit enseignée à part, que la géographie locale et provinciale soit étudiée de manière à intéresser les enfants et les jeunes gens, et que, dans les devoirs, dans les récits, même dans les problèmes d'arithmétique, tout ce qui touche à la vie ancienne ou nouvelle du pays serve de thème à l'enseignement de chaque jour.

Il y a longtemps que les catholiques préconisent ce programme. Il est représenté au Parlement. Il est patronné par nos groupements bretons. Il a reçu le suffrage de la Société Archéologique du Finistère. Il a trouvé accès jusque dans l'école laïque. Les chefs de famille chrétiens ont le devoir de le soutenir de toutes leurs forces et de travailler à le faire adopter dans leurs écoles.

(1) Correspondant, 25 Février 1920, Article de PANGE.

HUNVRE YAN AR C'HLOC'HER

Epad noz Gwener ar Groaz, edo Yan astennet war e c'holc'hed ha kousket en 'e gloz. Ne wele ket eta ar steredennou o deus bep bloaz d'ar mare ze evel damant ha mez o para en nenv, hag a vez ken disliv ha korf sklaset hor Zalver ; ne wele ket al loar a grenas ivez a-ziouc'h ar Jardin Olivez, p'edo Jezuz o c'houezi an dour hag ar gwad, hag a gren abaoe d'ar Gwener Santel... mes kavout a reas da Yan gwelet eun dra-all : prosesion ar c'hleier kaset da Rom d'ar Yaou Gamblid evit goulenn bennoz ar Pab. Great oa ganto o zro hag e tistroent d'ar gêr. Pebez tôl lagad evit eur c'hloc'her ! Holl gleier Frans o nijal a-ziouc'h ar mor, war bemzek renk bennak hag o freuza an êr kalz buhanoc'h eget eur vanden gwenilled pe houldi gouez...

Er penn arôk edo kleier Paris, re Strasbourg, an Nao-ned, peziou traou a oa o bazouennou evel gwez houarn. Goude ze kleier Rouen, Gwened, Kemper ; war o lerc'h, re-all disteroch, hag a-drenv, o kloza. kloc'hig Kastel, an hini a oa bet dislounket gant eur pesk. Yan a glaske gwelet er vanden e zaou gloc'h, Mari hag Anna, mes n'hellas ket o anaout e kreiz an engroez.

P'o doe treuzet ar mor, ar c'hleier en em gavas e Mar-seilh, war douar Bro-C'hall ; eno e oa red en em zispartia. Great e oe eta eun ehan hag evit kimiada, peb kloc'h a zou-nas tri daol. Yan a oe spountet gant an trouz ha muioc'h c'hoaz pa glevas ar c'hleier bras o lavaret :

— Kaon ! kaon ! kaon ! — hag ar re vihan o respont :

— Kaon war gaon !

An taoliou a oa evel taoliou glaz ; pell e c'homent da glemm ha da hirvoudi.

Et eo ar c'hleier da Rom.

tistagent eun delien seac'h bennak n'oa ket bet c'hoaz skubet gant ar goanv. Yan en doa aon n'en em gavjent ket da vont eun en o flas ha na deujent d'en em flastra pe da ziskar an tour. Krial a rea outo : — Goustad, Mari ! Goustad, Anna ! Goustadik, va merc'hedigou !

Mes abred oe tennet a enkrez. C'hoarvezet er bourk, e rajont diou dro d'ar presbital, evel lapoused arôk plava, ha goude ze, e tiskennjont a nebeudou war di ar c'hloc'her e-unan. Yan a oa tenereat e galon o welet e gleier ken anaoudek. Mont a reas da zigeri dor e di... Mes ne welas netra... Pa droas, edo an daou gloc'h a bep tu d'an oaled, tan er seminal, eun tan a roe kement a c'houez mad m'hel lavarjac'h great gant bodou palmez benniget.

Goude ar c'himiad, peb kloc'hagendalc'has e hent ; holl ez eant adarre evel an avel. Unan hepken, unanik a rankas diskuiza war menez Sant-Mikeal ; mes ac'hano e weler tan Batz ; ne zaleas ket nemeur.

Evit Mari hag Anna, dont a reant affo a-ziouc'h menez-ziou koajou, lanneier hagant o herr, e

Marvailhou a zavas etre Mari hag Anna. Yan, mar kredit, a oa sounn ha digor e ziskouarn !

— Ac'hanta, c'hoar ger, eme Anna, kountant oc'h-hu eus ho peaj ? Petra 'n deus lavaret d'oc'h an Tad Santel ?

— Glac'haret oun ! Klevet em eus gourdrouzou. Goulennet en deus diganen : « Peseurt labour a rit da bemdez ha da zul ? Peseurt prezegen a rit da wugale Jezuz-Krist ?

— « Roue galloudus, emevè, va labour da bemdez eo slni da c'houlou-deiz, da greisdeiz ha diouz an abardaez ; ouspen e kemeran morzol an amzer hag e skoan peb heur.

Yan ar C'hloc'her

— « Mes, emezan, petra livirit d'ar gristenien ?

— « Diouz ar mintin me lavar d'ezo : dihanit, poanit, labourit evit kaout ho para.

— « Netra ken ? eme ar Pab, an dristidigez war e dal... Ha da greisdeiz ?

— « Me lavar : Tud keiz, eman pred ar boued ; debrit hag evit, evit m'ho po adarre danvez c'houezen.

— « Netra ken ! eme ar Pab, tristoc'h c'hoaz... Ha diouz an noz ?

— « Me lavar : Ehanit, tud paour ; n'eo ket gant houarn eo great hoc'h izili ; ho nerz n'eo ket nerz ar mean ; ehanit betek varc'hoaz.

— « Netra ken ! eme ar Pab ; ped troatad oc'h-hu savet diouz an douar ?

— « Hanter-kant troatad, Tad santel.

— « Ha te zonj d'it, emezan, out bet savet ken uhel evit komz komzou an douar ? Pa maout war hent an nenv, lavar 'ta komzou an nenv. Pa gemeri morzol an Amzer, lavar krenv d'an dud : Diwallit, peb heur eus ho puez zo kountet... Ar falz pinvidik en ifern a c'houlenn eur berad dour evit e deod entanet... Ha c'houi, a ben nebeut, a c'houlenn ive eun deiz, eun heur, ha ne vezo ket roet d'oc'h. Diouz ar

mintin, na lavar ket d'an den en deus eur c'horf ; her gout a ra awalc'h ; lavar d'ezan en deus enn ené hag e rank pedi evit e zavetei ; da greisdeiz, laka pennoù an dud d'en em zizelei en enor d'ar Werc'hez ; diouz an noz, lavar d'ar pe-c'her skei war e beultrin. — Ped mouez ho peuz ? a lavaras ar Pab gant eun ton dousoc'h.

'n em unani gant an dud fidel en iliz.

c'hoar, sini an oferen da bemdez hag ar gorreou da zul.

— Ha gwelet a rez neuze ar gristenien o taoulinan evit en em unani a spered hag a galon gant an dud fidel a zo en iz ?

— « Gwechall her gwelen ; breman, siouaz ! pa zonan ar gorreou, ne lavaront mui netra nemet eo mall trempa ar bouejou. Gwelet a ran ive tud yaouank o redet eus an tiez,

— « Diou, emeve, unan evit al levenez, eun all evit an anken.

— « Mad, emezan ; grit hivi-ziken ho tever, peabred n'ho pezo mui nemet unan, hini an anken, ha kalz, zoken, eus ho c'hoarezed a Frans a gollo neat o mouez hag, eur pennad a ranko chom mut ; lod-all ne gêzeint mui nemet war an dachen a vrezel, an houarn hag ar poultr en o ginou, rak chenchet e vezint e kanollou.

Goude-ze Vikêl Jezuz-Krist a c'houlennas diganen petra rean d'ar zul ; mes skrija a rean c'hoaz o klevet e c'hourdrouzou kenta ; n'hellen lavaret netra. — Brema, va c'hoar Anna, deskit d'in ar pez zo c'hoarvezet ; ganeoc'h.

— Me ive zo bet gourdrouzet kement pe wasoc'h ha c'houi. Goulennet e oe ouzin peseurt labour a rean ha pere veze va c'homzou. Me a respontas : « Va labour, Tad Santel, eo sikour va

liou ar pec'hed warho ; gwelet a ran c'hoaz mare hadourien-kezek o lout gant o anevared..

— « O mez ! eme ar Pab ; ma ne vije ket re vad, Mab Doue, elec'h disken evel eun oan war an aoter, ez aje dre an tiez hag an hentchoù gant eur c'hleze tan !

— « Tad Santel, emeve, eun dra am eus ankounac'heat ; da zul da noz, me zôn ive evit kas an dud vezo eus an hostalirioù... O va c'hoar Mari, m'ho pije gwelet pebez ruz-dêr a zavas neuze war dremm venerabl ar Pab ! « Penaos, va merc'h, emezan, gwir eo e rankit c'houi badezet ha kônsakiet ober eur seurt micher ! Ah ! dont a rei eun am-zêr, ha deuet eo, ma souno ive evit Bro-C'hall kloc'h an digovi ; en em vezvi a ra gant an ourgouilh hag an danvez ; ar Frans ne d'eo mui nemet eun hostaliri vras el leac'h mac'h ev pèb unan gwin ar pec'hed ha disprijans Doue ; divezvi a reio war an henchoù, e kreiz ar fank hag ar gwad..

Komz a rea c'hoaz Anna, pa dremenas eur gourventen avel yen... An tan en em lakeas da droidellat er siminal, ar c'hleier ive, hag ez ajont kwit evel eul luc'heden.

Ar c'hloc'hêr a zihunas ; eur c'houezen sklaset a oa war e dâl. Sellet a reas ouz an oaled ; n'oa eno na tân na kleier. — « Eun hunvre eo, eme Yan, eun hunvre dre c'hras Doue ! » Mes eur miz bennak warlerc'h, pa deuas ar wreac'h er barrez, pa zavas ar brezel spontus, e teuas da zonj d'ezan eus e hunvre hag e lavaras d'e gleier :

— Hola ! Mari hag Anna, grit ho tever ; komzit freaz ha krenv ouz ar gristenien d'ar zul, d'ar zul ispisial, gant aon na ve o eneoù d'an drouk-spered, o c'horfoù da eun douar dianavez hag o bro d'eun enebour milliget.

J. GUILLOU.

Ear, Sklerijen, Tomder ha Dilhadjou

Evit chom er stad a yec'hed mat, eo red rei d'ar skevent (1) ear neat. E kamprchou an dud klanv, an ear a deu buhan da veza fall abalamour da alan ha da c'houezen an dud hag ivez abalamour da ezen ar goulou, ar fank hag an troaz. Red eo eta pellât an ear fall ze en eur zigeri an noriou hag ar prenecher. Ar c'hourant-ear ne ra ket a zroug evit-se epad eur pennadig. Pa zigorer ar prenecher, en aoun ne deufe an den klanv da gaout riou, eo mat lakât eur « paravent » etrezan hag ar prenechr, ha choucha anezan, gwelloc'hik, en e wele. Ear an noz a zo kenkoulz hag hini an deiz. Pa deu an heol da bara er gampr, eo ema ar mare gwella da nevezi an ear, ha da lakât er meaz al linseliou hag ar golc'hejou, en dre ma ficher ar gweleou. An dud diwar ar meaz o deuz aoun alies da rei ear d'ar re glanv, ha koulskoude, n'euz forz e pe seurt klenved, an ear neat ne c'hell ober nemed vad d'ar glanvourien. Epad ar goanv, an ear fall a 'z a er meaz, dre ar chiminal, pa rear tan en oaled. Evelato eo mat digeri ar prenecher er goanv koulz hag en hanv. En hor bro-ni, ar goanv ne vez ket kriz, ha pa vez tommet ar gampr, an ear fresk a zo dizanjer.

Mes nevezi an ear n'eo ket lezel ar prenechr digor noz-deiz eo, evel ma vez great e klenvejou a zo ; awalc'h eo hen digeri eur pennad diouz ar mintin hag eur pennad diouz ap noz. Tomder ar gampr a zo mat ivez d'an dud klanv p'o devez da jom atô er gwele, evel an dud vac'hagnet hag an dud a zo sounnet unan pe unan euz o izili.

Gwella tomder a zo eo hini an heol ; eur gampr pe eun ti ha ne bar ket an heol enno ne dalvezont netra evit ar re glanv. An denvalijen a zigas d'he heul an dristidigez hag ar zempladurez. Evit ma vezo esoc'h d'ar c'hlanvour kousket, eo mat koulskoude miret ouz bannou an heol da zont re, en holl, war e visaj ha war e wele.

Epad an noz, ar goulou a vezo munut ha pelleet diouz daoulagad ar c'hlanvour.

(1) Les poumons, e gallek.

An dilhad a zervich d'an den da zerc'hel tomder en e gorf ; an domder-ze a deu d'ezan dre e vevanz. Eun den hag a jomfe en noaz a rankfe dibri muioc'h abalamour ma kollfe muioc'h a domder ; abalamour ma vez gwisket, an domder a goll a zo disteroc'h hag e c'hell beva ha labourat en eur zibri nebeutoc'h. Ar gwella gwiskamant eo an hini a laosk an ear da dremen dreizi brao bras hag a zo tom awalc'h, er memez amzer, evit miret ouz tomder ar c'horf d'en em goll ; ar wiskamant-ze eo an hini a zo great gant gloan ha goude, an hini koton-gloan. Evit an noz hag evit ar re glanv en o gweleou, ar c'hoton da dosta d'ar c'hroc'hen a zo eun danvez mat. Gant ar gloan n'ho peuz ket a ezom da gaout aoun rag ar yenien ; abalamour da ze, lakit palennoù gloan war gweleou ar glanvourien.

Mes ar re glanv a c'houez kalz, awechou, en o gweleou ; ar c'houezen a jom en o dilhad ; toullou ar c'hroc'hen a deu, gwech ha gwech, d'en em stanka. Petra da ober neuze ?

Chenchit dilhad d'ezo alies hag ouspenn-ze kempennit d'ezo o c'hroc'hen ;

N'euz nemed eur banne dour,

Etre neat ha loudour ;

an dour ne goust ket ker ; kemerit dour klouar hag eun tam savon ha goalc'hit anezo, bep eil mare, ar c'horf bras koulz hag an izili all ; frottit o c'hroc'hen goudeze gant eun tam lien hag a zouboc'h en odivi ; sec'hit anezo ha lakit d'ezo dilhad fresk ; ho tud klanv, raktal, a gavo graz hag a lavaro bennoz Doue d'eoc'h. An dra-man a c'hellit da ober diou pe deir heur goude ar prejou, nemet difennet e vefe bet ouzoc'h hen ober gant ar medesin, ar pez n'en em gavo ket alies.

AR MEDESIN.

I. — **Ali d'ar mammou a vag o bugale.** — Ar c'hemennadureziou diveza a lavar : « Seules les personnes admises à l'assistance aux femmes en couches peuvent bénéficier de l'allocation d'allaitement.

II. — **Ali d'ar gerent o deuz ouspenn nao a vugale beo.** — Prizioù a 25.000 lur a vezo roet, *bep bloaz*, hiviziken, unan dre zepartamant, d'ar gerent o deuz eleiz a vugale. Evit beza war ar renk da gonkouri, eo red beza *paour e arc'hant ha pinvidik e vertuziou* ; ar vugale

(nao d'an nebeuta) a rank beza euz ar memez dimezi ; ar vugale maro er brezel a gont evel ma vevant beo. An Astroned Cognacq-Jay a roas milionou da zével ar prizouze o deus lavaret ne vije ket eveseet ouz santimanchou politik pe relijius ar familhon.

Setu aman roll ar paperiou a rank beza kaset gant ar re o deus c'hoant da gonkouri :

Da genta : testeni an dud vrudeta er vro da anzav ez eo an tad hag ar vamm din da gaout ar priz.

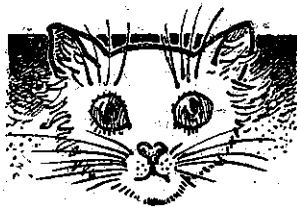
D'an eil : paperiou dimezi an tad hag ar vamm, paperiou ginivelez peb bugel ha paperiou mortuach ar vugale maro er brezel.

D'an trede : testeni ar mear, gant siel an ti-kear, da ziskouez ez euz, da nebeuta, nao a vugale beo d'an deiz kenta a viz du.

D'ar pevare : Diskleriadur ar c'hontribusionou o deuz an tad hag ar vamm da baea.

Kas an holl draou-ze, dre ar post, da M. le Secrétaire de l'Institut, Paris, arôk an 30 a viz du.

III. — Demander à M. l'Administrateur de *Feiz ha Breiz*, 1, place E.-Souvestre, Morlaix, le **Questionnaire** à renvoyer au Secrétariat de l'Institut, 23, quai Conti, à Paris, à l'appui de la demande faite en faveur de ceux qui veulent concourir pour les prix de la Fondation Cognacq-Jay : 1 exemplaire, 0 fr. 15 franco ; 10 exemplaires, 1 fr. franco.

Klenved ar gêr

Er zal vras, el lec'h e oa diou renkennad gweleou tud klanv, ar C'hoar santez Jermana a yea hag a deue, eun tavancher gwenn en he c'herc'hen ; bep eil mare e c'hellet gwelet he dremm dous, distiou, glan evel hini eur werc'hez ha madeleuz evel hini ar vamm wella.

Mont ha dont a rea hag ar glanvourien a oa eun dudi evito sellet ouz al leanez yaouank, yaouank flamm p'eo gwir n'he devoa ket ouspen ugent vloaz. Deuet e oa da Zant Roman da rei an dourn da dud an hospital da brederia ouz ar re vac'hagnet er brezel digernez a oa etre ar Franz hag ar Pruz. O veza ma kemere kalz poan heb morse sellet ouz he skuisder e oa deuet a-benn adalek an deiz kenta da c'hounid kalonou an holl. He mouez, evel eur muzik d'an diskouarn hag he mousc'hoarz par da hini ar c'hoanta krouadur, a roe kalon d'an holl, zoken d'ar re a c'houzanve ar poaniou krisa.

Ar zoudarded keiz a en em gave eno en o eaz, me lavar ! Goude beza bet e kreiz an tan, tostik d'ar maro, ar bôtred yaouank-man a groge a-nevez er vuez a zantent awalc'h o c'houeza adarre a-nebeudou en o gwazied. Al leanez vat a wele gant plijadur an nerz-kalon hag ar fisianz o tihuna e kalonon he c'hlanvourien ; nec'het e oa, koulskoude, gant unan hag a oa du-hont, er penn pella, harp e wele ouz korn an diou voger : eur breizad e oa, leun e spered a velkoni, pleget atô warnan e unan, hep ma tolje morse an distera evez ouz lavariou farsus e amezeien ; al leanez a oa nec'het bras gant an dristidigez a zalc'he da jom war e dal.

— : « Red eo dizua e spered dallet gant sonjezonou tenval » a lavaras ar major.

Hag ar C'hoar baour a rea ar pezh a c'helle evit laouennat ar breizad ; « Allo ! Kerlann, emezi, kemerit' ta eun tammig kalon ! Setu m'eo serret ho kouli ha n'ho peuz tam paz ebed ken, koulz lavaret. Dizale e c'helloc'h distrei d'ar gêr ! » O sevel neuze e zaoulagad digor bras, evel pa vije a nevez ober eun hunvre, Kerlann a hoje e benn ; eun dra bennak a lavare d'ezan ne dlle mui gwelet lanneier Treflez.

el lèc'h ma c'houez avel sall ar mor etouez ar balan hag ar brug ; ne welje mui Pont-Lez, ar gêr keant-ze savet e kichen an Toupe, el lèc'h medo e dad, e vamm, e vreudeur hag e c'hoarezed, ..., nag ar groaz vean savet e kichen gant e dud koz ; eno eo e oa deuet e zousik Yvona, e bried da zont, da lavaret kenavo d'ezan ha da lakât endro d'e c'houzoug ar vetalen arc'hant benniget evitan e pardon Santez Wentrok.

Eno eo e oa deuet e zousik Yvona... nag a vad a reas d'ezan ar zonz-ze !

Setu m'en em gavas gwelloc'h epad eur zizun ; sevel a rea bemdez hag ez ea da gichen an tan gant e vignoned ; c'hoarzin a ranke awechou o klevet o rimadelloù ; evelse e kolle eur pennad an neuden euz e hunvreoù tenval ; bemdez e c'houlenne ouz ar C'hoar Santez Jermana ha n'he devoa ket bet a gelou euz e gêr : — « N'euz lizer ebed c'hoaz, va mignou kêz, mes arabad eo beza souezet ; n'eo ket ken êz-ze ken kas ar c'heleier endro... Dont a raio marteze arôk an noz ! » Ha neuze penn Kerlann a goueze adarre, skuiz, war ar penn-wele ; koll a rea, a-nevez, ar c'hoant dibri ; red e oue neuze d'al leanez sevel uhel he

Ar C'hoar Santez Jermana a gemeras an hardisiegez da ober goulennou outan ; eun tammik e rusias he zal pa anzavas Kerlann d'ezi ar garantez tener hag eun en devoa evit Yvonaig. He ene gwerc'h a zaoulammas hag e teuas d'ezi eur mennoz ; rei a reas he ger da Gerlann e skrivje d'ar plac'h yaouank ; dont a reas ar breizad da veza laouen o sonjal en divije kelou, heb dale, euz e dad hag e vamm hag ivez euz Yvonaig, levenez e galon, a oa du-ze enkrezet ouz e c'hortoz ; gant al lizer-ze, heb mar ebed, e vije eun tammik c'houez euz lann an Toupe, c'houez Breiz-Izel. Oh !

mouez evit ober d'ezan kemeret eun dra bennak ; ma ti-goueze ganti rankout mont wardro eur c'hlanvour-all, ar breizad a gase ar plad pell dioutan ; lakât a rea adarre e benn etre e zaouarn, hag hen buhan da Vreiz-Izel, war nij. Den ne c'helle ober d'ezan dizrei d'e vuez gwirion nemed an hini he devoa touet, gant skoazel Doue, miret da Yvona. he muia-karet divroet.

Evito eo e pede ar C'hoar Santez Jermana d'ar boan a gemere gant Kerlann, ne c'helle ket kas dioutan an dristidigez hag ar velkoni a oa o veuzi e galon ; fallât a rea bemdez ; dont a rea da veza treutoc'h-treuta ; n'en devoa mui awalc'h a nerz evit diskenn e-unan euz e wele ; deuet e oa da veza dizeblant ; ne wele mui netra, nemed marteze, du-ze, er pellder ! Hag ar pezh a oa gwasoc'h, ne lavare mui netra diwarbenn al lizer euz ar gêr hag edo kement war c'hed anezan, eun dervez bennak arôk.

Ar medesin a hoje e benn hag e skoaz ledan ; o skriva e urziou, er gampr, e kichen, e lavaras d'al leanez : — « N'hellan mui netra, va C'hoar ; e spered hag e galon a zo klanfoc'h eget e gorf ; red e vezo e gas d'ar gêr, kenta ma vô gellet ; ne welan ket e vefe netra, all ebed da ober ken ! »

Al leanez a zonzas e raje mat skriva, a-nevez, da Yvona, o kredi e oa bet kollet, sur awalc'h, al lizer kenta, pa ne deue kelou ebed ; kement man a zeblantas ober vad da Gerlann ; pedet he devoa Yvona da rei respont kenta ma c'hellje hag e krede, al leanez kêz, ez aje gwelloc'h an traou hiviziken gant he c'hlanvour ; tremen a reas en e gichen kement begad amzer libr a c'helle kaout ; konta a rea

d'ezan historiou evit e lakât da c'hoarz'n. Lavaret a reas d'ezan, eur vintinvez, o figonezout e kichen e wele : — « Ne deoc'h morse a-benn da c'houzout pe seurt sonj a zo deuet em spered; ne dalv ket ar boan d'eoc'h klask, rak ne gavoc'h biken; hag evelse e kavan gwelloc'h lavaret d'eoc'h dioc'htu... Sonjal a ran el levenez ho pezo dizale o welet adarre lanneier Treflez, rak heb dale e teulio d'eoc'h ho « permission » hag e vezoc'h eurus pa weloc'h o tont warzu ennoc'h ar bôtrez vat-ze a roas he ger hag he c'halon deoc'h du-ze e kichen ar c'hroaz-hent a gas da venez an Toupe ! »

Mouse'hoarzin a reas gant kement a boan ma oue mall gant al leanez lavaret warlerc'h : — « Eur zoudard kalonek eveldoc'h ne deu ket da fallgaloni abalamour ma rank gedal eun dervez pe zaou... An nep en deus bet an enor da veza lakêt e hano en « ordre du jour » hag a zo bet goulennet evitan ar vetalen militer a c'hell en em gourachi evit gedal eun nebeud derveziou... »

Eur skrijaden a levenez a dreuzas izili ar c'hlanvour pa glevas hano euz ar vetalen militer, hag al leanez a lavaras : — « Ar vetalen ho pezo, rag den n'her gounezas muioc'h egedoc'h... Pègement a fouge a vezo e Yvona pa vezo kazel ha kazel ganeoc'h... » Eul luc'heden a lorc'h a dreuzas e zaoulagad : « Deuet eo ar poent da leina, eme al leanez; me va unan eo a zigaso d'eoc'h da zibri; mes red eo d'eoc'h kemeret, rag anez ne c'helloc'h ket mont d'ar gêr dizale ! »

* * *

Antronoz edo ar C'hoar Santez Jermana o tont er mêz eus he c'hampr hag o tiskenn an dereziou mean; sonjal a rea e Kerlann hag e lavare outi he unan : « Mont a ran dillo da welet hag ét eq va breton bihan war wellât ! »

Dres, p'edo o lakât he zroad war an douar, an aumonier a oa o tremen gant e zac'h-nouen; buhan ec'h hastas mont d'an infirmeri : « Va mignoun, emezi d'an infirmier, da biou eo nevez roet e zakramanchou ? »

— « Unan euz ho klanvourien eo, va C'hoar; diesoc'h eo bet en noz; eur breizad eo hag a zo klanv gant klenved ar gêr, war a lavar ar medesin ! »

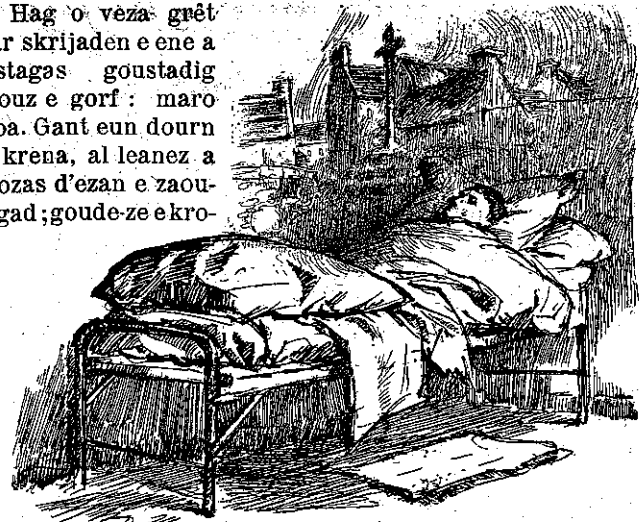
Ar C'hoar Santez Jermana a zantas he c'halon o lammat en he c'hreiz hag hi, d'ar red, ac'hano, da gaout hor

chenvroad; eur mevel a oa en e zav dirag gwele Kerlann; dont a reas etrezek al leanez hag e lavaras d'ez, war eun ton ken dizebiant ha tra, a vouez izel, koulskoude : « Me gred, va C'hoar, eme o vont da dremen ! » Kerlann a zigoras e zaoulagad; anaout a reas c'hoaz ar C'hoar Santez Jermana; hag evel p'en divije c'hoant d'he zrugarekât da veza eno, en e gichen, e reas eur mouz c'hoarz outi, hag e trailhas ar c'homzou-man :

« Va bro garet Treflez, perlezen Breiz-Izel,
El lec'h ma 'z ouu ganet, 'l lec'h ma karfen mervel ! »

ha c'hoaz re-all : « Metalen... lizer... Yvona !... »

Hag o veza grêt eur skrijaden e ene a zistagas goustadig diouz e gorf : maro e oa. Gant eun dourn o krena, al leanez a glozas d'ezan e zaoulagad; goude-ze ekro-

Va bro garet Treflez, perlezen Breiz-Izel

gas er zizailh a oa a ispillh ouz he chapeled greun bras hag e trouc'has eur guchennad bleo o lavaret : « Evit kas da Yvona ! » Koueza reas neuze d'an daoulin, marteze evit kuzat he daelou hag e pedas eur pennad.

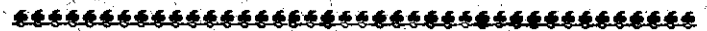
P'edo o tont er mêz euz ar zal e kavas ar zuperoez o tont gant eul lizer; her c'hinnig a reas d'ez: lizer Yvonaig oa, al lizer-ze hag a zigase — siouaz ! re zivezad — c'houez vat lanneier Breiz-Izel.

Ha lavaret ez euz bet tud fallakr awal'h er Frans da zével lezennoù da deuler al leanezed-ze er mēz euz an hospitalioù — el lec'h ma oa ker brao d'hor soudarded ha d'hor mortoloded beza ganto, p'en em gavent da veza glazet pe da goueza klanv — ha da lakât laikezed en o flas ! Ma n'eo ket eun druez !

Pegoulz e teuo adarre ar renerien fur a ouezo lakât peb hini en e blas ? an dispac'her er prizon, al leanez en hospital, ha Doue e penn ar Vro. Pegoulz ?

DIRLEMM, Tréflez.

Truez ouz al laboused

« Me am eus eun neiz. Me am eus daou, a lavar eun all. Me am eus pemp. Me am eus dek. »

Setu aze penaos e klevet ar vugale o komz etrezo, pa deu an nevez-amzer. An neisiou, var o meno, a zo d'ezo, nan d'al laboused o dens o great. Perak ? Abalamour al labousigou a zo dinerz, ne c'hellont ket en em zifen, ne c'hellont nemet en em glemm gant eur vouez truezus pa welont hailloned o lakat o c'hraban divalo var o viou pe var o re vihan.

Gwelet ho peus holl en tiez var ar meaz chapeledou hir great gant viou laboused a bep seurt liou, a bep seurt brasder. Hag ar vugale a vez lorc'h enno o tiskwez ar chapeledou-ze. Na pebez tra griz goulskoude ! Nag a laboused a zo bet distrujet evelse !

Kriz int ive ar skolerien a veler, epad o vakansou, gant eur fuzuilh pe eur garabinen, o vont dre ar parkeier hag o tenna var gement labouz a gavint, bras pe vihan. Pan ! Tenna reont gant plijadur tenna, hag int laouen p'o deus lazet eul labouzig ne c'houlenne nemet beva ha rei d'eomp da glevet e vouez dudius. — Re all a vez o stegna rouejou, o lakat glud, hag e pakont ive kals laboused. Ha den ne c'helfe niveri pegement a vez evelse distrujet bep bloaz e pep korn eus ar vro. Spountus eo.

Ha petra c'hoarves ? Droug bras, siouaz ? Ar prened a bep seurt a deu bemdez da veza niverusoc'h, ha frouez an douar a ves muloc'h-mui drebet ganto.

Pell zo eo anavezet ar vad a ra al laboused. Moyses a bromete eost kaer d'ar re a esperne al laboused. Eur skri-vanier eus ar Grez a lakee, breman ez eus 2400 vloaz, ar c'homzou-man e ginou al laboused : « Ni a zifen ar frouez, p'emaint c'hoaz-e bloun, o trebi a villierou an amprevaned a zo slag outo ». Hag an dud desket eus an holl broiou, ar re o deus sellet mat ouz an traou, a lavar holl : « Al laboused a zo ezom anezo ; anez al laboused, ar prened a deufe da veza ken stank ma ve dismantret ganto kement tra a zo en douar. Daou labouz hepken en eur park a ra eur vad souezus. »

Fabre, eun den brudet dre e zeskadurez war buez ha gizioù al laboused, a skrive : « Anez al laboused, n'hon dije ket a voued avoalc'h da zrebi. »

An Aotrou Meline, bet ministr al labour-douar, a lavare ar memes tra : « Spountus eo an droug a ves great d'ar parkeier en eur laza al laboused ; meur a villiou bep bloaz a ves kollet evelse. Ar viniennou, a zo varno kement a amprevaned, a vo kollet evit mat ma ne esperner ket o difennerien galloudusa, al laboused. »

Gwelit ar prened-glaz a ra kement a zroug d'ar c'haot ha d'an traou all, hag a laka en hor bodennou o neisiou, leun a viou enno. Pennaos dont a benn anezo ? An dud a glask o devi, mes devi a reont ive ar bodennou, ha kaer o deus ober, ne c'hellont ket tizout e pep lec'h. Ma ve bemdez var ar voden eun nebeut laboused, ne jomfe ket pell ar prened nag o viou. Holl e vijent drebet heb ma ve great droug ebed d'ar voden.

Lod a ves klevet o lavaret : al laboused a zo noazus d'ar parkeier. Drebi reont ar frouez hag ar greun en hanv. Ia, gwir eo, mat e kavont ive ar frouez, evel an dud. Ar moulec'hi a gar dont er jardinoù da zrebi sivi, kerez, per, avalou. Ar filiped a gav mat ar greun, dreist-oll ar c'herc'h, hag a ra eun tam droug en amzer an eost.

Mes sonjit e kement-man ; ma reont eun tam droug e amzer an eost, emaint epad ar bloaz o labourat evidoc'h. N'e ket re d'ezo kaout ive an tanva eus ar frouez o deus.

lakeat da zont, o tifen anezo ouz o enebourien ar prenved.

Al laboused a ra droug eo ar re a zreb ar re all, evel ar sparfel, ar skoul, ar barged, en hon bro.

Al laboused a zreb greun ha frouez n'int ket noazus. Ma trebont eur c'hreunen vat bennak, nag a c'hreun fall a zrebont ive epad ar bloaz, greun o dije ampoezounet ar parkeier m'o dije gellet diwan. Al linot, ar pabor, ar mele-nok ha re-all a zreb an had draok, an had askol ha kalz greun all kouezet eus al louzeier fall.

Hag ouspenn, n'e ket hepken greun a zrebont. Peurlies a e trebont greun ha prenved. Ar filiped a zo mistri evit dont a benn eus ar c'hwiled ha traou all. Gwelet am eus eur wech, e miz even, eur renknad gwez goloet a c'hwiled. Dont a reas varno filiped, hag e nebeut derveziou ar c'hwiled a oue holl distrujet. Ar filip a zrebe hepken penn ar c'hwil, hag en e zervez e trebe meur a gant. Dindan ar gwez ne veze gwelet nemet c'hwiled dibennet, maro.

Lakomp eo drebet gant al laboused ar c'hantved eus hoc'h eost. Mes, anez al laboused, n'e ket ar c'hantved, mes an hanter hag ouspenn marteze a vije bet drebet gant ar prenved.

Ar brini, er goanv, a deu var an douar labourer da glask ar greun neves hadet. Gwir eo. Mes lakit spoutailhou d'ezo evel ma ouzoc'h ober ha tennit varno d'ober aoun dezo, ha ne deuint ket re var ho parkeier. Ma trebont greun neves hadet epad ma vezont o tiwan, ar rest eus ar bloaz e trebont traou all, ha kals traou zoken, rak ar brini zo bras o c'hof. Klask a reont en douar ar prenved, ar buzug; ar prenved gwenn a deu da veza c'hwiled a ves kavet en douar gant ar brini ha drebet ganto. Ar piked a ra ar memes labour hag ar brini.

Eur jardiner a skriv kement-man : « En unan eus va gwez kerez, ez oa eun neiz. N'am eus bet marse kement a gerez, rak an oll brenved a oa er vezen a zo bet drebet gant an daou labourer. » Eun all a lavar en eur vezennig spe-zard, enni eun neiz rouzard, en deus bet kalz muioc'h a spezard eget kentoc'h, rak yac'h eo chomet ar vezen; prenv ebet ne c'helle en em staga outi.

En eur gazeten eus Bro-Zaoz e veze gellet lenn, n'eus ket pell, an dra-man : « Bep mintin e welen em gwez spezard

daou labourer hag a labourer kenan. Lezel a ris anezo, ken brao oant, rak gwelloc'h oa ganen koll eun nebeut spezard eget kas pell diouz va jardin an daou labourer ze ker koant. Mes kals am eus bet muioc'h a spezard eget va amezeien a spounte al laboused evit o c'has er mez eus o jardinou. »

Setu aman petra lavar eur skrivaniar eus ar c'hreisdeiz a Franz, eus bro ar gwin : « Kerkent ha ma teu ar melfed krogennek eus o zoullou-kuz, ar mouilc'hi hag ar borzevelled en em laka ganto hag a zreb eur maread, mes ar jardiner a wel ar voualc'h o kemeret eur zivien, ne zonz nemet en tam droug a ves great d'ezan neuze; epad ar goanv hag an neves amzer ar jardin zo bet neteat gant ar mouilc'hi a skrabe e pep leac'h, e pep korn, a glaske dindan an delhiou seac'h ar prenved, ar melfed kuzet ». — Klevit c'hoaz : en eur park leun a winiennou, al loden dosta d'an ti a veze gwelet enni eun arme filiped ne ehanent da labourat epad an deiz. Ar perc'hen a zonzje d'ezan n'en dije eno tam rezin ebet. Hag ar c'hountrol a c'hoarvezas. Eno hepken e oue rezin ha rezin kaer. El lec'h all eus ar park ar winiennou a oue karget a brenved ha ne oue netra vat outo; klanv oa an delhiou hag ar rezin. Ma vije bet muioc'h a filiped, ar park a-bez a vije bet difennet, ar prenved fall n'o dije ket gellet en em staga ouz ar gwiniennou d'ober droug d'ezo. »

Piou n'en deus gwelét, da amzer an neisiou, al laboused koz o tigas d'o re vihan prenved, leun o beg, hag heb ehana epad an deiz ? Ar penglaouig, evit maga e re vihan, a zistruj ouspenn ugent mil prenv-glaz ha prenved all a bep-seurt. Al laouenanig, en eur bloaz, a c'hell laza daou pe dri villioun amprevan.

Ar gazeg-koad, gand he beg, a ra toullou er gwez, mes ne ra kement-ze nemet evit lakat da zont er meaz laou-dar ha pep-seurt prenved o dije lakeat ar gwez da vervel. Ar gazeg-koad a glask he boued nan er gwez yac'h, mes er ve a zo o komanz breina hag a zo enno leun a anevaled vat. Anez ar gazeg-koad e vije kals muioc'h a wez o vreina eget breman.

An alc'hweder a zifen hon douarou, an ed, ouz enebourien danjerus kenan : prenved-glaz, kilheien-raden, vioumerien.

Lakit da eun drask, da eur borzevelled prenved etouez

trouez ; er prenvéd e krogint da genta. Ar voualc'h-arc'hant ne gar netra kement hag ar c'nelhien bras.

Ar gwennell a zreb ive kelhien a gantchou. Ha den ebet ne c'helfe niveri ar c'helhien hag ar fubu a ves lounket gant ar gwenelied pa vezont o nijal tost d'an douar, digor o beg ganto.

An costig a zo eur c'haner dispar, mes eur dreber prenvéd eo ive. euz ar re vella. Håg an holl laboused bihan a zo endro d'eomp en hor parkeier a zo hor mignoured, lakeat gant Doue en hor c'hichen evit ober plijadur d'hon daoulagad dre o flunv kaer, d'hon diskouarn dre o mouez dudius, ha labourat a reont evidomp gwella ma c'hellont epad an deiz, o tifen hon douarou ouz ar prenvéd hag an amprevaned louz.

Enebourien al laboused. Al laboused o deus gwall enebourien : ar goanv, pa ves kalet hag hir, ar skouled, ar sparfelled, ar c'hisier, ar chaz, al lern, ar gaerelled, ar zerpanted. Mes o brasa enebour, eur vez eo ! O brasa enebour eo an den. O laza gant plijadur laza, o lamet an neisiou, an dud o deus skubet divar an douar meur a rum laboused. Ne weler mui hirio laboused hag a zo hano anezo er skridou koz. Petra zo c'hoarvezet ? N'eus mui anezo. Lazet ha distrujet int bet holl.

En Itali e lazont ar gwenelied ; e meur a vro e ves digaset d'ar marc'had a villierou laboused bihan, n'eus ket eun hanter c'hinaouad eus peb hini anezo. Bez ez eus tud a zo o micher paka laboused hag emaint noz deiz oc'h ober brezel dezo. Hag e meur a gorn eus ar Franz, eo deuet al laboused da veza rouez kenan.

Petra dileomp ober. Beza mat, truezus e kenver al laboused, lezel o neisiou ganto, chom heb o laza. Nelavaran ket eo difennet laza-bep an amzer glujiri ha laboused all a zo enno eun tam kig mat. Ar pez a zo difennet eo laza evit ar blijadur da laza. da zistruja ; ar pez a zo difennet eo ober brezel d'al laboused bihan-ze a ra deomp kement a vad. Lezomp anezo da gana, da c'hoari er gwez hag er bodennou, lezomp anezo da labourat evidomp o trebi an amprevaned fall.

Ar gerent, ar vistri-skol a roio alies kenteliou var gement-man d'ar vugale, hag a zesko dezo dilezel o giziou kruz ha diskiant ha karet al laboused.

J. U.

EUR WELADEN EN IFERN

Ar werz-man, savet var eun ton glac'harus, eun ton a c'biz koz, a zo evel eur gentel katekiz war an ifern Kanet eo bet e Kastel-Pol evit eur gouel en honer da Intanvezed ar brezel. P. Tr.

Moderato *Ar weladen en Ifern.*

Ar paour-keaz Job zo glac'harus : Maro e Fant Karet, Karget e galon a anken, Eo eat en eur gouent, Ha get e ga loup a an-ken eo eat en eur gouent.

1
Ar paour keaz Job zo glac'harus :
Maro e Fant karet !
Karget e galon a anken,
Eo eat en eur gouent... } *bis*

2
Evit he gwelet a-nevez,
Ha klevet c'hoaz he mouez,
Da di Zatan, Job ' zo kerzet
Etouez an dud daonet. } *bis*

3
Gwelet a ra Fantik keaz
War eur skaoun-tân, siouaz !
— « Daoust ha me c'hell dre bedennou
» Terri ho tourmanchou ? » } *bis*

4
— « Na peden, na yun, nag ofern
» Na dorront tân-ifern ;
» Va foan, siouaz, zo eternal
» 'Vit eur pec'hed marvel. »

P. Tr.

KELEIER

Gouel S. Patrik, Poblou zo hag o deus dibabet evit
Gouel bro Iverzon o gouel broadel devez gloriüs eun
 trec'h bras gounezet war an ene-
 bour; darn-all, — tra iskis — eun devez a reveulzi, evel ar
 C'hallaoued. An Iverzoniz, tud kristen, o deus kemeret,
 evit ober gouel o Bro, ar 17e devez a viz meurs gwestlet
 gant an Iliz d'o zant patron, S. Patrik, an abostol a zigasas
 d'ezo sklerijen c'hlan ha splan an Aviel ha gant an Aviel,
 ar gwir Sevenidigez.

Lidá reont ar gouel-ze gant kalz a lévenez. Forz pelec'h
 en em gavo war c'horre ar bed, evit an Iverzoniad, an
 devez-ze a vezo eun devez sakr, roet holl da adtreñen ha
 da greski en e greiz envorioù ha karante e vro vinniget.

Gouel S. Patrik a zo gouel-berz evit Iverzoniz. Red eo
 klevet an oferen an deiz-ze. Eur c'hristen mad ne chomo
 ket heb ober ar gomunion evit e Vro. Arabad labourat. Dre
 forz poueza war o mistri, ar vicherourien el labouradegou
 o deus gounezet chom an deiz-ze dilabour.

An Iverzoniad distôlet aman ha du-hont dre bevar
 c'horn ar bed eo o c'hustumans dougen hirie war o chu-
 pen eur boked melchon, hanvet ganto *schamroek*, evel
 arouez o feiz koulz hag o broadelez.

S. Patrik, war a lavarer, a deskas d'ezo mister an
 Dreinded diouz henvelidigez an delien velchon.

Banniel Iverzon, glas gwer, gant eun delen aour en e
 greiz, a zo staget ouz pep ti, ouz pep iliz, ouz pep skol iver-
 zonek. Evel ar Zôzon da vare Nedeleg. Iverzoniz a gas d'o
 c'herent ha d'o mignoned eur garten-bost moulet war-
 nezi arouezioù, gwerzioù koz ha divizoù en iverzoneg.

D'abardaez, e vez groet prosesionou hag ive c'hoarioù
 a bep seurt da zidui an dud.

Da noz e vez klozet ar gouel etre ar breuriezou ken
 stank en Iverzon.

Gwechall-goz — ha n'eus ket pell c'hoaz — ar banveziou
 ze a deue re alies da vezan eun digare a zizurz hag a
 vezventi. Ar Zôzon a gemere o zu ac'hane da wapat ha da

damall Iverzoniz. Mes an eskibien hag ar veleien o deus
 savet o mouez da c'hourdrouz ha breman ar prejou-ze a zo
 deut da vezan kalz dereatoc'h.

Ar bloaz-man, a dra-zur, gouel S. Patrik a vezo bet lidet
 gant muloc'h a feiz eget biskoaz, an traou e veza evel
 m'emaent, hag hon mignoned gwasket evel ma z int gant
 ar Zaozon.

Pedomp ni ive ma teuio, dre c'hras Doue ha pedennou
 nerzus S. Patrik, an trec'h gant hon breudeur war o ene-
 bourien, an Hugunoded aheurtel.

Bravat giz, n'e ket 'ta, ober gouel en enor d'ar Vro ?
 Pegoulz e refomp ni, Bretoned, kemend-all, evit enori ar
 zant meulet dre oll en Breiz-Izel, Sant Erwan binniget ?

GWELTAS.

• • •

Pep hini

evitan e-unan

Ar jeneral Castelnaud a lavare :
 « Da zeiz ar peoc'h, galloud en Ala-
 magn war vor a oe kaset da netra ;
 mes war douar, he nerz a zo chomet ganti ; daoust d'ezo
 da veza koll, he zoudarded, eviti, a zo didrech ».

En doare-ze, e tigouez kement-man : ar Zôzon o deus
 bet o gopr ha ni a zo chomet war var. Ar Zôzon o devoa
 tapet o lod arôk, zoken, ma oa fin d'ar brezel ; ni, a-benn
 beza paeet, a rank fiziout war bolante vad ar Boch ha war
 hon nerz hon unan.

Bro-Zôz, mall ganti ober konvers adarre gant an ene-
 bourien dec'h, a garje e vijent dizammet eus ar die o deus
 en hon c'henver, ha rei awalc'h a raje d'eomp da gredi e
 klask hon interest war ze, kentoc'h eget interest ar Boch.

An Amerik a zo ken didruez all ouzimp, breman pan eo
 tremenet ar reuz. An aour hag an arc'hant gounezet e kerz
 ar brezel n'o deus ket kresket evurusted ar vro-ze ; klem-
 mou ha gourdrouzou a zav ive étouez ar vicherourien...

E gwirione, ar furnez evidomp a vefe konta, dreist-oll,
 warnomp hon-unan, labourat hag espern. Hogen, petra
 c'hoarvez ? Ar vicherourien, forz pe frouden a grog enne,
 ne ouzont ken nemet eun dra : tec'hel diwar o labour ; pa
 labouront, heligenta a vez etreze da c'houzout piou a reio
 an nebeuta. E keit-se, gwad ar vro a red adarre dre ar
 gouliou grêt d'ez gant didalvedigez he bugale.

**Ar Boched o klask dispenn
divizou ar peoc'h**

bloaz a bansionou ? Arlene e vije respontet : Ar Boched I
Ar bloaz-man ne greder ken : hardisaet o welet e chach pep
hini ac'hanomp d'e du, ar Boch a c'hoarz gwap d'hor gou-
lennou. Kaeroc'h so, ne diz ket d'ezan skei awechou.

Hon ofiserien karget, herve divizou ar peoc'h, da fur-
chal ar c'hazerniou, a zo bet digemeret fall. Eur prins pru-
sian an eus, dre e skouer, hiset ar bobl warnezo ; en Brême
evel en Berlin, zo bet war o lerc'h malloziou ha skrign-
dent... Bezomp war evez ouz ar chas-ze !

Hogen, neventi-all a c'hoarvez : ar Revolution, p'eo gwir
e rank ober he reuz warlerc'h ar brezel, ar Revolution a zo
straket en Berlin : Kapp eneb Ebert. Achu gant Kapp, e
stag ar bolchevisted da vrezelli.

N'eo ket start gouzout perak : an tōliou judazerez eneb
hon ofiserien, ar revolution, ar safar bolchevist hag an holl
vesk savet en Alamagn ha, zoken, er Frans, gant ar chimi-
naoued hag ar vengleuzerien, n'int nemet eun doare da
zispenn divizou ar peoc'h : ar Boched ne baeont ket ha
n'houlont ket paea.

Setu perak omp bet galvet, dre vouez an amprest, da
harpañ ar vro gant hon arc'hant evel gwechall gant hon
diouvec'h. Ar peoc'h, e gwirione, a c'houlén kement a bre-
der hag a labour evel ar brezel : ar marechal Foch a c'houl-
én armou ; ar gouarnamant a c'houlén arc'hant hag an holl
a c'houlén bara, n'eo ket ar Frans hepken, mes an Europ
a-bez, emé prezidant ministred an Itali : « Tri-c'hant mi-
lion a dud en Europ ne labouront ket awalc'h evit bevan ;
an dud a fiz war ar moneiz paper hag a dalc'h dispign mui
eget ne danzeont. »

Kement hag evit an Amprest, ezom a zo da skriva war
ar mogeriou ha da brezek, dre gomz ha dre skouer : La-
bourit ! Espernit ! ma vezo gallet tizout an eost adarre.

Goulen :
GERIADUR BREZONEK (Vocabulaire français-Breton)
Gant **F. VALLÉE**
5,50, e ti PRUDHOMME, libraire, ST-BRIEUC

Plou a baeo an 206
miliar a dispignou bre-
zel ? Hag ar 4 miliar bep

I. — Respontchou Divinadennou miz Meurz

- I. — An noz.
- II. — An oc'h a lavar gwir, ar wiz a lavar gaou,
Rag « oc'h » a leveront o daou.
- III. — An Ankou.
- IV. — Ar gwenan.

- 25 o deus bet 80 poent :
  - ar Bec, Plobannalec.
  - Argot, St-Brieg
  - Man, Cléder.
  - St-Coultiz.
  - Cardinal, St Noug.
  - arec, Gwikourvest.
  - Conq. Landunvez.
  - Cueff, Gwitevede.
- 25 o deus bet 60 poent :
  - Arthur, Ar-Yeuc'h.
  - mpery, Kernouès.
  - Ar Berre, Gwitevede.
  - Bervas, Tremaouezan.
  - Beyer, Lanhoùarne.
  - Borgne, Gwitevede.
  - Bras, Gwiniventer.
  - Bizien, Lanriouare.
  - Bourlès, St-Thégonnec
  - Taule.
  - Treflez.
  - alm, Cléden-Cap-S.
  - Daniel, Lothey.
  - Derrien, Peurit.
  - alhun, Kerlouan.
  - Falhun, Kerlouan.
  - egar, Peurit.
  - Gall, Hôpital-Cam.
  - Gouriou, St-Thonan.
  - Gourlaouen, Guipavas:
- Louis Floc'h, Plomeur.
- F.-M. Gourmelon, Plouzané
- L. ha Ch. Kerbaol, Gwiniventer.
- An J. Kerjean, Lokournan.
- Joseph Kerrien, Mespaul.
- Mari Lavanant, Loc-Eginer.
- Pier Monot, Kerber.
- Perrin Maner, Ar Merzer.
- F.-J. Martin, Gwiniventer.
- M. A.-M., Rosnoën.
- H. Normand, St-Thégonnec.
- Louis Pennec, St-Ségat.
- Joseph Le Roux, Kastel-Pôl.
- Mari Salaun, St-Noug.
- Yv. Scannf, Plouvorn.
- Yv. ar Goff, St-Evarzec.
- Mari Le Borgne, Argol.
- Yv. ha Tanguy Peron, St-Neven.
- M.-J. Piriou, Rosnoën.
- J.-P. Skolaër, Lesneven.
- Al Patinec, Gwinevez.
- Quéau, Landerne
- J.-M. Quéau, Bodilis.
- Josephin Quemener, Pleyber.
- F.-M. Raguens, Milizac.
- Fr. Rioual, Guimiliau.
- Al Roignant, Gwitevede.
- Herve Rolland, Dirinon.
- Jean Le Roux, 28 B C A, S. 136.
- Guill. Le Roux, Gwipavas.
- J.-M. Salaun, au Tréhou.
- M.-A. Ségaler, Gouesnou.
- Jean Seité, Enez Vaz.
- Mari Sparfel, Lanhoùarne.
- Paul Touz, Tréflaouenan.
- M.-L. Tranvouez, Tremaouezan.
- M.-J. Baron, Argol.
- M.-A. Thomas, Argol.
- Yv. Grall, Gwinevez.
- Yv. Guéguen, Gwiniventer.
- Yv. Guyot, Goulven.
- Yv. Hervé, St-Goazec.
- August 'n Hostis, Lanriouare
- Olivier Kerbaol, Lanneufret.
- Germana Kerrien, Plouedern.
- J. Kerriou, Trémaouezan.
- J.-M. Kerriou, Lothey.
- Pôtr L. N., Logonna.
- Genovefa Lars, Argol.
- M. Laurent, Guipavas.
- Barba Lez, Bodilis.
- Mari Lunven, Milizac.
- M. Mallégol, St-Thégonnec.
- Fr. Le Menven, Taule.
- Jean Mindu, Peurit
- Goulven Olivier, Sibiril.
- M. R. Pape, Plouedern.
- Jean Paugam, Mespaul.
- Jermana Peron, Treflaouenan

III. — **Eur Goulen.** — « Me a zo, chomet touellet, ha kredi a ran ez e
eleiz eveldon, war sujet *divinaden Fanch ar Roc'h Toull* ; penaoz
devoa gellet teuler 24 lur en dour ma ne oa gantan nemet 21 lur? » | SANK

Ar respont : Fanch, pa dreuzas pontig an denved, evit ar wech ken
ne oa gantan gwir eo, nemed 21 lur, mes Paol Gornioz a zoublas rak
arc'hant ha setu ma oa 42 lur en e c'hodel ; o treuzi ar pont da zont
gêr e rankas teuler 24 lur d'an diaoul en dour ; chom a reas 18 lur ganta
c'hoaz. Pa dreuzas ar pont en eil gwech, an 18 lur doublet a rea 36 lur
tenna ac'hano 24 lur an diaoul, e chom 12 lur gant Fanch. Pa dreuzas
pont en trede gwech, an 12 lur doublet a rea 24 lur hag an dra-ze drès eo
ranke da rei d'an droûk-spered evit kaout gwir da zizrei d'ar gêr.

IV. — **Divinadennou Miz Ebrel**

- I. — Me m eus eur wezen e Sant-Malo
Ruz ha melen he avalo,
Te beo ha me beo,
Divin d'in-me petra eo ?
20 p. ar r. — Digaset gant Hervelin Bizien, Lanriouan
- II — Me anavez eun dra dano
Pa vez lopet a jench hano.
20 p. ar r. — Digaset gant Rosali Falhun, Plouneour Tre
- III. — Pemp-mênig ha pemp kalonig,
Eul lost hag eur bouchonig.
20 p. ar r — Digaset gant Yv. Perou, St-Neven
- IV. — Piou ar pontcher a ra pontchou
Heb mein, heb koat, heb metaliou ?
20 p. ar r. — Digaset gant Perrin Maner, Ar Merzer
- V. — Petra n'eo bet gwelet biskoaz,
Zo breman, ne vô ket varc'hoaz ?
20 p. ar r. — Digaset gant Rene Rioual, Plougonveler

*Ar respontchou da zivinadennou ar miz a die en em gaoul
gant Rener Feiz ha Breiz, e Plougerne, abenn an 20 da zivezad*

Taolit

evez mat

Rener *Feiz ha Breiz* n'ema ket ken e Sant-Thégon-
nec. Pemzeg dez a zo ema e Plougerne, ha di eo e tleit kas
hivizizen kement skrid ho peuz c'hoant da welet moulet
war gannad miziek ar Vretoned.

Eun dra all. Gant a reoc'h, n'it ket da gas d'an « Administrateur » ar pez
a die beza kaset d'an « Directeur », na d'an « Directeur » ar pez a die beza
kaset d'an « Administrateur ».

An arc'hant hag ar c'houmananchou a zo red o c'has d'an adres-man
« **M. l'Administrateur du FEIZ HA BREIZ, I, place Emile-Sou-
vestre, Morlaix (Finistère).**

Ar skridou da embann ha respontchou ar c'honkouriou a zo red o c'has
d'an adres-man : « **M. le Directeur du FEIZ HA BREIZ, à Plouguer-
neau (Finistère).**

Ma faziit war hoc'h adres, ho liziri a vezo kalz pelloc'h en hent hag
c'hello en em goll d'allo awalc'h. Taolit evez eta, en han Doue !

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

Santez ar Vro⁽¹⁾

*Ad fidem ac patriam tuendam.
Evit difenn ar feiz hag ar vro.*

Ar verc'h eurus Jann d'Arc a oue digaset gant Doue, a
lavar deomp an Iliz, en Oremus he gouel, evit difenn, war
eun henvelep tro, ar feiz hag ar vro. *ad fidem ac patriam
tuendam.* Evit chom en o sav, ar feiz koulz hag ar vro, ar
vrokoulz hag ar feiz o deus ezom da veza difennet.

Ar broiou a gouez an eil goude eben ; eur wirionez eo
hag a weler splann-dal ma tirodeller histor ar bed ; her
gwelet hon deus grêt, a nevez 'zo, gant hon daoulagad hon
unan, zcken, kement all a rouanteleziou a zo bet dispennet
en hon amzer : ar broiou ne badont nemed keit ha ma ka-
vont tud d'o difenn.

Ar feiz a zo eur sklerijen hag a bado keit ha ma yelo ar
bed en dro, mes mont a ra awechou euz an eil bro d'eben
hajne jom e neb lec'h, en he c'haër, ken neubut, nemed
keit ha ma kav tud d'he gwaskedi.

(1) Arêre o defe c'hoant da gaout BUEZ JANN D'ARC, skrivet gant an
A. Madec hag an A. Uguen ha skeudennet brao bras, n'o d'eus nemed kas
eiz real gant o adres d'an A. Adolphe LE GOAZIOU, libraire, rue Saint-
François, Quimper.

Jann d'Arc he deus grêt evit difenn ar vro hag harpa ar feiz, traou souezus meurbed hag, abalamour da-ze, an Aolrou Doue en deus laket war he zal eur gurunen vein presius; he hano a zo brudet etouez an hanoiou brudeta a zo war an douar hag an dud, a rumm da rumm, a gendalc'ho da ober he meuleudi. Alleluia !

I

Pa deuas er bed, e Domrëmy, pemp kant eiz vloaz a zo bet d'ar 6 a viz genver diveza,

Bro-C'hall a oa o kosteza,
Ha dourn Doue ouz he gwaska ;

Etre Bro Zaoz hag hi, kant vloaz a oa, edo digor ar brezel; stourmajou a veze ha bep stourmad Bro-C'hall a golle; ar C'hallaoued a oa rannet e diou gostezen : an Armagnagéd, a du gant ar roue, hag ar Vourgignoned, a du gant ar Zaozon. Bro-C'hall a oa rivinet; he gwiniennou devet; he zrevajou flastret; soudarded saoz a oa dre-oll; Bro-C'hall a oa hualet ha gwestegnet; e Sant-Denez, e léc'h ma veze sebeliet ar rouaned, edot o paouez sebelia, e kuz, koulz lavaret, ar roue koz Charlez VI, ét e benn digantan (1422), ha pa oue lavaret war e vez ar beden ziveza, eur youc'haden vezus evit ar C'hallaoued a dregarnas dre an iliz : « Buez hir da Herri Lancastr, roue Bro-Zaoz ha roue Bro-C'hall ! » Hag ar C'hallaoued n'o devoa ket rannet eur ger; o rouanez Izabel a werze gant he honor, he c'hurunen hag hini he mab; o roue yaouank, paour-glez, a dec'he euz a Baris hag a iea da jom da Jinon, da c'hedal en em denna, e diavez bro, er Spagn pe er Skoz; an traou a oa troët war an tu eheb; ne glevet dre-oll nemet klemmou, klemmou eur vro o vont da vervel.

Tennet gant Doue, euz a douez denved he zad, skoliet gant sant Mikêl, santez Mac'harit ha santez Katel, Jaun a deuas. Klevet a rea e ti e zud edo an traou o vont war o c'hement all. Gouzout a rea pegen truezuz edo stad ar vro, mes e lec'h koll he amzer oc'h hirvoudi, evel ma ra kalz pa 'z a fall an traou ec'h en em lakeas raktal da labourat : *Vive labeur*, rei hag en em rei a oue he ger.

Mont a eure, daoust peger yaouank e oa, da gaout ar roue; en em lakât a eure e penn e zoudarded; ne zelle ket ouz he skuizder; beteg seiz dervez ha seiz nozvez, dioc'htu, e chomas gwisket gant he dilhad houarn, heb o dibrenna;

terri a eure, en eun doare burzudus, ar c'helc'h dir lakêt en dro da Orleans; digeri a eure an hent da vont da Reims; lakât a eure sakri eno ar Roue Charlez VII, ha lili ar Frans a skedas adarre ker kaër ha biskoaz.

Gwerzet d'ar Zaozon gant he c'henvroiz, barnet gant barnerien fallakr, e oue devet ez-veo, e Rouan, war blasen ar C'hos-Varc'had, d'an 30 a viz maë 1431; kurunen he ugent vloaz o oa warnez bleunia war he zal. E nebeut amzer, e trizek miz ha pevar devez, he devoa grêt traou sebezus. E doug he frosez he devoa lavaret : « Arôk seiz vloaz aman, ar Zaozon o devezo brasoc'h koll eget n'o deus bet e Orleans; silapet e vezint holl er miz euz ar Frans nemet ar re a varvo enni ! »

Ar c'homzou-ze a deuas da wir hag ar breizad Arzur Richemont eo en devoue an honor da beur-gas da benn kevridi gwerchez Orleans. Pekar bloaz goude he maro e lakea ar roue Charlez VII d'en em glevet gant Duk ar Bourgogn; pemp bloaz goude e kemere Paris; naontek vloaz goude, e silape ar Zaozon ouz torgen, e Formigny, hag e tiframme an Normandi euz a dre o daouarn; daou vloaz war nulent goude, ar Vretoned hag ar C'hallaoued a roe ar roustad diveza da bôtred Bro-Zaoz, e Châtillon; ar Fransizien a oa adarre mistri en o bro, a drugarez Doue, dre skoazel Jann d'Arc hag Arzur Richemont.

II

Evit kas gwelloc'h a ze traou ar vro en-dro, Jann a ouie tennâ bennoz Doue war he labourou o veva e kristenez vat hag o lakât an dud a veve, en he serr, da ober evelidi.

An den difeiz ne c'hell ket padout pell an traou da vont da vat gantan : « Klask a ra malloz Doue ha malloz Doue a gouez warnez an; war e veno, n'en deuz ezom ebed euz e

vennoz hag e vennoz a bella dioutan ; gwiska a ra malloz Doue evel ma wisker eur wiskamant ; treuzi a ra anezan evel ma treuz an dour dilhad eun den pa-vez glao ; mont a ra betek e eskern, evel an eol ; bez' e vez evitan evel eur wiskamant a gemerer d'en em wiska hag evel eur gouriz a starder en dro d'ar c'horf (1). »

Jann a ouie ervat n'en deuz an den netra da ober ma n'ema ket Doue a du gantan : « *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam*, — ma ne ziouall ket Doue kear, e labour en aner an hini a glask he diouall (2) » hag abalamour da-ze e oa mat da bedi ha troet da vont da govez ha da gommunia allès. Arôk staga d'an emgann, e lakea kana ar *Veni Creator* ; goude ar gounid, e lakeo kana an *Te Deum* ha goulenn a rea ma vije savet ilizou da bedi Doue enno evit ar zoudarded a goueze er stourmad. E pad an emgannou e touge en he dourn eur vanniel hag e lufre warni ar geriou-man : Jezuz-Maria, rag roue ar Frans, emezi, gwir roue ar Frans eo Jezuz-Krist ha Charlez VII n'eo nemed e letanant.

Mat oa evit he soudardet ; goulenn a rea outo ma laka-jent urz en o c'houstianz ; n'oa ket evit gouzaonv ar mer-c'hed fall a glaske en em zila en o zouez evit o zouelli ha kas a rea anezo da vale diwar he zro, ne veze ket pell, o skei warno, ouz red, gant kil he c'hleze ; ar pezh ne vire ket outi da gaout awechou komzou goapaüs, da veza laouen ha da c'hoarzin a galon vat : eur zant trist a zo trist e zantelez.

Jann a oa a unan gant Doue ha Doue a oue a unan ganti. He feiz a skedas hed he buez ; skedi a eure dreist holl war he maro ; eskop Beauvais her c'hondaonas ; eun eskop a c'hell fazia ; hi a ouie an dra-ze hag abalamour da-ze e c'houlenné ma vije kaset he frosez da Rom ha lakét dindan daoulagad an hini ne fazi ket. Gwerc'hez Orleans he deuz gounezet-he frosez, e Rom, en eun doare dispar, rag adalek ar 16 euz ar miz-man, warlerc'h ar Pab Beneat XV, ne hanvimp ket anezi hebken « ar verc'h eurus », he henvel a raïmp « ar zantez », santez ar vro.

Setu petra c'hounezer, zoken war an douar-man, pa glasker mad an Aotrou Doue, dreist peb tra ; an traou all a vez roët war ar marc'had.

(1) Psalm 108.

(2) Psalm 126.

O Jann, kaëra lilien a ziouanas war douar al Lorren, o Jann, Gwerc'hez Orleans, merzerez Rouan, gloar ha skoazel Bro-C'hall, c'houi hag a garie kement Bretoned hoc'h amzer hag a oue karet kement ganto,

C'houi hag a oue kavet eur verc'h fur, santel ha speredok, ha roët urz deoc'h da gas ho kevridi da benn, en hano iliz Frans, gant Philip Coalkiz,

breur Aotrou Kerneguez Montroulez, a oa bet eskop e Kastel-Pol, epad eiz vloaz, hag a oa nevez hanvet neuze da arc'heskop e Tour ;

C'houi hag a zigemeras gant dudi, e tal Orléans, gourc'hemennou ar Vretoned kaset deoc'h en hano hor bro a-bez gant an Tad Yvon Milbeo, beleg kenta iliz Folgoat, (1) ginidik euz a Vontrovez ;

C'houi hag a bokas, an daelou en ho taoulagad, da zaoulin Arzur Richemont, breur Duk Breiz, a deue war ho sikour gant 1200 breizad a oa eleiz anezo eus a Gastel-Pol, euz a Daule, euz a Zant-Thegonnec, euz a Wiclan, euz a Blouescat, euz a Gleder, euz a Blougasnou, eus a Blougonven, euz a Blouezoc'h, euz a Vontrovez hag euz an holl barrezioù, all tro war dro ;

C'houi hag a oue kaset deoc'h, — dre anaoudegez vat — gant an Duk Yan V, eur c'hour-gleze dir ha meur a goublad marc'hou euz ar re gaëra a oa e Breiz ;

(1) Iliz Folgoat a oue konsakret gant Alan Kerastred, eskop Leon, er bloaz 1419 ; 500 vloaz eta zo bet warlene, ha dek vloaz hebken arôk ma stagas Jann d'Arc da ober ar gevridi vras o oa fiset enni ; Yvon Milbeo, a c'hellit kredi, a gasas d'ar vrezellourez yaouank, gant gourc'hemennou ar Vretoned, bennoz itron Varia al lili.

C'houi hag a c'houlennas ma vije dispaket, evit ar wech kenta, Banniél Breiz, kenver ha kenver gant hoc'h hini, e Beaugency, d'an 18 a viz even 1429 ;

C'houi hag a lakeas digas, en ti ma reac'h ennan ho tisken, e Selles, peb a vanne gwin da C'hien Laval ha d'e vreur Andre, daou vreton a oa ét d'ho kwelet, en eur lavaret d'ezo o divije gwelloc'h da eva, dizale, e Paris, hag a roas d'ezo eur walen aour da gas, euz ho perz, d'o mamm goz ;

C'houi hag a garie kement ar Vretoned ha n'ho peuz kavet biskoaz, en o zouez, nemed mignoned, oh ! e barr an nenv, d'an deiz bras ma teuo holl gleier Breiz Izel, war-lerc'h re Rom ha re Vro-C'hall, da zeni da embann ho santelez, bezit laouen ouz Bretoned an XX^{et} kantved evel m' oc'h bet ouz Bretoned an XV^{et} kantved ho peuz kavet war hoc'h hent : an eil rumm hag egile o deus roët dourn, gant ar muia, d'ar C'hallaoued da veza mistri en o bro.

Deskit deomp holl hon deveriou e kenver Doue hag hon deveriou e kenver ar Vro ; pa ne garer ket Doue, ne garer ket ar Vro ha pa ne garer ket ar Vro, ne garer ket Doue. Peb pobl en deus gwir da veza mestr en e vro, evel m' en deuz gwir peb den da veza mestr en e di ; peb pobl a dle chom ar pez ma 'z eo hag a dle poania da vale, heb fazia, war roudou e dud koz ; arabad d'ar C'hallaoued mont da Zaozon na d'ar Vretoned mont da C'hallaoued ; mat eo e vefe Gallaoued ; mat eo e vefe Saozon ; mat eo e vefe Bretoned ; mat eo e vefe dishenvel ar boblou an eil diouz egile ; mes arabad d'ezo en em laerez ; arabad d'ezo en em waska ; an hini a ra gaou ouz e nesa, abred pe zivezad, a gouezo malloz Doue warnezan ; gwiriou an eil a zo ker sakr ha gwiriou egile ; deskit ar gwirioneziou-ze da gristenien an amzer-man.

O Jann d'Arc, c'houi ha ne reac'h brezel nemed abalamour ma karec'h ar peoc'h, lakit ar peoc'h, diazezet war mean-diazez ar feiz kristen, da ren etre an holl boblou. Pedit evit ar re veo hag evit ar re varo ; sec'hit daelou ar re a zo e kaonv,

J.-M. PERROT.

Ha grit ma vezo Breiziz en amzeriou da zont
Evel m' eo bet o zad koz, Pötred vat ha dispont.

Unvaniez Mec'hed Frans

D'an 18 a viz Ebrel diveza goude ma oue displeget e berr gomzou gant an Itron de Vincelles petra eo Unvaniez Merc'hed Frans an dimezel M. de Kermenguy a reas da verc'hed Plougerne diredet niverus da selaou eur brez egen euz ar re dalvoudusa war deveriou merc'hed kristen an amzer-man en o ziegez hag en o farrez.

Diabarz an ti, emezi, a zo d'ar merc'hed ; d'ezo d'her renka ha d'her c'hempenn : gwelet e vez tiez ken louz ma sklabezfe elez an nenv o eskel gwenn o tiskenn enno ; kement-se ne dlefe ket beza.

N'eo ket ar goanteri

A lak ar pod da virvi ;

Koulskoude, eun ti hag a zo ennan urz war bep tra ha sklerijen e peb korn a vez ivez, peurliesha, muioc'h a yec'hed hag a blijadur ennan, hag an dra-ze eo aſter ar merc'hed.

D'ar merc'hed eo ivez aoza ar boued ; n'eo ket êsoc'h kaout pansion vat e neb léc'h eget war ar meaz ; alies, koulskoude, gant an danvez gwella, — o veza ma ne ouezer ket penaoz hen lakât da dalvezout, — e vez aozet eur pred ha ne vez henvel ouz netra.

D'ar merc'hed eo sevel ar vugale ; diouz ma vezont grêt ganto ez-vihan, e kavont anezo ez-vras ; n'eo ket ouz o moumounat hag oc'h ober o holl lavarou outo eo e vezont savet ervat !

Ar merc'hed a zo teodet mat ; goest int eta dà zifenn ar relijion pa glevont he dispenn en dro d'ezo ; mar d'int gwir gristenezed, n'eo ket dà d'ezo kaout aoun, e neb léc'h, rag den ebed.

D'ar mammou eo rei an ton en eur barrez war an doare d'en em wiska.... dilhad re verr diouz an traon ha diouz an neac'h, n'eo ket dilhad deread int...

D'ar mammou eo deski d'o bugale kemeret muioc'h a breder da ficha o ene eget da ficha o c'horf.... êsoc'h eo derc'hel eur plac'h yaouank war an hent, mat eget n'eo he lakât da zizrei warnezan pa zigouez d'ezi tec'het diwarnan. Oh ! ma ouezfe ar mammou nag a had daelou a skuilhont en dro d'ezo o lezel re o bugale da ober o fenn o unan.

D'ar mammou eo ober Bretoned ha Bretonezed mat euz o bugale, er gear; ha poueza war ar vistri ha war ar vestrezed-skol ma teskint ar brezoneg er skoliou da heul ar galleg; Bretoned omp: eun henor eo; chomomp Bretoned: eun dever eo.

War lerc'h ar c'henteliou-ze displeget ken freaz ha ken sklear ma oa eun dudi o c'hlevet, — n'am euz roet nemet eun diverra anezo, — an Aotrou Papé, person Folgoat a skoas war an ezom o deus ar merc'hed da stourm ouz ar skoliou dizoue; en eur vro gristen emamp, a drugarez Doue; red eo eta d'ar C'houarnamant rei deomp skoliou kristen; n'eo ket dâ d'eomp evelato paea diou skol, p'hon deus awalc'h gant unan.

Pa ho peuz ezom eur boutou nevez, eme ar prezeger, ez it da di ar marc'hadour, n'eo ket 'ta, hag e rit eun dibab; ma ne gavit re ebed diouz ho trêid en ti kenta ma 'z it ennan e livirit da bôt ar stal: « Mont a ran da di hoc'h amezeg da welet ha me a gavo gwelloc'h. » hag eno ma kavit da blijout deoc'h e paeit, heb gina, ar varc'hadourez a gemerit. Digemer fall en divije bet ar marc'hadour kenta. m'en divije goulennet ouzoc'h priz ar boutou ho peuz eseat ha ne oant ket diouz ho toare. Mat eun digemer ken fall a dleomp da ober d'ar C'houarnamant pa ginnig deomp e skoliou dizoue ha dreist holl pa lakâ ac'hanomp d'o faea; eseat hon deuz anezo; ne blijont ket deomp; bugale kristen ne c'hellont ket lakât o zreid e skoliou digristen; skoliou hag a vô Doue en o fenn eo a rank ar C'houarnamant da zevl deomp, hag ar re-ze hag ar re-ze hebken a baeimp a galon vat; d'an dud dizoue eo paea ar skoliou dizoue: netra justoc'h; ne baeer ket a zaou re voutou pa ne gemerer nemet eur re; ne baeer ket a zaou seurt skoliou ken nebeut pa n'en em zervicher nemet eus eur seurt.

En em unanomp ha stourmomp; abred pe zivezad ar gounid a jomo ganeomp.

Aotrou Person Plougerne a glozas goudeze ar gonferans en eur lavaret Bennoz Doue d'ar brezegerien helavar euz ar vad o devoa grêt d'e barrizioniz.

SANTELEZ JANN D'ARK

Ar zent o deus digant Doue peb hini e c'hrasou: lod a ya da bedi er c'hoajou doue e kreiz al loened gouez; re all a ya en hospitaliou da entent ouz ar re glanv; re all en em denn er c'houentchou evit pedi Doue deiz ha noz; re all a

ya a-dreuz ar mor bras da rei da anaout d'an dud gouez hano santel Hor Zalver Jesus-Krist; re all a jom e-touez o zud er gear, hag a ren eur vuez kristen, eur vuez santel en o farkeier, en o ziegeziou.

Mes var eun dra, ar zent a zo holl henvel an eil ouz egile: holl o deus karet, servichet Doue hag o nesa, holl o deuz bet heuz ouz ar pec'hed, ouz an drog, holl o deus karet ar binijen, ar boan ha meu-

let hano santel an Aotrou Doue, n'eus forz petra c'hoarveze ganto. Ober bolontez Doue, setu aze petra eo ar zantelez; mont var eun, hep marc'hata, dre an hent merket gant Doue, setu petra zo red: diez eo avechou, rak ma ves da stourm kalet, mes ret eo mont, hep kaout aoun rak netra, ha betek ar maro zoken awechou.

Jann d'Ark a zo eat dre an hent diskouezet d'ezhi gant Doue, hent diez meurbed, leun a zrez hag a spèrn. Doue en doa goulennet diganti eun dra souezus : mont, hi, plac'h dister hep deskadurez, da sturlia armeou Franz, da ober brezel d'ar Zaozoun a c'hoantea laerez hor bro a enep pep gwir. Spountet e oue da genta : mes pa welas sklear petra c'houlenne Doue diganti, ez eas evit senti ouz Doue ; poania a reas ; digas a reas fisianz da zoudarded Franz ha treac'h e oue d'ar Zaozoun. Lakeat e oue d'ar maro. Mes Hor Zalver ive zo bet lakeat d'ar maro. Dre he maro e Rouan eo detet da veza kaëroc'h c'hoaz.

* * *

E pep bro ez eus bet tud a vrezel o deus great traou braz, o deus flastret enebourien o bro, o deus lakeat an douar da grena dirazo, a zo bet goloet a c'hloar. Jann, n'eo ket oc'h ober brezel edo he fijadur. Mar grea brezel, oa gant diegi, hag abalamour m'oa red. Eun druez oa gwelet stad ar Franz en amzer-ze. Dister, paour meurbet oa, henvel ouz an dud keiz-ze a weler o klask o boued, dilhad roget ganto, poan d'ezo o vont dre an hentchou. Ya, dre druez evit ar Franz eo e rea brezel d'ar Zaozoun. Araok lavaret skel varno, e skrive d'ezo d'o fedi da vont d'o bro, da lezel ar Franz e peoc'h, hag evel ma ne felle ket d'ezo mont kwit, e kase warno armeou Franz, hag o labourat evit ar Franz e kave d'ezhi e labore evit Doue. Pa c'houlenner diganti : « Doue 'ta ne gar ket ar Zaozoun ? » — « Eo, a lavaro, Doue a gar ar Zaozoun en o bro ; ne gar ket, avad, o gwelet oc'h ober freuz er Franz, kemeret ganto enep peb gwir. »

Ar re a zonz d'ezo oa Jann eur penn-skanv. ne gare nemet ober brezel, mont war varc'h e penn an armeou, ar re-ze ne ouzont ket petra eo Jann d'Ark, e gwirionez. Ne gare ket ar brezel ; n'ez ea d'ar brezel nemet evit senti ouz Doue ; pa roe urz d'ezhi he moueziou, neuze ez ea dispount, gant nerz kaloun, hag e kase ar zoudarded d'he heul. Ne skoas morse taol kleze ebet he-unan ; truez he doa o welet ar boan, o welet ar goad o ruilh ; lenva a rea var soudarded Franz glazet hag ive var an enebourien.

E kreiz ar stourmajou, e sonje atô en Aotrou Doue. Karret a rea reseo ar zakramanchou ; araok mont d'an emgann,

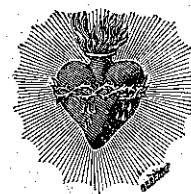
e kleve an oferen pa c'helle ; diou wech ar zizun ez ea da gommunia ; alies a ma c'helle ez ea da govez. « Ne c'heller ket, emezi, goalc'hi re ar goustianz ». Ar pezh a reas muia poan d'ezhi e prizoun Rouan, eo ma ne c'helle ket klevet an oferen na reseo ar zakramanchou. Eur wech hepken e oue kaset he Doue d'ezhi en he frizoun ; gant pebez feiz, pebez karantez e tigemeras Jezuz en he c'haloun ! Kennèzet gant ar gommunion, he spèred ato o sonjal en Nenv, e varvas evel eur zantez, he daoulahad stag ouz ar groaz, hag e lakeas an daelou da redet eus daoulagad an holl var blasen ar C'hoz-Varc'had.

Ia, maro eo evel ma varve gwechall ar verzerien, goude beza gouzanvet er prizoun ar poaniou krisa. E kreiz ar boan eo e weler pere eo an dud kreñv, pere eo ar zent, Jann, daoust pegen yaouank oa, a zo bet treac'h d'ar boan, treac'h d'he bourrevien, rak he spèred a zavé betek Doue ha da Zoue e kinnige he foaniou. Betek ar maro e talc'has mat : « Va moueziou, emezi, n'o deus ket va zouellet ». Hag ar ger diveza a gouzas eus he muzellou eo hano Hor Zalver benniget : « Jezuz ».

Eun ene dispar, eur galoun holl da Zoue, setu petra eo bet Jann d'Ark, ha setu perak eo bet diskleriet plac'h eürus gant an Iliz d'an 18 a viz ebrel 1909.

N'eo ket awalc'h evit an Iliz, goulskoude. Deuet eo deomp eus Rom ar c'helou eürus eo bet kavet mat gant Hon Tad Santel ar Pab ar miraklou goulennet evit lakat Jeann d'Ark e renk ar zent hag ar zentezed, hag er miz-man e vezo goueliou braz e Rom evit enori santez Jeann d'Ark. Goueliou bras a vezo ive da c'houde en hor bro Franz, rak kaera krouadurez a zo bet ganet var douar hor bro, eo Jann d'Ark.

J. U.

An Emgann

En dervez kenta ma roas Doue ar vuez d'an den, d'an anevaled ha d'ar plant, e savas an emgann en o zouez ; an traouigou bihan-bihan, anevaled pe blant hanvet e galleg « microbes » o devoa c'hoant da veva, evel ar-re vras, hag evit-se ec'h en em lakejont el lec'hioù m'en em gavent enno en o êz ha ma kavent enno o bevanz ; mont a rejont e korfou an dud, koulz hag e re an anevaled hag ar planten-nou-all ; ar re-man, a c'hellit kredi, a en em zifennas gwella ma c'helljont ; abaoue, bihan ha bras a gendalc'h d'en em ganna ha setu aze petra eo ar vuez ; pa deu ar mikrobed da gaout an treac'h e teu ar c'hlenved ; ar yec'hed eo ar viktor gounezet war ar mikrobed.

An emgann-ze a bado keit ha ma yeñ ar bed en dro ; gwech e vñ ar gounid gant ar re vihan, gwéç e vñ ar gounid gant ar re vras ; ar viktor a vezo gounezet, bepred, gant ar gostezen he devezo ar gwella armou. Mes evit gouzout pere armou kemeret, eo dâ anaout mat an enebou-rien ; gouzout euz a beleac'h e teuont ; e peleac'h ec'h en em guzont ; petra c'hellont da ober ha penaoz e reont o labour ; ar wiziegeze eo ar vedesinerez ha peb hini a dlefe beza gwiziek awalc'h d'en em zifenn e-unan.

* * *

Ar mikrobed a vez treac'h, re alies, siouaz ; ne vijent ket treac'h, koulskoude, ken alies ha ma vezont, mae'h anavezfe peb hini an armou gwella da stourm outo ha setu petra am euz sonj da zeski deoc'h, aman, hiviziken ; diskouez a rin deoc'h petra eo an anevaled pe ar plantennoù bihan-ze a laka ac'hanomp da goueza klanv, penaoz e vevont ha penaoz e rankomp stourm outo evit chom yac'h.

A vil-vern eo emaint o veva endro deomp heb ma c'hellfemp o remerkout, gant hon daoulagad berwelet ; beza emaint en ear, er boultren, en dour, evel mikrobed an darsien typhoid, en douar ; kavet e vezont e peb leac'h ; en tiez ; er boued ; warnomp hag e diabarz ennomp ; ar yenien vras, an domder, an heol hag an ear vat a zo danje-rus evito.

Dont a reont a-benn euz a yec'hed an den en eur vont, niverus, en e gorf, ha pa ne 'z eont ket ennan, o unan, e strinkont o ampoezon en e c'hoad ; ar c'hlenved a stag en eul leac'h, perag ? nemed abalamour ma 'zeus eno eur bodad mikrobed ; a nebeudou e vez gwelet ar boan o kregi e leac'h-all, perag ? nemed abalamour m'o deus gelllet ar mikrobed en em rinkla el leac'h-all-ze ; tersien a grog en den, ar boan a grog ennan, dre e holl izili, perag ? nemed abalamour m'eo en em ledet a bep tu, pe ar mikrobed o unan, pe an ampoezonou a strinkont dre ma 'z eont ; mes evit chom er c'horf, evit ober o labour fall, evit en em zila dre-oll, e rankont en em ganna ouz ar zoudarded a zo en den o tifenn d'ezan e vuez ; ma n'eo ket ar re-man niverus awalc'h, pe ma n'int ket goest d'en em zifenn evel ma vijé dleet, pe ma n'eo ket krenv awalc'h an den, ar mikrobed a vezo treac'h hag an den a vezo klanv.

* * *

Ha penaoz ec'h en em zifenn an den ? Plou eo ar zoudarded a daol evez war e gorf ?

Ar c'hroc'hen, dre ar c'houezen, ar c'hroaz-leac'h, dre an troaz, ar bouzellou, dre ar fank, a rins ar mikrobed er-meaz muia ma c'hellont.

Esoc'h eo o laza mar d'emañt en eur c'horn bennak ; ar c'horf a-ra dioc'htu eur gor ; eno e vezont losket ha dre al leskadurez-ze ec'h en em zisc'hra diouto. Ar borasennou, an avu, ar mel-askourn, ar felc'h hag ar grepinen, setu aze ivez soudarded euz ar re wella. Ma 'z eo ar zoudarded-ze klanv, pe ma 'z int glazet en eun emgann bennak, en o yaouankiz, pe ma 'z int ganet dister, eo eaz deoc'h kompren o devezo muioc'h a jans ar mikrobed da gaout ar viktor ha da lakât an dud da glenvel, pe ma 'z int klanv dija, da lakât anezo da vont falloc'h falla.

Red eo eta evit chom yac'h, miret ouz ar mikrobed da vont er c'horf ha derc'hel, e stad vat, soudarded ar c'horf ; setu ar peñ am eus sonj da zeski deoc'h, dre ar c'hentellou a lakin aman er miziou a zeu.

AR MEDESIN.

KATEL AR GLUVAN

Etre an dimezi hag an eured
E vez an diaoul o redet.

Katel ar Gluvan

War hent an iliz, pemp munut
araok an offeren-bred.

— : « Prez ho peus, 'm euz
aoun, Aotrou Person ? »

— : « Ya ! bet eo an trede
son ha tost eo d'an tóliou. »

— : « Mat, eur ger a garfen
koulskoude da lavaret deoc'h ;
n'oun ket euz ar barrez ha ne
anavezit ket ac'hanon mar-
teze ? »

— : « Gwelet am euz ac'hanoc'h en eun tu bennak ! »

— : « Ya ! en offeren e vezan, aman, meur a wech ; me
eo Jakou, tad merc'hed Kervenarc'hant, a zo nevez skrivet
o embannou gant pôtre Penn-ar-Roz. »

— : « Ah ! mat ! Jakou, eme an Aotrou Person, dinec'h
e c'hellit beza, mibien-kaer ho pezo euz an dibab, rag
n'euz ket a bôtred gwelloc'h egeto, sur awalc'h, er barrez. »

— : « Ya ! met, freuz taol a zo, Aotrou Person. »

— : « Asa ! freuz-taol, Jakou ? »

— : « Ya ! deuet oun da lavaret deoc'h chom heb kas an
embannou hizio. »

— : « Che ! ha perag da vihana ? — E pelec'h e kavoc'h
pôtred yaouank furoc'h eget pôtre Penn-ar-Roz ? »

— : « Fur awalc'h e c'hellont beza, Aotrou Person, ha
n'eo ket an dra-ze eo a vir ouz an traou da vont da benn ;
mes klevet a reomp lavaret ez int paour. »

— : « Paour ! paour ! Jakou, eme an Aotrou Person,

Ar furnez hag ar yec'hed

A dalv holl aour ar bed,

Pôtred Penn-ar-Roz ne c'hellont ket beza ker pinvidik, a
c'hellit kredi, ha bugale Aotrou ar Gernevez ; evelatô, tiegez
mat a zo ganto. »

— : « Ya, met o c'hezeg n'int ket d'ezo evelse ! »

— : « N'int ket d'ezo ! n'int ket d'ezo ! eun nevezenti a
livirit d'in aze, ha da biou e vefent, neuze, a gav deoc'h,
paourkeaz Jakou ? »

— : « Da Aotrou Kerignen, a leverer, Aotrou Person. »

— : « Da Aotrou Kerignen ? Beac'h am euz ouz ho kredi,
rag an Aotrou-ze n'eo ket diwardro aman ha n'ema ket
kalz e chal da lakât e arc'hant da c'hounid er vro-man ;
mes piou, Jakou, en deus savet ar vojen-ze deoc'h, da
vihana ? »

— : « Katel ar gluvan ; anaout a rit Katel ? »

— : « Oh ! ya ! pell a zo ; n'euz ket a ezom da goza kalz
er barrez-man evit anaout eun henvelep maouez ; hag oc'h
êt da gredi he
c'homzou ? »

An deiz-all edo oc'h ober an dro...

— : « Me, eme Gatel, a anavez an dud-ze, gwelloc'h eget
den all ebed ; bet oun o tervezia, n'ouzoun ket ped gwech, e
Penn-ar-Roz ! » Morlivet e oa : « Riou ho peuz, Katel ? » a
lavaras d'ez Anna, va merc'h hena : « Feiz ! n'eo ket re
dom d'in, pôtrez kear, a c'helles kredi ; pa vezi deuet d'am
oad-me, e vezo dinerzet dija eun tam da c'hoad d'it ivez. »

— : « Ma kirit, eme Anna, e vô tommet eur banne kafe
deoc'h ? Me oar vat e rofec'h ho lagad evit eur banne kafe. »

— : « Oh ! ya ! ne rafe ket a zroug d'in, rag avel skourm a zo ha va divesker a gren evel eur barr deliou ! »

— : « Hag epad ma tiskarge ho merc'h he banne kafe da Gatel, eme an Aotrou Person, Katel a ziskarge he sac'had geier e-skouarn ho merc'hed ! »

— : « Gwir awalc'h e c'hellfe beza ar pez a livirit, avat, Aotrou Person, »

— : « Ya ! ya ! kredit ac'hanon,

Ne d'eo ket diwar an Aviel
Kement komz kaer a ya en avel,
Ouz komzou flour, diouallit mad,
Ar c'haz à guz ivin e droad.

Hag ez it da gredi tud en doare-ze ha gwella ma 'z int eo da droada geier ? An dra-ze a zell ouzoc'h evelatô ! »

— : « Me n'am oa ket kement-se a c'hoant da gredi ar marvailhouze, mes va merc'hed a zo touellet ganto hag arabad e vo deoc'h kas o embannou hizio. »

— : « Mat ! Jakou, grêt e vô hervez ho lavarou, mes me gred start e rit gaou ouz pôted yaouank euz ar re genta, heb digarez vat ebed, hag ouzoc'h hoc'h unan, muioc'h c'hoaz, marteze ; gwelet e vezo divezatoc'h. »

War hent ar gear, pemp munut goude an offeren-bred, Herve Benn-ar-Roz a c'hed an Aotrou Person : « Asa ! Aotrou Person, kement a draou ho poa da zibuna deomp hizio, er gador, m'ho peus ankounac'hêt, m'oarvat, kas embannou va fôtred. »

— : « Oh ! paourkeaz Herve, n'am euz ket ankounac'hêt, sur awalc'h, avat, mes Jakou Gervenarc'hant eo a zo bet arôk an offeren-bred o lavaret d'in chom heb o c'has ! »

— : « Chom heb o c'has ! Petra zo digouezet 'la ? »

— : « Va Doue ! klevet a reoc'h gant ; Katel ar gluvan a zo bet o tourna eur bern traou diwar ho penn da verc'hed Kervenarc'hant. »

— : « Hag e lakeont freuz-taol war lavar eur c'haouiadez, en doare-ze ! Mes en deiz-all e oa bet du-man o lavaret e oa saout Kervenarc'hant da Fanch Keryell ! M'hen asur deoc'h, ne oa ket bet pell evit beza kaset da zutal e brulu da Venez

Are, rag e Penn-ar-Roz n'ema ket ar c'hiz da zigeri an nor da gement kluvan a dremen ebiou d'an li. »

— : « Feiz ! mat ho poa grêt, avat, Herve. »

— : « Katel a zo anavezet aman, ganeomp-ni, e pevar c'horn ar barrez ha pell a zo ne vez ket grêt eur van-ken evit he c'hlevet. »

— : « Sellit, Herve, setu aze Jakou, just awalc'h, o tostât ; denit aman 'ta, Jakou, eur pennadik ! »

— : « Ya ! ya ! dies e kavan, avat, Aotrou Person, gwelet e rank an traou chom a zav, mes,

Poueza ervat a dle peb den
Ar pez a ra eur wech hebken ! »

— : « Sur awalc'h, Jakou, eo eun dra vat digeri an daoulagad abarz rei eur ger ha ne c'heller ket mont ken en e eneb ; ar re goz a lavare :

Abarz lammat, gouez e pelec'h,
En aoun da derri penn pe vrec'h.

Mes etre beza war evez ha kredi kement glabouser ha kement glabousserez a gaver war an hent ez euz kemm ; ho merc'hed a zo bet re dear da gredi lavariou Katel. »

— : « Ya ! ya ! Aotrou Person, me am oa lavaret d'ezo gedal, ken a vijê gwelet. »

— : « Gouzout a rit, Jakou, petra he deuz lavaret an teod fall-ze diwar ho penn e Penn-ar-Roz ? »

— : « Penaoz e ouezfen, Aotrou Person ? »

— : « Mat, me oar ; lavaret he deuz e oa ho saout da Fanch Keryell ; gwir eo ? »

— : « Oh ! n'eo ket êt da lavaret traou evelse, evelatô ! »

— : « Ema Herve aze ! »

— : « Ker gwir eo, Jakou, eme Herve, ha ma 'z euz pemp biz ouz va dourn ! »

— : « Mat, mantrus eo, memez tra ; eur mell gaou he deus distaget du-ze kement ha kastel Keryan ! »

— : « Hag an hini he deuz distaget e Kervenarc'hant, eme Herve, a zo kement hag iliz-veur Kastel-Paol. »

— : « Mat ! eme an Aotrou Person, Herve, aman, n'en deuz ket grêt eveldeoc'h, Jakou ; n'en deuz ket kredet ; grit breman evel dan, d'ho tro ; skoulmit an traou evel a gent ha lezit ar geier da redet.

— : « Feiz 'val, Aotrou Person, eme an daou ozac'h, sur awalc'h an dra-ze eo ar gwella tra hon deus da ober ».

Pemzeg dez goude, e kreiz miz mae, edo eured pôtrez Penn-ar-Roz ha merc'hed Kervenarc'hant. An heol a c'hoarze e lein an nenv ; e peb bod al laboused a gane kanaouen an nevez amzer ; ar meziou gant o glazvez hag o bleuniou marellet a oa eun dudi o gwelet ; ar c'hleier a zoné drant ; le-venez a oa dre oll ; Katel hebken, kuzet evel eur gevriden goz, en eur c'horn euz an iliz, a oa trist o welet an dud nevez o tremen, daou ha daou, ken seder, ebiou d'ezi ; taol gwenn he devoa grêt ; echu oa he amzer : an traou re ne badont ket.

J.-M. P.

Da Bôtred yaouank ar c'hlas 20

Pôtred yaouank ar c'hlas 20 hag a zo o paouez kimiada diouz ho kêar, diouz ho labour, ha diouz hoc'h iliz-parrez, gant a reoc'h, en ho micher nevez, bezit ar pezh ma oac'h en ho micher goz, gwir Vretoned ha gwir gristenien bepred ; eur breizad n'en deus ket a ezom da gaout miz e neb léc'h ; eur c'hristen a c'hell bale, sonn e benn, e peb bro.

Beteg-hen, evit chom fur, n'ho poa ken da ober nemed ober evel ar re all ; hiviziken, evit beza war hent ar furnez, e rankoc'h heuilh eun hent dishenvet diouz an hini a heuilho an darn vrasa euz ar re a vezo en ho serr. Bezit hardis awalc'h d'hen ober ! Lakit dir war ho tal.

Diouallet oc'h het beteg hen evel mab al lagad gant ho tud ha gant ho peleien ; en em ziouallit breman hoc'h unan, d'ho tro, p'e-maoc'h pell diouz ar gear ; ma n'her grit ket, ho tad hag ho-mamm o dô poaniet ganeoc'h epad ugent vloaz, en aner ; o labour a vô eul labour gollet !

It d'an iliz, da zul ha bep sul ; ar zoudard, pa gar, a c'hell mout d'an offeren : « *Tout militaire*, a skrive Ministr ar Brezel d'an A. de Gailhard Bancel, d'an 12 a viz Even 1918, *a le droit de pratiquer à son gré sa religion.* » It d'an iliz ; an offeren a zo eun dra ker bras ; an den ne vez ket en offeren n'eo den ebed ken !

N'en em roit ket d'ar vezventi ; tec'hit diouz an dizurziou ; gouzout a rit pebez gwall zrein a zo kuzet enno ; mirit, en o c'haer, bleun ho yaouankiz ; en em harpit war dud hag e léc'h ho lakât da ziskenn warzu ar fank ho lakaio da zewel etrezek ar wirionez, war dud hag a dalv ar boan en em harpa warno : eur mignon mat a zo eun tenzor.

It aliez da gaout ar beleg a zo karget, er gêr m'emaoc'h, gant an Aotrou 'n Eskop, da gemeret preder ganeoc'h ha gant ho silvidigez : ho person eo ha tad hoc'h eneou ; en e di e kavoc'h tra peb tra evit didui ho tal ha maga ho sperejou ; eno e tigouezo *Feiz ha Breiz*, bep miz, evit netra, gant ma vezoc'h pemp oc'h en em glevet d'e c'houlen asamblez.

Ha dreist-holl, pedit bemdez ar Werc'hez da zont war ho sikour hag e vezoc'h ker yac'h a gorf hag a ene da zizrei d'ar gear abenn eun nebeud bloaveziou aman ha ma oac'h da vont d'ar c'hazarn en deiziou tremenet.

J.-M. PERROT.

Jeunes gens de la classe 1920, je vous conjure de ne pas laisser les « boulevardiers de la caserne » avoir prise sur vous. Vos actions seront bonnes si votre pensée est constamment tournée vers votre famille, vos prêtres, vos amis, votre fiancée.

A. JOMBART,
AUMÔNIER MILITAIRE.

KERENT

KRISTEN

Lakit kas *Feiz ha Breiz* d'ho pugale nevez eat da zoudarded ; plijadur a reoc'h d'ezo ; c'houez vat ar Vro a glevint gantan ; bez' e vezo eun ere etrezo hag ar pezh emaint o paouez kimiada diouto. Evit kement se, n'ho peuz ken da ober nemed kas **I skoed**, er bloaz, d'an adres-man : *M. l'Administrateur du FEIZ HA BREIZ, 1, place Emile-Souvestre, MORLAIX (Finistère.)*

ADKROG

Meurs Fask e Sant-Nouga « Mat sur ! — émeve, pa glevis lavaret e oa savet, benn meurs-fask, eur gouel brezonek e Sant-Nouga. Setu eta ar brezoneg o tiblas a-nevez. » Red-e oa e tiblasje da genta e Sant-Nouga, rak 'nep lec'h e Breiz, n'eo bet bevoc'h ha sederoc'h an traou gantan, arôk ar brezel, eget e Sant-Nouga. Eno e oa savet, an 12 a viz Gwengolo 1905, gouel ar *Bleun Brug*, gant an Ao. Perrot. Kastel Kerian a dalc'ho sonj, rak an deiz-ze eo e tihunas eus e gousk hag e teuas a-nevez buez war e dro.

Tapout a ris eta, da veurz-fask, penn an hent da Zant-Nouga, ken en hent-houarn, ken war droad, ha goude eun hanter-dervez bale, ec'h arruis, e Kerian, e ti va mignon Yvonig an Dantek, penn-rener ar bôtred yaouank. Eur vereri nevez-flamm e goudor bali bras ar maner. « An dud yaouank, eme an tad hag ar vam, a zo-nevez êt d'ar bourk. » Goude eur pennad ehan, setu ni war o lerc'h.

A bep tu, e teu tud gant an henchou, eus tu Plougar ha Bodilis, Plouescat ha Gwitevede.

Digor eo ar c'hoari pan arruomp. Dirak ar patronaj, ennan eur 450 a dud, c'houec'h pe seiz kant ha n' o deus ket kavet digemer a c'hortoz ma vezo fin gant ar rumm kenta.; pa deuo ar re-man ermêz, int a yelo d'o zro da glevet ar pez.

Alanig al louarn (gant an Ao. Perrot), a vo diskleriet breman zouden ; mes arôk ar c'hoari, Yvonig an Dantek a zispak eur brezegen war istor Breiz hag an Emzav brezonek. Eur gelennadurez pen-da-ben, adalek amzer ar Gelled koz betek beven an amzer-man. Eur gentel istor hag eur skouer a garantez-vro ! Pelloc'h c'houi gavo daou pe dri bennad c'houek anezi.

Alanig al louarn an eus treuzet hep gaou bloaveziou ar brezel ; adwokad eo bepred ha paour-raz evel gwechall ; vit kaout eun tam dilhad d'ezan ha d'e vevel — ken ker evel m'eo an danveziou ! — e renk c'hoari e bôtr fin. Mes tapet eo ive d'e dro gant ar mēsaer denved ; n'eus pôtr fin ha ne vez fiemmet.

Pôtred Sant-Nouga a c'hello dougen dinec'h o banniel evel gwechall ; grêt o deus enor d'ezan de meurs-fask.

Ar gwellan urz o devoa laket dre oll, war alioù o ferson, ha gant se, koz ha yaouank o deus bet digant ar bobl hag an aotrone beleien deut d'o selaou eun digemer eus ar gwella hag a rolo kalon d'eze da genderc'hel gant o labour.

An Ao. Lec, kure Gwitevede, a oa deut gant e glêroniou hag e daboulinou da rei skoazel da digas ha da voda an dud. Pa ya war rôk eur banniel gant taboulinou ha klêroniou, piou ne gerzfe ket da heul ?

Kenavezo, pôtréd ! Gras d'eoec'h d'ober kalz derveziou evel heman, da c'hortoz dervez bras ar Bleun-brug !

Setu pennadoù eus ar brezegen :

He gwiriou da Vreiz !

«... Beza ez eus bet tud e penn ar Republik hag o deus skoet hon bro gwasoc'h c'hoaz eget ne rea ar Rouaned, ha ne ehanint ket d'her skei ken n'o devezo grêt anezi eur vro diouz o doare, da lavaret eo, eur vro divrezonek ha dizoue. Red eo esperout, goude ar brezel-man, e teuo eleiz a Vretoned da welet sklear ha da zevel war o zreid evit goulenn ma vo miret d'eomp hon gwiriou a bobl evel gwechall. »

Yv. an DANTEK

Traou Breiz fiziet e tud eus Breiz

« ... Ha ne gredoc'h ket ma vefe bet fiziel traou Breiz e tud eus hor bro gouest da gompren eun dra bennak, ne yafent ket war arañk dishenvel diouz breman ? Eo sur Neuze ne vije ket keroc'h ar brenn eget ar gwiziz ! »

N'ez euz nemet Bretoned hag a ve gouest da gompren spered ar Vro ! Zola a zo bet deuet en aviz hen-ober. Pa zizoloe eun dra bennak, raktal ec'h en em gave war draou d'hen dislavaret, hag ez eas kwit hep kompren seurt... »

Ar Brezoneg hag ar Skoliou

« ... Hon yez, pa vezo labouret, a zo gouest eus pep hini-hall. Beza ez eus etre 1.300.000 ha 1.500 000-o komz brezoneg. Mes nag a bed ne ouezont ket lenn, ha nebeutoc'h c'hoaz, skriva brezoneg !... Ped ac'hanomp ne ouezont ket kalz gwelloc'h ar brezoneg eget ar galleg ha n'o deus ket a c'hoant d'hen anzao. Lenn a raint eur gazeten c'hallek, mes ne ouezont ket petra a zo merket warni. Ar skoliou a zo kaoz da gement-se. E kalz anezo e vez poaniet da lakat ar c'hrouadur da deuler dismegans war e yez hag ar pezh a zell outl. Etre daou, ma n'eo ket speredet mad, ne zesk na galleg na brezoneg ; an deskadurez a rinkl warnan evel an dour war dioueskel eun houad. Nag a bed ne ouezont ket memez skriva eul lizer ! Ar vugale-ze a zo mac'hagnet evit ar rest eus o buez ! En eur gir, ar skol he deus dismantret ha n'he deus ket savet. »

An disparti en tiegezh hag er Vro

« ... Mantrus eo gwelet dija e peseurt stad eo kouezet lod eus ar familhou ! Ar vugale vihan ne c'hellont mui en em intent gant o zud koz ha, daoust ma 'z eus ar memez gwad en o gwazied, ez int evel estranjourien an eil d'egile. »

... Ar pezh a c'hoarvez er familhou a c'hoarvez ivez er vro ; ar pezh a banver an « élite », an noblans hag ar vourc'hizien, n'eo ket eun « élite » ha ne dint ket gwir Vretoned, ma o deus en em distaget diouz ar bobl, o chom hep komz

brezoneg. Ar re-ze a dlefe beza poaniet ar mui ; ar c'hontrol o deus great ; lezet o deus pep tra da goueza hag eat int betek disprija al labourer ; n'o deus ket grêt o dêver. Tud a renk uhel int, mar keroc'h, mes « élite » ne dint ket ! »

... Eur bobl en deus kement ezom eus eun « élite » evel eun den eus eur spered, ha sevel a raio eus eun tu bennak, ha perak ne zavje ket eus hon touez-ni ? »

YV. AN DANTEC.

Vocation de la Bretagne

Il y a des vocations de peuples comme des vocations d'individus : ils reçoivent des prédispositions et des grâces spéciales pour remplir leur mission.

La Bretagne a sa vocation : peuple apôtre, capable de pratiquer sa religion et de la propager, il a la vocation de donner l'exemple de la foi, de la vertu ; son histoire l'atteste : elle est pleine de luttes, de combats sanglants toujours livrés pour des causes justes et saintes. Quand un peuple donne de pareils exemples, c'est le signe qu'il possède une vocation, comme autrefois le peuple des Hébreux. La Bretagne a la convocation du bon exemple, celle de fournir le monde de prêtres, de religieux, d'hommes d'œuvres, de missionnaires. Si elle venait tout à coup à faire défaut, ce serait un véritable désastre pour les missions.

Sa vocation a un autre objet. La France a besoin d'être soutenue par quelques unes de ses provinces privilégiées. La Bretagne est au premier rang de ces provinces. Nous pouvons avoir confiance en son avenir. Il y a un lien entre Dieu et le peuple qu'il appelle. Un pays peut perdre sa vocation ; la Bretagne aimée de Dieu, de sainte Anne, de tous ses Saints, gardera la sienne. Nous avons certes des défauts : l'ivrognerie ; nos dangers : les campagnes électorales ; mais quel est le Pays où les habitudes chrétiennes aient été assez ardentes pour le précipiter comme le nôtre au secours de ses chapelles et de ses institutions religieuses menacées ? (Mgr DUPARC)

Sôn ar Pastored-Saout (Korantinik ha Marivonik)

Ar zôn ma, troët divar brezoneg Gwened, a vez kanet
var-dro Pontivy gant ar vugale.

Bez ez eo eur zônik kaer, diouz doare beza kanet gant
eur paotrik bihan hag eur baotrez euz ar memez
oajou, — evel ma oue great e Kastel-Paol warlene.
P. Tr.

Lento *Sôn ar Pastored-Saout*

(Korantin) 'P'leac'h zai ar zaout varc'hoaz, Marivonik, 'P'leac'h zai ar zaout varc'hoaz

(Marivon) Da bark ar Reier glaz, Korantinik, Da bark ar Reier glaz

(Korantin) O kasit-i ha deuit en dro, ha ni a c'hoario, Korantinik, ha
Marivonik,

rall

(Daou) ni a c'hoario, o —

I
KORANTINIK — 'P'leac'h 'zai ar zaout varc'hoaz, Marivonik
P'leac'h 'zai ar zaout varc'hoaz ?
MARIVONIK — Da bark ar Reier glaz, Korantinik
Da bark ar Reier glaz.
KORANTINIK — O kasit-i, ha deuit en dro,
Ha ni a c'hoario, Marivonik
O DAOU — Ha ni a c'hoario.

II
MARIVONIK — Pe seurt c'hoari a vo ? Korantinik
Pe seurt c'hoari a vo ?
KORANTINIK — C'hoari boulou-dero... Marivonik
C'hoari boulou-dero...
MARIVONIK — C'hoari boulou ha meinigou
War letoun ar prajou.
O DAOU — War letoun ar prajou.

III
KORANTINIK — An hini a gollo Marivonik
An hini a gollo,
MARIVONIK — Daou aval a baeo, Korantinik
Daou aval a baeo,
KORANTINIK — Ha d'ar Park braz e rai an dro
D'ar red, ken na gouezo !
O DAOU — D'ar red, ken na gouezo !

IAN LAREUR

Mear Plouzane

Plouzane, 11 a viz Ebrel 1920.

Va Mignon ker,

Goulenn a rit diganen eun diverra euz a vuez Ian
Lareur, mear Plouzane, galvet gant Doue d'an 23 a viz
meurz diveza.

Nec'het oun, rag eul levr a vije red da skriva ma vije
c'hoant da lavaret ar vad en deus grêt hen hag e dud en e
raok e Plouzane, abaoue kant vloaz a zo hag ouспен.

War skridou koz ar Revolution e kavomp hano Louis
Lareur, adjoint-mear ; eun ha leal, hennez a oa eun den ha
ne grene ket evit anzao e Feiz dirag an dispac'herien.

E Feunteun-Sane edo o chom ; eno eo ec'h en em den- nas ive e vreur beleg epad bloaveziou trist an dispac'h. Gwisket e « milliner » e c'hellas sakramanti ar re glanv, ba- dezi ar vugaligou ha kinig da Zoue sakrifis santel an offe- ren. el léc'hiou kuz.

Hirio c'hoaz, e Plouzane, e komzer euz ar pezh a c'hoarve- zas eun nozvez ma teuas an archerien d'e glask ; kousket e oa en eur gwele kloz ; a-veac'h m'en devoue amzer d'en em denna en eun toull grêt evitan dindan an doen, m'edo an archerien en ti ; e vreur a lakeas buhan eur c'hrouadur bi- han e plas ar beleg gant aoun ne deuje an archerien da zroug-sonjal o kaout ar gwele goulo.

Ar familh Malabous, kar d'ar familh Lareur hag o chom ive e Feunteun Sane, a gemeras da c'houde ar stur beteg ma oue hanvet tad Ian Lareur da veur.

Ian ne oa c'hoaz nemed eur c'hreñn-bôtr hag e oa dija « devot evel eur zant ha lent evel eur verc'h », a lavar deomp an hini hen luskellas.

E dad a jomas da veur epad ugent vloaz ; d'e varo, an holl a zibabas Ian da zalc'her e blas. Ken humbl e oa ma krene dirag ar garg ha ma c'hoantea he lezel gant eun all. Tud Plouzane, — pennok evit ar vad, — n'her silaouchont ket hag a hanvas anezan da veur, en despet d'ezan, koulz lavaret.

Den n'en deus bet tro d'en em glemm ; epad an tri bloaz ha tregont m'eo bet e karg eo bet eur skouer evit an holl.

Kement hini a dostea outan hen c'have atô laouen hag hegarad : ar paour a gave en e di koulz digemer hag ar pinvidik.

Er bloavezh 1912, pa reas gouel e bemp bloaz war nugen- ti-kear, e c'hellas lavaret ne gave ket d'ezan beza grêt morse digemer fall da zen ebed : « oh ! emezan, en eur vousec'hoarzin, avechou koulskoude am euz bet meur a daol flemm ! »

Unan euz al labouriou talvoudusa a reas epad ma oue mear a oue diazeza plom en he sav Kevredigez al labour douar « Syndicat agricole » ; savet er bloaz 1902, ar gevredigez-ze a gendalc'h da ober vad da labourerien Plouzane, Loc-Maria, Plouvonger ha Plougouvenen.

Hanvet e oue da gonsailler jeneral er bloaz 1895 ; er

garg-ze ive an Aotrou Lareur a reas e zever penn da benn ; skuizet gant ar brezel a lakeas e diegez e kaouv, e roas e zilez : « Ne dlean mui delc'her ar garg, emezan, pa ne c'hellan ket ober al labour a zo stag outi. »

Aketus da welet petra c'helle gwellât stad al labourer, e oue gant ar re genta oc'h harpa Unvaniez al labourerien douar, « Office central », savet e Landerne gant eun dijentil hag a garie kalz ar Vretoned, an aotrou Augustin de Boisanger.

Pa labourer war ar politik koulz ha pa labourer war ar syndikajou, Yan Lareur a glaske dreist peb tra gloar Doue ha mad e nesa.

An Aotrou n Eskop, en eul lizer skrivet en deiziou-man d'e dud, a ra evellen e veuleudi : « Kaouv a zougomp d'an Aotrou Lareur, rag gouzout a reomp ar vad en deus grêt d'ar skoliou kristen hag ar c'hristen mat m'eo bet epad e vuez ! »

Kristen ha Breizad penn-kil-ha-troad, e joa oa delc'her atô da c'hiziou kaer « Feiz ha Breiz. »

Savet gant eun tad ken koulz all, e vugale, heb mar ebed, a valeo war e roudou.

R. I. P.

**Eneb
d'ar peoc'h**

Ar memez tîn a zo bepred gant ar Boched ; difennet e oa outo, dre divizou ar peoc'h, kas soudarded war du ar Rhur ; grêt o deus, war digare e oa reveulzi eno. Eur pennad so, ar Zôzon o oa deut da boueza a-du ganto, o lavaret uhel awalc'h e oa mad « leuskel gan'lo peadra da adsevel o c'honversou hag o staliou-labour, abalamour d'ezo gallout paea o die. » Raktal o deus kemeret o zu ha grêt eur gammed war arôk, pa remp ni eur gammed war drevn.

Aman, avat, hor c'houarnamant-ni n'eo ket chomet da dortal. Kaset an eus eur gir da c'houarnamant Bro-Zoz ha lavaret d'ez i n' halle ket ar Frans gouzanv pelloc'h disme- gans ha traitouraj ar Boched. N'eo ket eur wech na diou

wech o deus torret divizou ar peoc'h ; an dro-man, avat, e ranker enebi outo pe kila a-grenn. Roet zo urz war an taol d'ar jeneral Degoutte da gas war arôk hon soudarded ha da lakat seziz war gêriou Francfort, Hanau, Hombourg, Darmstadt ha Diebourg.

An dra-ze a oe great hep ma stourmas ar Boched nemeur. Red eo bet d'ezo anzaô n'ez aje ket ar Zôzon d'ober kontrol ouzomp ; roet o deus bet, zoken, o asant da gement hon doa great, ha merket an deiz da 'n em welet adarre e S. Remo, etre Italianed, Sôzon, Fransijen hag all, évit reizan a-nevez ar pez ne oe nemet hanter-c'hrêt e Versailles.

Gant se, ar paeamanchou en aour, — 20 million mark, — a zo chomet a-ispilh, hag eo ni hon unan a rank paea ha maga hon zoudarded en Alamagn. Ar Boched a dalc'h bepred d'ober armou ; beza o deuz 4135 kanol e tu-hont d'ar gont ha 15.248 nijerez ha ne goustfe netra stumma anezo vit ar brezel. Krenvoc'h int e tud egedomp-ni : pemp million mad da vont d'an tan eneb da dri million.

O c'houzout penaos divizou ar peoc'h n'int liamm ebet évit ar Boched, eo red pennaski anezo a-hendall, ha setu petra zo bet great o kemer Francfort ha linen ar Mein ; ac'hane e troc'homp an Alamagn e daou-hanter hag e vezomp mestra a bep tu. mar karomp ober impli eus hon nerz.

Ar Beljed o deus skoet a-du ganeomp adalek m'hon deus kerzet war arôk. Ar jeneral de Castelnau a lavar war ze int galvet evelomp d'ober gward war ar Rhen hag e vezint eur gwall harp evidomp, rak, ouz red, o deus 350.000 soudard prest da gerzet.

Mes an hent gwella da heul évit dinerza ar Boched eo, — c'hoaz eur wech her lavaromp, — terri an ère a zo etreze hag ar Prus, dibezia an Alamagn, distaga an eil tam diouz egile. Ne vefe ket start ober an dra-ze. N'eo ket micherourien ar Westphali a skrive d'ar prezidant Muller n'o doa ken netra da glask gant ar Prus, e oant bet gwasket awalc'h dindani ?

Sal e vefe great labour welloc'h e San-Remo eget e Versailles, ha laket ar Boch war e du ! Mantrus eo gwelet e sav er mare-man kresk war o arc'hant hag ez eus disken war hon hini ; ar pez a ziskouez penaos ar bankerien a gred d'ezo e vezo an tu krenv gant ar Boched ha ne baefont ket o die !

Pae ar senedourien An Deputeed ha senedourien ne zeblantont ket bezan nec'het gant
ha deputeed se. Arôk voti. tailhou warnomp, o deus gouezet 'n em lakat er gwasked. Hon deputeed nag a oa ar gwella paeet er bed oll o deus violet kresk war o fae ; breman o dô 83 lur bemdeiz. Darn anezo, koulskoude, a zo bet savet eneb hag o deus kinniget an 12.000 lur kresk vit ar zoudarded gloazet er brezel. Piou ar re-ze ? A dra zur, n'eo ket ar sosialisted, milionerien, koulskoude, lod anezo, 'vel Paul Boncour, Marcel Sembat, Léon Blum, Baron, Albert Thomas ; ar re-man zo diouz ar re a oar 'n em zerviji bepred da genta. Hag o deus great, eur wech ouspén !

Kendalc'h War digare ar c'hendalc'h bras a zo nevez
Aix. bet en Aix, er Provans, etre yaouankizou a bep korn a Frans tuet da zifenn frankiziu o rann-vro, an Ao. Charlez ar Goffic a skrive kement-man er gazeten *Liberté* :

... « Quel spectacle nous donnent les pouvoirs publics depuis quarante ans ? Celui d'une meute acharnée à traquer, à déchirer à coups d'interdits et de circulaires les restes pantelants de cette langue bretonne, qu'aux époques du combisme les préfets du Bloc osaient poursuivre jusque dans le sanctuaire, — et à qui les ministres d'aujourd'hui, plus circonspects, se contentent de fermer l'accès des établissements d'enseignement secondaire. »

Ar Brezoneg, avat, eo kement hag a chom eus ar yez keltiek komzet en holl broiou ar c'huz-heol, 400 vla arôk donedigez Hon Zalver. An Ao. Dottin, en e levr war *La Langue gauloise*, an eus dibabet wardro 1000 ger hag a zo koulz brezonek vel keltiek.

An traou kosa a vez miret hag espernet gant evez, c'houezet buez enno a-nevez, mar be gallet. Pell amzer zo, er Vro-man, — ken eo eur vez ! — n'eus ken poanlet nemet da laza ar brezoneg !

En *Eclair*, an Ao. Buré, a skriv henvel ouz an Ao. Goffic : « *Par la révision de la Constitution, nous devons nous acheminer vers le régionalisme : hors de là, pas de salut « pour la République ! » emezan. Ni a lavar : Evit ar Vro.*

**An deiz kenta
a viz mae**

Eur skouer fall eo hag a ro tu d'ar vicherourien da glemm mui-ouz-mui. Arabad d'ezo lezel da dremen digarez ebet d'ober trouz ha freuz. Benn an deiz kenta a viz mae, setu 'red gedal adarre « grevou, » ma ne vez ket gwasoc'h. Dispac'herien ar C. G. T. a embann eo red lakat ober an holl labouriou dre zorn ar vro, da lavaret eo, e doare ma weled ober gant ar zoudarded, pa vezont ugent oe'h ober labour pevar ha c'hoaz e vez great fall.

A drugare Doue, 'n em gavet zo tud a youl vad hag a anaoudegez da stourm dre gomz ha dre skouer ouz tezenou faoz ar C. G. T. Petra lavar ar re-man ? Ar mistri, emezo, diouz eun tu ; ar vicherourien, e tu-all. — N'eus netra muioc'h diboell. Ar C. G. T. a ra evellen : e pep den, e troc'h ar pen hag an daouarn, ar penn en eun tu, an daouarn e tu-all ; mes ar penn an eus ezom eus an daouarn hag an daouarn eus ar penn ; ar pezh a zinfik kement-man : red eo 'n em glevet *dre vicher, paour ha pinvidik*. Ar mennoz-man a zo talvoudus meurbed hag a gas da netra galloud ar C. G. T. ha n'eo harpet nemet war ar gaou hag an dizurz.

**An « Nation de Bretagne »
en Angers**

An 23 a viz du 1919, e oe savet en Angers, vel hon deus bet lavaret aman, eur gevredigez etre studierien ar skol-veur, an « Nation de Bretagne ». N'he deus ket kollet amzer abaoe. Ar 25 a viz genver hag ar 1^{an} a viz c'houevrer, he deus great daou ouel gant kanaouennou ha peziou-c'hoari. Bep miz he deve eur vodadeg en ti-patronaj Santez Anna. Diou brezegen a zo bet great, unan diwarben an « Dolmen » hag eben diwarben Brizeuk hag e oberou.

Izili ar gevredigez a ya war greski bemdeiz hag ar c'hef a zo start en e blom. Pa oar ken abred kerzet, ar vreuriez a dalc'ho he c'hrog !...

I. — Respontchou Divinadennoù Miz Ebrel

- I. — Eur vezen gerez ; II. — An dien ;
III. — Eur vesperen ; IV. — Ar skourm ; V. — An deiz hizio.

NOTEN. — René Mons, Laurent Ollivier hag Yv. Prigent o deus bet 80 poent evit divinadennoù miz meurzh hag a zo o hanoioù da lakât war daolen miz Ebrel da heul ar re all ; o liziri a oa digouezet divezat, er miz tremen, heb mank ebet euz o ferz.

- 52 a deus bet 100 poent :
Baron, Argol.	Yv. Guéguen, Gwiniventer.	Germ. Peron, Tremaouez.
ar Bec, Plobannalec.	J. Hascoët, ar Yeuc'h.	T. hag Yv. Peron, St-Neven.
Beyer, Lanhouarne.	L. ha Ch. Kerbaol, Gwiniventer.	J.-M. Qeau, Bodilis.
ar Berre, Gwitevede.	Ol. Kerboul, Lanneufret.	Jan Quiec, St-Neven.
Bihan, Cléder.	An I. Kerjean, Lokournan.	Fr. Rioual, Lambaul.
St-Coulitz.	Jos. Kerrien, Mespaul.	H. Rolland, Dirinon.
M. Bocheur, Landunvez.	Germ. Kerrien, Plouenan.	G. Le Roux, Gwipavas.
Bourlès, Sant-Thégonnec.	Yv. Kerriou, Tremaouezan.	M. Salaün, St-Nouga.
Y. Cardinal, St-Nouga.	J.-M. Kerriou, Lóthey.	J.-M. Salaün, An Trehou.
Le Deün, Lannilis.	Gen. Lars, Argol.	Jann Saout, Gwikar.
Donval, Plouneour-Trez.	Michel Laurent, Gwipavas.	M.-A. Segalen, Gouesnou.
Fagon, Lokournan.	Barba Lez, Bodilis.	Yv. Scañf, Plouvoarn.
Fave, Gwiniventer.	M.-A. M., Rosnoen.	Mari Sparfel, Lanhouarne.
ag F. Feroc, St-Neven.	Perrin Maner, Ar-Merzer.	M.-L. Tranvouez, Tremaouez.
ar Fur, Lanhouarne.	Fr.-M. Martin, Gwiniventer.	Jos. Trebaol, Vourc'h-We.
Gourlaouen, St-Thonan.	L. Ollivier, Lanhouarne.	Paul Balcon, Gwitevede.
Gourlaouen, Gwipavas.	J.-P. Skolaer, Lesneven.	J.-P. Bergot, St-Brieg.
Grall, Gwinevez.	M. Pellen, Lanriouare.	M.-J. Piriou, Rosnoën.
	J.-L. Pennec, St-Segal.	Yv. Prigent, St-Nouga.
- 80 deus bet 80 poent :
Y. Bizien, Lanriouare.	P. Fagot, Guiclan.	René Mons, Treflaouenan.
Le Borgne, Argol.	J.-L. Falhun, Kerlouan.	H. Normand, St-Thégonnec.
Boussard, Argol.	Joseph Floc'hlay, Ploare.	Fr. Ollivier, Trezilide.
Don, Treflez.	J. Le Gall, Gwitevede.	M. R. Pape, Plouedern.
Capitaine, Quemeneven.	J.-Y. ar Goff, St-Thégonnec.	Jan Paugam, Mespaul.
Cloarec, Gwikourvest.	Suzan Guegen, Goulven.	M.-Y. Premel-Cabic, Kerlou.
Y. Conq, Landunvez.	F.-M. G., Plouzane.	Qeau, Landerne.
Corre, Plogonnec.	Philo Heltes, Gwitalmeze.	Josephin Quemener, Pleyh.
Corre, Plogastel-St-Germ.	Fr. Iliou, Goulven.	Fr.-M. Raguènes, Milizac.
meine Creff, Lanarvily.	Cath. Kerandel, Plabennec.	Fr. Roudaut, Goulven.
P. Cuff, Gwitevede.	Mari Lavanant, Loc-Eguiner.	Joseph Le Roux, Kastel-Pa.
Daniel, Lóthey.	Potr L. N., Logonna.	M.-Yv. Rozec, Gwipavas.
Drèves, Plouzane.	Mari Marc, Argol.	Jan Seité, Enez-Vaz.
	Fr. Le Menven, Taulé.	Paul Touz, Treflaouenan.

O deus bet 60 poert
Goulven Balcon, Plouvien.
Jan Bernas, Tremaouezan.
Et Le Borgne, Gwitevede.
M.-J. Caradec, Plouneour.
Fr. Ferelloc, Plouzane.

Yv. Le Goff, St-Evarzec
M. ha J. Goasduff, Kersent-Pl.
F^s ha F^{se} Grall, St-Nouga.
Yv. Guiot, Treflez.
Fr. Lannuzel, Milizac.
M.-Th. Martin, St-Thégonnec.

Yv. Menez, Gwitalmeze
V. Ollivier, Loc-Maria.
Al. Patinec, Gwinevez.
Al. Roignant, Gwitevede.

III. — Divinadennou Miz Maë

- I. — Me 'm euz eun dorzig round em zi
Ha né spég kef va dent enni.
Mes va c'hontel, gant ar skuizder,
A spég enni bep an amzer ?
20 p. ar r. Digaset gant P. Capitaine, Quémeneven.
- II. — Me 'm euz eun armellig (1) wenn
Zo enni gwen ha melen.
Heb toul alc'houez na toul prenn ?
20 p. ar r. Digaset gant L. Kerhöl, Gwiniventer
ha Jol. Cozian, Kersent-Plabennec.
- III. — Me 'm euz gwezen penn va zi
Gwell ar c'hroc'hen egeti ?
20 p. ar r. Digaset gant an I. Kerjan, Lokournan.
- IV. — Deus pe seurt pesked 'ma 'r muia
O neunv, er mor, 'pad ar miz ma ?
20 p. ar r. Digaset gant J. Hascoët, ar Yeuc'h.
- V. — Petra ia buhan war e giz
Ea jach kezeg warnan a diz ?
20 p. ar r. Digaset gant J. R. Corre, Plogonnec.
- VI. — Da he hini dervez euz ar zizun (da zul pe da lun, etc)
E oa ganet tad va zad kunv ganet d'an 31 a viz
Meurz, er bloavez 1792, e kreiz amzer au Dispac'h ?
20 p. ar r. Digaset gant Saik Cl., Gwikourvest.

Ar Respontchou da zivinadennou ar Miz a dle en em gaout gant Rener Feiz ha Breiz, e Plougerne, abenn ar 15, da zivezata.

100 Priz

Ar C'hatekiz

Ar vugale a gemero perz er c'honkourman, embannet er miz tremen, a ranko lakât o skridou er post, da zeiz ar Yaou-Bask, da zivezata, hag adresi anezo da : *M. le Directeur du FEIZ HA BREIZ*, à Plouguerneau (Finistère).

Ma kemeront perz ive e konkour an divinadennou eo mat d'ezo lakât respontchou an divinadennou war eur paper distag diouz an hini a vô warnan respontchou ar goulennoù katekiz. Buhannoc'h e raio ar varnerien o labour.

(1) E Treger : eur pres.

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

TOLAN AR MIZ. — War goll, J.-M. PERROT. — J. P. CALLOC'h
P. MOCAER. — Dihunomp, J.-P. CALLOC'h. — X^{es} Gouel ar Bleun-
Brug, xxx. — Purgator ar Zent, BREIZADIK. — An had, AR MEDESIN
— Fanchett, GWIR BATER. — Fanch ar Potr krenv, LAOUIK. —
Plantit gwez, J. U. — D'ar Vugale, F.-M. MAZÉAS. — Keleir ar Miz,
E. A. M. — Divinadennou, PER HA PAOL.

Evit ma ne labourimp ket war goll

Feiz ha Breiz n'eo ket tear d'en em glemm ; evelato ar c'hresk a zo deuet adarre war ar paper, — daouzek gwech eo keroc'h breman eget ne oa arôk ar brezel ; a laka ac'hannomp ken nec'het ma n'omp ket evit chom heb en em drei ouz hor mignoned da bedi anezo, en han' Doue, da zont war hor sikour.

Goulenn a reomp outo nebeud a dra : *ma tigasint deomp, peb hini anezo, eur prener nevez* (1) ; neuze ne vô ket red deomp na kreski hor priziou, na bihannât niver hor pajennoù ; neuze zoken, e lec'h mont war ziskar *Feiz ha Breiz* a yelo war gaêrât ha lennerien nevez-all a ziredo c'hoaz davetan, muioc'h-mui, evel ar gwenan d'ar bleun.

J.-M. PERROT.

(1) Hor mignoned a zo pedet da rei hanoiou ar brenerien nevez o defekavet d'an hini a zo e pean *Feiz ha Breiz* en o farrez, abenn ar 15 a viz Even, hag hennez en dô ar vadelez da skriva da Voutroulez abenn an 20 a viz Even da c'houlenn ma vô kresket adalek miz gouere an niver *Feiz ha Breiz*ou a gaset d'ezan betek neuze. Lennit ar pezh a zo e galleg war eil, trede ha pevare pajen ar golo.

SOUDARDED ar BREZEL BRAS

Al Letanant Jan-Pier Calloc'h

Jan-Pier Calloc'h a c'hanas d'ar 24 a viz gouere 1888, e-enez Groe, e Bro-Wened; mar oue tenn bloaveziou e yaou-ankiz e-leiz anezo, ne-vevas nemed deiziou laouen, da vihana en e vugaleach.

E dad, Jan-Pier evel e bôtr, peske-taer dre e vicher, a oa eun den a spered kaër hag a galon vad; e penn an hent oa bet da vont da veleg;

ar baourentez a viras outan da genderc'hel gant e studi; eur c'hristen oa euz ar re wella; bep sul e veze en offeren hag hano a zo c'hoaz en enezen euz al levr bras a zigase gantan da gana d'an iliz.

E vamm, beo c'hoaz en deiz a hizio, Mari Joseph Glouhec, ginidik euz a Lokmikelig, a zo eur vaouez kalonek mar d'eus unan, hag he deus gouezet rei atao d'he bugale ar c'haera skoueriou kristen; daoust pegen bras e oa samm an trubuilhou he deus kavet war hent ar vuez, n'o deus ket gellet he lakât da fallgaloni biskoaz; dalc'het he deus penn da gement gwall varr-amzer a zo deuet d'he skei, daoust pegen stank bennak e teuent an eil warlerc'h egile. Da genta, he fried a oue beuzet er Groezig, dre zarvoud, endra m'edo o lenn war e vag; ar pôtr Jan-Pier, nevez ét d'ar skolach c'hoaz, a oa neuze en e bevarzek vloaz; goudeze he diou merc'h a varvas gant eur c'hlenved hir ha poanius; goudeze Jan-Pier e unan, deskadurez kaër d'ezan, a gouezas gwall glanv ha ne c'hellas ket mont da veleg daoust pegement a ioul en devoa da reseo an Ursiou sakr; goudeze e teue

kelou maro ar pôtr-ze a rea dudi he c'halon hag en deiz a hizio, siouaz, ar vaouez keaz n'eo ket en em gavet c'hoaz war gern he menez Kalvar. Na pegen doanius ne dl'e ket beza d'ar vamm-ze teuler breman eur zell war he c'hiz pa wel bloaveziou kenta he friedelez hag he zud bodet ken laouen en-dro d'he oaled evit ar pederñiou diouz an nóz! ar bloaveziou lirin-ze a zo nijet ebioù d'ez i evel eun hunvre!

Jan-Pier goude beza tremenet e vloaveziou kenta e skoliou bihan e barrez a oue kaset da Wened; d'e 16 vloaz e oa bachelour; n'en devoa ket kollet e amzer hag an A. Corignet, kure Groe, a bae e vizou-skolach e Gwened abaoue maro e dad, a c'helle beza lorc'h ennan; goasa pezh a zo porz an dristidigez a zo harp ouz porz al levenez; ar paour kêz pot, dalc'het en e yec'hed, ne oue ket kavet krenv awalc'h da vont da veleg; ar c'helou-ze a oue eur rann-galon evitan. Mont a reas neuze da vestr-studi da skoliou bras Paris; tri bloaz e chomas eno; n'en em c'hreas tam ebed diouz ar gear yras; n'oa ket evit he gouzanv: « *Il y a du bien là-dedans, a skrive d'eur mignon, mais pas plus qu'ailleurs, tandis que le mal déborde surtout en ces jours de Carnaval.* » Ha pelloc'h, hen, ar pôtr chentil, ma oa dies kaout eun all chentiloc'h e neb léc'h, a skriv ar c'homzoù kaletman: « *Comme la Bretagne est bonne et belle à côté de cette géhenne! Quand le grand Paris flambera dans le feu de Dieu, je connais quelqu'un qui se frottera les mains.* »

Pa deue d'an east d'ar gear, e blijadur oa mont da besketa gant e genvroiz; eur gwenneg bennak a c'houneze en doare-ze ha, dreist-oll, e c'helle komz ha kana brezoneg; e doug an deiz; neuze eo e savas ar skridou hag ar gwerziou a zo bet moulet war *Dihunamb, Brittia* hag ar *Pays Breton*, ha sinet *Bleimor*: awalc'h a zo anezo evit gellout lakât hano o oberour etouez hanoù gwella skrivanerien Breiz-Izel.

Pa zirollas ar brezel, daoust m'edo er « service auxiliaire », Calloc'h a falvezas gantan mont d'an tan; ken kaër e reas eno e zever ma oue grêt offiser; ar re a zo bet dindannan ne ankounac'haint ket anezan biken, ker mat e oa outo; chomet e oa er brezel ar pezh ma oa bet e Paris hag ar pezh ma oa er gêr: eur c'hristen hag eur breizad hag a oa e peb léc'h ha war bep tra eur skouer val evit an holl.

E kreiz trouz ar c'hanolou eo e savas *Peden ar Gedour*, ar werz kaer-ze a roas tro da René Bazin da ober war an *Echo de Paris* meuleudi ar barz breizad : « Skrivanierien evel Calloc'h, a lavare an A. Bazin, a ziouan unan pe zaou marteze e peb kantved, pas muioc'h. »

J.-P. Calloc'h e touez e dud

Fisianz en devoa da zistrei euz ar brezel. Siouaz ! fazia a rea ; da veurz Fask 1916, en-dre m'edo peb tra o nevezi endro d'ezan, skoet en e benn gant eur c'hoz tam obus, e Urvillers, e varvas evit ar Frans : eiz vloaz war nugen t n'en devoa ken. Kement breizad a gemer preder gant amzer da zont e vro a zougas kaonv d'ezan ; an irvi kaër en devoa c'hoant da drei ha da hada e Breiz-Izel, eur wech ma vije savet war ar bed heol benniget ar peoc'h, piou o labouro ? Ne ouzon ket ; o voulla e skridou emamp ; eul levr kaer a vô anezo ; kenteliou eleiz a vo ennan ; diouan a raint, fisianz vat am euz e meur a spered. J.-P. Calloc'h, hag hen maro, a gendalc'ho da gomz ha da labourat c'hoaz evit e vro muia-karet Breiz-Izel. P. MOCAER.

Dihunomp ! (1)

Hirio, tudchentil a Vro-C'hall
A c'hoarz ouz hon gwiskamanchou
Hag, allas ! meur a Vreizad dall
A goll ar penn ouz o selaou,
Hag a daol chupen o zadou.

An Ankou digor e askel
A glask an tu da skei warnomp ;
'Man ar gizioù koz o vervel...
Dihunomp, pôtre, dihunomp !

Hirio, tudchentil a Vro-C'hall
Hon flastr gant o lezennou kri,
Gwerzet o c'halonou d'ar fall
Kaz o deus ouz hon traou kaer-ni ;
En o eneb ne zav hini.

An Ankou digor e askel
A glask an tu da skei warnomp
'Man ar Frankizioù o vervel.
Dihunomp, pôtre, dihunomp !

Hirio, tudchentil a Vro-C'hall
Gant eur c'horvad droug'a lavar :
« Komzit galleg 'vel ar re-all ! »
Ha kaout a rêr war hon douar
Tud hag a zilez o lavar.

An Ankou digor e askel
A glask an tu da skei warnomp,
'Man yez hon Tadou o vervel
Dihunomp, pôtre, dihunomp !

Hirio, tudchentil a Vro-C'hall
En o skridou verk evellen :
« N'ez eus na Doue na bed-all ! »
Ha lod, o klevet o stulten,
A vev, difeiz ha dibeden.

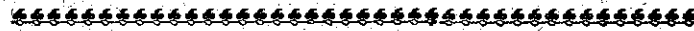
(1) Skrivet e yez Gwened gant J. P. Calloc'h.

An Ankou digor e askel
 A glask an tu da skei warnomp ;
 'Man ar feiz kristen o vervel :
 Dihunomp, pôtrede, dihunomp !

Hirio tudchentil a Vro-C'hall
 A venn gwaskan an holl draou-ze,
 Balamour m'o deus grêt gwec'hall
 Enor Breiz hag he nerz ive ;
 Ha ni 'bleg penn vel bugale...

An ankou digor e askel
 A glask an tu da skei warnomp
 'Man hon Mam-vroig o vervel...
 Dihunomp, pôtrede, dihunomp !

J. P. CALLOC'H.

X^{et} GOUEL AR BLEUN-BRUG

Roll ar prijou a vezo roet e Kastel-Paol gant ar Bleun-Brug
 d'an 23 a viz Gwengolo 1920

PROGRAMME MUSICAL

Solistes Musiciens, 200 tur a brijou : 1° *Iverzoun*, kan 'vit soprano ; 2° *Ar plac'h glac'haret*, kan 'vit contralto ; 3° *Ar mab*, kan 'vit tenor ; 4° *Va dous*, kan vit baryton ; 5° *Miliner Tréganna*, kan 'vit basse.

Al levr m'ema ennan ar c'hanaouennoù-ze a c'heller da brena adalek vremen : eiz real n'eo ken. Evit e gaout, skriva da *M. l'Administrateur de FEIZ ha BREIZ, 1, place Emile Souvestre, Mortaix.*

TOLIT EVEZ. — Ar ganerien a gan o-unan a ranko beza harpet gant ar piano. N'eus forz piou a c'hello harpa anezo gant ar piano, na pa vefe unan eus ar varnerien.

Solistes, chanteurs d'instinct : 200 tur a brijou : Teir loden a vezo grêt : pôtrede, merc'hed, bugale. Eul levjig kanaouennoù a vo moulet. Ar ganerien a ranko prena anezan. Laket e vo e gwerz er miz a zeu.

PROGRAMME LITTÉRAIRE

A) Concours de Prose ('vit bugale ha krennarded, potred ha merc'hed). *Marvailh brezonek : 50 tur a brijou.*

Danvez : Gouel bras a oa er baradoz eun dervez, gouel ar Vertuziou. Dont a reas eleiz, re vras ha re vihan. An Aotrou Doue, dre douez ar re-all, a welas diou ha n'o doa ket a zoare da 'n em anaout nemeur. Hag hen da vont d'o c'haout ; unan anezo oa ar *Vadelez* ; eben, an *Anaoudegez vad*. N'o doa ket en em welet biskoaz.

Gant ar steuen-ze, ober eur gontaden goant gant eur gentel da echui. 50 linnen d'ar muia.

B) Concours de Poésie ('vit bugale ha krennarded, potred ha merc'hed) : *50 tur a brijou.*

« Daou weskle (1) a gouezas eun dervez en eur varzad leaz. Unan anezo a fall-galonas hag a oe beuzet. Egile en em zifretas kement, ma troas an dien (2) en aman ha diwar ar péz aman e c'hellas lampat erméz ».

Gant ar steuen-ze, ober eur fablen ha merka ar gentel a zo da denna ac'hano. 50 linnen d'an hirra.

C) Concours d'éloquence ('vit pôtrede yaouank) : *Eur priz hebken, 100 tur.*

Peb a *Varzas Breiz* d'an eil, d'ar trede ha d'ar pevare.

Peb a *Vouez ar Goad* da gement hini a gemero perz er c'hrogad-man.

Danvez kenta : Livirit ho sonj diwarben an doare gwella da gemeret evit lakat Breiz a-nevez er renk enorus he deus bet gwec'hall, ha lakat adarre ar Vretoned e renk eur bobl hag a vo yac'h ha krenv.

Livirit petra zo red da ober, ken diouz tu ar spered, tu ar galon ha tu ar c'horf evit diazeza hor Bro.

Eil danvez : Mar ho pijs eur brezegen da ober en ho parrez dirak bez soudarded ha martoloded ar brezel bras, petra lavarfec'h 'vit ober o meuleudi ?

Goude beza komzet eus an harp o deus roet ar Vretoned a-viskoaz da Vro Frans e c'hellfec'h lavaret petra c'hell gedal eus he ferz ar Vretoned a-vremen.

(1) E Treger, glesker.

(2) E Treger, koaven.

Pep hini a gemero an danvez a blijjo d'ezan ar gwella hag alako dre skrid ar pezh a gavo mad da lavaret, oc'h implija yez e gorn-vro, Treger, Léon pe Gerne.

Poenchou a vezo roet n'eo ket hepken 'vit an danvez, mes ive evit ar yez, an doare prezek, jestou hag all.

Goude beza desket o frezegennou dre envor, pep prezeger a gaso e brezegen skrivet da Rener *Feiz ha Breiz*.

Arabad da brezegen ebed kaout ouспен 10 pajen euz eur c'haier ordinal.

Ar brezegerien a vô barnet evit o doare da zisplega o freze, gennou, raktal goude ar ganerien, da C'houel ar Bleun-Brug a zeu.

D) Concours d'Histoire : 100 lur a brijou ('vit soudarded ar brezel).

Livirit an traou kaera ho peus gwelet ar Vretoned oc'h ober epad ar brezel diveza (1). Merka hanoioù al lec'hioù m'eo tremenet enno an tîloù ho peus kavet kaer, ha rei hanoioù an dud pe ar rejimanchou o deus o grêt. N'eo ket traou hag a c'hellfe beza digouezet a c'houlenner, mes traou hag a zo digouezet e gwirionez hag evel m'o livirit. Pemp pajen d'an hirra.

E) Concours d'Hygiène ('vit an holl) : Peseurt plantennou, peseurt traou aozet en ti pe kavet er parkou a vez implijet en ho kêr 'vit gwellât klenvejoù tud ha loened ?

— 'Vit peseurt klenvejoù o implijer ? Penôs, pegoulz ha perak ?

— Peb a leor, *Hygiène de Basse-Bretagne*, a vezo roet da gement hini a gemero perz er c'hrogad-man, hag 20 lur a levioù-all d'ar c'henta priz.

Ar respontchou kaset e brezoneg a c'honezo pemp poent ouспен. Eur poent ouспен a vo ive 'vit pep planten kaset gant hehano brezonek.

Kas respontchou ar c'hrogad diveza-man d'an *Aotrou Dujardin, docteur-médecin, Saint-Renan (Finistère)*, 'benn gouel **Maria Hanter-Eost**.

Respontchou ar pevar grogad-all a dleo beza kaset ive 'benn gouel **Maria Hanter-Eost**, da *M. le Directeur de « Feiz ha Breiz », Plouguerneau (Finistère)*.

(1) Ar Vretoned eo gwella soudarded a zo er bed. « Soudarded gwella ar Frans, re Vreiz-Izel, a oa dirazomp ». (*Gazette du Rhin et de Westphalie*).

PURGATOR AR ZENT

Kinniget gant doujanz hag anaoudegez vat d'an Aotrou Kervella, person Gwiclan, en deus nevez adsavet pardon unan euz sent kosa Breiz-Izel, sant Vizias, a zo e japelig koant harp ouz dismantrou Kastel Aotroneg ar Penhoat.

B...

Ar zul-ze ec'h en em gaven va-unan o tizrei d'ar gêr euz pardon ar Folgoat, a ve grêt ter leo diouz du-man en eur chapel gaer gwestlet da Itron-Varia al lili. Ne oan ket abred hag e teuas em fenn skei a-dreuz parkou evit troc'ha berroc'h, ar pezh a dennas da wall fin : koll a ris va hent. Marvat e tigouezas d'in kerzet war ar yeoten real. Derc'heil a ris da vont war eün, e gortoz en em gaout hepdale gant eun ti bennak.

Kreiz eur zaonen e oan, demdost da droad eur menez ha, breman pa 'n em zonjan, n'am oa gwelet netra eno biskoaz. Ar menez a oa noaz holl, nemet-al lein. Kement gwezen a oa warnan a gredje d'eoc'h o devoa n'em glevet hag en em zastumet-holl en eur blokad war ar c'hern uhelan, nemet ter pe beder hag a oa chomet warlerc'h. Sonjal a ris raktal e tlee beza eno eun ti ha me da bignal skanv gant ar grechen.

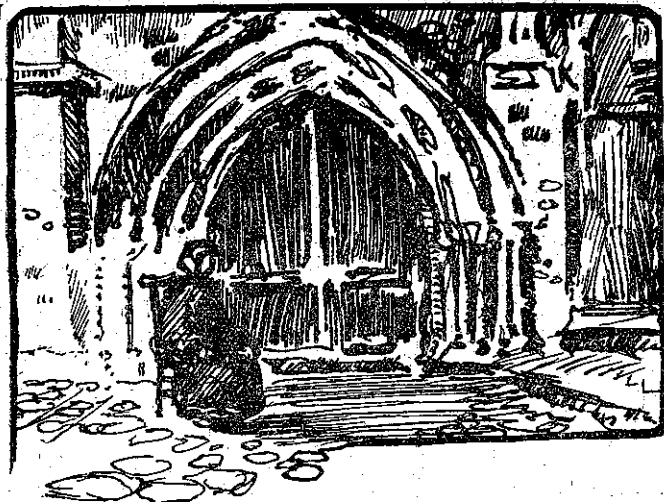
Ne welen roudou ebet nep lec'h, nag heñt na gwenojen.

Ar rün a oa peilhet ha skarret ; nemet pikolou mein stlabezet aman, du-hont, war du ar c'hoad. O sevel va fenn, e kredas d'in gwelet eun doen dre douez ar gwez. Me da rei bec'h d'am zreid, rak an heol a oa prest da vont da guzat. Breman e welen mad, drek ar bodou, mogerioù goloet a

(1) Traonien, e Leon.

ginvi (1); n'eo ket, avat, mogeriou eun ti; eur-chapel 'n hini a oa dirazon, gant eur c'hloc'hdi — goullo a glôc'h, — a veac'h uheloc'h eget eur chimal.

Fenstrôu distouf, toen doull, mogeriou rannet, setu pez a wellis arôk arruout gant toull an nor. An nor-man, bolzet ha kizellet tro-dro, a oa ken izel ma seblante ar chapel disken a nebeudou en douar, dre he fouez.

'N eur blega va fenn, ez is ebarz. N'em gaout a ris, dirak souezusan tôl-lagad am eus gwelet biskoaz.

Beza oa eur bobl er chapel-man. Endro d'an ôteriou ha dre oll, hed ar mogeriou, sent a-leiz, seurt ma welet gwechall en hon ilizou.

Sonj ho peus eus ar zent koz-ze, kalon dero kizellet teo, traou fêtis grêt gant « eun horz hag eur yenn » ?

Darn anezo a oa en o zav; darn-all gourvezet; lod a oa troet ouz an ôter, evel da bedi; lod-all bodet etrezo a zeblante ober kôz; hiuiennou a oa harp-ouz-harp, evel da gousket.

N'am oa ket amzer da dôl evez ouz an ôteriou diwisk

(1) trouskan, e Treger

ha noaz evel da wener ar Groaz, ouz al lambrusk dispennet, ouz ar gwriad kefnid e-pign ouz an treustou, henvel ouz rouejou astennet da zec'ha; — va daoulagad bamet a zizroe bepred da gaout ar bobliad tud-man ken niverus ha ken sioul. Chomet e oan mantret war doull an nor, hep kredi tôl eun troad pelloc'h...

Daoust ha ne oa ket pec'hed d'in mont er chapel? Evit lavaret gwir, ne oulen petra d'ober.

Koulskoude, m'o anaveze holl, ar zent ze. Setu du-hont S. Gweltas, gant e vaz abad hag e levr; en e gichen, S. Gwenole; S. Herve, an dall, a zo pen-ouz-penn gant S. Budok, ha dindan ar gador brezek, me wel S. Koneri 'ha daou ermit-all gant peb a benn-gap ha peb a zac'h en o dorn.

Darn, avat, n'o deus ken na dorn na brec'h, ken krignet ma 'z int gant ar gozni.

Eus a belec'h int'en em gavet holl aman ha perak?

Donet a ra da zonz d'in eus ar zent am eus gwelet hirio war an oteriou ha tro-war-dro d'ar chapel 'lec'h on bet o pardona; sent plastr drouk-livet, eur pastez aour war vord o mantel hag eur pastez rus war o diou-yeuz. Ar re-ze a zo deut, war a lavarer, eus Pariz da gemer renk-hon sent koz. Stumm Pariz a zo warnezo, e gwirionez; da vihana, n'eo ket stumm Breiz ha n'int tam kerent d'hon re-ni.

Eun druez eo, evelkent, o deus ranket hon zent koz, grêt gant koat eus hon c'hoajou, dre zorn tud eus hon bro, bet keit-all pedet hag enoret ganeomp ma 'man c'hoaz en o c'herc'hen liou ar maged, maged ar piledou koar a zêvas dre villierou dirazo, — eun druez eo o deus ranket tec'hel kwit ha mont da guzat evel torfetourien er chapel vihan-man distro ha dirapar!...

Goustadik e tec'han diouz toull an nor hag e ran eun dro a-ziavêz, va spered oc'h estlammi war ar burzud am eus dizoloet.

Eun alc'houeder a bign er wabren 'us d'ar c'hloc'hdi, evel ene kaonius ar chapel goz; e kichen an nor-dal, eur skrih, gant e vouezig skeltr, a c'harm evel eur paour o c'houlenn an aluzen. N'eus ken pirc'hirined nemedomp hon daou...

N'on ket evit kwitat hep rei c'hoaz eun tôl lagad e diabarz. Kredi ra d'in 'm eus c'hoaz eun dra bennak da

welet. Dont a ra em spered ober eur beden ; daoulina ran war ar pave, ha goude ec'h azezan war eur pilgoz koat a zo em c'hichen, evel eun den e gortoz eus ne oar petra.

Tam ha tam e strink em c'hreiz vel eun eienen eus an amzer goz, eun eienen bet stanket abaoue pell zo hag a gav he hent adarre da bara d'an heol. Bep ma teu da darza, — tra souezus ! — e welan ive endro d'in ar zent koz o tivoredi, o tont buez enno.

Arsa, pe dihun on pe gousket ? Finval a reont, kerzet, kôzeal !... Ar re a oa gourvezet a zav war o zreid ; ha setu eskibien, abaded, menec'h holl bodet, endro d'unan anezo hag a zo pignet war bazennou an ôter.

— Alleluia ! emezan, va breudeur ; fin a vezo hep-dale d'ar purgator hirr hon deus gouzanvet !

— Alleluia ! — Eus pep kalon dero e strink eur vouez hag a ra d'ar mogeriou krena.

— Nag a hini ac'hanomp hag a zo ankounac'heat er vro-man ! Nag a chapel diskaret ! Nag a feunteun stanket ! Nag a bardon dilezet ! N'eo ket vit pell ken !

— N'eo ket vit pell ken ! eme an holl vouezioù.

— Ar pez hon deus grêt gwechall, ni her graio c'hoaz. Piou an eus savet ar vro-man ? Ni !

Kant mouez a respontas evel eun hekleo.

- Ni !
- Piou en deus digaset enni sklerijen ar feiz kristen ?
- Ni !
- Piou en deus digaset enni sklerijen an deskaduréz ?
- Ni !

— Piou en deus labouret ha temzet he douar ?

— Ni !

— Da biou eo dleet eta, goude Doue, ar c'henta enor hag ar brasa trugarez ?

— D'emp-ni !

— Va breudeur, ar Vretoned a-vreman a zo dirouden-net ; a-zeou, a-gleiz, pep hini a gerz da heul e benn. Mes eul lezen a zo !

— Eul lezen a zo !

— Ni a embanno c'hoaz al lezen hon deus heuilhet hon unan : studia, labourat, pedi, ha lezel ar bed war e du !

Hag an holl vouezioù da zesrevel :

— Studia, labourat, pedi !

Er momed-ze, an dour o takenni war va dioujed a reas d'in dont ennon va-unan, 'vel goude eun hunvre poanfus ; va daoulagad digor frank a baras endro d'in war ar zent koz bodet evel m'o gwelis da genta, ken sioul ha tra.

— Pebez hunvre ! emedon. Doue d'her binnigo ma teuo da wir !

A-boan e oa d'in beza deut ermêz eus ar chapel, ma wellis va hent dirazon.

BREIZADIG.

An had hag an douar

Lennet ho peus en Aviel ar barabolen-man : « An hini a had a ieas da hada hag epad ma hade, had a gouezas hed an hent ; laboused an nenv a deuas hag o debras ; re all a gouezas war eun douar meinok ; diouan a rejont mes pa deuas an heol e tizec'hjont buhan o veza ma n'o devoa ket a zouar awalch da astenn ennan o grizioù ; re all a gouezas etouez an drez hag an drez o mougas ; re all, er fin, a gouezas en douar mat hag a roas frouez, darn kant, darn tri ugent, darn tregont. » (1)

Had ar c'hlenvejou a zo evel ar greun-ze. Endro da bep hini ac'hanomp ne 'z eus nemed mikrobed prest atao da zailha warnomp ha d'hon lakât da goueza klanv ; ar gwella zo da ober eo o fellât diouzomp ; mes ma teuont da

(1) S. Vaze. XIIIe Pennad.

ziskenn ennomp ha ma 'z eo dinerz hor c'horf, an had a zavó, ar c'hlenvejou a ziuano ha setu an emgann etre ar c'horf gant e holl zoudarded a zo er goad hag ar mikrobed.

An den a zo bevet mat, a zo bet savet en eun ti kem-penn, etouez tud yac'h hag a zo chomet yac'h e unan, en eur vro leun a ear vat, a sklerijen, a zour neat : an den ha n'eo ket re skuiz na dre e labour, na dre ar plijaduriou (re an daol ha re an evaj), hennez a c'hello en em denna ha kaout an treac'h en emgann-ze.

Gwelet a rit eta e vije êsoc'h d'an dud diwar ar meaz beza treac'h d'ar c'hlenvejou eget da dud kear; goasa peza zo, an dud diwar ar meaz, en amzer vremen a zo troet da ober evel tud kear, ha pa heuilhont tud kear, n'eo ket o skoueriou mat eo a heuilhont mes o skoueriou falla, atao, atao ! Sellit ouz ar merc'hed a ia di da zervicha ; sellit ouz ar bôtred yaouank a jom leno goude o amzer zoudard, ha livirit ha n'eo ket gwir ar peza lavaran.

Ar c'hlenvejou n'o deus ket a grog en den pa vez yac'h. Petra c'hoarvez gant an den ha n'eo ket krenv ? Ar mikrobed a c'hounezo ar viktor warnez an nemed elakât a vefegellet da grenfât, pe gellet e vefe deski d'ezan pellât deus ar mikrobed. An deskadurez-ze eo a roan d'eoec'h aman hag a ro d'eoec'h ar vedesimed-all, dre o c'huzulou, pa 'z it d'o c'haout.

Ha perag n'eo ket krenv peb den pa deu war an douar ?

Abalamour ma roas d'ezan e gerent eur yec'hed fall, en heritach ; rag heritourien omp euz goad hon tadou hag hor mammou, ha dre gaër, pe dre heg, e rankomp kemeret an heritach-ze, evel ma teu. Aman ivez ez euz heritourien pinvidik ha lod all n'o deuz resevet digant o zud nemed klenvejou, sempladurez, eur goad mat da reseo had ar c'hlenvejou ha d'o lakât da ziuoan ha da zevel buhan. Bugale ar vezvierien a dap alies an heritach fall-ze ha ma 'z eus en eur vro eleiz a everien, e c'hellit kredi ema ar vroze o vont d'an traon. Ar memez tra a c'heller da lavaret euz an « tuberculose » hag euz ar c'hlenvejou kuz.

M'o deuz eta ar vugale an dever da bellât diouto ar c'hlenvejou ha d'en em grenfât evit beza treac'h d'ezo, dever ar gerent a zo ker bras all ha kenta heritach a rankont da lezel gant o bugale eo eur goad mat, eur yec'hed

krenv, ma c'hellit beza eurus war an douar-man : seul-vui e vezo eurus ar vugale ha seul-vui e vezo eurus o zud, en o serr.

AR MEDESIN.

* * *

Ali. — Ar bara kraset war an tan, pe en eur fourn a zo skanfoc'h eget ar bara ordinal hag êsoc'h da dreisia ; ar bara a vezo krazet eta d'ar re glanv, d'ar vugale ha d'an dud taget gant poaniou sac'h ar boued pe gant ar boanvouzellou.

Eur plac'h a c'hiz nevez Fanchett⁽¹⁾

Kalon an den a zo c'heantus ;
P'en deus het gwenn e c'houlenn rus ;
Pa vez sec'hor e c'houlenn glao.
Eun dra bennak a vank etao.

J. GUILLOU.

Me zo skrivanié e buroloù ar C'houarnamant ; 500 lur er miz am euz a c'hajou. Pôtr yaouank koz oun ; a brizebed ne garfen dimezi ; evelato ezom em euz eur vatez, mes eur vaouez a zoare ; er vro m'em euz tremenet enni va vakansou, (ne fell ket d'in rei hano ar vro-ze) em euz kavet unan ; e feiz, eur gwir berlezen.

Va ferlezen, daou vloaz ha tregont, eul lastez baro ouz he elgez, a oar manifik pourchas boued ; fur eo doareet da veza ; karet a ra an tiegeziou a urz vat, mes ne c'hell gouzanv na ki, na krouadur. He unan e plij d'ez mont da ober he marc'had.

Matez distinget a zonjen ! Setu ni en hent en deiziou kenta a viz here ; kemeret a riz evit va flac'h eur bilhet hent-houarn kenta klas. Gwelet a rean e kave dies kuitât he bro ; c'hoant em oa da bellât ar sonjezonou du diouz he spered.

Eur vatez em euz 'ta. Kredi a rean ez ache mat-tre an traou en dro d'an ti. Bep mintin, emêve, e pourchaso d'in eur skudellad souben ar c'hafe gant leaz ; da greiz deiz em bezo eun tamik kig ejen rostet ha diouz an abardaez, goude

(1) Diwar « Zenobie », Pierre l'Ermite.

ar boued souben, daou vi hanter-boaz, avalou fritet (me ne zebran morse kig diouz an noz), eur banne the pe dilleul, va c'hazeten ha va c'horn-butun. Pebez judi ! Siouaz an heol tom ne badas ket nemeur.

Abarz eiz dervez, Fanchett (Fanchett oa hano va matez) a ioa deuet da veza tenval he fenn. Klenved ar vro, kredabl, a ioa kroget enni.

Diez bras em bije kavet koll va ferlezen ha me da lavaret d'ezi, o tousaat va mouez muiä ma c'hellen : « Fanchett, doaniet oc'h evit doare ! » — « Ya, emezi, inouet maro oun ; gwelet am euz hirio merc'hed euz va bro, da fin an oferembred ; mont a dieont d'ar sinema ember. ha me !... »

— « Evit ken neubeut a dra eo tenvel ho penn ? Bezit laouen ! Bep sul me a baeo deoc'h ar sinema ; eur plas euz an dibab zoken ho pezo eno ; me a anavez mat ar patron ». Fanchett a vousec'hoarzas ; mat eo an traou, a zonzehn ; ne ouent ket mat epad pell amzer.

Pemzek dervez goude, Fanchett a ioa trist adarre : « Petra a zo a nevez 'ta, emeve ? » — « Petra ? Kommans a ran inoui ! »

— « Mes ar sinema ! »

— « Awalc'h am euz euz ho sinema ; mistri va diougenvroadez a zo digorroc'h o c'halon eget hoc'h hini c'houi ; kas a reont o mitisien d'an theatr. »

— « Bezit disoursi, Fanchett, c'houi a'zai ive d'an theatr ; mes avat da eun theatr kristen ; kompren a rit em bezo, me, da respont diouzoc'h dirag Doue ha dirag ho kerent. »

Setu enkreiz Fanchett tremenet ; mes he levenez ne badas ket ; eul lunvez vintin edo adarre tenval he zal : « Klanv oc'h, Fanchett, emeve ? Daoust ha grippet e vefec'h ? »

— « Nan, eme Fanchett, n'eo ket an dra-ze eo ; disprijet oun. »

— « Gant piou 'ta ? »

— « Ganeoc'h-hu, aotrou ! »

— « Ganen-me ? »

— « Ya ! va lezel a rit, evit gwir da vont d'an theatr, mes gant pe seurt dilhad ! Kontammi e ran peb tra tro-var-dro... Setu, da vihana, petra glevan a gleiz hag a zeou. »

— : « Pasianted, Fanchett ! Me a baeo deoc'h dilhad a briz uhel ha louzeier a c'houez vat. »

Mont a riz eta da glask d'ezi eur « pardessus » a ioa bet d'am zud koz ; eur « pardessus » euz ar re gaera, e felz, hag a dalveze meur a vilhet a gant lur.

En eur zellet outan Fanchett (a lavaras : « Evit mont d'an theatr e karfen kaout eur vantel dereatoc'h ! »

— : « Gortozit, emeve, setu aman hag a zo c'hoaz kaeroc'h. » Hag e tigasis ganen eur belerinen a briz uhel. Plijout a reas da Fanchett ; mes ne zaleas ket da jench baz d'an daboulin ; dont a reas da veza tristoc'h eget biskoaz : « Ha kredi a rit-hu, emezi, eo eun ebad beza matez ? »

— : « Roit peoc'h, en han Doue, emeve ; c'houi a zo kalz eurusoc'h evidonme. »

— : « Eurusoc'h ? Ma vegwir ar gaou-ze ! Ha n'eo ket trist sonjal n'eus forz petra c'hoarvez gant eur vatez n'he deus da c'heñal nemed an hospital ? »

— : « En eur fazi vras emaooc'h ! Ma kouesfec'h klanv em zervich-me e vefe soursiet ouzoc'h ama ive. »

— : « Ne gredan ket ! ah ! m'em bije me peadra ! »

— : « E chomfec'h em zi ? »

— : « Ya, ma vijen plividik me a vije libr da ober ar pez a garfen ; ne vijen ket e servich henma-hennez ! »

— : « Daoust ha me, Fanchett, n'emaoun ket e servich an holl ? ar Pab, e unan, a zo servicher servicherien Doue ! »

— : « Ne c'houlennan ket beza Pab, mes kaout peadra. »

— : « Mat, Fanchett, peadra a vezo roet deoc'h : Pege-ment ? — Pewar c'hant skoed, setu tout ar pez am euz. »

: « Ha va gajou ouспен ? »

: « Ya ! »

: « Mad eo neuze ! »

An abaden a ioa bet mantrus ; koustet he devoa ker d'am liasen ; n'euz fors ! Tennet em oa braoik va spilhen diouz ar jeu ; en taol-ma e oan sur euz va matez. Fazi ; eiz dervez goude, Fanchett a ioa er meaz anezi he unan ; ne lavare grig ; gouela a rea dourek hag he daelou a goueze er pod-houarn puilh awalc'h evit salla ar zouben : « Mes, erfin, Fanchett, petra zo c'hoarvezet ganeoc'h a darre ! Daoust hag eun dra bennak a c'hellfe mankout deoc'h c'hoaz ? »

— : « Peb tra a vank d'in, Aotrou ! Ha kredi a rit-hu ne 'z eus kalon ebed em c'hreiz abalamour ne d'oun nemed eur vatez ? mad, aotrou, kredit pe ne gredit, eur galon em euz. »

— : « Fanchett, list ac'hanon da lavaret deoc'h petra ziniñ ar ger matez pe domistik a zo eur spontailh evidoc'h ; ar ger-ze a ziniñ unan euz an ti, eur mignon. Atô em euz kredet ez oc'h eur vaouez a galon. »

— : « Ya ! aotrou, eur vaouez a galon oun ha fellout a ra d'in dimezi. Va diou genvroadez o deus kavet da fortuna hag a dle dimezi er miz-ma. C'houi, avat, a vev evel eur bleiz ha ne roit digemer da zen. Petra fell deoc'h e rafenne o chom en toull-man ? »

Er wech-ma e kreden parfet oa great ganen. Goude beza en em zonjet hag evit miret ouz va labour da nijal diouz ar gaoned, setu me da lavaret : « Fanchett, c'hoant dimezi hoc'h euz ? »

— : « Ya ! »

— : « Great hoc'h euz ho choaz ? »

— : « N'em euz ket »

— : « Ha kemeret a rafec'h ac'hanon-me ? »

Fanchett en eur ober eur zell a gorn ouzin, kredabl, evit anaout gwelloc'h va santimant, a lavaras : « Memez tra ! »

— : « Mat, great eo neuze ! »

Va c'homz diveza a gouste ker d'in, mes breman da vihana e oan sur da zerc'hel Fanchett.

Ya, a gave d'in ; eur wech muioc'h e oue paket ar pôtr fin. Eiz dervez goude, en eur zistréi dioc'h va labour, e kavis Fanchett gourvezet war eur fauteuil o ouela hag o c'houeza he fri, en eur ober eun drouz vras.

: « Petra, Fanchett, va dousik koant Fanchett, adarre o lenva ! Brema ne vank netra ebed deoc'h koulskoude ; beza ho peuz dilhad kaër ; archant da rastellat ; eur gamprik euz an dibab ; eur pried dispar ; petra c'hellfe mankout deoc'h c'hoaz ? »

Fanchett a lamm da boket d'in en eur youc'hal.

: « Ya ! eun dra a vank d'in c'hoaz : eur vatez !! »

Setu ar mitizien hirio.

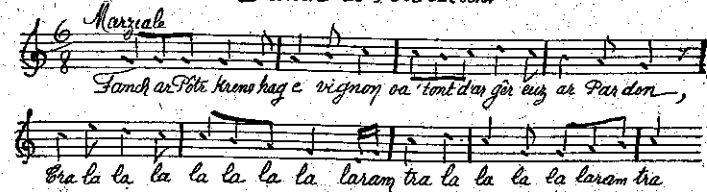
GWIR BATER.

Fanch ar pôtr krenv

Ar zon-ma a zo bet savet, eur pennad zo, gant *Laouik ar Moal*, breur *Dir-na-Dor*, ganet e Boulvriak (Bro-Dreger) ; labourer-douar er penn keñta euz e amzer, goudeze eil-vestr en eur stal-labour e Sant-Deniz, ha bet lazec'h, siouaz, er brezel. Laouik en deus great e leiz a zoniou kaër ha poaniet e peb leac'h, evit skigna hag henori ar brezoneg. An ton euz « Fanch ar Pôtr krenv » a zo unan euz an toniou a veze kanet alies a gant Mac'harit Fulup, eun dregeriadez vrudet, eur ganerez dispar, maro aboue eun dek vloaz bennak a zo, hag a ouie an holl zoniou koz koulz lavaret.

P. Tr.

Fanch ar Pôtr Krenv

Fanch ar Pôtr krenv hag e vignon
oa tont d'ar ger euz ar pardon.

DISKAN

Tra la la, la la la la
laram tra la la la la, laram tra.

Digouezet ganlo tri aotrou
bet o vale war ar meziou.

Ar re-ma zouge leviten,
Tok kern-uhel war gern o fenn ;

Chupen lost-pik ha bragou berr,
goest d'ober mez d'ar c'hemener ;

O moustachou a oa siret,
frizet, tronset ha pomponet ;

Hag en o dourn peb a vaz skanv
gasent en dro en eur ganen.

Ha pa weljont an daou bôtr mat
c'hen em lakejont d'o goapât :

« Les pommes de terre pour les cochons,
les épluchures pour les Bretons. »

« Petra deus c'hoant, eme Fanch krenv,
da baka 'n tri lakepot-ze ? »

Hag hen mont d'ezo goustadik
Ha tapat krog en o lost pik ;

Gant eun taol dourn war greiz e gein
e strink unan war eur bern mein ;

Gant eun taol dourn diwar e fri
e strink eun all etouez ar pri ;

Gant eun taol troad diwar e... ler.
e strink eun all ebarz ar ster.

« Me zesko deoc'h, eme Fanch krenv,
dout d'ober goap ac'hanon-me. »

Ha neuze Fanch o vont d'ar gêr
O kana son ar pillaouer !

LACUIK.

---

*La langue est ce qu'il y a de spé-
cifique, d'essentiel à un génie, à un
peuple, la marque la plus certaine
de son être propre, de son esprit.*

H. MASSIS,
Conférences de la *Reruc des Jeunes*,
10 Février 1920.

Plantit Gwez

N'eo ket breman, e miz even, eman an amzer da blanta
gwez, mes c'hoant am eus hirio da rei da gompren da
lennerien *Feiz ha Breiz* pegement a ezom hon deus éus
ar gwez, evit ma raint o zonj da blanta pa deuo ar goanv.
Ha ma c'hell ar pennad skrid-man lakât planta eur wezen
muioc'h er bloaz a zeu, e vezin eürus.

Bez ez eus tud hag a zo kounnaret ouz ar gwez, hag er
Finister, pôtréd Leon ha pôtréd ar C'hap muioc'h eget ar
re-all. « Ar gwez, emezo, a ra droug d'ar gwiziz, d'ar
patatez ha d'an traou all a ves lakeat en douar. Ne ves
netra dindan ar gwez. » Hag e krogont en o bôuc'h, hag e
skoont var ar gwez hag e tiskaront anezo. Ha petra zo
c'hoarvezet ? Lakeat o deus noaz o bro. Rouez kenan eo
deuet ar gwez da veza, hag e meur a leac'h, na vardro ar
parkeier, na vardro an tiez ne weler mui gwezen ebet.

Hag e kav dezo o deus great mat. Breman o dezo gwi-
niz hag eleis a draou all c'hoaz. Ne vezo mui ar gwez oc'h
ober droug d'o douarou.

Tud berr-welet eo ar re a goms evelse. — Ma vije
lakeat gwez eulec'h, onn, fao ha re all outo, e kreiz ar
parkeier, e rafent droug, sklear eo. Mes lakit anezo el léc'h
ne deu ket a draou all. Ar gwez a zav e pep léc'h. Ouz eur
vereuri e ves stag atô eun tam douar fall bennak, meinok,
ha ne deu ennan netra vad. En douar fall lakit gwez, ha
dreist-oll pa ves an douar fall e tu ar gwalarn uhel pe ar
gwalarn izel, na vankit ket da blanta gwez ennan, ha kals,
evit kaout eur c'hoad evelse da c'houdori ho touarou all.
N'eus netra evel ar gwez da derri nerz an avel. Ha pa vô
barrou amzer, ne vô ket devet ho touarou. Ar re a zo bet
en hent-houarn etre Lyonn ha Marseilh a-hed ster ar Rhon,
o deus gwelet penaos o deus eno great an dud evit kaout
traou en o douar. En draonien a zo var ribl ster ar Rhon e
ves allies avel grenv spoutus, goest da zevi an holl draou
a zo en douar. Mes an dud o deus ijin, hag o deus rannet
an douar e parkeier bihan gant renkennadou gwez a bep
tu, gwez a jom ato glas hag a zifen an douarou ouz an avel

eun tam mat gwelloc'h eget mogerioù. Hag evelse, daoust pegen dirollet e vô an avel, ar parkeler o dezo nebeut a zroug.

Ma ve, en hor bro, an holl uhelennou ha torgennou meinok goloet a wez, an douarou e kichen a vije goudouret hag a dalvesfe eun tam mat muioc'h.

Ar re a zo bet en Allemagn epad ar brezel a lavar ne ves eno kollet tam douar ebet. Var an torgennou n'int ket mat da rei traou-all, e ves e pep leac'h plantet gwez. Grit evel hoc'h enebourien pa reont mat, ha goloit a wez an holl dorgennou-ze a zo e Breiz ha ne ves varno nemet eun tam brug hep talvoudegez.

Ar barz Brizeux, eur Breizad maro er bloaz 1858, a veule douar Breiz goloet a wez dero. Ma teufe hirio da welet Breiz, e vije souezet o welet pegen rouez eo ar gwez dero hag ive ar gwez all.

Hor bro a c'helfe kaout koad awoalc'h evit hon holl ezommou, ma karfemp ; koad da ober tan, koad da ober pep seurt labourou. Hag e leac'h mont da brena koad sapr d'an Norvej, hon dije kement a garfemp war menesioù Breiz.

An dud en em glemm o veza m'eo ker ar c'hoad, keroc'h e vo c'hoaz, ma kendalc'her da zistruja ar gwez hep planta gwez neves.

Ar gwez a zo eur binvidigez evit eur vro, hag hirio ar virionez-ze a zo sklear evit an holl.

Ouspenn-ze ar gwez a laka eur vro da veza yac'h, o trebi gant o delhioù an ezen fall a ves en ear.

Eun dra all a reont c'hoaz : delc'her a reont an dour glao gant o grisiou, gant o delioù hag e viront ouz eur vro da veza dizec'het en hany. El leac'h n'ez eus ket a wez, pa deu an heol tomm e miz gouere, miz eost, e ves dizec'het, poazet an douar, an traou a deu da veleni ha da vervel. Er c'hountrou, el leac'h ma vo gwez, e chomo glebor en douar, e vo gliz muioc'h eget en douarou noaz, an amzer a vo freskoc'h, hag ar zec'hor a raio nebeutoc'h a zroug.

Gwechall, pa n'oa ket dezo o douarou a leve, an dud diwar ar meaz ne c'hellent ket ober evel a garent. Ar perc'hen eo a lakea trouc'ha gwez ha planta gwez nevez. Hirio eman an douarou, holl kouls lavaret, prenet gant an

dud diwar ar meaz ; rak se e c'hellint ober hiviziken evel a garint. O fedi a ran da gaout truez ouz ar gwez, hag ouspenn, da zonzjal pegement a c'hellont da c'hounit o planta gwez.

Endro d'o ziez e rankont planta renkennadou gwez, evit difen an toennou, ar bernioù kolo eneb an avel. Ar sklent, evel a ouezer, a goust ker, ha ma ranker, goude pep barr-avel, gelver an toer da zont da labourat war an toennou, e vo eun tam mat da baea hep bloaz.

Hag ive pegen koant n'eo ket eun ti a zo evelse goudouret a bep tu l' Kuzet evel eun neiz, ne ves gwelet nemet p'en em gaver e kichen.

En hany, pa ves re dom an amzer, e kaver an disheol hep mont pell, hag e klever al laboused o kana a zloc'h ar penn.

Ya, endro d'ho tiez lakit gwez, hag e kement leac'h ma z' eus douar fall, var an uhelennou, war an torgennou, plantit gwez. Lakit ar gwez a c'hello kregi ha sevel. An holl douarou n'int ket mat evit pep seurt gwez. El lec'h m'eo yen, krenv an avel, ar gwez kistin, ar gwez tilh ha re all ne deuint ket mat ; mes bez ez eus gwez hag a harp ouz ar gwall-amzer, evel ar gwez eulec'h, ar gwez sapr. El leac'h ez eus goudor, e teuio gwez-all. Klaskit ar re a vô talvoudusa evidoc'h.

Marteze e viot maro araok ma vo deuet bras ar gwez ho pezo plantet, mes ho pugale, var ho lerc'h, a gavo anezo hag a vo anaoudek evit ar pezh ho pezo great evito.

Eur ger, araok echui, diwarben ar gwez frouez. Gwechall, e pep lec'h e bro-Vreiz, e oa leun a wez frouez endro d'an tiez. Breman ez eus c'hoaz e bro Gerne, mes e bro Leon e ranker mont pell awechou araok gwelet unan bennak. Ha goulskoude, breman ez eus hanter kant vloaz, oa kals, zoken e Leon. Ar re goz o doa plantef, mes ar vugale o deus lakeat ar gwez-ze d'ober tan, ha n'o deus ket sonjet lakat re all en o leac'h.

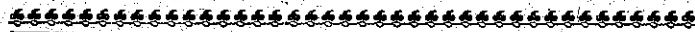
Ar misioner bras, Mikeal an Nobletz, a lavare da dud e amzer e tefe beza eun tam liorz, eun tam jardin e kichen bep ti, hag ennan gwez frouez.

Red eo kemeret donezonou an A. Doue. Pegen kaer eo ar gwez-frouez, pa vezont e bleun, ha pa deu an hany, pa

weler ar skourrou o plega dindan ar zamm eus ar per, avalou, ha frouez all, pegement a blijadur a ra an dra-ze d'an daoulagad ; ha pa vezont ao, dare, pegen mat ar frouez da-zrebi !

Ra vo eta poaniet da lakat gwez e kement leac'h ma vò gellet, gwez da rei koad, gwez da rei frouez. Ra c'hello ar Varzed da zont kana bro Breiz-Izel, kaer gant he aotchiou hag he mor bras, gant he douarou leun a ed hag a bep seurt traou talvoudus, he foenneier leun a yeod, he meneziou hag he zorgennou goloet a goajou doun.

J. U.

Pa vez huchet war ar gazeg wenn,
E vez huchet war an harnez pen-da-ben.

Neb en eus c'hoant da zastum madou,
Pa c'houez e dân, dle laza e c'houlou.

Ober strakal e skourjezik,
Ne zastum ket kezek spontik.

Briz-diod hag a oar tevel,
Ouz eun den fur a zo henvel.

Eur voden skao,
Pa vez gwisket, a vez brao.

D'ar Vugale

o deuz digaset respontchou d'ar goulennou great gant *Feiz ha Breiz* diwar benn ar c'hatekiz.

« Gant kolo hag amzer, bugaligou, e veüra ar mesper » a lavare ar re goz gwech-all : pep tra a zeüo d'e vare, kredit ac'hanoun. Dalc'hit sonj goulskoude euz an dra-ma : Eur gwal guden a zo roët d'in da zibuna gant Aotrou Rener *Feiz ha Breiz* : ha ma ne gavit ket er miz-ma hanoiou ar re a zo da genta, n'ho pezet droulans nemet evidoc'h hoc'h unan. Ni, tud spoutik ma oamp, a gave deomp hon dije bet eur c'hant hanter pe eun daou c'hant respout bennag, ha padal ! eur bern paper eo a zo nijet beteg ennomp : ya eur bern peadra da greski tantad sant Iann en deziou a zeu. Me a garfe beza ho kwelet o turia ar bern paper-ze !! 560, pemp kant tri-ugent respout a zo bet digaset deomp ! Tri ac'hanoc'h o deuz ankounac'heat rei o hano deomp : gwaz a-ze evito ! Gwelit eta pe seurt labour eo lenn gant evez kement ho peuz skrivet ha poueza pep tra hervez ar brasa lealded ! Bezit dinec'h ; er miz a zeu e kavot hanoiou ar re o devezo gounezet var ar re-all.

Bennoz Doue deoc'h, bugaligou ! Leoniz, Tregeriz, Kerneviz, ha c'houi euz Eskopti Sant-Briek, diskouezet ho peuz ervat ho karantez evit Doue hag evit Breiz : meuleudi deoc'h !

Euz 122 *parrez* euz Eskopti Kemper hon deuz bet respoutchou : re hir a ve o henvel holl ama : setu ama ar parreziou o deuz digaset deomp ar muia : Sizun, 36 ; Guitevede, 26 ; St-Thégonnek, 21 ; Plouzeniel ha Sant-Neven, 18 ; ar Folgoët, 16 ; Briek, 15 ; Plouider, 14 ; Guiklan ha Plouneour-Treaz, 13 ; Langolen, 12 ; Plougerne, 10. — 4 *Barrez* euz Eskopti Sant-Briek o deuz ive digaset respoutchou deomp : Gwengamp, Pleuveur-Bodou, Peurit-ar-Roc'h ha Gouarec.

Kemerit eta pasianted, bugaligou ! Kenavo ar miz a zeu !
F. M. MAZÉAS, kure e Plougerne.

KELEIER

Ar Grevou Ni oar breman dre biou ha dre benôs eo bet savet ar grevou diveza. Ar vicherourien hen lavare dispount mat : « Ar grev, emezo, a zo bet grêt evit lakat ar geraouez da greski dre oll ha war bep tra, ober d'ar bobl en em zevel, en despet d'ezan, taol ar c'houarnamant e traon ha lakat en e lec'h gouarnamant ar Revolusion ! »

Ha gant piou eo bet ijinet ar grevou ? An holl a oar, kerkoulz-all, int bet c'houezet an eil warlerc'h eben (an daouzek pe drizek a zo bet anezo), gant pôtrez ar C. G. T., gwerzet korf hag ene d'ar Revolusion ha d'ar Boched. Ar c'houarnamant ive hen goar, p'eo gwir an eus ranket, forz pegement e touj an dud-ze, ober enklask warno war digare ma reont gaou bras da vuez ar vro.

Hogen, drek ar re-ze, uheloc'h zoken, eget ar sosialisted bras, A. Thomas, Leon Blum hag all, daoust ha n'eus ket tud-all, torfetourien brasoc'h ha n'hall ket ar gouarnamanchou tizout anezo ? Ar geraouez a ren dre oll, en Azi hag en Amerik koulz hag en Europ. A dra zur, ar brezel a zo penn-kaoz evit ar muia ; mes 'n em gaout a ra tud hag a ro dorn, endra ma c'hellont, da greski ha da asten an droug grêt gant ar brezel.

An « Times » da vihana, hen lavar, ar gazeten zaoz-ze anavezet dre ar bed holl. Rei a rê kelou, nevez 'so, eus eul levr skrivet nao bloa arôk ar brezel, gant eur Judeo, hag eo merket ennan kement-man : « Ni a digaso war ar bed eur maread keraouez ha kernez... Ni a reno dre nerz war unan eus broiou an Europ... »

Mennad an dud-man, herve ma lavar al levr, eo diskar galloud ar poblou kristen, dispen peb urz hag ober d'ar bed holl plega dindan dorn ar Revolusion.

Judevien, 'vit ar muia, eo a ginnig ober kemend-all. Etouez pennou-bras ar bolcheviked, war 536, e kaver 458 judeo. Kredit, ar re-ze ne varvfont ket gant an naon !

Petra eo ar Revolusion ? Skrivagnerie eus hon bro a zo bet et da welet ar Rusi abaoe m'eo bet « renevezet » gant Revolusion ar Bolcheviked. Lavaret a reont d'comp, etouez kalz a draou frommus, penôs ar c'houarnamant ? nevez a zo diazezet war ar « Soviet », kuzul ar vicherourien hag al labourerien. Ar re ne reont ket a labour gorf n'o deus ket a wir da voti, en o zouez ar wenedec'h hag ar veleien.

Hervez ma lavaront ivez, broiou-all eus an Azi, eun 40 milion a dud enno, mahometaned al loden vrasa, a deu d'em staga ous Gouarnamant ar Bolcheviked evit zevel etrezo stadou Unanet an Azi galvet da vrezelli ouz an Europ hag ouz ar spered kristen ; ar goueoni o klask donet da vestr war he c'hiz !

Sent hor bro, hor sikourit ! Dirak an trubuilhou hag ar gourdrouzou-ze, an Iliz a gresk hec'h arme. Arme an Iliz eo ar zent. Eur zant ouspenn a zo gwelloc'h sikour d'eur vro ha d'ar ked kristen eget an holl ijin ha nerz. Santez Jeann d'Ark, santez Marc'harit-Mari, unan a bep tu da Frans, he miro ouz trubarderez hec'h enebourien hag a lavaro d'an droug o'n em ledd : N'i ket pelloc'h !

Goueliou Rom Goueliou Rom en enor d'ar zentezed nevez a zo bet eun dra skedus meurbed. Koulskoude, dervez Jann d'Ark eo bet ar c'haera.

Ugent mil pirc'hirin eus Frans a oa diredet da Rom. Ar 16 a viz maë, ar gristenien en em douge en iliz S. Per, brasa hini zo war an douar. El lec'hioù uhela, renkadou tud azezet hag e lufre pobl an aour war o gwiskamanchou.

Ahendall, pobl eur gêr vras, kazi holl en o zav. An T. S. ar Pab a oa ouz e heul hanter-kant kardinal gwisket e ru, eskibien dre gant, gant ar vaz aour hag ar mintr.

Goude an oferen, an T. S. ar Pab a zisklerias dirak ar bobl santelez Jann d'Ark : « En hano an Drinded sakr, 'vit enor an Iliz kadolik ha kreskans ar relijion gristen,... ni a anavez evit zantez hag a lak etouez ar zent Jann d'Ark... »

Kerkent hag ar gomz, kleier holl ilizou. Rom zo laket e brall hag a embann ar c'helou. Ar bobl dastumet war al leur-gêr., a youc'h en enor d'ar zantez nevez ha d'ar Frans; dindan bolzioù iliz S. Per e sav ar c'han a drugarez, an *Te Deum*.

Pardon S. Erwan

Landreger

Pardou S. Erwan en em gave tost da hini Jann d'Ark. Tregeriz zo stad enno gant S. Erwan :

N'en eus ket en Breiz, n'en eus ket unan,

N'en eus ket eur zant evel S. Erwan !

Biskoaz gened Breiz ne baraz en mezellur ebet kaeroc'h eget en ene S. Erwan ; an dra-ze zo gwir ha merket eo pen-da-ben en e litanioù.

An 19 a viz maë eo sul S. Erwan, deiz berz evit Tregeriz. An henchou bras n'int ket re vras en deiz-ze. Etre Landreger hag ar Vinihy, neus ket a frankiz awalc'h vit ar birchirined mac'h eont diwar ar c'hleuniou, koulz ha dre an hent, warlerc'h relegou o zant galloudus.

An Ao Pennec, vikel-vras S. Brieg ha Landreger, a oa deut ar bloa-man d'ober ar pardon forz tud endro d'ezan ha belelen.

Klevet hon deus kana meuleudioù S. Erwan en yez Treger. Perak ne glevfemp ket ivez kantikou Leon ha kantikou Gwened ha Kerne e Landreger, an 19 a viz maë ? Sant Erwan a zo sant bras awalc'h evit beza meulet gant Breiz a-bez. Da vloa, Leoniz, ho pezit sonj eus an 19^e a viz mae ha deuit eleiz ac'hanoc'h da welet an Aotrou Sant Erwan en e iliz. Aotrou person Landreger ho tigemero gant stad. C'houi gano, mar karet :

N'en eus ket er Frans, n'en eus ket unan,

N'en eus ket eur zant evel Sant Erwan.

**An Aotrou Cloarec
eur Breizad hag
en eus grêt enor d'e vro**

Ganet en Dre-Nevez, er bloas 1833, an Ao. Cloarec, a zo o paouez mervel en parrez Sant-Josef Burlington (Amerik), elêc'h ma oa person, abaoe ar bloas 1871. Ar barrez-ze a oe krouel pen-da-ben gantan. Aotrou 'n Eskob

Burlington a hanvas anezan da vikel-vras. Gwellet mad gant an holl, deiz einteramant a oe dervez berz evit e holl barrê-sioniz.

Daoust ma oa 60 vloaz abaoe ma ne omze ne metsaozneg, an Ao. Cloarec n'en devo tam ebêt ankounac'hêt ar brezo-neg en doa desket war barlen e vam.

Enor en deus grêt

d'an Iliz ha da Vreiz. Doue r'e bardono !

I. — Respontchou Divinadennoù Miz Maë

I. — Eur vlerim ; II. — Eur vi ; III. — Eur ganaben

IV. — Ar pesked gleb ; V. — Eur bern foenn ; VI. — Da zadorn.

Setu aman taolennou hag a zo eaz gouzout buhan diouto pe da zeiz euz ar zizun e tigouez n'eus fors pe seurt dervez eus n'eus. fors pe seurt bloaz.

Taolen ar bloavezioù (a)

a) Ar c'hantvejou abaoe lezen nevez ar Pab Gregor XIII hag ar bloavezioù bizeost a zo merket gant lizerennou brasoc'h.

b) Beteg ar 4 a viz here 1582.

c) Adalek ar 15 a viz here 1582, an deizioù etre ar 4 a viz here 1582 hag ar 15 n'int ket douget war an almanagou grêt hervez lezen Gregor XIII.

d) Bloavezioù ar c'hantved hag a veze bizeost atao hervez almanag Jul Sesar, ne vezont bizeost e almanag Gregor XIII nemed rannet e c'hellfent beza etre 400.

00 ^a	01	02	03	04	05
06	07	08	09	10	11
17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28
28	29	30	31	32	33
34	35	36	37	38	39
	40	41	42	43	44
45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56
56	57	58	59	60	61
62	63	64	65	66	67
	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78
79	80	81	82	83	84
84	85	86	87	88	89
90	91	92	93	94	95
	96	97	98	99	

**I
Taolen
ar
c'hantvejou (a)**

0	7	14	17	21	6	0	1	2	3	4	5
1	8	15 ^b			5	6	0	1	2	3	4
2	9		18	22	4	5	6	0	1	2	3
3	10				3	4	5	6	0	1	2
4	11	15 ^c	19	23	2	3	4	5	6	0	1
5	12	16	20	24	1	2	3	4	5	6	0
6	13				0	1	2	3	4	5	6

Taolen ar mizioù

II	Maë	Eost	C'houevrer B.	C'houevrer Meurz — Du	Even	Gwengolo Kerân	Ebrel — Gouere Genver B.	Genver Bre
1	2	3	4	5	6	0	1	
2	3	4	5	6	0	1	2	
3	4	5	6	0	1	2	3	
4	5	6	0	1	2	3	4	
5	6	0	1	2	3	4	5	
6	0	1	2	3	4	5	6	
0	1	2	3	4	5	6	0	

Taolen an dervezioù (e)

III	1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30	31
1	S	L	m	M	Y	G	s
2	L	m	M	Y	G	s	S
3	m	M	Y	G	s	S	L
4	M	Y	G	s	S	L	m
5	Y	G	s	S	L	m	M
6	G	s	S	L	m	M	Y
0	s	S	L	m	M	Y	G

e) S. a zo sul ; L. lun ; m. meur ; M. merc'her ; Y. yaou ; G. gwener, hag s. sadorn.

Evit gouzout pe da zeiz euz ar zizun e tigouez an deiz-man-deiz euz ar bloaz-man-bloaz eo red en em gemeret evel-hen :

Da genta e ranker gwelet en daolen I pe seurt chiffr a zo el leac'h mac'h en em drouc'h renk ar c'hantved ha renk ar bloaz. Goudeze e ranker klask e renk diaveaz an daolen II ar chiffr kavet en daolen I ha gwelet pe seurt chiffr a zo el leac'h mac'h en em drouc'h renk ar chiffr-ze gant renk ar miz.

War an daolen II-ze, pa vez bizeost ar bloavez, e ranker kemeret ar genver pe ar c'houevrer a zo eur B d'e heul.

Mont a ranker er fin d'an daolen III gant ar chiffr kavet en eil ha klask al lizeren a zo el leac'h mac'h en em drouc'h adarre ar chiffr kavet en daolen II gant deiz ar miz : al lizeren ma kouezer-vari neuze eo a verk an deiz m'edot o klask.

C'hoant ho peuz da c'houzout da be zeiz euz ar zizun eo ganet tad-tad-kunv Saik Cl. ganet d'an 31 a viz meur 1792.

O vont d'an daolen I e kavit 2 ; o vont gant an 2-ze d'an daolen II e kavit 5 hag o vont gant ar 5-ze d'an daolen III e kavit s : da zadorn eta eo e oa ganet tad-tad-kunv Saik Cl.

NOTEN. — F. Abeguile, Vict. Bouc'h, Rosali Falhun, Louis Floc'h, Yvon Herve ha Goulven Ollivier o deus bet 100 poent evit divinadennoù miz Ebrel hag a zo o hanotoù da lakât war daolen miz maë da heul ar re all ; o liziri a oa digouezet eun tam divezat, heb mank ebet marteze, euz o ferz ; an timbrjou, diouz ma klevan, ne vezent ket kavet atô da breña, e peb lec'h, ken alies ha ma veze ezom anezo.

War Feiz ha Breiz miz Gouere e voullimp hanotoù ar re o dô bet ar muia poenchou e miz Maë hag e miz Even.

II. — Divinadennoù Miz Even

I. — Petra ra, brao bras, tro ar c'hoad
Ha ne stok dellien ouz e droad ?
20 p. ar r. Digaset gant F. Raoul, Lanriouare.

II. — Kant o ficha
Pevar o lopa.
20 p. ar r. Digaset gant F. Grall, S. Noug.

III. — N'en deus na korf nag ene
Hag e respont koulskoude.
20 p. ar r. Digaset gant Al. Patinec, Gwinevez.

IV. — Ruzig en deus dent garo
Ha Duig kroc'hen dano ;
En deiz all e lavare
An Duig koz d'egile
: « Daoust d'it da gaout dent garo
M'am zoulles me da lazo.
20 p. ar r. Digaset gant M. Sparfel, Lanhouarne.

V. — War eur chos (1) eun ibil bras
War henman pemp allik c'hoaz
Ha speg ouz ar pemp ibil
Fich-Fich ouz an istribil
: Sur, o welet kement all
E c'hoarz-fe an dud gwechall.
20 p. ar r. Digaset deiz foar Landi, gant eun toullad pôtred yaouank euz a Wikar, Bodilis ha S. Servez.

VI. — Ganet d'ar 6 a viz Genver 1412, santez Jann d'Arc a oue devet d'an 30 a viz Mae 1431 ; da be da zeiz euz ar zizun e c'hanas ha da be da zeiz euz ar zizun e varvas ?

Santez Thereza marvet d'ar 4 a viz Here 1582, a oue enterret d'ar 15 a viz Here 1582 ; da be da zeiz euz ar zizun e varvas ; da be da zeiz euz ar zizun e oue enterret ha ped dervez e chomas war ar varv-skaon ?

50 p. ar r. Digaset gant eur boutaouer koat hag eur c'hoarier kilhou diwar dro Landi.

Ar Respontchou da zivinadennoù ar Miz a dle en em gaout gant Rener Feiz ha Breiz, e Plougerne, abenn an 20 da zivezata.

(1) Eur chos pe eur c'hof.

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

Hon Tad Santel ar Pab Beneat XV

Eleiz euz hor c'henvroiz a zo bet e Rom gant an Aotrou'n-Eskob, epad miz maë, o kemeret perz er goueliou bras a zo bet grêt eno en honor d'hor sentezed nevez. Gwelet o deuz ar Pab, Vikel H. Z. Jezuz-Krist ; mes war unan en deus gellet mont betek eno, nag a villierou o deuz ranket chom er gêr ! Evit ar re-ze e lakeomp aman hizio portred diveza Hon Tad Santel hag eun nebeud gerioù diwar e benn digaset deomp gant hor mignon maë, an Tad Trebaol, a zo du-hont o chom e Rom ! Bennoz Doue d'ezan !

Ganet e Pegni, en Eskopti Jên (Gênes), d'an 21 a viz Du 1854, Jakez della Chiesa, — goude beza great e studi, gant kalz a lufz hag a sked, er Skolaj Romen hag e Kloërdi Noblans an Iliz, — a oe da genta, evel belegiaouank, karget da ren Breuriez Trede-Urz Sant-Fransez nevez savet e Rom, e chapel al Lazaristed,

evit ar veleien, gant ar C'hardinal Vivès.

Goude ze, azaleg 1884 betek 1903, e oe lakeat da zekretour gant an Aotrou Rampolla, kannad ar Pab e Madrid (Spagn), ha divezatoc'h, Ministr-braz ar Pab Leon XIII.

Ar C'hardinal Svampa o veza maro, er bloaz 1907, an Aotrou della Chiesa a oe hanvet da veza var e lerc'h Arc'heskob Bologn ha, d'an 22 a viz Kerzu euz an henvelep bloavez, e oe sakret eskop gant ar Pab Pi X e-unan.

Great kardinal d'ar 25 a viz Mae 1914, ne oa c'hoaz eta nemet tri miz abaoue m'edo e Sened an Iliz, pa oe dibabet gant ar Speread-Glan evit azeza e Kador Sant-Pêr ha beza Pastor hon eneou.

Ar Pab nevez, daoust d'e zoare dinerz, en deuz yec'hed mad kena. Ne zebr ha ne ev kazi tam, hag e gousk a vez atô berr; hag evelse e c'hell rei kalz amzer d'al labour. Eun envor dreist en deuz ha skriva 'ra heb diezamant e-bed; anaout a ra, ouспен, gwell eget nikun, histor ha buhez an Iliz a-bez. Gant an dra-ze, eun den Doue eo, evel ma tere ouz an Hini a zalc'h var an douar plas hor Zalver Jezus-Krist.

Beneat XV en deus evit Merc'h hena an Iliz eur garantez vras; hag her diskouezet en deus a-liez hag e peb giz. E gwirionez, emezan, « ar pez a ra kalz melkoni d'ezan eo abalamour n'eo nemed a galon euz a ouen ar Franszien ». Hor c'henvroiz, pa 'z int bet e Rom, er miz tremen, evit goueliou Santez Jann d'Ark, Santez Mac'harit-Mari Alacoque, ar Plac'h eürus Loïza de Marillac, etc., — a welas dreizo o-unan pegen birvidik eo karantez o Zad evito.

Pedomp eta ma tevio hor bro, anaoudek en e genver evit ar pez en deus great beteg-hen hag an holl vad a c'hoanta ober c'hoaz d'ezi, da rei d'ezan en he c'halon ar plas a reket, evit gloar Doue hag eürusted he holl bugale.

Leac'h 'zo da gredi penaos, a-ben eun nebeut sizunvezioù, hor gouarnamant en dezo digaset du-ma eur c'hannad karget da zifen gwirioù ar Frans gatholik dirag Tad an holl Gristenien hag, er memez amzer, da ziskouez d'ar bed holl e fell d'ezi miret evel gwechall he renk enorus a Verc'h hena an Iliz.

Oremus pro Pontifice nostro Benedicto, — pedomp evit hon Tad Santel ar Pab Beneat XV : ha ra roio an Aotrou Doue d'ezan « yec'hed, nerz ha buhez hir, ha ra vezo eürus var an douar ha treac'h atô d'e enebourien ! » Gras d'ezan da welet rouantelez Jezus-Krist oc'h en em skigna muloc'h-mui dre ar bed, evit gloar Doue ha silvidigez an dud !

G.-M. TREBAOL, O. M. I.

Lizer

Hon Tad Santel

Hon Tad Santel ar Pab a zo o paouez skriva eul lizer-meur da bedi en-hano Doue an holl boblou hag an holl dud da ankounac'hât kement a lakea droug ha disparti etrezo ha d'en em glevet hiviziken evel breudeur ma 'z int. Hen, emezan, a fell d'ezan ankounac'hât kement poan o deus grêt d'ezan enebourien an Iliz; digeri a ra d'ezo e zivreaç'h hag e galon; ar vugale a die heuilh skouer o zad ha starda etrezo liammou ar garantez abalamour da rapari kenta ha gwella ma vo gellet dismantrou ar brezel.

C'hoant a zo da unani ar boblou en eur gevredigez vras; ya, gant ma vo diazezet war al leaided hag ar garantez, evel ma 'z eo an Iliz. Hon Tad Santel ar Pab a lavar e-tigero hiviziken ar brinsed katolik a deuo da Rom, ha goude ma 'z afent da welet roue an Itali a laeras breman ez euz hanter-kant vloaz e rouantelez digantan; ze ne harz ket, avat, ma lac'h start ar Pab, evel da zifenn atao e wir a berc'hen.

Goueliou

Santez Jann d'Arc

N'eo ket an distera burzud great gant santez Jann d'Arc, ar pez a weljot e Rouan, en deizioù tremenet, e doug ar goueliou great en-he honor. En em gaout a rea eno tud a bevar c'horn ar Frans gant bannielou o broioù; beza e oa ivez Saozon ha Beljed; mes ar peb kaera da welet eo ar c'hannad kaset a-berz ar c'houarnamant o kerzet skoaz ouz skoaz gant ar c'hardinal Dubois. Dre zoujanz evit Jann d'Arc eo e reas ar c'houarnamant ar gammed vras-ze. Salo e talc'hfe da vont beteg penn an hent ha da adskoulma da vat, a nievez, al liammou gwechall etre ar Frans hag an Iliz.

Ober

Dizober

A bep seurt klemmou a zav a eneb d'ar c'houarnamant. Ar brezel en devoa gwellaet stad kalz a dud, dreist-oll hini al labourerien douar. Ar c'houarnamant hag e vez bepred goullo e yalc'h en deus kavet e vije mat d'ezan e garga gant ar peadra o deus destumet; an töl-ze ne c'hoarvezo ket en eun

dervez, mes, evel mac'h uz an dour ar mean, evelse ar c'hontribusionou, ken pouner ha ma'z int, a deuo adarre e berr amzer da ziskoipa pe'z ha pe'z ar peadra destumet gant c'houezen o zal. Mall eo d'al labourerien en em glevet start da zifenn adarre douar Frans, n'eo ket ken ouz ar Boched eo, mes ouz laeron vras ar « Finance ».

Kresk N'ouz ken brud er c'hazetennoù nemed **pe ziskenn ?** euz an traou o tont d'an traon ; ar moch, ar zaout, al leueou bihan o deus disken-
net dija meur a baten ; ar c'hafe, avat, hag ar sukr, ar paper, kenkoulz hag an danvezioù dilhad a ia kentoc'h war gresk ; peb hini diouz e du a jach war e varc'hajou kement ha ken kaer ma rank ar brenerien en em glevet evit tremen heb prena. En doare-ze ar varc'hadourien, ma n'o deus ket a c'hoant da gaout muioc'h a goll, a rank izelât o frizioù :

Pa vez meneg da goll,
Gwell koll hanter eget holl !

Bretoned
Skol-Veur Angers

Stad ar Gevredigez nevez « La Nation bretonne » a zo deuet da veza bleunius gant miz Maë.

D'an 2 a viz Maë, an Aotrou Pasquier, Rener ar skol-veur, a deuas da welet ar bôtred ha da zelaou ar brezegen grêt gant eur mestr-all euz ar skol, war « ar renk enorus o devoa gwechall-goz ar Vretoned e skol-veur Angers. »

D'an 9 a viz Maë, an A. Cornic, Rener ar studierien vreton, a zougas banniel herminiget Breiz-Izel er prosesion savet en honor da Jann-d'Arc.

D'an 30 a viz Maë, eo war digare gouel zant Erwan eo ec'h en em gavent bodet en iliz ar Vadalen, evit ober e bardon : da greizdeiz e oue eur pred bras hag a oe ennan Rener ha Dean ar Skol-veur.

Ar Vretoned yaouank hag o deuz c'hoant da gaout eun deskadurez kaer n'int ket evit pleustri gwelloc'h skol eget skol-veur Angers, el lec'h ma vefont evel er gêr.

Geriadur brezonek an A. Vallée a zo e gwerz moulerez *Kroaz ar Vretoned*, 27, Ball Charner, St-Brieg.

Daou real war nugent, franco, n'eo ken.

Eul levri eo-hag a dlefe beza e godel an holl Vretoned ; er miz a zeu e livirimp pebez talvoudegez en deuz.

Distro Yan Vras

Ken alies gwech ma vije savet, war digarez eur gouel, eur c'hoari bennak e parrez Sant-Koneri, e vije komzou gant ar re goz eus Yan Vras, roue ar gourinnerien, ar mestr war ar berchen, ar c'hrenva war ar c'hravaz. Yan Vras a oa lec'het ermêz ar vro tregont vloaz a oa ha n'en doa roet biskoaz eus e gelou. Arôk ar brezel e oa bet gwelet c'hoaz duze e kostez an Havr-Nevez. Piou oar hag hen n'en doa ket, abaoue, kollet e vuez, evel kalz a re-all, evel e vreur-kaer, mérour Kerouzere, eus parrez Sant-Koneri, lazet er bloaz 17, e Verdun ?

C'hoar Yan a oa chomet eno intañvez gant pemp bugel yaouank. Nag he dije 'n em gavet evurus hirio, m'he dije bet, da vihana, he breur d'he harpa ! Mes heman a oa bet a-viskoaz eur penn avelet a bôtr ha ne gare den hen derc'hel war e du...

Setu ar gôz a oa adarre, diwarben Yan Vras, en hostaliri Fanchig ar Bara-gwenn, e bourk Sant-Koneri, en deiz-ze, deiz gouel ar zoudarded distro euz ar brezel. Pardaez e oa. Pa oa bet chach kravas e ti Soazig ar Bonedou, e oa bréman eur c'hrog-all da veza en hostaliri-man, arc'hant ha butun vit ar gwella gourinnerien hag eur banne chistr evit an holl.

— Digasit aman eun dôl ha diou gador vad ! a huche an aotrou mér. 'n e zav e kreiz ar c'hoari boulou. Tostait, pôtr ! 25 lur d'an hini vô ar c'hrenva e bognez !

Eur c'hrog plega pognez a oa da veza, eur c'hrog hag en eus plijet a-viskoaz da bôtred an Argoad. 25 lur ! tom e vezo an abaden, rak aze zo kalz a wazed kalet ha 25 lur a zo brao da zerri diouz e goaze.

Digaset zo eun dôl ha diou gador, unan a bep tu.

— Alo ! it a-drenv, tudou !. Setu aman Pipi-Neud, ar pôtr krenv ! Piou a deuo da zerc'hel penn d'ezan ?

Ar Penher bras, n'eman ket aze ? Alo ! Penher ! Pipi-eman e'zell warnout !

Pipi-Neud en evoa tronchet e vanch betek e ilin ; beza en doa eur pikol brec'h hirr ha treut hag eur graban outi henvel ouz pao eul legestr. Ar penher ne chomas ket da

dortal. Tenna reas e gorn eus e c'heno, hija al ludu anezan war e veud hag hen lakat klenk ha kempen e godel e chupen vihan ; neuze, war e bouez, e teuas dre douez an dud da azeza ez-eun da graban Pipi.

— Alo ! pôtréd, prest oc'h ?

An daou zen, kaleta daou a oa er barrez, o devoa skoet o ilinou barz an daol ha kroazet o dorn deou an eil ouz egile.

— An dorn-all e krech ! eme ar mër ; chachit breman !

An dud en em vodas endro d'an dôl hag ar re bella a zavas war vegou o zreid. Betek Fanchig ar Bara-gwenn, a greiz lakat dour en e jistr, a zilezas e labour da zont da welet. An daou c'hourinner a jache da vat, ma oa darn eus an dud hag a rignonse o dent o sellet outo. Chouchet an eil ez-eun d'egile, evel daou bilgoz dero, ne finvent ket. Chench liou a rênt, avat. Pipi Neud oa warnan liou ar mouar, pa vent o tareri ; e zorn kleiz a grene 'vel eun delien ouz ar bar. Ar Penher a oa glas evel eun aval put, mes ne grene ket.

— Koll out, Pipi !

— Dalc'h'la, Pipi !

— Chach'la, Penher !

An dud en em voute hag a hope pep hini eus e du. Souden, dorn Pipi a vrallas hag e zaoulagad a droas en e benn.

— Man o tont !

Deut an hini e oa ; klevet e oe e zorn o strakal ouz planken an dôl.

— Ar maout d'ar Penher ! eme ar mër. Alo ! pôtréd ! eun all da c'hoari gantan ! Eur wech, diou vech !..

— Petra lavar ? eme eun den bras baro loued a oa opouez digonezout el leur.

— Tud a glasker da blega pognez ! 25 lur da c'hounit.

An dilerc'hiad ne reas ket daou zonzj ; treuzi reas ar bagad tud hag hen, en e goaze, ez-eun d'ar Penher bras. Kant re zellou a baras warnezan raktal.

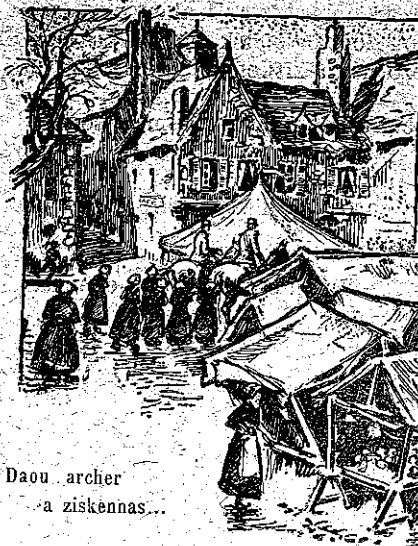
— Piou out te ? eme ar mër.

— Mar ne fell d'eoc'h nemet tud da c'hoari, forz zo piou ?

— Nan da ! eme ar Penher. Deus aman, pôtr koz !

Ar « pôtr koz » a dronchas e vanch. An dro-man 'n hini e tigure an dud o daoulagad ! — « Chachit ! » eme ar mër.

Klevet e vije bet eur gellenen o fronjal (1).
Ar Penher a reas eur chach ; egile ne reas van. Ar Penher a wiskas startoc'h ; ar « pôtr koz » a chomas diflach mat.

Daou archer
a ziskennas...

Arsa, na petra 'ta ?
Red e vije lakat ar poud houarn bras war an tan ? Ar Penher a reudas e izili hag a bouezas eus e holl nerz.

— Goustadik, Penher, terri ri e vrech d'ezan !

Mes ar « pôtr koz » a oa didru builh mat gant se :

— Lak da zorn-all c'hoaz, emezan, pôtr bihan !

Ken dizeblant ha tra, e kasas brec'h ar Penher stok an dôl ha goude bezan dalc'het anezi eno eur pennad : — Deut out ? emezan.

— D'it eo ar 25 lur, pôtr koz ! eme ar mër.

Hogen, moueziou a zavas mesk an dud : — An arc'hant n'int ket d'ezan ! N'eo ket eus ar barrez !

— Klevomp ze gantan ! eme ar mër. Eus a belec'h out, pôtr koz ? Piou a vez grêt ac'hanout ?

— Mirit hoc'h arc'hant ! Me a vir va hano !

War ze, an diavêziad a zizroas krenn ; henvel ouz eun houc'h gouez, e treuzas an engrouez tud, tûl skoa da heman, tûl-ilin da hen-hont, hag endro, hep ma kredas den lavaret grik.

— Aze, Penher, peus kavet da vestr ?

— Va mestr ? Nan ! an diaoul eo an den-ze ! Krenvoc'h eo henñez eget Yan Vras !

(1) O sourral

— Dem hevel eo outan, eme unan.

— Forz pe hanô eo, eur goañ eo da vihana !

— Me lavar d'eo'h an diaoul 'n hini eo, pe eur breur bennak d'ezan ! Perak n'en deus ket ?..

Aman e oe troc'het ar gomz d'ar Penher gant trouz treid daou aneval o tigouezout er bourk d'ar pevar lamm. Daou archer a oa warnezo hag a ziskennas buhan ouz dor an hostaliri.

— N'eus ket tremenet eun den aman breman souden ? emezint.

— Eo ! eme ar mër, eun den-dizanav.

— Bihan ha teo, eur baro rus d'ezan hag eur wiskamant chiminaoù !

Ar penher a respontas :

— Just evel ma livirit ! Eman o paouez tec'het ac'han ! Gant an hent-se eo ét !

— Eul laer, emezo, eo an den-ze ! Trugarez ! — Kerkent e oent adarre war varc'h.

— Arsa, Penher, eme ar mër, pegoulz peus te gwelet o tremen er bourk eun den bihan teo baro rus ?

— Hennez eo a zo bet o plega pognez ganin !

— Fazia rez ! An den-ze zo brasoc'h evidout !

— Bras pe vihan, lôskit-i da redek war e lerc'h !

Hennez n'en dije biken pleget ar vrec'h-ze mar ne vije ket bet diaoul pe zorser !

— Deomp war o lerc'h, eme ar mër. Mac'h arru droug, ne vezimp ket didamall.

Kemeret a reas pep hini seurt a gavas : eur fuzuilh, eur forc'h ; ar Penher a zibabas eun penn-baz en eur bern koat hag eo'h ejont, nao pe zek, warlerc'h an archerien, ar mër er penn arôk.

An estranjour. — diaoul pe zen, — n'en devoa ket daleet nep lec'h. Et erméz ar bourk, en doa kemeret eun hent treuz, vel eun den hag a anavez mad ar gwenojennou.

En eur vont, e c'hroz mole :

— N'on ket eüs ar barrez ? N'on ket eus ar barrez ?

Ober reas evelse eur pennad hent ken ma 'n em gavas tostik tost d'eun ti bras plouz, eur porz kloz dirazan. Neuze e chomas krenn a-zav ; dem guzet e skeud eur voddennad koat kelvez, e zellou pôzet war an ti, e chomas evel da 'n em zonjal.

Benn neuze, ar mër hag e dud a oa war e roudou ; eur plac'hig o vesa he saout he devoa e wetet o tremen. Ar Penher, evel eur phi warlerc'h eur c'hounifl, a ziskoueze an hent.

— Setu-hen du-hont, emezan. Daoust ha n'eman ket c'hoaz oc'h ijina eun töl fall bennak ? Deut mad omp benn miret he buez da intañvez Kerouzerê ha d'he bugale.

— Bezomp gant se, eme ar mër, ha tostaomp, kwit a drouz, vit paka anezan rôk ma oueze netra.

Ar pôtr koz, war e vruched war ar c'hleuz, troet e gein d'an dud, ne wele nemed an ti dirazan ; ne dôlas evez ouz ar re man nemed pa oent holl endro d'ezan gant o fuzuilhou, o ferrier, o bijer. Biskoaz ne weljoc'h den ken souezet ! Dilavar e chomas ; ne deues ket eur gomz eus e c'he-

E zellou pôzet war an ti...
nou hanter-zigor.

— Petra rit aze ? eme ar mër.

— Perak, emezan, e teuit evelse war va zro ?

— Respontit ! eme ar mër, droug ennan. Me fell d'in gouzout piou oc'h ha petra rit aman !

Ar Penher a youc'has en eur heja e vaz : « Houman, sell, a rei d'it kêzeal ! »

— Me gred d'in, eme an estranjour, ho pezo eur respont breman souden.

Diskouez a rea eur wreg ha bugale o tont eus an ti etrezek enno. — « Lôskit i da zont, emezan ; ar re-man a lavaro d'eo'h pe me zo eus ar barrez pe n'on ket. »

Ar vugale o doa lezet dorn o mam hag a deue d'ar red en he rôk. Pa arruas hi, e chomas evelto sebezet da zellet ouz an dud-ze armet evel da vont da chaseal eur bleiz.

Souden e paras he daoulagad war an estranjour :

— Oh ! Yan, emezi, va breur ! !.

Hen a astennas e ziouvrec'h d'ez : « Te, da vihana, emezan, a anavez ac'hanon ! »

Pôtrez ar fuzuilhou hag ar ferier a oa chomet mantret d'o zro.

— Petra, eme ar mër, c'houi eo neuze Yan Vras ?

Yan vras ne zilaoue ket ; ne zelle nemet ouz e c'hoar hag ouz ar vugale. Tri anezo savet gantan war e ziouvrec'h a oa kollet etouez e varo.

— Na spountif ket, emezan d'ezo, rak ni a ranko beza mignoned ! Tonton Yan a zo distroet d'ar gêr abalamour da ober anaoudegez ganeoc'h ; — arabad d'in klemm man'on ket anavezet ken. Tregont vloaz so n'am oa ket gwelet an timan, va zi ; aon-am oa na vijen kavet dizanav aman ive...

Ar bôtred mezek o devoa leusket da gouezan o bijer hag o ferier.

— Da betra 'ta oac'h deut evellen d'am digemer ?

Brao a rit d'in, tud va farrez !

Ar Penher, da vihana, an evoa 'n em dennet drek ar re-all ; den ne ouie peseurt ger da ranna.

— Mat ! Deuit holl, eme Yan ; an dud a fêson ne gêzeont ket diouz o zav.

Pa oent azezet e Kerouzere, dirak eur podad chistr, an aotrou mër a gontas an istor war e hed : « A drugarez Doue, emezan, o deus tapet an archerien eur roud-all, an hini mad, red eo kredi. »

Yan Vras a c'hoarzas a greiz e galon : « N'eo ket eun devez fall, emezan : ar prizon am eus tec'het dioutan ken tost all ha m'eo bet d'in houeza ebarz, ha 25 lur am eus gounezet... — Gwir eo ! eme ar mër.

— Ha va c'hêr am eus adkavet ! Yan Vras, ar baleer bro, ne valeo ket ken...

Hag o sellet ouz e c'hoar, ouz e nizien ha nizezed bodet endro d'ezan : « An dro-man, Yan Vras en eus kavet fret betek fin e zeiziou ! »

BREIZADIG.

Fanch Koz ar Marichal

Ar zon-ma, digaset deomp gant Rosal Falhun euz a Blouneour-Treaz a zo gwella son a oulet da gana etouez ar varichaled ; an ton a zo eaz da zeski. P. Tr.

Fanch koz ar Marichal *Son nevez ha ton nevez*

Allegretto

Me zo meka-ni-se-an, eur Pabor mër deuz e noz, Dres-se
'ran dourneurenjou, hag eler ha mane chou... Micher dreut da Fanch koz stag dal
la bour deuz ha noz, deuz ha noz o lo-pa, e chom paour er memez tra

I

Me zo mekanisian,
Eur Pabor mar deuz unan ;
Dresa 'ran dourneurenjou,
Hag eler ha manechou.

DISKAN

Micher dreut da Fanch koz,
Stag d'al labour deiz ha noz ;
Deiz-ha noz o lopa,
Ha chom paour er memez tra !

II

Va daouarn a zo kalet
Evel pa vent dirennet
Hag an divreac'h-man zo krenv,
Stomag mad a zo ive.

III

Ma ve kavet unan all,
Eun den goest, eur marichal,
N'en deuz nemet dispakan,
Ha Fanch Koz a zo aman !

IV

Me zo goest d'ober eur bal,
Tranchou nevez, mil dra-all
Hern kezeg a ran ive,
N'oun ket nec'het evit-ze

V

Va mouniz gant re Jakou
A ia tout e banneou ;
Allaz ! Kaer hor beuz eva,
Hor sec'het ia var wasa !

VI

Va labour ha va c'houezen
A ia oll dre va gweren,
Ha mil malloz a bedan
Var ar moc'haj a lounkan !

VII

Setu erru ar gozni
Ha maleüruz an hini
A zo bet eveldon-me
Re droët gant e vanne.

VIII

O sant Alar benniget,
Patron ar Varichaled,
Goulennit ma teuin abenn
D'ober eun tam pinijen.

IX

Ha neuze me lavaro :
Dao va morzol, dao en dro,
Mar deo gwir en deuz Fanch koz
Eur plas c'hoaz er Baradoz.

R. F.

Testeni eur Mignon

Goude veza lennet war Feiz ha Breiz miz Even diveza miz J.-P. Calloc'h, unan euz hon lennerien hag a reas daou vloaz brezel gant ar spered kaer a zen-se a skriv deomp al lizer-man :

Anavezet mat am euz al letanant Calloc'h, pa 'z eo gwir e oan serjant en e gompagnunez, (13^{es} kompagnunez an 219 R.I.)

J.-P. Calloc'h a en em gavas en hor rejimant er bloavez 1915 ; ne oa c'hoaz nemed aspirant d'ar poent-ze. Hanvet e oue da offiser er bloavez 1916 ha ganeomp edo epad krogad bras ar Somme (1^{an} a viz Gouere — 6 a viz Gwengol6 1916).

Sevel a eure *Peden ar Gedour* e trancheou Belval-Lassigny, e miz Genver pe e miz C'houerver 1917. Lazet e oue, wardro unnek heur, da Veurz-Fask, 10 a viz Ebrel 1917 (1917 ha nan 1916, evel m'eo bet moulet dre fazi, er miz tremen). Eun obus a dizas anezan war greiz e ben, e tal dor e c'hourbi, hag a lazas ive, en e gichen, e ordrenans, Pier-Jan Guirriec, euz a Blouneour-Lanvern. E zoudarded a reas kaonv bras d'ezan. Calloc'h a oa eur gwir Vreizad ; mat oa ouz e dud ; e blijadur oa mont d'ezo e brezoneg ; hen hag a oa eur gwenedour a ouie komz ker freaz ha n'eus fors piou e yez Kerne ha zoken e yez Leon ; gant an dra-ze c'hoaz e oa eur pikol den hag eur potr krenv ; dal ma tigore eur c'hrogad en eun tu pe du, en devoa eur vouc'hal hag a stage ouz e c'houriz-ler, ar pezh a lakea e dud da gemeret anezan evit eur brezellour dispar a rede en e wazied gwad brezellourien goz Breiz-Izel.

J.-P. Calloc'h a oa dreist pep tra eur c'hristen mat ha leal ; ober a rea, heb aoun ebed, e zever penn-da-benn ; alies e komze euz e varo ; gwelet a rea anezan o tostad ; kement-se a zo sklêr hag anat pa lenner Peden ar Gedour ; araok peb krogad e rea eur c'hempenna d'e goustianz. Pa en em gavas war dreujou ar bed all gant, e gurunen zir war e dal leun-c'hoad, e zourn e dourn e vignon P.-J. Guirriec, Hor Zalver henniget, sur awalc'h, a v6 bet laouen ouz e ene hag en dô digoret d'ezan, bras, doriou ar baradoz ; eno eo e labour6 hiviziken, dre e bedennou, evit silvidigez ar Vro a garie dreist peb hini : Breiz-Izel.

TH. CHRISTIEN.

Labouromp

D'an 11 a viz du 1918, sonj ho peus, ez eus bet joa vras en hor bro Vardro an taol a greisdeiz, e teuas ar c'helou euruz e oa fin d'ar brezel, e plêge deomp hon enebourien kriz, hag e c'houlennent ma vije lakeat fin d'ar stourmadou. Hag e oue klevet ar c'hleier dre ar Franz a-bez o seni evel ma n'o doa great morse, hag an dud a dride o c'halonou gant ar joa ar vrasa.

Ha lec'h a oa e gwirionez da veza laouen goude kement a zismantir kement a c'hlac'har, kement a gaonv.

Ar joa a gendalc'has, rak gwelet e oue hep dale ar brizounerien geiz o tistret d'ar gear eus bro an Allmagn, el leac'h m'o doa bet kement da c'houzanv. Gwelet e oue ar zoudarded koz, ha da c'houde, ar re yaouank, lezet da zont d'ar gear ive evit kregi er vicher o doa araok ar brezel. Ha d'an 28 a viz even 1919 e oue sinet ar peoc'h gant an Allmagn.

Kals a grede edo o tont evit hor bro eun eürusted evel n'oa bet morse, e vijemp' hiviziken pinvidik, ne vankje netra deomp, e c'helfemp chom kroasiet hon divrec'h pe c'hoari epad an deiz, e vijemp bevet ha gwisket gant an Allmagn.

Siouaz ! e leac'h gwellât, stad hor bro goude ar brezel a falleas. An arc'hant pe, da vihana ar paper, ne vankeket : leun oa an armeliou. Mes n'e ket gant arc'hant pe gant paper e c'heller beva.

An traou a deuas da veza ken ker ma oa eun druez. Hag an dud dister, ar re n'o doa ket gellet ober gounid bras epad ar brezel, ar re o doa kals kreski da vaga ha da wiska ne ouient mui penaos ober.

Meur a hini, gouzout a ran, a zo deuet da veza pinvidik-mor epad ar brezel. Mes e kichen ar re-ze ez eus re ali n'o deus ket gwelet o danvez o kreski, hag a zo breman nec'het bras.

Eun tam mat a gemm a zo etre stad an dud araok ar brezel hag ar stad hirio. Eun tam mat oa esoc'h beva gwechall.

Ha poania a rank an dud da zigas adarre an traou evel kentoc'h. Ne c'heller ket chom evel hirio. Himennou, evel am eus klevet lavaret, tud berr-welet, a garfe gwelet ato an traou ker evel breman, ha zoken keroc'h c'hoaz, evit ober gounidou bras. Plijadur o deus pa deuont eus ar marc'had pe euz ar foar gant millierou en o godel.

Mes p'o dezo eun dra bennak da brena, e rankint ive paea ker spoutus. Ma tleont paea kant lur eun tok, kant lur eur bragez, ha kant lur eur boutou-ler, ne vo ket pell priz eun ejen evit beza dispignet.

Ha m'o deus da zevel eun ti, eur c'hraou, da brena eur c'har, stérnach pe draou all, e vo buhan skanveet d'ezo o yalc'had arc'hant pe baper.

Nan, n'e ket arc'hant, n'e ket paper a c'hell lakat eurus ar vro, rei ezamant da veva. Ar pez a ranker kaout, eo traou eleis er parkeier, anevaled eleis er c'hreier, marc'hadourez eleis en uzinou, er porziou, er staliou.

Mes kement-se ne deu nemet dre labourat. Hag en hor bro, siouaz ! eo evel ankounac'heet ar wirionez-zé !

Epad pemp bloaz n'eus bet great nemet distruja traou, distruja ar c'heriou, an uzinou, ar mengleuziou, ar parkeier, An houarn, ar glaou ha kement tra ne zervichent nemet d'ar brezel, da lavaret eo da laza tud, d'ober droug. Ar goazed, pell eus ar gear, e leac'h gounit bara d'o zud evel gwechall, a veze ranket o beva, p'e gwir e tremenent o amzer o tifen ar vro.

Goude kement a zismantr, kement a zispignou, n'eo ket souezus e ve deuet ar Franz da veza paour. Bez ez eus toullou bras da stanka, hag an holl a rankfe en em rei a zevri d'al labour evit digas adarre pinvidigez er vro,

Arabad eo gedal beza maget ha gwisket gant ar c'houarnamant. Epad ar brezel, an dud a zo bet boazet da gaout digant ar c'houarnamant kement o doa ezom : boued, dilhad evito epad m'edont soudarded, hag evit o greg, o bugale, o c'herent er gear. Ha meur a hini a grede e kendalc'hje an dra-ze c'hoaz ; hag evel ma oue gwechall ar Juzevien bevet en desert gant ar *man* a goueze eus an nenv, kals a c'hede pep tra digant ar c'houarnamant. Ar c'houarnamant ne c'hell netra dreizan e unan. Ne deu netra d'ezan, netra nemet dre labour an dud, hag ar c'hefiou a

jomfe goulle anez arc'hant an tailhou hag ar gwirioù.

Ja, red eo labourat evit kaout peadra da veva. « Dobri a ri da vara diouz ar c'houezen eus da dal. »

N'eo ket chenchet al lezen goz. Hag evit savetei ar Franz, evit he lakat adarre e penn ar broiou, e ranker staga d'al labour. « *Vive Labeur !* » « Meuleudi d'al labour. » a lavare gwechall santez Jeann d'Ark. Ha gouzout a rit peseurt traou burzudus a reas ar plac'h kalounek. Gwir eo, Doue a zikoure anezi. Mes Doue ne c'hell ket savetei an dud en despet d'ezo. « Ar zoudarded, a lavare Jeann, a stourmo, ha Doue a roio d'ezo an trêc'h ! »

Evelse ive e labouromp, ha Doue a vennigo hon labour.

Hag an douar a roio frouez puilh ha kaer. Douar Franz a zo ken kaer, ken pinvidik, ma 'z eo eun druez lezel anezi heb he labourat. Goest eo da rei deomp kement hon deus ezom, ha zoken da vaga kals muioc'h a dud.

Er broiou all e labourer, hag ez eus traou da werza, ha pa brenomp diganto, e rankomp paea ker, rak hor paper zo disprijet er broiou all. N'o deus ket a fisians ennomp, o veza ma ne labouromp ket awalc'h, rak broiou ne labouront ket ne vezint na krenv na pinvidik.

Ezom hon deus da labourat evit delc'her hor renk, evit beza krenv, evit beza goest da zougen hor sam-dle. An die taolet var hon diouскоаз gant dispignou ar brezel a rank beza paëet. Eul loden a vo paëet gant an Allé magn, mes al loden vrasa a jomo varnomp. Pouner e vo ar zam a rankimp dougen, mes ma karomp e vo skanfeat bep bloaz, ma karomp labourat ha poania, ma karomp espern, lezel a gostez an dispignou diskiant.

N'a deomp ket da gredi e vezimp maleürus evit labourat. Ar c'hontrol eo a zo gwir. Al labour a ra an dud krenv, yac'h a gorf hag a spered. Da heul al labour e teu ar furnez, ar zantelez. N'eo ket ouz ar re a labour e ranker kaout truez, mes ouz ar re ne labouront ket. Ar vam a zav kals vugale, an tad a c'hounid bara d'ezo, ar micherour, al labourer-douar a ziver ar c'houezen diouz o zal, hag ar re all a labour gant o spered, hag a c'houzanv heb en em glemm, a ginnig o foaniou da Zoue, setu aze an dud eurus. Ha setu ive an dud a zaveteio ar vro.

J. U.

Ar paour-kez Iverzoniad

(Gwerz Iverzonek)

Ar ganaouen a vourlomp ama a zo eur ganaouen boblus anavezet mad en Iverzon (Irlande). Savet eo bet en Iverzoneg, ha troet e Saozneg. Diwar ar Zaozneg eo e troomp anezi e Brezoneg. Hon lennerien a vo souezet o welet pegen henvel eo, ton ha komzou, ouz hon c'hanaouennou breizad.

Eur merk sklear eo euz an unvaniez spered a rene gwehall etre hon poblou, kerent dre ar goad ha muioc'h c'hoaz dre ar feiz kristen rik, ar galloudusa tra evit unan ar c'halonou.

Ar ganaouen-ma a zo bet savet er 17^{ed} kantved. D'ar mare-ze Iverzoniz a ioa, evel m'emañt hirio adarre, o stourm kalonek ouz ar Zaozoun, enebourien o bro hag enebourien o Feiz.

D'ar mare-ze e ouent skoazellet gant ar Fransizien, ha meur a Vreizad a oa etouez ar re-man. Hirio, siouaz, emañt o-unan o stourm ouz o enebourien didruez. Ra blijo gant Doue rei d'ezo an treac'h !

Ni, avat, Bretoned, pa ne c'hellomp ket o sikour evel gwehall gant an armou, pedomp da vihana evito ; arabat e ve deomp chom dizeblant dirak hon breudeur gwasket evel ma n'euz pobl ebed gwasket goasoc'h.

GWELTAZ.

Ar Paour-kez Iverzoniad (Gwerz Iverzonek)
Andantino (Complainte Irlandaise)

oud vad an ti-man en han' Doue. Ple-jit la-va-ret eur ger d'in-
 me : ' ma ket ar be-lek, an Tad Green a-man ? me garfe komz
 rell :
 eur pen na dik gant han

N.-B. — An noten a vank en eil linen, azioc'h ar ger « ma » eo an noten « ré »

I

Lavad an ti-man, en han' Doue,
 lavaret eur ger d'in-me ;
 ket ar beleg, an tad Green aman ?
 garfe — komz eur pennadik gantan. »

II

Deut mad oc'h, pôtrik, an Tad zo 'r ger ;
 hou c'hello gwelet ar Misioner ;
 met gortozit ma 'z in da welet
 hen vo kountant d'ho tigemeret. »

III

Intreët ar paotr, an ti, zo goullo,
 trouz e zeulioù a zoug ekleo ;
 eur gramp izel, yen ha stumet fall,
 beleg — azezet 'n eur c'horn terval !

IV

Evit kovesât e bec'hejou,
 doulinet e lâz e bedennou,
 ko war e beultrin d'ar « mea culpa »
 ha goustad — e lavar ar c'homzou-ma :

V

« O stourm evit Iverzon, o bro,
 zad ha va breudeur zo maro ;
 euz hon tiegez chomet va-unan,
 evit mervel — me ive ya d'an emgan

VI

« Abaoue Pask teir gwech 'menz touet
 vit c'hoari, eur wech offer'n manket,
 Dirag bez va mam eur wech o tremen,
 N' em euz ket — lavaret eun tam peden. »

VII

« Heb kasouni ouz Roue 'r Zaozon
 Me gar dreist-oll, me gar Iverzon,
 Roit d'in ho pennoz, va zad, ha neuze
 Me varvo — mar deo bolontez Doue. »

VIII

Raktal, e leac'h reseo 'n absolver,
 E klev o koueza eur zoudanen :
 Eun offiser saoz gant e chupen ruz
 A zilam — diwar gador an toul-kuz !

IX

Ruz-tan e lagad, e leac'h bennoz
 'vel ki kounaret e taol malloz :
 — « 'vit hor mad, pôtrik, te zo deut aman,
 Ne peuz ken — nemet eun heur da vevan !

X

« Sell ouz ar mor : war eul lestr, staget
 Ema 'n Tad Green ma n'eo ket krouget
 Me zo mestr an ti-ma 'berz ar Roue,
 Pep traitour — vo tapet evel-dot-te.

XI

Lazet gant ar Zaozon didruez
 E gorf pell diouz gwered e barrez !
 C'houi a vev e peoc'h, en ho ti, laouen
 Evitan — kasit bennoz eur beden.

GWELTAZ.

En dro d'ar re glanv

N'eo ket an holl a oar entent ouz ar re glanv ; evit entent outo ervat, arabad beza bervet nag hedro ; red eo kaout ganto himor vat ha pasianted eleiz ; red eo beza en o c'henver karantezus, hegarat, laouen, aketus da renta servich d'ezo ha prest atao da c'houzanv a galon vat ar poaniou a vezo da c'houzanv en o serr.

Red eo e teufet da veza karet gant ar re glanv, daoust ma vez ezom awechou da veza rustik awalc'h en o c'henver, rag alies ne vez ket mat ganto senti ouz an hini a vez war o zro.

N'eo ket ken eas kaout affer outo evel m'eo ouz an dud yac'h ; ar vaouez a zo dousoc'h eget ar goaz ; gedal a c'heller diouti kals muloc'h a basianted, a himor yad hag a aked eget diouz eur goaz ; abalamour da ze, beza wardro ar re glanv eo affer ar merc'hed kentoc'h eged hini ar goazed : o bizach a vezo laouen ; o mouez dous ; o fasanted heb par ; ne vezint na rust, na goenvet o trei hag o tistrei ar re glanv, o rei d'ezo o boued hag o louzeier, nag o kaozeal outo ; gounit fisianz ha karantez an dud klanv, setu ar pez o deus da ober da genta ar re a vez war o zro ; sentus e vezint ouz ar medisin ha daoust pegement a c'hoant en defe ar c'hlanvour, ne raint netra d'ezan nemed gourc'hemennet e vefe bet gantan.

Gouzout a rankint entent outan didrous ; digeri ha serra an noriou, ar precher, mont ha dont ha renka peb tra, *heb-trous*.

Difenn a raint kaozeal *uhel* ouz an den klanv hag o unan o do eur vouez *izel* ; ne valeint ket er gampr gant bouteier, mes gant chansonou ; teuler a raint evez en aoun na gollfe ar re glanv o c'houssked hag o habaskder (1).

Peb tra a vezo kempenn ha peb tra a vezo en e blas ; ousspenn-zê, arabad d'ezo beza re batok, re dusumok (2) na re lous warno o unan ha war an traou endro d'ezo, na re droët ken nebeut war ar feneantiz, ar c'hafe hag ar boeson ;

(1) E galleg : tranquillité.

(2) Tusumok : maladroït.

ma vezont evel m'eo dleet, ar glanvourien a lakao eaz o spered, ar gerent, o unan, a vezo dizourstoc'h hag ar pareans, mar d'ema da zont, a deuo kaiz kentoc'h.

AR MEDESIN.

Evit kaout kazulioù ar medesin, skriva, en eur liah, evit ar respont, eun timbr a bemp gwenneg el lizer, da M. le Docteur Dujardin, St-Renan (Finistère).

Prizioù ar C'hatekiz

Hag a bed hini, abaoe m'oun kroget gant al labour roët d'in da ober Rener Feiz ha Breiz, n'en deuz ket lavaret d'in : « Ar vugale o deuz bras da c'houzout piou eo ar re o deuz gounezet ar prizioù : » Great labour : 559 deyer a zo bet tamouezet ganen hervez peb lealded. Prizioù all a zo digouezet ganeomp goude m'oa klozet ganen va labour : respountchou-ze a vezo tamouezet d'o zro hag er miz a zeu e livirin peb renk o dezo gounezet etouez ar pevar ha kant o deuz eur priz da zont ; ha kement-ma ne raio gaou ebet ouz ar re a zo o hano en niveren-Red e vezo lavaret deoc'h eur ger bennag divar benn an doare ma zo respountet d'an dek goulenn great divar ar c'hatekiz : al labour-ze a zo great miz ha miz, diouz ma vo roët d'in plas awalc'h e pep niveren. Prizioù d'in pep unan ac'hanoc'h a gave d'ezan beza gounezet ar priz genta : d'ar re ne gavint ket o hano emesk ar 104 o deuz prizioù, e livirin : annoz Doue ha meuleudi evit o bolontez vat. An dro genta, — araok miz zru, douetus, — e c'hellint beza hanvet d'o zro. Arabad fallgaloni morse. Respount a zo bet en dro-ma, ha c'heas ne gomzan ket euz an 10 en em re zivezat euz St-Nikolas ar Pelem, en Eskopti Sant-Briek ; — an genta, ar vugale, Kerneviz dreist holl, a zigaso d'eomp da nebeuta *miz* respount. War gresk dalc'hmat, na petra 'ta !

F.-M. MAZÉAS.

Roll ar Prizioù :

M.-Y. Pichon, Gwitevede, 112 1/2
A. M. Bourlès, Hanvec, 106 1/2
M. Kergoat, Sizun, 106
M. Bizouarn, St-Goazec, 105 1/2

5. F. Dossier, Guiclan, 105
6. Aug. Le Borgne, Plouneour-T., 104
7. M. Madec, Lóc-Eguiner, 103
8. M. Yv. Salaün, Gwitevede, 102 1/2

9. Yv. Le Borgne, Gwitevede, 101
10. J.-M. Le Roux, Kastel-Pôl, 100
11. Gab. Guyader, Comanna, 99 1/2
12. J. Kerherve, Sizun, 99 1/4
13. M. Queau, Sizun, 99
14. Yv. Tirilly, St-Goazec, 98 1/2
15. Jul. Kerrien, Mespaul, 97 1/4
16. Yv. Keruzore, Lennon, 97
17. M.-A. Grall, Cleder, 96
18. J.-L. Guennegan, Sizun, 93 1/2
19. J.-F. Levasseur, Logonna-D. 92
20. A.-M. Boulch, Trezilide, 91 3/4
21. Marg. Gueguen, Sizun, 91 1/2
22. Yv. Acquitier, Treflez, 88 1/4
23. J.-Yv. Le Berre, Gwitevede, 88
24. M. Normand, Guiclan, 87 3/4
25. Marc. Abgrall, Guiclan, 87 1/2
26. Yv. Cosqueric, Gouesnach 86
27. Herve Cam, Bodilis, 84 3/4
28. Joseph Fave, Folgoat, 84 1/2
29. M.-A. Grall, Gwitevede, 84 1/2
30. Theod. Salou, Porspoder, 84 1/4
31. J.-P. Balcon, Gwitevede, 84
32. J. Paugam, St-Neven, 84
33. J. Madec, Guiclan, 83 1/2
34. M.-A. Conseil, Gwitevede, 82 3/4
35. L. Clech, St-Goazec, 82 1/2
36. J.-J. Bihan, Gwitevede, 82
37. M. Salaün, Porspoder, 82
38. Pier. Miossec, Gwitevede, 81 3/4
39. M.-Yv. Le Borgne, Gwitevede, 81 1/2
40. Ros. Guena, Porspoder, 81 1/4
41. Cor. Blaize, St-Ségat, 81
42. Cl. Caroff, Treflaouenan, 80
43. Per. Fave, Cleder, 80
44. Fran. Kerneis, Sizun, 80
45. Christ. Gueguen, St-Neven, 80
46. Yv. ar Moal, St-Ségat, 80
47. Mel. Maze, Plouziry, 80
48. Yv. Provost, Lanildut, 80
49. J.-L. Conseil, Gwitevede, 79 3/4
50. J. Floc'h, Sizun, 79 1/2
51. Jos. Le Bris, St-Neven, 79 1/2
52. Jos. Le Roy, Porspoder, 79 1/2
53. L. Olivier, Plouider, 79 1/4
54. A.-M. Corre, Sizun, 79
55. V. Abherve, Folgoat, 78 1/2
56. Ch. Bathany, St-Ségat, 78

57. Al. Gueguen, St-Neven, 78
58. L. ar Menn, Sizun, 78
59. Al. Pape, Sizun, 78
60. M.-B. Faou, Lennon, 77 3/4
61. Fr. Beyer, St-Neven, 77 1/2
62. M.-Yv. Corre, Plouescat, 77 1/2
63. L. Féroc, St-Neven, 77 1/2
64. Herv. Abalea, St-Neven, 77
65. Yv. Labat, Sizun, 77
66. J.-M. Le Borgne, Gwitevede, 76 1/4
67. Fr. Floc'h, Plouider, 76 1/4
68. Alex. Palut, St-Nouga, 76 1/4
69. Yv. Caroff, Sizun, 76
70. Bern. Cavarec, St-Thonan, 76
71. Fr. Le Borgne, Gwitevede, 76
72. Ang. ar Bris, St-Thégonnec, 76
73. J.-Yv. Quéguiner, Cleder, 76
74. Germ. Abiven, Treflez, 75 1/2
75. Fr. Faou, Sizun, 75
76. Ant. Fur, Tremaouezan, 75
77. A.-M. Tanne, St-Neven, 75
78. Ther. ar Guen, St-Neven, 75
79. Leoni Grozon, Porspoder, 74 1/2
80. Germ. Puill, Taule, 74
81. J.-Cl. Goarant, Plouvorn, 73
82. Alb. Le Gall, Porspoder, 73
83. L. Corre, St-Neven, 72 1/2
84. Ther. Kerbaul, St-Neven, 72 1/2
85. Fr. Bot, Plouziry, 72
86. M. Goyat, Langolen, 72
87. M.-L. ar C'hoz, Cleder, 72
88. Jos. Roudaut, Plougerne, 72
89. Ad. Therene, Kerlouan, 72
90. Yv. ar Ber, Sizun, 71 3/4
91. J.-F. Patinec, Folgoat, 71 1/2
92. G. Paugam, Plouvorn, 71 1/2
93. J. Paugam, Gwitevede, 71 1/2
94. Cat. Labat, Sizun, 61
95. J. Maze, Sizun, 71
96. J. Salaün, Plouider, 70 3/4
97. Did. Paugam, Lesneven, 70 3/4
98. J. Féroc, St-Neven, 70 1/2
99. Ang. Toul, Kerlouan, 70 1/2
100. J. Guiziou, Landeda, 70 1/4
101. L. ar Bris, Vourc'h-Wenn, 70
102. Pier. Kergoat, Brieç, 70
103. J. Lapous, St-Thégonnec, 70
104. Fr. Messenger, Sizun, 70

Gant a reoc'h digasit deomp lennerien nevez

Ar c'haldaden hon deus grêt er miz-tremenet a zo bet klêvet gant meur a hini, sur awalc'h, ha bennoz Doue a leveromp d'ezo, a greiz kalon :

Eun dra zister zo roet, raktal m'eo goulnnet,
a dalv daou venez aour euz an nenv diskennet.

Evelato, pa vò lavaret ar wirionez, re en holl a Vretoned a zo chomet bouzar; siouaz, hag o veza ma n'eo ket bet krenv awalc'h ar sikour hon deus bet, e rankomp tapaoat hor c'hannad, eur pennad, rak *ne fell ket deomp kreski hen hor prizioù*.

Ra zihuno breman, ar re euz hon mignoned ha n'o deus ket kavet c'hoaz an tu da ober eun holl vad evidomp; *ra zigasint deomp lennerien nevez; eno ema an dalc'h* ha da viz Here a zeu, da vihana, e c'hellimp lakat adarre *Feiz ha Breiz* evel ma oa beteg hen.

J.-M. PERROT.

Ar Bleun-Brug

Evel m'hon deuz lavaret war *Feiz ha Breiz* miz Even, ar Bleun-Brug a vò grêt e Kastel-Pôl d'an 23 a viz Gwengolo a zeu.

Mall eo eta d'ar skrivanierien, d'ar brezegerien ha d'ar ganerien en em lettri (1).

Eur c'hrogad nevez *Concours de déclamation*, gant 20 skoed prizioù, a vezo staget ouz ar re a zo bet embannet er miz tremen; ar re a gemero perz er c'hrogad-man a ranko deski displega *Yan ar Pôtr mat*. Ar rimadel-ze a vò kavet e fin al levri nevez *Soniou Feiz ha Breiz*, gant an toniou, emaomp o voulla er mare-man hag a vò prest abenni an 20 a viz gouere; evit e gaout eo red her goulnn ha kas 8 real da « M. l'Administrateur de *Feiz ha Breiz*, 1, Place E. Souvestre, Morlaix. ».

Kement hini a gemero perz e *konkour ar ganerien* (chanteurs d'instinct), a ranko kaout al levri-ze, a zo dishenvel krenn diouz KANAOUENNOU AR BLEUN-BRUG a goust ivez 8 real hag a ranko kaout ar *ganerien muzistaned* (solistes musiciens).

Ar re a c'houlennno da genta a vo ive servichet da genta, evel just.

(1) en em lettri — se préparer.

DIVINADENNOU

- I. — Al loan bihan e kof e vamm.
- II. — Eur marc'h oc'h en em zigeilhena ; e lost o ficha hag e bevar droad o lopa.
- III. — An hegleo.
- IV. — Eur podad dour war an tan.
- V. — Ar merc'hed yaouank gant sac'h ar mouchouer fri a hanvont, mar plij, « sacôche », hag a vez ganto a istribill ouz o breac'h, neus fors da béleac'h ez eont.
- VI. — Santez Jann d'Arc a c'hanas da *Yaou*, da zeiz Gouel ar Rouanez, hag a varvas da *Verc'her*, d'ar merc'her derc'hent Gouel ar Yaou-Bask. N'oa netra kaout an derveziou-ze gant an taolennou a oa war ar *Feiz ha Breiz* diveza p. 382 ha 383.

Santez Thereza a varvas d'ar Yaou 4 a viz here 1582 hag a oue enterret antronoz ; ar gwener-ze, p'eo gwir e teue dioc'htu warlerc'h ar 4, a dlle beza ar 5, mez war urz ar Pab Gregor XIII, evel a zo bet lavaret er miz tremen, e leac'h ober ar 5^e oue great ar 15 anezan. Perag an dra-ze ?

Ezom gounid dek dervez a oa. Hervez pôtrede an almanagou a c'hiz koz, an douar a lakea 365 dervez ha 6 heur ouspenn da ober tro 'n heol. Tud gouiziek ar XVIe kantved a deuas da anaout e rea an douar an dro-ze e 365 dervez 5 heur 49 munut hag eur sekonden bennak ; etre dek hag unnek munut e oa eta berroc'h tro 'n heol gant an douar eget ne oa gant pôtrede an almanagou... Dek pe unnek munut n'eo ket kalz a dra, mar kirit ; mes koll dek munut er bloaz epad pemzek kant vloaz a zo koll dek dervez ; setu petra o devoa great pôtrede an almanagou ; dek dervez edo ar bloaz nevez divezatoc'h ganto eget gant an heol ; evit gounid an amzer gollet-ze eo e lamjot, dioc'htu euz ar 4 d'ar 15, ha setu perag Santez Thereza maro d'ar 4 hag enterret d'ar 15 ne jomas evelato nemed eun dervez war ar varv-skaon !

Evit Miz Mae ha Miz Even

- 5 o deus bet 260 p.**
F. Cloarec, Gwikourvest.
Guill. Gourlaouen, Gwipavas.
Yvon Grall, Gwinevez.
Quéau, Landerne.
Hervé Rolland, Dirinon.
- 2 o deus bet 250 p.**
M. A. ar Berr, Gwitevede.
Mari Lavanant, Loc-Eguiner.
- 10 o deus bet 240 p.**
Louis ar Bec, Plobannalec.
Blouet, Saint-Coultz.
M. Cabon, Gwiseny.
Jan Corré, Plogastel.
Goulven Ollivier, Sibiril.
J.-M. Salaun, An Threhou.
M. Sparfel, Lanhouarne.
J.-L. Fave, Gwiniventer.
F.-M. Martin, Gwiniventer.
M. A. Segalen, Gouesnou.
- 4 o deus bet 230 p.**
M. Y. Cardinal, Saint-Nouga.
Yv. Floc'h, Saint-Nouga.
M. A. M., Rosnoen.
Al. M. Salaün, Saint-Nouga.
- 8 o deus bet 220 p.**
Mari Beyer, Lanhouarne.
Yv. Bihan, Cleder.
Vict. Boule'h, Plouescat.
J.-R. Corre, Plogonrec.
Barba Lez, Bodilis.
Laurent Ollivier, Lanhouarne.
M. Yv. Premel-Cabic, Kerlouan.
Jean Seité, Enez-Vaz.
- 5 o deus bet 210 p.**
M. A.-P. Cueffi, Gwitevede.
An I. Kerjean, Lokournan.
Mari Laurent, Gwipavas.
Rene Mons, Treffaouenan.
Ameli Person, Plouvian.
- 10 o deus bet 200 p.**
J.-P. Bergot, Sant-Brieg.
Cath. Bourry, Plogastel.
Yv. Fagon, Lokournan.
Guill. Le Deun, Lannilis.
Rosali Falhun, Plouneour.
Yv. ar Goff, Sant-Evarzec.
Potr L. N. Logonna-Daoulas.
J.-P. Skolaër, Lesneven.
Joseph Le Roux, Kastel-Paol.
M. L. Tranvouez, Tremaouezan.
- 11 o deus bet 180 p.**
Fran. Le Borgne, Gwitevede.
Emil Cavarec, Kerlouan.
Fran. Creff, Lanarvily.
S. Gueguen, Goulc'hén.
Yv. Gueguen, Gwiniventer.
Fr.-Merven, Taule.
Al. Patinec, Plouneour.
Fr. Roudaut, Goulven.
Fr. Rioual, Lambaul.
Yv. Scanff, Plouvorn.
Paul Touz, Treffaouenan.
- 1 en deus bet 170 p.**
Yv. Guiot, Goulc'hén.
- 3 o deus bet 160 p.**
Fr. Bocheur, Landunvez.
J.-Yv. ar Goff, Sant-Thegonnec.
M. Yv. Pinvidic, Plouider.
- 1 en deus bet 130 p.**
H. Normand, Sant-Thegonnec.
- 4 o deus bet 120 p.**
Louis Floc'h, Plomeur.
J.-L. Pennec, Sant-Ségala.
M. J. Piriou, Rosnoen.
M. ar Ven, Lokournan.

33 o deus bet 100 p.

Fr. Abeguille, Trellaouenan.
 Cath. Acquitter, Gwikar.
 M. Balay, Quimerc'h.
 Paul Balcon, Gwitevede.
 Louisa Bourles, Sant-Thegonnec.
 Anna Boussard, Argol.
 Cabon, Tréfléz.
 M. J. Capitaine, Edern.
 J. hag F. Feroe, Sant-Neven.
 F.-M. Gourmelon, Plouzane.
 M. J. Goyat, Edern.
 Yvon Gue, Cleden.
 Yvon Guillerme, Cleder.
 Jacq. Hall, Plougonvelen.
 Yvon Hascoët, Ar Yeuc'h.
 F^a. Huet, Pleyber-Christ.
 Ch. ha L. Kerbaol, Gwiniventer.
 Ol. Kerbaul, Lanneufret.
 Joseph Kerrien, Mespaul.
 J.-M. Kerrien, Lothey.
 Louisa Lars, Plouzane.
 J.-L. Manac'h, Plouedern.

Perrin Maner, ar Merzer.
 Pier Montfort, Gwikar.
 Yv. Morvan, Plougerne.
 M. A. Nedelec, Gwikar.
 Al. Palud, Sant-Nouga.
 Jean Paugam, Mespaul.
 Fr. Pellen, Guilers.
 M. Pondaven, Plouzeniel.
 Yv. Prigent, Sant-Nouga.
 M. Cath. Richard, Plougonvelen.
 J.-Yv. Simon, Plouzane.

10 o deus bet 80 p.

Cath. Daniel, Lothey.
 Fr. Donval, Plouneour.
 Fr. Ferelloc, Plouzane.
 Cath. Keraudel, Plabennec.
 Yv. Kerriou, Tremaouezan.
 Fr. Lannuzel, Milizac.
 J.-M. Quéau, Bodilis.
 A. Rolland, Roscoff.
 Arsen Le Roux, Sant-Neven.
 J. Le Roux, 28 B. C. A.

Divinadennoù miz Gouere

- I. — Me daol eun dra dreist an ti ;
 en tu-all e kavan tri.
 20 p. ar r. digaset gant Joseph Le Roux, Kastel-Paol.
- II. — Anaout a rit eun dra flour
 hag a varv ebarz en dour ?
 20 p. ar r. digaset gant F. Abeguille, Trellaouenan.
- III. — Petra jom digor e c'hinou
 ken na deu e berc'hen d'e graou ?
 20 p. ar r. digaset gant F. Grall, Sant-Nouga.
- IV. — Tük plouz, leur-zi mein
 toen mouded war e gein,
 kanaouen tro-war-dro
 pad m'ema ar bleun er vro.
 20 p. ar r. digaset gant Cath. Bourry, Plogastel-Sant-Germen.
- V. — Er bloaz 1900, ped gwenorvez (1)
 a gouezas d'an trizekvet dervez,
 da drizekvet dez ar miz
 ped gwenorvez a gontis ?
 20 p. ar r. digaset gant Yv. Grall, Gvinevez.

Ar respontchou da zivinadennoù ar miz a dle en em gaout gant
 Rener *Feiz ha Breiz*, e Plougerne, abenn *an 18 da zivezata*.

(1) Gwener.

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kentellou war bep tra

TOLEN AR MIZ. — Ar C'hatekiz, I. U. — Soudarded
 koz ar Brezel-Bras, A. C. — Kampr an den klanv, AR MEDESIN.
 — D'ar Vugale, F.-M. MAZEAS. — Fanch kêz ha Mari baour,
 LOUIS AR BEC. — M'âme Crèveœur « lennerez planedennoù ».
 — Keleier ar Miz, E. A. M. — Bretons d'après nature.

Ar C'hatekiz

Er c'hantved diveza, en unan eus skolioù bras Paris,
 eur mestr brudet kenan, a gomzas evêhen ouz an dud
 yaouank a oa azezet dirazan o selaou e gentelioù : « Bez
 ez eus eul leor bihan, a vez desket d'ar vugale ha displeget
 d'ezo en iliz. Lennit al leor-ze : ar c'hatekiz, ennan e kavot
 ar respount d'an holl goulennoù am eus great ouzoc'h, d'an
 holl, klevit mat. Goulennit digant eur bugel a oar e gate-
 kiz eus pelec'h e teu, hag e lavaro deoc'h piou en deus e
 lakeat var an douar-man hag evit petra ; her gouzout a ra.
 Deveriou, gwirioù an dud, ar boblou : var bep tra e c'hello
 respount d'eoc'h ».

Ar mestr-ze a gollas, siouaz, e feiz, ha pa gomze evelse, e
 oa dija enkrezet e spered, ha varnez edo da zilezel kreden-
 nou ar relijion. Mes ne-gavas ket ar peoc'h ; ar penn diveza
 eus e vuez a oue karget gant an anken, ar boan-spered.
 Mankout a rea dezan an Aotrou Doue.

Piou en deus ho krouet hag ho lakeat er bed ? — An Aotrou Doue. — Hag evit petra ? — Evit e anaout, e garet, e zervicha, ha mont evelse da c'hloar ar baradoz.

Setu aze ar virionez a ves desket-d'ar vugale er skol gategiz, hag ar re a zalc'h start d'ar gelennadurez roet d'ezo en iliz a vo tud vat, santel, a bellaio diouz an droug. Er c'hontrol, ar re ne zelaouont ket kelennadurez an Iliz a ielo d'ar peñhed, a raio traoù mezus, ne ouezint ket reizha o buez evel m'eo dileet.

Ha ma teufe en hor bro ar feiz da vervel, ma ne vije mui doujans Doue e kaloun an dud, e ve spountus gwelet petra dremenfe. An dud a vije bleizi an eil e kenver egile. Ar re grenva a rafe o mistri d'ar re all, o bresfe dindan o zreiz pa glaskent enebi outo, hag e vije eun drouez gwelet stad ar vro.

Ha goulskoude, ez eus tud o deus c'hoant da laza ar feiz e kaloun ar vugale hag a ra brezel da Zoue, d'an Iliz; lavaret a reont e c'heller beza mat, Teal, karantezuz hep kredi e Doue, hep kaout tam relijion ebet, ha great ez euz bet, evel a ouzoc'h, skoliou dizoue ha lakeat enno mistri difeiz.

Selaouit unan eus ar vistri-ze oc'h ober e gofesion. E hano eo Per Lamouroux, hag oc'h ober skol edo e Paris araok ar brezel. Lazet eo bet epad ar brezel o tifen ar Franz. Daoust d'ezan da veza bet oc'h heul tud ar freuz hag an dispac'h, e oa chomet eun tam skiant vat en e benn, eur restad eus lealded e dud koz. Hanvet da vestr-skol, e sonjas e oa eun dever evitan poania gant ar vugale fiziet ennan hag ober anezo bugale vat, honest, dereat. « Eun deiz, emezan, e welis unan anezo oc'h ober eun dra mezus. Ha me, gant eur vouez c'haro, da c'hourdrouz anezan.

Ar paotr a zellas ouzin gant e zaoulagad louet, hep beza tam nec'het.

- Va mignoun, ne c'heller ket ober hevelep traoù.
- Ha perak, Aotrou ?
- Abalamour m'eo difennet.
- Gant piou ?

Chom a ris evel mantret. Ya, gwir a lavare ar paotr. Gant piou ? Mes ne c'hellen ket tec'het, hag o sellet rust outan, e liviris : Gant piou ?., Ganen-me !

Kerkent me en em droas en tu all, hag ar paotr da lavaret d'eur c'hamarad a oa en e gichen : « Daoust ha me ra forz petra zonjo hennez ? »

Neuze e teuas em spered ober eur gentel gategiz laik. Bez am oa an oll leoriou neves great evit kement-se hag a zo hano enno eus an doare da jom yac'h, da bellat diouz ar c'hlenvejou, eus an doujanz a dleomp da gaout evidomp hon-unan hag evit ar re all, rak dioc'h ma ralmp d'ar re all, e raint d'eomp. Mes, araok kregi em c'hentel, e welen ar vugale o sellet ouzin souezet hag o tiroll da c'hoarzin.

Biskoaz n'am oa komprenet gwelloc'h pegen dister, peger skanv, gegen goullo eo ar c'hategiz laik-ze great gant tud n'o doa ket m'elec'h a fisiaz ennan eget n'am eus va-unan.

Red oa goulskoude ober an neuz da rei va c'hentel. Rak lavaret, evel ma ra lod eus ar vistri yaouank hirio, ne ouzomp netra, ne c'hellomp ket anaout petra eo ar mad, petra eo an droug, ne c'heller ken nemet renka an oberou evelhen : ar re a zo *noazus* hag ar re a zo *talvoudus* d'eomp..., lavaret evelse a vefe ar memes tra evel rei alkool d'ezo da eva leiz o c'hof.

Savetei a ranken eta ar ger burzudus : « *Kement-se a zo difennet.* » Ya, mes perak, ha gant piou ? Daoust ha respount spountus ar paotr n'oa ket dounnoc'h eget meur a brezegen great gant hor brasa doktored ?

Evit kloza an abaden, me a zavas va biz en eur c'hourdrouz rust hag en eur lavaret : « Ma pakan ac'hanout eur vech all ?

Mes, ma ne bakan ket anezan ?

Setu aze petra c'hellen ober, me karget da skolia, da hentcha bugale, da zeski d'ezo o deveriou... Lakat en o c'haloun aoun rak an arherien pe rak ar binijen roet gant ar mestr. Ha netra ken.

Selaouit breman eur vestrez-skol. Houman a zo kristen, mes c'hoant he deus da zenti ouz al lezen ha da jom hep komz eus a Zoue er skol.

« P'o deveze great ar vugale eur faot bennak, e klasken rei d'ezo da gompren perak o doa great fall, mes, gwelet a rean, evito n'oa ken droug nemet beza paket. Neuze e lennen istoriou. Netra gwelloc'h. Santout a rean e kollen va amzer. Ar geriou-ze : ene, koustianz, droug, mad, dever, ne lavarent netra d'o spered keit ha ne oue ket kavet an elfen goest da rei buez d'ezo.

Hag eun deiz, gwall galounet, o welet e kollen va foan, setu me chench doare da skolia anezo, ha mont dreist ar lezen a zifen komz eus a Zoue.

Diskouez a ran d'ezo petra vefe eur bugel a garfe kaout e ene kaer. Ne zelaouent ket. Ha neuze me goulen digant unan.

— Plou en deus roet eun ene d'it ?

Mut... Respont ebet.

— Doue eo. Ha sonj mat e ranki renta d'ezan eun deiz an ene-ze ; pa vo maro da gorf, da ene a zistroio da Zoue ; Ne garfes ket rei d'ezan eun ene lous, karget a bec'hejou, a c'heler.

Kerkent e oue skoet sperejou ar vugale. An holl daoulagad a baras varnon gant enkreuz. Kavet am oa an tu da vont betek enno.

Hag e klaskis da genta o dtstrei diouz ar geier. — Pa livirit geier d'in, Doue a vel ac'hanoc'h. Hen eo en deus va lakeat en ho kichen evit delc'her e blaz.

Pegen souezet e oant ! Lavaret e vije bet ne oan mui ar memes hini. Abaoue o deus fisianz ennon, hag e karont ac'hanon.

Breman ne lavaran mui a c'heriou goull, mes lakat a ran dirak o daoulagad skeuden ar Mestr, an Hini a zo ar virionez, an hent, ar vuez, an Hini a zo skouer an holl vertusioù, ha kentelioù-kaer ar relijion gristen a zo eat evel eur c'hoari e sperejou va bugale.

Ha setu aze penaos e ranker ober, lakat doujanz, karantez Doue e kaloun ar vugale. Setu aze ar gwir furnez. Ne c'heller ket tremen hep Doue. Hen eo ar Mestr ; sentomp ouz e lezen, ha neuze ez aio mat pep tra.

I. U.

SOUDARDED KOZ AR BREZEL-BRAS

Ar serjant Jan-Louis Bihan-Poudec

Pa voue diskleriet ar brezel, Jan-Louis Bihan-Poudec a doa greffer an ti-kear e Plouneour-Trez ; ganet oa e Kerguez, e Folgoat, en eur familh euz ar re wella ; e dad, abaoe meur a vloaz, a zo mear ar barrez hag er bloaz-man eo bet hanvet da gonsellier jeneral.

Jan-Louis a reas e studi e skolach Lesneven ; bemdez e veze er gear o loja ; da yaou ha da zul e veze aketus da vont d'ar patronach ; setu aman petra skrive diwar e benn, en derveziou diveza-man, an Ao'rou Gall, kure gwechall e Lesneven, ha person breman e Lannedern : « Karout a rean kalz Jan-Louis ; bez e oa eur pôlr yaouank a feiz krenv, fur e peb giz, skouer an holl bôtred yaouank ; hen ivez a garie kalz ar patronach ; kendelc'her a rea da zont en hon gouez goude beza eat da Blouneour ; pez-c'hoari ebed ne

veze great hebdan ; mez er peziou brezonek dreist-oll eo e lakea e holl galon ; er re man, e teuas, e berr-amzer, da veza eur c'hoarier dispar ; ar re o deus gwelet anezan o c'hoari, pe e Lesneven, pe e Kastel Keryan, pe e Kastel-Paol ne zislavarint ket ac'hanon ; ar bobl tud a oa diredet da goc'hi Kastel, da c'houl ar Bleun-Brug 1913, n'o deus ket ankounac'heat c'hoaz an dud o devoa bet o welet Pôtre Lesneven a c'hoarie eno, en deiz-ze, « Emgann an Tregont ».

Da gloza ar gouel, an Aotrou de Mun a bignas war an theatr da zrugarekât ar c'hoarierien ha dreist-oll Montauban : « Hennez, emezan, en devoa kavet dispar ! » An hini a rea Montauban oa Jan-Louis. Oh ! ma vije bet holl bôtred yaouank ar patronachou henvel ouz ar pôr-ze, na pegenez eaz ne vije ket labour ar rener !

E Plouneour ivez, Jan-Louis a en em ziskouezas ar pezm'oa bet e Lesneven ha ne zaleas ket da veza karet gant an holl : laouen ous ar paour koulz hag ouz ar pinvidik, atao, pe abred, pe zivezad, e veze prest da renta servich d'an holl. Ne gredan ket en defe bet eun enebour er barrez. Kendelc'her a reas ivez da ober e zeveriou a gristen mad penn da benn, heb mez nag aoun.

Mes ar brezel a zirollas. Jan-Louis, rannet e galoun, mez prest da ober e zever, a ieas-en hent, d'an eil eus a viz Eost, hag aben eun neubet derveziou e loc'he eus a Vrest gant an 219^{et}.

D'ar zeitek eus a viz Gwengolo e pakas eun tenn en e c'har, hag e oue kaset d'an hospital da Langrune (Calvados). Ac'hano e skrive d'e dud : « Ne ouzoun dare penaoz em euz en em dennet eus ar frigas-ze : diouallet oun bet a dra-zur gant Introun Varia ar Folgoat ; kendalc'hit da bedi evidon ; d'ho pedennou oun dleour eus va buez.... Eun dachen brezel, na pebez tra spountus ! Eürus c'hoaz pa vezer mac'hagnet ha pa c'heller en em jacha an unan eus a greiz an drailh. N'eus ket pell eur c'henvroad a loa gwall vac'hagnet a-dre va c'hein hag e kriaz-ouzin : « Oh ! Jan-Louis, en han Doue, digas d'in eun tam bara ! » Siouaz n'em boa netra nemet tri aval hag e rojen anezo d'ezan. »

Hast en doa da zistrei da Vrest evit gwelet e dud hag e vignoned : « Meur a hini eus ar re-man, siouaz, ne zizront mui, a skrive Jan-Louis ; mez er baradoz emaint : rak a

drugarez Doue, en hor bro Leon, e ouezer c'hoas brezelikaat ha mervel e gwir gristenien. »

Gouzout a rea e vije red d'ezan c'hoaz distrei d'an tan : « Marteze ne m'eus ket c'hoaz paet awalc'h va die d'ar vro. Gouennit digant an Aotrou Doue ma ne varvin ket var an dachen, dilezet gant an holl, ha lakeat en douar e leac'h ma vezin kouezet. Ma renkan mervel, ra varvin da vihana en eun hospital : C'houl neuze a ouezo e peleach e vezin o repos. Mes perak fallgalouni ? En danjer oun bet meur a wech, hag e talc'hen fiziaz : pedi a rean Introun-Varia ar Folgoat hag e lavaren va akt a gontrision. An dervez araok m'oan mac'hagnet edo va chapelad en dro d'am breac'h. Pa ne vezer ket en danjer e vezer tentet da veza kristen laosk : mes pa gléver an tennou o yudal ebiou d'an diou-skouarn, pa veler ar gamaraded o koueza, neuze e vez sonj eus a Zoue, hag e vez pedet c'houek. — En eul lizer all e lenner an dra man : « Ma varvan, ez in duhont, fiziaz am eus, da welet va breur Michel a garien kement, ha n'oun ket evit ankounac'hât zoken e kreiz an emgan. »

D'an deiz kenta eus ar bloavez 1915, Jan-Louis a skrive d'e dud evit reketi d'ezo eur bloavez mat : « Ra vezo ar bloaz-man evidoc'h eur bloavez a beoc'h, a joa, a eürusted. Ra blijo gant Doue ha gant Introun-Varia ar Folgoat ho tioual diouz peb droug, hag ho sikour en ho poaniou. Ma c'houlou Doue diganeoc'h eur *sakrifs bras* (posubl eo gant an amzer a ren warnomp), soublit a greiz kalon d'e volonteiz. Ar vro a zo en danjer : d'he bugale eo he difen : bezit sur n'eo ket evit al lakipoted o deus gouarnet ac'hanomp betek hen eo e roin va buez, mez evit ar Frans ha dreist holl evit va bro Breiz-Izel, hag an ti m'oun ganet ennan. Arabad e vo d'eoc'h kredi evelato em bije hast e chomje war an dachen pe me pe unan eus va breudeur. Nan, reketi a ran e vijemp holl, dizro heb dale, en dro da daol Keroguez. »

Eun neubet derveziou goude, Jan-Louis a ieas gant an 19^{et} da gemeret trancheou ar Boiselle. Paseal a reas e berr amzer kaporal, serjant ha serjant-fourrier. E miz mae e skrive an dra-man : « Pebez buez a renomp aman ! Pa vezomp o labourat e skoomp aliez var gorfou maro, pe izili distag. Nag eo eürus an dud o deus azioc'h o fenn eur groaz e c'heller lenn warni o hano hag eur ger konsolasion

bennak. Siouaz, niverusoc'h eo aman ar re n'o deus netra ; a verniou ema aman ar c'horfou maro. Kalon a renker da gaout evit miret da fallgaloni o welet eur seurt tra. Evidon-me, bep tro ma en em gavan gant eur bez pe gant eur c'horf maro, a lavar eun *De Profundis* hag am eus poan o viret da ouela. — Ma renkan mervel var an dachen, goulennit evidon digant Doue ar c'hras vras da gaout var va c'horf eun tammik kroaz koat, merk an esperans.

An dervez araok e varo e skrive d'eur mignoun : « Abenn eun neubeut dervezioù ez in etrezeg bro pagan. Hast am eus da welet va zud. » Siouaz, an dervez warlerc'h, d'ar bevarzek a viz gouere, e kreiz an deiz, eun obus a gonfontas ar gourbi m'edo ennan gant eun neubeut serjanted all. Pa oue dizoloet e gorf, e oa re zivezad. Paour keaz Jan-Louis ! Sevenet eo bet e beden : var e vez e gamaraded o deus savet eur groaz koat evit diskouez e pe leac'h ema o repos. Hag eun dervez maruze e c'hello e relegou dont e douar benniget Breiz-Izel, e skeud Ilis-veur Introun-Varia ar Folgoat. A. C.

Eur c'helou glac'harus a zigouez ganeomp : An Aotrou Al. Calvez, emac'h o paouez lenn buez e vignon J.-L. Bihan-Poudec skrivet gantan, a zo marvet, e skolach Kastel-Paol, d'ar 16 a viz gouere diveza ; ne oa ket a vloaz, mat awalc'h c'hoaz, abaoe ma oa beleget ; eur spered kaer a zen e oa ; gedal a reat en divije great eleiz a vad, mes ar brezel en devoa skuizet kalz anezan ; ginidik e oa euz a Blouneour-Trez ha di eo bet digaset e gorf da ziskuiza, e kichen e dud koz, da c'hedal deiz ar Varn :

Doue r' hen pardono !

Kampr an deñ klanv

Kampr an den klanv a vezo an nebeuta posubl a draou enni ; na tapisou, na ridocheu ; nebeut a arrebeuri ; eun daol pe ziou hag eur gador bennak ; netra ken. Ar gampr a rank beza seac'h ; arabad e vefe leiz ; an ear hag an heol a rank dont enni ; ar gwella kampr eo an hini a zo troet ouz ar c'hreizdeiz.

Arabad e vefe kempenn er gampr nag ar podou-kampr, nag ar gwer, nag an asiedou.

Tost d'eoc'h, war eun daol renkit kement tra a c'hell servichout d'ar c'hlanvour ; arabad e vefe gwelet ar mouchouerou louz war an daol-noz, pe war ar gwele, pe war an daol vras etouez an traou propr. An holl draou louz a-dle beza kaset pell diouz kampr ar c'hlanvour.

Diouz ar mintin eo e vezo kempennet ar gampr ; ar plench *ne vezint ket skubet* abalamour d'ar boultren ; gant eun torch serpillier gleb e vezo destumet kement tra diskempenn a c'helfe beza war leur ar gampr. Diouz ar mintin ivez eo e vezo goalc'het bizach ha daouarn ar c'hlanvour. Peb tra en e blas ha peb tra kempenn.

Epad an hanv, pa vez re domm an amzer, e c'heller freskat ear ar gampr en eur zerra ar stalafiou (1), araok ma par re en holl an heol war an ti, pe en eur leda linseriou gleb war leur ar gambr.

Er goanv eo red delc'her atao beo an tan.

Ar gwele ? Eur gwele fall ne dalv netra d'ar re yac'h ha gwallus eo d'ar re glanv. Unan mat a zikour anezan da barea. Setu perag a lavaran, pell a zo, e vije red kaout e peb tiegez eur gwele houarn : eur gwele reaz evit ar re glanv. Easoc'h eo, eun tam mat, delc'her kempenn eur gwele reaz eget eur gwele kloz ; easoc'h eo ivez entent ouz an hini a zo gourvezet ennan ; easoc'h eo evit ar medisin pa rank sellet piz ouz ar c'hlanvour ; easoc'h eo zoken da gempenn, goude ar c'hlenved.

(1) Ar stalafiou : les volets.

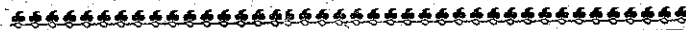
Etre ar c'holc'hed hag al linser dindan eo mat lakat eun « tapis impermeable » da viret ne vezo sklabezer ar c'holc'hed. Ma n'ho peuz tapis ebéd evelse, lakit dindan fondamant ar c'hlanvour beteg e ziouskoaz, eul linser pleget dre an hanter ha spilhennit anezi ouz ar c'holc'hed da viret outi da rinka ha d'en em damoloda. M'he peuz spilhou war alc'houez da ober al labour-ze, nemet gwelloc'h a-ze n'eo ken. Al lien « impermeable » a zo gwelloc'h ivez eget al lien ordinal abalamour ma c'heller e walc'hi hag e zec'ha dioc'htu, en eun taol krenn. Ar c'hlanvour a vezo gourvezet pe hanter-c'hourvezet en e wele pe war e c'hoanze, hervez ma lavaro ar medisin.

War ar gwele, lakit pallennoù gloan awalc'h da domma d'ar c'hlanvour ha da viret outan da veza rivet. E zilhad a vezo e flanel hag e gloan; re a zilhad a viro outan da denna mat e alan, a lakaio anezan da c'houezi re, ha re nebeud ive a yeno anezan.

Bizach, skouarniou, gouzoug, daouarn, treid hag ivinou ar c'hlanvour a zo dleet o c'hempenn bemdez, en eur c'hoalc'hi anezo gant dour c'hlouar ha savon. A zo ivez da c'hoalc'hi bemdez, ar c'hinou hag an dent gant dour menth, pe zour bicarbonatet (eul loaiadik bicarbonate de soude evit eur verennad zour), pe gant dour bet bervet hebken.

Ar bleo a vezo dirouestlet; re ar merc'hed a vezo blansonennet. Ar grib a vezo goalc'het gant dour ha savon ha ne vezo ket laosket war an daol-noz na war an daol vras e kreiz al louzeier hag ar boued. Ar c'horf bras a vezo goalc'het buhan gant dour tomm ha frottet goudeze gant eun tam lien soubet en odivi.

AR MEDESIN.

La langue bretonne a le droit d'être enseignée parce que, si elle n'est pas la langue française, elle n'est pas moins une langue française.

J. SIMON

D'AR VUGALE

Ma vije bet unan bennak ac'hanoc'h o klemm var zigarez eo bet padet hir amzer va labour, da hennez e tavarjen: « Ya, hir eo bet al labour, tenn eo bet ive; mes easoc'h eun tam brao ha berroc'h e vije bet m'o dije an holl vugale great evel m'hen displegan divarlerc'h. »

An aliou a roan ama a vezo, heb mar ebet, sentet outo an dro-genta.

Pa vez eur c'hrogad evelse, pe eur « c'honkour » petra ho peuz da ober?

Da genta, taoler evez mat petra a zo goulennet, poueza mat pep ger euz ar goulenn, ha neuze respount ar berra c'hellfot, heb klask troidellat hag astenn, en aner, eur respount ha ne dalvezo tam ebet muioc'h eget eur respount berroc'h. N'eo ket prezegennou eo a c'houlennet ouzoc'h: meur a hini, hen anzao ran, a ziskouez beza helavar meurbed, nebeut awalc'h a baotred, eun niver brasoc'h a baotrezed; ar baotred a c'hellfe divezatoc'h beza prezegerien dispar: ar baotrezed ive a c'hello labourat gant o zeod evit brasa gloar an aotrou Doue. Respount ar pez 'zo red, setu petra ranker, ha netra ken.

D'an eil: Red e vije d'an holl kemeret paper eus ment dellennou ar c'haierou a vez roët deoc'h er skol. Peadra 'zo awechou da egari o welet ar c'hoz-tammou paper a vez digaset, ha c'hoas ma vije neat ar paper-ze! Liou du, liouz glaz a zo ama, ahont, a boulladou awechou; awechou-all eo anet roud ar bizied leun a amann var ar paper-ze. Ha c'houi zonzj d'eoc'h eo plijaduruz turia ar paper-ze?

Skrivit ouspenn freas awalc'h, ma c'hellimp lenn difazi kement ho peuz sonjet respount: daoust ma ne c'hellit ket holl ober skritur moull, goulskoude e c'hellit skriva freas awalc'h gant eun nebeudik bolontez vat. Ententet eo? evel ma lavare va zad koz gwech-all.

D'an trede, red eo respount e brezonek. Souezet e viot marteze o lenn an dra-ma? — Eun dever gallek a zo bet digaset deomp; barnet eo bet hervez e dalvoudegez; mes anat eo, eun dever gallek lakeat skoaz ha skoaz gant eun dever brezonek a dlle koll var heunman, p'eo gwir eo

da Vretoned e tere komz e yez o zadou koz. — Va list, bugale, d'ober ouzo'h ar goulenn-ma. « Poanit da zeski mat ho prezoneg, pep unan en e yez, koulz Kerneviz, Leoniz ha Tregeriz. Lakit ho poan da skriva *gwir vrezoneg*; lezomp ar *galleg saout* gant ar re-all. Ha peur 'ta er skolioù e vezo gellet deski ervat d'ar vugale ar *Brezonek*, yez Breiz koulz hag ar *galleg* yez-ar Franz! — Neuze me zonzj ne gavimp mui traou evelhen: « adori Doué a zo rei d'ezan eun « *enor extraordinair* »; pe c'hoaz: « hag eodies da *observi abalamour da bersonnaje hag da natur* »; ha nag a draou-all c'hoas!

D'ar pevare: Setu ama penaoz e tleit renka ho teverriou. — Araok pep-tra: lakit mat hoc'h hano hag ho leskanv, (evel: Isidor Scouarnec) hag ouspenn e pelec'h emao'h o *choum* (evel: e Brelevenez, parrez Kleder). N'ho peuz ezomm ebet da lavaret « Aotrou Renier », pe eun dra all bennak. Stagit dioc'htu gant pep goulenn, diouz renk: evit na gollfoc'h na paper nag amzer, na skrivit ket ar goulenn a-nevez: awalc'h eo lakat renk ar goulenn evelhen « I Goulenn, II Goulenn », hag evelse penn da benn ». Distagit mat pep goulenn diouz egile: pe ma zeuz meur a respount da rei d'ar memez goulenn, grit evelse evit ar respountchou.

Achu ganeoc'h ho tever, c'houi a dle lakat ho *sinatur* hoc'h unan ha netra all ebet. N'ho peuz ket da lavaret evelse beza great; n'eo ket eur bedenn eo a rit, nag eur brezegenn euz ar Gador-Sermoun; na da zaludi ac'hanomp; n'eo ket eul lizer, an dever a rit: rak, kredit ac'hanoun, meur a hino klask ober eun tam « politesse » a lavar traou goest d'hon lakat da zirolle, en eur c'hoarzin. N'eo ket eun dra fall, pell ac'hano zoken, skriva « j'ai fait de mon mieux, que Dieu fasse le reste! », pe c'hoas « Ne gredan ket em bije great mat anezan, mes erfin karout a rafen kaout eur priz » — « Buez ar Zent », a lavar eun all; nan, an dra-ze n'eo ket fall, mes an dra-ze ne ra nemet hirrat al labour ha kreski va hini d'in-me.

Eun dra all c'hoaz, evit achui: ar re a zigas, respountchou d'an *divinudennou* a zo warlec'h *Feiz ha Breiz*, a dle o lakat disparti mat diouz-ar respountchou-all, var eun tam paper all, hag arabad eo kemeret *respountchou* da

Arvorig

KANNAD AR SKOLIOU, LEON, KERNE HA TREGER

Eun dro en Kergidu

*Kinniget da vugale
Arvorig.*

Goulennet zo bet diganen, bugale, skriva evidoc'h eun istor. Daoust d'an nebeut amzer am eus, staga ran gant al labour, evit ober plijadur d'ec'h, bugale ma bro.

Digouezet eo bet d'in mont, er miz divezan, da Gergidu, diou leo e tu-all da Gastel-Paol. Doare ma beaj er gêriadennig-ze chomet ken brudet aboue an emgann c'hoarvezei enni epad an Dispac'h vras, en 1793, eo ec'h an da gounta d'eoc'h.

Eul lunvez eta, e kemeris an trêñ evit mont da Gastel. Mes allas! pebez diézamant brema evit en em renta eus eul lec'h en egile dre an hent houarn! P'en em gavis e Montroulez, edo et trêñ Kastel en e hent; setu ma renkis gortoz an de warlerc'h vintin. D'ar meurs, e kemeris adarre an trêñ ha setu me ar wech-man en hent trezek Kastel.

Daoust d'in da veza bet c'hoaz er gêr-ze, am oa mall d'he adwelet, hi hag he zour dantelezet hag a ra enor Kastelliz hag enor Bro-Leon a-bez.

Goude beza tremenet Plouenan, ar garig tosta da Gastel, e lakis ma fenn erméz evit gallout o gwelet kentoc'h. Prestik e tizolois ar gêrig koant, koanta hini am eus gwelet biskoaz.

Kelc'hiet eus eur c'hostez gant ar mor hag eus ar c'hostezioù-all gant ar mêziou hag ar parkeier, Kastel a zo henvel a-bell eus eur berlezen laket war eur voulouzen c'hlas. Ar pezh a ro d'ezhi c'hoaz muioc'h a gaerder hag a ra

anezi eur gêr dispar eo an tri dour a weler en he c'hreiz : daou dour an iliz-veur ha, dreist-oll, ar C'hreizker, ho peus klevet komz anezan hag hopeus gwelet, marteze, e skeuden war ho istor Breiz. Na pebez taol lagad eo hennez, gwelet ar gêr-ze diouz ar mintin, eun devez hanv, pa bar warni bannou kenta an heol !

Ne skwizen ket o sellet ; koulkousde, an trêñ ne chomas ket a-zav evidon hag ec'h arruis e gar Kastel hep gouzout d'in, koulz lavaret, rak ma spered n'edo ket en trêñ da heul ma c'horf. Sonjal a ren ouzin ma-unan kalz a draou ha traou-kaer. N'hellan ket lavaret d'ec'h kement a deue em spered, rak doare eun töl-lagad evel hennez n'hell ket bezan skrivet.

Oh ! Kastelliz ha Leoniz a c'hell bezan lorc'h enno gant o c'hêrig vihan, rak red e vefe, me gred, bale kalz a-benn kavet eur gêrig koant evelti ha c'hoant am eus da lavaret ne c'heller ket kavet.

* * *

Setu me en Kastel. Ne zaleis ket pell en kêr hag en em lakis buhan en hent trezek Kergidu, rak mall am oa d'en em gavet evit gwelet ma c'herent : arruout a ris e Krec'h Moyek, elec'h emañt o chom, benn koulz lein.

Eur pennadig goude e teuis ermêz an ti evit gwelet ar vro. Lec'hiet war an uhel, Krec'h Moyek a zo a-us d'ar vro a-bez. Gwelet e ren ac'hane Kergidu hag ar parrezioù tro-war-dro, an Drê, Berven, Trelaouenan, Kleder, Sibiril, Plougoulm ha memez, eus park al leur, e welen Kastel-Pöl.

Konta d'ec'h ar pezh a zonjen adarre diwarben ar c'hornig-ze eus hor bro a vefe re hir ; ouспен, aoun am eus rak skwiza ac'hanoc'h gant an holl daolennaduriou-ze, ha setu e kavan gwelloc'h donet raktal d'am mennoz, da lavaret eo, rei da anaout d'ec'h, e berr gomzou, ar pezh a c'hoarvezas e Kergidu epad an Dispac'h vras.

J. C.

YAN HA JANED

- Yan, Yan, ma mab, d'in ho leret,
Piou a gemerfet da bried ?
- Merc'h ar roue Zôz, ma zad, ma intent a ret ?
C'houi zonje merc'h roue Frans, mes n'am bo ket.
- Yan, Yan, ma mab, d'in ho leret,
Petra da dud an eured vo roet ?
- Treid' eul laouen, diousskouarn eur c'hoanen, ma zad, ma
[intent a ret ?
C'houi zonje d'ec'h o dije kig fresk ha bara gwenn, mes
[n'o devo ket.
- Yan, Yan, ma mab, d'in ho leret,
Gant petra vo servichet tud an eured ?
- Gant eur forc'h-c'houzilherez, ma zad, ma intent a ret ?
C'houi zonje d'ec'h gant eur zervij-töl archant, mes ne
[voint ket.

Tad Yan a oa leun a soursi evit e vab, laka ? Mes heman a geve ne dalveze ket ar boan ober kement a dontur gant e dimezi da Janed ha, da fin an dro, ne oa bet nemet :

Souben an tri zraik,
Dour, hoalen ha baraik.

N'eus forz, bet e oa plijadur ha groet jolori, evet e oe chufere ; kanet e oe bet da Janed kanaouen « Ma mestrez koant. »

« Kement eo geno ma mestrez
Ha forn ar ra e Montroulez.

D'ober eun dro d'he lapenno,
Zo danve diou rod kilhoro.

Kement eo pep branel he fri,
Vel ma 'z eo kloc'h bras ar vali.

Eun daoulagad zo en he fenn,
Zo 'vel daoulagad eun ijen.

Eun diousskouarn zo euz he fenn
Zo ken ledan ha diou grampon.

Tre lein he fenn ha choug-he-c'hil,
Zo daou devez bale d'eur c'houil.

Dre goñ he skoa e c'houez he fri...
A greiz ma c'halon e plij d'in. »

An Tano bihan a jache warni, gant e zac'h-biniou, da reitro d'andans ha d'abardae-noz, e oa bet, vel just, souben al leaz. Nan eus ket da lavaret ; tremenet mad oa bet an treo, nemet e re glao a-bil epad an de, ha ze zo zin fall evit ar vugale.

Lavaret a rin d'ec'h ?... Hum !... Ac'hanta, bugale, na damallet ket re abred ar vugale-all a rank sevel allies Olier er zolier, ar friou mic'hi ; goulennet arôk pesort amzer a re de eured o zad hag o mamm.

Eun nebeut deïou goude ; beure mat, Janed a oa nec'het, ha hi da lavaret da Yan :

— Yan, klaoustre ne teus ket sonjet en ze ? Mar arru ganeomp bugale, evel a reio, ha marteze kement hag a skrilhed a zo en oaled, petore hano a vo roet d'eze, pan eo et an hanoiou holl gant ar re-all ?

Yan a reas eur zell treuz ouz e Janed, evel evit goulen pe fur pe sod e oa, hag a respontas krak ha berr :

— N'en em jalez ket gant se, te oar ! Hanoiou ar re-all a vò mad d'eze ive, moarvat ! Well eo d'it pléal gant da labour ha danzen boed d'comp hon daouik... Me 'mo ezom eun tam kouign da gas ganin varc'hoaz hag e vank d'it lakat toaz en gò ma hon devo bara. Dour euz ar feunteun a zo mad.

Ha Yan d'e zevez.

Kerkent-all, ha Janed hag he devoa c'hoant da dapout brud eur wreg vad, ha gant se, da gregi 'n he eureuvel ha da gas ar bleud ganti da dal ar feunteun. Hep sonjal hir-roc'h, e tól ar bleud ebarz ha d'ar gêr, prez warni, me lavar d'ec'h ! N'evoa ket lavaret Yan e oa mad an dour-ze da lakat toaz en gò ?

Yan, pa glevas gervel gant ar c'horn da veren er vérieri kichen, a gavas e oa deuet ar c'houlz evitan ive, hag hen da skei da gât e lochen.

— Klev 'ta, Janed, perak eo diredet ar yer holl d'ar feunteun hag e zo kann etreze kas gouzout pehini an evo ar muian a bolod a lavarfe an nen a ve tammou toaz ?

— Oh ! Yan, ke buhan 'ta da choulz aneze : Maent gant an toaz a zo en gò er feunteun.

— En gò er feunteun ? eme Yan, — ken e oa manet.

— Ya, n'az tevoa ket lavaret d'in e oa mad dour ar feunteun da lakat toaz en gò ?

— Velkent ! a huanadas Yan, da biou ec'h on dimezet ?

— Ken e oa kouezet e veud gantan 'n e zorn ha chomet e c'heno war nao eur... — Me geve d'in az tevoa chaket bara arôk breman hag e ouiez da betra e oa al louer-doaz du-ze ! Mar ne vije manket d'it nemet an « tu », de pesk-ebrel e ve klasket, mes 'meus aon, ouспен... Nan a ket, da vihana, d'ober toull-mouzik, kelo eiz de zo omp eureujet. Bah ! nan eus droug ebed a gement ne zervij da eur vad bennak ; e skeud ze, ar yer o deus bet o zamm brif ha varc'hoaz e vò- uiou ha n'eo ket uiou meal. Hag eur wech-all,

Pa ne vo ket a dour, ec'h in da vit,

Ha pa ne vo ket a vara, ec'h in kwit.

(Da heuilh)

SKRILL MENE-BRE.

An teir c'hoar hag o breur bihan

*Savet evit bugale
an Arvorig.*

AR C'HOAR HENAN

Chilaouet holl an neventi :
Eur breurig bihan ' zo en ti,
Hâ ' boue daou viz ' so ' man aman,
'Ra 'met kunudal ha gouelan.

AN TEIR C'HOAR

Mez evelkent, ha daoust da ze,
Ni 'gar ar breur hon deus aze !

AN EIL C'HOAR

E benn ' zo moal 'vel palv ma dorn,
Ne gar zellet nemet a-gorn ;
E fri tronset ve louz dalc'hmad,
Hag e c'heno o vabousat.

AN TEIR C'HOAR

Mez evelkent, ha daoust da ze,
Ni 'gar ar breur hon deus aze !

AR C'HOAR VIHAN

Kaer 'm eus sartat, pokat d'ezan,
Hen lakat da c'hoarzin n' hellan,
Hag a-boan ve war ma barlen,
Laret 'pez a ra nan houlfen !

AN TEIR C'HOAR

Mez evelkent, ha daoust da ze,
Ni 'gar ar breur hon deus azé !

AR C'HOAR HENAN

Mar fell d'in monet ' maez ar porz
D'aveli ma fenn el liorz,
E vo laret d'in heb dale :
< Foei war ar plac'h ' glask 'met bale ! >

AN TEIR C'HOAR

Mez evelkent ha daoust da ze,
Ni gar ar breur hon deus aze !

AN EIL C'HOAR

Merc'hedigou ar vilajen
O vont da c'hoari a dremen ;
Me a renk chom : ma holl ebad
Zo meskan yod ha luskellat !

AN TEIR C'HOAR

Mes evelkent, ha daoust da ze,
Ni 'gar ar breur hon deus aze !

AR C'HOAR VIHAN

Me a oa evuruz ma stad,
Me oa kalonig mamm ha tad ;
'Boue zo deut eur breurig aman,
An holl garante zo 'vitan !

AN TEIR C'HOAR

Mes evelkent, ha daoust da ze,
Ni gar ar breur hon deus aze !

Gab. LISKILDREY.

Ar Gir disklerian an Hano-gwan

a. — 1. — Eur volen leun a hōlen. — Eur weren leun a dour klouar. — Eur donel leun a win. — Eur c'hodel leun a gerez. — Menezioù uhel goloet a erc'h skornet. — Eur garrigel karget a druilhō. — Eun den dellezek a zic'haou. — Eur gaoued leun a laboused. — Eur prad marellet a vokedou. — An alc'houeder brizellet a velen. — Eur barz ginidik a Gerne. — Laouen eus e paourente.

gant. — 2. — An den mat karet gant Doue. — Ar c'hig debret gant ar c'haz. — An hiviz debret gant an tartouzed. — An ôd krignet gant koummou ar mor. — Ar c'holo diskrabet gant ar yer. — Eur prenv dizouaret gant eur winidel (pe gwenili). — Dilavar gant ar spont. — Nec'het gant e vab. — Klanv gant ar vosen.

da. — 3. — Kelo hetus d'ar galon. — Eur skolaer douget d'al lezoureez (pe leziregez). — Eul labour talvoudus d'ar re yaouank. — Ar Vretoned techet d'ar vezventi. — Kar on d'ho mignon.

ouz. — 4. — Hon Zalver stag ouz ar groaz. — Eul loen henvel-ouz ar c'hi-dour. — Eur c'hrouadur kizidik ouz an anoued (pe ar riou). — Eur mab sentus ouz e dad. — Eun aer krog en e viz bihan.

diouz. — 5. — Eur spered distag diouz traou an douar. — Eur mevel dizent diouz aliou e vestr. — Al liou ru dishenvel diouz al liou glas. — Eur vro pell diouz hon mammvro.

evit, e kenver. — 6. — Eur perc'hen mad ouz e verourien. — Eur beleg mad evit ar beorien. — Eur pôtr-saout drouk e-kenver e loened. — Eur bugel doujus ouz ar re goz. — Eur plac'hik dereat e-kenver an holl. — Ar zoudard kounnaret ouz an enebour.

THÈME FRANÇAIS

Da drei e galleg : Ar c'hezek a zebre plouz kerc'h. — Eur vanden vleizi an neus spontet an denved. — Ar brini du a gwage war beg ar wezen. — Ar chas a harz warlerc'h ar beorien. — Ar verzerien a zisprize madou ha plijadurioù an douar.

An Hano. — An Hano gwan

1° Eun *hano* eo ar gir gant pehini ve *hanvet* an dud, al loened, an traou.

2° An *hano gwan* a zo eur gir a gerz gant an hano karn evit *e zoarean* pe *e zisklerian*.

3° An hano hag an hano gwan a zo *gourel* pa gomzer eus *eur pôtr* pe eus *eur par-loen*.

An hano hag an hano-gwan a zo *gwregel* pa gomzer eus *eur plac'h* pe eus *eur barez-loen*.

Gwregel : *ez*.

4° An hano hag an hano-gwan a zo *unan*, pa gomzer eus *eun den*, eus *eur loen*, eus *eun dra*.

An hano hag an hanô-gwan a zo *aliez*, pa gomzer eus a *galz* a dud, eus a *galz* a loened, eus a *galz* a draou.

Liezder : *ou, iou, ed, i, ien, ier*.

Le Nom. — L'Adjectif

1° Un *nom* est un mot qui sert à *nommer* les personnes, les animaux et les choses.

2° L'*adjectif* est un mot qui accompagne le nom pour le *qualifier* ou le *déterminer*

3° Le nom et l'*adjectif* sont *masculins* quand ils désignent un *homme* ou un *mâle*.

Le nom et l'*adjectif* sont *féminins* quand ils désignent une *femme* ou une *fémmelle*.

Féminin : *e, ienne, onne, ette, esse, euse, trice*. — *ête, ère, ve, se, ienne, onne, ette, elle, eille, asse, osse*.

4° Le nom et l'*adjectif* sont *singuliers* quand ils désignent *une* personne, *un* animal, *une* chose.

Le nom et l'*adjectif* sont *pluriels*, quand ils désignent *plusieurs* personnes, *plusieurs* animaux, *plusieurs* choses.

Pluriel : *s, x, aux*.

c'houlennou ar c'hatekiz evit *divinadennou* : n'eo lam ebef ar memez tra.

An dro genta, e livirin d'eoc'h penaoz zo bet respountet da bep unan euz an dek goulenn.

F.-M. MAZÉAS.

Fanch kêz ha Mari baour

E kichen ar Palud, e parrez Plomeur, edo o chom Fanch kez ha Mari baour ; dimezet e oant seiz pe eiz vloaz a oa.

Da genta. añ traou a-iea mat tre ganto, evel ma 'tigouez peurliesà ; mes goude an amzer v Rao e teu ar glao ; goude ar zeo ivez e teu ar bleo.

Setu Fanch kêz a oa deuet da veza eur gwall dra hag an traou a ranke mont eun pe otramant e vije trouz ; mes Mari ivez he devoa eun teod skanv hag ar gomz diveza a ranke beza d'ezì ; setu disput, bemdez, etre an daou bried.

Eun dervez eta Fanch a oa bet o falc'hat er prat , pa deuas da glask e verenn ne oa ket prest c'hoaz ar zouben ; ha kerket e kommansas an tabud.

— : Petra zonjez, evelato, pezdidalvez ? ema an Angelus o seni ha n'eo ket prest ar zouben ganez c'hoaz ?

— : Nan, eme Vari, ha peoc'h a fell d'in à vefe !!

— : Oh ! ta ! ta ! peoc'h d'ezì c'hoaz ! me a zo abaoe ar mintin o falc'hat, hag hi er gear, netra d'ezì da ober ; ha n'eo ket evit aoza ar zoubenn d'an eur !

— : Fanch, emezi, me am euz labourer, marteze kement ha te ; kaset am euz ar vioc'h er meaz ; gwisket ar vugale ; mesket an dien ; kaset ar viou d'an ti-boutik, hag an draze n'eo ket netra ? Mat, varc'hoaz me a yelo da drouc'ha yeot ha te a jomo da aoza mereñn d'an eur.

— : Ne vezin ket fachel, a dra-zur, eme Fanch.

Setu antronoz vintin, Mari, eur falz war he skoaz a yeas, en eur sutellat, d'ar prad da drouc'ha yeod hag an ozac'h a jomas er gear da ober katellig.

Araok kommans e labour, Fanch a lakeas an tan en eur c'horniad butun, rag amzer awalch en devoa da fumi.

arok aoza ar verenn, hag ar butun-ne vankas morse d'ezan gwelet mat e oa gant Saik ar bureo-butun.

Pa oa devet ar c'horniad butun, Fanch a grogas en e labour : kenta tra a reas a oue gwiska o dilhad d'ar vugale goudeze e lakeas an dien er ribod hag e kommansas meska evit kaout aman da aoza soubenn ar rouz d'e verenn.

E biben adarre en e c'hinou, Fanch a veske, ar gwella ma c'helle ; abenn eun hanter eur bennak labour, gourlan-chen-an ozac'h bihan a deuas da veza seac'h ; lezel a reas e ribod hag e'z eas d'ar c'hardi da eva eur chopinad chistr ; n'oa ket echu mat gantan eva e vanne, pa glevas e vugel o youc'hal ebarz an ti ; redek a reas buhan da welet petra a oa c'hoarvezet, ha petra a welas ar paour keaz den ? Ar bugel a oa kouezet ; ar ribod a oa a-stok e gorf war an douar hag an dien a oa redet war al leur-zi ; e koler ez eas Fanch hag ar pôtrik a dapas eun nebeud taoliou pounner : — Ah ! eme Fanch, dre voneur ez euz c'hoaz eun-tammik dien ebarz ar pod ; en eur zienna al leaz mintin e vezo eun tammik all hag en hent-se e teuin c'hoaz abenn da gaout eun tamm aman !

Founnus e krogas en e labour, rag an eur a droe : setu dien er ribod ha Fanch ha ribotal gwella ma c'helle.

Dek eur a zonas ha poent bras oa kas ar vioc'h er meaz ; mes penaos ober ? e vugale, épad ma vije bef oc'h ober e dro, o divije strewet d'ezan an dien adarre evel m'o devoa her great dija.

Eur zonj a deuas en e benn : kemeret a reas eur gorden hag e lasas ar ribod war e gein evel ma oar ar gweraër lakat ar gwer war e choug, hag hen, dao, da gas e vioc'h er meaz, sur en taol-man ne vije ket strewet d'ezan an dienn. Ar vioc'h he devoa sec'hed hag hen da dapa eur zaillad dour d'ezi euz ar feunteun ; soubla a reas ha kerkent an dienn a gouezas, dreist e benn, ebarz ar feunteun.

— « Ah ! eme Fanch, an diaoul a zo a-du ganen, sur awalc'h, ha petra a aozin-mé da verenn a barz ar fin ? Kredi a rafen e vefen sorset ; tout an traou a zo kontrol d'in. Va bioc'h, ma kasan anezi d'ar mezou bras a c'hellfe distaga ha mont var dachenn velchenn an ti all ! »

Eur zonj a deuas en e benn.

Ti Fanch a oa eun ti euz ar c'hiz koz ; an doenn a oa greet gant moudded ha deuz a-drenv an ti an doenn a ziskenne beteg an douar. Peuri a oa war an doenn ha Fanch a lakeas ar vioc'h da zibri ar peuri-ze, mes evit beza sur e chomje ar vioc'h stag, e lakeas ar gorden da baseal dre ar chiminal hag e stagas anezan ouz e droad ebarz an ti. Setu Fanch deuet da aoza ar pred, mes ne oa c'hoaz tamm amann ebed ; dienna a reas al leaz c'hoaz hag e kavas eul laboudad dienn ; meski a reas anezan buhanna ma c'helle, mes an eur ivez a dremene ; dont a reas abenn er fin, da gaout eul loaiadig amann, hag hen, founnus, da ober ar zoubenn ; e oa o c'houeza an tan, pa glevas an daouzek taol gant ar bandulen. Poent bras e oa d'ezan kabalat.

Epad an amzer-ze, ar vioc'h hé devoa peuret toenn an ti hag a felle d'ezi mont pelloc'h.

Kommanset e oa da gulat adrenv ha Fanch, a greiz m'edo o c'houeza an tan, a oue savet, dre an troad, e barz ar chiminal.

Mari, p'he devoa klevet an Angelus, a oa deuet da glask he merenn ; gwelet a reas ar vioc'h o klask kuitat toenn an ti : « Oh ! emezi, biskoaz kement all ; freuza a rai ar chiminal ! » ha gant eun taol falz e trouc'has ar gorden a oa o staga ar vioc'h ; kerkent, siouaz, Fanch kéz a gouezas ebarz ar poël : a drugarez Douez, n'oa ket krog an tan ennan c'hoaz, rag neuze e vije bet rostet.

Pa deuas Mari ebarz an ti, e kavas he hini koz o tont er meaz euz ar poël ; hag e tiorllas da c'hoarzin ouz e welet ; mes Fanch n'en devoa ket kalz a c'hoant c'hoarzin : eur pez droug a oa ennan ha blounset en devoa e gein o koueza diouz ar groug ; anzav a reas koulskoude en devoa bet awalc'h evit eur wech hag e oa gwelloc'h d'ezan mont d'ar park da labourat eget chom er gear da ober Katellig ; abaoue Fanch a ia bemdez d'ar park, da labourat ; Mari a jom da ober labour an ti ; desket o deus pardoni an eil d'egile ; ar peoc'h a ren en o ziegez :

Kalon ar wreg 'zo eun delen
Hag a zon kaër pa gar an den.

LOUIS AR BEC.

M'âme Crève-cœur

« Lennerez planedennoù »

C'hoarierezed :

Soaz, matez M'âme Crève-cœur, 30 vloaz.

M'âme Crève-cœur, 60 vloaz.

God, 55 vloaz, lezvam Penher Kerivin.

Mari Gabellec, 24 vloaz, penherez pinvidik.

Mac'harit, kamaradez Soaz, 24 vloaz.

Yvonaik, 20 vloaz, kamaradez Mac'harit.

Ar pez a dremen pen-da-benn e ti al lennerez planedennoù. Er zal, a bep seurt traou souezus, eur gaouen, eun tog « pain de sucre », eur parapluï ruz hag all.

Arvest I

DIVIZ I

SOAZ, HE UNAN

Sell ! sell ! sell ! sell ! piou a welan o tont warzu aman ! God Kerivin ! N'eo ket possubl Doue ! — Eo, avat, hi he unan ! Sell ar goz wip ! (1) Daoust petra he deus hounnez da ober gant al lennerez planedennoù, ar goz fallakr ! Ah ! me ya da zigas da zonz d'ez eus an amzer dremenet, pa oan ganti plac'h saout hag e larde ac'hanon gant tôliou treid ha bara zec'h. Ah ! ya, sonj 'meus eus an amzer gaerze ! Skuiz awalc'h e oan ganti ; mes 'vel a lavarar :

An hini a zalc'h an askorn

Ez a ar c'hi da heuilh e zorn.

ha red d'ezan mont !... Daoust hag anaout a rei ac'hanon c'hoaz ? abaoe an amzer ? Loskomp anezi da zont ! Marteze ve gwelloc'h d'in ober va genaouegez ! Hounnez, pa deu aman, a zo o klask c'hoari eun dro louarn bennak da hini pe hini, hag a doufen !

Bezomp gant se, Soazig, ha mar kavomp an tu, ni roio d'ez hirio ar moniz eus he fez gwechall !

(1) Gwip, personne acariâtre et d'une physionomie peu avenante.

DIVIZ II

SOAZ, GOD

GOD

Bonjour ! va flac'h. N'eo ket aman 'man al lennerez planedennoù o chom ?

SOAZ. — Eo, vat, va zintin !

GOD. — Mes marteze eo c'houi eo ?

SOAZ. — Oh ! trugare d'eo'h, va zintin ! N'am eus ket c'hoaz an oad-da veza ken gwistek ! Me n'on nemet war ar studi.

GOD. — Ah ! c'houi zo neuze o teski ?

SOAZ. — Ya da ! gouzout awalc'h a rit, bemdéz e vezer o teski !

GOD. — C'hanta, plac'h jentil, divezatoc'h marteze e teun d'az kaout. Hirio e karjen kaout da ober gant da vestrez.

SOAZ. — Ya, mes abred oc'h deut. Va mestrez, pa n'eo ket red d'ez e, michans, ne zigor ket he daoulagad ken abredze diouz ar beure, ha pa ne vez ket digor he daoulagad, ne wel ket skler !

GOD. — Kredabl eo, mes ma karjes dihuna anezi d'in, me roje d'it eun tam gwerz-butun mad, rak prez am eus da veza distro d'ar gêr !

SOAZ. — Pegement a werz-butun a rofec'h d'in ?

GOD. — Fe, klev 'ta, eur pez dek gwenneg, da vihana !

SOAZ. — Ne brizit ket kalz a dra va c'hammejou !

GOD. — Ma ! gra d'ez e dont d'am c'haout raktal... arak ma vo den aman, hag az pezo eur pez ugent real diganin !

SOAZ (*dizeblant*). — Mad eo ! Azezit... Ah ! nan, paz war ar gador-ze, hounnez eo hini an itron !... Breman souden me vo distro ! (Hag hi er-mêz).

DIVIZ III

GOD, HE-UNAN

Sell aze eur plac'h hag a gred d'in beza gwelet en eun tu bennak... O teski ar vicher ema, emezi ? Me gred eo hanter-zesket ganti dijā, rak tapet he deus an tu da zuna gwenneien digant an dud ! Eur pez ugent real ! Vit mont da zihuna he mestrez !... Nemet e figaso an hini goz ganti, da vihana ! Me garje va zreid er-mez an ti-man ! Arabad

d'in beza gwelet nag o vont nag o tont !... N'arruo ket ?
Red eo d'in azeza ha kemer va fasiañted ! An hini goz-a
rank ive kaout eun tam amzer d'en em stipa ! (1).

Sell ! houman eo he c'hador ? Daoust perak ne vefe ket
mad d'in azeza warni ? Ez an da welet bepred !

*(Kerkent azezet, e kouez kador hag all, Soaz, diouz
ar mêz, o veza chachet war eun ere stag ouz an treid.*

Aiou ! va Doue ! Petra an diaoul eo an dra-man !...

(Sevel a ra).

DIVIZ IV

GOD, SOAZ

SOAZ. — Ah ! azezet oc'h bet war gador an itron ?

GOD. — N'on ket ; n'am eus ket bet amzer ! Pesort
benveg eo hennez ?

SOAZ. — Aman ez euz da ziwall ouz pep tra, ouz an traou
hag ouz an dud !

GOD. — Kredi awalc'h a rafen ! — Deut eo da itron
ganet, da vihana ?

SOAZ. — Arru eo bremaik. Roit d'in va fez 20 real !

GOD. — Beza ez pezo anezan rôk ma 'z in endro !

SOAZ. — N'eo ket evelse e vô kont ! Mar fell d'eoc'h ober
d'in gortoz, c'houi c'hortozo ive !

GOD. — Dal 'ta ! dal 'ta ! Ha têt plê na lavarfes on bet
aman !

SOAZ. — Piou a lavarfen me zo bet aman, pa ne ouezan
ket hoc'h hano.

GOD. — Ne peus ket a zonz da veza gwelet ac'hanon
c'hoaz.

SOAZ. — Nan, biskoaz ! Ne gredan ket e vefemp na
na kar na kilhorou ?

GOD. — Petra 'm bô d'ober ive pa arruo da vestrez,
lavar ze d'in ? Me n'on bet biskoaz o kaout ar seurt
tud-man.

SOAZ. — Pa lako an tog-man war he fenn, digorit ho
tiouskouarn : c'houi glevo an diaoul o c'hoarzin en ifern....

GOD. — Ya, kement-man, 'velkent, 'veun dra divalo ! Ha
gwelet e teu kemend-all a dud aman !

SOAZ. — Gouzout awalc'h a rit :

Lec'h ma stôt eur c'hi,

E stôt daou ha tri !

(1) N'em stipa, pe en em ficha.

GOD. — Klev 'ta, an hini vez besk e deod ha born e
gazeg a rank 'n em gemer e pep seurt stum vit arruout.
Marteze, avat, e ran breman evel ma lavarer :

Sailhat en dour rôk an tan.

SOAZ. — An nep ne riskl netra,

Na koll na gounid ne ra.

GOD. — Gwir eo. — Memez tra, red eo kaout mil ezom
a zikour beñn dont da glask gant ar seurt-man. Arsa, dont
a rei pe ne rei ket ?

SOAZ. — Setu hi o tont !

(Soaz a ya er-mêz).

DIVIZ V

M'AME GRÈVECŒUR, GOD

M'AME GRÈVECŒUR, oc'h azeza. — C'houi ho peus grêt
gervel ac'hanon ?

GOD. — Ya, itron ; setu aman perak... — N'eus den o
chilaou ? ne c'houlennan ket, itron, nag e vefe gouvezet ez
on bet aman na gouvezet seurt ebet eus ar pezh am bo lavaret
d'eoc'h !

M. C. — Klevit eta, mar ho peus difisians, n'oc'h ket re
zivezat da devel.

GOD. — Pa on deut on deut ! Gant va arc'hant, me 'm
bô marvat ar pezh o devez ar re-all. Setu aman eta pelec'h
ema va dalc'h. — Me zo intañvez gant eur lezvab penher
hag a zo hirie er brezel, Doue r'her miro.

N'on ket bet dalc'had gwell biz war e draou ha war va
re, pemzek vloaz a zo ma 'z on intañvez. An dispignou
abaoue m'eo krog ar brezel a zo bet bras ha setu peudrêbet
va feadra. Kousto ar peza gousto, red eo d'in lakât va mab
da fortuna er vad. Abaoue pell-ze 'm eus têtlet va zell war
eur plac'h yaouank, penherez ivez ha perc'hen a 1.000 sked
leve, bet pe da zont. Va mab a oa deuet mat d'ezhi gwechall
mes abaoue ar brezel en deus chenchet an avel a du. Perak ?
N'ouzont ket. Daoust ha klevet he defe pegen berr eo ar
peuri ganen ?

M. C., o veska he c'hartou. — Me wel aman ar respont :
N'he deus ket, God Kerivin.

GOD strafuilhet. — C'houi oar va hano ?

M. C. — Me oar kalz a draou ; n'ouzoc'h ket eo va micher ? Hag ar pezh n'ouzon ket e teskan (*o likouez he c'hartou*). — Nan, ar plac'h yaouank-se n'anavez ket ho stad.

GOD. — Oh ! dizamma rit va c'halon d'in !

M. C. — Gwelet a ran ne vo ket gwel diès dizrei anez, hag ober d'ez kerer ho mab. Ha c'houi a c'hellfe kas d'in he folltred ?

GOD. — Ya, beza man du-man !

M. C. — Mad eo neuze, God Kerivin ; lezit ar peurest war va c'hont !

GOD. — Hag ar priz ?

M. C. — Daou c'hant lur : 100 lur hirio ha 100 lur-all deiz warlerc'h an eured.

GOD. — Nec'het. — Ha mar ne deu ket an traou da vad ? Ker eo !

M. C. — Ze zo d'eoc'h da boueza, d'ober pe da lezel.

GOD. — Arc'hant awalc'h n'eus ket ganen. Me o c'haso d'eoc'h gant ar poltred... Ar plac'h a zo 23 pe 24 bloaz, eur veleganez... (1)

M. C. gant he c'hartou. — Ya, gwelet a ran.

GOD. — Me gred n'eo ket gwel ziès da blega.

M. C. — Bezit dinec'h ! Kasit-hi d'in.

GOD. — Da heul eur gamaradez bennag e teuo d'ho kwelel ; c'houi lenno d'ez he flaneden...

M. C. — Hag he flaneden a vo dimezi gant ho mab !

GOD. — Mat sur evelse ! Me ya breman d'ar gêr, rak arabad e klevfe e yefen bet aman. Kenavo ar c'hentan gwelet, Itron !

M. C. — Kenavo ha bezit fisians !

Soaz hag a oa o chilaou ouz toull an nor a deu er zal.

DIVIZ VI

M'AME CRÉVECŒUR, SOAZ

M'AME CR. — Setu azē eur wreg hag a dalvezo d'in eun dornad mat a voniz ?

SOAZ. — Gwell a ze, Itron !

(1) Meleganez, blonde.

M'AME C. — Digoret d'ez bepred, forz pegoulz en em gavo ha, forz pelra lavaro, grit an hini n'en deus na klevet na gwelet. Arabad rei da anaout eo bet aman va rei da c'houzout d'ez ho peus lavaret d'in he hano.

SOAZ. — Ya, ya ! gouzout a ouzon.

Ar gwellañ mevel

Ho tevel.

M'AME C. — Bet sonj, ar marc'had am euz gret a dalvezo kalz d'in !

SOAZ, *a go-te*. — Ya, hag a gousto ker d'ez !

DIVIZ VII

SOAZ, he unan

Deus ! a, sorserez a bemp gwenneg ! An dro-man n'eo ket da ardou te a vo trêc'h, va re n'hini a vo !. Klevet am eus piou emañ o klask gwerza, gwella plac'h yaouank a zo er vro : Mari Gabellec ! Ken fur, ken onest, ken dizrouk !. Vit kaout he zraou, e vo laket ar c'habestr en he c'herc'hen ha digaset da di C'hod Kerivin da ziblua !. Goude beza debret he feadra, et e skuilh hag e ber ne oar den penôs, e karje c'hoaz, ar goz vombard, dibri hini ar vinorez ! Ya, met Soazig hag he deus bet he lod diouzoc'h, moereb God, a vo da vèz ganeoc'h (1).

Plijadur ho pefe c'hoaz o konta ho tro louarn, goude beza paket an enez-ma ! (2)

Mes n'eo ket awalc'h staota er pinsin

Ha mont er méz da c'hoarzin !

Hirio, eur wech en ho puez, ho peus grêt eur gammed treuz, paour kez God ! N'oun ket pegement e talvezo d'in, mes d'eoc'h, a dra zur, e kousto ker ! Koueza eus ar billig en tãn ho peus grêt o tont aman er beure-man !

Deomp da glask hor yennou ! N'euz ket a fin d'an abaden-man c'hoaz !

(1) *Da lavaret eo*, — a vo war evez ac'hanoc'h.

(2) *E Treger*, ar holez-man.

KELEIER

An den eürus

Olier Plunket

Olier Plunket, arc'heskob Ar-magh en Iwerzon, ganet er bloa 1629, a oe merzeriet evit ar feiz gant ar Zôzon, er bloaz 1681, krouget, dibennet e gorf ha grêt pevar damm anezan. Olier Plunket a zo o paouez beza disklariet eürus gant an Tad Santel ar Pab, evel Jann d'Ark, merzeriet ivez gant ar Zôzon hag a zo grêt eur zantez anezi.

Ra bedo an den eürus nevez-ze an Aotrou Doue, e barr an nenv, ma c'hello Iwerzoniz a-vreman, ker gwasket gant ar Zaazon hag Iwerzoniz e amzer, dont a-benn d'en em zizober da vat, pelloc'h, euz o gwall enebourien.

Doare ar bed eo

Lod o vont, lod o tont ; doare ar bed eo, Poblou a zo hag a ya, bep bloaz, war gresk, epad ma ya re all, bep bloaz, war ziskar ; er bloaz 1934, abenn 14 vloaz hebken aman, an Allemagn he dô 1.000.000 a dud dindan o armou ; ar Frans he dô neuze 150.000, da lavaret eo, 6 gwech nebeutoc'h ; er bloaz 1938,

Cl. Vallée (K. ar V.)

abenn 18 vloaz hebken aman, an Allemagn he dô 1.200.000 soudard hag ar Frans 120.000, da lavaret eo, 10 gwech just nebeutoc'h !

« Trec'hel omp bet, eme bôtred an Allemagn, mes n'eus ket a ezom da gaout aoun, dont a raimp adarre d'en em zevel : an amzer da zont a zo d'ar bobl en dô ar muia a vugale ! »

Prizioù

Cognacq-Jay

Kaout bugale, eno emañ an dalc'h. Eur familh, *dre departamant*, hag he deus da nebeuta-nao a vugale beo, a vezo roet d'ezi bep bloaz, eur priz a 25.000 lur ; eun-dra bennak eo ; ar vugale, (nao d'an nebeuta), a rank kaout ar memez tad hag ar memez mamm ; ar vugale maro er brezel a gont evel ma vefent beo ; an departamaouchou a vezo enno ar muia familhou niverus a vezo roet d'ezo daou briz a 25 000 lur e leac'h unan ; abalamour da-ze, pa ne vefe ken, eo mat da gement familh a nao grouadur a zo e Breiz kas o faperiou da Paris, araok an 30 a viz du da zivezata. Sellit war *Feiz ha Breiz* miz ebrel p. 304, pere eo ar paperiou ho peuz ezom da gas da heul ho koulenn.

Demander à M. l'Administrateur de Feiz ha Breiz, 1, place E.-Souvestre, Morlaix, le Questionnaire à renvoyer au Secrétariat de l'institut, 23, quai Conti, à Paris, à l'appui de la demande faite en faveur de ceux qui veulent concourir pour les prix de la Fondation Cognacq-Jay : 1 exemplaire, 0 fr. 15 franco ; 10 exemplaires, 1 fr. franco.

Eured

eur barz.

Hon mignon Fransez Even, *Karevro*, noter e Landreger, a zo bet eurejet ar 5 a viz gouere 1920, en Plouillio, gant an dimezel Sesilia Thepault, merc'h d'an Ao. Thepault, o terc'hel konvers er bourk. An Ao. Quenven, person Lanvellec, a lavaras an oferen hag a reas eur brezegen 'vel-ma ver e gortoz da glevet en eured eur barz.

Kantikou brezonek a oe kanet aròk ha goude ar gourreou.

Goude pred, an Ao. Bocher (ar Yeodet), ipotr enor, a ganas eur zonedred d'ar priedou; an Ao. Jaffrennou (Tattir), a reas kemend-all hag an Ao. Gourvil, rener *Mouez ar Vro*, a reas evito eun dibad etouez e vraoan toniou. Bis koaz ne oa gwelet en Plouillio eun eured ken seder ha ken dereat.

Feiz ha Breiz a ginnig d'ar priedou nevez e c'houe he-mennou. Ra deuto Doue ha sent Breiz da skuilh warno ar gwella bennoz !

BRETONS D'APRÈS NATURE

Gant an dimezel ALLO, Kintin.
Kentskrid gant an Ao. ANATOL AR BRAS.

Nep an eus c'hoant da gemer eun tam plijadur, da gas kwit an drubuilh hag ar boan-spered, n'eus nemet lenn levr nevez an dimezel Allo, ar varzez anavezet mad. Bez ez eus ennan pep seurt tolennoù euz ar vuez vreizad, darn farsus, darn-all serius, holl avat leun a vuez. Pa lavaran tolennoù, fotografiou a vije gwelloc'h, rak gwir eo kement a zo diskleriet enno, tapet aman ha du-hont evel ma lavar er c'hentskrid an aozerez he-unan.

Bezez eus ha ne ver ket evit lenn hep c'hoarzin a greiz kalon; re all a ya dounoc'h en ene al lenner hag a ziskouez skoueriou a nerz-kalon hag a ra enor da ouenn ar Vretoned.

Renerien ar patronachou gall a c'hello ober el levr-ze eun dibab kaer a varzonegou evit o goueliou ha bodadegou.

E gwerz e ti an Ao. d'Yvignac

11 bis, impasse de la Visitation, Paris

hag e ti pep leurier breizad. Priz: 1 skoed hebken. — Prijou kas e tu-hont.

DIVINADENNOU

Er miz a zeu e vô grêt
diveza krog an divinadennoù
arack ar prizioù !

Feiz ha Breiz

Kannad miziek ar Vretoned

a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

TOLEN AR MIZ. — An aluzen, C. BOURRY. — Evaj au dud klanv, AR MEDESIN. — Soudarde koz ar Bresel-Bras, M. DE M. — An oad ma koller ar skiant, J. U. — Bugale, F.-M. MAZEAS. — Ar Winell, MÉLIAN. — M'ame Crèveœur, E. A. M. — Eun dijentil breizad, A. R. — Divinadennoù, PER HA PAOL.

X^{et} Gouel ar Bleun-Brug

X^{et} Gouel ar Bleun-Brug a vô grêt e Kastel-Pôl, d'ar 15 ha d'ar 16 a viz Gwengolo a zeu.

D'ar MÈRCHER 15 :

Da 9 heur : Studiaden war ar c'hazetennoù brezonek ;

Da 2 heur : Studiaden war ar brezoneg e skolioù Breiz-Izel.

D'ar YAOU 16 :

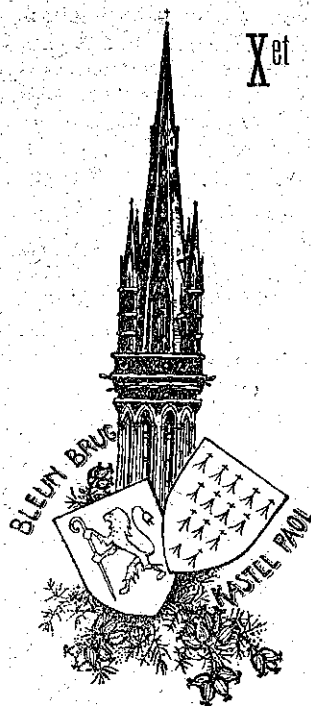
Da 8 h. 1/2 : Offeren-pred en iliz-veur ;

Da 9 heur : Konkourioù ar ganerien hag ar brezezerien ;

Da 1 h. 1/2 : AR GASONI, pezh-c'hoari e 4 arvest.

Da 5 heur : Bennoz ar Zakramant, en iliz-veur, da gloza ar Gouel.

Pedi reomp holl vignoned FEIZ ha BREIZ d'en em gaout niverusa ma c'hellint er Goueliou-se ken talvoudek evit amzer da zont hor Bro.

AN ALUZEN

Eun devez, — pell 'zo abaoue, — eun denig koz guisket gant truilhou a deuas da gichen dor eur vaouez pinvidik da c'houlen an aluzen. Hounma n' he devoa tam truez deus e glemmou : « Tam anduilhen koz, a lavaraz d'ezau, mond a rafoc'h gant hoc'h hent ! Aman ne vez ket roet an aluzen da feneantel eveldoc'h-hu ! »

Ar paour kez a dec'haz kuit, an anken en e galoun.

Demdost e oa eun tiik paour. Ar wreg diwar dreujou he dor he devoa klevet komzou yud he amezegz. Truez a gemeraz deuz ar paour kez klasker ! « Deuit ama, emezi deuit en ti, tadig koz ! » hag e roaz d'ezan leaz da eva ha bara da zribi, ar pezh a garie.

En eur vent kuit, ar paour kez koz a zavas e zaou zorn var benn ar wreg he devoa hen digemeret ker mad : « Kristenez karantezuz, a lavaraz, varc'hoaz epad an deiz, c'houi a gendalc'ho da ober al labour kenta a rafoc'h goude ma vezoc'h savet. »

Ar vaouez ne daolaz evez ebed deus ar c'homzou-ze. Pa oa deuet an noz ez eaz d'he gwele. Kousket a reas c'houek evel unan a zo dizamm he c'houstians.

En devez warlerc'h, en eur zevel, e teuz c'hoant d'ezi da vuzula eun tammik lien gwenn ha doa prenet evit ober eur gorneten da lakat d'ar zuliou kaer. Mez, Gwerc'hez Vari ! kaer he doa muzula, al lien gwenn a astenne atao hag abenn an noz, an tiik paour a oa leun kouch a lien, hag a dalveze, da nebeuta, eur skoed ar walenn. N'oa ket pell oa anavezet dre gear, ar bacamant roet gant ar paotr koz evit e lein.

Neuze ar vaouez pinvidik he devoa gwall-gaset anezan a zavas kez ganti : « Oh ! a zonje, — mar teufe d'ezan dont endro, me hen digemerfe gwelloc'h c'hoaz evit va amezegz. »

Kerkent ha ma he doa sonjet, edo ar paour kez e-tal he dor : « Tadik koz, a lavaraz d'ezan, deuit en ti, deuit tre en ti ! hirio ema fest an oc'h ganeomp. Me a zo o vont da frita d'eoc'h goadigennou. Ha ! C'houi welo ! N'euz ket bet an dra-ze c'hoaz deuz ho staon ! Epad nao miz da nebeuta, c'houi lipo ho mourrou diwarno, tadik koz ! »

Ar paour a leaz en ti. Dribi hag eva reas e giz na oa gwelet biskoaz. Goude ec'h astennas e zorn var benn ar wreg : « Maouez, a lavaraz, c'houi reio epad an deiz varc'hoaz al labour a rafet da genta en eur zevel ! — « Aze eo » eme ar wreg, fong e bras enni. Tridal a rea gant ar joa.

Araok mont da gousket, e lakeaz a zindan he fleonk eur yalc'had aour : « Varc'hoaz, en eur zevel, me gounto ar re-ze, a zounje, hag am bezo aour ha pa ve da brena maner Keryan, hag em bezo peadra da gemeret plac'hed ha mevelien ar pezh a garin. »

Né gouskaz banne, doug an noz.

An deiz a deuas. Kerkent edo var zav. Kemeret he doa en he dorn he yalc'had aour, pa zilammas eur c'houanen deuz an dilhad wele var he zal. Ar c'houanen a groge mort, hag ar vaouez da skrabat evit he c'has kuit. Neuze e tigouezas eur c'hoari-all. Ne oa mui evit euna he breac'h. Kaer he doa, e skrabe hag e skrabe atao. An noz a deuz hag ar vaouez a skrabe c'hoaz. Var he fenn ar c'houanen a vinte lemnen. A benn ar fin e savaz mez ganthi hag e lec'haz kuit. Abaoue n'eo bet gwelet e neb leac'h.

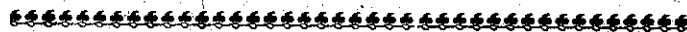
Ober aluzen d'ar paour

A zo rei arc'hant e leac'h aour ;

Rebec'h d'ar paour e zienez

'Zo digeri dor d'ar gernez.

C. BOURRY.

Evaj ar dud klanv

An dud klanv ne zebrint nemed ar pezh a vezo bet kuzuliet d'ezo gant ar medesin ; ar pezh a c'hourc'hemenn alies, da genta, eo al leaz hag ar bouilhonz ; lavaromp eta, hirio, eur ger bennak diwar o fenn.

1) **Bouilhonz legumach.** — Lavaret a zo bet grêt hano c'hoaz, e *Feis ha Breiz*, diwarbenn an doare d'en em gemeret evit ober ar bouilhonz-ze : an holl lugumachou, nemed ar c'haol, a zo mat d'hen ober.

2) **Ar bouilhonz kig.** — Evit ober eur bouilhonz *skanv* eo red lakat ar c'hig en dour pa vez henman bero ; diou

wech muioc'h a zour a ranker da lakat eget a gig, ha lezel anezo da virvi eun-heur, pe wardro. Ar bouilhonz a vezo *krenn* ma vez lakët ar c'hig en dour yen araok e lakat war an tan, ha krenfoc'h e vezo c'hoaz ma vez drailhet ar c'hig a dammou bihan. Red eo tenna an druzoni diwar ar bouilhonz.

3) **Al leaz.** — Al leaz a c'hell beza roet d'ar re glanv, ez-yen, ez-klouar, ez-tomm ; roet e vezo ez-yen m'en deus an den klanv c'hoant disteuler. Al leaz **kriz** eo an esa da zerc'hel hag ar gwella d'ar c'hianvour ; diennet e vezo evit beza skanfoc'h, pe drouc'het gant dour Vals, Vichy Pougues. Al leaz bervet a zo pounneroc'h da dreisia mes esoc'h da zerc'hel e kondision vat.

Al leaz a vezo roet a volennadou bihan ; eur volennad bep eur, pe wardro ; ar volennad-ze ne vezo ket evet a stag penn ; evet e vezo a loaïadou bihan.

Mes al leaz a zo eun dra hag e teuer buhan da gemeret donjer outan ; an dud klanv, pa vez c'hoant da viret outo da gemeret donjer ouz al leaz a vez chenchet d'ezo dalc'h mat an doare d'e gemeret. Gwech e roer anezan d'ezo, ez-kriz, ez-bervet, gant haolen, gant sukr, gant kognac, rhum, café, chocolat, kirsh, dour Vichy, Vals, Vittel, dour raz, dour seltz, dour oranjez, the.

Mes n'eo ket awalc'h gouzout rei al leaz e kant doare dishenvel d'ar re glanv, red eo dreist-lioll gouzout an tu da gaout leaz-mat da rei d'ezo. Taolit eta evez da c'horro ar zaout gant daouarn neat ; kempennit an telz hag ar bron-nou ; goalc'hit mat ar podou hag al listri-kegin : dibabit ar zaout yac'ha da rei leaz d'ho klanvourien ; er gampr al leaz a vezo goloet da viret ouz ar boultren da vont ebarz ; al loaïou hag ar bolennou a vezo dalc'het dibikouez ; al leaz, evel just, a vezo chenchet bemdez.

Ar medesin eo a lavaro d'eoc'h penaoz rei al leaz, pe heb dienn, pe dre zienn ; alies ive e lavaro rei leaz ribot, pe leaz gant melen-vl, tapioca, riz pe vaiz.

Eun dra hag a zo red hen ober, bep wech goude ma vez evet leaz eo goalc'hi ar c'henou rag al leaz a deu buhan da gramenni an teod hag a jom goudeze da drenka etre an dent ; en hent-se eo e teu blaz fall diwarnan hag e kemerer donjer outan. — Genou ar c'hianvour eta a vò goalc'het gant dour menth, dour vichy, pe zour aozet dres evit kem-
penn an dent.

AR MEDESIN.

SOUDARDED-KOZ AR BREZEL BRAS

Ar s. letanant Hug de Pompery

E deizioù kenta miz gwengolo, pevar bloaz a zo breman, ec'h en em gavas eur c'helou trist e maner Tremarec, e parrez Landudal : ar penher, an Aotrou Hug, a oa lazet er brezel : eur wech ouspenn, an teodou fall o devoa bet c'hoant da rei da gredine oa ket a dud-chenfil en tan, a oa tapet e gaou.

Hug, mab da Char de Pompery ha d'an

Intron, merc'h an A. de Kermel, a c'hanas e Kemper, d'an 21 a viz Here 1892 ; savet e oue e maner Tremarec ; ne oue ket grêt eun diaveziad anezan en e vro e-unan ; gouzout a rea brezoneg hag e vrasa plijadur oa chom da gomz gant an dud diwar ar meaz : trouz ar c'heriou a gave kasat.

D'e 19 vloaz ez eas da Wened da ober e zervich en 28^e artilhieri ; eun torpenn e kave chom etre peder moger eur c'hazarn euz an eil penn d'egile d'ar bloaz ; koulskoude, kalon eur zoudard a oa en e greiz ha, pa veze gant he dad koz, ar markiz de Kermel, a oa bet kabiten en arme ar Pab Pi IX hag en devoa kemeret perz e meur a stourmad, e re Kastelfidardo ha Mentana, dreist-oll, heb beza bet glazet gwech ebet, e komze alies eus ar brezel.

D'an 2 a viz Eost 1914, edo e Tours « marechal des logis » en 33^e artilhieri ; epad bloaz kenta merzerentik ar Frans, e redas linen an tan euz an eil penn d'egile ; ober a eure e lod er stourmajou tenna, e hini Langemark, er Beljik, dreist-oll ; mes en Alsas, e krogad al Linge, eo e tle beza

glazet evit ar wech kenta, gant strinkachou obus a zankas en e vouzellou d'an 29^a viz Gouere 1915; edo o paouez beza hanvet da s-letanant er « 24^e Chasseurs alpins »; pemp miz e rankas chom en hospital; hir mantrus e kavas an amzer a dremene, eno kement a vall en devoa da zizrei adarre d'an tan; kaset e oue da heurbarea epad daou viz da Dremarec.

D'an 18^a viz C'houeyrer 1916, e'h en em gavas en e rejimant nevez, er Vosj, demdost d'al leac'h ma oa bet glazet seiz miz kentoc'h; karet gant e vistri hag e zoudarded, anaoudek en e vicher, Hug a deuas buhan da veza eur chascour dispar: ar grevidiou danjerusa eo ar re a veze ar muia diouz e zoare, ha pa c'helle mont gant e dud da stigma neud orjal, tost d'an enebourien, e kreiz an noz, e veze en e vleud; lakat a rea da zont da wir ger e dud koz: *audacibus audax*, ken dispont hag an disponta.

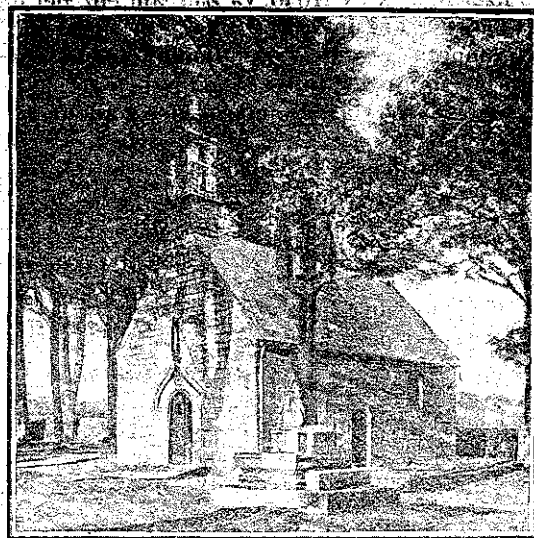
D'an 2^a viz Gwengolo warlerc'h, edo er Somm, er Forest, demdost da Beronn, pa oue sebellet gant eun obus o tarza en e gichen; a drugarez Doue, e c'helljot dont a benn, buhan awalc'h, d'e denna euz a zindan ar bern douar her goloe: gwasket ha blonset e oa bet, a c'hellit kredi, mes daoust da-ze, o veza ma ouie ervat e oa eur gwall grogad da gaout en dervez warlerc'h, ne c'helljot ket dont a-benn d'e lakat da vont da gaout ar medesin; en e bost en devoa c'hoant da jom evit an taol bras hag en e bost e chomas.

Antronoz, da greiz-deiz, e tliet sailha war an enebourien; Hug a dlle bale er penn araok da zigeri hent gant e dud; diblas a eure d'an eur, e c'hoazed hag hen; endre m'edo o pignat eun lammik kreaoc'h, strinkadou obus a zankas, unan en e ividig kleiz (1) hag egile en e vruched; koueza a eure raktal, leun-c'hoad, E zoudarded a gendalc'has da vale hag a yeas beteg al leac'h m'en devoa gourc'hemennet d'ezo mont. Antronoz e oue destumet e gorf; an obusiu n'o devoa ket e zispennet o koueza tro-war-dro d'ezan; chom a rea en e bez, ker fresk hag hini eun den hag a vije bet kousket; d'ar 5 e oue douget da vered Bray-sur-Somme hag eno e oue sebellet gant lidou ha pedennou an Iliz.

Eur maro kaer en devoa bet evel soudard; eur maro ken kaer all en deus bet evel kristen; etre e zaouarn

1 Ividig kleiz — tempe gauche.

skournet, an D' Rodocanacci, an hini a gouezas warnan da genta, a gavas eur chapel: « Diveza gwech ma oamp bet eal war adrenv da ziskuiza, eme ar c'habiten Delafenêtre « — e oa lojet e maner Ply (Oise); eno ez eas da govez hag evel m'en divije anaoudegez euz ar pezh a dlle en em « gaout gantan dizale e lavaras deomp: « Kempenn a ran va « ene abenn va maro ! » Karet a rea sant Eozen a virer relegou unan euz e vizied e chapel e vaner; en e dremen- van, pa ne oa ket eun den euz ar bed man en e gichen, alyokad ar Vretoned, en devezo astennet da bennher Tremarec e zourn trugarezus, sec'het d'ezan e zaelou ha kinniget e ene mat d'an Aotrou Doue.

CHAPEL SAINT EOZEN TREMAREC

el lec'h ma vo digaset dizale korf Hug de Pompery da gousket e gousk diveza e tal bez e vamm vat hag e dud koz.

E liziri adalek an 2^a viz Eost 1914 beteg an 2^a viz Gwengolo 1916, derc'hent e varo, a zo leun a gomzou kristen ha kalonek !

Araok mont d'an emgann kenta e skrive ar geriou-man d'e dad hag a oa bet o lavaret kenavo d'ezan : « Breman, p'oc'h bet o vriata ac'hanon, e c'hellan mont en hent e peoc'h ; anez e vije bet dank eun dra d'in : ho pennoz ! Pardonil d'in ar boan am bije gellet da ober d'eoc'h beteg hen ; er brezel e vezer kaset buhan diwar dreujou ar bed-man war dreujou ar bed-all ha n'am euz ket a c'hoant da vont di nemet gant eun ene hag a vo gwenn kann ! Pedit evidon e chapel Tremarec, e tal bez ya mamm vat. Fisianz am euz e Doue hag en amzer da zont va bro. Du-hont, michans, e kavin eur beleg bennak da govez ac'hanon ha ma-ne gavan ket e livirin : « Va Doue, me ho kar ; hag an dra-ze a gredan a vo tra awal'h. »

Setu aze eur pennad euz e lizer kenta ; setu aman breman e lizer diveza : « Hirio, va Zad, am euz bet meur a lizer diganeoc'h ; pell int bet o tont d'in, mes n'oc'h ket goest da gompren pegement a blijadur o deus grêt d'in, rag tost eo bet d'in n'em bije ket gellet o lenn ; n'am euz ket a c'hoant da spounta ac'hanoc'h, mes goulenn a rit ma lavarfen deoc'h ar pezh a dremen ha p'eo gwir n'oc'h ket evit gouzout e pe leac'h emañ e c'hellan lavaret deoc'h emañ en dour aman, bêteg pennoù hon daoulin ; deac'h e oa bet dare d'in beza bet lazeta abenn diou wech ; va serjant a zo bet lazeta skoaz ha skoaz ganen ; eur serjant-all a zo bet glazeta ha daou euz va zoudarded a zo bet diskaret em c'hichen ; va unan oun bet sebeliet gant eun obus o tarza harp ennomp hag ar pezh a zo hizio n'eo netra e skoaz ar pezh a vo dizale. Fisianz am euz e kavin an tu da gas an dorz d'ar gear, rak varc'hoaz emañ an taol bras ganeomp, rak-se, e vriatac'hanoc'h kalonek. Kenavo, va Zad ; war araok atao evit Doue hag ar Vro. »

D'an 11 a viz Gwengolo 1536, Guy de Pomperly a varve o tifenn Peronn ouz an Autrichianed ; pevar c'hapt vloaz goude, pe dost, unan euz e vugale vihan a oue lazeta evel dan harp ouz ar gear-ze edo ivez o tifenn : ar pezh a ziskouez sktêar pegen gwir eo lavar ar re goz : dies eo trec'hi gouenn.

M. DE M.

An oad ma koller ar skiant

An-holl a oar e teu ar skiant d'ar vugale vardro an oad a zeiz vloaz. Neuze e welont a nebeudou petra eo an droug, petra eo ar mad.

Ar vugale a ves poaniet ganto er gear hag er skol a deu buhan o spered da zigeri. Deski a reont o c'hatekiz, ne vezont ket pell, hag eaz eo delc'her anezo var an hent mat, ha joa a rañt d'o familhou, eürus e lakañt ar re a vevo ganto.

Er c'hontrol, ar vugale a ves dilezet, ar re ne ves poaniet ganto nag er gear nag er skol, ne ves ket desketa katekiz d'ezo, ne ves ket roet dezo kentelioù mat, ar re a ves lezet da vont da redet el leac'h ma karont, n'eus forz gant piou, ar re-ze a vo dishenvel-bras. Ne ouezint na senti, na labourat, na kaout doujanz evit ar re all. O c'homzou a vo diskiant, hag abred e rañt an droug. O skiant, e leac'h digeri, a jomo sarret, da vihana evit ar mad, hag ar pezh a zo fall hepken eo a zeskont.

Mes evelato, er penn kenta, pa n'o dezo c'hoaz nemet dek, unek vloaz, ne vezint ket re zirolet. Gortozit m'o dezo pemzek, c'houezek vloaz. Neuze eo e kollint evit mat o skiant. Gwelit anezo gant o daoulagad hag o muzelloù fallakr, ato prest da ober goap eus unan bennak ; n'o deus doujanz evit den nag evit netra ; ne gomzont nemet eus traou diskiant, eus traou hudur ; ma ouzont lenn, e klaskint ato levriou fall, hag e roint anezo d'ar re all da lenn evit klask o c'holl evel m'int kollet o-unan. Eneb an dud vat e vezint ato ; ato e troid gant ar re fall. Ma welont o tremen eur beleg pe eur relijiuz, e klefot anezo o krial : « A bas la calotte ! », ar pezh a ziskouez o deus eur spered uhel meur-bet. Awechou ne ouzont ket mat petra lavaront, hag, o krial : « A bas la calotte ! », e tiskleriont o c'hounnar ouz an hini a zigas d'ezo da zont eus gourc'hemennou Doue, da lavaret eo, ouz Doue e-unan.

Holl gourc'hemennou Doue a zispilj d'ezo, ha dreist pep tra ar c'houec'hvet, rak an ioulou fall a zo o virvi en o c'haloun, hag e karfent ne ve Doue ebet, evit kaout pep frankiz da ober evel a garint. « Na Doue na mestr », setu

petra-lavaront egweled o c'haloun, ma ne lavaront ket gant o ginou.

E gwirionez, kollet eo ganto o skiant vat, o veza n'o deus reiz ebet, rak tud hep reiz n'e ket tud int, mes kentoc'h loened gouez, hag ez eus d'en em ziuall oute evel ouz al loened gouez.

Awechou e weler anezo o wellat pa deu eun tam muioc'h a oad d'ezo, p'o deus bet poaniou da c'houzanv, p'o deus kavet war o hent unan bennak da rej d'ezo kenteliou fur. Mes rouez int ar re a deu da wellat. Peurliesia ne raïnt nemet dont da veza falloc'h falla, hag evel ar wezen a bil ato diouz an tu ma ves kosteziet, ar re-man a varvo ive gant o fallagriez.

N'eo ket hepken er c'hêriou bras e weler tud oc'h en em goll hag o tont da veza diskiant. Mes var ar meaz zoken hag en hor Breiz, ez eus meur a hini ha ne fell mui ken d'ezo bale var roudou o zadou koz ; c'hoant o deus da ziskouez ez int *tud a c'his neves*, kals furoc'h, kals desketoc'h, var o meno, eget ar re a zo bet en o raok var douar Breiz.

E leac'h heul ar relijion evel o zadou, ne anavezont mui ar zul, n'ez eont ket d'an oferen, an hanter eus an amzer, mes gwelloc'h eo ganto redet d'ar goueliou-all, ar gouellou *laik* a ves ireman-bep sul en eun tu bennak. Ma 'z eont da eur pardoun, n'eo ket da bedi eo e vezo, mes da glask plijadur divalo en hostaleriou pe e leac'hiou all. Ha pa deuo ar prosesion ermeaz eus an iliz goude ar gousperou, marteze ez aint da zellet ouz an dud a zo er brosesion, hag eno eo e tiskouezint pegen sot int. Ar re all a denn o zokou, a jom sioul, a zo leun a zoujanz. Ar re-man a zo o zokou war o fenn hag en o beg eur zigareten, hag e reont an neuz da c'hoarzin, hag e klaskont ober goap. Ia. gwelet e ves tud eus Breiz, tud divar ar meaz, ganto dilhad Breiz, oc'h ober evelse. Ha kement-se a zo mezus evit hor bro. Eur Breizad n'en deus ket a zoujanz evit ar relijion, n'eo ket ken eur gwir Breizad, n'eo nemet eun trubard, n'eo ket din eus e dadou koz, ha kwitat a dlefe e vro evit mont da veva etouez ar bayaned.

Ha ma n'o deus ket a zoujanz evit ar relijion, n'o deus ket ken nebeut a zoujanz evit an traou all, hag e c'hellit kredi, ne dalvezont ket kals a dra, ha n'ez eus ket da gaout fizianz enno.

An droug a gomzan anezan hirio a zo bras hag a stla-bezo buhan hor bro a-bez, ma ne dël ket a evez ar gerent. D'ar gerent eo da lakat skiant d'o bugale en o fenn, da veilha varno, var ar pez a reont, a lavaront, a lennont ; da zeski d'ezo mont gant an hent mad ha tec'het diouz an hent fall.

Arabad eo d'ar gerent klask en em zidamall ha lavaret evelhen : « Ne c'hellomp ket dont a benn eus hor bugale, ne zentont ket mui ouzomp. » M'o deus lezet re a gabestr gant o bugale ez-vihan, ma n'o deus ket klasket tenna ar plegou fall a oa enno, m'o deus great re a gamambre d'ezo, roet dezó kement a c'houlennent ; ma n'o deus morse kroget er vialen evit ober d'ezo senti, neuze n'eo ket souezus e vije o bugale deuet da veza pennou fall, diez da lakat da blega.

Ez vihan, hag an abreta ar gwella, e ranker deski d'ar vugale pedi, karet ha servicha an Aotrou Doue, ober ar pez a zo mat ha dilezel an droug. Ha pa ves poaniet ganto er gear hag er skol, e ves great anezo bugale fur, sentus, o devezo doujanz evit o c'herent, a raio plijadur d'o familhou hag enor d'o bro.

J. U.

Eur Pinvidik

An holl o deus klevel e tastum pinvidien an Indrez eun engroez a zomistiked en o falez.

— Vit ma c'horn-butun hepken, eme unan aneze, ez eo red d'in kaout pevar sklav.

— Traou Doue ? pevar sklav evit eur c'horn ?

— Ya, an hini kenta a zigas anezan.

— Mad !

— An eil a gouch ar butun.

— Eun dra red.

— An drivet a laka an tan warnan.

— Hag ar bevare ?

— Ar bevare a jach warnan, tra ma pad ar c'horniad biskoaz n'am eus gallet gouzanv ar bu

BUGALE

Dek goulenn eta a ioa great ouzoc'h diwar benn ar c'hatekiz ha 134 poënt a zo bet staget outo.

Kenta goulenn : 5 poënt. Er c'hatekiz e kaver ar goulenn-ma : Penaoz e reomp ni an dra-ze? (enori Doue evel-ma z'eo dleet). E respount ar goulenn-ze edo ivez ar respount d'ar goulenn-ma : « Petra eo adori Doue? » N'oa nemet an dra-ma da respount ha netra ouspenn : « Adori-Doue a zohen anaout evit an hini a zo mestr war bep tra heb kaout e unan mestr ebet ».

Eil goulenn, 10 poënt : *Pere eo ar grouadurien n'o deuz ket bet pec'hed biskoaz?* Petra lavar ar goulenn-ze? An dra-ma : pere eo ar grouadurien n'int bet morse *dindann galloud an drouk-spered*, pe dre ar *pec'hed orijinel* pe dre ar *pec'hed aktuel*? Kals o deuz komzet eus ar vugaligou maro goude ar vadiziant, pe zoken araok beza badezet : ar re-ze, anat eo, n'o deuz gellet ober pec'hed aktuel ebet, mes e stad a bec'hed int bet goulskoude (ar vugaligou badezet) pe e oant (ar re all) p'eo gwir ar vadiziant a neta an ene eus ar pec'hed orijinel. Sant Iann Vadezour a zo bet netaet araok e c'hinivelez euz ar pec'hed orijinel : daoust ha konsevet eo bet, koulz ha sant Joseph, hervez re all, — heb ar pec'hed-se? Ho katekiz, bugale, hel lavar d'eoc'h « *Neuz nemet ar Werc'hez hag he divije bet ar c'hras-se* ». Mes avat, mantret oun choumet o lenn ar respount-ma : « Al loened n'o deuz ket pec'hed! » Lennit 'ta ha deskit petra eo ar pec'hed, ha penaoz e pec'her? An dra-ze a zo en ho katekiz ive. Ha c'hoas an dra-ma : « ar grouadurien all — an dud — ne bec'hont biskoas! » Siouas ! — Sal' e ve gwir ! — Red oa eta lavaret : « *etouez an dud, « ar Werc'hez Vari n'he deuz bet pec'hed ebed biskoaz* ». Krouadurien a zo : an *Elez*, sperejou pur kronet gant Doue : darn anezo o deuz *kendalc'het* er stad m'oant bet krouet : *ar re-ze n'o deuz ket bet pec'hed biskoaz*. Arabad eo eta lavaret eo bet roët d'ezo « ar c'hras da veza konsevet heb pec'hed » ; na ken nebeut all : « lod euz an oll *elez mat* n'o deus ket kendalc'het ». Ma oufec'h taoler eun tam evez ouz

ar pezh a lennit hag a zeskit en ho katekiz ne skrivjec'h ket ar seurt traou.

Trede goulenn, 10 poënt : *Petra eo beza salvet ha penaoz e c'heller beza salvet?* Beza salvet, ha n'eo ket 'ta, a zo mervel er stad a c'hras ha mont da welet Doue d'ar baradoz, raktal goude ar maro, pe goude beza tremenet dre ar purkator : rak, daoust d'ar pezh o deuz lavaret unan benag, ar re a ia d'ar Purkator a zo tud salvet ive! « Beza salvet eo savetei an ene, eme unan ; a zo ober ar zilvidigez », na petra 'ta, bugaligou, mes an dra-ze n'e ket respount eo. Ha d'eun all e livirin e renk fall an traou pa lavar : « beza salvet eo savetei an ene, mont d'ar baradoz ha mervel e stad a c'hras ». Red eo mervel da genta, ha mont d'ar baradoz goudeze. D'eul loden all hag a zonzj d'ezo eo red miret eur vuez dibec'h penn da benn-goude ar vadiziant, e tigasina da zonzj ez euz, huel zoken e baradoz an Aotrou Doue, sent ha sentezed hag a zo bet gwall bec'herien war an douar hag ar zonzj-ze eo a dlefe startat bepred hor fizians e trugarez Hon Tad 'zo en Nenv.

M'am bije bet muioc'h a frankiz en niveren-ma, am bije dastumet evidoc'h eun neubeut euz ar perlezennou skrivet ha digaset d'eomp evit respount d'an eil lodenn euz ar goulenn : « *Penaoz e c'heller beza salvet?* » Allo ! digorit ho katekis ha lennit : Hag awalc'h eo evit beza salvet *kredi* ar gwirioneziou merket er Gredo? Nan, red eo c'hoas *miret gourc'hemennou* Doue ha re an Iliiz hag en em *ziouall diouz ar pec'hed*. Dies oa respount an dra-ze? Hel livirit d'in ! Pa lavaran d'eoc'h e tlejec'h *deski lenn mat* ho katekis.

An dro genta-am bezo adarre traou jiskiz da zisplega d'eoc'h.

F.-M. MAZÉAS.

AR WINELL ⁽¹⁾

Gwinel a nij ker skanv,
Lapouz an deiou hanv,
Pleg da ziuaskel,
Ha tosta, me az ped,
Da gomz d'eun divroet
A Vreiz-Izel.

Me zonz d'in oa da neiz
En eur c'hornad a Vreiz,
Gwechall en Kerne :
E Gwiscriff pe 'r Faouët,
Ar Zent pe Langonnet,
Gourin, Plouré...

Alies, neuze, me gred,
Ec'h euz en em bozet
Var gre'h Toulaëron,
Var roc'h ar Vadalen
A bign uhel o fenn
Dreist ar c'hanton.

Bet out zur e Braoulek,
Hag e Roudoualek,
Var Gastel-Ruffel,
'Vit gwelet touriou kaër
Bro Wened ha Kemper,
Tro an dremvel !

Bet out en Abatti,
— Eur lec'h leun a zudi —
Var ribl an Elle...
Nag euruz oan gwechall
Eno o studial,
Gant tud Doue.

E Leon, gwinidel.
E Treger, gwenili

Bet out, pad an hanvou,
Meur wech, er pardonioù
Zarempreden-me
Zant Urlou, zant Jill,
Zantez Barbon, Koadri
Ha zant Herve....

Lar d'in mar talc'h d'o feiz
Ma c'henvrois a Vreiz
En holl barrezioù
Mar d'int bepred fidei
D'an ofisoù santel
Zul ha gouelioù ?...

Daoust ha na weler mui
Potred Skaër ha Gwiscrif,
Lun o fardon braz,
C'h ober gwall grogadoù
Var maout ar gourennoù,
Er prajou glaz ?...

Na ped gwech glevaz-te
Anjelus ar mene
Dre 'r stankou tasson !...
D'am bro pa hunvreat,
Henvel c'hoaz her c'hlevan,
Skil'tr em c'halon.

Dre-ma keit ma chomi,
Gwinell, klud var ma zi,
E korn an doën ;
Pa gleyin da richan,
Ankoeus a bep poan,
E vin laouen.

Euruz out, evnig ker,
Te nijo c'hoaz ember
Da Vreizig-Izel...
Me, siouaz ! a renko
Huanadi d'am bro
Betek mervel...

M'âme Crève-cœur

(Lennerez planedennoù)

Arvest II

DIVIZ I

SOAZ, he-unan

Me gred e vo hepdale poaz ar piz !...

... An deiz-all, ar fakteur a zigasas aman eul lizer hag e santis e oa ar poltred ebarz !... War evez e oan ha me tenna anezan erméz ha lakat, e plas poltred Mari Gabellec, hini va c'hamaradez Marc'harit. An dra-ze a oa grêt biskoaz a vrvoc'h ; an itron a lonkas ar gaouleden hag a gavas anezi mat sur ! Me lavar d'eoc'h eo tom an dour : N'eus ken man da ober nemet skôta !...

Neuze, me 'meus goulnennet mont tri deiz d'ar gêr da welet va mam hag am eus galvet Mari ar C'habellec da zont aman n'em flas... Breman, Mac'harit, hag eman he foltred gant an itron, a deuo e berr da lenn he fianeden... Ha God on bet ar beure-man, 'vel a-beurs an itron, o pedi anezi da zont aman raktal goude kreizteiz da glevet eur c'helou mad...

Aze ez a da veza breman souden eun diskrapadeg hag a vo fentus, pa vo dizoloet ar pod.

Gervel a ra : Mari !

DIVIZ II

SOAZ-MARI

SOAZ. — Lavaret am eus d'it petra 'z poa da ober : nebeut a dra, an hini goz ne zello ket ouzit ; ne c'hello ket sonjal emaut e stum eur vatez, p'eo gwir eo poltred Marc'harit a zo ganti hag e kred d'ezi eo da hini eo !...

Me ya da welet hag hen ema God wardro. Benn vô arru Marc'harit aze, me vo ive hag a en em gargo neuze da ren ar stal... C'hoarzin a ri breman souden !

MARI. — Krena n hini ran ; aon am eus na deufe da c'houzout eun dra bennak !...

SOAZ. — Seurt ebet, gwelet a ri ! Noz eo d'ezi ha dall he c'haz !... Kenavo breman souden !

(Mari a ya erméz)

DIVIZ III

SOAZ, he-unan

Ne glaskan ober poan ebet d'ezi, e gwirione ; koulskoude pa fell d'ezi am gwerza ken yud, eo red d'in n'em difenn. A drugare Doue, va c'hamaradez Soaz a oa aman hag he deus kemeret va c'hôz ! Panevet-se, me oa ét sur e kof ar bleiz !... Deut e vijen bet aman, war zigarez balé, hag ar wech he dije ar zorserez folet he barr warnon, he dije kaset ac'hanon lec'h m'he dije karet... Ken e fromman !...

Daoust ha dont a reio Soaz a-benn da dapout anezo o-diou ? Ijinet brao eo he zro... N'he deus ket staget he c'hezek ouz lost he c'harr.

(Trouz a glever)

Tud e toull an nor !... Oh ! va c'halon a lamm em c'hez !

DIVIZ IV

MARI, MARC'HARIT, YVONA

MARI, *ouz toull an nor.* — Ya, dimezelled, an itron ho tigemero raktal ! Me ya d'he c'herc'hat !

(Mari a ya erméz)

DIVIZ V

AR MEMEZ-RE — MME C.

mme c. — Azezit, plac'hed yaouank !

Sellet a ra piz ouz Marc'harit 'neur gemer he c'hartou

C'houi eo Mari Kabellec hag a zo deut aman da glevet ganen ho planeden... Mad ho peus grêt. Ezom ho poa da zont !... Ar c'hartou-man a gomze d'in diouzoc'h eiz deiz zo hag o deus roet d'in dijâ sklerijen diwar ho penn.

MARC'HARIT. — Ha posubl e vefe, itron ? C'houi a anavez ac'hanon ?

Mme C. dizeblant, o lenn he c'hartou

mme c. — Me wel eun den yaouank hag ho peus anavezet gwechall... Henez a zo gwell zouget evidoc'h... C'houi ho peus dilezet anezan... Soudard eo !. Varc'hoaz e tle dont e permission.. Kerkent e kemero penn an hent da vont du-ze d'ho koulenn.. Skrivet en deus an dra-ze d'eoc'h en deziou-man.. Eur gerladen a welan, Keri... vin... Eno

me wel anezan en e wiskamant soudard. Ah ! setu hen breman en e wiskamant breton. War eun hent bras. Eur plac'h a zo ouz e gostez. C'houi eo. Hag eur vagad tud da heul. eun eured !

Ah ! meska ra an trao ! ne welan ken netra !

MARC'HARIT. *evel strafuilhet.* — Awalc'h eo ! Oh ! va Doue ! va buez skrivet pen-da-ben !

YVONA. — sellit ive, ilron, hag evurus e vô goude ma vo dimezet !

MARC'HARIT. — Ya, sellit !

Mme c. *o sellet he c'hartou.* — Serr-noz eo ! Eun ti a welan hag eur chiminal o tivogedi. Eur wreg a zo ouz toull an nor. C'houi eo ! He fried a deu war an treujou hag e c'hoarzent o-daou.

YVONA. — Sklér eo ! evurus e vi, Mari !

MARC'HARIT. — N'ouzon petra da zonzal na petra d'ober !

Mme c. — Biskoaz em buez (hag am eus lennet kalz a blanedennou) n'am oa lennet planeden ken skler ha ken kaer !. C'houi, plac'h yaouank, eo anet d'eoc'h pesort hent ho peus da heul ; eno eman evidoc'h an evurusted !

YVONA. — Me garje beza bet eur blaneden evelse ! Oh ! na me vije ét raktal !

Mme c. — C'houi, kent lenn d'eoc'h ho planeden, a renko beza grêt tri-dra !

YVONA. — Tri dra !

Mme c. — Da genta, ober yun an nao stereden ; d'an eil, lavaret ho pater war an tu enep ; d'an trede, mont a-gil d'ho kwele.

YVONA. — Hag e rin ! Ha goude ?

Mme c. — Goude, deut adarre d'am c'haout !

YVONA. — Hag e teuin ! Ha me, p'am bo anavezet va planeden, ne chomin ket da dortal ! Me a wento keit ma vo an avel a du.

Mme c. — Komzou fur a zo ganeoc'h, plac'h yaouank, rak ar blaneden, pa ne ve ket sentet outi raktal, aliès a deu da chench.

MARC'HARIT. — Ma ! lavaret eo ganin, ha ne zislavarin ket : Penher Kerivin am bo !

YVONA. — Deut eo ! vit an deizioù me 'm bo friko !

MARC'HARIT. — Pegement eo ho kont ?

Mme c. — Eur skoed !

MARC'HARIT. — Setu aze ! kenavo ha trugarez !

Ez eont trezek an nor. Trouz en tu-all.

DIVIZ VI

AR MEMEZ-RE. — GOD

Soaz ermêz a vount God en ti. Pa deu God en ti, Mme C a chom batet eur pennad ha neuze en em lak etre God ha Marc'harit hag e vout houman ermêz.

Mme c. — Arabad 'n em gaout aman daou rummad war an dro ! Kenavo ha chans d'eoc'h.

(Marc'harit hag Yvona ermêz)

DIVIZ VII

Mme c. — GOD

Mme c. *droug enni.* — Penôs en em gavit c'houi aman ?

GOD. — N'ho peus ket kaset tud da lavaret d'in dont ?

Mme c. — Am eus me kaset tud d'eoc'h ?

GOD. — Ya, ho matez. Bet eo du-man o pedi ac'hanon eus ho peurs da zont raktal goude kreizdeiz, ho poa eur c'helou mad da zigemen d'in !

Mme c. — Va matez ? ! Pelec'h eman ?

GOD. — E oa ganin raktal.

Mme c. *(o c'hervel).* — Soaz !

(Soaz a deu)

DIVIZ VIII

AR MEMEZ-RE. — SOAZ

Mme c. — Piou en devoa pedet ac'hanoc'h da zont da gerc'hat ar wreg-man ? Pesort kelou mad am oa me da zigemen d'ezi, mar plij ? Komzit ? Ne lavarit netra ? Breman c'houi zo mut ? Arôk eun eur aman, c'houi renko beza karzet eus va zi, klevet a rit ? Arôk eun eur ! Ho kamara-dez a chomo ganen ! Alo ! endro ! paeet oc'h, n'oc'h ket ?

(Soaz ermêz)

DIVIZ IX

Mme C. — GOD

Ha gwelet ho peus an dra divergont, penos e selle c'hoaz ouzin 'n eur vent ermez ! Baoue pell-ze e oan o klask eun digare bennak warni ha setu 'm eus kavet. N'eus droug ebet ha ne zervijfe d'eur yad bennak. Elec'h eur pezh divalo, setu d'in breman eur vatez a zoare, eun tam plac'h umbl ha savet mat... — Chans ho peus bet pa 'm euz gallet lakat an diou blac'h-all ermêz rôk m'o deus deus gwelet ac'hanoc'h ?

GOD. — Piou an diou-all-ze ?

Mme C. — Danvez ho merc'h-kaer 'ta hag he c'hamaradez !

GOD. — Gredan biken !

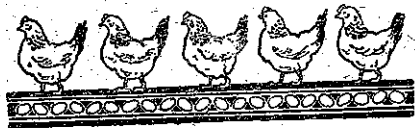
Mme C. — Eo, deut eo aze breman souden da lenn he fianeden, ha setu grêt an tôl biskoas a vrayoc'h. Varc'hoaz, pa 'n em gavo ho mab, e c'helfoc'h ober an dimezi.

GOD. — N'am eus gwelet nemet an diskeud anezi. C'houi zo 'n em laket etrezomp ha mat ho peus grêt !

Mme C. — Sonjal a ran ! Petra-vije c'hoarvezet mar ho piye 'n em anavezet ?

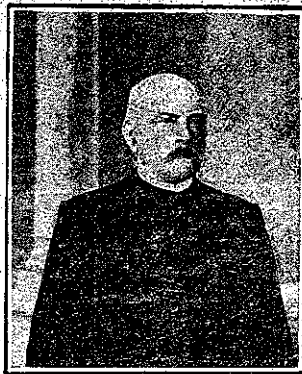
GOD. — Evurus on pan eo gonezet ar barti.. Ho taou c'hant lur ho po !

Mme C. — Ez it da gemer eun dra bennak, eur banne hini dous evit trinka da yec'hed an dud yaouank. — (o c'hervel) Mari ! digaset aman ar « Bénédictine » ha gwer bihan ! — (da God) Ez it da welet va matez nevez, eur plac'h a zoare houman, da vihanan !

Eun dijentil Breizad

An Aotrou Gaston a Gervenguy

Er miz tremen, Gleder a bez a oa e kaony ; an hini a oa bet mear ar barrez epad c'houeac'h vloaz war nugent, an Aotrou Gaston a Gervenguy a oa maro.

Eun den oa bet en e amzer evel ma ne vez ket gwelet kalz : eun den mat, e gwirionez. E vuez penn-da-benn a dremenas etre maner Keryan el lec'h ma c'hanas d'an 28 a viz Here 1841, Kastel-Pôl, el lec'h ma chomas epad an ugent

vloaz kenta goude e zimezi ha maner Kervenguy el lec'h ma varvas e peoc'h, e itron hag e vugale en e gichen, d'an 20 a viz Gouere diveza. Diou wech hebken e tec'has diouz Breiz-Izel ; er bloaz 1867 evit difenn ar Pab hag er bloaz 1870 evit difenn ar Frans.

Savet e oue evel ma ouezer sevel bugale e ti tud chentil Breiz-Izel ; deski a oue grêt d'ezan karet an Iliz ha karet ar Bobl.

Ez-vihanik e kleve hano gant e dud euz a drubuilhou Pi IX ; abred e kanas ar ganaouen zispar nevez grêt war Diner Sant Per ha soudarded ar Pab gant an Aotrou Guillou, ar c'hlederiad brudet :

O Tad santel, ni fell deomp holl plega
Dindan ho tourn savet d'hor benniga
Ni roio deoc'h evit harpa ho tron
Hon aluzen hor breac'h hag hor c'halon.

Dal m'en em gavas e kreiz e vleun, e falvezas gantan mont da zifenn gwiriou ar Pab ouz al laëron o devoa touet diframma digantan e rouantelez, tam ha tam ; e Mentana, e sikouras rei lamm da botred Garibaldi d'an 3 a viz Du

1867 ; ar re-man goude an dizro louz-ze a jomas-sioul eur pennad, mæs pa zailhas ar Prus war ar Frans, o c'houzout ervat o devoa re en holl ar Fransizien da ober dija en o bro e tiskennjont d'ar red. — 60.000 e oant, — euz o meneziou ha d'an 20 a viz Gwengolo, dre ar frailh grêt er *Porta-Pia* (1). unan euz doriou kêr Rom, ec'h-en em ziljont e kear-benn ar bed kristen : peurlaeret oa ganto rouantelez ar Pab.

Keleier fall Rom a en em gavas e Frans p'edo o vennout koueza, he unan, dindan krabanou ar Brusianed ; an Aotrou Gaston, nevez dimezet, daoust ma n'oa ket red d'ezan bale, a oa et. d'ar red, war zikour e vro en danjer. Siouaz ! ar bloaz 1870 a oue eur bloavez a reuz hag a ziskar evit an Iliz hag he merc'h hena, ar Franz.

Goude ar brezel, an Aotrou Gaston a Gervenguy a jomas ugent vloaz e Kastel-Pôl ; eno e roas an dourn da gas en dro kelc'h ar vicherourien ha Breuriez Sant Visant a Baol ; da varo e dad an depute, e oue hanvet da veur e Cleder ; miret e oue er garg-ze beteg e varo ; den n'en devoe d'en em glemm anezan ; e di a oa digor d'an holl ; ar paour a c'helle beza ken hardis-hag ar pinvidik o tostât outan ; eur skouer e oue war pep tra ; e feiz birvidik epad e vuez a skedas dreist holl epad e glenved diveza ; goulenn en devoa great ouz an Aotrou Doue kaout eur c'hlenved hir a roje tro d'ezan da ober e binijen war an douar-man evit holl bec'hejou e vuez tremenet ; selaouet e oue e beden ; chom a reas pell etre e wele hag an tan ; bep sizun e veze digaset ar gommunion d'ezan, ha beteg ar fin e falvezas gantan beza war e zaoulin evit reseo e Zoue.

Ar garantez en devoa bet evit Vikel Jezuz-Krist, d'e bemp bloaz war nugen, a jomas alao beo birvidik en e greiz, keit ha ma tridas eur berad goad en e galon ha n'oa ket evit komz d'ezan euz ar Pab heb gwelet raktal an daêrou o tont da c'hlebia e zaoulagad.

Difennour gwiriou an Iliz ha gwiriou ar Frans. an Aotrou Gaston a Gervenguy a zifennas ive ker kalonek all gwiriou hor Bro Breiz-Izel hag abalamour da ze e oue hanvet da Rener ar Bleun-Brug. Holl vignoned *Feiz ha Breiz* a bedo Doue evitan.

(1) Pi IX o veza ma n'en devoa ken nemed 10.000 den gantan diodan o armou, ne glaskas ket zoken en em zilean.

DIVINA DENNOU

I. — NOTEN. Pier Capitaine. Victor Gouriou ha Fr. Iliou o deus bet 190 p. e miz Mae hag e miz Even.

Liziri a zo bet en em gavet divezat e miz Even-ha setu aman ar poenchoz o dfeet lakat d'o ferc'h'en da heul ar re o devoa gounezet kentoc'h : Fr. Abeguille, L. Bourles, L. Floc'h M. J. Piriou ha J. Le Roux, peb a 100 p., J.-L. Pennec. 110 ; T. Peron ha J. Calvez. 130 ; Gen. Lars ha J.-M. Quéau, peb a 140 ; J. Querrien, 150.

II. — Respontchou divinadennoù miz Gouere.

I. — Eur vi. II. — An tan. III. — Eur votez. IV. — Eur goloen evit ar gwenan. V. — Diou wenorez.

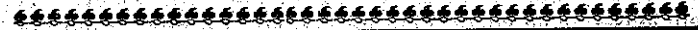
66 o deus bet 100 p.

Fr. Abeguille, Treflaouenan	Yon Herve, St-Goazec
Fr. André, Plabennec	Angel Kergoat, Sizun
Balay, Quimerc'h	Louisa Lars, Plouzane
Louis ar Bec, Plobannalec	M. Laurent, Gwipavas
J.-P. Bergot, Châlons	Barba Lez, Bodilis
M.-A. ar Berr, Gwitevede	M. A. M., Rosnoen
M. Yv. Berthou, Gwitevede	M. Mallegol, St-Thegonnec
Yv. Bihan, Cleder	F.-M. Martin, Gwiniventer
M.-A. Bleunven, Porspoder	Rene Mons, Treflaouenan
Blouet, St-Coulitz	Bazil Morizur, Plouzeniel
Fr. Bocheur, Landunvez	Potr L. N., Logonna
Vict. Boule'h, Plouescat	Herve Normand, St-Thegonnec
Cat. Bourry, Plogastel	Laurent Ollivier, Lanhouarne
M ^{me} Cabon, Gwisseny	Goulven Ollivier, Sibiril
M. Yv. Cardinal, St-Nouga	Alex. Palut, St-Nouga
Pier. Caugant, Edern	Alex. Patinec, Gwinevez
Fr. Cloarec, Gwikourvest	Fr. Pellen, Yourc'h-Wenn
J. Corre, Plogastel	J.-L. Pennec, St-Segal
J.-R. Corre, Plogonnec	Am. Person, Plouvien
Clet Jean Cosse, Cleden	M.-J. Piriou, Rosnoen
M. A. P. Cneff, Gwitevede	M. Pondaven, Plouzeniel
M. Doare, St-Nic	M. Yv. Prémel Cabic, Kerlouan
Ros Falthun, Plouneour	Cor. Provost, Edern
M. A. Ferec, Edern	J.-M. Queau, Bodilis
L. Floc'h, Plomeur	Queau, Landerne
Yv. Floc'h, St-Nouga	A. Queinnec, Sizun
J. F. ar Goff, Plouzeniel	Herve Rolland, Dirinon
J. Yv. ar Goff, St-Thegonnec	A.-M. Salaün, St-Nouga
Yv. ar Goff, St-Evarzec	J.-M. Salaün, An Trehou
Guil. Gourlaouen, Gwipavas	M.-A. Segalen, Gouesnou
Yv. Grall, Gwinevez	Jan. Seité, Enez-Vaz
Jacq. Hall, Plougonvelen	J.-Yv. Simon, Plouzane
	M. Sparfel, Lanhouarne
	Bernad. Vaillant, Gwitalmeze

Feiz ha Breiz

ARVORIG HA KROAZ AR VRETONED

Kannad miziek ar Vretoned a ro keleier a bep bro
ha kentellou war bep tra

« Feiz ha Breiz » ha « Kroaz ar Vretoned »

Anat eo, siouaz, n'eo ket achu c'hoaz reuz ar brezel. En dilost anezan, pep hini a gav e lod a c'houerventez : unan a wel e beadra o vont e dismantr ; eun all a glemm war e yec'hed ; eun all a rank dilezel labour e holl vuez deut da vezan eur zamm re bounner evit e ziouskoaz.

Ugent vloaz zo tremenet abaoe ma savas an Ao. F. Vallée, e ti moullerez St-Gwilherm, e Sant-Brieg, kazeten *Kroaz ar Vretoned*. Goude bezan labouret eur pennad e-unan, e teuas e skouer da c'hounit d'ezan eur bagad mignonned ha skrivagnerien, trawalc'h evit rei d'ar gazeten, ha n'he doa da genta nemet diou bajen vihan, peder bajen vras. *Kroaz ar Vretoned* a deuas da vezan tenzor tiegeziou Bro-Dreger ; an neb a stage ganti n'halle ken he dilezel, rak bezan e oa eur mellezour splann ha gwirion eus buez ar Vro.

Daoust da ze, n'he devoa ket gallet astenn he gwriziou na pell na doun awalc'h, ha korventen ar brezel, dre forz c'houeza, a zo deut a-benn d'he zrec'hi. Mes arabad fallgaloni. Ar gazeten vrezonek a zo galvet da vev a Breiz ; he amzer wella eo an hini da zont.

Varc'hoaz, *Kroaz ar Vretoned* a gemero adarre he lusk hag etouez kazetennoù ar Vro e savo, evit mad, er renk dleet d'ezi, da lavaret eo, er renk kenta.

E. A. M.

47 o deus bet 80 p.
Cath. Acquitter, Gwikar
Fran. ar Borgn, Gwivede
Fr. Clec'h, St-Goazec
M. Yv. Corr, Plouescat
M. Coz, Vourc'h-Wenn
Fr. Creff, Lanarvily
Cath. Daniel, Lothery
Jos. Deroff, Kastel-Pol
G. an Deun Lannilis
F. Douval, Plouneour
Yv. Fagon, Lokournan
J.-L. Fave, Gwiniventer
Gueguen, Goulven
Victor Gouriou, St-Thonan
F.-M. Gourmelon, Plouzane
Yv. Guiot, Goulven
Emil Hamon, Plouedern
Fr. Iliou, Goulven
Ol. hag H. Kerbaul, Lanneufret
An I. Kerjan, Kokournan
Al. Kerlidou, Treflez
J.-M. Kermarrec, Loperhet
F. Lannuzel, Milizac

M. Lavanant, Loc-Eginer
J. Leon, Sizun
Perrin. Maner, Ar Merzer
Yv. Menez, Gwitalmeze
Fr. Menven, Taule
J.-P. Skolaer, Lesneven.
M. Pellen, Lanriouare
Fr. Pellen, Guilers
Yv. ha T. Peron, St-Neven
Germ. Peron, Tremaouezan
M. Yv. Pinvidic, Plouvien
Philo. Pondaven, Plouzeniel
Charl. Pronost, Lannilis
M.-Cath. Richard, Plougonvelen
Fr. Rioul, Lambaul
Rene Rioual, Plougonvelen
Fr. Roudaut, Goulven
Fr. Raoul Lanriouare
J. Le Roux, 23, B. G. A. 2 G. N. S. 131
Joseph Le Roux, Kastel-Pol
Yv. Scanff, Plouyorn
Paul Touz, Treflaouenan
M.-L. Tranvouez, Tremaouezan
M. ar Ven, Lokournan

III. Divinadennoù miz Gwengolo

I. — Livirit petra ya d'ar ster
A lez he bouzellou er gêr ?
20 p. ar r. — Digaset gant A. Quéau, Gwengat

II. — A-gresk er c'harz, a beur er prat,
A deu d'ar gêr da labourat ?
20 p. ar r. — Digaset gant Joseph Kerrien, Mespaul.

III. — Petra ya d'ar marc'had
Ar gliz war e zaoulagad ?
20 p. ar r. — Digaset gant Joseph Le Roux, Kastel Paol.

IV. — Pemp ger a bemp lizeren ken eas da lenn a gleiz da
zeou evel euz an neac'h d'an traon.

* * * * * P'her grear mat e kas d'an nenv,
* * * * * N'her grear 'met pa vezer krenv,
* * * * * Ha korrig a zo henvel
* * * * * Ez a neb a zo berwel
* * * * * Hag hini a zo henvel.

50 p. ar r. — Digaset gant M. A. Ségalen, Gouesnou.

*Ar respontchou a dle en em gaout gant Rener Feiz
ha Breiz, e Plougerne, a benn an 12 a viz gwengolo, da
zvezata. Ar priziou a vô roet d'ar 16, e Kastel-Pol.*

Une Réorganisation nécessaire

Mon dessein n'est pas de passer en revue la presse catholique en langue bretonne, mais de m'occuper uniquement de notre revue *Feiz ha Breiz*. Seule elle tend à réaliser entièrement le programme que poursuivent depuis plus de 50 ans les catholiques du Léon : dissiper l'ignorance religieuse ; combattre l'indifférence des Bretons pour le patrimoine de traditions qu'ils ont reçu de leurs pères.

I

Aujourd'hui surtout, il est vrai de dire que l'ignorance religieuse est la source de tous les maux qui accablent le monde ; on trouvera de ces maux des causes plus prochaines, mais toutes se réfèrent à cette cause unique.

En Bretagne, le mal sévit comme ailleurs ; l'on peut assurer que peu de chrétiens fréquentant l'église sauraient justifier leur attitude par un exposé clair et précis de leurs croyances. La routine est souvent à la base de la vie chrétienne, base fragile qui s'écroule au moindre souffle.

Il y a donc lieu de renouveler la foi parmi nous, et d'en donner d'abord, en collaboration avec le clergé et sous sa direction, une connaissance approfondie.

Mgr l'Evêque de Quimper a institué dans son diocèse les catéchismes de persévérance ; les fidèles reçoivent d'autre part, à l'église, une instruction religieuse suivie ; le rôle d'une revue catholique serait, semble-t-il, dans des articles brefs et pénétrants, de mettre en lumière des points de doctrine et de morale choisis çà et là pour leur importance générale ou leur plus grande actualité.

Un modèle du genre nous est fourni dans la *Revue des Jeunes*, où le P. Sertillanges et ses collaborateurs donnent à l'exposition des vérités chrétiennes des formes si neuves, si variées, si attrayantes. Quoi qu'il en soit, *Feiz ha Breiz* a de ce côté une grande mission à remplir. Il s'en est toujours rendu compte ; il suffirait d'en feuilleter les numéros pour y trouver à chaque page cette préoccupation constante : enseigner la religion, porter le lecteur à l'amour et à la pratique de la foi catholique.

Depuis la fin de la guerre, des difficultés de toutes sortes, des crises survenant par cascades, ont nui à la réorganisation de notre œuvre. Les écrivains qui, chaque mois, ont apporté avec tant de dévouement leur collaboration au *Feiz ha Breiz* sont demeurés trop peu nombreux : le zèle d'un petit groupe, quelque fervent qu'il soit, ne suffit pas à fournir à la curiosité, aux exigences de tant de lecteurs un aliment varié et toujours préparé à point ; il faut que le nombre des collaborateurs se multiplie...

Organiser la collaboration, telle est la besogne urgente. Il faudrait, comme suite à cette réunion, que l'on pût ici même, avant de nous séparer, parachever ce travail : Fixer les rubriques, les sujets à traiter que comportera chaque n° du *F. h. B.* : Histoire, Religioñ, Art breton, etc., etc., et pour chaque rubrique, désigner *dès maintenant*, — quitte à faire plus tard auprès d'eux les démarches nécessaires, — un groupe d'écrivains, de collaborateurs. Le Comité du *Bleun-Brug* a toute qualité pour faire ce choix.

II

Le *Feiz ha Breiz* s'est toujours proposé de combattre aussi l'ignorance des Bretons à l'égard des choses qui les touchent de plus près, les traditions et l'histoire de leur pays.

C'est une remarque souvent faite et qui se vérifie de plus en plus : *les Bretons ne connaissent pas leur pays*. Ils passent indifférents près des monuments où se trouvent inscrites les plus belles pages de leur histoire ; ils se désintéressent même de la physionomie de leur sol ; ses beautés naturelles les laissent froids ; ils n'en apprécient que la fertilité.

Comme je l'entendais dire récemment, quel est donc le Breton de moyenne classe qui entreprendrait aujourd'hui, pour son instruction, un voyage circulaire en Bretagne ? Quel est le pèlerin qui reprendrait l'itinéraire du pèlerinage des Sept-Saints ?

Il est des voyages moins pénibles : livre en main, il est facile d'excursionner dans le passé de la Bretagne. Combien de Bretons ont rapporté de ce voyage le souvenir de Nominoé, d'Alain Barbetorte, des fondations des Saints, etc.

Pour la masse des Bretons, tous ces événements sont

lettre morte. Renseignez-vous près de la jeunesse d'aujourd'hui, celle qui a 20 ans ; vous serez, 90 fois sur 100, effaré de son ignorance.

En matière d'art, l'indigence est la même. Nous avons une musique populaire qui a provoqué l'étonnement et l'admiration des plus grands maîtres ; pour la jeunesse d'aujourd'hui, le moindre air de bastringue a bien d'autres charmes. Dépravation du goût, résultat d'une ignorance opaque des conditions de la beauté qui pourtant s'offre à eux de toutes parts ; mais l'oreille n'en goûte plus les accents et le choix se porte sur l'horrible avec une stupidité et une incohérence qui révoltent.

Feiz ha Breiz doit porter la lumière dans ce monde ignoré, et ici, de nouveau, il importe de grouper une collaboration nombreuse et choisie.

Mieux que de simples articles de revue, des brochures, des livres devraient paraître, à chaque fois qu'un sujet religieux, historique, littéraire, pédagogique, économique, se prêterait à d'utiles développements ! Quand aurons-nous, en breton, notre collection « Les Saints Bretons ? » notre imagerie bretonne ? Une œuvre immense reste à réaliser.

III

Parvenus à ce point, une dernière question se pose : *Avec quelles ressources ?*

Nous savons tous qu'aujourd'hui rien ne se fait sans beaucoup d'argent. Comment, nous qui vivons à la grâce de Dieu, au jour le jour, allons-nous nous en procurer ?

Nous avons deux moyens ; nous pouvons créer une *Société d'édition bretonne F. B.* à laquelle nos amis constitueraient un capital rapportant intérêt à 4 0/0.

Il y a un deuxième moyen : Créer des abonnements à 12 fr. par an, donnant le droit de recevoir *Feiz ha Breiz* et, éventuellement, toutes les publications — deux au minimum — paraissant dans le courant de l'année.

Ajoutons qu'un moyen n'exclut pas l'autre.

Que nos amis veuillent bien s'arrêter quelques instants aux questions que nous posons ; des solutions qu'ils vont prendre dépendent les progrès d'une œuvre qu'il serait criminel de négliger, car elle détient en germe le secret de tout notre avenir : **FEIZ ha BREIZ.**

Y. L. M.

X^{et} Gouel ar Bleun-Brug

Renet e Kastel-Paol

d'ar 15 ha d'ar 16 a Viz Gwengolo 1920

D'ar meurs, 14 a wengolo, edomp hon daou, Aot. Renet *Feiz ha Breiz* ha me, oc'h hentcha varzu Kastel-Paol : « Nemet e ielo an traou en dro ! » a lavare egile. « Ha perak ne iafent ket ? a respontis d'ezan. Red eo kaout fizianz kousto pe gousto ». Hag o tivizout evelse divarbenn kement a c'helle beza mat pe fall, e ligouesjomp 'e Kastel. Eno e kavjomp tud o prederia evit renka pep tra evit antronoz, rak mall bras oa hen-ober ; an amzer a ioa bet re verr evit ma viche bet aozet mat pep tra. Tremenni a rejomp an hanter dervez o welet hen-ma hag hen-nez, o redek a gleiz hag a zeou ha, pa zeuas ar pardaëz, e c'hellemp lavaret : « N'hon deuz ket kollet hon amzer ! »

Merc'her, 15 a Wengolo. — An deiz-ze a dlle beza eun deiz a studi : bet eo bet, ha penn da benn ; ha va c'hoant a vije ober evidoc'h eun diverra eas da lenn euz kement a zo bet lavaret en deiz-ze, koulz diouz ar mintin, koulz goude kreizdeiz, rak me zonz eo eun dra vat diskouez deoc'h ar volentez vat, an aket o deuz kals tud, — tud a zoare e pep giz, — da adsevel yez Breiz-Izel er renk a zere d'ezan, ha da skigna e kalonou Breiziz an ioul da garet seul-vui o bro.

Da 9 heur edomp bodet e skolaj Kastel, rak an Aotr. Superior en doa bet ar vadelez da rei deomp eun digemer karantezus. El leac'h ma vez desket d'ar skolaerien ober taolennou ha skeudennou oamp dastumet, eun hanter-kant benag. An aotronez chaloned Le Roy, a zo e penn an holl oberou euz an Eskopti ; Cardinal, persoun Plougastel-Daoulas ; Uguen, rener skolaj Sant Visant, e Pont-Kroaz, a ioa ganeomp. En o c'hichen, setu an Aotr. Marquis de L'Estourbeillon, a zo ken douget da zifenn gwiriou Breiz e

pep doare ; an Aotr. Ernault, a zo oc'h ober skol e skol-veur Poitiers hag a anavez pep tra divar yez ar Gelled gwechall goz ; an Aotr. Vallée, rener *Kroaz ar Vretoned*, e Sant-Briek ; an Aotrou-Koroller, euz Monkontour, mignon bras ar Bleun-Brug. Breiz a-bez, koulz lavaret, he deuz he c'hannaded ganeomp, rak etouez ar veleien ha kloareged a zo e Kastel, e welan an Aotr. Perrot, euz Eskopti Kemper ; an Aotr. Marechal, euz Gwened ; an Aotronez Leclerc ha Bozec, evit Sant-Briek ; an Aotr. Havard, aumônier ar zoudarded e Sant-Malo, evit Roazon. Ar skoliou-meur n'int ket ankounac'heat, rak an Aotr. Cornic, euz Gwinevez-Forzay, a zo rener Unvaniez bugale Breiz en Angers, hag an Aotr. Goff, a zo e penn « Iacuankiz Breiz » e skol-veur Roazon. a zo plijet ganto dont betek ama.

An Aotrou Cardinal a lavar ar bedenn e brezounek, « Hon Tad a zo en Nenv ha Me ho salud, Mari » ; e komzou c'houek meurbet e lavar deomp perak eo bet savet *Gouelioù ar Bleun-Brug* : mennoz ar re a zavas an unvaniez-ze oa lakât Breiziz da garet seul-vui o yez, o gizioù, istor o bro, o ilizoù, o zourioù, o c'hroazioù kaër, o zraoù koz en tiegeziou (arrebeuri, lienachou), en eur ger, kement tra a ra da Vreiz-Izel beza ar pezh ma 'z eo, eur vro dishenvel diouz ar re all, eur vro hag he deuz bet hag he deuz c'hoant da gaout adarre eun doare da veva eviti he-unan. Goude beza trugarekaet an Aotronez a ioa ganeomp, an Aotrou Cardinal a c'houlennas diganeomp staga gant al labour, na petra 'ta, ha kerkent rener *Feiz ha Breiz* a zeu da lavaret deomp petra zo mennoz da ober doug an deiz. Kals lizéri en deuz bet digant tud hag a ziskouez o glac'har da rankout chom pell euz Kastel an deiz-ze : an Aotr. N. Eskob de Guébriant a zistroe da Vro Chin an derc'hent ; an Aotrounez de Guébriant ha Mocaër, e Kemper d'ar mare-zé, evel kuzulierien an departamant ; kalz beleien euz Eskopti Gwened, dalc'het an deziou-ze e Santez-Anna Wened evit eur gouel kaër ; hag an Aotrou Dollin, dean skol-veur Roazon, hag a gar kement an traou a zell ouz Breiz-Izel. Unan, dreist-oll, a dlefe beza bet ganeomp epad ar gouelioù : hennez eo E. ar Moal (leshanvet Dir-na-dor) a labour e *Feiz ha Breiz*, hag a zo bet klanv ; gwelloc'h e ia, dre c'hras Doue !

Ar c'hazetennou brezonek

Petra vezo da ober doug ar vintinvez ? An Aotr. Perrot hel lavar deomp e berr gamzou : da genta, gweleñ stad *ar C'hazetennou brezonek*, ha dreist pep tra hini *Feiz ha Breiz* ; hag an eil, en em glevet divarbenn an doare *da skriva ar brezounek*.

Dir-na-dor en devoa great eur pennad - skrid divar benn ar *Feiz ha Breiz* : evel n'eo ket iac'h awalc'h evit gellout dont da Gastel, rener *Feiz ha Breiz* eo a zispleg deomp labour an Aotr. Moal. Pere eo ar c'hazetennou brezonek ? Ar *C'hourier*, « Progrès du Finistère », an « Nouvelliste du Finistère » : mes ar c'hazetennou-ze a zo kement, pe zoken kalz muioch a c'halleg enno eget a vrezounek. N'euz nemet eur *gazetenn brezounek penn da benn* : hounnez eo *Kroaz ar Vretoned*, a zo toc'hor bras abalamour d'ar geraouez savet var ar paper ha var ar voullerez : maro eo zoken, mes dizale e teuio adarre d'ar vuez, rak *Feiz ha Breiz* a roio dezi eun digemer karantêzus hag evelse *Feiz ha Breiz* hag *Arvorig* a zongo ouspenn hano « Kroaz ar Vretoned ».

Petra glask *Feiz ha Breiz* ? Ober da Vreiziz anaout seul-vui o bro, karet o bro ; klask a ra lakât ar wirionez da bara e spered Breiziz e pep tra, dreist-oll evit kement tra a zell ouz ar relijion katolik. Evit dont a-benn euz eur seurt pezh-labour, eo red kaout artizaned niverus ha gwiziek pep unan euz e du ; red eo c'hoas lakat urs vat etre labourou an artizaned-ze. Lennit gant evez ar pezh a skriva *Dir-na-dor* ha fizianz am beuz ne argiloc'h ket, kals ac'hanoc'h, evit rei deomp an dorn da zével an emgleo-ze evit moulla leorioù brezonek, bep an amzer, leorioù hag a zello ouz kement a ro preder d'eur Breizad, ken evit buez ar c'horf, ken evit buez ar spered hag an ene. Ezom a vezo arc'hant evit-se : lennerien *Feiz ha Breiz* ne raint ket skouarn vouzar an deiz m'eu em erbedimp outo. Ar paper a zo ker spoutus ; an artizaned evit ar voullerez a c'houlenn paëmant krenvoc'h-krenva bemdez ; hag abalamour da-ze, an Aotr. Ernault a ginnig deomp eun doare-all da voulla *Feiz ha Breiz*. Gwelloc'h marc'had e vije a dra zur, aoun hon deuz bet da zisplijout d'hon lennerien hag e kendal-

c'himp F. H. B. evel ema brema : mes, goulenñ a reomp digant pep lenner ober pep tra evit klask lennerien nevez-ma ligasje pep-unan eul lenner hebken evit prena F. H. B. bep miz, neuze e iafe an traou en dro evel n'eo bet biskoaz.

Penaos skriva ar brezoneg ?

Da zek heur, an Aotrou ERNAULT a gomz deomp *euz an doare da skriva dereat ar Brezoneg* : re a gemm a zo etre an doareoù da skriva, hervéz ma vézer euz Leon, euz Treger, euz Kerne, pe euz bro Wened. Ne c'hellan ket lavaret deoc'h kement a zo bet displeget diwar benn an traou-ze ; eun dra 'zo anat evidomp holl : red eo kaout eur reolenn freas awal'h hag ar re a c'hoanta skriva brezoneg a dlie douja d'ar reolenn-ze, rak ma yez lezet pep hini d'ober e benn e-unan, an traou ne c'hellint ket mont var wellaat, pell ac'hano, hag al lennerien o-unan a gavje dies lenn ar skridoù kinniget dezo.

Var ar poent-ma, an Aotr. Marquis de l'Estourbeillon a lavar deomp eun dra vat meurbet : e kalz parrezioù, sekretourien an ti-kear, (ar re dreist-oil ne anavezont ket ar brezoneg), a skriv an hanoioù brezonek en eun doare iskis, kouls evit hanoioù ar familh (a/leshanoioù), kouls evit hanoioù ar c'harterioù er barrez. Hag o welet pegen didalvèz ha tra oa g'reat o labour gant meur a zekretour, ni a c'hoarze. Gant a reot eta, a lavare an Aotr. de l'Estourbeillon, p'ho pezo ezomm da vont d'an ti-kear, taolit evez mat penaoz e vo skrivet lesbanó pep hini hag hano e geraden. rak da bep mare e c'hoarves traou dies da ziroquestla dirak al leziou-barn abalamour da ze, evit an heritajou, ar pansionou ha traou-all c'hoas. Eun ali mat oa bennez da glevet a-berz unan hag a zo bet pell amzer e kampr ar Gannaded e Paris.

Neuze e voe kemennet deomp oa achu al labour evit ar vintin vez. Goude ar bedenn e brezoneg, holl omp eat pep hini en e du evit klask eun tam nerz da gendelc'her evit al labour hon gortoz da ziv heur.

Da 2 heur goude kreizdeiz, oamp bodet a nevez er skolaj, niverusoc'h eget diaraok, rak an hent-houarn en doa

digaset deomp mignoned gant an trèn 11 heur. An Aotr. chaloni Treussier, persoun Kastel-Paol, an Aotr. Herve de Guebriant hag a-ra kement evit an dud divar ar meaz, a zo deuet ive da gemeret perz el labour a vo g'reat doug an hanter dervez, rak epad ousspenn teir heur hon doa da labourat.

An Aotrou Cardinal a zigor al labour dre ar beden e brezoneg ; an Aotr. chaloni Le Roy a zigas deomp da zoni euz komzou an Aotr. Duparc, eskob Kemper, divar benn ar brezoneg er skolioù hag ar pez a zo da ober evit lakaat ar C'houarnamant da anzañ eo just rei da Vreiziz ar pez a c'houlennont. Komzou an Aotr. N. Eskob a ziskoues an hent a dleomp heuilh en hon labourou.

Ar brezoneg er c'hatekiz

An Aotr. Uguen, rener skolaj Sant Visant Pont-Kroaz, anavezet mat gant lennerien *Feiz ha Breiz*, rag hen eo a zin 1. U., a gomz deomp *euz ar Brezoneg er skol gatekiz hag er prezegennou*. Daoust ha red eo ober katekiz e brezoneg ? Re sklear eo. An holl vugale divar ar meaz, kouls lavaret, a zesk ar c'hatekiz brezonek : nebeut awal'h a zo hag hen desk e galleg : eun dra souezus eo. Kavet e ves kerent ha ne ouzont ket eur ger galleg, hag o bugale n'ouzont ket eun tam brezoneg. Penaoz e raint ar re-ze evit en em entent, en em glevet ? Ha perak an dra-ze ? Kals kerent a zont e c'hello gwelloc'h o bugale en em denna evelse ; fasia 'reont, heb mar ebet, meur a vech. En eskopti ez euz 314 parrez : e 300, pe vardro, e vez prezeget e brezoneg : kent-se, ar c'hatekiz a dlie beza g'reat e brezoneg. Perak klask lakat ar galleg eleac'h ar yez desket var barlenn hor mam ? Arabad eo hen ankounac'haat :

« Ar Brezoneg hag ar feiz

« Zo breur ha c'hoar e Breiz ! »

An Aotrou N. Eskob a c'houlenn ar brezoneg er c'hatekiz. Red eo eta lakat etre daouarn ar vugale leorioù brezonek divar benn ar relijion, an Histor Zantel, Istor an Iliz hag Istor Breiz. Bez hon deuz Istor an Testamant koz hag an Testamant nevez, ar Pevar Aviel en unan, levr ar Gelennadurez Kristen skrivet gant an Aotr. Caër, persoun

Gwinevez-Lokrist. Kement-se n'eo ket awalc'h. Red e vezo sevel eul *levr a getennadurez kristen* evit displega dereat holl genteliou ar c'hatekiz, evel en doa great ober an Aotr. Nouvel p'oa. Eskob e Kemper. Al levr neves-ze en dije yadro eur 400 pajen benag. — Ar memes tra evit *Istor an Iliz* a zo ive da zevel. Evit *Istor Breiz* hag *Istor an Iliz*, skrivet e brezonek, na petra 'ta, an Aotr. Uguen a c'houlenn ma vo marellet ikoant al levriou-ze gant taolennou, skeudennou evel ma vez great d'al levriou gallek. Mes plou raio al levriou-ze ? Fizianz en deuz an Aotr. Uguen da gaout artizaned a volentez vat da rei an dorn dezan hag abenn daou vloaz ac'han, al labour a vezo aozet mat.

En eur achui e brezegen, an Aot. Uguen a c'houlennas diganeomp rei hon asant d'ar mennoziou-ma :

1°) Ar gerent a dlie deski d'o bugale o fedennou hag o c'hatekis e brezoùneg.

2°) Evit ar « brevet kenta a religion » e vezo kemeret, da vihana var ar meaz, ar brezoneg eleac'h ar galleg.

3°) Ra vezo savet araok daou vloaz ac'han, da nebeuta 2 levr brezonek : unan evit displega ar relijion hag eun « Istor an Iliz ». An Aot. Perrot a c'houlennas d'e dro : ma paouesfe an dud a zo gouest da vleina ar re-all d'ober fae var ar brezoneg ha ma teufent da rei skouer d'ar re-all en eur gomz brezoneg hag oc'h ober d'o bugale ober eveldo. Anat eo holl hon deuz asantet d'ar mennoziou-ze.

Ar brezoneg er skoliou-bihan

Setu brema ar *brezonek er skoliou vihan*, hanvet e galleg *écoles primaires*. An hini a gomzas a gement-se voe an Aot. Bozec, rener skol Sant-Nicolas-ar-Pelem, en eskopti Sant-Briek, deuet gant daou weleg-all a zo mistri en e skol. Kenta tra a ra an Aot. Bozec eo diskoues deomp an nebeut talvoudegez en deuz an doare da zeski ar galleg er skoliou kenta-ze : ar peñ a hanver « méthode directe » a dlie beza dilezet : red eo deski d'ar vugale ar galleg dre ar brezoneg, ha kemeret eun doare-all, ar « méthode bilingue ». Al leoriou brezonek siouas ! a zo nebeut bras anezo : an Aot. Bozec en deuz staget gant al labour ha fizianz hon deuz heb dale e c'hellimp kaout eul levr evit ar vugale koulz hag evit ar mistri. Da c'hortoz, red e vije d'ar vistri ha mestreded-skol keme-

ret *Arvorig* a zo moulet gant *F. h. B.* ; eno e kavint peadra da labourad.

An Aot. H. de Guebriant a lavar en deuz sonjet ober eul levr brezoneg divar benn al labour-douar : er skoliou, pa ves eur c'honkour evit al labour-douar, e vije red goulenn digant ar vugale ober o *deverion e brezoneg* : an dra-ze a vez great e Plabennek ha ne vezo ket dies hen ober e skoliou all.

An Aot. Perrot a c'houlenn ive ma vo desket e brezoneg koulz hag e galleg ar merc'hed iaouank divar ar meaz a ia d'ar skoliou hanvet « ménagères ».

Hag evit achui, an Aot. Le Roy a zigas eur veach c'hoas da zonj euz gourc'hemennoù an Aot. N' Eskob evit ma vo great d'ar vugale lenn, skriva ha komz dereat ar brezoneg, ar yez desket dezo gant o mam.

Ar brezoneg er skoliou-krenn

Evit ar *skolajou uhelloc'h (écoles secondaires)*, evel Kastel, Lesneven, Pont-Kroas, hag ar re-all, an Aotr. Leclerc'h, euz skolaj Gwengamp, a lenn deomp eul levr rik aozet gant eun contr dezan a reas deski ar brezoneg e skolaj Gwengamp. An traou a ia mat eno : ar skolaerien a zesk ar brezonek ne gollont tam ebet o amzer ha ken krenv int en o studi a c'hiz-all hag ar C'hallaoued. Perak er Finister ne c'helfemp ket ober evelse ? — Eun dra 'zo red da gaout digant ar C'houarnamant var ar poent-ma. Red eo e vije roet aotre d'ar skolaerien evit ar « baccalauréat » da gemeret ar brezoneg evel ma kemerer pep yez-all, saosneg, pe allemand, pe zoken yez ar Bersaned pe an Annamited. An Aotr. de l'Estourbeillon, a benn diou weach, en deuz goulennet an dra-ze digant ar ministr : diou weach 'zo bet respontet nan ! dezan varlene. Hogen, ar memes ministr a roe konje da skolaerien Aix, Marseille, da gemeret yez o bro evit o examinoù : gwir eo, ar re-ze a zo euz ar c'hreizdeiz ! Ha perak nac'h ouz bugale Breiz ar gwir zo roet d'ar re-all ? Daoust ha Breiziz n'eo deuz ket diskouezet sklear awalc'h petra oant gouest da ober evit ar Frans var an holl dachennoù brezel ? N'eo ket achu an abadenn goulskoude, rak ni 'harzo ken na vimp selaouet hag hor c'hannaded e Paris a ranko sevel o mauez gant hon re-ni.

Ar brezoneg er skoliou-meur

An Aotr. *Cornic*, euz Plonévez-Porzay, hag an Aotr. *Le Goff*, ginidik euz Plouider, a zeu da lavaret d'eomp e pe stad emañ ar brezoneg er skoliou-meur, ken en Angers, ken e Roazon. En Angers, ez euz Breiziz kalonek a gar o-yez; goulenn a reont eur mestr evit deski mat dezo ar yezze. E Roazon, ez euz eur mestr evit ar brezoneg. Evit brasa-mad Breiz-Izel, e c'houlennont o daou ma teuo ar C'houarnamant da lezel mistri ar skoliou-meur da zeski ar brezoneg da Vreiziz. Eur blijadur e voe klevet an dud iaouank-se o lavaret deomp : ni zo pennou kalet, kas a raimp hor mennoziou da benn ! Bezit fizianz ha pasianted !

Red eo eta da Vreiziz labourat a-zevri da anaout gwelloc'h o bro e pep doare : red eo dezo rei an dorn an eil d'egile evit difenn o gwiriou, evit beza selaouet gant ar re a c'houarn ar vro hag a zo eun dever stris evito beza leal ha just e kenver ar Vretoned.

Da bemp-heur hanter oa achu ganeomp hon labour. Gwelet a rit n'hon deuz ket kollet hon amzer. Kals traou mat a zo bet hadet ; ra blijo gant Doue rei e vennoz d'hon labourou ha rei deomp eost mat ha pullh evit *Feiz ha Breiz !*

Iaou, 16 a wengolo. — Goude eun dervez roët d'ar studi divar benn ar brezoneg, oa dereat diskouez d'an holl petra c'hell ober Breiziz evit ober plijadur d'o c'henvroiz. An dervez-mañ a ioa lodennet evelhen : diouz ar mintin, ar « c'honkour » kanaouennou, prezegerez, rimadellerez, ha goude kreizdeiz eur pez-c'hoari nevez savet « *Ar Gasoni* », aozet gant an aotrounez Corven ha Marechal, euz eskopti Gwened, ha lakeat e yez Leon gant an Aotr. Perrot.

Da nao-heur, en iliz katedral, an Aotr. Marechal a lavaras an oferen evit madoberourien ha mignoned ar *Bleun-Brug*, ken bep, ken maro. An Aotrou Lazennec a ioa gant an ogrou bras hag an Aotrou Conq, kure e Kastel-Paol, en doa bodet endro d'an ogrou bihan e ganerien hag e ganerezed. Eun dudi eo bet o c'hlevet o kana : « Ni ho salud, stereden vor », « Adoromp holl » ha kantikou-all c'hoas. An Aotr. Uguen a bignas er gador d'an Aviel hag a lavaras

d'ar bobl dastumet en iliz-veur pere eo brasa d'everiou ar Vretoned ken hirio, ken en amzer da zont... Me zont d'in ar re o deuz klevet ar brezegen-ze a dlhe beza goudeze gou-lennet digant Doue rei dezo nerz evit kas da benn al labour a c'houlenner diganto. Goude an oferen e voe roët d'ar bobl bennoz ar Zakramant meulet ra vezo ha, kerkent m'oa achu al lidou santel, an holl a gerzas varzu ar c'hoc'hi evit klevet kanaouennou tud ar « c'honkour ».

Klevet am-beuz an holl ganaouennou : pehini euz ar rummajou kanerien ha kanerezed, pehini euz ar ganerien hag ar ganerezed en o fart o unan, a reas ar gwella ? N'eo ket d'in-me d'hen lavaret. Aotrounez a ioa eno evit barn anezo holl ha rei da bep unan diouz m'en devoa gounezet.

Paotred ha merc'hed Kastel, paotred Landivisio, merc'hed yaouank Enez-Vaz, a ziskouezas sklear deomp n'euz netra c'helfe miret ouz eur gwir Vreizad da zont a-benn euz e labour p'en deuz sonjet mat hen ober. Eun dra dreist-oll a blijas deomp : gwelet merc'hed yaouank Enez-Vaz, zoken ar re a zo boaz da veza e tok, o tont gant o c'houef dantelezet hag o mouchoueroù brodet iskiz, a reas kement a blijadur d'an holl ma strake an daouarn bep tro ma teue Bazizien da gana. Ne c'hellan ket lavaret eur ger diwar benn pep unan euz ar re o deuz kanet deomp : eun dudi eo bet klevet anezo. Goulskoude e rankan lavaret ar blijadur a reas deomp Joseph Kerrien, euz Mespaol, hag Emil Cueff euz Kastell, o tiskoues deomp brabanserez Yann ar Paotr mat. Pell a ioa n'am boa ket c'hoarzet gant kement a galon vat.

Goude kreizdeiz, e voe ar pez-c'hoari « ar Gasoni ». Mat dreist a ias an traou gant ar c'hoarierien ; ha d'o rener, Yv. Dantec, ha dezo holl a roomp hor gwella meuleudiou. Ar beleg, Yan goz, Matilin, Yvon hag ar Mear, n'o deuz ket roët amzer deomp da veza inouet. Eur ger ive evit ar baotred vihan bleinet gant o c'hoarezed bras ha gwisket gant chupennou glaz euz ar c'hoanta : ar vugale-mañ a ingalas deomp kokedou bleun-brug. Goude ar pez-c'hoari, an Aotrou L. Dujardin, lakeat en d'erc'hent e penn ar « Bleun-Brug » evit delc'her leac'h an Aot. de Kermenguy nevez eat da anaoun, a lennas roll ar prizioù gounezet evit ar « c'honkour », a drugarekeas an holl da veza deuet ken ni-

verus da Gastel hag a lavaras dezo « kenavo ar bloaz a zeul »
 Renket gant an A. A. Dissès, Laurent ha Nicolas,
 gouel ar Bleun-Brug a zo bet eur gouel euz ar c'houeka ;
 vad hen devezo great da veur a hini ha fislans a ro deomp
 holl evit an amzer da zont a welo, ma plij gant Doue, hor
 Breiz karet savet ken uhel ha biskoaz dre garantez he
 bugale. Breiz da virviken !

F.-M. MAZÉAS.

PALMARÈS

PROSE

- Hervé Le Bras, de Plouneventer : 20 fr.
 Jean-Louis Herrou, de Bodilis : 20 fr.
 Marguerite Guéguen, de Sizun : 10 fr.
 Aline Person, de Saint-Thégonnec : 10 fr.
 Louise Le Menn, de Sizun : 10 fr.

POÉSIE

- Yves Messenger, de Henvic : 20 fr.
 Hervé Le Bras, de Plouneventer : 20 fr.
 Basile Morizur, de Ploudaniel : 10 fr.
 Jeanne Kerhervé, de Sizun : 10 fr.
 E. Rolland, de Saint-Servais : 10 fr.

HYGIÈNE

- Madame Moysan, de Lesneven : 15 fr.
 Jeanne Kerhervé, de Sizun : 15 fr.
 Louis ar Floc'h, de Bodilis : 10 fr.
 Barba Lez, de Bodilis : 10 fr.
 François Quéau, de Landerneau : 10 fr.

ÉLOQUENCE

Prix unique : 100 fr. Yves Dantec, de Saint-Vougay.

DÉCLAMATION

- E. Cueff, de St Pol-de-Léon : 100 fr.
 Joseph Kerrien, de Mespaul : 25 fr.

Gwelit warlerc'h an "Divinadennoù" ar prijou-all digouezet
 ganeomp divezat

CHORALES

Le Jury a distribué 800 fr. aux 3 chorales suivantes qui
 ont exécuté chacune un morceau imposé et un ou deux
 morceaux libres.

CHORALE DE LANDIVISIAU : *Peden d'ar Werc'hez*, à 2 voix
 mixtes ;

CHORALE DE ST-POL : *Stereden-Vor*, à 4 voix mixtes ;

CHORALE DE L'ILE-DE-BATZ : *Kapiten Sant-Malo*, à 1 voix.

Gwerz ar Peoc'h⁽¹⁾

War dou L. Herrieu : *M'em euz eun evnig rouz*.
 a gaver e « Feiz ha Breiz » miz here 1919.

AR C'HLASKER BARA

Labourer, labourer, ganeoc'h e c'houlennan,
 Rentit d'in-me ar peoc'h hag ar joa a glaskan, oh !
 Rentit d'in-me ar peoc'h hag ar joa a glaskan.

AR BOBL

Tremeniad, tremeniad, mar ho peuz e gollet
 Tenzor heb par ar peoc'h, ganen ne gaver ket, oh !
 Tenzor heb par ar peoc'h, ganen ne gaver ket.

AR C'HLASKER BARA

Va c'halon a zo skuiz, va divesker a gren,
 Labourer, mar gellit, dousait d'in va anken, oh !
 Labourer, mar gellit, dousait d'in va anken.

AR BOBL

'Vit hada hag eosti bevanz va ziegez,
 Ar peoc'h a zo red d'in kouiz ha deoc'h c'houi bemdez, oh !
 Ar peoc'h a zo red d'in kouiz ha deoc'h c'houi bemdez.

AR C'HLASKER BARA

Micherour, micherour, ha n'ho peuz ket kavet
 War hent hir ar vuez an tenzor 'm euz kollet, oh !
 War hent hir ar vuez an tenzor 'm euz kollet ?

(1) Ar werz-man great da zigeri eil arvest Ar Gasoni, a zo bet kanet da
 c'houel ar Bleun-Brug diveza, gant J.-M. Ollivier, euz a Blougoulm, kane-
 rien ha kanerezed Kastel-Paol o tiskana outan.

AR BOBL

Ezom am euz ivez a peoc'h 'vit labourat,
Heb ar peoc'h, er bed-man, netra ne deu da vat, oh !
Heb ar peoc'h, er bed-man, netra ne deu da vat,

AR C'HLASKER BARA

Netra ne deu da vad, pa ne vez 'tre an dud,
Evel a livirit, nemed drailh-ha tabud, oh !
Evel a livirit, nemed drailh-ha tabud.

AR BOBL

Allas ! tremeniad kêz, klaskit, klaskit pelloc'h,
Ar pez a c'houlennit n'oun ket 'vit her rei deoc'h,
Ar pez a c'houlennit n'oun ket 'vit her rei deoc'h.

AR C'HLASKER BARA

Tudchentil hag ho peuz dindan an heol danvez,
Roit d'an tremeniad lod euz ho levez, oh !
Roit d'an tremeniad lod euz ho levez.

AR BOBL

Tremeniad, heb ar peoc'h, an arc'hant ne dalv ket,
Ha n'eo ket arc'hant eo a laka 'r peoc'h er bed, oh !
Ha n'eo ket arc'hant eo a laka 'r peoc'h er bed.

AR C'HLASKER BARA

Tudchentil, p'ho kwelan, ken eurus ho puez,
Pounneroc'h e kavan dougen va faourentez, oh !
Pounneroc'h e kavan dougen va faourentez.

AR BOBL

Tremeniad, diwallit, 'n diaveaz 'zo fromplu,
Eur palez, heb ar peoc'h, a zo yen ha spontus, oh !
Eur palez, heb ar peoc'h, a zo yen ha spontus !

AR C'HLASKER BARA

Red e vô d'in eta toulla bez er vered,
Rag eno marteze ar peoc'h a zo kuzet, oh !
Rag eno marteze ar peoc'h a zo kuzet.

AR BOBL

Nan ! Nan ! Tremeniad paour, bez ar vered zoken,
Ha pa varver kablu ne ro ar peoc'h da zen, oh !
Ha pa varver kablu ne ro ar peoc'h da zen.

AR MERCHED HEBKEN

Deut ganeomp, tremeniad, d'an iliz venniget,
Eno eo e kavoc'h an tenzor peuz kollet, oh !
Eno eo e kavoc'h an tenzor peuz kollet !

AR BOTRED HEBKEN

Mar kirit daoulina dindan an absolven,
Beleg an Aotrou Krist ho tizammo a-grenn, oh !
Beleg an Aotrou Krist ho tizammo a-grenn.

AR MERCHED HEBKEN

C'houi dosteio laouen ouz ar-gommunion,
Tad ar peoc'h, e unan, deuo en ho kalon, oh !
Tad ar peoc'h, e unan, deuo en ho kalon.

AR BOTRED HEBKEN

Ha pa vezoc'h maro, astennet en ho pez,
E veleg a gano : Peoc'h d'an tremeniad kêz, oh !
E veleg a gano : Peoc'h d'an tremeniad kêz !

AR C'HLASKER BARA

Bennoz Doue deoc'h holl, bennoz a lavaran,
Kavet am euz pelloc'h an hini a glaskan, oh !
Kavet am euz pelloc'h an hini a glaskan !

L. CORVEN ha J. MARECHAL.

An teir Goulenn

Eur wech e oa eun den ha n'oa ket pinvidik ; dimezet
oa, ar memez tra, d'ar gaëra plac'h yaouank euz ar vro.
Eun nozvez ma oant o daou e kichen an tan, e kaozeent
diwar benn tud ar maner a oa e kichen : — Oh ! ar re-ze a
zo pinvidik, ar re-ze a zo eürus ! eme ar gwaz.

— : Eurus, eme ar wreg ? oh ! ma vefe roet d'in ar pe
a c'houlennfen, me a vefe eürusoc'h eget ar re-ze.

— : Ah ! me ivez, avat, eme ar gwaz ; me garje beza
bet o veva en amzer ar grac'hed koz a roe gwechall d'an
dud ar pez a c'houlennent.

Kerkent e welont en o c'hambredur c'hrac'h koz ; he bleo gwenn evel an erc'h a goueze war he diouiskoaz ; he c'hrac'h a oa ridet evel eun aval koz hag he elgez a boke d'he fri : « Me a zo deuz grac'hed koz an amzer gwechall, emezi ; me c'hell rei deoc'h ar pezh a c'houlennfet, mes taolit evez ; grit mat ho sonj ; tri zra a roin deoc'h ha netra ken. » Hag ez eas kuit.

Ar wreg hag an ozac'h a zelle an eil ouz egile ; nec'het maro e oant — : Evidon-me, eme ar wreg, me gav d'in gwella a zo da ober eo goulenn beza brao ha pinvidik.

— : Brao ha pinvidik ? eme an ozac'h, peuh ! gant an dra-ze e c'heller beza klanv, kaout melkoni, mervel yaouank ; me laka e vefe gwelloc'h goulenn yec'hed ha buez hir.

— : Eur pezh kaer avat, buez hir, eme ar wreg, ma vezer paour ; kement-se a ye lakât an den da veza pelloc'h maleürus ; ar c'hrac'h koz ivez, kement ha ma edo, a dlle beza roët deomp aotre da c'houlenn daouzek seurt traou ; ezom awalc'h hon defe euz daouzek seurt traou evit beza eürus.

— : Gwir a leverez, a respontas ar gwaz ; mes beteg varc'hoaz hon deuz amzer da ober hor goulennou ; diwal-lomp ; greomp mat hor sonj.

— Oh ! kea atao ! edoug an noz, me zonjo, a lavaras ar wreg. — Hag hi dastum ar pinsetezou da vrocha an tan : Tomomp atao, da c'hedal, emezi, rag yen eo, hag er memez amzer, heb sonjal, e lavaras : Setu aze tan brao ; me garfe kaout eur walennad gwadegennou da ober hor c'hoan ; ne vefe kel dies da boazat war an tan-ze !

A-veac'h ma oa echu ganti he ger, setu gwadegennou o koueza euz ar siminal.

— : Sodez daonet ! eme ar gwaz ; setu aze gwadegennou ; gant an dra-ze, breman, e vezi eürus epad da vuez ; ne jom mui nemed daou dra da c'houlenn ; oh ! na te laka dies penn eun den ! Me garfe e stagfe ar gwadegennou-ze ouz beg da fri !

Ar gwaz a welas kerkent e oa bet ker sot e c'houlenn ha goulenn e wreg, rag ar gwadegennou a reas eul lamm hag a ieas d'en em staga ouz fri ar vaouez.

— : Pen dolok, emezi, gwelloc'h out ? Breman ez peuz great eun dra gaer !

— : Ne zonjen ket, eme ar gwaz. Ha breman, petra rafomp ? Me a zo o vont da c'houlenn beza pinvidik ; me a raio d'it eur c'hlaouier acour da guzat da wadegennou.

— : Diwall petra rafes, eme ar wreg, rag me sur a en em lazo ma chom ar gwadegennou-man e beg va fri. N'euz nemed eun dra da c'houlenn mui. En han Doue, lez ac'hanon d'e c'houlenn pe me ya da derri va gouzoug en eur lammet dre ar prenestr er-meaz !

— : Paourkeaz, ne d'a ket d'en em laza, eme he gwaz, en eur gregi enni ; gra ar goulenn a giri !

— : Mat, emezi, me c'houlenn ma kouezo ar gwadegennou-ma d'an douar.

Kerkent ar gwadegennou a gouezas hag ar vaouez a lavaras d'he gwaz : Ar c'hrac'h koz he deus great goab ac'hanomp, mat he deus great. Marteze e vijemp bet maleürusoc'h eget breman ma vijemp bet pinvidik ; kred ac'hanon, ne c'houlennomp netra nemed ar pezh a blijjo da Zoue ; da c'hedal, drebomp hor gwadegennou p'eo gwir, euz an tri zra hon deuz goulennet, n'eus chomet nemetan ganeomp.

Ar gwaz a gavas mat ar pezh a lavare ha pred ebed laouennoc'h ne oue drebet biskoaz.

Bezit atao kontant euz bolontez Doue
Hag e vezoc'h eürus hed ho pue.

G. BOURRY.

Evaj an dud klanv

Eil loden

Limomad. — Ouspenn an dour, al leaz, an tammou skourn da zuna, ar c'hafe, an the, an tizaniou a bep seurt, e vez gourc'hemennet alies rei limomad da eva d'an dud klanv. Al limomad a vez kavet da brena en hostaleriou : ker awalc'h eo. Limomad a vez great ivez e liez an apotike-rien. Peb hini zoken a c'hell ober limomad, en e di, ha setu aman penaoz : Prenit eun aval oranjez c'houero (citron, e galleg) ; trouc'hit anezan e daou hanter ; meskit eun hanteren gant dour ha sukr ha roit an dour-ze da eva a

loaiadou. Arabad d'eoc'h teuler er meaz an daou dam sitron goude m'ho pezo mesket anezo en dour yen ; nan ; trouchit anezo a dammou bihan ha lakit anezo, kroc'hen hag all, war an tan, gant sukr, da virvi ; evelse e reoc'h eur sirop hag o lakât anezan en dour, a vanneou bihan, goude beza e zilet, ho pezo eul limonad mat awalc'h.

E leac'h sitron, e c'hellit, er memez doare, ober limonad gant sirop avalou oranjez, sirop kérez pe sirop spezard. Evit kaout eul litrad limonad, lakit kant gramm sirop, pe wardro, en eul litrad dour.

Dour gwenn-vi. — Taolit daou wenn vi en eur volen ; meskit anezo, a nebeudou, gant eur banne dour, beteg m'ho pezo eun hanter litrad évaj ; lakit eur meutañ hoalen ebarz ; silit ; lakit ebarz eul loaiadig vihan a zour bleun-oranjez ; an dour-ze a zo mat da rei d'ar c'hlanvour pa zistaol e voued pe pa vez ampoezonet.

Leaz-yar. — Kemerit eur melen-vi ha daou dam sukr ; meskit a nebeudou anezo gant dour pe leaz beteg ma vézo leun pe dost ho polen.

Leaz-ribod. — Mat eo da rei d'ar c'hlanvour ive, pe dreizan e unan pe goude beza diveret ebarz eun tam aval oranjez pe eun tam aval sitron ; n'eo ket fall gwaska ebarz eun aval trenk, na lakât eun tam sukr bennak ennan.

Dour-bara. — Lakit bara da graza ; taolit dour vero war an tam bara krazet ha lezit ar bara en dour-ze ken a deuió an dour da veza melen ha du. Silit an dour-ze ha lakit ennan tammou avalou, banneou dour oranjez pe zour sitron gant eun tammik sukr.

An **Dour-riz**, an **dour-kerc'h**, an **dour-eiz** a vez great en eur lakât ar riz, ar c'herc'h pe an-eiz da virvi en dour evel ma vez great evit an tizaniou ; eul loaiad ordinal evit eul litrad dour ; evit rei blaz, lakit ouspenn tammou oranjez, pe sitron, pe avalou ha sukr.

AR MEDESIN.

Dervez ar gwez

N'euz ket peil unan euz lennerien FEIZ HA BREIZ a skrive al lizer-man :

Aotrou Rener,

Lennet am euz gant evez an artikl : « Plantit gwez » e *Feiz ha Breiz* miz Even ; ha n'am euz nemed meuleudi da rei d'an hini en deus e zavet.

Daoust ha ne vefe ket eun dever da *Feiz ha Breiz* skigna ivez dre ar vro, eun tammik, pe seurt tud a zo o tiskar ar gwez en-dro deomp ? Eun den pinvidik bras a bren kement maner a vez lakeat e gwerzidigez ha neuze, dao d'ar gwez ! ne laosk ket eun unan ; a dra zur, gounid a ra arc'hant brás, en doare-ze ; gant arc'hant ar gwez e pae e vaner ha goude hen laka adarre e gwerz.

Mar d'oc'h eat euz a Lesneven da Blouneour, ho peuz gwelet maner koz an Enezi ; n' ez eus mui eur wezen war e dro ; lavaret a vefe bet eur brezel bras en-dro d'ar gerladen-ze ken laouen ha ker koant gwechall. Etre ar Folgoet hag an Drenneq, maner Jannig a zo en em gavet ar memez taol gantan.

Daoust ha permettet e vô d'an dud pinvidik-ze dismantri ar pez a zo a vraoa en hor bro heb na lavarfemp ger ?

Nan a dra zur.

Eul lenner euz a Blouzeniel.

Lezennou mat a oue great gwechall gant Colbert da zifenn ar c'hoajou (1) ; gant eleiz a draou mat all int bet taolet d'an traon, en amzer ar Revolusion vras, hag hirio perc'hen eur c'hoat a zo mestr atao, *koulz lavaret*, da ober ar pez a gar ; al lezennou koz, war ar c'hoajou, a vije mat, sur awalc'h, o lakat da daivezout adarre.

(1) L'article premier, titre 26 de l'ordonnance royale de 1669 est ainsi conçu : « Enjoignons à tous nos sujets sans exception ni différence de régler la coupe de leurs bois taillis, au moins de dix années, avec réserve de seize haliveaux en chacun arpent, et seront tenus d'en réserver aussi dix des ventes ordinaires de futaie, pour en disposer néanmoins à leur profit, après l'âge de quarante ans pour les taillis et de six vingts ans pour la futaie, et qu'au surplus ils observent en l'exploitation ce qui est prescrit pour l'usage de nos bois, aux peines portées par les ordonnances. » A ce régime, la loi du 29 septembre 1791 substitua le suivant : « Chaque propriétaire sera libre d'administrer ses bois et d'en disposer à l'avenir comme bon lui semblera. »

Da c'hedal, e tlemp, da nebeuta, kemeret skouer war bobl Iverzon a stourm ker kalonek, en amzer-man, d'en em ziframma euz a-dre krabanou ar Zaozon. Iverzoniz, a nevez zo, o deus dibabet eun dervez er bloaz hag a hanvont dervez ar gwez; da genver an deiz-ze, *peb Iverzoniad a dle planta eur wezen yaouank war e zouar.*

Ma karfe ar Vretoned kemeret skouer war o breudeur euz an tu all d'ar mor ha planta ivez, bep bloaz, war douar pep tiegez, ken alies a wezen hag a dud a zo ennan ne vije ket hor bro ken noaz ha ma 'z'eo; abenn eun nebeud bloaveziou amañ, Breiz-Izel a vije eun dudi he gwelet adarre hag he bugale n'o divije ket a ezom ken da vont da breña koat d'ar broiou pell ha d'her paea ker spontus evel ma rankont hen ober breman!

J.-M. PERROT.

KELEIER

Eur prezidant Brêvet gant ar skwizder en doa bet epad ar brezel, an O. Deschanel, prezidant ar Republik, an eus ranket dilezel e garg.

ar Republik nevez Diziou, 23 a viz Gwengolo, e oe laket eun all en e blas. Deputeed ha Senedourien dastumet e Versailh o deus hanvet an Ao. Millerand. Bet en deus 695 mouez war 892, ar pezh a ziskouez ez eus ennan kalz a fizians.

An Ao. Millerand an eus brud da veza troet da adnevezi al lezennou a c'houarn ar Vro. Gant se, lavaret a rea, ar 7 a viz Du, araok ar votadeg diveza: « N'eo ket hepken an diou Gambr a dleje beza galvet da hanva prezidant ar Republik, mes ive kannaded ar c'honsailhou departamant, ha kannaded ar sindikajou a bep seurt, mistri, micherourien, konversanted, tud a bluen... »

Ar prezidant a garje ive dispartia Frans etre « broiou », tri, pevar, pemp departamant e pep hini, diouz ma vije etrezo hevelep istor hag hevelep ezommou.

An Ao. Millerand an eus dibabet da genta ministr an Ao. Leygues.

I. — Respontchou divinadennou miz Gwengolo

I. - Eur c'holc'hed. — II. - Eun tamouez. — III. - An aman

<i>Peden</i>	P'her grear mat e kas d'an nenv,
<i>Enebi</i>	N'her grear met pa vezer krenv,
IV. - <i>Denik</i>	Ha korrig a zo henvel
<i>Ebiou</i>	Ez a neb a zo herwel
<i>Nikun</i>	Hag hini a zo henvel.

II. — Roll ar Prizioù

Gwill Gourlaouen, Guipavas,	20 <i>lur.</i>
Herve Rolland, Dirinon,	20 <i>lur.</i>
Louis Floc'h, Plomeur,	10 <i>lur.</i>
Laurent Ollivier, Lanhouarne,	10 <i>lur.</i>
J.-M. Salaün, An Tréhou,	10 <i>lur.</i>
M.-A. Segalen, Gouesnou,	10 <i>lur.</i>
M. Spartel, Lanhouarne,	10 <i>lur.</i>

An tregont-all a deu aman warlerc'h o devezo talvoudegez 2 skoed a levriou, pep hini anezo.

Fr. Abeguile, Trefflaouenan.
 Louis ar Bec, Plobannatec.
 Mari Beyer, Lanhouarne.
 J.-P. Bergot, Châlons.
 M.-A. ar Berr, Gwilevede.
 Yv. Bihan, Cléder.
 Laurent Blouet, St-Coulitz.
 M.-Yv. Cardinal, St-Nouga.
 F. Cloarec, Gwikourvest.
 J. Corr, Plogastel.
 M.-A.-P. Cuff, Gwitevede.
 Victor Gouriou, St-Thonan.
 Yv. Grall, Gwinevez.
 An I. Kerjan, Lokournan.
 Joseph Kerrien, Mespaul.

Pêr L.-N. Logonna-Daoulas,
 M. Laurent, Gwipavas.
 Barba Lez, Bodilis.
 Fr.-M. Martin, Gwiniventer.
 F. Menven, Taule.
 René Mons, Tréfflaouenan.
 Goulven Ollivier, Sibiril.
 J.-P. Skolaër, Lesneven.
 J.-L. Pennec, St-Segal.
 Queau, Landerne.
 J.-M. Queau, Bodilis.
 Joseph Le Roux, Kastel-Pol.
 A.-M. Salaün, St-Nouga.
 Jean Seité, Enez-Vaz.
 M.-L. Tranvouez, Tremaouezan.

III. — Konkour nevez

Ar c'honkour nevez-man ne bado nemed tri miz hebken : Gwaz-a-ze d'ar re ne stagint ket d'ezan dioc'htu, en taol kenta, koll e vezint sur awalc'h.

I. — Epad an noz oun laouen bras
Pa deu 'n deiz 'vez tenval va fas.
20 p. ar r. Digaset gant R. Falhun, Plouneour-Trez.

II. — Daou zisterik kenan a dra
Pa n'int ket toull ne dalvont tra.
20 p. ar r. Digaset gant J.-M. Salaun, An Trehou.

III. — Gwenn 'vel ar sin.
Glas 'vel al lin.
Rus 'vel an tan.
Du 'vel ar vran.
20 p. ar r. Digaset gant Yv Grall, Gwinevez.

IV. — Anaout a rit eun intronig
Gwisket kaer ha gwisket flourig ?
N'eo ket euz an dilouisa.
Hag he kent a verk dre ma 'za.
20 p. ar r. Digaset gant J.-L. 'n Aot., Gwitevede.

V. Petra eo an tri dra diesa da gas da eur foar ?
20 p. ar r. Digaset gant Y. Guiot, Goulc'hen.

Ar respontchou da zivinadennou miz Here a dle en em gaout gant Rener *Feiz ha Breiz*, e Plougerne, abenn an 18 da zivezata.

RÉSULTATS DES CONCOURS DE SOLISTES

- Basse : M. Nicolas, de St-Pol-de-Léon, : 15 fr.
- Baryton : M. Coat, de St-Pol-de-Léon, : 15 fr.
- Tenor : M. Jean Leroy, de Landivisiau, : 15 fr.
- M. Yves Prigent, de St-Pol-de-Léon, : 10 fr.
- Alto : M. Sébastien Combot, de St-Pol-de-Léon : 10 fr.
- Soprano : Mlle Kervellec, de St-Pol-de-Léon : 20 fr.
- Mlle Bernard, de St-Pol-de-Léon : 15 fr.
- M. Hervé Saillour, de St-Pol-de-Léon : 5 fr.
- Chanteurs d'instinct : Hervé Saillour, de St-Pol-de-Léon, 5 fr. ; Catherine Le Squer, de St-Pol-de-Léon, 5 fr. ; Barzic, de Landivisiau, 5 fr. ; Péron, Joseph, de Landivisiau, 10 fr. ; J.-M. Ollivier, de Landivisiau, 20 fr.

Le Gérant : F. EVEN

Imp. A. LE GOAZIOU, Morlaix

Feiz ha Breiz

ARVORIG HA KROAZ AR VRETONED

Kannad miziek ar Vretoned a ro keleier a bep bro ha kenteliou war bep tra

Anaon ar Brezel

Breman daou vloaz, da genver gouel an Holl-Zent, goude pevar bloaz brezel estlammüs, an eil kostezen hag eben a zalc'he goenv c'hoaz ; an noz a deuas, noz bras an Anaon, sklerijennet dalc'hat, evel an deiz, gant tan ar c'hanolou o kroza heb paouez ; wardro goulou-deiz, — red eo ma vije deuet ar re varo war hor sikour, da zeiz o gouel, — e redas en hon touez eur c'helou laouen : « emaint o tec'het, emaint o tec'het ! » ha tec'het a rea an Allemaned, e gwirionez, tiz bras warnezo : dek dervez goude ec'h ehane al lazerez.

Meuleudi Anaon ar brezel a zo bet grêt, meur a wech, mes morse ne vo grêt re alies, rag tud hag o deus gouzant kement all evit o nesa a zo dleet e vefe hano anezo keit ha ma yelo ar bed endro hag, evit hen ober en doare hag a zec'ho gwella daerou ar re a zo ar muia e kaonv, e karfen displega hizio, e berr gomzou, an henvedigeziou a zo etre o buez hag o maro ha buez ha maro Hor Zalver Jezuz-Krist e unan.

I

Hor Zalver a dremenas an tregont vloaz kenta euz e vuez, e Nazareth, o labourat hag o senti ; epad tregont vloaz, e vuez a oue eur vuez kuzet.

Epad ugent ha tregont vloaz, ar zoudarded hag ar vor-toloded-ze a roas o buez evit silvidigez ar Vro, a renas aman ive, e Breiz, eur vuez kuzet, e skeud o iliz parrez hag e kreiz o lanneier alaouret, o labourat a-zevri hag o senti war an taol. N'eo ket aman eo e vez gwelet an dud daoubleget war o zachen, eligenta etrezo o klask gouzout piou a vo paeet ar muia goude ober an nebeuta ; aman, gwella pez a zo, e ouezer labourat c'hoaz hag e karer al labour, al labour-ze hag a rear war hanter gant an Aotrou Doue : terri a rear an douar, hen a ro an had ; hada a rear, hen a ro an heol hag ar gliz ha, dre labourat evelse, war zaou-hanter, euz an eil penn d'egile d'ar bloaz, e teuer d'en em anaout gwelloc'h, d'en em garet muioc'h, koulz lavaret zoken d'en em welet ; eur goummoulen a jom c'hoaz, gwir eo, da zispartia ar grouadurien diouz o c'hrouer, mes dont a ra da veza ken tano ma vinner gwelet sklêr dreizi.

Aman e tesker labourat dindan daoulagad an Aotrou Doue hag aman e tesker senti. Ar gurunen a dad hag a vamm n'eo ket eur braoig eo hag a c'hellfe an tad hag ar vamm lezel da goueza etre daouarn o bugale, ha goude ma vefe ar vugale-ze bugale ugent vloaz ; an dra-ze a zigouez e meur a léc'h ; e Breiz, ne ve ket grêt ar fazi-ze ; aman an tad hag ar vamm a jom e penn o ziegez ha mat a reont ; ar vugale a jom en o renk ha mat a reont ; evelse peb hini a vez en e blas, hag el léc'h ma vez peb hini en e blas e vez peoc'h.

Tud hag a zo bet savet

Aman pell diouz an trouz
Hag holl safar ar bed,

evel m'eo bet savet bugale Breiz maro er brezel, n'eus fors e pe léc'h e vo d'ezo mont, a ouezo atô en em denna evit brasa gioar o zud hag o bro.

Oh ! na pebez tra gaër eo beza savet mat ; n'eus fors petra a em gav gant ar vugale goudeze, ar c'herent a c'hell beza dienkreiz :

N'o dô ket a ezom da ziskenn en o bez
Pell arôk o amzer ha ruziet gant ar vez.

II

Youl fan dud-ze oa chom en o mèsiou ; mes n'omp ket digaset war an douar-man evit ober hor penn hon unan, digaset omp evit ober youl Doue : Hen eo ar Mestr ha deomp n'eo da ober dioutan. Evit ober youl Doue, Jezuz-Krist, tad ar peoc'h, a stourmas epad tri bloaz da ziframma rouanteiez e Dad euz adre skiffou an drouk-spered.

Evit ober youl Doue, an dud kalonek a greskimp hor pedennoù evito edoug ar miz-man, a gimiadas

diouz o c'herent, daoust d'an daerou pullh ha stank a skuilhe o daoulagad, hag a ieas da vro ar freuz hag an tan : « Na pebez torpenn eo beza dre aman, a lavare d'in unan anezo (1) ; peb hini e droadurez, me wardro an douarou hag ar chatal eo ema va fili-jadur ! » Micher ar brezellour n'oa ket nemeur diouz o doare ha koulskoude o deus gouezet en em denna enni brao dispar. N'eo ket etouez ar

Vretoned eo e kavet ar grenerienze a deue a-drenv ha ne c'hinent ket evit en em lakat e tro da dapa klenvejou a jomo en o goad, a en em zilo beteg mel o eskern hag a roint d'o bugale, war o lerc'h !

N'eo ket etouez ar Vretoned eo e kavet ar chatal-ze, n'o deus na Doue na Mestr, hag a werz ken dinec'h ha tra o bro, o zud hag o enor !

N'eo ket etouez ar Vretoned eo e kavet ar vrabanserienze, eur bres ganto keit ha ma ne veze danger ebéd ha ne c'hellet ket fiziout eun holl vad enno dal ma klevant eur pez kanol o kroza pe eur vouled o sutal !

(1) Glaoda Menn, Sant-Fregant, maro abaoec er brezel.

Pôtréd Breiz a oa pôtréd dispart ; lake'vo devoa o fizianz e Doue hag en e vamm ar Werc'hez ; alies e lavarent d'ez.

Tann hag hir eo ar brezel.
Ar peoc'h, o Maria !

Mes n'o devoa ket a aoun. Kalet, dizamant ouz o foan n'eo ket are ze eo a veze klevet o klemm dalc'hamat ato Sentus ; muioc'h a anaoudegez o deveze awechou eget an hini a c'hourc'hemenne d'ezo ; n'euz fors senti a reant outan evel bugale-skol ouz o mestr. Didrous ; ne vezent ket gwelet o klask trabas ouz Per ha Paol. evit an distera digarez. C'houek ; pôtréd Breiz eo bet gwella soudarded ar brezel hag abalamour da ze e vezent kaset, darn aman, darn a-hont, hag evel ma teu eun tammik goell a-benn da lakat eur bern toaz da zével, ar Vretoned, fuilhet dre an holl rejimanchou, a lakea ive, dre o vailliantiz, ar C'hal-laoued da zével war o zreid ha da gerzet d'o heul, ma oa sebezus !

Nak a diez paour a zo e Breiz, en deiz a hizio, hag a zo enno testiou a enor, varno ar geriou-man pe re-all henvel outo : « *modèle de vaillance, entraînant tous ses camarades* », hag e vije roet milluriou evit o c'haout e tiez pinvidik a zo.

Ar Vretoned eo bet gwella soudarded ar brezel bras ; Clemenceau hen embanne, eun deiz, er Gampr, hag an Allemaned, o unan, hen anzave en o c'hazetennou : « Tec'het hon deus ranket, emezo, rak starta soudarded hon enebou-rien, ar Vretoned, a oa dirazomp. »

N'eo ket evit ober o fenn o unan e cant et euz ar gêr, evit ober youl Doue, an hini oa hag, abalamour da-ze, Doue a zo deut war o sikour hag en deus lakét anezo da obe, traou souezus hag a vo hano anezo keit ha ma vô tud er c'horn-douar-man.

III

Henvel ouz Jezuz-Krist edoug o buez kuzet, tremenet ganto o labourat hag o senti, hor brezellourien a zo bet henvel outan ive epad bloaveziou brudet o buez, pa reant diouz youl Doue kentoc'h eget diouz o youl o unan ; henvel int bet outan, dreist-holl, dre o maro kalet. Hent ar brezel eo bet evito hent ar c'halvar ; douget o deuz o c'hroaz euz an eil penn d'egile d'ar Vro. Nag a boan-spered n'o deuz

ket bet : henman en devoa lezel e dud daoubleget gant ar gozni ; henman-all a veac'h eureujet m'en devoa ranket kimiada diouz e bried ; an ozac'h yaouank-ze a veac'h

m'edo war e dal ar gurunen a dad ma ranke kuitat e vugel n'en devoa ket grêt c'hoaz e c'hoarz kenta outan ; an den yaouank-man a oa en e vleun ; gwelet a rea, en eun hunvre, e amzer da zont, hag ar brezel a zo deut da lakat e hunvreou kaër da nijal pell dioutan.

Brasa poan-spered Hor Zal-ver Jezuz-Christ o vervel oa gwelet e oa eleiz a dud ha ne dennjent talvoudegez ebed euz e varo ; koueza rajent dindan galloud an drouk-spered ; brasa poan-spered hor soudarded e oa gwelet an traou o vont falloc'h-falla, kaër o devoa stourm, hag

e c'helle hor bro beza kollet daoust pegement a boan a ziwaskent eviti.

Nag a boaniou-spered ha nag a boaniou korf ; nag a nozveziou heb kousket ; nag a zerveziou heb dibri ; o tevi dindan an heol grilh en hanv, o skourna dindan an erc'h er goanv hag o tiwada e kreiz ar pri, pa zonjet an nebenta.

Ha goude ar basion hir-se, ar maro, hag ar re wella eo a zo kouezet abalamour ma'z eo ar re wella eo a ranke koueza.

Heb goad skuilhet, n'euz pardon ebet ; pardon ebet evit an dud kemeret a hiniennou hag, abalamour da-ze, evit ma vijemp pardonet, Jezuz-Krist en deus skuilhet e c'hoad evidomp ; pardon ebet evit an dud kemeret a bobladou kennebeut, hag abalamour da-ze, tud hag a oa mignoned da Zoue, dreist-holl, eo a dlie mervel evit ma teufe o goad skuilhet da walc'hi pec'hejou hor Bro, ha ma c'hellje, a-nevez, an Aotrou Doue beza laouen o sellet outi.

Soublet oun bet war meur a genvroad, en e dremen van epad ar brezel ; gwelet am euz anezo, hag i dija war dreujou ar bed all, o tizrei koulz lavaret war o c'hiz, pa glevent eur béleg hag a c'helle lavaret d'ezo e oa euz o bro, p'eo gwir e komze d'ezo er yez kaer o devoa desket war barlen

o mamm ; laket am euz pardon an Aotrou Doue da ziskenn war o ene ; klasket am euz anaout ar gourc'hemennou diveza o devoa c'hoant a vije kaset da Vreiz-Izel, ha setu aman an diverra euz ar pezh am euz klevet ganto, p'edo dija o daoulagad o para war aochou gwen ar baradoz : « Livirit d'ezo derc'hel sonj ac'hanomp dirag an Aotrou Doue, er « pedennou diouz an noz hag en offeren-bred er barrez. « Livirit d'ezo derc'hel Breiz war he zu ; heb ar brezoneg « hag ar Feiz kristen, Breiz-Izel n'eo Breiz-Izel ebet ken ; « da ziouall o deus na vefe gellet lavaret en amzeriou da « zont : « saveteet o deus ar re-all ha n'int ket bet goest d'en « em zavetel o unan ! » Livirit d'ezo karet ar peoc'h ; an dud « a gar ar peoc'h a zo bugale da Zoue ; an dud a gar an « trouz a zo bugale da Zatan ; ar gasoni etre priedjou a zis- « kar an tiegeziou ; ar gasoni etre kenvroiz a ziskar ar « broiou ; gant a raint, arabad d'ezo ober brezel da Zoue, « rak Doue a deu da gastiza dre ar breze', etre a boblou,

« ar brezel a reomp d'ezan bemdez. (1) Livirit d'ezo karet « ar boan ; kaer o devezo an dud enebi, ar bed-m n'a vezo « ato bro ar boan ; heb poan, ne rear netra vras, netra « badus, netra dalvoudek ; dre ar boan eo e saver traou « kaer er bed-man ha dre skeul ar boan eo e pigner d'ar « baradoz el lec'h ma en em wellimp adarre hag el lec'h ma « ne vò disparti ebet etrezomp ken ! »

Setu aze gourc'hemennou diveza Bretoned ar brezel bras ; ma reomp diouto, Breiz-Izel an amzer da zont a vò ar pezh ma 'z eo bet Breiz-Izel an amzer dremenet, magerez an dud vras, santel, kalonek, a oar, evel Hon Zalver Jezus-Krist, rei hag en em rei.

J.-M. PERROT.

Le breton dans l'enseignement religieux

Rapport lu au Congrès du « Bleun-Brug »,
le 15 Septembre, à St-Pol-de-Léon

Est-ce en breton, est-ce en français que les enfants de notre pays doivent apprendre leur religion ? Je crois que poser la question c'est la résoudre et, sans hésiter, j'affirme que c'est au breton qu'il faut avoir recours.

D'ailleurs, presque tous les enfants, à la campagne, apprennent le catéchisme breton. Je sais qu'il y a des exceptions regrettables, que certaines mères de famille bretonnes, victimes de préjugés que je ne puis comprendre, croient qu'il est de bon ton de parler seulement français à leurs enfants, de leur apprendre en français leurs prières et leur catéchisme, et s'imaginent qu'ils feront mieux leur chemin dans la vie parce qu'on aura pris soin de les élever dans l'ignorance de la langue bretonne, et l'on trouve des cas extraordinaires : des parents qui ne savent pas le français et des enfants qui ne savent pas le breton. Comment font-ils pour se comprendre ? Evidemment, en

(1) Dieu punit par la guerre celle que nous lui faisons tous les jours. Bossuet. Panegyrique de Saint Gorgon, prononcé à Metz

parlant une langue qui n'est ni le breton ni le français, un baragouin quelconque dont les enfants auront peine à se débarrasser plus tard à l'école et qui les mettra dans un état d'infériorité manifeste auprès de ceux qui n'auront parlé que le breton jusqu'à 7 ans.

Il y a une autre raison qui a fait délaisser le catéchisme breton dans certaines paroisses : c'est la difficulté qu'ont les enfants à le comprendre. Ainsi, dans les paroisses des cantons d'Arzano et de Quimperlé, il aurait fallu faire un catéchisme adapté aux besoins du pays, qui employât les mots et les formes en usage dans cette région et qui aurait été, ainsi, facilement compris des enfants (1).

Mais, grâce à Dieu, dans la plupart de nos paroisses, la presque totalité, de nos petits paysans apprennent leurs prières et leur catéchisme en breton ; ils pêchent en breton, se confessent en breton, et puis, le dimanche, c'est encore en breton qu'ils entendent faire le prône et les instructions. Je crois qu'il y a 314 paroisses dans le diocèse. Y a-t-il plus de 15 où l'on prêche seulement en français ? Dans près de 300, on ne fait que des prédications bretonnes.

Dès lors, n'est-il pas naturel, n'est-il pas nécessaire que l'enseignement de la religion soit donné en breton ? Des enfants qui n'auront appris que le catéchisme français seront-ils capables de prendre plaisir aux instructions bretonnes et d'en tirer tout le profit désirable ? N'est-il pas à craindre qu'ils n'affectent un certain mépris pour cette langue qu'ils jugeront inférieure parce qu'on ne leur en aura pas donné le goût et l'amour ?

Il est possible de donner en breton une forte instruction chrétienne. Qui n'a connu de ces personnes, absolument ignorantes dans l'art de parler français, et qui possédaient cependant une science très profonde de la religion ? La langue dans laquelle Michel le Nobletz, le P. Maunoir et tant d'illustres missionnaires ont prêché, avec le succès que l'on sait, l'évangile de J.-C., la langue qui a servi à

(1) Il faut avouer que notre catéchisme breton n'est pas un chef-d'œuvre de clarté et de simplicité. Il est de beaucoup inférieur au français. — C'est le contraire à Saint-Brieuc, d'après le témoignage des prêtres présents au congrès. Aussi, dans le diocèse de Saint-Brieuc, on a remarqué que les enfants du catéchisme breton apprennent beaucoup plus vite leurs leçons que ceux du catéchisme français.

former des chrétiens comme ceux de Bretagne, les meilleurs peut-être qu'ait produits l'Eglise catholique, cette langue a fait ses preuves et n'est pas à remplacer. Les services qu'elle a rendus dans le passé, elle continuera à les rendre dans l'avenir.

C'est ici le lieu de rappeler la belle page du P. Maunoir à l'éloge du breton. Dans son livre, *le Sacré Collège de Jésus*, s'adressant à Saint Corentin, il lui dit : « Ça été à la faveur de la langue armorique que vous avez planté la foi dans la Cornouaille, avec des bénédictiens du Ciel très spéciales et qui, donnent une vénération à l'idiome dont vous vous êtes servi. Le soleil n'a jamais éclairé canton où ait paru une plus constante et invariable fidélité dans la vraie foi, depuis que vous en avez banni l'idolâtrie. Il y a treize siècles qu'aucune espèce d'infidélité n'a souillé la langue qui vous a servi d'organe pour prêcher J.-C, et il est à naître qui ait vu un Breton, bretonnant prêcher autre religion que la catholique... »

Aussi a-t-on pu dire :

Ar brezoneg hag ar feiz

A zo breur ha c'hoar e Breiz.

Mais ce n'est pas tout de prôner l'emploi du breton dans l'enseignement de la religion. Il faut encore donner aux enfants, aux jeunes gens et aux autres les instruments de travail dont ils ont besoin. Depuis quelque temps, l'enseignement religieux a pris un développement remarquable, et nous devons nous en féliciter, car on ne peut pas être trop versé dans la connaissance de sa religion. Monseigneur de Quimper a institué des brevets d'instruction religieuse, un brevet simple et un brevet supérieur. Pouvons-nous offrir à la jeunesse les livres nécessaires pour préparer ces brevets ?

Hélas ! Nous sommes dans l'obligation douloureuse de répondre que nous n'avons pas encore en breton ce qu'il faut. On trouverait bien dans les divers livres bretons toute la doctrine catholique exposée, mais par fragments épars, sans plan et sans méthode. Il n'y a pas de manuels complets comme il y en a en français, et c'est là une lacune qu'il est urgent de combler.

Pour l'histoire sainte, le livre de M. Morvan, *Istor an*

Testamant koz hag an Testamant nevez, bien écrit, bien clair, suffirait, au moins pour le brevet simple. Il ne vaut pas cependant les livres français de Ecker ou de l'abbé Airin.

L'ancien catéchisme expliqué de Mgr Nouvel, qui avait été aussi mis en breton, passait en revue toute la religion et celui qui le connaissait bien possédait une instruction suffisante. Malheureusement l'édition est épuisée.

Je vois deux livres, deux manuels dont la publication s'impose : d'abord un petit livre de théologie, une explication détaillée du catéchisme, claire, simple, à la portée des intelligences ordinaires. Je n'aime pas les longueurs, et je crois qu'en un volume de 4 ou 500 pages on pourrait condenser tout ce qu'il est essentiel de savoir, du moins pour le brevet simple, car le programme du brevet supérieur suppose de très fortes études. — Puis, il faudrait ensuite une histoire de l'Eglise, de 2 ou 300 pages, qui donnerait un aperçu des grandes époques, des schismes, des hérésies, des grands faits, sans oublier ce qui est particulier à l'histoire de Bretagne : l'arrivée des Bretons en Armorique avec leurs évêques et leurs moines, Saint Paul de Léon et Saint Corentin, les principaux saints bretons, les grands missionnaires Michel Le Nobletz et le P. Maunoir, etc. Et cette histoire devrait être illustrée comme le sont désormais la plupart des manuels semblables ; elle serait par là même bien plus intéressante et plus instructive.

J'espère que dans un an ou deux, malgré les difficultés, ces manuels auront vu le jour et que M. Perrot pourra étendre aux jeunes gens les concours de catéchisme qui ont été inaugurés cette année pour les enfants et qui ont réuni 579 concurrents.

En attendant que ces manuels soient publiés, que faire ? Se contenter de ce qu'on a et s'aider des manuels français. Un prêtre familiarisé avec la langue bretonne pourra facilement poser des interrogations en breton à des enfants qui auront étudié des manuels français. Et cet exercice développerait considérablement l'intelligence des enfants et leur connaissance de la religion, en les obligeant à penser à la fois en français et en breton.

Comme conclusion de cette causerie, j'émet les vœux suivants :

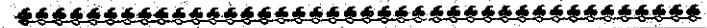
1. Que les parents bretons apprennent à leurs enfants leurs prières et leur catéchisme en breton.

2. Que les riches, que les classes dirigeantes donnent l'exemple sur ce point.

3. Qu'au brevet simple d'instruction religieuse on adopte, dans nos paroisses de campagne, la langue bretonne de préférence à la langue française.

4. Qu'on fasse, avant deux ans, au moins deux manuels bretons absolument indispensables : une explication de la Religion et une petite histoire de l'Eglise illustrée.

I. U.

Noz an Anaon

Sonjit en he tad, en ho mamm,
Er purgator e kreiz ar flamm ;
Va mab, va mere'h, ah ! selaouet !
En han' Doue, hor zikouret !

Serr-noz, an deiz kenta a viz du. Eur zutaden skiltrus er c'horn-tro hag ar marc'h du a deu gant dousder da jom a-zav dirak ti hent-houarn Plouider. Arôk, zoken, m'o deus ehanet ahelou ar rojou da wigourat, eur zoudard yaouank a lamm ermêz hag o tizrei !

— Kenavo ! emezan, mignonned ; chans d'eoc'h !

Pan eo tec'het an trêñ, e lavar a vouez uhel :

Kenavo biken d'an armê,
Evurus on o kaout va liberte !

Neuze, sounn war e zivesker, e gasketen gantan war gostez e benn, hon den yaouank a drouc'h berr, gwech dre al linen, gwech dre wenojennou, evit en em gavout kentoc'h e Pen-ar-Gêr, elec'h m'eman e di.

Deut eo, 'velkent, war he c'hiz ar c'hlast 11 !... Pebez tra vad ar frankiz goude seiz vloavez servij ! Kement a wel war e dro a c'hoarz outan : ar stêrig trouzus a red en draonien a-dreuz ar raoz hag an haleg ; al laboused o kana o c'houblajou diveza arôk kuzat o flu dindan an deliou melen ; ar zouleier rouz, ar prajou glas ; ar c'hériadenou

hanter-guzet gant gwez evlac'h ha peupli... Kement-se holl eo ar gêr ! Mes e spered a nij dreist d'ezo hag a ya d'eun ti-all lec'h ma 'z eus unan seiz vloaz so ouz hen gortoz, e vamm !

— N'eman ket ouz va gedal ar pardaez-man, emezan ; n'eus forz, muioc'h a ze a blijadur a vezo ganti o tigemeret ac'hanon.

He gwelet a ra e korn an oaled azezet, o tribi eun tam-mik kig ha fars evel diagent... E tu-all eman e c'hoar vihan... E c'hoar vihan ? Bihanik a oa sur pa 'z eas hen eus ar gêr ; hogen, dont a ra kalz a vent d'ar merc'hed epad seiz vloaz ! Na c'hoarzin a reio o welet e varo, e gapoten, e vragez ruz !

Eur gammed c'hoaz ha, war an dorgen pelloc'hik, e tispak d'e zell beg tour iliz e barrez... E wad a dom en e greiz : di ec'h eio hepdale da skoulma e galon hag e vuez gant kalon ha buez e vestrez karet. Eur zôn a deu war e vuzellou, 'vel eur zalud da gas d'ezi, warlerc'h e vamm :

Va dous mula karet, va c'henta karantez,
Oa ganet evel doun war ar meaz e Breiz-Izel ;
En hon diou lojennik n'oa nemet paourentez,
Mes ne glaskemp nemet frankiz vit hon diouaskel
Ha laouenidigez.

Kana a ra Yvonik ken na dregern ar c'harteriou tro-war dro gant e vouez skiltrus. Souden e chom a-zav : Petra, emezan, petra eo d'ar c'hleier sôn ken truezuz ?

Deut eo an noz ha breman e klev a bep tu ar c'hleier o tintal, o sini ar glaz evit an Anaon. Hag e teu sonj d'ezan eus e zaou vreur yaouank chomet du-hont e Verdun evit difenn hor brô gaer, eus e dad kaset gantan d'an douar benniget. E galon a deu da vezan tener ha striz ; sêvel a ra daelou d'e zaoulagad ha, da heul kanvou ar c'hleier, en em lak da lavaret an *De Profundis*.

Edo gant ar streat a gase war eün d'ar gêr, pa glevas eur ganaouen e kichen dor eun ti. Asten a reas e skouarn da selaou :

Oh ! sec'hed bras hon deus ; 'n han Doue, breudeur kez,
Hastit prim, roit d'comp eus an dour a vuez !
Ho pet truez ouzomp, c'houi, da vihana, mignoned ;

Skoet omp gant dourn Doue ; re hon deus ho karet.
O va mab ! o va merc'h ! o va breur ! o va c'hoar,
Truez ouzomp pelloc'h ; grit ma 'z aimp d'ar gloar !

— Kanaouen an Anaon ! eme Yvonik. — Souden mestr an ti a deu da gât ar ganerien, gant eun aluzen da rei d'ezo :
— Evit an Anaon ! emezan.

Ar zoudard a dostaas outo hag a lavaras d'o zaludi :

— Noz vad d'an Anaon !

Hag int da zislavaret :

— Ha noz vad ive d'ar re veq !

Ober a rejont anaoudegez hed an hent. Setu ma pedas Yvonig anezo da vont gantan betek e di da gana d'e vamm
Kanaouen an Anaon.

— Va mamm, emezan, ne anavezo ket mouez he mab !
Ar zonz-ze a rê d'ezan tridal.

Breman soudan emaient arru. Setu liorz penn an ti ; setu al leur... Perak zo kement a sklerijen en ti ? Perak an nor digor frank ?

— Va mamm, eme Yvonik, n'eo ket kustum da chom ken divezat war zao. Santet he deus, kredabl eo, ez oan erru d'ar gêr !

Didrouzik e tosta ouz ar prenestr hag e sell. Hogen ne ra nemet eur zell korn, rak aoun en deus da veza gwelet euz an ti. Monet a ra da gerc'hat e vignoned evit kas anezo betek toull an nor. C'houezi yen a ra, ar paour keaz Yvonik, rak ne glev netra o finval e diabarz.

Ar bôtred a grogas evelato gant *Kanaouen an Anaon*. Endra mac'h ea ar c'han ganto, goustad ha kempen, ar zoudard a reas sin ar groaz hag a lammas didrous dreist an treujou.

Edod o kana :

« Breudeur, kerent ha mignoned,
En han 'Doue, hon selaouet !
En han 'Doue, pedet, pedet !
Ar yaouankiz ne reont ket ! »

Setu hen e kreiz an ti, dallet gant ar sklerijen... Hag ar c'han a gendalc'h atao da vont endro :

« E baradoz Doue, pa vimp digouezet, tud vad,
Ni hor bo digantan evidoc'h-hu pep mennad ;
Neuze ni c'houlenno sikour evidoc'h holl
Da viret na yafe hini ebet da goll... »

Gwelet a c'hell brema... War ar bank tosta d'an tan,
harp oc'h ar gwele 'lec'h ma kouskas pell amzer, ez eus
pemp pe c'houec'h maouez azezet, ar chapeled ganto en o
dourn: Dirak, e plas an daol, eur chapel wenn ha, tro-war-
dro, peder goulaouen venniget war elum...

Pebez taol a skoas e kalon ar zoudard? Klevet e oe eur
glemmaden c'haro pa 'z edo ar ganerien gant ar c'houplad
diveza. Ar re-ma a deuas ive en ti, strafuilhet oil gant an
darvoud. E harz ar gwele a varo, lec'h m'edo e vamm, ar
zoudard keaz, liou ar maro, ive en e gerc'hen, a oa kouezet
etre diouvrech e c'hoar.

— D'an daoulin, gwazed l d'an daoulin. I eme ar wreg a
lavare pedennoù an arwest. *De profundis!*

L. DIRLEMM.

AR BREIZAD

Yez Kerne.

En dilost-haon, (1) ar guilmiked (2)
A weler pep tu dastumet
Evit mont, e meur a vanden,
Pell euz Breiz d'ar broiou estren.
Dre-oll, 'lec'h ma splann an heol tom,
Int ra o neiz hag a gar chom :
D'ar Breizad ne blij bro ebet,
Nemet e Vreiz-Izel karet.

Pell euz Breiz, hen a huanad,
Daëlou 'lies en e lagad
Ha melkoni en e ine.
O hunvreal ha noz ha de.
Sonj e vro bepred a dason
'Vel son eur c'hloc'h en e galon ;
Ar zonz-se 'wiskell (3) e inkrez
Hag a ra konfort e vuez.

(1) Dilost-haon.

(2) Gwenilled.

(3) A luskel.

'Vel ma ve stag an illaven (1)
'Pe ar gwial ouz an derven,
Ve stag e ine ouz e vro
'Dre n' ouzon ped ha ped gwildro
'Gwial, ilio, heb o skoazel
A c'hoenv, a zizec'h arôk pell ;
'Pell euz e vro, dre an hirnez,
Ar Breizad ive varv liez.

Diou garante en deus mab Breiz,
Hani (2) e vro. hani e feiz :
But (3) emaint d'han (4) 'vel diouaskel
Evit nijal, en em zével,
Dreist an hudurnaj a gontam
Kement a galonou dinam,
Hag en em viret didamal
'Kreiz gwastadur heugus Bro-C'hall.

Gout a ra mat e ve kollet
Eur vro dre an droulans rannet,
Kerkoulz e oar ez eo Doue
A zalc'h ar boblou e bue.
Hen zo eta feal ato
Da garout Doue hag e vro,
Hag, endra m'o c'haro, laret :
Breiz evit c'hoaz ne varvo ket !..

MELIAF. (5)

(1) *Tennet euz an oberou brezonek chomet da
voulla warlerc'h an Ao. May, person Sant-Inan
(barz « Meliaf »).*

*Feiz ha Breiz a voullô hiviziken, bep miz darn
euz an oberou-ze.*

(1) Ilheoen.

(2) Hini.

(3) Bezan.

(d'ezan)

M'âme Crèveœur

« Lennerez planedennou »

DIVIZ X

AR MEMEZ RE — MARI

MARI, goude pōz pep tra war an dōl, a ya ermēz. —
Setu aman, itron !

GOD, pa wel anezi a zav en he sav hag a chom mut
'vel mantret.

M. C. — Petra zo arru ganeoc'h ?

GOD. — Hounnez eo !... hounnez eo !...

Mme C. — Ya, hounnez eo va matez nevé.

GOD, (o tiskouez gant he biz.) — Hounnez eo... hounnez
eo... Mari... Mari... Gabellec !!!

Koueza ra 'n he c'hoaze.

Mme C. — Va matez ???

GOD. — Pa lavaran deoc'h eo hounnez eo Mari Gabel-
lec !... N'on na dall nag innosant, na mezvez n'on ket ive,
pa n'am eus evet taken c'hoaz !

Mme C. — Fazia rit: unan kennak henvel outi, marteze ?

GOD. — Ken henvel ken eo hi eo ! Ne gomprenan seurt
ebet ken !... Pesort devez am oa me grêt an deiz ma oan
deut aman !

Mme C. — Mat ! Ez it da glevet diganti he unan piou
eo ! — Mari !

DIVIZ XI

AR MEMEZ RE — MARI

Mme C. — N'eo ket gwir oc'h matez ganen ?

MARI. — Eo, itron. (*Mari a ya ermēz*).

Mme C. (*da God*). — Klevet a rit ?

GOD. — Hunvreal a ran ! ! Santez Anna ! pebez devez
am oa me grêt an deiz ma oan deut aman !

Mme C. — Arsa, me ya da gerc'hat d'eoc'h poltred Mari
Kabellec, an hini ho peus kaset d'in c'houi hoc'h unan, ha
neuze, pa pō gwelet, c'houi gredo n'eo ket va matez hag ar
poltred-ze ar memez hini !

GOD. — Eo, a dra zur, ar memez hini int ! Fentus e
kavan klevet ac'hanoc'h !

(*Mme C. a gemer ar poltred hag a ziskouez anezan*).

Ah ! va Doue ! n'eo ket hennez ar poltred am oa kaset
d'eoc'h ! N'eo ket hounnez eo Mari Gabellec ! an hini zo
bet aze, ho matez, hounnez eo Mari Gabellec !

Mme C. — N'eo ket ar poltred-ze ho poa kaset d'in ?

GOD. — Nan ! nan ! Me lar d'eoc'h an hini am eus
gwelet breman souden, hounnez eo Mari Gabellec ! Penōs ?
Ha c'houi divinourez, e lezet tromplan ac'hanoc'h ha ne
welet ket, zoken, oc'h tapet ! Tapet oc'h ha me zo ive !
Biskoaz den n'eo bet tapet eveldomp ! Ah ! Santez Anna !
pesort devez am oa grêt an deiz oan deut aman !

(*Eur vouez ermēz*) — Alo ! M'âme Crèveœur, dispa-
kit hoc'h ardou !

DIVIZ XIII

AR MEMEZ RE — SOAZ

SOAZ. — Lavaret am oa d'eoc'h, va zintin, e oan o
« teski ». Desket am eus kalz a draou, arru on, zoken, gwall
zesket ha, mar karet, me ya da lenn d'eoc'h breman ho
planeden. — M'âme Crèveœur a bresto d'in he c'hartou
eur pennadik. Eun eur am eus da vont kwit ; an afer-man
a vo grêt en eur ober pemp munut.

*M'âme Crèveœur taget gant ar fulor hag ar
spouron, n'hall ket enebi.*

— Me wel eur geraden... Kerivin..., Eur wreg, eun
intanvez, en he dilhad d'ar zul, vel da vont d'an oferen...
(*da God*) c'houi eo !... Da belec'h ec'h a ? N'ez a ket d'an
iliz ; da di ar zorserez ne lavaran ket... Gwelet a ran ar
zorserez... (*da Mme C.*) c'houi eo !... An intanvez a lavar
d'ez: Me 'm eus debret va feadra ! dimezi va mab a renkan
d'eur benherez pinvidik. Pegement a c'houlennet vit
dibab d'in ar seurt am eus ezom ? — 200 lur eo grêt ar
marc'had, kant arôk ha kant goude an eured... Me wel ar
benherez pinvidik. — Oh ! me wel he foltred kaset en eul
lizer gant an intanvez d'ar zorserez... Me wel matez ar
zorserez o tenna ar poltred eus al lizer hag o lakât eun all
en e blas...

Mme c. — Afronterez milliget ! Te peus grêt an töl !
SOAZ. — Ya, laouen avat, me eo !

DIVIZ XIV

AR MEMEZ RE — MARGHARIT - YVONA - MARI

SOAZ. — M'âme Grêvecœur, gouzanvet ho poan gant pasiantéd ; ne bado ket pell ken ; grêt eo ar pep gwasa. Trugarekat ac'hanon a dlefec'h d'ober, rak vit eur wech, em eus laket ho kartou da lavaret ar wirionez.

(Da God) Ya, God Kerivin, 'nem dromplec'h ket ; setu aman danvez ho merc'h-kaer, mes ar seurt danvez-ze n'ho po ket anezan evit 200 lur. Houman-all neuze eo va c'hama-
radez ha setu penôs... (o tret warzu Mme Crêv.) o divi-
nourez, o zorserez, c'houi hag a oar ar pez zo bet hag ar
pez a vo, an amzer da zont hag an amzer dremenet. c'houi
hag a lenn 'barz palv an dorn, 'barz ar melezour sten ha
'barz ar marc kafe, c'houi hag a oar petra c'hoarvezo
gant an eil ha gant pep hini. n'ho peus ket gallet
gouzout petra c'hoarvezje ganeoc'h ! C'houi, o divinourez,
hag a oar petra dremeno varc'hoaz en Paris, n' ho peuz-
ket gouvezet petra dremene aman 'n ho kichen ! Chen-
chet am eus bugel er c'havel d'eoc'h, aze dindan ho fri,
ha gant tout ho kartou, gant tout ho marc kafe, gant ho
chipot (1) dindanoc'h hag ho log pomper war ho penn, gant
tout ho skiant hag hoc'h anaoudegez, n' ho peus gouezet
netra !

Kredet am eus bet ivez, 'vel kalz a re-all, e ouiec'h eun
dra bennak, mes ne gredan ken ! Kredet am oa ho poa eur
sklerijen bennak, mes breman me oar oc'h dall ha mad
da zalla ar re-all !!...

GOD. — Me renk kaout va arc'hant ! Me n'in ket ac'han
hep va arc'hant !

SOAZ. — Hoc'h arc'hant ? An hini a lak e arc'hant er
seurt marc'hajou, mat sur ec'h arru gantan koll anezo ?

GOD. — Oh ! n'int ket kollet ! Aman 'maent ! Houman
goz a rento anezo d'in !

Mme c. — Lavaret e oa : 100 lur arôk ha 100 lur goude !
Eur c'hant lur a chomo ganeoc'h, eur c'hant lur-all a zo d'in.

(1) Pôd an hôtén.

SOAZ. — Klevit anezo, mar n'eo ket eur vez !

GOD (he dorn serret). — Me az tifi da viret va arc'hant !

SOAZ. — Lezomp anezo eun-tam d'en em gribat !

GOD. — Va arc'hant am bo ?

Mme c. — Gwenneg ebet !

GOD. — Ma-arc'hant am bo ?

Mme c. — Gwenneg ebet !

MARI. — Arabad, veikent, lezel anezo d'en em laza !

SOAZ. — Bah ! me meus bet lies a dôl dorn gant God
Kerivin ha n'on ket maro !

GOD (o' tizrei). — C'houi ? ?

SOAZ. — N'anavezit ket ken Soazig, plac'h saout
Kerivin gwechall ?

GOD. — Biskoaz ! Hag e lares n'anavezes ket ac'hanon ?

SOAZ. — C'hoant am boa da renta d'eoc'h ar moniz eus
ho pez ! Plijadur am euz o veza grêt. Evel a lavarer :

Droug ha mad

A denn d'e had !

GOD. — Santez Anna ! Pésort zonz 'ta a oa deut d'in da
zont aman !

SOAZ. — Me n'on ket eur gwell blac'h memez tra ! Ha
gant se, me ya da rei eun tam zikour d'eoc'h rôk mont
kwit, rak eun eur a oa roet d'in da jacha va skasou ganin.

Mme c. (a oa chomet evel badaouet, 'n he c'hoaze). —
Nan, ne 'z i ket e-kwit, rak — klevit holl — aman n'eus ken
na divinourez na zorserez ebet !... Nan, ne rin biken ken
ar vicher milliget-man !... Breman me vevo ive evel an
dud all.

SOAZ. — N'eo ket possubl !

HOLL. — N'eo ket posubl !

Mme c. — Hag an arc'hant am eus laeret, me restôlo
anezan ! Delit, gwreg, c'houi da genta. Setu aze ho 100 fur !
— Trugarekat a ran Soaz da veza, dre bermision Doue,
digoret va daoulagad d'in ! — Pa zonjan nag a dud am eus
grêt gwap anezo, nag a dud am eus laeret ! Nag a c'hevier
am eus lavaret ! Daoust ha Doue a bardono ac'hanon ?

MARI. — Ni bardon ac'hanoc'h, ha gant se !! Hag an
aotrou Doue zo gwelloc'h evidomp !

HOLL. — Ni bardon ac'hanoc'h a galon vad !

YVONA. — Marteze ne dalvezo ket ar boan d'in breman ober yun an nao stereden ?

SOAZ. — N'eo ket yun a zo d'ober an deiz kaer-man ! Setu aman gwer hag eur voutailh...

Mme c. — Diskargit, Soaz, eur banne da bep hini ; arôk, avat, t'ôlit an holl draou-ze ermêz ! ne c'houlennan ket o gwelet ken dirak va daoulagad !... Ar c'hartou en t'ân !

SOAZ. — Ar marc kafe d'an teilh ! An tog pomper d'ar pilhou ! Ar mellezour er porz !

(O t'ol anezo). — Breman, pa eo et an holl draou lous-ze ermêz. m'ê, itron, a jomo ganeoc'h !

Mme c. (da Soaz) — Deus, te vo merc'h d'in hiviziken ha nan matez !

GOD. — Na lezit ket ac'hanon ermêz ar gont, velkent ha goude ! me n'on ket falloc'h vit eun all !

SOAZ (o sevel he gweren). — Ho krasou mad, tintin God ! Gwir a lavaret ! Aman n'eus ket a dud fall, nemet tud sod omp bet an eil koulz hag egile o kredi kinkanellou ! Breman ni zo didonet !

Mme c. — D'ho yec'hed ha Doue da rei chans d'eoc'h holl. FIN.

ER MIZ A DEU NI A ROIO :

METZ, gant eur beacher

EMGLEO SANT ILLUD

ENDRO D'AR RE GLANV

CORNIQUE et ARMORICAIN

Eur bobl kristen

mar 'z eus unan

Berrâtta reomp aman evit lennerien Feiz ha Breiz an danevel savet gant eur beacher et a-ratoz kaer da welet penôs e oa kont e Bro-Iverzon. Moullet eo bet an danevel-ze war ar gazetenn gall: Je sais tout.

« C'hoant d'in da welet dre ma daoulagad ma unan e petore stad e oa Bro-Iverzon, e pignis e Holy-Head war eul lestr dre dan a gasas ac'hanon da Dublin, kêr-benn Iverzon. Soudarded a oa war al lestr ganin, tud yaouank an darn-vuia anezo, galved d'an arme goude ar brezel. O ofiserien, avat, a zo kosoc'h. Stourmet o deus a-du ganeomp eneb ar Boched ; ne zeblantont ket gwell laouen o tont da Iverzon. — « Dublin, bro an diaoul ! » emeint-i.

Asanti awalc'h a rafen ganto, pa welan, o tisken e kêr, an tier devet pe toullet gant an obuzou, dismantrou chomet warlerc'h reuz vras ar bloaz 1918. Ahendall, kirri brezel, soudarded armet o redek dre ar ruiou, ken alies a dra a zigas da zonz d'in eus kêriou gall an hanter-noz epad amzeriou trista ar brezel.

Nag a ilizou, koulskoude, nag a leandioù ! O welet kemend-all, ma spered a nij warzu bloaveziou pella ar C'hrenn-Amzer. Aman ne gaver ket a ilizou goull, dilezet. Bezan int, e gwirione, tier a beden ha, bep beure, ar bobl a dired enno da bedi Doue, da c'houlen e c'hrasou. Ar feiz kristen en Iverzon a zo hemdeiz magadurez an ene evel m'eo ar bara magadurez ar c'horf.

An holl a zo stad enno o tiskouez o feiz, o rei da anaout int prest da stourm ha da vervel, zoken, eviti.

Gwelet a ran dimezelled yaouank o vont d'o labour ; war o bruched e tougont medalennoù ha kroazioù ; ne dre-menont ket dirak eun iliz hep mont enni d'ober eur bedennik.

Dirak iliz St-Kervin, — eur zant brudet bras en Iverzon, — e welen boulonjerien o tremen, gant kirri karget a vara.

Chom a reont a-zav dirak an iliz ; asten a reont eun tam paper war ar ru ha, dirak an holl, e reont sin ar groaz hag e taoulinont da lavaret eur bater.

Perak kement-all a bedennou ? Hen gouzout a ris en hostaliri vras elec'h ma oan o leina. Eur mevel a lakas dirazon eur pikol pezh tam kig rostet. Chom a ris sebezet.

— Drebit, emezan, drebit, rak ne gavfet ket ken hirio eun tam boed da zribi nep lec'h.

— Ober a refet « grev » ? emeon.

— Ya, emezan, adalek dek heur. Dre urz ar « Sinn-fein », an holl staliou en Dublin a vezo serret, en abeg d'hor breudeur dalc'het e prizon « Montjoy ».

Gwir a lavare. Da dek heur, holl buhez kër a baouzas mik. Serret ar staliou, bras ha bihan ; ken a girri, ken a bost, ken a delegraf na telefon, ken a henchou-houarn, netra ! Evelse oa gourc'hemmen ar Sinn-fein...

Eun hanter-heur goude, e oan dirak prizon Montjoy, (eun hano iskis evit eur prizon !) e kreiz eun engrouez vras a dud, a bep renk, a beb oad, pinvidien, peorien, itronezed gwisket kaer, klaskerezed bara goloet a druilhou ; holl o zellou leun a daelou a oa troet varzu mogerioù ar prizon. Eno o breudeur a oa o vervel ; ar beure-ze e oant krog gant o eizvet devez yun. Darn anezo a oa dare da dremen.

Diou dimezel yaouank a yee hag a deue 'mesk an dud, eur paper stag ganto war o bruched ; war ar paper ar girriou-man : « *Pedit evit Iverzoniz prizoniet.* »

Dre ma tremenent, an dud a strinke d'an daoulin hag a bede. Neuze e leuas d'in da gompren perak e welen ar beure-ze micherourien, labourerien, mitizien, o vont ken stank d'an ilizou.

O breudeur prizonierien o doa goulennet digant pobl Iverzon aluzen o fedennou ha pobl Iverzon en doa respon-tet d'o galvaden... »

GWELTAS.

F. Raoul, Lanriouare.

F. Rioual, Lambol.

Joseph Rioualen, Plourin-Brest.

Herve Rolland, Dirinon.

Joseph Le Roux, Kastel-Paol.

J. S., eul lennerez, Plouarzel.

Adele Saillour, Plougonvelen.

M. Salaün, St-Nouga.

J.-M. Salaün, an Tréhou.

G. Sanguer, Plouziry.

M.-A. Segalen, Gouesnou.

Pierre Simon, St-Thonan.

Mari Stéphan, St-Thonan.

Jann Tanguy, St-Thégonnec.

Louisa Toul, Kerlouan.

M.-L. Tranvouez, Tremaouezan.

J. Uguen, Kerlouan.

Bernard Vaillant, Gwitalmeze.

O deus bet 80 poent :

Michel Balay, Quimerc'h.

C. Bourry, Plogastel.

M.-Y. Corre, Plouescat.

Mari Falhun, Plouneour.

F. Ferrelloc, Plouzane.

Y. Gac, Kerlouan.

J. Le Gall, Plouguin.

Jacq Hall, Plougonvelen.

Emil Hamon, Plouedern.

A. Jezequel, Plouzane.

A. Kerlidou, Tréflez.

M.-A.-M. Rosnoen.

M. Mallegol, St-Thégonnec.

Y. Menez, Gwitalmeze.

Herve Merret, Henvic.

L.-P. Gwiniventer.

J.-M. Kermarrec, Loperhet.

M.-P. Plouzeniel.

A. Patinec, Gwinevez.

Jann Paugam, Plouzeniel.

Claude Quere, Plouenan.

J.-M.-R. Lambaul-Wiltameze.

M.-C. Richard, Plougonvelen.

J. Robin, St-Thégonnec.

M. Rolland, St-Thégonnec.

Y. Roué, Plou-orn.

J. Le Roux, 28e C. C. A. S. 131.

M. Le Roux, Plouzeniel.

III. — Divinadennou miz Du

I. — Petra dap an hini a dap ar big ?

20 p. ar r. — Digaset gant eun Tregeriad.

II. — An tad a zo rouz, touz, milliner ;

Ar vamm a zo rouzez, toulez, millinerez ;

Ar vugale a zo rouzien, touzien, millinerien.

20 p. ar r. — Digaset gant Mari Doare, St-Nic.

III. — Pehini eo ar blantenn

A ra 'r muia vad d'an den.

20 p. ar r. — Digaset gant J.-Y. Simon, Plouzane.

IV. — Petra viro ouz Paris da

Vont e pri, er goanv-man ?

20 p. ar r. — Digaset gant an I. Kerjan, Lokournan.

V. — Dreinok evel spenn ha n'o ket spenn eo ;

Rountik evel boul ha n'eo ket boul eo ;

Pennik evel raz ha n'eo ket raz eo ;

Divin d'in-me petra eo.

20 p. ar r. — Digaset gant Amelia Person, Plouvian.

Ar Respontchou a dle en em gaout gant Renner Feiz ha Breiz, e Plougerne, a benn an 18 a viz Du da zivezata.

I. — Respontchou Divinadennou miz Here

- I. - Al loar. — II. - An nadoz hag ar voutonnen.
 III. - Eur vouaren. — IV. - Eur velfeden.
 V. - Chas heb harzal ; moc'h heb oc'hal ;
 Merc'hed heb fic'hal.

O deus bet 100 poent :

F. Abeguile, Tréflaouenan.	Victor Gouriou, St-Thonan.
F. Andre, Plabennec.	G. Gourlaouen, Gwipavas.
Eun artilleur, 230 R. A. C. Trèves.	F.-M. Gourmelon, Plouzane.
Y. Balcon, Gwitevele.	Y. Grall, Gwinevez.
J.-M. Becam, Gwielan.	Y. Guiot, Goulc'hen.
Gabriel Berre, Gwitevede.	F. Iliou, Goulc'hen.
Mari Beyer, Lanhouarne.	Baptiste Inizan, Plouider.
Bi an ti Kreiz, Cleder.	Olivier Kerbaul, Lanneuffret.
M.-A. Bleunven, Larret.	An I. Kerjan, Lokournan.
L. Blouet, St-Coulitz.	J.-L. Kerriou, Plouvorin.
F. Bocheur, Landunvez.	Mari Laurent, Gwipavas.
Herve r Bras, Gwiniventer.	F. Lars, Plouzane.
Job ar Brug, ar Roc'h.	Louisa Lars, Plouzane.
Melina Cabon, Gwissenteny.	Barba Lez, Bodilis.
M.-Y. Cardinal, St-Nouga.	Potr L. N., Logonna.
F. Cloarec, Gwikourvest.	Mari Marc, Milizac.
Clet-Jean Cosse, Cleden.	Pierre Mellon, Gwilers.
Mari Coz, Yourc'h-Wenn.	F. Menven, Taule.
J.-R. Corre, Plogonnect.	Rene Mons, Tréflaouenan.
M. Créac'h, Gwikourvest.	Basil Morizur, Plouzeniel.
Aline Crenn, Kernilis.	Laurent Ollivier, Lanhouarne.
M.-A.-P. Cueff, Gwitevede.	F. Ollivier, Treziliide.
J. De la Roche, Gouesnou.	J.-P. Skolaër, Lesneven.
F. Donval, Plouneour.	Thenenan Pellicant, Kersent.
Pierre Elies, Landunvez.	J. L. Pennec, St-Segal.
Y. Fagon, Gwitalmeze.	Ameli Person, Plouvian.
Janne Fagot, St-Thegonnect.	M.-Y. Pinvidic, Plouider.
J.-L. Fave, Gwiniventer.	A. Pinvidic, Lanhouarne.
J. Floc'h, St-Nouga.	Mari Pondaven, Plouzeniel.
Y. Feroc, St-Neven.	Philo Pondaven, Plouzeniel.
Louis Floc'h, Plomeur.	M. Prigent, St-Nouga.
Y. ar Fur, Lanhouarne.	M.-Y. Premel Cabic, Plouzeniel.
F. ha B., Tréglonou.	M. Quéau, Sizon.
M. Gac, Gwissenteny.	J.-M. Quéau, Bodilis.
J.-L. Gelebart, Plouzane.	A.-M. Queguiner, Gwitevede.
ff, St-Thégonnect.	J. Quéinnec, Quimerc'h.

Feiz ha Breiz

ARVORIG HA KROAZ AR VRETONED

Kannad miziek ar Vretoned a r^o keleier a bep bro
 ha kenteliou war bep tra

D'hon lennerien ha Koumananterien

(Ouz o fedi da dôl evez ouz kement-man)

*Hon lennerien ec'h achu o c'houmanant er miz-man
 a zo pedet start da gas, kentan m'hellfont, priz o
 c'houmanant neve 1921-1922.*

*Chenchamant ebet en hor frizioù, daoust d'ar paper ha
 d'an traou-all da zerc'hel da vont war gerat.*

(Gwelit ar prizioù e diabarz ar golo)

*Eman ar mare, pa zigouez kelou ken mat evit ar
 pezh a zell ar brezoneg er skolioù, d'ober pep hini,
 diouz e du, gwellan m'hallo da lakat Feiz ha Breiz da
 vont bepred war greski.*

*— Hon lennerien achi o c'houmanant abaoe miz
 gouere ha n'o deus ket c'hoaz paeet evit ar bloaz revez,
 e vezo kaset d'ezo, dre ar post, paper da bae 22 real
 (5 fr. 50). Bezint ar vadelez d'ober digemer mad d'hor
 goulen o vezan, dreist-oll, m'int arru e kreiz o c'hou-
 manant.*

« Emgleo Sant Itud » (1)

Warlerc'h gouel ar Bleun-Brug hag ar pennad skrivet diwar e benn e Nouvelliste de Bretagne, hor mignon ar Moal a gasas da Rener ar gazeten al linen-nou zo aman warlerc'h. E vennoz eo da heul hint meur a Vreizad mad, e vefe eun dra zispâr sevel e stum pe stum eun emgleo da voulla levrion brezonek, abalamour dreist-oll, da unani an doare skriva :

Monsieur le Directeur,

Me permettez-vous d'émettre quelques observations au sujet du compte-rendu du Congrès du *Bleun-Brug* à Saint-Pol-de-Léon paru hier en première page du *Nouvel-Liste de Bretagne* ? Je l'ai lu avec le plus vif intérêt, me réjouissant d'y trouver exprimées la plupart de mes opinions personnelles ; mais malgré l'énumération touffue des vœux et des motions — très logiques d'ailleurs, — il m'a paru qu'il y manquait une conclusion pratique.

I. — Trois questions ont été agitées aux deux réunions du 15 septembre :

- 1° Création d'une Société d'édition *Feiz ha Breiz* ;
- 2° Unification de l'orthographe bretonne ;
- 3° Introduction dans les écoles de la méthode bilingue.

I. — De ces trois questions, laquelle est la plus sérieuse et la plus pratique ?

Les deux dernières, — cela saute aux yeux, — sont inséparables. L'on ne saurait introduire dans les écoles une langue qui ne serait pas suffisamment unifiée ; d'autre part, à quoi bon tant rechercher cette unification si le breton n'est pas admis dans les programmes d'enseignement ? Ce ne serait plus réaliser qu'un progrès purement théorique, car, pour la langue bretonne, hors de l'école point de salut.

Unifier la langue sans la propager, pur travail de savant, très louable en soi, mais à peu près stérile en résultats : ce breton unifié, il faut qu'il soit *lu* et *lu* surtout à l'école.

Qu'est-ce à dire sinon que la création d'une Société d'édition publiant livres et brochures en breton est égale-

(1) Hañv brezonek ar « Société d'édition *Feiz ha Breiz*.

ment inséparable des deux autres questions ? En réalité, toutes trois s'unissent pour former un programme d'action des plus pratiques et des plus efficaces.

Cette langue préalablement unifiée, dans la mesure du possible, comme orthographe, ne peut avoir accès à l'école que par des *textes imprimés*, textes que l'on réclame de toutes parts.

Ces textes imprimés, il faut qu'ils soient irréprochables comme fond et comme forme, d'où nécessité d'un groupement d'écrivains et de régionalistes animés de sentiments bretons et chrétiens et décidés à y aller de leur collaboration et de leur argent.

II. — Cette création d'une société d'édition — subordonnée à l'unification de l'orthographe — est encore le seul moyen pour nous de hâter la réalisation des vœux qu'un congrèsiste, M. Le Goff, a formulés à la deuxième séance du 15. Il serait vain d'espérer que les députés et sénateurs si souvent interpellés sur cette question vont cette fois se mettre en mouvement pour nous donner satisfaction. Nous finirons par nous faire rendre justice ? Nous y parviendrons plus vite en nous aidant nous-mêmes. Cette besogne que nous voulons imposer à nos représentants — parfaitement qualifiés d'ailleurs pour la faire, — il ne tient qu'à nous de l'amorcer sérieusement. Comment cela ? En éditant ou en rééditant les meilleures œuvres bretonnes.

La création d'une Société d'édition F. B. est donc actuellement, à tout point de vue, l'affaire la plus sérieuse et la plus pratique qui se puisse entreprendre : ne nous contentons pas de demander que l'on fasse quelque chose, faisons quelque chose nous-mêmes.

Telle serait, à mon avis, la conclusion à donner au Congrès du *Bleun-Brug*. En y réfléchissant, l'on se convaincra qu'il n'en est pas de plus logique et qu'elle est le couronnement indispensable de tout le travail fait et de tous les efforts dépensés. Déjà des adhésions nous sont venues qui ne sont pas des adhésions platoniques : nous espérons en grouper bientôt un nombre suffisant pour faire paraître nos premières brochures. (1)

Veillez agréer, Monsieur le Directeur, etc. Y.L.M.

(1) Déjà paru : *Soniou Feiz ha Breiz*, prix 2 fr. — Administration de *Feiz ha Breiz*, Coadont, par Guingamp.

METZ

Diou wech oun bet e Metz, ar wech kenta, er bloaz 1909, p' edo c'hoaz dindan galloud ar Brusianed, hag eur wech all e miz eost diveza.

Pebez kemm etre Metz hirio ha Metz neuze ! Soudarded an Allemagn a veze gwelet o tremen dre ar ruiou. Bez ez oa anezo eun tregont mil bennak, hag endro da gear n'oa nemet kazarniou, kazarniou neves, eus ar re gaera. War balez ar gouarner edo baniel en Allemagn o ficha, ha war eur blasen, demdost d'ar gar, e welet skenden ar prinz Frederik-Charl var varc'h. Ar prinz-ze a oue unan eus ar jeneraled a deuas a-benn da drec'hi hon armeou e 1870. Bras kenan oa ar skeuden ha kaer ive, red eo lavaret ar virionez. Ar marc'h a deue evel tan eus e zaoulagad hag eus e fronellou hag en doa evel mall da vont da vreza douar Franz, rak troet oa varzu ar Franz hag ar prinz ive, hag heman en doa evel c'hoant da lavaret : « Taollt evez, Fransisien, ma ne fell ket d'eoc'h santout adarre pegen kalet eo kraban ar Brusianed... » Ha gwelet ar skeuden-ze ken lorc'hus, e c'hellit kompren, ne rea ket a blijadur d'an dud a deue eus ar Franz. War eur blasen-all edo skeuden an impalaer. O diou int bet diskaret p' eo eat hor zoudarded e Metz, e miz du 1918. E plas an impalaer e vo lakeat skeuden soudard ar Franz, skeuden ar barvek, « le Poilu », hag e plas ar prinz Frederik e vo lakeat ive, sklear eo, eur skeuden-all bennak da zigas da zonz eus hor gounid.

An Amerikaned e Metz. — Ar Marechal Foch e 1918 En 1870, Bazaine !

En dro-man, p' en em gavis e Metz, d'ar zul da noz, 22 a viz eost, er gar, ouz an tiez, e pep lec'h, ne veze gwelet nemet bannielou trikolour. N'am eus gwelet morse kement e nep leac'h ebet. Tud Metz a enore Marc'heien Kolomb, deuet eus an Amerik d'ober eun dro e Franz, hag a oa en deiz-ze e Metz er memez amzer gant ar Marechal Foch deuet evit ar skeuden neves savet e Metz d'ar jeneral La Fayette. Heman a zo eus ar Franz ; mont a reas gant Fransisien-all da zikour an Amerikaned d'en em ziframma

eus a dre daouarn ar Zaouarn. Ha pa deuas d'o zro an Amerikaned d'hor zikour, er brezel diveza, ar jeneral bras a goumande anezo a lavaras evelhen : « Setu La Fayette o tont d'eoc'h. »

Marc'heien Kolomb a zo, evel a ouezer, kristenien vat ha kalonek, o deus great labour talvoudus epad ar brezel en hospitaliou hag e kement leac'h ma 'z oa tud maleürus da zikour. Ar enor great d'ezo gant tud Metz a oa dleet.

Tud Metz a oar diskouez o anaoudegez vat. En taol-man ed'h enorent var eun dro an Amerikaned hag ar Marechal Foch. Evit doare, (hag an dra-man a zo bet lavaret d'in gant unan en deus gwelet), e miz du 1918, pa c'houlennas ar Brusianed ehan d'ar brezel, e oue sklear evit an holl e teufe dizale ar Fransisien e kear, rak gwelet e veze ar Brusianed oc'h en em brepari da vont kwit. Neuze an dud e Metz, e pep ti, en em lakeas da labourat buhana ma c'heljont ha da ober drapoioù trikolour. Ha pa deuas soudarded Franz e kear, e ouent mantret o welet kement a vammielou ouz an tiez, kement a levez war dremm an dud, hag e teue an dour en o daoulagad.

Abaoue, soudarded Franz eo a zo e Metz. Lojet int er c'hazarniou savet evit soudarded Gwilhou II, ha biken mui ne ziskrogint anezo.

Er bloaz 1870, evel a ouzo'c'h, e tremenas aman traou glac'harus. Dre aman hon doa armeou eus ar re wella, gwella soudarded an Europ d'ar mare-ze, soudarded ne c'houlennent nemet en em ganna evit difen douar Franz. Mes en o fenn e oa eur c'hrener, ar Marechal Bazaine, hag heman, e leac'h mont da zikour an armeou all ha da zovetei evelse ar Franz, a gavas gwelloc'h en em denna e kear Metz, ar pez a oa eun dra fall kenan, rak endro da gear Metz ez eus uhelennou bras, hag ar Bruzianed, diwar an uhelennou-ze, a c'helle bruzuna Metz evel eur c'hoari. Bazaine a jomas eno epad daou viz, gantan brasoc'h arme eget an arme a gelc'he anezan, ha ne gredas ket klask en em denna, daoust d'ar c'hoant o doa e zoudarded, ha d'ar 27 a viz here 1870, e roas kear Metz d'ar prinz Frederik-Charl, gant 173.000 soudard, 56 banniel, 1570 kanol, 260.000 fuzuilh hag eun niver bras a voliji. Skrija rer pa weler traou evelse. Perak oa bet lakeat e penn hon armeou eur jeneral ken fall hag hennez ?

Gar Metz. — An Iliz-Veur. — Skeuden Gwilhou II

E Metz ez eus eur ster, ar Mozel, a ra an dro da gear hag a zo kaer kenan da welet. Ar gear a oa gwechall mogeriou endro d'ez evel endro da Vrest, hag ar seurt kêriouze a zo abo striz ar ruiou enno ha tenval an tiez. Evelse eo Metz, el leac'h eman, ar gear goz. Er c'hontrol, ar gear neves, savet e kichen ar gar, a zo kaer kenan, ar ruiou a zo ledan, an tiez bras ha sklear.

Ar gar neves a zo bet savet gant an Allemanted. Hiniennou a lavar n'eo ket koant da welet. Ar pezh a ranker da lavaret ez eo great a zoare, ez eus frankiz enni, ha pa z' er da c'houlen eur bilhed, ne ranker ket chom evel en hor gariou-ni eur c'hart-heur avechou da c'headal an dro. E meur a leac'h e ves roet bilheji, hag evelse ez a buhan al labour endro, hag an dud ne gollont ket o amzer. Evit mont d'an tren, ez eus a bep tu skalierou hag hentchou dindan an douar, hag ec'h en em gaver betek ar vagoniou hep danjer da veza flastret.

An iliz-veur a zo koz, savet 7 pe 800 vloaz zo. Unan eo eus re gaera ar Franz. Brasoc'h eo kals eget hini Kemper hag hini Kastel, hag uhel kenan, ha sklear eo ive, rak a bep tu, e kreiz hag a hed ar mogeriou, ez eus preneslou bras e pep lec'h, hag evelse e teu kals sklerijen en iliz. Ar porched e tu an nor vras a zo ennan mein kizellet en eun doare mantrus, great gant labourerien a ouie labourat, m'hen lavar d'eoc'h.

Eun debout bloaveziou zo eo bet kempennet eul lodennig anezan ha lakeat ez eus bet skeudennou neves el leac'h ma vanke. Unan eus ar skeudennou-ze, ar profed Daniel, a zo great henvel ouz Guilhou II. Pa deuas ar Fransisien, unan bennak a bignas gant eur skeul betek ar skeuden hag a skrivas var ar skritel a zo gant ar profed en e zourn : « *Sic transit gloria mundi* », evelse e tremen gloar ar bed. Eun all, evit doare, a liammaz e zaouarn d'ezan. Al liam a zo bet tennet kwit abaoue, ha mat zo great, rak n' hon deus ket ezom da velet liammou evit gouzout eo diskaret divar e dron an impalaer ourgouilhus.

War leuren an iliz-veur eman skeuden ar marechal Faber, marechal Franz, en amzer Louis XIV. E traon ar skeuden eo skrivet ar geriou-man lavaret gant Faber :

« Ma rankfen, evit miret ouz eur gear fiziel ennon gant ar roue da goueza etre daouarn an enebourien, ma rankfen lakat, da stanka an toull great er voger, va c'horf, va familh ha kement am eus, hep marc'hata her grafen. »

Ma vije bet Bazaine henvel ouz Faber pe ouz ar jeneraled a zifennas Verdun er bloaveziou tremenet, Metz ne vije ket bet kotezet etre daouarn ar Brusianed, ha marteze, e leac'h koll, hon dije bet ar gounid e 1870.

Skeuden ar Marechal Faber, hag hini ar Marechal Ney var eul leuren all, a zo het lezet en o flas gant an Allemanted.

E pep leac'h e Metz e komzer galleg. N'ez eus nemet biniennou eus ar vugale, ne c'hellont ket komz e galleg. Dizale e ouezint, rak hiviziken e klevint bemdez komz e galleg, hag e teskint buhan.

Gwelet am eus e Metz skolaj sant Klement, renet gwechall gant Tadou Jesuisted. Eno eo e reas ar Marechal Eoch e studi. Hag heb aoun, hep mez, pa deuas d'an 22 a viz cost diveza da Vetz, ez eas betek skolaj sant Klement, da velet an ti el leac'h m'en doa desket, gant kals a draou all, karet Doue ha karet ar Franz.

En dro genta e livirin d'eoc'h eur ger divarben an Alzaz.

J. U.

Les prix de l'Académie aux familles nombreuses

Les prix Cognac-Jay, en faveur des familles nombreuses, de 25.000 fr. chacun, seront distribués pour la première fois le **25 novembre**, à la séance annuelle des prix de vertu de l'Académie française. Ces prix ont été répartis à raison d'un par département.

Dès maintenant et jusqu'au 31 Décembre, les candidatures pour l'année **1921** sont reçues au Secrétariat de l'Institut, 23, Quai Conti, Paris (4e). Les candidats de 1920 qui n'auront pas été dotés d'un prix verront leur candidature automatiquement reportée à 1921. Ils participeront donc à un nouveau concours.

Demandez à l'Administrateur de *Feiz ha Breiz*, Coa-dout, par Guingamp, les feuilles nécessaires pour établir les demandes. **Prix de la feuille : 0 fr. 15 franco.**

Ar Sanctus keumraek

Musico ar Sanctus, keumraek

Andante
An e-lez hag an arc'helez, Dirak he zenn, Da zoue a gan hep paouez, War o zelen dudius.

Casi tempo di marcia
Santel, santel, ha no Doue, Kanit holl krouadurienn, Ha no meulel da viken Amen.

Piu lento
Santel, santel, hon gwir Roue, Ra vo meulel da viken Amen.

1

An clez hag an arc'helez,
Dirak e dron lugernus,
Da Zoue a gan hep paouez
War o zelen dudius :

DISKAN

Santel, santel hano Doue !
Kanit holl, krouadurienn ;
Santel, santel hon gwir Roue,
Ra vo meulel da viken !

2

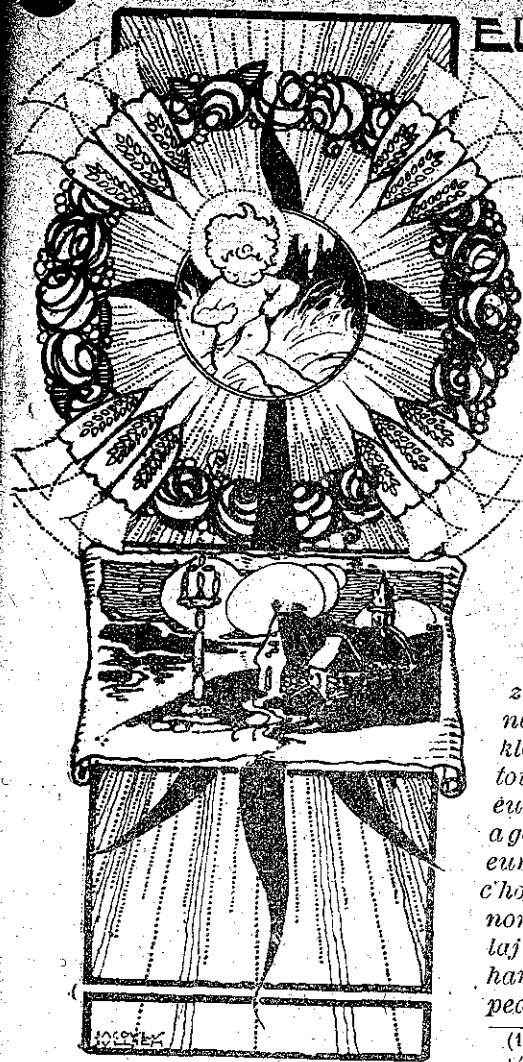
An dud ive, war an douar
Ha war ar mor kounnaret,
'N eur gana, bemdez a lavar :
Gloar da Zoue, mestr ar bed !

3

Gant an dud ha gant an Elez,
Kanomp eta war eun dro :
Gloer da Zoue, d'e zantelez,
Tre ma 'z ay ar bed endro !

JENOVEFA

EUN NOZVEZ
NEDELEG
E BREIZ
ER BLOA-
VEZ 1917.

C'Hoarierien :

Jenovefa, gwreg mar-
tolod, 33 bloaz.

Piennig, mab hennan Je-
novefa, 16 vloaz.

Yvon, mab yaouanka
Jenovefa, 9 bloaz.

Eun Itron mantellet. —
Ar Werc'hez.

Ti eur martolod brei-
zad ; er penn pellan, eun
nor ; a gleiz, eur gwele
kloz ; eur pres (1) hag eun
toulad dilhad e-pign (2),
eur ridozh o c'holo aneze ;
a goste, eur prenestri ; a zeou,
eur gwele bihan hag er
c'houign, eur chiminal ; eun
nor a goste ; izeloc'h eun oro-
laj ; e kreiz an ti, eun dól vi-
han ha goulou warnezi ;
peder gador ha diou skaon.

(1) E Leon, eun armel.

(2) E Leon, a-ispith.

DIVIZ I

JENOVEFA, YVON (*kousket*)

JENOVEFA, *e kichen ar prenest*

An avel, er gwalarn, a yud spontus fenez ;
 Ar mor dichadennet war ar c'herrek a groz ;
 Hekleo ar c'hurunou er pellder o tiston
 A ra d'am izili krena gant ar spouron.
 Ha kou'skoude, siouaz ! me n'am eus ken a lec'h,
 Evel m'am oa gwechall, da gemer aon ha nec'h !
 Pa gleven, diagent, avel ha korventen,
 Stouet d'an daoulin noaz, gant kalon e peden
 Evit ma fried paour ha ma bugel karet,
 Ma vije a bep droug o bagig diwallet...
 Allas ! ar re garien, 'barz an emgann garo.
 Zo bet tizet o-daou ! O-daou ec'h int maro !
 Ne oufe den kompren an daerou 'm eus skuilhet...
 Ma daoulagad, dre forz, a zo bet dizec'het !
 O brezel milliget !

YVON (*o tihuni*)

Hag ar Mabig Jezus,

Pegoulz e teulo, mamm ?

JENOVEFA

Ma vezez fur, sentus,
 E tremeno prestik Bez sioul ha kousk eta ;
 Marteze e teulo dre aman da genta.

YVON

Ma botou koad, 'm eus aon, n'emaent ket en oaled
 'N eur c'horn mad ?

JENOVEFA

Eo, ma fôlr ; emañ, hep mar ebed,
 Ebarz ar c'hora gwellan. Ha gant se, kousk ervad.

YVON

Dioustr, mammig karet, e serran ma lagad.
 C'hoant am eus, koulskoude, e lakfec'h, c'houi ive,
 Ho potou koat melen etal kichen ma re.

JENOVEFA

Da betra ?

YVON

Oh ! g'eo, mamm ! Selaouit ma feden,
 Rak ar Mabig Jezus fenez n'ankoueo den.

JENOVEFA (*sentus*)

Ma ! vit zenti ouzit... Ha breman, chom kousket,
 Ma peus c'hoant gant Jezus da vezan binniget.

(*Jenovefa a vord e wele d'he bugel hag a ro d'ezan
 eur pok. Yvon a van (1) housket*).

Ma Doue, me zo skwiz, ha 'm eus aon, am bo poan
 Oc'h achui fenez an daou re lêrou gloan
 Am boa c'hoant, koulskoude, e kavje ma bugel
 Da lakat en e dreid varc'hoaz, en eur zével...
 Nan on ket pinvidik ; hogen, ne garfen ket
 Ve ma mab gwisket fall dirak e vignoned ;
 P'eo gwir zo de a joa evit ar vugale,
 Yvon dle kaout e lod ebarz al levane !
 Pegen evrus e vo, pa zihuno varc'hoaz,
 Da lakat lêrou tom war e dreid hanter-noaz !
 C'hoant an evoa, ouspen, da gaout eur vagig koant,
 D'ezu gwerniou uhel hag eur stur en arc'hant.

(*Tenna ra eur vag eus ar pres*).

Aon am eus, koulskoude, na 'c'h afe, 'vel e dad
 Ha vel e vreur henan, eun de da verdead...
 Dalc'hmad karfe bezan 'barz an ôd o c'hoari ;
 E zaoulagad a verv o welet al listri
 O tansal war ar mor. Ha pa zellan outan,
 Evel en despet d'in, e teuan da greuan...
 Mes ken start 'n eus goulet (2) gant ar Mabig-Jezus
 Digas d'ezan eur vag ma n'hallan ket refus...
 Eun devez, marteze, war eul lestr dam-henvel
 Dimeus al lestrig-man, ec'h aio kwit a-bell !
 'Vel e dad hag e vreur e tec'ho diouz ar gêr
 Hag e lezo e vam en anken hirr amzer ;
 Hag evelte (piou oar ?) ne zistroio biken...
 Hogen, da betra klemm, mar d'eo e blaneden ?
 Mammou ar verdeidi 'zo grêt evit lenva ;

(1) E. Leon, a en em ro da gousket.

(2) Leon : Goulennet.

Evidon-me, pell zo, n'am eus grêt ken netra...
 Pa gollis ma fried, tizet war an dachen,
 Ma mab hennan, Pierrig, oa c'hoaz en em c'hichen.
 Kredi a ren neuze e chomje barz ar gêr
 Abalamour d'e vam, vit bezan labourer ;
 Allaz ! evel e dad, ar mor eo a garie
 Ha warlene, d'e dro, c'h eas d'an Douar-Neve.
 Eur bloaz am eus douget ma mantel intañvez ;
 D'am mab paour, daou viz 'so, c'h on e kaou a nevez.
 Edo o pesketa pa deuas 'n enebour
 Gant eur vag splünjerez (1) d'e gas da strad an dour.
 Biskoaz outan, aboue, n'am eus klevet kefo...
 Oh ! mil malloz d'ec'h-hu, Boched kri, divalo !
 Eun devez a deuo hag e rankfet, d'ho tro,
 Hep dale, marteze, paean ho torfejo ?...
 Allaz ! pegeit amzer e pado c'hoaz ar bec'h.
 'Rôk ma teufer a-benn da gaout warne an trec'h ?...
 Perak ne den Doue, mar d'eo ken truezus.
 Da lakat eun termen d'eul lac hadeg euzüs ?
 Perag ne zelaou ket kement a bedennou
 A zav war-zu ennan a galon ar mammou ?
 Evidon-me, goude ar poaniou gouzanvet,
 Am eus, koulz lavaret, an esperans kollet ;
 Mar pedan awechou, eo gant nebeut a fe.
 N'am eus ken a fiars barz an Otrou Doue...
 Pa gouezan d'an daoulin en eun iliz bennak,
 Ma c'halon a chom yen dirak an Tabernak ;
 Eur burzud vefe red evit kreski ma fe..

(*Sellet a ra ouz an orola*)

Pegen divezat eo !... Eun tam hun marteze
 A gaso, eur pennad, an drubuilh diwarnon ;
 Lakomp 'ta an treo-man e botou koat Yvon
 Ha deomp da gousket...

(*Jenovefa a lak al lèrou hag ar vag e botou he bugel,
 pa glever skei war an nor*).

Daoust ha piou d'ar c'houlz-man
 Deu da skei war ma dor ? Digoromp prim d'ezan.

(1) Sous-marin.

2e DIVIZ

JENOVEFA, YVON, eun ITRON mantellet.
 AN ITRON (*diwar an treujou*)
 Doue d'ho pinnigo !

JENOVEFA

Ha d'ec'h ive, bennoz !

Mez deut buhan en ti. Nan eo ket brao feno
 Bean 'dan an amzer !

AN ITRON

Oh ! mil gwech trugare !

Rak d'ho tièzan c'hoaz e teuan marteze ?

JENOVEFA

En stum ebet, itron, rak en ti ar Breizad
 'Zo bet plas a'viskoaz evit an tremeniad ;
 A-beurz Doue e teu, a lare hon zud koz.
 Ha gantan, war an ti, e tiskan eur bennoz...
 Mes gleb eo ho tilhad ha gwall skwiz oc'h, 'm eus aon ?
 Tostaït d'an oaled ha kemerit eur skaon ;
 Me a ya da deurel eun tam blenchou en tan,
 Ha, keit ha ma tomfot, ec'h aozin d'ec'h ho koan,
 Rak naon hoc'h eus, marvad ?

AN ITRON

Oh ! mil bennoz Doue !

Pell 'zo n'am eus debret. N'houlfen ket, koulskoude,
 Harz ac'hanoc'h pelloc'h da vonet da repoz,
 Nemet eus un' bennag e vefec'h en gortoz,
 Ho pried marteze ?

JENOVEFA

Oh ! nan, itron, siouaz !

Rak tremen daou vla 'so am eus kollet ma gwaz...
 E-kichen kêr Dixmud, ewar ribl an Yzer,
 En em gannas eiz de evel eur Breizad ter,
 Mes, pa rejot ar galv goude an abaden,
 Ma fried n'edo mui 'mesk ar fuzulierien ;
 Aze am eus miret, e kichen e boltred,
 Al lizer gasas d'in ar c'helo ken kalet...
 Dorn Doue 'zo pouner ! pa choman da zonzal,
 Evel en despet d'in, am e c'hoant d'e damall...
 Aliès, koulskoude, 'm eus pedet gant fianz ;
 Breman am eus kollet ha nerz hag esperanz...

AN ITRON

True am eus ouzoc'h, rak bras eo hoc'h anken,
 Mes Doue, kredit mad, n'ho tilezo biken,
 Mar karet e bedi ; rag Hen an eus laret
 Ar c'homzou-man ken dous : « C'houi hag a zo poaniet,
 « Deut d'am e'haout gant fiars ha me ho pareo,
 « Deut davedon hep aon, ha me ho frealzo ;
 « Me eo ar medesin a wella pep gouli,
 « Ha gouli ar galon gwelloc'h eget hini. »

JENOVEFA

Evelloc'h-c'houi, Itron, me garfe kôzeal.
 Mes goude ma fried, kollis eur bugel-all.
 Ma mab henan Pierrig, — hag aboue e varo,
 Ne ran mui nemet klemm pa n'hallañ skuilh daero !
 Nan eus kef a louzou barrek d'am frealzi,
 Re vras ec'h eo ma foan, re vras eo ar gouli !...
 ...Mes gouelan 'rit, 'm eus aon ; marteze hoc'h eus bet
 Eveldon 'n ho pue, glac'har ha poan-spered ?
 Marteze c'h eus kollet unan eus ho kerent ?

AN ITRON

Eur mab am oa ive hag a garien kement !
 Ma c'halon baour a vam, hevel ouz hoc'h hini,
 He deus bet da c'houzanv eur gwir verzerenti !...
 Ma bugel oa ken dous !.. Avec'h m'edo ganet,
 Peorien ha rouane ziredas d'hen gwelet ;
 Kreski rê e skiant dre ma kreske en oad ;
 D'an holl, hep ehani, e karie ober vad...
 Kalz a dud, daoust da ze, o devoa kaz outan
 Hag a glaske an tu da dapout anezan ;
 Gant eur mignon treitour, eun de e oe gwerzet

Evit tregont diner... ha d'ar maro barnet...
 Bolonte Doue oa. « Ra vô gret, ma Doue,
 Ho polonte bepred ha nan ma hini-me ! »
 A lavaras ma Mab.

JENOVEFA

N'eo ket ar wech kenta
 E klevan ar gomz-se... Lavarit d'in ela
 E pelec'h e varvas ho pugel ?

AN ITRON

War ar Groaz !

*(Epad ar giriou divezan, an Itron a gul a nebeudou
 beteg ar penn-all d'an ti. Lemel a ra he-mantel du hag
 e weler neuze ar Werc'hez gwisket kaer, eur gouriz
 sei glas ganti endro d'he c'horf).*

JENOVEFA (a goue d'an daoulin)

O Werc'hez, dirakoc'h me stou d'an daoulin noaz.
 Nan eo ket heb abeg oc'h gant an holl hanvet
 « Zikour ar gristenien », Frealz an dud poaniet !
 Ho torn madelezus 'zo astennet dalc'hamad
 War zu ar reuzeudig hag ar paour emzivad...
 O ma mam vinniget, ho pet ouzin true,
 Rag bremaik, siouaz, 'm eus tamallet Doue ;
 Mes eveldon oc'h mam, hag ho peus gouveet
 Eo ar glac'har hepken 'zo bet kaoz d'am fec'hed...

AR WERC'HEZ

Bez dinec'h, ô ma merc'h ! En da di bremazon. (1)
P'eus ma digemeret ganl kement a galon,
Hep gouzout piou e oan, ma 'z eo evit jamez
Pardounet ar pec'hed grêt dre zempladurez.

(An orolaj a sko follou an hanter-noz)

Kleo ! d'an hevelep koulz, pell amzer zo aboue,
En eur c'braouig dister e c'hanas da Zoue !
E galon 'zo bepred ken teneh ha gwechall,
Ha da skuilh e c'hrasou e zaouarn o deus mall.
An dra gaer az peus grêt vit e Vam, en noz-man,
Dalvô d'it, arôk pell, eur bennoz digantan ;
Hogen, me am eus c'hoant e krenvafe da fe.
Lar d'in, Jenovefa, ma teufe c'hoaz Doue
Da c'houlen diganit eur zakrifis ôuspenn
Nerz awalc'h az pefe evit soubla da benn
Ha laret a galon : « Ra vezo, ma Doue,
E peb amzer ganen, meulet ho polonte ? »

JENOVEFA

Oh ! ya, Gwerc'hez santel, me a zougfe ma c'hrôaz ;
Bennoz d'ec'h, — e kredan muioc'h evit biskoaz !

AR WERC'HEZ

Bras eo da garante ha dic'haouet e vi ;
A-vreman, gra ouzin ar goulen a gari.

JENOVEFA

Petra c'houllfen ganec'h, o Gwerc'hez vinniget,
Pa n'hallan gwelet ken ar re am eus kollet,
Nemet dre eur burzud..?

AR WERC'HEZ

Jezuz, Mestr ar vue,

A c'hall, pa fell d'ezan, diskouez e garante
D'an neb a gred ennan.

JENOVEFA

C'houi c'hallfe, o Gwerc'hez ?...

(1) Breman souden.

AR WERC'HEZ

Doue, Jenovefa, zo leun a vadelez..
Evidout-te, ma merc'h, kerz breman da bedi
D'ar chapel 'zo aze e-tal kichen da di,
A-uz d'ar mor savêt. Me a chomo amañ
Da ziwall da vogel ha da veilha warnañ.

(Jenovefa ac'h a kwit)

3e DIVIZ

AR WERC'HEZ — YVON (kousket)

AR WERC'HEZ

Ma nosvez Nedeleg nan eo ket bet kollet,
Pa 'm eus 'barz an hent mad eun ine digaset.
Bennoz ha levenez d'ar plac'h madelezus
He deus roet fenez repu da vamm Jezus !
(Tostât 'ra du wele Yvon. Ober 'ra eur groaz war e dal)

Ha te, élig bihan, Doue d'az pinnigo !

Achu ma c'hefridi. Deomp breman d'an Nenvo !...

(Ar Werc'hez ac'h a kwit dre an nor a-goste. Er
memes amzer, Pierrig a deu en ti dre an nor a zo er
penn-all. Chom a ra eur pennad en e zav en toull an
nor).

4e DIVIZ

PIERRIG — YVON (kousket)

PIERRIG

Petra, n'eus den amañ ? N'eman ket ar c'hustum
Da welet ti hep tud ha goulou war elum,
D'ar c'houlz-man deus an noz ! Savomp eun tam d'an nec'h..

(Pierrig a dosta da wele Yvon)

Holla ! ma breurig ker, te zo aze dinec'h,
Evel eun él kousket en da wele bihan ?
Mes petra zo du-hont e-tal kichen an tan ?

(Sellat a ra er botou)

Sell ! ar Mabig Jezus 'zo tremenet, marvad,
Ha mam, me gred, zo ét d'hen ambroug eur pennad..

... Kaeran bag n'eus lezet e boton koat Yvon !
 Mes barz ar botou-man nan eus netra, 'm eus aon !
 Lakomp buhan enne al lizer bet fenoz
 P' edon o tont d'ar gêr, digant ar « facteur » koz...
 ... Me gav d'in 'klevan trouz ?... Deomp da guzet aman,
 Rag n'eus den o c'hortoz ac'hanon d'ar c'houz-man

(Mont a ra da quiz dindan ar ridoch)

5^e DIVIZ

JENOVEFA — PIERRIG (*kuzet*) YVON (*kousket*)

JENOVEFA

Et eo kwit !... Ken buhan !... 'M eus ket gallet zoken.
 Laret d'ei trugare... Oh ! n'eus forz ! Da viken
 Ma c'halon a zo d'ei !

PIERRIG (*en e gouign*)

Deus piou e komz aze ?

JENOVEFA

Daoust petra 'welan 'ta o lintra evelse
 Duhont en em botou ? (*Tostaat a ra*)... Eul lizer evidon ?
(Treï 'ra ar paper etre he daouarn)

Ya, ya !... O ma Doue !... Ha digant Fanch en-deon (1).
 Mes neuze ec'h eo beo ?... Poan am eus o kredi...

(Digeri 'ra al lizer)

Gwir mad eo koulskoude ! Oh ! na pebez dudi !

(Lenn a ra eun tam)

Epad tri bloaz dioustu, al loened divalo
 'Deus barzet anean da zigas d'in kelo.
 Ha setu ma klevan war eun hevelep tro
 Ec'h eo bet prizonier ha bremaik distro !...
 Nag a boan, sur awal'h, an eus bet da c'houzanv
 Gant an hañhonèd-se ?... Marteze ec'h eo klanv ?...
 Oh ! me hen diwallo gant kement a breder
 Ma vo prim, 'vel gwechall, yac'h, nerzus ha seder !
 Pebez evurusted vije bet ma hini
 Ma vije bet Pierrig ganin d'he lodenni !

(1) Leon, end-eün.

PIERRIG (*en em diskoue*)

Ma ne vank netra ken d'ho laouenidigez,
 Setu aman Pierrig, ha tost d'ec'h, ma mam gez !
(N em vriata reont an ell egile)

JENOVEFA

Done ra vo meulet !... En eur pennad hepken,
 Eo lemmet diwarnon an drubuilh, an anken...

YVON (*o tihuni*)

Sell ! ar Mabig Jezus 'n eus gantan digaset
 Pierrig deus ar brezel, evel m'am oa goullet.
 Laret am oa d'ec'h, mam, lakat ho potou koad
 Ebarz ar chiminal !

PIERRIG

Te a zo eur pôtr mad !
 Gortoz ma pokin d'it, Yvon, ma breur karet.
(Pokat ra da Yvon en e wele)
 Mes n'eo ket ze eo ze !... me 'm eus naon ha sec'hed ;
 Eur chopinad jistr mad ne rafe ket a zroug
 Ha welloc'h e kontin pam ho glebiet ma goug...
(Jenovefa a zigas bara ha jistr war an dôl)

YVON

Hag ar Mabig Jezus, kaset 'n eus d'in ma bag ?

JENOVEFA

Ya, ya, ma fôtr bihan : me wel eun dra bennag
Du-ze en da votou...

(Kemer a ra ar vag, vit he rei da Yvon)

Kaeran lestr az peus bet !

YVON *(stad ennan)*

Bennoz d'ec'h, ma Jezus ! me ho karo bepred !

JENOVEFA *(da Bierrig)*

Kont d'in breman, ma fôtr, da zoare penn-da-benn.

PIERRIG

Ma fe, mam, set' aman, berr ha herr, ma c'huden :
Edomp o pesketa, diouz ar beure abred
Pa glévchomp 'vel eun tenn ; hon bag a oa toullet
Gant eur vag splunjerez leun a enebourien ;
Hini 'bet ac'hanomp n'halte en em zifenn,
Rak hon bag oe kaset, 'n eun tól, da strad an dour ;
Daoust da ze, ar Boched didrue ha treitour
A zalc'he da denna, 'vel loened kounaret,
War ar re ac'hanomp ne oant ket c'hoaz beuet...
Eur vrumen deo 'zavas da guzat ac'hanon
Hag e welis neuze anat mad dirakon
Eun itron gaer meur'bed oc'h astenn d'in he dorn, —
An dra-man c'hoarvee sonj am eus eur zadorn ; —
Pa dostais outi, dirag ma daoulagad
Ar skeuden a steuzias. En he flas, eun tam koad
O ruilhal gant an dour a roas d'in zouten
Hag e c'hallij neuial eun devez penn-da-benn.
Neuze e figouezis 'n eun enezen vihan
Elec'h ma 'm eus bevet hed eur miz ma-unan ;
Eul lestr saoz, demdost d'in, eun de 'zo tremenet,
Bennoz d'ezan mac'h on 'n ez kichen, mam garet !

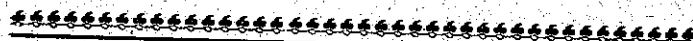
JENOVEFA

Bennoz d'ezan, ma fôtr, ha d'ar Werc'hez ive !
Mar 'z out d'ar gêr dizro, eo gras da Vam Doue...
D'an daoulin, bugale, d'an daoulin ni hon zri...
Vit he zrugarekât !!...
Holl e taoulinout — Yvon a zaoulin en e wele.
Holl en eur vouez :

« Me ho salud, Mari... »

DIVEZ

MABIG EFFLAM.

Ar c'hiz nevez

Eun ozac'h pinvidik euz a Blougastel, gwisket gantan
gwiskamant kaer e barrez, a oa eat da Vrest, n'euz ket pell,
da ober e varc'had. Wardro kreizdeiz, ez eas en eun hosta-
liri da zibri eun tam bennak. Aotronez euz kear, gwisket
gant gwiskamanchou n'eus fors pelec'h, a oa eno dija azezet
ouz taol ; ar Plougastellad araok staga d'e bred a reas sin
ar groaz hag a lavaras e Venedicite, evel ma oa boaz d'hen
ober bemdez, er gear : « Klevit 'ta, eme unan euz ar re a oa
da dosta d'ezan, — eur paotr a spered war e veno, — 'm
euz aoun, n'ouzoc'h ket en em gemeret kaer d'en em lakaat
ouz taol, rag n'ema ket ken ar c'hiz breman da bedi evelse,
araok dibri ! »

« Satordallik, eme al labourer-douar, ken dinec'h ha
tra, gwir awal'h a livirit, mes e Plougastel evelato, n'eo
ket an holl eo a zo ken divezat ha ma 'z oun-me, rag va
moc'h, respet d'eoc'h, sellit, o deuz kemeret dij' ar c'hiz
nevez a gomzit anezi aze ; ken marlonk int ma tebront o
frejou heb kaout amzer morse da lavaret eun tamm Bene-
dicite araok ken nebeud ! »

An aotronez faro, o klevet kement all, a zavas mez
ganto' ha ne oue ket dare da hini ebed anezo ken mont da
glask trabas ouz ar c'houer a foa dirazo : kavet o devoa
unan da stanka o ginou d'ezo brao ha kempenn.

Cornique et Armoricaïn

Le Cornique appartient au groupe brittonique des langues celtiques, au même titre que le Gallois ou l'Armoricaïn. C'est la langue qui fut parlée dans la Cornouaille insulaire. A la différence de ses deux langues sœurs, le Cornique est aujourd'hui une langue morte ; mais nous avons la bonne fortune d'en posséder le vocabulaire dans l'ouvrage du chanoïne Williams, *Lexicon Cornu-Britannicum*, London, Trubner et Co. MDCCCLXV. Cette étude n'est point parfaite, et on lira avec profit les *Remarques et Corrections au Lexicon Cornu-Britannicum* de Williams, par J. Loth, doyen de la Faculté des Lettres de Rennes (1) : elle n'en reste pas moins une œuvre intéressante, une mine de renseignements extrêmement précieux.

On a comparé le Gallois et l'Armoricaïn : voir, par exemple : *Geriou keunraek, ha Brezonek, dastumet... gant Abherve*. Montroulez, A. Lajat, 1916. Un travail analogue serait à faire pour l'Armoricaïn et le Cornique. Nous voudrions seulement présenter ici un spécimen de comparaison et mettre en regard l'un de l'autre les textes cornique et armoricaïn du *Pater* et du *Credo*. On saisira ainsi au vif les points de rencontre et les dissidences entre les deux langues.

Texte cornique du Pater (2)

1. Agan Tâs, nèb ùs yn nef,
2. bydhens *uchellys* dhe hanov,
3. dôns dhe *wlascor*,
4. dhe vôdh re bo gwreys.
yn nôr cepar hag yn nèf.
5. Ro dhyunny hydhw,
agan pûb dydh bara.

Texte armoricaïn

- Hon Tad a zo en neuv,
da hano beza meulet,
da rouantelez deuet d'eomp,
da ioul bezet great
var an douar evel en neuv.
Ro d'eomp hirio
hor bara pemdeziek

(1) Paris, Librairie Emile Bouillon, 1902.

(2) D'après Williams, op. l. p. 396. — *U* représente le son *ou* ; *y* s prononce comme *eu* ou *e* ; *w* a le son de *ou* ; *dh* = le *th* doux anglais. le *e* est toujours dur.

La typographie présente en italique les principaux termes du texte cornique dont la racine diffère de celle des mots armoricaïns.

6. Ha <i>gaf</i> , dhyunny agan <i>cammow</i> , kepar del <i>gevyn</i> ny nèb ùs, <i>ow camme</i> er agan pyn ny.	Ha distaol d'eomp hon dleou evel ma tistaolomp d'hon dleourien.
7. Ha na dôg ny yn <i>antel</i> . mês <i>gwyth</i> ny dheworth drôc.	Ha n'hon doug ket er goall ioul, mez hor mir diouc'h droug.

Notes explicatives. — 2. *Uchellys*, du verbe *uchelle*, exalter : cf. l'armoricaïn *uchetaat*. — 3. *Wlascor*, de *gwlascor* royaume : cf. *gwlas*, région, royaume, et notre *glad*, bien, fortune, fonds. — 4. *Vôdh*, de *bodh*, volonté, bon plaisir : cf. la formule cornouaillaise : *pera fôdh d'ôch*, que voulez-vous ? et le latin *votum*. — *Gwreys*, du verbe *gwrey*, faire, créer. Ce verbe dérive du vieux terme celtique *gwr* (*gour*), homme, mari ; au féminin *gwrec*, femme : cf. le latin *vir*, *virago*. Le substantif *gour* emporte l'idée de force, vigueur, vaillance. — *Nôr*, de *dor*, *doar*. — *Cepar*, *cên var*, aussi bien que. — 6. *Gaf*, *gevyn*, de *gasê*, pardonner : cf. l'anglais *forgive* et l'allemand *vergeben*. — *Agan cammow*, pluriel de *cam*, défaut de rectitude, tort, crime : cf. l'armoricaïn : *choari eyn drô gamm d'unan bennag*.

La 6me demande du *Pater* se traduit littéralement comme il suit : et pardonne-nous, nos torts] comme nous pardonnons à ceux qui ont des torts à notre égard : *er agan pyn ny*, au sujet de notre tête : cl, notre préposition *diwar-benn*. — 7. *Antel*, danger, tentation : *tell* signifie trou : cl. l'armoricaïn *toull*. — *Gwyth ny dheworth drôc* : détourne-nous du mal.

Texte cornique du Credo (1)

1. Cresaf yn Dew an Tas Olgallosec,
gwreaw a 'n nef, ha 'n nôr :
2. Hag yn Ihesu Grist y un mab ef,
agan *Arluth* ny :
3. nèb a ve denythys dre an Spyras Sans,
genys a 'n Werches Vary,
4. a wodhevys yn dan Pontius Pilat,
a ye crowsys, marow, hag *ancledhys* ;
5. Efa dhyesyennas dhe illarn ;
an tressa dydh ef a dhedhoras
dheworth au marow ;

Texte armoricaïn

- Me gred e Doue, an Tad holl c'halloudek
krouer an neuv hag an douar ;
hag e Jezus-Krist e vah unik,
hou Aotrou ;
a zo bet great den dre ar Spered-Santel,
ganet gant ar Wer'hez-Vari ;
en deus gouzanvet diudan Pons-Pilat,
zo bet krusifiet, maro ha sebeliet ;
zo diskennet d'an iferniou ;
d'an-drede deiz dazore'het
diouc'h ar maro ;

(1) Williams, *Lexicon...* p. 396.

- 6. hag a *escynnas* dhe 'n nel
hag yma ovy sedhe war dorn
dychow an Tas Ogallosec ;
- 7. alena ef a dhine dhe *brusy*
bew ha marow ;
- 8. Gresaf yn Spyrys Sans ;
- 9. an Eglos Sans dres an bys ;
- 10. cowethyans an Sansow ;
- 11. *dewyllyans* pechasow ;
- 12. dedhoryans an corf ;
- 13. ha 'n bewans hep dywedh.

- zo pignet en genny ;
- a zo azezet en dorn
dion d'an Tad holl c'halloudek ;
- achano e teui da varn
ar re veo hag ar re varo.
- Me gred er Spered-Santel
en Iliz Santel a zo dre ar bed holl
ken-ounvaniez ar Zent.
distaol ar pec'hejou,
dazore'hdigez ar c'horf.
hag ar vuez heb divez.

Notes explicatives. — *Artuth*, seigneur : étymologie probable, irlandais *arg*, noble, et gallois *llywed*, régir, gouverner. — 4. *Ancledhys* litt. étendu dans la mort, de *ancow*, mort, et *ledan*, large, étendu. — 5. *Dhedhoras* : ce mot se traduirait en armoricain, *dizouaret*. — 6. *Escynnas*, de *escynya* ou *ascen*, monter ; cf. le latin *ascendere*. — 7. *Vrusy*, de *brusy*, juger ; cf. l'armoricain *breud*, plaidoirie. — 11. *Dewyllyans* : le sens exact de ce terme est expiation, rémission, d'après Loth (op. cit. p. 26).

H. PÉRENNÈS.

Plaise à Dieu que la dépopulation, l'alcoolisme et la tuberculose ne permettent jamais qu'on puisse dire de la France comme grande nation : Perit memoria ejus cum sonitu. Sa mémoire a péri avec éclat. Tandis que de Dieu qu'elle aurait méconnu, on ajouterait la fin du verset : Et dominus in cœternum permanet. Mais le Seigneur demeure éternellement.

Frère aîné, *Le Prêtre aux Armées*, n° 94.

Ar Roue hag ar geazez koz

Gwechall, pell a zo abaoe, ez oa eur roue hag a lakeas sevel eun iliz nevez euz ar re gaera ; mes c'hoant en devoa e vije an iliz-ze great gantan e-unan hebken hag abalamour da-ze, e lifennas grons ouz an holl rei an distera prof evit sikour sevel anezi. Pa oue peurc'hreat, e c'hourc'hemennas skriva ar geriou-man a-zioc'h an nor-dal, e lizerennou aour : *Ar Roue en deus lakeat sevel an iliz-man heb sikour den all ebed.*

Antronoz, e teuas adarre da welet e bez-labour hag e oue souezet bras o remerkoul e oa astennet ar skrid en devoa lakeat kizella a-zioc'h an nor ; e lec'h skrid an derc'hent, e lennet breman : *Ar Roue en deus lakeat sevel an iliz-man heb sikour den-all ebed, nemed hint Mari-Anna.* — « Oh ! emezan, dourn Doue, sur a-walc'h, eo a rank beza great an taol-ze ! » Goulenñ a reas a gleiz hag a zeou evit gouzout piou oa ar Vari-Anna-ze. Eur baourez keaz n'oa ken ; he micher oa mont da geuneuta bemdez d'ar c'hoat tosta hag e werze goudeze, evit netra. koulz lavaret, an herdin keuneud a zestume evelse, gant poan he diwrec'h. Ar roue a gasas kemennadurez d'ezi da zont d'e gaout : « Asa ! emezan, me am boa difennet ouz « an holl rei netra da zikour sevel an iliz-ze. Daoust hag « eun dra bennak ho pefe roet ? »

— « Aotrou Roué, eme Vari-Anna, me n'oun nemed eur « gaezoz koz hag alies ez an heb tamm d'am gwêle ; en « deiza-ll em boa eur gwenneg em godell ; va holl feadra « oa ; n'oa kel braz, evel a welit ; evelato, em boa c'hoant « d'her rei evit sikour sevel an iliz nevez, mes gouzout a « rean e oa difennet hen ober ; neuze em euz prenet eur « gwennegad foenn hag em euz taolet anezan war an hent « da ober ti nevez an Aotrou Doue ; ar c'hezeg o deus « debret ma foenn ; n'am eus great netra ebed ken nemed « an dra ze. Aotrou ! »

Ar Roue a gomprenas ar gentel a roe Doue d'ezan. Prof dister ar geazoz koz a oa bet gwelet kenkoulz gant daoulagad an Holl C'halloudek ha prof kaer ar Roue.

Henman, adalek neuze, a oue mat dreist ouz Mari-Anna goz ha pa varvas e lakeas sebella anezi en iliz kaer he devoa sikouret anezan da zevrel evit gloar Doue ha mad an dud.

*****
TOLEN AR SKRIDOU

bet moulet war **FEIZ HA BREIZ** hag **ARVORIG**
adalek miz **Gouere 1919** betek miz **Genver 1921**

MIZ GOUERE 1919

FEIZ HA BREIZ. — Kelou mad, F. B. A. — Embanner bras ar varn ziveza, J. M. P. — Pec'hed Erwanig Prijant, PLUENZIR. — Hed a hed stêriou Bro-C'hall, A. BOUCHER. — Lezen ar Pansionou, Dr L. DUJARDIN. — Distro Yan, I. S. — Keleier ar miz, E. A. M. — Diviadennoù, PER HA POL.

ARVORIG. — L'enseignement du français par le breton. Abad BOZEC.

MIZ EOST 1919

FEIZ HA BREIZ. — Bennoz Doue, F. B. A. — Sant Visant Ferrier, X... — Pevar bloaz : Ar C'himiad, ALAN IAN. — Lezen ar Pansionou, Dr L. DUJARDIN. — Pec'hed Erwanig Prijant, PLUENZIR. — Boc'h Jan-Pier, JAN-PIER. — Keleier ar miz, E. A. M. — Keleier ar vro, X... — Eur c'harmel o pedi evit Breiz, S. ANNA. — Divinadennoù, PER HA POL.

ARVORIG. — Kenskivadeg vrezoneg. — Ar bolez hag ar voualc'h, GAB LISKILDY. — Bugale an Alzas. — Kaz Jileta goz, BARBA LEZ. — Ar plac'h beuzet, GWELTAS. — Méthode bilingue (suite) abbé BOZEC.

MIZ GWENGOLO 1919

FEIZ HA BREIZ. — Mistri ha mestrezed skok, J.-M. PERROT. — Eurusted war ar meaz, MAB EUL LABOURER DOUAR. — An danevellou, Y. M. G. — Pevar bloaz, ALAN IAN. — Lezen ar Pansionou, Dr L. DUJARDIN. — Evit miret ouz ar c'hezeg da rual, F. M. B. — Ar goulen-eured, P. TR. — Keleier ar miz, E. A. M. — Divinadennoù, PER HA POL.

ARVORIG. — Concours de l'Association bretonne organisé dans les écoles du Finistère. — An daou ramoner, X... — Al louarn hag an êr, GAB LISKILDY. — Dorn Doue,

AR YEODET. — Ken e c'houlenni dour, X. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ HERE 1919

FEIZ HA BREIZ. — Gant ma talc'ho ar mammou, J.-M. PERROT. — Pevar bloaz, ALAN IAN. — Eun dro er broioù dismantret gant ar brezel, J. U. — Sôu ar plac'h vihan, P. TR. — Sae flour ar Werc'hez, YAN CAROFF. — Goude an drailh, Dr L. DUJARDIN. — Prosper Proux : e skeuden e Gwerliskin, D. N. D. — K. B. B. hag ar Brezoneg, BREZAD. — Keleier ar miz, E. A. M. — Diviadennoù hag all, PER HA POL.

ARVORIG. — Hon Beleien er brezel, J. GROS. — Ar vi-nored, PERRINA COATIVY. — Ar c'hemenner hag ar barner, LAOUIK. — Ar c'haz hag ar logoden, LAOUIK. — Ar marechal Foch hag ar vugale, X... — Plouneriù, Istor Breiz war gwer livet, D. N. D. — La vieille Bretagne, CHATEAUBRIANT.

MIZ DU 1919

FEIZ HA BREIZ hag **ARVORIG.** — Muez ar Gwad, J.-M. PERROT. — Ar Zoudarded er purkator, AR ZOUARD KOZ. — Pôtr e dog voulouzet, POTR L. N. — Kimiad Yvonig, M. DERRIEN. — Intañvez ar brezel, BREZADIG. — Maro eun ofiser sôz, GWELTAS. — Kleze S. Mikêl, ALAN IAN. — Soudarded ar brezel bras : F. Lannuzel, J.-B. MARTIN. — Bleuniou war vleuniou, G. M. — Klemmou ar re varo, P. TR. — Penaos kloareged yaouank a oar mervel, J. U. — Visant Bizio, L. DUJARDIN. — Keleier, E. A. M. — Ar « provanseg » e lycée Marseille, X...

MIZ KERDU 1919

FEIZ HA BREIZ. — Ar votadegoù, E. A. M. — An aluzen a zo pluvidik, X... — Deut, saeoù du Breiz-Izel, J.-M. QUINQUIS. — D'ar merc'hed kristen, J. M. P. — Bep sizun, eun earvez brezoneg, F. B. A. — Pôtr Roskô, E. D'HERBAIS. Adeured ha jolori, G. LISKILDY. — Oremus, MARIANA ABGRALL. — Divinadennoù hag all, PER HA POL.

ARVORIG. — Gwerzerien F. B. A. — Divunaden. — Donezonou evit Arvorig. — Sant Jozef war e dremenvan, MARIA BRIAND. — Iliz koz ma farrez, LAOUIK. — Eur pôtr dichipot, M. E. — Ar c'haz hag al logoden, LAOUIK. — Rimadel. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ GENVER 1920

FEIZ HA BREIZ. — D'hon c'houmanantourier : d'hon gwerzerien — Penés hon devo eur bloavez mad, F. B. A. — Bloavez mad da Yan Gouard, POTR L. N. — Keleier ar miz, E. A. M. — Ar roue Grallon, M. A. ABRALL. — Ar skarlatin, D. L. DUJARDIN. — Pétred ar c'horn-boud, TELEN ABER. — En eur lenn an Emgleo a beoc'h, J. U. — Istor hon bro : Chapel an Hugunoded, Y. M. G. — Le théâtre chrétien en France, Almanach catholique. — Soudarded ar brezel bras : P. Quéguiner, J.-M. PERROT — Divinadennou, PER HA POL.

ARVORIG. — Ar gévier diwarben istor ha stad ar vro gwechall, A. — Miser, LOEIZA LOZARCHMEUR. — Lavariou ar re goz. — Mouez ar c'hleier, Y. M. G. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ C'HOUEVRER 1920

Ar Feiz hag ar Vro, BENEAT XV. — Soudarded ar brezel bras : J. ha L. ar Moal E.-A. MOAL. — Soyons délibérément Bretons, Mgr DUPARC. — Ar wreac'h, AR MEDISIN. — Ar Stud-Book F.-M. B. — Teir gear Rom, G.-M. TREBAOL O. M. I. — Hirvoudou, POTR TREOURE. — La fin de la Gaule, C. JULLIAN. — An daou gilheg, BREIZADIG. — Fantig fri butun, BARBA LEZ. — Keleier ar miz, E. A. M. — Kuzuliou, A. M. — Divinadennou, PER HA POL.

ARVORIG. — Ha beza oa skoliou en amzer gwechall. A. — Ar manac'h bihan hag ar manac'h bras, SKRILH MENE BRE. — An daou emzivad, D. N. D. — Ochou Breiz : Prijou, ARVORIG. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ MEURS 1920

FEIZ HA BREIZ. — Eun nebeut kenteliou, J. U. — Soudarded ar brezel bras : Jean-Louis L'Haridon, K. AR B. — An hader a ieas da hada, J. BULEON. — Hunvre Tin ar Vern, J. ABOZ. — An diveza klasker-bara, D. N. D. — Teir gear Rom, G.-M. TREBAOL — Aux prêtres de Bretagne, A. BRIZEUX. — Keleier ar miz, E. A. M. — Divinadennou, PER HA POL.

ARVORIG. — Eur zell war hon lerc'h, A. — Ar manac'h bihan hag ar manac'h bras, SKRILH MENE BRE. — Lavariou ar re goz, X. — Ochou Breiz : Prijou, X. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ EBREL 1920

FEIZ HA BREIZ. — 100 priz bugale ar c'hatekiz — Resurrexit, F. B. — Teir gear Rom, G.-M. TREBAOL — La langue gauloise, C. JULLIAN. — Le breton à l'école (allocution de Mgr l'Evêque de Quimper) — Hunvre Yan ar c'hleier, J. GUILLOU. — Ear, sklerijen, tomder ha dilhajou, AR MEDISIN. — Klenved ar gêr, DIRLEMM. — Truez ouz al laboused, J. U. — Eur weladen en ifern, P. TR. — Keleier, GWELTAS. — Divinadennou, PER HA POL.

ARVORIG. — An hent bras, B. — Sut-fask, A. — Al Lafan-veur, SKRILH MENE BRE. — Kar da vro, BREIZADIG. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ MAE 1920

FEIZ HA BREIZ. — Santez ar vro, J.-M. PERROT. — Unvaniez merc'hed Frans, X. — Santez Jann d'Ark, J. U. — An emgann, AR MEDISIN. — Katel ar giuvan, J.-M. P. — Da bôtred yaouank ar c'hlas '20, J.-M. PERROT. — Adkrog, Y. DANTEC. — Vocation de la Bretagne, Mgr DUPARC. — Son pastored saout, P. TR. — Ian Lareur, mear Plouzane, X. ; Keleier, E. A. M. — Divinadennou, PER HA POL.

ARVORIG. — Al Lafan-veur, SKRILH MENE BRE. — Ar marc'hadour bleo, GAB LISKILDREY. — Prijou vit ochou Breiz, ARVORIG. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ EVEN 1920

FEIZ HA BREIZ. — War goll, J.-M. PERROT. — J.-P. Calloc'h, P. MOCAER. — Dihunomp, J.-P. CALLOC'H. — Xe Gouel ar Bleun-Brug, XXX. — Purgator ar Zent, BREIZADIG. — An had, AR MEDISIN. — Fanchett, GWIR BATER. — Fanch ar Pôtr krenv, LAOUIK. — Plantit gwez, J. U. — D'ar vugale, F.-M. MAZÉAS. — Keleier ar miz, E. A. M. — Divinadennou, PER HA POL.

ARVORIG. — Iverzon, A. — Ar gazez hag ar bik, LAOUIK. — Lafan-veur, SKRILH MENE BRE. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ GOUERE 1920

FEIZ HA BREIZ. — Hon T. S. ar Pab Beneat XV, G.-M. TREBAOL, O. M. I. — Keleier, E. A. M. — Distro Yan vras, BREIZADIG. — Fanch koz ar marichal, R. F. — Testeni eur mignon, TH. CHRISTIEN. — Labouromp, J. U. — Ar paour

keaz Iverzoniad, GWELTAS. — En dro d'ar re glanv, AR MEDISIN. — Prizioù ar c'hatekiz, F.-M. MAZÉAS. — Ar Bleun-Brug. — Divinadennoù, PER HA POL.

ARVORIG. — Pardon an I. V. Esperans, J. C. — Job an Orbider o vont d'ar Baradoz, TONTON JAN. — Kamaradouskol, E. A. M. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ EOST 1920

FEIZ HA BREIZ. — Ar c'hatekiz, J. U. — Soudarded koz ar Brezel bras : Jean-Louis Bihan-Poudec, A. C. — Kampr an den klanv, AR MEDISIN. — D'ar vugale, F.-M. MAZÉAS. — Fanch kez ha Mari baour, LOUIS AR'BEC. — M'âme Crèveœur, Iennerez planedennoù, MUNUDIG. — Keleier ar miz, E. A. M. — Bretons d'après nature.

ARVORIG. — Eun dro en Kergidu, J. C. — Yan ha Janed, SKRILH MENE BRE. — An teir c'hoar hag o breur bihan, GAB LISKILDREY. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ GWENGOLO 1920

FEIZ HA BREIZ. — X^{et} Gouel ar Bleun-Brug. — An aluzen, C. BOURRY. — Evaj an dud klanv, AR MEDISIN. — Soudarded koz ar brezel bras : ar s-letanant Hug de Pompery, M. de M. — An oad ma koller ar skiant, J. U. — Eur pinvidik, X. — Bugale, F.-M. MAZÉAS. — Ar winell, MELIAF. — M'âme Crèveœur, MUNUDIG. — An Ao. Gaston a Gervenguy, X... — Divinadennoù, PER HA POL.

ARVORIG. — Lezit ar bugel gant e vamm, EUR CHOZ MESTR-SKOL. — Yan ha Janed, SKRILH MENE BRE. — Eun dro e Kergidu, J. C. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

MIZ HERE 1920

FEIZ HA BREIZ-ARVORIG. — Feiz ha Breiz ha Kroaz ar Vretoned, E. A. M. — Une réorganisation nécessaire, Y. L. M. — X^{et} gouel ar Bleun-Brug, F.-M. MAZÉAS. — Gwerz ar peoc'h, L. CORVEN ha J. MARÉCHAL. — An teir goulenn, C. BOURRY. — Evaj an dud klanv, AR MEDISIN. — Dervez ar gwez, J.-M. PERROT. — Keleier ar miz, E. A. M. — Divinadennoù, PER HA POL.

MIZ DU 1920

FEIZ HA BREIZ. — Anaon ar brezel, J.-M. PERRÔT. — Le breton dans l'enseignement religieux, J. U. — Noz an Anaon, L. DIRLEMM. — Ar Brezad, MELIAF. — M'âme

Crèveœur, MUNUDIG. — Keleier, GWELTAS. — Divinadennoù, PER HA POL.

ARVORIG. — Tiskol Breiz, E. A. M. — Eun dro e Kergidu, J. C. — Yan ha Janed, SKRILH MENE BRE. — Badeiant kleier neye Plouarel, Y. M. G.

MIZ KERDU 1920

FEIZ HA BREIZ. — D'hon c'houmananterien — Emgleo S. Iltud, Y. L. M. — Metz, J. U. — Ar Sanctus Keumraeg, P. Tr. — Jenovefa, MABIG EFFLAMM. — Ar c'hiz nevez, X... — Cornique et armoricain, H. PÉRENNES. — Ar Roue hag ar Gezez koz, X... — Divinadennoù, PER HA POL. — Tölen.

ARVORIG. — Yan ha Janed, SKRILH MENE BRE. — Eun dro en Kergidu, J. C. — Concours de langue bretonne. — Méthode bilingue (suite), Abbé BOZEC.

DIVINADENNOU

I. — Respontchou Divinadennoù Miz Du

- I. — Muioch a blun eget a gig ;
- II. — Al logod ; III. — Gwrizienn an treid pe ar winizenn ;
- IV. — An a hag an s ; V. — An avalaouer.
- NOTEN. — V. Stéphan en deus bet 100 p. er miz tremen.

- II. — 91 o deus bet 100 poent :
  - M.-A.-P. Cuffe, Gwitevede.
  - J. de la Roche, Gouesnou.
  - Abeguile, Treflaouenan.
  - Fr. Andre, Plabennec.
  - Em Artilleur, 230 Tréves.
  - M. Balay, Quimerch.
  - V. Balcon, Gwitevede.
  - Ha B., Treglonou.
  - M. Becam, Gwiclau.
  - Berre, Gwitevede.
  - Beyer, Lanhouarne.
  - An ti kreiz, Cleder.
  - Blouet, St-Coulitz.
  - Fr. Boul'h, Plouescat.
  - Boulie, Plouider.
  - Bourry, Plogastel.
  - Ar Bras, Gwiniventer.
  - Y. Cardinal, S. Nouga.
  - Cloarec, Gwikourvest.
  - Creac'h, Gwikourvest.
  - Crenn, Kernilis.
  - M.-A.-P. Cuffe, Gwitevede.
  - J. de la Roche, Gouesnou.
  - Pier. Elies, Landunvez.
  - J. Fagot, St-Thégonnec.
  - Ros. Falhun, Plouneour.
  - J.-L. Fave, Gwiniventer.
  - Louis Floc'h, Plomeur.
  - Y. Floc'h, S. Nouga.
  - Y. ar Fur, Lanhouarne.
  - J.-Y. Goarant, Plouvorn.
  - V. Gouriou, S. Thonan.
  - G. Gourlaouen, Gwipavas.
  - Yv. Grall, Gwinevez.
  - Yv. Guiot, Goulc'hen.
  - F. Hioù, Goulc'hen.
  - O. Kerbaul, Lanneufret.
  - I. Kerjean, Lokournan.
  - A. Kerlidou, Treflez.
  - A. Kergoat, Sizun.
  - J. Kerherve, Sizun.
  - J.-L. Kerriou, Plouvorn.
  - J.-M. Kermarrec, Loperhet.
  - F. Lars, Plouzane.
  - L. Lars, Plouzane.
  - M. Laurent, Gwipavas.
  - B. Lez, Bodilis.
  - M. Marc, Milizac.
  - L. Menn, Sizun.
  - P. Mellon, Guilers.
  - Yv. Menn, Sizun.
  - Fr. Menven, Taule.
  - B. Morizur, Plouzeniel.
  - H. Merret, Henvic.
  - M. A. M., Rosnoen.
  - R. Mons, Treflaouenan.
  - L. Ollivier, Lanhouarne.
  - Yv. Ouptier, Pleyber.
  - Al. Patinec, Gwinevez.
  - J. Paugam, Plouzeniel.
  - J.-L. Pennec, S. Segal.
  - A. Person, Plouvien.

(Da health er miz a zeu)

III — Divinadennou-miz Kerzu (da zont an konkour 1921)

I — Teb breur-bihan, a zo en zi
Ne den em med-cull lagad bizri
20 p. ar 1. Digaset gant M. Simon, St-Thonan

II — Ebu'z a bep sul dan offeren
Hag a gerz atao war e-bean
20 p. ar 1. Digaset gant P. Simon, St-Thonan

III — Dislelik a dras
E lost a veras
E bepe kammoc'h ara
20 p. ar 1. Digaset gant Bier, Ehes, Landuno

IV — Petra ra int d'ho stad-henn
E v'ez avans kreuz-tenner d'hen
20 p. ar 1. Digaset gant V. Goullon, St-Thonan

V — Petra deud a-henn eus hoads
Petra deud a-henn a-henn e gwad
20 p. ar 1. Digaset gant L. Blouet, St-Thonan

VI — Petra vate-henned en ean
E v'ez e chle'ou' ar gear
20 p. ar 1. Digaset gant E. Fañch, Plougonven

III —

Lakañ int breur, a dri-chiffr pekt int anezho, e plas ar pektou
 anezho aze, int ha int, a-henn a-henn, vete' drom-mivoren-henned e pekt
 karre-henned-henned, digaset gant K. Y. C. H. A. B. E. L. L. 9. p. e. s. e. h. e. m.
 20 p. ar 1. Konkour-miz Kerzu. Eus ar ger-mat-henned, eus ar ger-mat-henned,
 eus ar ger-mat-henned, eus ar ger-mat-henned, eus ar ger-mat-henned.

Ar ves-poull-henned, a ziv-inadennou-miz Kerzu, a die en en, gant
 gant René, *Le G. H. B. E. L. L.*, a-henn, gant-henned, digaset gant
 digaset gant-henned, digaset gant-henned, digaset gant-henned.

M. le Directeur de l'Émission de la B. E. L. L. de la Plougonven

Er miz a zev-e-goro-kontour-divinadennou 1921.

Deskriz — Er miz a zev-e-goro-kontour-divinadennou 1921.
ho katekiz — Er miz a zev-e-goro-kontour-divinadennou 1921.
 da zev-e-goro-kontour-divinadennou 1921.

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé
Source : <http://catholique-quimper.ccf.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011